

Bian. E. IV. 16 (12)

D
circumit e
egitur quoque
ati sunt omne
duces fam
et arca foeder
otes autem in
raculum tem
tudem Cheru
egebant illam
trudo Israel, qu
ha. In cuius c
provincia, h
equuntur pro
es sub papilio
e pontifex priu
cit ad popul
benedixit o
auit, Omnis
ctus Dñs De
r autem reli
la: quia exen
de spiritus s
us credete v
us ex fide v
te Deo. Supp
no crucis ex
gitur spirit
ur, quia ce
sancti grat
uis suppe
tur, q̄ ope
ur, unde A
spiritum
is, con

na circumit eā cū reliquiis, vt sint illius ecclesie protectores.
 Legitur quoque 3. Reg. 8. c. quod in templi dedicatione cōgre-
 gati sunt omnes maiores natu Israel, cum Principib. tribuum
 & duces familiarū ad Regē Salomonē in Hierusalem, vt defer-
 ret arcā fœderis Dñi, veneruntque cuncti senes de Israel, Sacer-
 dotes autem intulerunt arcā fœderis Dñi in locum suum, & in
 oraculum templi in sancta sanctorum super alas Cherubin. Si-
 quidem Cherubin extendebant alas super locum archę, & pro-
 tegebant illam vestes eius. Rex autem Salomon & omnis mul-
 tudo Israel, quę ad eū conuenerat, gradiebatūr cū illo anar-
 tha. In cuius quidē rei testimoniū, praelati, Magnates & Apos-
 to-
 provincie, hodie cōueniunt ad dedicationem ecclesiārum &
 sequuntur processionaliter cōsecrantē, & reliquię per sacerdo-
 tes sub papilione seu vmbaculo solenniter deportantur. Dein
 de pōtēx prius, quā ecclesiā cū illis ingreditur, sermonem
 facit ad populū. Nā & Salomō arcā deportata cōuertit faciē suā,
 & benedixit omni ecclesie Israel, & pro orantibus in ecclesia
 orauit, Omnis enim ecclesia Israel stabat, & ait Salomon, Bene-
 dictus Dñs Deus Israel, &c. prout legitur ibidem. † Recundun-
 tur autem reliquię sanctorum cum tribus granis turis in cap-
 sula: quia exempla sanctorum cum fide Trinitatis, i. patris, & fi-
 lii, & spiritus sancti, debemus in memoria retinere. Nam debe-
 mus credere vnum Deum, vnam fidē, & vnum baptisimū, quia
 ustus ex fide viuunt, sicut & nā, sicut dixit Apost. impossibile est pla-
 re Deo. Supponitur & apratur ipsi sepulchro quædam tabula
 enō crucis ex chrisma & roborata. Siquidem per chrisma in-
 digitur spiritus sancti donum, quo tabula. i. charitas superun-
 tur, quia cor nostrum ad obseruanda secreta cœlestia spi-
 sancti gratia roboratur. Tabula ergo hoc signo roborata,
 quibus supponitur, quia per exempla sanctorum charitas ac-
 ritur, q̄ operit multitudinem peccatorū, sicut in tabula requiritur
 rit, vnde Apost. Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris
 & spiritum sanctum, qui datus est nobis. Hęc autem tabula,
 nis, continet siue dicitur sigillum sepulchri, sicut ait Ale-
 x. iij. extra de cons. Eccle. vel alta. c. j. postea vero
 nsa altaris dicitur, super altare adaptatur, per quē
 & soliditatem notitię Dei possumus intelligere.
 per duritiā, sed propter soliditatem fidei lapidea
 ase, di. j. altaria, sicut Dominus ait Petro, Tu es
 hanc petram, scilicet hanc fidei firmitatem, &
 meam. j. di. fidelior. † Sicut enim mensa con-
 o altaris est, ita notitia Dei confirmatio
 um bonorum. Vnde dicitur in sapientia 24

Deū: Noscere enim te confirmata iustitia est, & noscere iu-
tuā, & virtutē tuam, radix est immortalitatis. Et Dñs per H.
In hoc gloriatur, qui gloriatur scire, & noscere me. † Vel per ip-
sum lapidē, Christus intelligitur, de quo dicit Apost. Ipso sum-
mo angulari lapide Christo Iesu. per lapidē quidē, Christi hu-
manitas designatur. De quo in Daniele legitur, q̄ lapis ablcissus
est de monte sine manibus: quia Christus de B. Virgine (quæ
propter eminentiam virtutum mons dicitur) sine virili semine
mirabiliter est natus, & factus in montem magnum, totum re-
plevit orbem terrarū de quo etiā per Psal. dicitur, Lapidē quem
reprobauerūt ædificantes, hic factus est in caput anguli, quoniā
Christus quem ædificantes, i. Iudæi reprobauerunt, dicentes,
Nolumus hunc regnare super nos, hic factus est in caput angu-
li, quia sicut ait Apost. Exaltauit illum Deus, & dedit illi, &c. vel
per lapidē charitas intelligitur, vt præmissum est, qui debet ef-
se magnus, & latus, quoniam latum est mandatū charitatis, qd
etiam ad inimicos extēditur, iuxta præceptum Domini. Dili-
ge, inquit, inimicos v̄ros. Non ideo vnguntur altaria nisi lapi-
dea, quia Christus per altare significatus est lapis excresecens in
montem, vt dictum est, Ipse est mons pinguis oleo laticiz præ-
confortibus vñctus. Veruntamen in Exo. legitur Dominum præ-
cepisse fieri altaria de lignis sctim quæ sunt impure scibilia, &
altare laterum, ligneum est. Salomon quoque fecit altare au-
reum, prout legitur 3. Reg. 3. c. sed illa & ista sunt in figura. Et in
comitatu provinciarū in castro S. Marce de mari est altare ter-
reum, quod ibi fecerunt Maria Magdalena, & Martha, & Maria
Iacobi, & Maria Salome Post hoc asperit altari, & cum aqua
baptizato, restat vt oleo & chrismate l. in. Episcopus enim
superinfundit oleum & chrismate l. in. Episcopus enim
in ti. fundens oleum desuper, illa enim ecclesia fuit titulus alia-
rum: quia de Syon exiuit lex & verbum Domini de Hierusalē.
† Faciens primò super illo quinque cruces ex oleo infirmorū,
secundum ordinem Romanum, secundum quasdam verò alias
ecclesias de viroque oleo, vnam in medio & quatuor in corni-
bus, & postea modò totidem ex chrismate. Sanè per oleum S-
ritus sancti gra intelligitur, de quo dicit Esa. Propheta: Com-
trefcet ingū a facie olei. quia sicut Ep̄s oleū infundit supe-
re, ita Christus, qui est summus Pontifex infundit grā
tare n̄m, quod est cor n̄m, quia ipse est distributor or-
tiarū per Spiritum sanctum, sicut dicit Apost. Alij d
sapientiz, alij sermo scientiz, alij fides, alij gratia
&c. Et sicut per oleum Episcopus purificat mēsan-
& Spiritus sanctus purificat cor nostrum ab om-

ecceat. † Christ⁹ q
ulsi bilij, gratia Spū
us, oleo laticiz præ
os: qui fuerunt par
telligit cōuenit Ch
te eum Deus ad na
nterpretatur vñctus.
nificat, iuxta illud
nam lava: quia sicut
bonis operibus super
superi infundat, illud
dō scriptū est: Suau
super omnia opera e
Hoc igitur oleo lini
cordiz memores, al
mi affectum non am
cant quod in memet
bis in cruce sustinui
que plagas sustinuit
gnant etiam quinqu
necessaria. † Necess
ioni eius compatiē
ni mei, miseremini
timo, cuius mala vi
simum suum, Et ill
endo illa: Vnde Hi
uā suo, dices: Qu
cur, id est, quia ne
quod facere possit
ona omnia fecer
c. quasi dicat bon
iter fecimus, fieri
um fecit, sed ne
tur Eccl. Mil
ntis, debe
mō de ol
etur, &
oniā
hibi
et o
ma
or
m

peccatis. † Christi quoque oleo fuit unctus, non quidem visibili, sed
 invisibili gratia Spiritus sancti. Unde David: Vnxit te Deus: Deus
 tuus, oleo iustitiae pro consortibus tuis, id est plus, quam omnes san-
 ctos: qui fuerunt participes gratiae eius, in Christi unctio ex-
 pressius continetur Christo, quam aliis: quia pro omnibus aliis un-
 ctus est cum Deus ad habendum plenitudinem honorum, ideoque
 interpretatur unctus. Unctio quoque ex oleo, misericordiam si-
 gnificat, iuxta illud Euangelium. Unge oleo caput tuum, & faciem
 tuam lava: quia sicut oleum in liquoribus, ita misericordia in
 bonis operibus superior est: quemcumque enim liquorem oleo
 superinfundas, illud semper desuper natat. De misericordia ve-
 ro scriptum est: Suavis Dominus universis, & miserationes eius
 super omnia opera eius, & misericordia super exaltat iudicium.
 Hoc igitur oleo liniatur altare cordis nostri, ut semper miseri-
 cordiae memores, aspersiois aquae & regenerationis & baptis-
 mi affectum non amittamus. Quinque cruce de oleo signifi-
 cant quod memetiam quinque plagarum Christi, quas pro no-
 bis in cruce sustinuit, semper habere debemus. Ipse namque quin-
 que plagas sustinuit, scilicet in manibus, in pedibus, & in latere. Desi-
 gnant etiam quinque passionis misericordiae, quae nobis sunt
 necessariae. † Necesse enim est, ut homo misereatur Christo, pas-
 sioni eius compatiendo, unde Iob in persona Christi, Misere-
 mi mei, misere mihi mei, &c. Oportet etiam, ut homo misereatur pro-
 ximo, cuius mala videt, unde Ecclesiastes. Misericordia hominis circa pro-
 ximum suum, Et sibi ipsi. Et hoc tripliciter, scilicet pro commissis, pla-
 gando illa. Unde Hieronymus. Nullus est, qui agat poenitentiam super
 peccato suo, dicens: Quid feci? Pro commissis, unde Ezechiel. Vae mihi, quia
 peccavi, id est, quia non sum locutus, quasi dicat, quia omisi bonum
 quod facere potui, & pro bonis minus pure factis, unde Lucas. Cum
 bona omnia fecerimus, dicamus quod servi inutiles sumus,
 &c. quasi dicat bona fecimus, non bene, non pure, & ideo inu-
 tiles fecimus, sicut faciens eleemosynam ad vanam gloriam,
 bonum facit, sed non bene non pure. De hac triplici misericordia
 dicitur Ecclesiastes. Misere animam tuam placens Deo, quia vera co-
 munitas, debet esse cum exhibitione operis, ideo bis sunt
 unctio de oleo: postmodum de chrismate, unde Psalmus. Bea-
 tus qui dabit, & commodat. qui mente misereatur, & como-
 dationem non sufficit habere compassionem in mente, cum
 exhibitione, absque odore bonae famae, iuxta illud
 & opera vestra, ut glorificetur Deus, & ideo sunt
 unctio chrismate, quod constat ex balsamo, & oleo. † Bal-
 samus propter bonum odorem, significat bonam famam,
 odor vero conscientiae quam habere debemus.

iuxta illud Apostoli, Gloria nostra hæc est testimoniū cōscien-
tia nostræ: extra de fac. vn. c. j. Tunc autē balsamū oleo recte
cōiungitur, qñ bonus odor misericordiæ additur. † Rursus per 3
quinq; cruces de oleo & chrismate, quinq; sensus corporis no-
stri intelliguntur, qui duplicantur, & in denarium surgunt, qā
quandoque in sensibus corporis bene vtendo, & nosmetipsos
custodimus, & alios exemplo, & doctrina nostra in bono ope-
re cōfirmamus, vnde ille bonus negotiator gloriabatur, dicēs,
Ecce alia quinque superlucratu sum. Dum autē fiunt illę prę-
missæ inunctiones, cantatur, Vñxit te Deus, Deus tuus: quod
De Christo dictum est. Tes ergo altare inungitur, his oleo, rer-
tiō chrismate, quoniam ecclesia fide, spe, charitate, quæ maior
est ceteris, insignitur, & dum chrisma infunditur, cantatur, Ec-
ce odor filij mei, sicut odor agri pleni. Hic ager est ecclesia, q̃
floribus verna, virtutibus splēdet, operibus flagrat, & ibi sunt
rosæ martyrum, lilia virginum, viola confessorum, & viror in-
pientium. Post vnctionem adoletur incēsum, quod deuotionē
orationis significat. Qui enim habet septem dona spiritus san-
cti, assimilatus est Deo, deuotam potest illi offerre orationem,
cuius habet similitudinem. † In quinque locis adoletur, videli 3
cet in quatuor angulis, & in medio, quia sic quinq; sensus cor-
poris exercere debemus, vt fama boni operis nostri vsque ad
proximos attendatur. De qua dicit A. ost. Christi bonus odor
sumus in omni loco, extra de fac. vn. c. j. Et in Euang. Sic lu-
ceat lux vestra, &c. Ad hæc incensi frequentatio, est continua
Christi Sacerdotis atque Pontificis pro nobis apud Deum pa-
trē interpellatio. † Crucē cū incēso facere, est eius passiōē pa-
tri ostēdere, & ipsum pro nobis interpellare. Incēsum copiose
in medio, & in angulis cōburere, est orationes p̃ Hierosolymā
& in vniuersali ecclesia multiplicare. † Cōsequēter altare, cū li-
gno crucis confirmatur, dicendo, Cōfirma hoc Deus, &c. q̃ cō-
firmatio ex chrismate à Pōtifice: in frōte lapidis facta, significat
confirmationē, q̃ quotidie fit à spū scō p̃ charitatem, in altare
cordis, vt nulla triculatio cor nostrū à charitate Dei valeat sepa-
rare, vñ dicit Apo. Quis separabit nos à charitate Christi, tribula-
tiō, an angustia, &c. Et subiungit: gloria p̃ri, & laus trinitati ca-
retur. † Vitima altaris bñdictio, signat illā finalē bñdictiōē
dicere: Venite bñdicti patris mei, &c. Deide altare linteo
extergit: ad notandū: q̃ cor nostrū castitate vitæ munda-
mus. Deide bñdicūtur vasa, vestes, & lintheamina dis-
deputāda. Nā & Moyses p̃ quadragita dies edoēt e
terelinteamina, & ornāmēta in tēplo necessaria. † De

edicere, est opera n
s & mundis panis v
Postremū ornatur e
pa iustorū splēdesce
in aridinetō discen
o, Missa celebratur
licet, de quo Prophe
cor cōtritiū, &c. pro
im dēt fieri cōsecrati
nlec. dist. j. omnes. q
ā Angelis ab initio fu
tione Basilicæ Ponti
dumentis, sed in mil
dus, recoleus, q̃ legal
ut, & post lotus in po
bat. Sed quia in eis de
m, ideo etiam in con
amenorum, vbi pecc
simplicibus, & linei

Chrisma confici præcep
Moyses quo chrismate
Infirmi & cathecume
Vnctio exterior, an sit
Christiani omnes autē
Etio, narium quic
Christus vnde dicitur,
Vnctio ad quā p̃as
malistiarum falsa op
Deus baptizati vñq;
presideri manus, ab
p̃iscopum vnctio, vñ
p̃iscopum, quod testim
p̃iscopum, cur bñd
poller. num. 19.
stamento vngebatur
um vnctio, & prin
die sui consecr
et.
honorū, dicun
trem, an sit
Et quæ et
nr. 27.

baedicere, est opera nostra ad Deum referre. Post hoc altare
 altis & mundis panis vestitur, de quo sub tit. de altare dictum
 est. Postremo ornatur ecclesia, & accenduntur luminaria, tunc
 ipsa iustorum splendescet, tunc fulgebunt iusti, & tanquam scintil-
 lae in arundinetis discurrent. Et inde super altare hoc ordine conse-
 cratur o, Missa celebratur, & sacrificium altissimo offertur. Istud vi-
 detur, de quo Propheta ait, Sacrificium Deo spiritus contribula-
 tus, cor contritum, &c. prout dicitur in premio iij. partis. Non
 enim debet fieri consecratio, sine Missa, secundum Gelasium Papam. de
 consec. dist. j. omnes. quia tunc reuelatur sacramentum, quod
 sancti Angelis ab initio fuit absconditum. Et attende, quoniam in as-
 persione Basilicæ Pontifex lineis duntaxat, & minoribus utitur
 adumentis, sed in missa, vestibus ornatur pontificalibus, & pre-
 positus, recolens, quod legalis Pontifex in lineis sanctuarium expia-
 bat, & post lotus in pontificalibus holocaustum arietum offe-
 rebat. Sed quia in eisdem lineis hircum mittebat, post expiationem,
 ideo etiam in consecratione fontium: & immersione cate-
 chumenorum, ubi peccata eorum transferuntur: quidam utun-
 tur simplicibus, & lineis indumentis.

SVMMA.

Chrisma confici precepit Dominus.

Moses quo chrismate fuerit unctus. 3 Unctionis due species.

Infirmi & catechumeni, quare oleo inunguntur.

Unctio exterior, an sit necessaria ad salutem. & nu. 11.

*Christiani omnes ante baptismum, bis oleo unguuntur. Et varia un-
 ctio, prout quid notat. & nu. 8.*

Christus, unde dictus, unde et idem Christiani.

Unctio ad quid fiat in vertice. Et à quo instituta primum. num. 10.

Analistiarum falsa opinio de baptismo.

Pectus baptizati ungitur, cum inuocatione Trinitatis.

Presbyteri manus, ab Episcopo inunguntur & quâ forma.

Episcoporum unctio, unde duxerit initium. Et qualiter unguuntur.

Episcopus, quod testimonium habere debeat.

*Episcopi caput, cur balsamo ungitur. Cur et idem manus. nu. 18. Cur
 pollex. num. 19. 20 Reges & Prophete etiam, in veteri te-
 stamento ungebantur, aliter tamen quam hodie.*

Unctio, & principum, quid differat ab unctione pontificum.

*die sue consecrationis equos albos equitant, & quid id ipsum
 ee.*

honori, dicuntur equi. 24 Calicis & patina consecratio.

crema, an sit sacramentum, quidam dissident. Et de ovis

Et quæ etas requiratur. 26 Cæmeterium, ad quid

ar. 27. Ornamenta Ecclesiastica, bene dicenda sunt.

CAPVT VIII.

L Egitur ꝑ Dominum ꝑꝑꝛeꝑicere Moſi, vt cōſecreret chriſma, quo vnguēto vngeret tabernaculum in dedicatione, & arcam teſtamenti, menſamque cum vaſis: & quo ſimiliter ſacerdotes & Reges inungerentur. de conſ. diſt. i. §. j. Moſes tamē ꝑ ꝑꝑꝛeꝑicere ſanctus, niſi vñctione ſpirituāli, ſicut & Chriſtus Voluit itaque Chriſtus non vñctione materiali inungi, vt ex illa conſequamur ſpiritualem, & idēd ꝑia matꝛ eccleſia diuerſas exhibet vñctiones. De quibus hic aliqua ꝑerſtringamus dicentes. Primō, quid huiusmodi ſignificent vñctiones. Secundō, ex quibus fiant. Tertiō, de vñctione baptizandorū. Quartō, de vñctione baptizatorum, quæ ꝑꝑꝛ Episcopū fit in frōte. Quintō, de vñctione ordinandorū. Sextō, de vñctione cōſecrandorū Episcoporum & principum. Septimō, de vñctione eccleſiaſticarū altaris, calicis, & aliorum miniſteriorum Eccleſiaſticorum. Octauō, de extrema vñctione. Nōdō, de cōſecratione & benedictione cœmēterij, veſtium, & aliorum ornamentorum eccleſiarum. Decimō, de cōſecratione & benedictione virginum. ꝑ Circa primum igitur notādum eſt, quod dux ſunt ſpecies vñctionis, extrā de ſac. vñct. c. j. Exterior, quæ materialis ſive corporalis, & viſibilis eſt. Et interior, quæ ſpirituālis & inviſibilis eſt: exteriori viſibiliter vngitur corpꝛ. De prima Iac. Apoſt. ait: Infirmatur quis ex vobis, inducat Presbyteros Eccleſia, & orent ſuper eum vngentes eum oleo in noſe Dñi, & oratio ſidei ſaluabit infirmum. De ſecunda Iac. Apoſt. ait: Et vos vñctionem. i. vñctio, quam ab eo accepisti, maneat in vobis, vt nō neceſſe habeatis, vt aliqꝛ doceat vos, ſed ſicut vñctio eius doceat vos de omnibus. Vñctio exterior, ſignū eſt interioris. Interior verō, non ſolum eſt ſignū, ſed eſt, ſignificatum ſed etiam ſacramentum, quia ſi digne ſumitur, vel agit, vel augeat, abſqꝛ dubio quod designat, putā ſanctē, iuxta illud: Super illos manus nꝛæ, & benē habebunt. Circa ſecundum, ſciendū, ꝑꝑꝛ exteriorē, & viſibile vñctionē, duplex oleū benedici de ſac. vñct. c. j. videlicet oleū ſanctū vel catechumenarū, quod catechumeni vnguntur, & oleū infirmorū, de quo agitur. De qua vñctione loquitur dicta authoritatē manet quis ex vobis, &c. Qualiter autem ſumatur utruſqꝛ olei & chriſmatis in vii. parte ſub v. ſ. ceterum. ꝑ Sed queritur quare infirmi & catechizantur? Reſpondeo vt ex viſibilibus inuiſibilis, ſicut enim oleū fugādō infirmitatem

& de sui natura lum
 consecretur, quod est
 & confecti, & lumen e
 oleum inuisibile in
 De oleo infirmorum, aut
 catechumenorum ab
 spiritali sine corpo
 mis, Apostolici virg
 pectō omitti pōt, qu
 tur, de altari dīcti est
 pleaque Deo, sed p
 tur, hoc omittente
 Terrio, dicendum est
 uo testā extrā de sa
 pōtur, sicut iam dīc
 suo, fecit nos Dī
 regales sacerdotes, iur
 electum, id est, elec
 lotium, id est, benē v
 pōt, primū inuagunt
 pōt, deinde inter (cap
 factō, primō, in vet
 Aug. ij. di. ecclesiā
 pōt, potius vsq, quā
 tunc est locus cordis
 ritus sancti bonum
 idē redā, quia iust
 Inter capulas rei
 pōt, & torpore
 oporibus mort
 oporibus. In pector
 In capulis, quare
 pōt, ut oporetur. Ole
 pōt, fides qz mēto
 pōt, est facere, qu
 pōt, a sacerdotē in
 reddere rationem
 pōt, Oculi, id
 pōt, cuius. fime
 de benē pe
 oleo, est
 habito
 an de pi

rum, & de sui natura lumē pręstat, sic credendum est, q̄ vnctio
olei consecrari, quod est signum fidei, p̄tā fugādo sanitatem a-
nimę confert, & lumen ei pręstat. Siquidem, oleum vřibile in
signo, oleum inuisibile in sacramento, & oleum spirituale intus
est. De oleo infirmorū, authoritatē accipimus ab Apostolis. De
oleo catechumenorū ab Apostolicis viris. † & licet Deus possit
oleū spirituale sine corporali tribuere, quia tamē Apostoli pro
infirmis, Apostolici viri pro catechumenis hac arte vři sunt, nō
sine p̄tō omitti pōt, quod eorū authoritas consecrauit prout
sup. tit. de altari dictū est: sicut & antiquitus iusti sine circunci-
sione placuere Deo, sed postquā eis p̄ceptū fuit, vt circūci-
derentur, hoc omittentes p̄tō subiiciebātur xxxv. di. ab exor-
dio. Tertiō, dicendum est de vnctōe baptizādorū. Et quidē
in nouo testa: extra de sac. vnc. non solum reges & sacerdotes
vnguntur, sicut iam dicitur, verum etiam quia Christus in san-
guine suo, fecit nos Deo nostro regnum & sacerdotes, id
est regales sacerdotes, iuxta quod Petrus Apost. ait, Vos estis ge-
nus electum, id est, electi ex generibus hominum, regale sa-
cerdotium, id est, benē vos regentes, Omnes Christiani bis tan-
te baptismum inunguntur, scilicet oleo benedicto primō in pe-
ctore, deinde inter scapulas, & bis post baptismū, scilicet chri-
smate sacro, primō, in vertice, deinde per Episcopū in frōre & cle-
mūdū Aug. ij. di. ecclesiasticarū primę tres vnctōes introdu-
cuntur potius vsu, quā per aliquā scripturā. In pectore qui-
dē in quo est locus cordis, baptizādus vngitur oleo. Primō, vt
per spiritus sancti bonum, abiciat errorē, & ignorantiam, & sul-
cipiat fidē rectā, quia iustus ex fide viuit, & corde creditur ad
iustitiā. Inter capulas verō, vt per spiritus sancti gratiā excutiat
negligentiā, & torporem, & exerceat bonam operationē, quia
fides sine operibus mortua est, vt per fidei sacramentū sit mūdi-
tia cogitationū. In pectore, vt per operis exercitiū sit fortitudo
laborū. In scapulis, quatenus fides per dilectionem secundum
Apostolum operetur. Oleum igitur a corde ad scapulas trans-
fertur qñ fides, quę mēte concipitur, opere perficitur, quia iux-
ta hoc fides est facere, quod dicit. In vertice verō baptizatus
nate a sacerdote inungitur, vt sit paratus omni p̄sentanti,
reddere rationem, quia per caput, mens intelligitur, iux-
gitur, Oculi, id est intellectus sapiētis in capite, id est
us, cuius. s. mentis superior pars est ratio, & inferior
ade benē per verticē, quę est superior pars capitis,
io, quę est superior pars mētis. De hoc etiam in
bato sancto, vbi agitur de confirmatione dice-
an baptismum vngitur oleo benedicto, & post
baptis-

baptismum chrismate sacro, quia chrisma solū cōpetit Christo
 no. Christ⁹ enim, à chrismate dicitur, vel pot⁹ à Christo di
 chrisma, nō secundum nominis formā, sed secundum fidei
 tionē. A Christo Christiani dicuntur, tanquā vncti deri uer
 ab vncto, sicut à Christo vt omnes concurrant in odorē vngue
 illius, sicut Christi, cuius nomen oleum, est effusum, sed secundū
 vim nominis Christiani à chrismate dicuntur, secundum Iste
 de hoc dicitur in procēio secundę partis. Rursus secundū
 Aug. de cōsec. d. 4. prima vnctio per oleo, ostēdit nos ad au
 tū plenę fidei pręparatos, & ad bonum Christi odorem v
 catos, & renuntiandum Diabolo esse commonitos. Secunda
 tio, in pectore & inter scapulas fit, secundum Rabanum
 dist. Deinde vt per fidem vndique muniamur, & ad bona op
 perficienda per Dei gratiā roboremur. Nempe per pectus, in
 virtus, per scapulas verō, in quibus onus portatur hominis
 but & operatio rectē intelligitur, iuxta illud. xxvj. q. vj. alligat
 onera importabilia & imponunt humeris hominum, &c. Vn
 tur ergo in pectore & inter scapulas, vt mente, & actu op
 diaboli postponat, & vt sit capax ad intelligendum verbum
 & robustus ad portandum iugum ipsius, & onus legis. Vn
 tio per verō quę fit in vertice, in summitate capitis super ec
 brum, fit secundum ipsum, ead. di. postquā. & di. v. nouissimē
 vt cōlestis regni particeps fiat inunctus, & quia baptizati a
 ma capiti, id est, Christo desponsatur, & propterea fit cum c
 mate oleo, & balsamo cōfecto, vt sciamus quod spiritus sanct⁹
 ei datur, qui inuisibiliter operatur, oleum namque fella mem
 bra fouet, & lumē pręstat, vt pręmissum est. Balsamus verō
 dolere facit. Siquidem fella sunt anima, membra, qñ per
 se cōtra Deū egisse. Spiritus sanct⁹ venit ad illā, illuminās
 intelligentiā, & demonstrans ei peccata sibi esse dimissa, v
 mittēda, & pręstans illi bona opera, quę in aliis bonum in
 rant odorem quod per fragrantem balsamum designatur. Itē
 quia sedes superbię quę semper iuxta ipsius nominis cōtra
 tiam, superiora aperit, in vertice esse videtur, ideo ritē fit
 vnctio sub forma crucis & sub nomine humilitatis
 ctionem. per Syluester Papa fieri instituit per Presb
 occasionem mortis. Vnde credibile est, quod ante
 que vnctio, sicut & verticis, & frontis Episcopo re
 enim gremium dilataretur ecclesię, nec omni
 lerent per confirmationem occurrere, ideo
 vnctione perirent, instituit, vt à sacerdotibus
 cerebrum, vbi est sedes sapientię, vngerent
 gmentum gratię. Vnde si postea decesserint

quod pro rata grē a
 vnctio & line vnctione,
 tanus impositione, Sp
 in actib. Apostolorum
 uellerunt, quod nunq
 unt, nec Samaritani ba
 impositionem acceperu
 anum. de cōsec. di. 4. po
 Diabolus in vase suo
 mptionis i. S. Crucis, qu
 sciat alienū, i. a se alien
 deinde. vnc. in pectore
 quę latentis inimici, in
 eius confortetur, &
 atorū Dei. Quisqu
 postea similiter bis ch
 Secundo, post baptis
 quā spiritus sanct⁹ bi
 sub Sabbato sancto
 que quę fit per Episc
 in vt parte sub Sab
 nem ordinandorum,
 Episcopo inungunt
 spiritum sanctum sude
 Vnde Episcopus ea
 de digneris Domine
 ram benedictionem,
 & quęcunque be
 xvj. q. i. §. hoc inde.
 oculantur manus sa
 credentes per hoc
 facti. Et vnguntur ole
 ed omnes debeant ex
 misericordia designa
 vulnerato, vinum sup
 equatur etiam oleo, v
 pio peccatis, & lar
 retinendum. j.
 curationis &
 sus ideo, impo
 quia per mar
 caput mens
 spiritus sanct⁹

CICUF

titur. † Sexto circa Episcoporum & principum vnctione sciendū est, q̄ Episcoporum vnctio à vet. test. sumpsit originē extrā fac. vnc. c. j. Nā. Leu. 1. dicitur Pōtifex, super cuius caput fuit vnctio oleum, & cuius manus sunt in sacerdotio. conficrate. Sanē Episc. vngitur chrismate, quod sicut prēmīssum est conficitur ex oleo & balsamo, & vngitur illo tā in corpore, q̄ in corde, vt interius nitorem conscientie quantum ad Deum quod per oleū exterius habeat odorē famę quo ad proximos, quod per balsamum designatur. De nitore conscientie dicitur Apost. Gloria nra hęc est, testimoniū conscientie nre. Nā eius gloria filię regis abintus, & procedit. De odore bonę famę Idē Apost. ait: Christi bonus odor, i. exemplum & imitatio in omni loco: & aliis sumus odor vitę in vitā xliij. q. iij. Nabuchodonosor. in princ. quasi diceret, sumus exemplum electionis, & bonę opinionis ducentis in vitam æternam, alii odor mortis in mortem, i. inuidie & malę opinionis ducent in mortem æternam † Debet enim Episc. in se bonum habere testimoniū & ab his quę sunt intus, & ab his quę sunt foris vt cortina. i. fidelis, cortinam. i. infidelem trahat. s. ad fidem, & audit. scilicet addiscendo, & credendo, dicat veni. scilicet predicando, & de hoc vnguento, caput & manus Episcopi conficrantur: per caput enim mens intelligitur iuxta illud Euangel. Vnge, id est, humilia caput tuum, & faciem tuam, id est, conscientia laua, scilicet lachrymis. Per Manus opera designantur iuxta illud in Canticis, &c. Manus meę, id est, bona opera diligenter lauerunt myrrham, id est, dederunt aliis bonum exemplum † Caput igitur vngitur balsamo charitatis. Primò, vt Episc. gaudeat Deum, ex toto corde, & ex tota mente; & tota anima sua, & etiam Christi exemplo proximum suum, sicut, ad id, quod seipsum. Oleum enim in capite, est charitas inter te, secundū Greg. Secundò, caput vngitur propter authoritatem, quoniam nō solum Ep̄s, sed etiā Rex consecratur, vt ostēdatur illius. s. Christi tanquā vicāriū sentare personam, de quo dicitur per Prophetam tum in capite, &c. Caput enim viri, est Christus Deus, qui de se dicit Spiritus Domini super me, & Euangelizare pauperibus misit me. Cuius nōm, vnctus est oleo inuicibilis, ipse pro vniuersa ecclesia, Episcopus pro sibi commissa. † Manus igitur vnguntur oleo, id est chrismate pietatis vt Episcopus operetur bonum ad cōuersionē domesticos fidei, nemini claudātur

iuxta illud, Manus aguit in manus arida, manus ad ariditatem non potest. Vngitur igitur oleo oleum, & cuius manus sunt in sacerdotio. conficrate. Sanē Episc. vngitur chrismate, quod sicut prēmīssum est conficitur ex oleo & balsamo, & vngitur illo tā in corpore, q̄ in corde, vt interius nitorem conscientie quantum ad Deum quod per oleū exterius habeat odorē famę quo ad proximos, quod per balsamum designatur. De nitore conscientie dicitur Apost. Gloria nra hęc est, testimoniū conscientie nre. Nā eius gloria filię regis abintus, & procedit. De odore bonę famę Idē Apost. ait: Christi bonus odor, i. exemplum & imitatio in omni loco: & aliis sumus odor vitę in vitā xliij. q. iij. Nabuchodonosor. in princ. quasi diceret, sumus exemplum electionis, & bonę opinionis ducentis in vitam æternam, alii odor mortis in mortem, i. inuidie & malę opinionis ducent in mortem æternam † Debet enim Episc. in se bonum habere testimoniū & ab his quę sunt intus, & ab his quę sunt foris vt cortina. i. fidelis, cortinam. i. infidelem trahat. s. ad fidem, & audit. scilicet addiscendo, & credendo, dicat veni. scilicet predicando, & de hoc vnguento, caput & manus Episcopi conficrantur: per caput enim mens intelligitur iuxta illud Euangel. Vnge, id est, humilia caput tuum, & faciem tuam, id est, conscientia laua, scilicet lachrymis. Per Manus opera designantur iuxta illud in Canticis, &c. Manus meę, id est, bona opera diligenter lauerunt myrrham, id est, dederunt aliis bonum exemplum † Caput igitur vngitur balsamo charitatis. Primò, vt Episc. gaudeat Deum, ex toto corde, & ex tota mente; & tota anima sua, & etiam Christi exemplo proximum suum, sicut, ad id, quod seipsum. Oleum enim in capite, est charitas inter te, secundū Greg. Secundò, caput vngitur propter authoritatem, quoniam nō solum Ep̄s, sed etiā Rex consecratur, vt ostēdatur illius. s. Christi tanquā vicāriū sentare personam, de quo dicitur per Prophetam tum in capite, &c. Caput enim viri, est Christus Deus, qui de se dicit Spiritus Domini super me, & Euangelizare pauperibus misit me. Cuius nōm, vnctus est oleo inuicibilis, ipse pro vniuersa ecclesia, Episcopus pro sibi commissa. † Manus igitur vnguntur oleo, id est chrismate pietatis vt Episcopus operetur bonum ad cōuersionē domesticos fidei, nemini claudātur

iuxta illud, Manus apertit inopi, & brachium extendit ad pauperem.
 Manus arida, manus avara, manus tenacitate coarctata, aperiri
 non potest. Vngitur igitur, ut sanctetur & aperiat, ut indige-
 bus elemosinas largiatur. Secundò, ut ostendatur accipere
 potestatem benedicendi, & consecrandi, unde cum eas consecrator inun-
 git, consecrare (inquit) & sanctificare (inquit) Domine digneris
 manus istas, &c. ut supra. Tertiò, ut mundæ sint ad offerendum ho-
 stias pro peccatis. Et not. quod licet manus Episcoporum inunctæ fue-
 rint oleo, eum in presbyterum ordinaretur, iterum chrismate inungun-
 tur cum in episcopum consecratur de sac. vnc. c. vno. Siquidem per ma-
 nus opera, per oleum Spiritus sancti, vel gratiæ copia, per bal-
 samum, quod oleo admiscetur in chrismate, odor bonæ famæ desi-
 gnatur. Eccle 23. quasi balsamum non mistum odor meus. Quia
 ergo in operibus Episcoporum & aliorum superiorum, plus quam
 in aliis inferioribus manus Spiritus sancti apparere, & odor fa-
 mæ sentiri debet, iuxta illud 1. ad Cor. 1. Christi bonus odor,
 mus deo, nam & in cœlesti hierarchia superiores Angeli, in-
 rioribus bonis, & gratia eminent. xxxviii. di. ad hoc. Idcirco
 eorum consecratione manus alias oleo inunctæ, chrismate
 nabiliter inunguntur. Pollex etiam chrismate confirma-
 pollicis impositio, cunctis proficiat ad salutem. Nempè
 si test. non solum vngebatur sacerdos, & verumetiam Rex
 propheta, sicut in libris Regum habetur. Unde Dominus per pro-
 phetam, Vade & reuertere in domum tuam, per desertum in
 ascum, cumque peruenis illuc, vnges Azael in Regem,
 iam, & Iehu filium. Nansi vnges Regem, super Israel,
 in autem, filium I. Ihu qui est de Abel, vnges prophe-
 te Samuel quoque, & vnxit David in regem. Sed postquam
 azarenus, quem nixit Deus spiritu sancto, sicut in acti-
 ost. legitur, vnctus est oleo pro consortibus, qui secundum
 caput ecclesiæ, quæ est corpus ipsius principis, vnctio
 brachium est translata, ut princeps à tempore Christi non
 in capite, sed in brachio sue in humero vel in armo,
 s principatus congruè designatur, iuxta quod legi-
 us est principatus super humerum eius, &c. Ad quod
 mandum, Samuel fecit poni armum ante Saul, cui de-
 in in capite mensæ ante eos qui fuerant inuitati in
 pontificis sacramentalis, est delinitio obseruata. Na-
 pitus. Et Christi, qui est caput Ecclesiæ in pontifica-
 representat. Differunt autem inter pontificis & prin-
 cipis oleo delinitur, ut ostendatur, quanta
 honoratè pontificis, & Principis potestatis,

brū, & suppellectilia, Exod. 30. & 40. c. & alia vt pramissum est. Quæ vnctiones fiunt in reb⁹ inuictis, & vt maior reuerentia exhibetur, & maior eis gratia infundatur. De his vnctionibus i suis locis dictū est & dicitur, verū vnctionis sacramentū aliud quod efficit & figurat tā ī nouo quā in veterē. est. extr. de sac. vnc. Vñ nō indaizat ecclesia, cū vnctionis celebrat sacramētum, sicut aliqui antiqui mētiuntur, qui neq; scripturas, neq; Dei nouere virtutē De vnctionibus ecclesie & altaris, i suis ut dictum est.

24. Patena siquidē cōsecrat & inungitur ad ministratiōē corporis Christi, qui in ara Cūcis pro omnī salutē immolari elegit. Nā & omnipotēs Deus consperit similitudinē ī patenis aureis, & argēteis ad altare suū deferri iussit. Calix quoque cōsecratur & inungitur, vt gratia Spiritus sancti perficiatur nouū spulchritū corporis & sanguinis Christi, & ipse dignetur illum sua virtute perfundere qui calicē Melchisedech famuli sui p̄didit. Octauo,

25. de extrema vnctione, q̄ scilicet ex institutione Felicis Papæ quartū, & ex præcepto Jac. Apostoli datur laborantibus ī extre-
mis, dicendū est. De qua dicunt quidā quod illa non est ita p-
priū sacramentum sicut chrismatio, quæ fit in fronte vel alia, quā
(sicut asserūt) iterari potest, cū sit oratio iuper hominē, qd ī
sacramentis nō contingit, de consec. dist. iiii. ostēditur. & nō. de
consec. dist. v. c. j. hanc hęc vnctio, non per solū sacerdotē fieri
potest, si plures adesse nō possunt. extra de verb. sign. quæsiuit.
per quā quidem venialia remittuntur, iuxta illud Iacobi, Infir-
matur quis ex vobis, vt supra. Fit autem vnctio hęc in di-
uersis partibus corporis siue membris propter causas, quæ ex
orationibus, quæ tunc dicuntur, colliguntur, & specialiter in il-
lis, in quibus quinque sensus hominis vigent, vt quicquid per
illos infirmus deliquit, per huius vnctionis virtutē aboleatur.
De quibūdā ordinariē legitur, quod inungendus debet esse
ad minus xviii. annorū, & q̄ ægrotans, semel dūtaxat debet in
anno inungi, licet pluries ægrotet. & quod nullus inungēdus
est nisi qui prius cōpos mentis existens, verbis aut signis illud
postulauerit. xxvj. q. vlt. is qui, & c. seq. extra de excōm. c. a no-
bis. Et quod non debent scapulæ inungi, quia in baptismo fue-
rant inunctæ, & amodō ministerio carent, & quod confirma-
tus nō debet inungi in fronte, sed in temporibus, nec Presby-
teri manus, vngēbatur interius, sed exterius puta in ordinatio-
ne eius interius inunctæ fuerunt. Et quod ab Episcopo semel
inunctus non debet propter eius reuerentiā vltius presbyter
rum inungi, extra de tēpo. ordin. cū in distribuendis de consec.
dist. i. c. ii. Et quod si æger inuictus cōmunicat, loca inuncta lau-
& aqua lotionis in iguem proniciatur. vñ de consec. c. 20.

lauetur corpus propter recentē vñctionē. Quod si ager in extre-
mis laborat, citō vngatur, ne inuñctus decessat. v. dist. baptizati.
Quidā etiā pœnitētes & morituri, cilicū induunt, & sternūtur
in cinere, vt dicitur i. vj. par. sub quarta fena in capite ieiuniorū.
Nono cœmeteriū, † quod eisdē gaudet priuilegijs cū ecclesia,
cōsecratur & benedicitur. xviij. q. iij. sicut Domin⁹ cōtumax. &
c. seq. extra de cōsec. Eccle. cōsuluisti. & de im. Eccl. i. rubrica. &
c. cū ecclesia. sicut dom⁹ benedixit per man⁹ seruorū suorū
Abrahā, Isaac & Iacob, terrā filiis Ebrō causa sepulture cōpara-
tā. Benedicitor aut, vt vltimus designat illic immūdorū spiritū
habitationē esse, & fidelū corpora ibi vlsq; ad diē iudiciij requies-
cāt in pace. nisi paganorū vel infidelium, vel etiā ex cōmunica-
torum corpora ibi fuerint inhumata, donec inde faciant cie-
cta de cōsec. dist. j. ecclesiā. & c. ij. extra de sepul. sac. Illud † e-
tiā notandum, q; palli altaris, vesti, nenta sacerdotalia & huius-
modi ecclesiastica ornamenta benedicēda sunt. Legimus. n. de
cōsec. dist. j. §. i. Moſen ex praecepto dñi tabernaculū diuinis pre-
cijs sacrasse, cū mensa, & altari, & vasis, & vtenſilibus ad diui-
nū cultum expediēdū. Si ergo Iudai, qui legis & futurorum um-
bra seruiebāt, hoc agebant. Heb. 3. & 10. c. quantō magis nos,
quib. veritas per Christū patefacta est, hoc agere debemus: &
hoc per episcopos sacrat⁹ & non per coepiscopos. lviij. di. quam-
uis. Vnde legitur Exo. penu. Cuncta vasa ministrorū, benedixit
Moſes, & h. sacra vesti petia vel filū adiungatur, non idē be-
nedictionē iterari debere, iuris testimonio cōprobatur. ar. insti.
de re. diui. §. cū ex aliena. & §. qui tamē. extra de cōsec. Eccle.
quod in dubijs. Quare autē res huiusmodi & similes benedicā-
tur, ex earū benedictionibus colligitur euidenter. De vestibus
verō sacris, dicitur in procemio. iij. partis. Et attēde, quia bene-
dictio seu cōsecratio ecclesiā & vestīū ornamentorū ecclesia-
sticorū nō fit, eō q; illa sint gratia susceptiua, cū sint inani-
mata, sed hoc noscitur introductū, quia sicut & homines, sic
& illa per benedictionē & consecrationem diuino cultui ha-
bilitātur, & idonea & maioris reuerētiæ efficiuntur. personi-
verō per vñctionem & benedictionem maior gratia infunditur.
Quidam autē i ornamentorum benedictione man⁹ suspēdūt, d-
quo dicitur i. ij. parte sub rit. d. diacono. Decimo est d. cōsecre-
tione virginū dicēdū, sed d. hoc i. pœmio secūde papis agitur.

S V M M A

1. Sacramentum, quid. quid mysterium. Et quid mysterium differat à ministerio. num. 2.
2. Sacramenti diffinitio.
3. Sacramenta varia sunt.
4. Sacramenta ordinis & ne. & statim, an, & quēdo à laico pſt-

- 6 Sacramentum dignitas
- 7 Matrimonium est sacra-
mentum solenniter celebra-
- 8 Mulieris complexus qu-
- 9 Mulieres cur velentur
- 10 Sponsa anulus datur &
- 11 Amoris summa vñ-
- 12 Matrimonium triplex
- 13 Bigamus inepus est
- 14 Sponsus & sponsa, ben-
- dicere. n. i. §. 16 Sac-
- 15 Sacramenta, quibus

De E

lecta Ecclesiasticis.
dum Greg. i. q. i.
bratione cum re-
cipimus, quod sanctē
to est, quod occultē &
2. ita quod operando sancti-
ficamur enim est in sacra-
mentis. Sed & secundum
signum sacramentum e-
st sacriſcium vñibile, inui-
est res præter speciem
ex se faciens, in cogniti-
mentum, sacra rei signu-
in quarta parte sub textu
bo, mysterium fidei, &
sacra nenta necessitatis
est, quædam ordinis &
sacris, quædam verō
sacris tantum, est h-
nonque (dum tamen
nem de sum. tri. cap.
sacris, quia sine co-
sacrat. De hoc sacra-
mentum, Sacramentū di-
guntur, quia a solis
quod de sac. vñct. c.
tens nō soluatur, verū
sacramento dicitur. Sac-
ramentū, eucharisti-

DE ECCLE. SACRAMEN.

- 6 Sacramentum dignitatis & voluntatis, quid.
- 7 Matrimonium est sacramentum voluntatis tantum. Et quo tempore nuptia solemniter celebrentur.
- 8 Mulieris complexum quo tempore sit sciendus.
- 9 Mulieres cur velentur in nuptiis.
- 10 Sponsae anulus datur & qua significatione.
- 11 Amoris summa res.
- 12 Matrimonium triplex quoddam sacramentum continet.
- 13 Bigamus ineptus est ad clericatum. Et quid ita.
- 14 Sponsus & sponsa, benedicuntur primo a parentibus, deinde à sacerdote. *nn. 15.*
- 15 Sacramentum unum, dignius alio quatuor modis.
- 16 Sacramenta, quibus de causis sint instituta.

De Ecclesiasticis Sacramentis.

CAP. IX.

Circa Ecclesiastica sacramenta notandum est, quod secundum Greg. 1. q. 1. multi. Sacramentum est in aliqua celebratione cum res gesta ita sit, ut aliquid significat rei accipiamus, quod sanctè & dignè accipiendum est. *Myfteriũ* vero est, quod occultè & inuisibiliter operatur Spiritus sanctus: ita quod operando sanctificat, & sanctificando benedicit. *Myfterium* enim est in sacramentis, ministerium dicitur in ornamentis. Sed & secundum Aug. de consec. dist. 2. sacrificium, &c. signum sacramentum est inuisibilis gratiæ visibilis forma. Item sacrificium visibile, inuisibile Sacramentum. Item, idem signum, est res præter speciem, quam ingerit sensibus, aliquid aliud ex se faciens, in cognitionem venire. Dicitur etiam sacramentum, sacræ rei signum, vel sacrum secretum. De hoc etiam in quarta parte sub sexta particula canonis dicitur super verbo, *myfterium fidei*, & sub tit. de oblatione. Sanè, quædã sunt sacramenta necessitatis tantum, quædam dignitatis & necessitatis, quædam ordinis & necessitatis, quædam dignitatis, & voluntatis, quædam vero voluntatis tantum. Sacramentum necessitatis tantum, est baptismus, qui in summa necessitate à quodunque (dum tamen in forma ecclesiæ) collatus, proficit ad salutem de sum. tri. cap. 1. §. pen. xxiij. distin. §. verum. Et dicitur necessitatis, quia sine eo, nemo saluari potest; si ex contemptu deferatur. De hoc sacramento in 6. parte sub sabbato sancto dicitur, Sacramentum dignitatis & necessitatis. est confirmatio, dignitatis, quia à solo episcopo confertur. extra de confir. in qua. de sac. vñct. c. j. necessitatis, quia ex contemptu illud dimittens nõ saluatur, ut in prædicto c. quanto. de hoc etiam sub dicto sabbato dicitur. Sacramenta vero ordinis, & necessitatis, sunt præmissa, eucharistia, & extrem. agnitio, ordinis. quæ tãtũ

à rite ornatis secundum clauēs ecclesiæ dari debēt, ꝛ nisi in ne-
cessitate, in qua quis pōt etiā laico cōfiteri. Necessitatis, quoniā
ex contēptu illa dimittes saluari nō pōt. De penitētia vide in
vj. parte sub tit. de v. feria cœnz Dñi. vt diximus in repertorie
nostro sub tit. de pen. & re. De Eucharistia in quarta parte sub
canone dicitur. De extrema vnctione, in præcedenti ti. dictum
est. Sacramentum ꝛ verò dignitatis & voluntatis, est ordo digni-
tatis, quia à solis Episcopis confertur, vel quia non nisi dignus
& digne ad illud assumendus est. extra de sum. tri. c. j. in fi. Vo-
luntatis, quia sine illo quis saluari potest, extra de episc. qui re-
pisc. c. j. & j. q. j. §. sed notandum. & §. ecce cum. De hoc dicitur
in proximo ij. partis. Sacramentum voluntatis ꝛ tām, est ma-
trimonium, & dicitur voluntatis, quia sine illo quis saluari potest.
Non enim expedit homini ad regna cœlorum tendere volen-
ti nubere. xxij. q. iij. tunc saluabitur. Circa quod notandū est.
quod secundum canones. xxij. q. iij. non oportet, extra de fe-
ris capellanus. solennitas nuptiarum facienda non est à septua-
gesima quod est tempus tristitiæ, vsque in octauam Paschæ
nec tribus hebdomadis ante festum S. Ioannis. Sed secundum
consuetudinē ecclesiæ generalis matrimonium publicē cōtra-
hitur in ecclesiā à crastina dominicæ in albis: videlicet ab octa-
ua die Paschæ vsque ad primum diē rogationum. Et in prima
die rogationum, in mane clauditur hæc solennitas, & durat vs-
que prohibitio ad octauam diē post Pētecostē inclusiue, & si
loquitur Clemēs Papa in sua epistola decretali: extra de fer. ca-
pellanus. A prima quoque dominica aduētus, vsque ad Epiph-
niā non debent nuptiæ celebrari, vt in prædicto c. nō oportet.
xxxij. q. iij. nec etiā fierent vsq; ad octauā Epiphaniæ, nisi qd
Dñs nuptias cum sui præsentia, cum etiā miraculo decorauit.
Vnde tunc cantatur: Hodie cœlesti sponso nuncta est ecclesiā.
Quidam tamen dicunt sanctius esse, qd hæc prohibitio vsq; a
octauā ipsius festi extēdatur, sicut & officiū cōuersionis aquæ
in vinū, fit in nuptiis. In præmissis ergo tēporibus matrimonium
non cōtrahuntur, quoniam ipsa tēpora sunt orationi deputata
ꝛ Et idē dēt tūc homo à lēcto vxoris sequestrari. Generaliter
enim tēpore quo abstinetur à nuptiis, abstinendum est etiam
cōiugali amplexu. xxij. q. iij. per totū. nisi forte ob fragili-
tē humanitatis, vit ab vxore pōseat coniugale debitū, vel econ-
uerso: quoniā pōscēti soluedū est: quia secundū postolū, v-
nō habet potestātē corporis sui, sed mulier. & c. cōuerso, ex
de corpor. coniug. quoddam. Licet autem solennitas nup-
tiali illis tēporibus interdicta sit, quocunque tamen ter-
minat quoniam legā illē per verba de præsentī cōtractū est

Quod. verò statum fu-
mbus septimanis præce-
pit non celebrarentur.
venerat. Instituerat enim
ter maxime, vñ ante na-
tur S. Martini, & duraba-
d etiam ante festum B. lo-
ozonib. elemosinis, &
beatis, ille dūz ad vnam
tres hebdomadas adu-
in quib. est ieiunandū
cundum B. Iheronimū, &
ided velantur, vt no-
quia Rebecca videtur
nec dicitur, vita vno
gem. i. fidē vnitas cō-
dida purpureoq; colo-
vitz. purpura ad sang-
& continua & lex cō-
Iocetur, post hoc ad re-
in p. n. s. anulus à spon-
nū diectionis signum
signo eorum corda iun-
anulus inseritur, quia in
cor vsque perueniat. Itē
amoris legum ferreum
nūc, & inde liberrare sp-
domatice amor omnia
mōtus in auct. de nup-
amor est insuperabilis. H-
que in digito anulati. in
nec cessat. Postmodū
hūmante gēnis ornati.
mōtus vñ bona pēci-
cōiugalis amor ceteris vi-
cundum am. c. q. nec illi
nūc. cap. propter v-
vide & Rebecca, vñ l-
nec cōp. xxij. q. iij. l-
bet. accedite nuptias, q-
cōmendet. & magis exp-
am cap. ille. Sed secun-
ma peccato carent, nō t-

Quod. verò statutum fuit in canon. xxxij. q. iij. non oportet quod tribus septimanis præcedentibus festum B. Iohannis Baptiste nuptiæ non celebrarentur, idem factum fuit, ut liberius orationi vacetur. Instituerat enim ecclesia prius duas quadragesimas præter maiorem, unā ante natale Domini, quæ communiter vocatur S. Martini, & durabat usque ad natale. Aliam, scilicet quadragesimæ dierum ante festum B. Iohannis Baptiste, in quibus vacandum erat orationibus elemosynis, & ieiuniis. Sed propter hominum fragilitatem, illæ duæ ad unam sunt redactæ, & iterum illa diuisa est in tres hebdomadas aduentus, & tres ante natiuitatem S. Iohannis in quibus est ieiunandum & à nuptiis est abstinendum. Porro & secundum B. Isidorum, eadē quaestione, scemina dum maritantur, idem velantur, ut nouerint se semper viris suis subditas esse. Et quia Rebecca videns Isaac sevelauit. Itē idem nubentes, post benedictionem, vitæ vno inuicem vinculo copulantur, ne compagem. i. fidē vnitatis coniugalis disrumpat. Eadem verò vita candida purpureoq; colore permiscetur: quia candor, est munditia vitæ, purpura ad sanguinis posteritatem adhibetur, ut hoc signo & continentia & lex continendi ab vtriusque ad tempus admoveatur, post hoc ad reddendum debitum non negetur. Item, quod in primis anulus à sponso sponsæ datur, sit nimirum propter mutue dilectionis signum, vel propter id magis, ut pignus, id est signo eorum corda iungantur. Vnde & in quarto digito idem anulus inseritur, quia in eo vena quedā (ut fertur) sanguinis ad cor usque perueniat. Item protheus quidam sapiens primū ob amoris signum ferreum anulum fecit, & inibi Adamantē inclusit, & inde subarrare sponsas instituit, quia sicut ferrū & omnia domat: sic amor omnia vincit: quoniam nihil amoris furore vehemētius: in auth. de nupt. Et sicut Adamas est infrangibilis: sic & amor est insuperabilis. Fortis est enim, ut mors dilectio. Ideo. *Cantic. 8.* que in digito anulati, in quem vena procedit à corde, illū portatē instituit. Postmodū verò ferreis, sunt aurei cōstituti, & pro Adamante gemis ornati, quia sicut aurum cetera metalla, sic amor vniuersa bona præcellit. Et sicut aurū gemā decoratur, sic coniugalis amor ceteris virtutibus adornatur. Nuptiæ autem secundum Amb. c. q. nec illud, diu sunt à nubendo. Illæ enim quæ nubunt, caput propter verecundiā obnubere, non loqui solent. Vnde & Rebecca, viso Isaac, cui desponsari debebat, caput obnubere coepit. xxxij. q. ij. honorat. in fr. Verecundiā namque debet præcedere nuptias, quod ipsum coniugium plus verecundiā commendat, & magis expertita debet videri à viro, quam ipsa virum expertuisse. Sed secundum Hier. c. q. cōnubia. Cōnubia legitima, peccato carent, nō tamē tēpore illo, quo actus coniugales

geritur, presentia spiritus sancti datur etiā, si Propheta esse videatur, qui officio generationis obsequitur. ¶ Notandū etiā est q̄ triplex spirituale sacramētū in carnali matrimonio consummatio designat. Primū sacramētū, est vnio spiritualis animę ad Deū, & per fidē, dilectionē & charitatē sine vnio voluntatis. s. charitas, quę cōsistit in spiritu inter Deum & instam animam.

1. Cor. 6. extrā de biga. debitū. vnde Aposto. Qui adhæret Deo, vnus spiritus est cū illo. Hoc sacramētū significatur per cōiunctionē animorū, habitam in prima despōsatione carnalis matrimōij.

Ioā. 1.

Secundū est vnio humanę naturę ad Deū, quę facta est in vtero virginali, per incarnationē verbi Dei: siue naturę cōformitas, quę cōsistit in carne inter Christū & sanctā ecclesiā. de cōse. d. 41. in Christo patre. Ad quod pertinet illud, Verbum caro factū est, &c. Hoc sacramētū designatur in matrimonio carnali, per coniunctiōē corporū cōsummato, nō q̄ ipsa cōiunctiō: in qua spiritus sanctus nō adest, illud designet, sed per ipsum actū cōsummatiū significatur. Tertiū sacramētū, est Ecclesię vnitas, ex omnibus gentibus collecta, & vni viro, scilicet Christo subiecta. xxvj. dist. acutus. Hoc sacramentum significatur in eo, qui vnicam tantum, & virginem habuit vxorem, factō postmodū clerico & ordinato. Vbi t̄ verō quis ad digamiā siue ad secundum matrimonium transiit, iam ab vnitate recedit, quia carnē suā in plures diuidit, & sic huius tertiij sacramenti significatio in eo non cadit, quare promoueri non potest, nā promotus vnitatem significare non potest. Præterea, per secundū matrimoniū recedit à prioris coniunctione matrimonij. Ecclesia verō ex quo se Christo coniunxit, nunquā ab eo discessit, nec ab ea Christus. Digamus ergo talē vnitatē significare non potest. Vnde merito propter huius sacramenti defectum, promoueri non potest, extrā de sec. nu. c. j. & c. vir. & xxxj. q. j. de his. Aliud etiam t̄ nota, q̄ sicut statutū est in cōcilio Carthā. xxv. dist. sponsus. & xxiiij. dist. sponsa. Sponsus & sponsa benedicendi à patribus, vel à parantibus, offerantur Ecclesię sacerdoti. Accepta autem benedictiōne eadē nocte pro reuerentiā benedictionis in virginitate permaneāt. Caterū t̄ nuptiæ benedicendæ sunt à sacerdote, cū patribus, & oblationibus, ex institutione Euaristi Papę. xxx. q. v. c. j. Verum tamen vir & mulier ad digamiā transiēs, matrimoniū contrahendo, nō debet à presbyteris benedicī. extrā de sec. nup. c. & ca. vi. xxj. q. j. de his qui. quia cū alia vice benedicti sint, eorum benedictiō iterati non debet. Non ergo debent nuptiæ benedicī, nisi vbi virgo cum virgine contrahit, propter rationē quę ponitur in procemio secundę partis, imō presbyter benedictionem cum secundā vxore celebrauerit, officio

cio suspensus est ad sedē
dem ad exhortationem
cōm quorundam lo
com f cūda virgine i
scor & tolerat aliqum
aliqui. v. g. ues contrahē
miseram contrahendo
tes fuerint benedicti: lic
do iteram contrahent
14 gnum d. cetur in pro
tem est q̄ vnū sacra
sratione efficaciz vt
ristia de cons. di. ij. n
Quidam tamen non
17 scitis, vt confirmat
sunt sacramenta, qui
vram æternam & gra
mō propter humilitatē
bus intell. 15. & se
obediētiā magis apu
dicationē, vt per id qu
u fidem viretem, qu
tat. Tercio propter ex
leat, debeat prap. n.
carn. q̄ a carnem &
q̄b̄ temp. al. quid be
ocap. m. de consecr.
c. p. m. p. cedenti n

1. Ad vnum tres in j
2. Ad vnum tres in j
3. Ad vnum tres in j
4. Ad vnum tres in j
5. Ad vnum tres in j
6. Ad vnum tres in j
7. Ad vnum tres in j
8. Ad vnum tres in j
9. Ad vnum tres in j
10. Ad vnum tres in j
11. Ad vnum tres in j
12. Ad vnum tres in j
13. Ad vnum tres in j
14. Ad vnum tres in j

cio suspensus est ad sedem Apostolicam mittendus, quodquidem ad exhortationem continentis noscitur introductum secundum quorundam locorum consuetudinem si quis contrahat cum secunda virgine benedictio iteratur & hoc si Dominus papa sciat & tolerat alioquin non valet. Dicunt etiam quidam, quod si aliqui virgines contrahentes non fuerint benedicti, facti bigami iterum contrahendo poterunt benedici, sed & si contrahentes fuerint benedicti: licet se non cognoverint carnaliter non ideo iterum contrahentes benedicentur. De benedictione virginum dicitur in prooemio secundae partis. † Notandum autem est quod unum sacramentum dignius est alio quatuor modis. Ratione efficacis ut baptismus. Ratione sanctitatis ut eucharistia. de consecr. di. ij. nihil ratione significationis ut conjugium. Quidam tamen non approbant istum modum. Et ratione conferentis, ut confirmatio & ordo. Sed † quaeritur, quare instituta sunt sacramenta, quia sine illis potuisset Deus humano generi vitam aeternam & gratiam donare. Respondeo propter tria, primo propter humilitatem, ut dum homo ex Dei praecepto se rebus inferioribus, & se inferioribus reuerenter subiacet, ex hac obedientia magis apud Deum mereatur. Secundo, propter eruditionem, ut per id quod foris in specie visibili cernatur ad invisibilem virtutem, quae interior est agnoscenda mens erudiat. Tertio propter exercitationem, quia cum homo ociosus esse non debeat praeparatur ei utilis & salubris exercitatio in sacramentis quia vanam & noxiam declinet occupationem. Iuxta illud, semper aliquid boni operis facito ut diabolus inueniat te occupatum, de consecr. dist. v. nunquam. Non ergo debent omitti propter in praecedenti titulo dictum est.

LIBER SECVNDVS.

SVMMA.

- 1 Sesta hominum tres in summa. 2 Gentilium secta.
- 3 Vates, quis dicatur. 4 Hebraeorum secta.
- 5 Christianorum nomen, ubi primum inuentum.
- 6 Christi nomina & eorum interpretatio, & nu. 8.
- 7 Christi nomina quaedam dicuntur de ipso relative quadam nota.
- 8 Deus vobis attribuitur trinitati aequaliter.
- 9 Iesus, unde dicitur Nazarenus.
- 10 Clericales, qui dicantur, & unde, & nu. 16.
- 11 Monachorum quatuor genera. 12 Religio, unde nomen sortita.
- 14 Ecclesiasticarum personarum duo genera, & unde ortu habuerint, n. 15.

- 16 Episcopatus ordo, quadripartitus est.
- 17 Papa, est caput ecclesie, Cardinales, cardines.
- 18 Patriarcha, quis dicitur. 19 Archiepiscopus, quis, & unde dictus
- 20 Metropolitanus, unde nomen sortitus.
- 21 Prælati quiscumque non potest se universalem appellare.
- 22 Episcopatum & gradum diversitas, unde fluxeris.
- 23 Flamines, qui, & unde dicti.
- 24 Episcopos & præpositos Dominus elegit, quis autem diaconos.
- 25 Presbyterorum institutio, unde primum.
- 26 Corona clericorum, cur instituta sit, unde originem duxeris. n. 31.
- 27 Clerici cur patribus auribus incedat. 28 Corona clericorum forma.
- 29 Figura circularis dignitas, & eminentia.
- 30 Clerici, sunt sacerdotes & Reges.
- 32 Pili unde manent, & quo consilio rescindantur, maxime viris ecclesiasticis.
- 33 Clerici ad quid instruantur. Et quare in quatuor temporibus. nu. 34.
- 35 Clerici cur maxime ordinentur diebus Sabbatorum.
- 36 Dominica die celebrantur ministeria sacerdotalium benedictionum.
- 37 Subdiaconos facere die dominica an liceat.
- 38 Ieiunium sequens an possit transferri in precedentem hebdomadem.
- 39 Virginum consecratio, quo tempore fiat. Et quo loco, quove apparatu ac ordine. nu. 40. 43.
- 41 Episcopos consecrandus virgines ter compellat eodem verbo.
- 42 Virgines consecrandæ deponunt vestes veteres, & induunt novas. Et qua id significatione. 44 Virgines cur velum imponatur.
- 45 Velus, est quinquiflex. 46 Vidui quid prohibeat velari ab Episcopo.
- 47 Sacerdos non debet interesse secundo nubentibus.
- 48 Diaconissarum institutio antiquitas.
- 49 Pontifex Rom. quor. ordines clericorum possit adhibere in celebratione.
- 50 Ordines ecclesiastici, quot.
- 51 Ordinum quidam sacri, quidam non. Et utrorumque enumerati.
- 52 Spiritus sancti septem dona, correspondent septem ecclesie ordinibus.
- 53 Ordines ecclesiastici spiritaliter, & speculiter in ecclesia designantur.

ARGVMENTVM.

De Ministris, & Ordinibus Ecclesiasticis, & de eorum officiis. CAP. V. I.

In hac secunda parte de ministris & ordinibus
clasticis eorumq; officiis tractare prauidim
primitentes quod ues sunt sectae famosae, vi
liceat, Gentilium, Hebraeorum, & Christianorum. P
rima, est erroris. Secunda, veritatis. Tertia, verit
& salus in prima, naufragatur. In secunda, a periculo et

[illegible]

mur. In tertia, saluamur. Prima secta, dicitur à secādo, quia secat, i. separat nos à Deo. Secūda & tertia à sectando, & tenēdo, quoniam illuminant, saluant, & liberant. Christianorum personarū tā seculares, quā ecclesiasticarū, de aliis duabus sectis sumptæ sunt, Hebræa videlicet, & Gētili. Sicut enim apud nos duo sunt genera personarum, scilicet laicales & ecclesiasticæ. xij. quæ. j. duo. sic & apud Gentiles & Hebræos. Apud ḡ Gentiles quidem, seculares personæ erant hæ, nempe Monarcha, s. Imperator Romanus. Patricij, qui & Senatores dicebantur, ad quorū arbitrium vniuersa ordinabantur, Reges, Duces, Comites, Præsules, Præfetti, Suffecti, Tribuni militū, Tribuni plebis, Prætores, Cæturiones, Decuriones, Quaterniones, Duumviri, Quæstores, Aediles & aulæ ianitores. Inter Poetas verò erant Aduocati, carminum relatores, carminum scriptores, Comædi, Tragedi, & historiographi. ḡ Vates autem, qui à vi mentis dictus est, modò Sacerdotem, modò Prophetam, modò Poetam significat, secūdū Iliodorum, in ritu tēporū erant apud Gentiles, Archiflamines, Protolamines, Flamines & Sacerdotes, vt iam dicitur. Erāt quoq; apud eos virorum & mulierum religiosi conuentus. Apud ḡ Hebræos quoque eadem erat diuersitas personarū, aliarūq; erāt seculares, aliarū diuino cultui, videlicet in tēplo, dedicatæ. In tēplo erāt summus Sacerdos, vt Melchisedech, minores Sacerdotes, Leuitæ, Narithæ, luminū extinctores, exorcistæ, ianitores, & æditij seu cantores. Super populum verò legendū, erat dux populi Moses, & sub eo, quos ipse constituerat ad consilium Ietro soceri sui, erant etiam Chiliarchæ & Acontarchæ, Pētacontarchæ, & Decacontarchæ: i. millenarij, centenarij, quinquagenarij, & decani. chilas enim interpretatur mille, & archon, Princeps, inde chiliarchos, qui præest mille hoībus, inde & Acōtharcha, qui super centum potestatem habebat. Pētacontarcha dicitur qui præest quinquaginta, Pente enim quinque sonat. Decanus, qui decem, Deca enim decē sonat. Apud Christianos quoque similis diuersitas reperit, Et nota, quod Christiani à Christo dicti sunt. Christus verò à chrisinate, de quo dictū est in parte prima sub tit. de consecr. ḡ Nomen Christianorum primū in Antiochia inuentū est. Antea enim omnes vocabantur discipuli, vel fratres, donec Apostoli in Antiochia cōsiliū fecerūt. ij. quij. ad mensam. Et dicuntur Christiani orthodoxi. i. rectē gloriantes, & credunt viuentes. Nā orthos Græcè dicitur rectē. Latine, & doxa gloria. Dicitur ergo Christus à chrisinate quasi vnctus. Ipse autē vnctus est æternaliter à Deo præ consortibus suis, prout legitur in Aēt. Apōst. & hoc nomē est olei effusum.

Aēt. 2.

Psa. 44.

Canti. 1.

Psa. 104.

F 3. Hinc

Hinc est: q̄ in veteri testamento Sacerdotes & Reges : Christi nūcupabatur: q̄a vnct̄i erāt vnctione tēporali, iuxta illud: Nolite tangere Christos meos. Hoc t̄ autē nomē: Christus, nō est proximū nomē Saluatoris: sed est cōmunis nūcupatio potestatis. Est. n. cōmune nomen dignitatis. Sed hoc nomen Iesus: pr̄iū est vocabulū p̄tonē Saluatoris: quo ab Angelo Gabriele in conceptione vocatus est, Euāgelista testāte. Vocabis, inquit, nomē e us Iesum, & ab hominib; in circuncisione. Et nota, q̄ Iesus, Hebraicē dī Messias, Græcē Christus, vel soter, vel sōplur, Latīnē vnct̄us, vt pr̄missum est, vel Saluator, eō q̄ ipse saluum faciet populū suū a peccatis eorum. Potestātē. n. hēdī mittēdī peccata: sicut ipse dicit, vel Saluatoris, q̄a ipse nobis salutē dedit. Si. n. pr̄cepta eius seruauerimus, vitā æternā possidebimus. Hoc autē nomen Iesus, Porphyrius Philosophus Græca & Latina lingua peritus, scribebat Latīnē Iesus, Græcē verō per h, quām Graci pro i, longa sonant. Vñ & quidam proferunt Gylus: Latini verō per e longam. Rectius ergo videtur sic esse pingendum, Hysus, per Græcam abbreviationē ἡς Iesus per Latīnam aspiratiōē. Sed & hoc nomen Christus cū sit Græcum, Græca scribitur abbreviatione sic, X̄ps. Nam Graci ponūt x pro chi, p verō pro r, & c pro s. Si autē scribitur per s, sic per aspirationem pingatur, Christus. Circa t̄ nomina autē Christi notandum est, q̄ quādā ex ipsis dicuntur de Christo relatiuē, seu quasi relatiuē, vt pastor, sp̄sūs & mediator, quādā non relatiuē, vt homo, quādā translatiuē, vt agnus, ouis, vitulus, serpens, aries, leō, vermis, & quādā cū sint institutionē relatiua, sunt & prerogatiua priuilegij appropriata, vt Christus Iesus autē, est propriē proprium nomen eius, vt pr̄missum est. Vocatur etiam Christus, alpha & omega, i. principium & finis: & Hebraicē Emanuel: quod est nobiscum Deus, interpretatū. Nobiscum. n. est per præsentiā maiestatis, per participatiōē veritatis, & per vinculū charitatis, & per adimpletiōē veritatis. Vocat̄ præterea, via, veritas & vita. Vñ in exēplo, vel præcepto: t̄ Veritas, in promissione. Vita, in præmio. Sabaoth verō dī Deus exercitū. Adonay, quod est Dominē, Athanatos, id est immortalis. Kyrios, i. Dñs. Theos, i. Deus. Panagatos, id est, optimus pater disponēs vel perfectus. Omnisus, i. vnus essentia nomina sunt Dei non tantum per sonā Christi de cōsec. distī. ego. Vocatur præterea Christus secundū Elaiam, admirabilis consiliarius Deus fortis : Pater futuri sæculi princeps pacis Admirabilis in incarnatione: Cōsiliarius in integra rerū cognitione. Deus in rerū creatione. Fortis in rerū dispositione. Pater

Exc. 1.

Matt. 2.

Mat. 9

Apoc. 1

Flair.

Alas, I

1938

Edin.

[illegible]

Reges: Christi in illud: No
 Chaitus, nō est
 cupio potest
 omen Iesus: pro
 gio Gabriele
 Vocabis, inquit
 ne Et nō nūq
 e. Ioyr, vel nō
 ror, eo q. ipse dī
 testatē. nāc dī
 a ipse nōvis fā
 tā eternam possi
 bus. Pn. Iohannis
 nō Iesus, Græcē
 & quidam pro
 us ergo videtur
 nō aronem qd e
 nō Christus: cū
 xps. Nam Græcē
 fēbatur per s.
 nemate fēb. ut
 nōm. nāc autē
 ur de Christo r.
 idator: quādam
 agnō. quāvis
 hat a. dūctōne
 nata: Christus
 us. v. p. nōm. illū
 nōm. nūm & f.
 Deus, interpre
 per pater pater
 v. p. eronē ver
 exēplo, vel p.
 o Sabaoth verū
 Annanias, d. e.
 agatos, id est op
 nōm. essentia
 de cordis. d. f.
 Eia. an. adm. rābi
 nō p. nōm. p. ac s.
 p. q. rābi d. g.
 p. q. rābi d. g.
 p. q. rābi d. g.

tūri seculi, in meritorum retributione. Princeps pacis dicitur,
 el quia fuit mediator Dei & hominum, vel etiam hominum &
 angelorum, vel quia confert illis pacem, quā exuperat omnē
 ensum, cuius pacis nō erit finis. Vocatur etiam Christus inef
 Phil. 4.
 abili nomine tetragrammatoni, i. quatuor literarum: quæ sunt,
 oth, he, yau, heth, quæ sunt apud nos, prima quæst. & he. est ex
 go nomen leue, quod dicitur ineffabile: nō quia nō valeat fari,
 ed quia non est Deus hoc nomine, nisi in arduis inuocandus:
 vel quia eius sententia sufficienter nequeat explicari. Cuius in
 terpretatio est talis: oth principiu: he, iste. yau, passionis. heth,
 ita, quasi iste est principium vitæ passionis. Genitiuus, more
 Græcorum ponitur pro Ablatiuo passionis, pro passione, id est,
 ver Passionem. Quomodo autem vita nostra ab ipsius morte
 pendeat, non possumus intueri. De hoc dicitur in tertia par
 te sub titulo de indumentis legalibus. Hoc taurē nomē Deus
 appropriatur patri & filio & spiritui sancto, prout in symbolo A
 hanasij legitur. Quauis etiam quandoque ad alias personas
 extendatur, iuxta illud: Dijs non detrahes. extra de har. cūm ex
 niun. ij. quæst. j. ex sacerdotib. Et alibi: Applica illud ad Deos. Exod. 2.
 Et Apostolus: Nam & si sunt qui dicantur Dijs, siue in celo, siue
 1. Cor. 8.
 in terra, nobis tantum vnus Deus pater, ex quo omnia. & i. 1. Cor. 4.
 lem. Si nostrum Euangelium est opertum, in his qui pereunt
 est opertum, in quibus Deus huius seculi exacerat mentes in
 fideliū. ¶ Rursus Iesus dictus est Nazarenus, à quodam vico
 Galilee. Deus dictus est propter vnicam cum patre substan
 tiam. Dominus verò dicitur propter seruientē creaturam. Deus
 & homo dicitur, quia verbum & caro. Verbum dicitur, quia
 pater per eum omnia condidit, siue iussit. Imago dicitur prop
 ter patrem similitudinem patris. Siquidem apud Christianos
 seculares personæ, laici dicuntur. laos enim Græcē, dicitur
 populus, Latine. Clericales sunt qui in ecclesia deseruiunt, vel
 glām regunt: cleros quod est fors, prout iam dicitur. Hi au
 tem subdiuiduntur in monachos, id est in singulariter degen
 tes. xij. quæst. j. si cupis. Nam monos Græcē, dicitur singularis
 Latine, & aliās religiosus. Sunt t̄ autem quatuor genera mo
 nachorum. Alij sunt cœnobitæ, qui videlicet in communi
 monasterij regula & vitæ obedientia maiorum deseruiunt. Alij
 sunt anachoritæ, qui videlicet edificunt solitudines, & quam
 uis in communi vitæ positī priuatæ tamen contemplationi vac
 ant, alij sunt eremitæ, qui videlicet solitarie in desertis de
 gunt. Alij sunt gyrouagi, id est, vacabundi & circuncelliones,
 xij. quæst. c. j. ¶ Religio verò dicta est, quia per eam vni Deo
 amur ad diuinum cultum vinculo seruienti, & in cler. co
 signa

seculares, qui supposito nomine seculares dicuntur: extrâ de offi-
cialiter ad differentiam regularium, qui proprio carent, quod nō
congruit in istis. Nam & secundū Aug. ij. q. j. leg. Bonus nō Mo-
nachus, vix bonū clericum facit. Sed ecclesiasticarū personarū
duo sunt genera. † Nā aliud est dignitas. A iud ord. sine. Digni-
tatis, vt Papa, patriarcha, primas, Archiepiscopus, siue Metropo-
litanus: quod idē est Episcopus Archidiaconus & archiepresby-
ter, & Præpositus. Quāvis omnes qui præsunt, præpositi gene-
raliter sic vocentur. extrâ de verborū significatione, quamvis,
in choro verò persone sunt decanus, subdecanus, cantor siue
præcentor, succentor, thesaurarius siue sacrista, archiacola, &
humilimodi. Dignitates autem vt & ordines à lege originem &
exemplum traxerunt. Iuxta illud, Constitues eos principes su-
per omnem terrâ. Quāquam quidam dicant dignitates à genti-
litate sumpsisse initium. Ordinis autem persone sunt, sacerdos,
diaconus, & ceteri. quos inferius prosequimur. † Qualiter à ve-
teri ritu tam gentiliū, quā Hebræorum ad cultum præsentis ec-
clesiæ translatio personarum facta sit, & qualiter ab illis perso-
narū dignitatū in ecclesia originem habuerint, breuiter videam-
us. Et quidem Dominus papa, qui pater vel custos patrū est,
vicem gerit summi pontificis. Romanus Imperator Monarchæ
similitudinem gerit. Senatoria & patritiorum dignitas, manet
in ecclesia in quatuor patriarchis. & in ecclesia Romana in car-
dinalibus. xxxvj d. Constantinus.

psal. 44.

Primates, qui trib. Archiepiscopi præesse habēt, Regem exprimiunt, qui trib. ducib. præest. Metropolitani seu Archiepiscopi, Ducib. cōparantur, qui plurib. Comitibus præiunt, sicut illi plurib. Episcopis. Pelagus tamen papa dicit 6. q. 4. scitote, quodā vna provincia habet Regem & Metropolitānū. Episcopi Comitū similitudinē gerunt. Coepiscopi, quorumū portitas sublati est. lxxviij. d. quāvis & cap. Coepiscopi. præsidū & Præfectorū Traphonij verō, Tribunos militū imitātur. Archipresbyteri, Tribunos plebis. Cancellarij, prætores. Archidiaconi, Centuriones. Decani, Decuriones. Presbyteri, Curati, Aduocatos. Personæ quoque ordinū ab illis originem habuerunt. Nam presbyteri voces gerūt edilium. Diaconi, quaternionū. Subdiaconi, Duumvirorū. Exorciste, Questores imitantur. Ostiarij, aule ianitores. Lectores, carminū relatores. Acolyti, carminū scriptores. Sancti Episcopalis ordo secundū Isidorum. xxj. d. clerici. Quatripartiti est, videlicet i patriarchis, Archiepiscopis, Metropolitānis, ac Episcopis. & Apostolica aule sedes sicut ait Anacleus papa. xxi. d. sacro. capiti & cardo est. aliarū quoniā sicut ostiū cardine tegitur, sic illius autoritate omnes ecclesiæ reguntur, & inde dicitur

tunc Cardinales, per quos
 gubernatur. Illius autē prae-
 toris vniuersalis, quia vni-
 uersus, quia principis Apo-
 stolicus, quia caput est omni-
 um membra, descendunt
 puncta, quos ipse vocat in pri-
 uatū potestatis, extra de vici-
 sedecim, quos lacerat dicitur
 18ª verò, q^{uod} Graeca lingua
 dicitur. Apollot. com-
 munitio honore fungit
 Constantinopolitani
 lymitanus. Dicitur et
 clesias. vel patet parum
 interpretatur Laine. 7
 19 consecrauit. Archiep-
 fist summus seu princeps
 cam, q^{uod} p^{ro}phetam tam
 20 Metropolitani seu Me-
 tropolitanus
 tingulis enim prouinci-
 doctrine ceteri Sacerdot
 tibus Episcopis agere li-
 eis commissa est. Vnde de
 certam esse prouinciam,
 ceteras & vni Regem, & totius
 Metropolitani, aliōquā
 dices Episcopos. Ad quo
 potam & reliquos. Quod su-
 aet autē Episcopos designa-
 tam vni, eodē in quo voca-
 to nomine quidam vniunt
 legunt. aut accipiunt. Et
 21 Metropolitano dic-
 plexat prouincias. Prin-
 cipem, eiusdem formae
 priores. Surpant sibi nom-
 22 Gens. Primaria autem
 apostoli concilio quoque
 primus sedis Episcopos
 videntes, aut aliquod
 appellatur. Et legum
 archiarum

sunt Cardinales, per quos tota ecclesia sicut ostiū per cardinem
 gubernatur. Illius autē prælatus Papa, id est, pater patrum voca-
 tur & vniuersalis, quia vniuersæ ecclesiæ principatur, & Aposto-
 licus, quia principis Apostolorum vice fungitur, & summus Pō-
 tefex, quia caput est omnium Pontificum, à quo illi tanquam à ca-
 pite membra, descendunt, & de cuius plenitudine omnes acci-
 piunt, quos ipse vocat in partem sollicitudinis, non in plenitudi-
 nem potestatis, extrā de vlu. pal. c. ad honorem. Hic est Melchi-
 sedech, cuius sacerdotium nō est cæteris comparatum, Patriar-
 cha verò, † Græca lingua, summus Patrum interpretatur, quia
 primum. i. Apostolicum tenet locum. xxi. d. cler. cos. & ideo q̃a
 summo honore fungitur, tali nomine censetur sicut Romanus,
 Constantinopolitanus, Antiochenus, Alexandrinus, Hieroso-
 lymitanus. Dicitur etiam Patriarcha, quasi pater arc̃z, id est, ec-
 clesiæ, vel pater patrum, Princeps. archō, enim Græcè, Princeps
 interpretatur Latine. Hic est Moyses, qui Aaron in Pontificē oleo
 consecrauit, † Archiepiscopus, Græco vocabulo dicitur, eō q̃
 fit summus seu princeps Episcoporum. Tenet enim vicē Apostoli-
 cam, & præsidet tam Metropolitanis, quàm cæteris Episcopis.
 † Metropolitanus seu Metropolitæ, à mensura ciuitatū vocantur:
 singulis enim provinciis præminent, quorum authoritari, &
 doctrinæ cæteri Sacerdotes subiecti sunt, sine quibus nihil re-
 liquis Episcopis agere licet. Sollicitudo enim totius provincię
 eis commissā est. Vnde Pelagius Papa ait. v. q. iij. scitote. Scitote
 certam esse prouinciam, quę habet decem aut vndecim ciuita-
 tes & vnū Regem, & totidē minores Potestates sub se, & vnum
 Metropolitanum, aliosque suffraganeos decem vel vndecim lu-
 dices Episcopos. Ad quorum iudicium omnes causę Episco-
 porum & reliquorum Sacerdotum ac ciuitatum referantur. Om-
 nes autē superius designati ordines Episcoporum & superio-
 rum vno, eodēque vocabulo, Episcopi nominantur. Sed priua-
 to nomine quidam vtuntur, propter distinctionē potestatis, quā
 singulariter acceperunt. Episcopatus vocabulum, vnde dictum
 sit, sub tit. de Ep. scopo dicitur. Porro secundum Anacletū pa-
 pā. xcix. d. prouinciæ. Primates & patriarchæ diuersorum no-
 minum, sed eiusdem formæ atque officij sunt. Et ideo quidam
 primates usurpant sibi nomen patriarchæ, vt Aquilegen. &
 Granden Primatia autem dicta est, à primitus conuersionis ad
 dem. † In concilio quoque Africano, eadem dist. j. statum
 ne primæ sedis Episcopus princeps Sacerdotum aut som-
 nus sacerdos, aut aliquid huiusmodi, sed tantum primæ sedis
 appellatur Pelagius etiam papa statuit ead. d. nullus
 patriarchatum vniuersitatis vocabulo, vnquam vta-
 tur

tur, nec aliquis in suis Epistolis vniuersalem nominet illū, si vnus patriarcha vniuersalis dicitur, patriarcharū nomē teris derogatur & subtrahitur. Ad hęc summorum pontificū presulum atque reliquorū sacerdotū institutio in veteri testamēto sumpsit exordiu. & in nouo est plenius cōsummata. xxi. §. j. Summi nāque atq; minores sacerdotes à Deo per Moysen instituti sunt, vt perpetuū esset cultus tabernaculi p̄ successores eorū à filiis Israel. Dauid autē ad ministeria dom⁹ Dei am-
Exo. 17. ianitores instituit, & cantores. Salomō exorcistas inueni-
 cut sub tit. de sacerdote dicitur. Plac oīa ecclesia in nouo testamēto imitata est, vt iā dictum est. Habet. n. ianitores, quos ianuarios appellam⁹, pro cātorib. verò lectores simul & cātor instituit, exorcistas etiā noīe & officio antiquo manere capit, pro filiis Aaron. Omnes infra summū pontificem sacco-
 tiū administrantes, consecrati sunt: inter quos quædam t̄ crescitio est exorta, vt alij appellentur simpliciter sacerdotes, alij archiepiscopi, alij Episcopi, alij Archiepiscopi seu Metro-
 litani, alij primates, alij patriarchæ, alij summi pōtiffices, vt cō-
 missum est. Quę discretio maximē à Gentilibus introducta, qui suos flamines, alios simpliciter flamines, alios archi-
 nes, alios protoslamines, i. primates appellabant: hi in capiti-
 leum habebant, in quo erat breuis virga, qua à carnibus sac-
 ciorum aues arcebant. Pileum autem ipsum desuper aliquid a-
 næ habebat quod cū per æstum ferre nō possent filum tū in
 capite ferrē cœperunt. Vnde à filo, quo t̄ ytebantur, flamines li-
 cti sunt, quasi filamines. Verum festiuis dieb. filo deposito o-
 sacerdotij emmētia pileum imponebant. Maiorum quoque
 minorum sacerdotū discretio in nouo testamēto ab ipso C-
 sto sumpsit exord. ū, qui Apostolos pro maiorib. discipulos
 minorib. sacerdotes instituit. Petrum verò in summum sacer-
 tem elegit. Apostoli etiā eandē formam securi in singulis ci-
 tatib. Episcopos & presbyteros ordinauerunt, prout sub tit.
 sacerdote dicitur. Leuitas verò ab Apostolis legimus ordi-
 tos. Vnde Cypria. ait. xcij. d. dominus. Meminisse debent Li-
 conis, quoniam Episcopos t̄ p̄positos Dominus elegit. Apo-
 conos autem post Ascensionem Domini in cœlum Aposto-
 bi constituerunt. Subdiaconos & Acolytos tempore proce-
 re ecclesia sibi constituit. Et sicut canon Clementis papæ a-
 tur. lxxxj. d. in quibus B. petrus Episcopos primates vel patri-
 chas in illis ciuitatibus poni præcepit: in quibus olim apu-
 thnicos siue Gentiles erant flamines eorum, atque prim-
 es doctores. In quibus verò olim apud eos erant eorum
 chis flamines, quos minores reputabant quàm diācos prima-

Archiepiscopus infir-
 matus, singulos Episco-
 pos, singulos presbyteros
 in Leuit. legitur
 ad Aaron, homo
 nō erat panes
 si clau-
 si p̄māus, si
 scabrem,
 quia indig-
 .&c.
 Dicitur
 est fors, seu hereditas
 Dominus eorum
 reditatis m̄. &c. xij.
 secundum. Ex quo patet
 solum decimas, p̄mitia
 domini accipiant, siue q̄
 testamēto, & apud Gēti-
 eligebantur. & in nouo te-
 mos autem ceteris facti
 Pato composuit clerum,
 ceteram iura attendend
 totam terram, totam
 ita ex. p̄atur, scilicet cet mun-
 mand. ita consecr
 Deformatio
 est ergo conueta munda &
 munda &
 ex quib. i
 ecclesiastica Hierar-
 omni
 tenti, oīa con-
 alim. s. Vnde
 in mod
 autem ipsa
 medium inter no-
 Domini liber
 interius in m
 quat, capilli verò
 superius i
 coelesia cogi-
 Sed pars in

orū, Archiepiscopus institui præcepit, & in singulis reliquis ci-
uitatibus, singulos Episcopos. † Anacle^{us} quoq; Papa ead. Epi-
copi instituit presbyteros per castella & villas poni & ordinari.
Iterum in Leuit. legitur voce si perna ad Moſen dictum esse,
loquere ad Aaron, homo de iemine tuo per familias, q habue-
rit maculā n̄ offerat panes Deo suo, nec accedat ad muniteriū
ins, si cæcus fuerit, si claud^{us}, si paruo, vel grādi, vel torto naso,
si fracto pede, si mātus, si gibbus, si lippus, si albuginem habēs
a oculo, si ingem scabiem, si impetiginē in corpore, si pondero-
us, si languidus, quia indignū est dare Deo, quod dedignat ho-
mo, lxxj. d. hinc & enim & c. seq i quo instrumur quales à cleri-
catu sint repellēdi. † Dicitur autē clerici à cleros Græcē, quod
sit fors, seu hereditas Latine, quasi sint de sorte dñi, vel quasi
Dominus eorum sots sit, iuxta illud Prophet. Dominus pars hē-
ditatis meæ, & c. xij. q. j. clericus. & c. qui. extrā de præb. cūm
secundum. Ex quo patet, q nihil extrā Deū habere debent, sed
olum decimas, primitias & oblationes, quæ sunt hereditates
homini accipiant, siue quasi sint sorte electi. In veteri nanque
estamēto, & apud Gētiles, & clerici & sacerdotes sorte & libris
diligebantur: & in nouo testamēto Mathias sorte electus est. pri-
us autem clericus factus est Petrus. Igitur papa decimas à B. Act. i.
terro composuit clerum, & distribuit gradus. Circa coronam
clericorum tria attendenda sunt, scilicet capitis ablatio, capil-
lorum detruncatio, formæ circulario. Ad capitis ablationem
na sequuntur, scilicet munditiæ conseruatio, deformatio, & de-
udatio, munditiæ conseruatio, quia ex capillis sorde in capi-
te aggregātur. Deformatio, quia capilli ad ornatū sunt signifi-
cat ergo tonsura mundā & non formabiliē vitā, id est, q clerici
ebēt habere munditiā mentis intērius: & non formabilem
vitā, id est, nō exquisitū habitum exterius, secundū Diony-
mum in ecclesiastica Hierar. Rasura quoque & tonsura capilo-
rum, est depositio omnium temporalium. Clerici enim victu
& vestitu contenti, oīa communia habere debent. xij. q. j. cleri-
us, & c. dilectissimi. Vnde iuxta Apost. Comam non nutriant
ed caput desuper in modum sphaeræ radant xxij. d. prohibi-
t. Denudatio autem ipsa superioris partis capitis, nullum de-
dere esse medium inter nos & Deum demonstrat, vt reuerentiā
tēte gloriam Domini liberē contemplerur. Rursus radimus
aput relictis inferius in modum coronæ capillis, quia caput
sentem signat, capilli verō seculares cogitationes. Sicut ergo
caput mundatur superius à capillis, ita mens nostra dum su-
riora, id est, cœlestia cogitat, à secularibus cogitationibus
mundari debet. Sed pars inferior capillos habet: quia non est
pro

Leuit. 12.

psal. 15.

psal. 15.

Act. 1.

prohibitum aliquādo de secularibus cogitare, sine quibus vi
præsens duci nō potest. i. q. j. si quis obiecerit. Circa detritūcat
nem capillorū notandum est, quia illa significat, quod cleri
oēs superfluas cogitationes debent à mente abscindere. † Al
tonso igitur capite & parentibus auribus, incedere debēt, nec
pilli crescēdo aures operiant, & oculis impediānt. xxij. di. n
liceat, quoniā prouidendum est, nec seculares cogitationes a
res & mentis oculos impediendo, nos ad secularia trahant. V
capillos super aures tondeam⁹, vt quinq; capitis sensus expe
tos ad Dei seruitiū habeamus. Bene igitur ad Ezechielem d
citur, Sacerdotes caput suū non radant, neq; comā nutrian
Exec. 44 sed tondentes atōdeant capita sua. Siquidem vt ait Greg. i p
storal. li. c. xviij. Capilli ī capite exteriores, sunt cogitatione
in mente. Qui dum super cerebrum insensibiliter oriuntur, ci
ras vitæ præsentis exprimūt. Quæ quia ex negligētis sensu si
portunē aliquando prodeunt, quāsi nō nobis, sentientibus p
cedunt. Quia ergo Sacerdotes qui sunt sacri fidelīū duces, se
citudines exteriores habere possunt, nec tamē eis vehement
incūbere debēt, rectē caput radere, & comā prohibentur nut
re, vt cogitationes cordis de vita subditorū, nec à se fundit
putēt, nec rursus ad crescendum nimis relaxent. Et benē sui
Exec. 44 ditur, Tondentes atōdeant capita sua, vt videlicet curæ te
poralis sollicitudines, & quantum necesse est, prouideant, te
men rescinduntur citius, ne immoderatus excreſcant. Dum
ergo per administrationem exteriorum, prouidentia corpori
vita protegitur, & rursus per moderationem cordis intenti
nem non impeditur, capilli in capite Sacerdotis reseruātur, &
cutē cooperiant, & rescendant, nec oculos claudant. Circa fo
rmæ circulationem seu coronā sciendū est, qd sit propter mul
† Primò in signū quod Christus Rex noster seipsum in ara
cis oblaturus, spineæ coronam portauit. Vnde & nos q per
dem passionem saluari desideram⁹, Dominicæ passionis signū
id est, formā spineæ coronæ quā ipse vt spinas peccatorum
storum auferret in passione portauit in capite, in verticē
nostris portamus, vt sicut ille pro nobis, sic & nos pro illo in
fiones & opprobria paratos esse libet sufferre mōstremus
cundō, circulus capillorū, virtutem æqualitatis vndique rat
ni consentientē designat. Tunc enim tēporales res benē c
tantur, si conueniant rationi. † Tertiò circularis figura fit,
hæc figura nō habet principiū, neq; finē Per quod dā intell
q clerici sunt ministri Dei, qui non habuit principiū neq;
bebit finē. Quare, hæc figura nullum habet angulū per
significatur, qd clerici non debēt habere sordē in vita, &

1 Diaconorum officium, inter i
 2 Diaconos, singitur planeta.
 3 Diaconi duplex officii & nu
 4 Diaconos, induens casulam
 5 Diaconus casula induens ieiun
 6 Diaconus ordo, unde institui
 7 Diaconus, qualiter informat
 8 Episcopi manus impositione
 9 Manus Episcopi, cur extend
 10 Sacramentorum dispensatio, qu
 11 Diaconorum, qui infirmos
 12 Diaconorum, qui infirmos quib
 De Diacono.
 Diaconi, qui Græcè
 dimititur ut Assuetud
 de xpi. d. clericos. D
 à tribu Levi. iij. iacob, b
 adumpvocantur,
 cerdotum, vt Beazar & I
 cutus eius dicens, Applica
 tuos ad sacra doli, & n
 ou æquid ad cultu pertine
 timonijs & custodiant va
 ro, hinc enim in sacerdot
 de dispensatio habetur, vt
 anno vii sunt Leuitæ val
 si sunt in tabernaculo des
 tinda tabulis, qui: pollen
 tis & vasa tabernaculi de
 rectorum, cum diaconos si
 t. iij. d. d. quibus reunion
 comp.aturque a quicqu
 in bacula portamus
 di. neque pure habeamus
 t. l. l. altaris h
 t. l. l. sabbato sa
 centium pontifice
 t. l. l. aconus dalm
 t. l. l. om. in officio
 t. l. l. de d. acono, &
 t. l. l. casus, as hinc plane
 t. l. l. non reples
 t. l. l. le. ab anterior

Diaconorum officium, inter ieiunia.

Diaconus, cingitur planeta.

Diaconi duplex officii. & nu 10. 11. 12. 13.

Diaconus, induens casulam, quid notet.

Diaconus casulā induēs ieiuniorū tēpore gladiū vibrat contra hostē.

Diaconatus ordo, unde initium duxerit.

4 Diaconus, qualiter instruitur.

5 Episcopi manus impositio, super ordinandis quid significet.

6 Manus Episcopi cur extendatur, in benedictionibus.

7 Sacramentorū dispensatio, quomodo deo, & quomodo ministris cōpetat.

8 Diaconus, quā significacione dalmatica utatur.

9 Diaconorum institutio, quibus constet.

De Diacono.

CAPVT IX.

Diaconoi, ꝑ Græcè dicuntur, Hebraicè leuitæ, Latine verò ministri siue assumpti, siue offeretes, secundū Isid. xxxj. di. lex. xxj. d. clericos. Diaconorum quidam ordo in lib. Num. 3. tribu Leui sūnt Iacob, sumpsi se legitur exordiū, & inde Leuitę adsumpti vocabantur, quoniā adsumpti ꝑ sunt ad auxiliū sacerdotum, vt Eleazar & Ithamar. Dominus enim ad Moſen locutus est, dicens, Applica tribum Leui, & fac eam stare in cōspectu Aaron sacerdotis, & ministrent ei, vt excubent & obseruent, quicquid ad cultū pertinet multitudinis, corā tabernaculo testimonij, & custodiant vasa tabernaculi, seruientes in ministerio, sicut enim in sacerdote consecratio, ita in diacono ministerij dispensatio habetur, vt iam dicitur. A quinquagesimo autē in nouo iussu sunt Leuitę vasa custodire, & à xxv. annis & supra iussu sunt in tabernaculo deferuire, tanquam ætatis ad onera portanda robusti, qui possent arcam fœderis, mensam propositionis, & vasa tabernaculi deportare. Quod & in nouo testamento ecolitur, cum diaconus supra sinistrum humerum stola imponitur, & in diebus ieiuniorum super eundem humerum casula implicatur: quia quicquid laboris in hac vita sufferimus, tanquam in sinistra portamus, donec à sinistra trāseamus in dextrā, in qua requiē habeamus. Hinc etiā diaconi Cardinales mensam Lateranensis altaris humeris suis in die Cœnæ ad sacrariū deportant, & in sabbato sancto ad altare deportant. Ipsi quoque semper summum pontificem velut arcam fœderis deportant. Non igitur diaconus dalmaticam, nec subdiaconus tunicellā in diebus ieiuniorum in officio missæ portant, propter rationē in 4. parte sub tit. de diacono. & 6 part. sub tit. de septuagesima scriptam, sed casulas siue planetas super humerum sinistrum committas gestant, non repleatas à dextris & à sinistris, sicut facit sacerdos, sed ab anteriori parte super brachia eleuatas sub-

prædicator in presenti vita opera populi portare debet, quod à legali sacerdote tractum est, qui dum sacrificabat summitates baihæ super humerū reflectebat, pro eo verò, q̃ sacerdoti ini-
nistrat, & quia propter instantes necessitates ire atque redire
habet, dexteram habere debet expeditam & liberam. Vnde in
Tholetan. concii. xxv. di. vnum. ita legitur vnum orarium opor-
tet leuitam gestare in sinistro humero, propter quod orat, i. pro
eo, quod prædicat: præterea subdiaconus & diaconus lecturi de-
ponunt casulas, quasi profitētes non esse vestem propriam, sed
ob reuerentiam temporis recipere commodatam. Denique cir-
ca finem missæ diaconus planetam induit, ad notandum, quod
non sufficit opus ex charitate inchoare, nisi & in charitate per-
ficiatur. † Tertiò, etiam dici potest, quod diaconus casulam in-
duens, inducit, se esse prædicatorem, qui in dilectione ferueat,
& vitæ contemplatiuæ inhiet, dum verò se illa præcingit, & hu-
mero duplicatam imponit, opus prædicationis, orationis, & le-
ctionis intromittit, & proximo in necessitatibus subuenit, quā
reflectit in dexteram, cum omnia refert ad summum bonum.
Et sic dum casulam induit Mariam, dum præcingit representat
in ministerio Martham. Quartò, dum diaconus † ieiuniorum,
tempore casulam super humerum replicat, quasi gladium con-
tra hostem vibrat, vt dicetur in proœmio tertæ. † In no-
uo verò testamēto ordo iste ab Apostolis sumpsit initium, qui
septē viros boni testimonij plenos spiritu sancto diaconos ele-
gerunt vt iam dicetur. Vnde & sancti patres decreuerunt xciiij.
dist. diaconi. & cap. seq. vt in matrice Ecclesia septem diaconi,
circa altare pōtifici in celebratione missæ assistant. Hi in Apo-
calypsi, dicuntur septem angeli, tuba canentes, quia illorum est
alta mysteria de superna inspiratione foris resonare. Hi sunt se-
ptem candelabra aurea, qui Christi lucē euāgelij aliis ostēdere
lebent. Hi dicuntur septē tonitrua, quia terribiliter comminari
lebent q̃ omnis arbor, qui non facit fructum bonum, &c. ex-
tra de deci. quauis. in fi. xciiij. dist. diaconi, & ca. seq. Hi præco-
nis more, ecclesiam admonent, ad orandum & genua flecten-
dum. † Ad eos quidem pertinet adistere sacerdotibus, & mini-
strare in omnibus, quæ aguntur in sacramentis Christi in baptis-
mo, s. chrismate, in patena, & in calice, oblationes, i. hostias in-
ferre, & disponere in altari, componere etiam, id est, ornare mē-
sam Dñi: in altari atque vestire, crucem ferre, puta in processio-
nibus, & prædicare, id est, legere Euangelium, & Apostolum,
id est, epistolam, puta subdiacono deficiente. xxv. di. perlectis,
extra de deci. quauis, in fi. Nā sicut lectoribus vetus testamen-
ta, ita diaconis nouum prædicare, id est, legere præceptum est,

Act. 6.

Apoc. 10.

Apoc. 1.

Apoc. 10.

Sicut enim Dominus donec euangelium prædicauit, minister fuit, iuxta illud: Non ueni ministrari, sed ministrare, ita nulli magis conuenit euangelium legere, quam diacono, qui minister interpretatur. Vnde cum ordinatur, ideo stolam per quam Christi iugum significatur, accipit, quia euangelium in quo de ipso iugo continetur, lecturus est. Ad ipsum quoque pertinet officium præcedi, id est, dicere litanias, & recitatio nominum eorum, qui ordinandi, vel etiam baptizandi sunt. Ipse præmonet aures adhibere a Deum, cum dicit, Humiliate capita uestra Deo, vel humiliati uos ad benedictionem. Ipse hortatur clamare, dicendo kyrie eleison, in rogationibus. Ipse donat pacem. scilicet subdiacono, vel saltem cum dicit: Dominus uobiscum, & annuntiat festiuitates. Hæc siquidem & alia plura ad eius pertinent officium, quæ in canonibus. Hier. xxij. di. diaconi, &c. legimus plenius continetur. Debent etiam, tanquam oculi episcopi, cuncta circumlustrare, & episcopo referre. xxij. dist. diaconi ecclesiæ, &c. seq. usque ad compagis. non tamē debent baptizare, nec Dominicum corpus dispensare, nisi in necessitate, scilicet episcopo vel presbytero absentibus & iubentibus: nec possunt calicem benedicere. Nisi debent etiam inter sacerdotes vel coram eis, vel supra ipsos: nisi eorum iussu sedere: possunt tamen in conuentu presbyterorum rogati prædicare. Diaconi, ter ent loca quaternionum, quæ apud gentiles erant. Sanē sicut in canone xxij. dist. diaconus cum ordinatur, solus episcopus, qui eum benedicit, manus suas super caput illius imponit, quia non ad sacerdotium sed ad ministerium. i. ad diaconatum consecratur. i. ordinatur. In actibus. tam Apostolorum ita legitur. Hos statuerunt ante conspectum Apostolorum, & orantes imposuerunt manus super eos. In quo ostenditur solum episcopum, uerum etiam presbyteros tunc adstantes debere manum super diaconum, dum ordinatur imponere. Nūquid enim plus potest præcari solus episcopus, quam plures Apostoli imponentes enim manus, non dant sanctum spiritum sed orant ut super eos ueniat. Cum igitur usus omnium bonorum non in uno, sed in pluribus merito plures manus imponunt, ut uisusque Dominum deprecetur, ut parte de spiritu suo tribuat ordinando ad instar Moysi, de cuius spiritu, Dominus dedit septuaginta uiris. i. deo aut sit manus impositio super ordinandos, qui per manum, opera, per digitos spiritus sancti dona, per caput rationem mentem intelligimus. Recte ergo manus imponitur, quod donis spiritus sancti in mente imbuti ad opera Christi mittuntur. De manus impositione sub tit. de episcopo dicitur. Sed cum de non manus imponatur, extra de sac. non ite. c. fin. quaeritur

quando postea sit presbyter
ponendo, quia per consecra
ministerio ad Dei immola
ta Dei adiuti, agere non
dem oratio super caput e
sac. c. h. Et nota quoniam
& cum sal, & aqua, pallæ
d. benedicuntur, ideo hæc
quædam manibus consecraus
dicitur cum huiusmodi ma
benedicendas. Vnde Apo
inquit, Mones, te, ut res
positionem manuum me
pore per suspensionem
soli in rebus anipatis
consistit. Vnde nonnu
ex deuotione ingredit
sio huiusmodi in prola
cerdos ipso corporis ad
17. his manus comminetur
cramentorum soli Deo
nienter coepit, ipse
agente. Quæ ergo in sa
aque & huiusmodi ben
nec in sanctificatio cor
confit, debent ab ipso
est, nec per eleuationem
opera illi gaudent, exp
18. ita cum manibus. ¶ Dia
rationem sublimium
ca, non in h. n. festis uitu
rat, nisi postquam Don
ab eo tempore oblationis
¶ Diaconi, di. diacon
tamen manibus certis vi
& reuocant huius sacra
mentis. huiusmodi soli acc
ipit, certus est. Hoc
sancti dicere dispelant,
consecratur. Christus
sancti sacramentum corpori
quod dispellat: & iterum,
dicitur, i. gulate & ora

quando postea fit prebiter, ei manus imponitur iterato? Respondeo, quia per consecrationem transit de opere ad opus. i. de ministerio ad Dei immolationem, quod sicut nec illud, nisi gratia Dei adiuti, agere non valemus. Suspendio verò manuum fit, cum oratio super caput effunditur ordinandi. extra de sacr. nō ite. c. 11. Et nota quoniam tunc & super confirmatos in frontib. & cum sal, & aqua, pallæ altaris, vestes sacerdotales & huiusmodi benedicuntur, idē hęc manuum suspendio fit, quia virtus quædā manib. consecratis inest, quæ quasi suscitatur, dū benedictio cum huiusmodi manuum suspensione super res effunditur benedicendas. Vnde Apostolus monens discipulum Timotheū, inquit, *Mones, te, vt resuscites gratiā Dei*, quæ est in te per impositionē manuum mearum. Vt sicut corde per effectū, sic corpore per suspensionem manuum, deuotio excutitur. Non enim solū in rebus animatis, verum etiam in rebus inanimatis virtus consistit. Vnde nonnulli asserunt quod virtute templi, si quis illud ex deuotione ingreditur, venialia in eo delentur. Rursus suspensio huiusmodi in prolatione exorcismorū, potissimē fit, quasi sacerdos ipso corporis actu, fugando diabolo virtute consecrationis manuum comminetur. Tertiū, potest et dici, quod dispensatio sacramentorum soli Deo principaliter, ministris vero Ecclesiæ ministerialiter cōpetit, ipsi enim nihil à se, sed à principali habent agente. Quia ergo in sacramentorū dispensatione vestium, vel aquæ & huiusmodi benedictione, seu consecratione, aliqua spiritalis sanctificatio confertur: quā ministri de suis meritis nō confisi, debent ab ipso Deo, corde, & opere postulare, congruū est, hęc per eleuationem seu suspensionem manuum, per quas opera intelliguntur, exprimi. Vnde in tre. Leuemus corda nostra cum manibus. † Diaconus dalmaticā vititur, vt discat ocellatā rationem sublimium indagare. Vnde in quibusdam Ecclesiis ea, non nisi in festis vititur, quia discipuli sublimia nō intellexerunt, nisi postquam Dominus est glorificatus. Et vititur ea sine alba, tempore oblationis, & lotionis tantum: sicut statuit Zozimus papa. xcij. di. diaconus sedeat. Ad hęc diacono † cū ordinatur, traditur sub certis verbis, stola, & codex euangelij quæ res & verba sunt huius sacramenti substantia, cetera sunt de solennitate. Idē aut stola accipit, quia euangelij, quod per Christi iugū figurat, lecturus est. Hoc officio vititur, qui corpus & sanguinē Christi discretē dispēsat, & quæ ad orādū & vigilādū sui exēplo alios hortatur. Christus verò hoc officiū exercuit, quādo post cenā sacramētū corporis & sanguinis sui propriis manib. discipulis dispēsauit: & iterū, quādo Apostolos hortatus est ad orandū d. cēs, Vigilate & orate, &c. & quādo euangelij prædicauit.

1. Tim. 1.

Tren. 3.

Mat. 26.

Mat. 4.

- 1 Sacerdotalis ordo vnde duxerit initium.
- 2 Melchisedech iustus, sacerdos altissimi.
- 3 David viginti quatuor sacerdotes instituit.
- 4 Christus, sacerdotes instituit.
- 5 Presbyter, quis dicatur, et vnde nu. 6. Et an sapiētia, an ab etate d
- 7 Sacerdos, quis, et vnde dictus. Et qui olim nu. 9. (atur
- 8 Capelle initium vnde, et inde capellani.
- 10 Presbyteri institutio, quib. cōfset. 11 Sacerdotes, vicē Christi gerūt.
- 11 Sacerdotalis ordinis dignitas et eminentiā.
- 13 Pontifex qua de causa, aut significatione deosculatur sacerdotem iam institutum. 14 Presbyteratus institutio.

De Sacerdote. CAP. X.

Sacerdotalis ordinis institutio, à veteri lege ꝓ exordiū sump-
sit, Dominus nanq; legitur præcepisse Moysi, applicat inquit
Exo. 40. fratrem tuum Aaron, ad te cum filiis suis, de medio filiorum
psal. 98. Israel, vt sacerdotio mihi fungatur. Vixit ergo Moyses Aaron in
Gen. 4. maiorem sacerdotem: filios vero illius, in minores. Vnde propheta
inquit: Moyses & Aaron in sacerdotibus eius, id est, primi &
summi inter sacerdotes fuerunt. Ipse tamen Moyses prior fuit,
quàm Aaron, ordine, & etiam maior administratione. xxij. dist.
sacro. in gloss. Hinc est, quòd Moyses illum instruebat, & tanquā
minorem redagebat, de pœn. dist. iij. inter hoc. sed quo ad cō-
secrationem sacerdotalem pares fuerūt, Moyses autem non offe-
rebat hostias, sed solum vota pro populo. xxxvj. distin. si quis
vult lxxvij. distin. decreuit. Ante legem etiam sacerdotes fuisse
leguntur. Vnde Melchisedech ꝓ iustus sacerdos Dei altissimi
legitur extitisse, cui decimas ex omnibus spoliis, Abraham tan-
quam sacerdoti persoluit. Erant autem multi minores sacerdo-
tes, quos cananeos communiter appellabant, & vnus erat sum-
mus sacerdos quem vocabant specialiter Azabarcum. Sed ꝓ &
David. xxiiij. summos sacerdotes instituit: sexdecim de Elea-
zar, & octo de Ithamar, quibus tamen omnibus vnum præfe-
cit, quem statuit principem sacerdotum, & singulis per sortem
vicis suæ diuisit hebdomadas, quarum octaua peruenit Abia:
de cuius genere Zacharias pater Ioannis Baptistæ descendit.
ꝓ In nouo quoque testamento, Christus maiores & minores
sacerdotes constituit, videlicet xij. Apostolos & septuaginta
duos discipulos, per Apostolos electos, quos præmit-
tebat binos in omnem ciuitatem & locum quo erat ipse ven-
turus. xxi. dist. in nouo. Sicut enim Deus per Moysen sum-
mos Pontifices regendis populis in lege præfecit: & ad eo-
rum societas & operis adiumentum sequentis ordinis viros

Luca. 1.

Mar. 3.

Luca. 10.

Leuit. 8.

az dignitatis elegit. Nam
teraz transfunditur plenitudo
laures & frequentioris ob
resacerdotum. Et sicut
mentes Moysi spiritum pro
innumerales multitudines
Apolonis suis discipulos
dis prædicationibus rep
clabor, natione sacerdot
tes, maiores obtinent sac
mij. q. vii. accusato deco
lorum v eto minores, p
mum sacerdotem eleg
tradens, & ipsum præ
rum, inquit, Tu es
ecclesiam meam. xxi. d
tribus tuis, nati sunt ti
ro Ep. scopus, presbyter
mo huius partis dictu
lxx. viro, quibus Dñs
polorum, licet episcopo
secundū hñd. xx
tenor interpretatur, nō
te, sed propter honorē &
venustus est, & cani lū
no. q. vii. anterior. Vnde
hi. x. viros de seniorib
puli, & mag. lxx. Presby
mus a. h. nomen est ata
cor in libro Numerorum
bueros, seniores. lxxv
Gloria senum, est canici
quæda qua scriptum est
congregatis, & eo am
viximus omnes legamur
b. per. seniores, nisi Ab
vixisse conuenit. Non
propter senectutem presb
saceres, q. d. iudicaue
atem presbyteri nunc i
Gere. Dathan & Abirō,
Necotenus, Gamahel d
quod alius viuēdi præbe

la dignitatis elegit. Nam in Eleazaro & Ithamar filiis Aarō pa-
ternæ transfunditur plenitudinis abundantia, vt ad hostias sa-
cræ & frequentationis officij sacramenta, ministerium suffice-
ret sacerdotum. Et sicut in Eremo per lxx. virorum prudentiū
mentes Moisi spiritum propagauit, quibus ille vsus in populo
innumerales multitudines facile gubernaret, sic & Christus
Apostolis suis discipulos addidit, quibus illi totum orbem san-
ctis prædicationibus repleuerunt, sicut hæc & alia, in Pontifica-
li subordinatione sacerdotis habentur. Apostolorum itaque vi-
ces, maiores obtinent sacerdotes, i. episcopi, qui dicuntur sum-
mi, j. q. vij. accusatio. de conse. dist. v. manus, &c. de his. discipu-
lorum vero minores, i. presbyteri. Petrum autem quasi in sum-
mum sacerdotem elegit, ei præ omnibus, clauēs regni cœlorū
tradens, & ipsum præ cæteris ponens caput & fidei fundamen-
tum, inquit, Tu es Petrus & super hanc Petram ædificabo
ecclesiam meam. xxj. dist. in nouo. Iuxta illud Prophetæ, pro pa-
tribus tuis, nati sunt tibi filij, &c. lxxvij. di. quorum. Apostoli ve-
rō Episcopos, presbyteros, & leuitas ordinauerūt, sicut in pro-
mio huius partis dictum est. Sacerdotes ergo sunt successores
lxx. virorū, quibus Dñs Moisi spiritum propagauit, & lxx. disci-
pulorum. sicut episcopi sunt vicarij Moisi & Apostolorum. † Cæ-
terum secundū Isid. xxj. dist. cler. presbyteros Græcè, Latine
senior interpretatur, nō modō pro ætate, vel decrepita senectu-
te, sed propter honorē & dignitatē quā acceperunt. Senectus. n.
venerabilis est, & canī sunt sensus hominis, extra de transla. quā
10. ij. q. vj. anterior. Vnde & Dñs inquit ad Moysen, Congrega mi-
hi. lxx. viros de senioribus Israel quos tu nosti q̄ senes sint po-
puli, & magistri. Presbyter ergo secundum Hier. xciiij. di. legi-
mus ad fi. nomen est ætatis, episcopus verō dignitatis. Porro si-
cut in libro Numerorum legitur, Moisi præcipitur vt eligat pres-
byteros, i. seniores. lxxxvij. dist. porro. vnde in prouer. dicitur,
Gloria senum, est canicies. Hæc verō canicies, sapientiam desi-
gnat, de qua scriptum est, canicies hominū, prudentia est. Cūm
que non gentis, & eo amplius annis ab Adā, vsque ad Abraham
vixisse homines legamus, nullus alius prim⁹ appellatus est pres-
byteros, i. senior, nisi Abraham, quæ multo paucioribus annis
vixisse conuincitur. Non ergo propter decrepitam ætatem, sed
propter sapientiam presbyteri nominantur. Hinc est, q̄ illi duo
iudices, q̄ falso iudicauerunt Susannā, presbyteri vocati sunt, q̄
autem presbyteri nunc nuncupantur olim principes populi, vt
Chore, Dathan & Abirō, vel magistratus aut magistri templi, vt
Nicodemus, Gamaliel dicebantur. Dicitur autem presbyter,
quasi alius viuēdi præbēs iter, vel præbens beatū iter, videlicet

Mat. 16

Psal. 44.
Num. 2.

Sap. 4.

Num. 2.

Prouer. 2.
Dan. 13

populo de exilio mundi ad patriā Paradisi. De Presbytero et sub tit. de Epō dicitur. ⁊ sacerdos verō, antistes dictus est, quāntē stat, & supra se nullum in ecclesiā hēt. xxj. d. clerōs. Dicitur quoque sacerdos à sacrificādo: quia cōsecrat & sanctificat. Vnde etiā dīr sacerdos, quasi sacra dans vel sacer dux, vt ait Beda & Gre. in pastoral. li. ij. xviij. c. Sacerdos etiā, dicitur iustitiae cultor: iuxta illud: Cuius meritō q̄s nos sacerdotes appellat. de iust. & in. l. j. ⁊ in plerisq; locis sacerdotes, capellani vocātur nam antiquius reges Franciā ad bella procedentes, capam Martini secum portabant, quā sub quodam tentorio seruabatur, quod ab ipsa capa dictum est capella. & clerici in quorū custodia ipsa capella erat, inde capellani dicebantur: & consequenter ab illis ad cunctos sacerdotes nomen illud in quibūdam regionibus est transfusum. Sunt etiā qui dicunt, q̄ antiquitus in expeditionibus in tentorio fiebāt domūcula de pellib; caprarū, super erecta, in quibus Missā celebrabantur, & inde capellā nomē tractū est. Sacerdotes ⁊ verō Gētilium, flamines dicebantur, sicut in procemio huius partis dictum est. Presbyteri vices gerunt Aedilū, qui apud Gentiles fuisse noscūtur. ⁊ Sane secūdm canonica traditionē presbyter cū ordinatur, Ep̄ cum benedicente: & manū benedictoriam supra caput eius tenente: & oēs presbyteri, qui praesentes sunt manus suas iuxta manus episcopi teneant, supra caput illius, spiritum sanctum inuocantes: quā manus impositio operum sancti spiritus exhibitionē significat. Nā per caput, mens accipitur: per digitos, sancti spiritus dona: per manus opera figuramus. Quare autem manus impositio cum facta fuerit, cum in diaconū ordinaretur dictum est sub tit. de diacono. Vnguntur etiā manus presbyteri, oleo, in sui ordinatione, de qua in j. parte sub tit. de vnct. dictum est. ⁊ Sacerdotes vicē gerunt Christi, dū pro peccatis obsecrāt & per pēnitētiā reconciliant peccatores. Mediatores. n. sunt inter Deū & homines, put in seq. ti. plenius ostendit. Hi stola super vtrūq; humerū accipiunt, vt ex hoc se per arma iustitiae munitionē intelligant: prout in vj. parte sub tit. de stola dicitur. Accipiunt quoque de manu pontificis calicem cum vino, patenā cū hostia quatenus his instris potestātē se accepisse cognoscant, p̄iacet eis hostias, & corpus, & sanguinē Christi offerendi. Vnde Ep̄s hac tribuens, dicit, accipite potestatem offerre sacrificiū Deo, missamq; celebrandi, tā pro viuis, ⁊ pro defunctis in nomine Domini. ⁊ Hoc ordine nullus in ecclesiā celsior est. Episcopis tñ quādam superaddita est potestas, sicut in proximo ti. dicitur: & in huius partis procemio tacitū est: ne si ea potestas passim p̄pes omnes sit, obedientia soluat, & scā-

lum generetur. lxxxix. d. i. quod ordinari ordinatur: Diaconus verō vestes osculatur manū ordinari per hoc ordinum notet. tit. de communicatione sacris osculando sacerdotē dū recipitur, quantum ad dū, quod est sacramentum. Diaconus verō & subbrat, sed ad imitationē b. dir. quod secundū Gregorē ei, qui in presbyteratus stola & calula, calix & verba sunt de huiusmodi procedentia, & sequentia. Aug. xxvij. d. de p̄is. Sacramentū, siue missale lectionariū, a presbyteris p̄nitentibus, psalterio & Festiuis ap̄is, sacerdotis nomē vix I eo cōsequitur. Substantia huius tradita, i. vera disciplina ex propheta, Quia tu scieris credito mihi fungaris. N. debent docere. lxxxvj. d. i. missis veldibris & hominibus qui sunt canones pēnitentibus dūctis, valeat modus. N. in aureo reperto, p̄to, in finali parte dicemus eam panem & vinum, ut eam cōuertit, dicitur. hoc est corpus meū, &c. E. cum pro peccatis humani corporis, de quo opus, sacerdos dū dūctis ad dexter-

SV

Episcopus huius & vnde dicitur
Episcopus in ecclesia, &
episcoporum varia nomina
episcopos, quia die, & hora
et pat. m. 7. 11.

lum generetur. lxxxix. d. ad hæc. † Non autem vacat à myste-
 ro, quod Ordinator ordinari in sacerdotem cōmunicans of-
 sculatur: Diaconus verò vel Subdiaconus ordinari, communicā-
 tes osculatur manum ordinatoris. Ratio diuersitatis est primò,
 et per hoc ordinum notetur distinctio, prout in iij. parte sub
 tit. de communicatione sacramenti dicitur. Secundò, quia Pon-
 tifex osculando sacerdotē denotat, quod ille ad æqualitatē or-
 dinis recipitur, quantum ad sacramentum Eucharistiæ cōsecrā-
 dum, quod est sacramentum amoris, qui per osculum significa-
 tur. Diaconus verò & subdiaconus, nō recipiuntur ad talē æqua-
 litatē, sed ad imitationē bonæ operationis, q̄ ex charitate proce-
 dit: quod secundū Greg. per manus osculum designatur. † Sa-
 nè ei, qui in presbyterum ordinatur, traduntur sub certis ver-
 bis stola & casula, calix cum patena, & etiam inungitur, q̄ res
 & verba sunt de huiusmodi sacramenti substantia. Cætera verò
 procedentia, & sequentia, de solēnitate sunt. Porro sicut ait B.
 Aug. xxvij. d. de iplis. Sacerdotes scire debēt hbrū sacramētōrū
 iuemistale lectionariū, antiphonarū, baptisteriū, cōpūtū, cano-
 nes pœnitentiales, psalteriū, homilias, per circulum anni dieb⁹
 Dñicis & Festiuis aptas, è quibus omnibus si vnū defuerit, sa-
 cerdotis nomē vix i eo cōstabit. Magnus etiā Dionysius. ea. dif-
 fēs, inquit. Substantia summi sacerdotis sunt, eloquia diuini-
 us tradita, i. vera disciplina, seu sciētia diuinarum scripturarū.
 Et Propheta, Quia tu sciētiā repulisti, & ego te repellam, ne sa-
 cerdotio mihi fungaris. Nō debēt. n. discere, qui ex officio alios
 debent docere. xxxvij. di. eccc. i. c. vij. conuenientibus. De præ-
 missis verò libris & homiliis, in procēmio vj partis dicitur. Itē,
 qui sint canones pœnitentiales, & vtrū sacerdos pœnitētiā in
 illis diffinitas, valeat moderari, & quæ sacerdotes scire oportet,
 proximis in aureo repertorio nostro, sub tit. de pœ. & re. De cō-
 uito, in finali parte dicemus. Hoc officiū Christus exercuit, qñ
 ost cœnam panem & vinum in corpus & sanguinem sub di-
 uina virtute cōuertit, dicens Apostolis, Accipite & comedite,
 hoc est corpus meū, &c. Excellētius quoq; hoc officio vsus est,
 cum pro peccatis humani generis seipsum in ara crucis obtul-
 i, idē Episcopus, sacerdos, & hostia, & adhuc gloriosius im-
 plet, dum sedens ad dexteram patris, interpellat pro nobis.

S V M M A.

Episcopus, quis & vnde dicitur.

Episcopi sedes in ecclesia, & eius significatio.

Episcoporum varia nomina. & nu. 4.

Episcopus, qua die, & hora, consecratur. & nu. 12. Et qua solennitate
 id fiat, nu. 7. I I.

Osee 4.

Mat. 26.

Rom. 8.

- 8 *Episcopi consecrandi capiti cur liber imponatur.*
- 9 *Episcopi consecrationi cur tres Episcopi debeant interesse.*
- 10 *Manus impositio super ordinandis & consecrandis, unde duxerit initium.*
- 11 *Episcopi & presbyteri, quid differant.*
- 12 *Sacerdotes, mediatores inter Deum & hominem.*
- 13 *Episcopus & sacerdos, an intelligantur nomine presbyteri.*
- 14 *Episcopus & presbyter, antiquitus idem erant.*

De Episcopo. CAPVT XI.

Propter ea, quæ specialiter officio Episcopali incumbunt Episcopatus inter ordines in sacris canonibus connumerantur. xxj. dist. clerici. in prin. extra de purg. cano. quo. de conf. eccl. vel alta. c. pe. Episcopi autem nomen plus sonat honoris, quam honoris. Nam episcopos Græcè, superintendens interpretatur Latine, speculatoris officium gerens. xxj. dist. clericos. Nā præpositus, in ecclesia speculator dictus est. Iuxta quod dñs inquit Prophetæ: Filij hominis speculatorem dedi te domui Israel: ut plebi sibi commissæ non negligenter incumbat, se vitam & mores eorum, & cuncta diligenter prospiciat. † Qui ergo episcopus speculator est, ideo ex institutione Clementi primi, cathedra siue locus eius in ecclesia altior est, ut superintendat & populum custodiat, omnēsque conspiciat, & illum cuncti, sicut vinitori altior locus est pro vinea custodienda. ob hoc inquit Apostolus: Qui episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. viij. q. i. qui episcopatum. Nō dixit honorē, sed opus: quia episcopus non tam ut præsit, quam ut proficiat, eligitur. Rursus in distorum episcopi, spirituale iurisdictionem annexam Pontificali dignitati designat: quoniam exercere definiendo non debet, nisi pro tribunali sedens: quod probatur ex verbis Domini dicentis in euangelio: Super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisei, quæ dixerint, facite, &c. xix. di. secundum. iij. q. i. §. fin. Per scabellum verò, temporalis potestas significatur, quæ subiecta debet esse spirituali, sicut probat Gelasius Papa, ex de malo. & obediens. solut. xcvj. dist. duo. & c. sequi. & Innocentius in sua epistola decretali. Et à spirituali per disciplinā correctionis conculcatur, quando à vero exorbitat per peccatum, ex de iud. c. nouit. lxxij. dist. Valentinus. Vnde psalmus, Donec persequar inimicos tuos, scabellum pedum tuorum. † Pontifex vero Princeps Sacerdotum est, quasi pons & via sequentium. Actus. xx. dist. clerici. ipse & summus sacerdos, ipse & Pontifex maximus nuncupatur, ut præmissum est. Ipse nanque ceteri sacerdotes atque Leuitas, ipse officia & ecclesiasticos ordines distribuit, & disponit, & pordinator est in cunctis. Ipse quoque unusquisque facere debeat, ostendit. Antea autem Pontifice &

Reges grant, prout radum
eorum enim hac erat co
er esset. Vnde & Romani
dicitur etiam præsul, quo
tempor. ord. quod translati
antecos itans, pizemin et
quoniam hæreticis contra
is vnde processu, dictum est
consecratio episcopalis, in c
dixit est datur tempus in d
et. c. quoniam ipse Episcop
bus in die pētecolles, & m
non ramen potest quousq
presbyterum ordinatur. &
si forte. † Episcopus cām
conuenire debent cum
& teneant Euangeliorum
siue super humeros, vno
reliqui vero omnes Episc
ius euang. xxiij. dist. in. l
caput eius. Primò, ut Dom
Secundo, ut per hoc intel
quia omne, quod hic emi
tas sit, cur, quā hono
ad notandum, quod p
cetera, quæ ferre pigere
magis solito iugo su
nem Episcoporum ad m
eantur ratione, &
eantur furtiue præ
leant et iudant. Et exemp
tato, iacobo, & i oāne Ar
manus. lxxj. dist. po
m. q. 27. & Moses
& Dominus Aposto
sed & c. Apostoli p m
Ador. 19. De man
Ceterum, circa E
piæ sabato hora vel
portante vitæ, ubi ter
none pteisse monstra
Res

eges erant, prout tactum est in prima parte sub tit. de consecratorum enim hæc erat consuetudo, ut Rex & Sacerdos pontifex esset. Vnde & Romani Imperatores pontifices dicebantur. Dicitur etiam præsul, quoniam in concilio præsidet, extrâ de tempor. ord. quod translationem. † Dicitur etiam antistes, quia ante alios stans, præminet populo, vel ab anti, quod est contra, uoniam hæreticis contra dicit, ut pastor lupis. Ordo episcopalis unde processit, dictum est in procemio huius partis. † Sanè consecratio episcopalis, in qua Spiritus sanctus dignè sumentis adest) datur semper in die Dominica, & hora tertia fit. lxxv. i. e. j. quoniam ipsi Episcopi vicem Apostolorum obtinent, qui in die petecostes, & hora tertia Spiritus sanctus datus est. Quoniam tamen potest quis in Episcopum consecrari die illa, qua in resbyterum ordinatur, sed & iuxta canonum statuta lxxviii. d. forte. † Episcopus cum ordinatur, comprouinciales Episcopi conuenire debent cum Metropolitano, & duo Episcopi ponant, teneant Euangeliorum codicem super caput & cernicæ eius, ut super humeros, vno super eum fundente benedictionem: reliqui verò omnes Episcopi, qui adsunt, manibus suis caput eius tangant. xxiiij. dist. Episcopi. Siquidem † tenetur liber super caput eius. Primò, ut Dominus firmet Euangelium in corde ipsius. secundò, ut per hoc intelligat, cui labori & honori subiiciatur, quia omne, quod hic eminet, id est, omnis prælatus, plus mærobus afficitur, quam honoribus gaudeat. xxij. dist. verum. Tercio, ad notandum, quod pondus Euangelicæ prædicationis, esse nunquamque ferre pigere non debet. Quarto, admonendum est, ut magis solito iugo subiaceat & obediat Euangelio. † Trinitatem Episcoporum ad minus computato Metropolitano præsentia requiritur ratione, & exemplo. Ratione, ne tantum beneficium videatur furtiue præstitum, ut pro illo pariter præces ad eum effundant. Et exemplo, quia & iacobus frater Domini à Petro, iacobo, & Ioanne Apostolis ordinatus est Episcopus ierosolymitanus. lxxj. dist. porro. † Manus verò impositio sumptum exordium ab Isaac, qui dum iacob benedixit, imposuit sibi animum. Gen. 27. & Moses, ioseph, cum enim populo præfecit. Num. 27. & Dominus Apostolis, cum eos Principes mundi constituit. Sed & ipsi Apostoli per manus impositionem Spiritum sanctum dederunt. Act. 19. De manus impositione, dictum est sub tit. de acon. † Cæterum, circa Episcopi ordinationem sciendum est, quod ipse Sabbato hora vespertina examinatur de moribus, & præteritis vitæ, ubi ter benedictio petitur, ut S. Trinitas in oratione præesse monstretur. Manè verò sequenti examinatur de su-

de futura conuersione, & fidei & primitiue ecclesie institutio-
ne, propter suspectos in fide, moribus & conditione, & vngitur
caput eius & manus, de quo dictum est in prima parte, sub tit. cō-
sec. &c. Deinde vnguntur manus eius, & datur ei mitra in cap-
ite, in signum quod benedictione omnium gentium dedit illi, & testa-
mentum suum confirmauit super caput eius. Dantur etiam ei bacu-
lus & anulus de quibus in sequenti parte dicitur. Singula autē
cum propriis verbis traduntur & sunt. Quæ verba, & capitis &
manuum vntio; & pollicis confirmatio baculi, & anuli atque Eu-
gelij traditio, sunt eius substantia sacramenti. Cætera, solenni-
tatis sunt. De Euangelio, & baculi traditione, & quare cōsecra-
tus equum albu(m) seu albis coopertum equitat. dictum est in præ-
dicto tit. de consec. † Consecratur autem Episcopus inter Epi-
scolā & euangelistā extra de elect. q. sicut nec potest d. e. suæ cō-
secrationis ordines celebrare, quia ipse tunc non celebrat, se-
cōcelebrat principaliter celebrati. Papa tamen qui ante hym-
num angelicū consecratur, hæc posset, quia ipse Missarum so-
nia perficit consecratus. Differt autem † inter episcopos & Sa-
cerdotes, quia licet sex sint, quæ cōmuniter ad omnes pertine-
Sacerdotes, videlicet et catechizare, baptizare, p̄dicare, cōficere,
soluere ac ligare, tamen ad Pontificē nouem specialiter spectā-
t. cler. eos ordinare, virgines benedicere, pontifices consecrare
manus imponere, basilicas dedicare, degradandos deponere,
synodos celebrare, chrisma cōficere, vestes ac vasa sacrae. Si-
& alia quæ ad officium episcopale pertinet, puta in fronte chu-
mare: benedictionē solennē ante pacem dare, & similia. xxv.
perlectis. lxviij. di. quāuis. Veruntamen & maiores & minores

- 2. Cor. 1.** Sacerdotes cōmuniter in quibusdā vicem gerunt summi ponti-
ficis. i. est. Christi, dū videlicet pro peccatis obsecrant, & p̄
penitentia reconciliant peccatores. vnde Apost. Deus erat
Christo, mundū sibi reconcilians, & posuit in nobis verbum
cōciliationis, obsecramus ergo pro Christo reconciliamini Deo.
Gal. 3. Mediatores enim sunt Sacerdotes inter Deū & homines, dī
præcepta Dei populo deferunt prædicādo, & vota Deo pon-
gūt supplicādo. Quocirca tales debēt existere, vt & Deo gr̄i
& hominib. sint accepti. Nā vt ait Alexāder papa. l. q. 1. Chr̄i
Sacerdotes, quanto digniores fuerint, tanto facilius in necessi-
Titum. 1 tibus populi, pro quib. clamant, exaudiuntur. Et sic Apost. dī
Mediator non est vnus: & discordes reconciliare nō potest,
simul vnusq; societatis & amicitie vinculo non est concor-
dantiis: q. dupliciter ad intercedēdū mittitur, irati animus adie-
ter ora p̄uocatur. xlix. d. §. j. Episcop' † quoq; & sacerdotes, no-
ne presbyteri intelliguntur, sicut patet ex his, quæ ad Titū Ap-

olus scriptis, qui eundem
pau. Quod autem idem
scomprobat. Presbyter
capient exordium
natur Sacerdotes, nū
episcopos, nunc episc
et ab hac vocabula, vt episc
eorum, quoniam antiquit
te in omni loco ordina
presbyteri diceb
Vocabatur etiam episc
debatur, ed q. consider
cultū fuerat cōstituta. †
him idē presbyter, qui &
cū studia hie dilectio
populis. ego sum pauli, &
muni presbyterorum co
quam autem mulquisq;
tabat, non Christ, in tot
byter si superponeretur. S
suerunt, quam dispensa
nse esse maiores Augustin
quam secundū vocabula,
veterum maior, Augustinus
cōm Christum exercui
porum. eans, eis bened
quorum remissionis peccat

ADN

† Dicitur, Επισκοπὸς
est cōsilio, vltio argo
quorum inspectio in
autem de dignitat
quæ super inspec
ore residere, v
plum respici
Dei, ca. 9.
Sacerdotum, castos & p
orum p̄batorum m
quidem in su
de manu speculat
idē verbu
me esse, quem to
copon. N. Doard

us scripsit, qui eundem & episcopum & presbyterum nomi-
 nit. Quod autem idem sit episcopus & presbyter multis mo-
 do comprobatur. Presbyteri, a filiis Aaron in veteri testamen-
 to complerūt exordium Episcopi v. to ab ipso Aaron. Qui verò
 vocabantur Sacerdotes, nunc presbyteri dicuntur, qui tunc pri-
 ores sacerdotum, nunc episcopi nominantur. Hodie autē ideo di-
 stantia sunt vocabula, ut episcopus non dicatur presbyter, & vel
 contra: quoniam antiquitus quando pietati studebant presby-
 teri, in omni loco ordinabantur, & apud Iudæos qui populo
 praeerant, presbyteri dicebantur, hoc nomen honore accipien-
 tes. Vocabantur etiam episcopi ab illo opere quod imperare vi-
 debantur, eò quod considerare habebant quaecunque ad pietatis
 cultū fuerāt constituta. Hinc etiam Hieron. sic ait. xcv. d. olim. O-
 mni idē presbyter, qui & episcopus, & antē quā diaboli instin-
 ctu studia siue dissensiones in religione fierent, & diceretur in
 populis, ego sum pauli, & ego sum Apollinis: & ego Cepha, cō-
 muni presbyterorum concilio Ecclesiae gubernabantur. Post-
 quam autem unusquisque eos, quos baptizauerat, suos esse pu-
 tavit, non Christi, in toto orbe decretum est, ut unus de Pres-
 byteris superponeretur. Episcopi verò nouerint se magis con-
 suetudine, quā dispensatione Domine veritatis, Presbyte-
 res esse maiores. Augustinus verò 2. q. 7. quanquam dicit, quā
 uiam secundū vocabula, quae usus obtinuit, episcopus sit pres-
 bytero maior, Augustinus tamen minor Hieronymo est. Hoc
 officium Christus exercuit, quando manus super capita disci-
 pulorum leuans, eis benedixit dicens: Accipite spiritum sanctū,
 uorum remiseritis peccata, remittuntur eis, &c.

Ioan. I.

ADNOTATIO.

Dicitur est,) Επισκοπῶ ἐπισκοπῶμαι pro ἐπιμένωμαι,
 est, considero, viso agrotum, item recenseo. Inde Episcopoi
 est, quorum inspectio in praesidiis Christi, & summa cura. Am-
 rosus autem de dignitate Sacerdotali, cap. 6. Episcopum dici
 utat, quasi super inspectorem, ideoque & in solio cum in
 ecclesia cātorum residere, ut sicut ipse cunctos respicit, ita & cū
 torum oculi ipsum respiciant. Speculator item dictus, teste
 ug. li. 1. de ciuit. Dei, ca. 9. quasi populorū, quibus praepositus
 & obseruator, custos & praefectus: qui speculetur & prospiciat
 populorum subditorum mores & vitam. Quod confirmat illud
 zech. 3. 3. Ille quidem in suo peccato morietur, sanguinem au-
 tem eius de manu Speculatoris requiram. Qua etiam significa-
 tur praeparat idē verbum Cicero ad Attic. lib. 7. Vult enim
 quod me esse, quem tota haec Campania & Maritima ora
 copon. N. Deard.

- 1 Vestium sacrarum vsus, non debet esse quotidianus.
- 2 Vestes sacre, vnde duxerint initium.
- 3 Vestes Episcopales.
- 4 Vestes Pontificis, quid signent.
- 5 Sacerdos non debet ferre vestes sacras, nisi virtutibus ornatus fuerit.
- 6 Spirituale certamen quomodo ineundum ab Episcopo.
- 7 Vestimenta communia Episcopis & Sacerdotibus, & eorum numerus, & authoritas. & nu. 18
- 8 Senarius numerus, perfectus Item novenarius.
- 9 Ornamenta quindecim Pontificibus accommodata, quid moveant.
- 10 Superpellicij vsus, & significatio. & nu. 11. & vnde fiat nu. 12.
- 13 Capa, siue pluviale, et eius forma atque significatio.
- 14 Vestium vsus verius cur indutus, prater etiam Christi morem.
- 15 Clerici vestimentis lineis cur vtantur.
- 16 Maguntinen. Concilij sanctio super institutione Episcopi, presbyteri, Diaconi, et subdiaconi.
- 17 Vestium varia significatio, in Sacerdote euangelico.

ARGVMENTVM.

De indumentis, seu ornamentis Ecclesie Sacerdotum atque Pontificum, & aliorum Ministrorum.

CAP. I.

In quotidiano vsu non est vestibus sacris vtendum, ad notandum, quod sicut mutationem habitus secundum literam facimus: ita & secundum spiritum agamus. Non ergo cum vestibus communis vsu pollutis, in sancta sanctorum ingrediamur, sed cum conscientia munda, & vestibus mundis & sacris Dei sacramenta tractemus, de conse. d. j. c. j. Vnde Stephanus Papa, de conse. d. de vestimenta. statuit sacris vestibus non nisi in ecclesiasticis & Deo dignis officiis vti. & Ezech. Non sanctificabant populum vestibus suis. Habet ergo religio diuina alium habitum in ecclesiasticis officiis, alium in comuni vsu, vt cuncto populo Christiano exemplum prebeat bonae conuersationis, quatenus loti, prius fordes, noui Christo fiant homines. Exiit enim tunc sacerdos verum hominem, cum actibus suis, & induit nomen, qui secundum Deum creatus est. Per vestes quoque quibus in sacris vtimus, nomen, non omnia sacramenta fore populo reuelanda intelligimus, xliij. d. in mādatis. §. ff. xj. q. 3. nolite Et nota, quod tempore Ludouici Imperatoris filij Caroli magni, & episcopi & Clerici cuncti

Ezech 34

et. 3.

parojera, exquisitas vestes
sacra: aut vestes à
Dominus Mosi, vt
sanctas, in gloriâ & d
officio i sacris.
Dominus Mosen per qu
vestimenta Sac
lineamina sed & M
tabernaculi fœderis
Quædã tam
virtutes desig
celebraturus exu
Et primò, sanc
mationis. Secundo,
lucis & linguam
percipiens in v
mundici
luxuriæ
tunicam
Septimò, super
carnis mortific
Nonò,
Decimò, cal
fragilitat
Duodecimò, palli
nostro
mereatur pe
horitatè pe
despicere.
vestibus in
Angeli ministr
Auilonem sust
magis
pugil c
induitur.
pro ocrati
Sec
lorica
gulus pr
c. c.
Quintò,
sexto mani

ro texta, exquisitas vestes & alia secularia ornamenta deposuit
 int. Sacra autē vestes à veteri lege videntur assumptæ. Prece
 enim Dominus Moysi, vt faceret Aaron Sacerdoti, & filiis ei⁹,
 stes sanctas, in gloriā & decorē. vt lori & sacris vestib. induti,
 ngerentur officio i sacris. Exod. 27. 31. 35. & 40. cap. Docuit
 im Domin⁹ Moſen per quadraginta dies facere Pontificalia,
 cerdotalia vestimenta Sacerdotib. & Leuitis suis, ornamenta
 10q; & lintheamina sed & Maria texuit & fecit illa in vsum mi
 sterij tabernaculi fœderis. Et Ecclesiast. 47. dedit celebratiō
 bus decus, &c. Quædā tamen ab Apostolis ſumuntur, sed rā il
 l, quā istæ virtutes designāt mysteriū incarnationis. p̄ Sanē
 ntifex celebraturus exuit vestes quotidianas, & induit mun
 & sacras. Et primò, sandalia calciat, vt sit memor Domini
 e incarnationis. Secundò, sibi imponit amictū, vt motus & co
 tatus, fauces & linguam cohibeat, vt fiat cor mundum Spiri
 m rectum percipiens in visceribus innouatū. Tertiò, albam Psal. 51
 larem, vt habeat munditiā carnis perseverantē. Quartò, cin
 alum, vt imperus luxuriæ refrenet. Quintò stola, in signum
 edientiz. Sextò, tunicam iacinthinā, id est, cœlestem con
 ersationem. Septimò, superinduit dalmaticā, id est, sanctam
 ligationē, & carnis mortificationem. Octauò, chirotecas, vt de Esar. 8.
 net vanam gloriā, Nonò, annulum, vt diligat sp̄sām, id est,
 cleſiā, sicut se. Decimò, casulam, id est, charitatē. Vndecimò,
 lariū, vt quicquid fragilitate, vel ignorātia peccat, poeniten
 tergat. Duodecimò, palliū supponit, vt ostēdat se imitatorē
 hristi, qui lāguores nostros tulit. Decimotertiò, mitram, vt ſis
 gar q̄ coronā mereatur percipere æternā. Decimòquartò, ba
 lum, id est, autoritatē potestatis, & doctrinæ. Et postea, rape
 calcat, vt terrā despiciere, & amare cœlestia discat. Oib. au
 m præmissis vestibus induitur à ministris, quia ei, vt vestes
 duat spirituales, Angeli suffragantur, vel quia vicarius est
 hristi, cui Angeli ministrāt, & omnia seruiunt. Rursus Ponti
 x versus Aquilonem suspiciens, quamvis versus Orientem
 u versus altare si sit magis accommodū, respicere possit, tan
 quam Advocatus & pugil cū hoste pugnaturus antiquo, vestib.
 cris, quasi armis induitur, iuxta Apostolum, vt iam dicitur.
 timò, sandalia p̄ pro ocræis habet, ne quid maculæ, vel pulue
 s affectionū inhæreat. Secundò amictus pro galea caput con
 git. Tertiò alba pro lorica totū corpus cooperit. Quartò cin
 lū pro arcu, subingulū pro pharetra assumit, & est subcingu
 illud, quod depēdet à cingulo quo stola pontificis cū iplo
 colligatur. Quintò, stola collū circūdās quasi hastā cō
 vibris. Sextò manipulo, p̄ claua vitur. Seprimo, casu

la, quasi clypeo tegitur: manus libro, pro gladio armatur. De
 gulis etiā aliter dicitur infra. Hæc itaq; sunt arma, quibus
 2. Cor. 10. rex vel Sacerdos armari dēt cōtra spirituales nequitias pug-
 turus. Nā vt inquit Apostolus, Arma militiæ nostræ nō sunt cō-
 nalia, sed ad destructionē munitiōnū potentia. Et in alia Epistola
 ad Ephe. 7. cap. Induite vos, inquit, armatura Dei, vt possi-
 stare aduersus insidias diaboli. State ergo succincti lumbos v-
 stros in veritate, & indui lorica iustitiæ, & calciati pedes præ-
 ratione Euangelij pacis: in omnibus sumētes securum fidei, i qui
 possitis oīa teia nequissimi ignea extinguere, & galeam salu-
 assumere: & gladium spiritus, quod est verbum Dei. Hæc q-
 dē armatura, est præmissa, septuplex vestis sacerdotalis, signi-
 catiua septēpliciū virtutis sacerdotis, & repræsentatiua Chri-
 vestium, quibus indutus fuit tēpore passionis, prout infra dic-
 tur. † Provideat ergo diligenter Episcopus, & attendat stud-
 sē Sacerdos, vt signum sine significato non ferat, id est, vt vel
 sine virtute, non portet: ne fortē similis sit sepulchro foris de-
 bato, intus verō oī spurcitia pleno. Quisquis enim Sacerdos
 dumētis ornatur & honestis moribus non induitur, quantō
 nerabilior apparet hominibus, tantō redditur indignior upi
 Deū. Pontificalē itaq; gloriā nō iam honor cōmendat vestitus,
 sed splendor animarum, quoniā & illa, quæ quōdam carna-
 bus blandiebantur otutibus, ea potius, quæ in ipsis erant in-
 telligenda, poscebant, vt quicquid illa velamina in fulgore
 ri, in nitore gemmarum, & in multi modi operis varietate
 gnabant, hoc iam in moribus, actibūq; clarescat: cum & ad
 Ephe. 5. veteres reuerentia ipsa significationum species obtineret, &
 pud nos certiora sunt experimenta rerum, quā enigmati-
 gurarū, prout hæc & alia in Pontificali vbi agit de Episcopo
 consecratione legūt. † Sic itaq; munitus ad certamen cōtra
 spiritualia nequitia in cœlestibus, & pro sedanda in sub-
 ludicis ira ad altare prōcedit, & per confessionem diaboli rē-
 tiat dominio, & seipsum accutat. Populus verō quasi pro sucu-
 gile oraturus, in profectis diebus terræ prosternitur. Dum ac-
 ille orationes & alia recitat, quasi totis viribus cōtra diabolum
 pugnat. Dū Diaconus in ieiuniis ante Euangelium casulam
 per humerū replicat, quasi gladium contra hostem vibrat. Dū
 Epistola legitur voce præconis. Imperatoris edicta dantur
 rus, sunt tubicinæ, præcentores chorū regentes sunt duce-
 exercitum ad pugnam, instructes, quibus latentibus alij su-
 niunt. Cantus autē sequentiā, est plausus seu laus victori. Dū
 Euangelium legitur, hostis quasi gladio vulnerat, aut excus-
 post victoriā dispersus adunatur. Episcopus prædicās, est

tor, victores laudans. O-
 mulitur Cantus offe-
 flex autem in fine dat
 neretur. Et deinde pop-
 cum gaudio de victoria &
 beratus itaq; Missam Epist-
 cana, congr. eibus se ex
 que conueniant ornament
 non idum est, quod sex su-
 laps communis aqua & t
 atorum & Episcoporum po-
 namenta Pontificis, q-
 ipeialis Episcoporum, q-
 num & ipealiū indum-
 litas potestatum inter E-
 quo in parte præcedenti
 etenim tam in nouo, q-
 tutum, vt Pontifices præ-
 sed in opus erant cō-
 cetur, sed de legalib-
 stia potestabat. Nam in
 cuam quaternariū nu-
 mōres, & mudo, prop-
 ualibus & perfectis dat
 peritū est, quia redditi
 bus conuenit. Vnde sexta
 monentur eorum, &
 terra replet atate, sexto
 monentur ergo nun-
 quoniam is perficitur. Nam
 quos numerus impletur
 sed in sexta, tertia &
 Notentur us etiam
 quoniam adnes, angelorum
 quoniam armarum species
 quoniam armata Pontificis
 quoniam quantia, quon-
 quoniam sacer dotes
 quoniam sacer dotes
 quoniam, dicuntur qui
 quoniam, quoniam opus
 quoniam, quoniam opus

to amatur. De
erna, quibus
is neque nasque
notra notum
ta. En in aia Ep
ura Dei, vt po
recti umbos
leati pedes pro
fuerim indeq
& galeam au
um Dei. Hæc
cet orans, hui
xistentia. Cui
as, prout infra d
& attendat stud
eras, id est, vt
pulehro tons de
enim Sacerdos
durur, quanto
indignior upa
emendat vestim
edam carnali
n. piserant
rman. fuggeat
operis rancente
reicatur cum &c
cies obtineret
quam emigra
agitur de Ep
s. a certamen
edacada in sub
nem d. aboli
ero, quali pro
stentur. Dum a
bus cōtra d. i
ange. i. cas. am
noitem vibra. E
is edicta danti
gentes vnt duc
atehribus alijs
derant. Hæc
nditur, q nō
us praedicō, etc.

ator, victores laudans. Oblationes sunt spolia, quæ victoribus
uiditur Cantus offertori, est triumphus, qui debetur Impera
ori. Pax autem in fine datur populo, vt qui ex hoste prostrato
asinetur. Et deinde populus, data ei licentia, per lre Missa est:
um gaudio de victoria & pace obtenta ad propria redit. Cui
braturus itaq; Missam Episcopis aut presbyter indumentis suo
ordini congruentibus se exornet, & vestium cultui, actioni quo
que conueniant ornamenta: ead. distinctionis. ¶ Cuius quod
notandum est, quod sex sunt indumenta Sacerdot. bus & Epi
scopis communia: quia & sex sunt, in quibus communis Presby
terorum & Episcoporum potestas consistit. Nouem verò sunt or
namenta Pontificibus specialia, quia & nouem sunt in quibus
specialis Episcoporum potestas consistit. per hunc ergo commu
num & specialium indumentorum numerum communis & specia
lis potestatum inter Episcopos & Sacerdotes significatur, de
quo in parte præcedenti dictum est sub titul. de Episcopo. Hoc
tenim tam in nouo, quam in veteri testamento legitur consti
tum, vt Pontifices præter communes vestes habeant speciales,
sed ibi quatuor erant communes, & quatuor speciales, prout di
citur sub titul. de legalibus indument. & sic quidem ratio my
stica postulabat. Nam illæ datæ sunt carnalibus, & mundanis,
voniā quaternari⁹ numerus conuenit carni, propter quatuor
humores, & mundo, propter quatuor elementa. Hæc autem spi
ritualibus & perfectis data sunt. Nam ¶ senarius numerus qui
perfectus est, quia redditur ex suis partibus aggregatis, perfe
ctis conuenit. Vnde sexta die perfecit Deus cœlum & terram, &
mnem ornatum eorum, sed & cum in plenitudine temporis
extra venisset ætate, sexto die sub hora sexta redemit genus hu
manum. Senarius ergo numerus perfectus est, quia suo ordine
numeratus perficitur. Nam cum vnum, duo, & tres, dicuntur,
senarius numerus impletur, vel quia in tribus partibus diuidi
tur, id est, in sexta, tertia & dimidia, videlicet in vno, duobus, &
tribus. Nouenarius etiam spiritualibus conuenit, quia no
uem sunt ordines Angelorum, qui secundum Prophetam per
nouem gemmarum species designantur. ¶ Quindecim ergo
sunt ornamenta Pontificis quindecim virtutum gradus, ipso
numero designantia, quos per quindecim cantica graduum
sal. distinguit. Vestes enim sacerdotales, virtutes significant,
in quibus debent sacerdotes ornari, secundum illud propheti
am. Sacerdotes tui induantur iustitiam, & sancti tui exultent
in talares, dicuntur quia talus est finis corporis, per quod o
nditur, q nō sufficit opus bonū inchoare, nisi studeatur pfe
rati sine cōpleri, prout sub tit. de tunica dicitur. Sic ergo no

psal. 13.

Mat. 5.

Mat. 28

Eccles. 9:

Genes. 3.

Psal. 24.

Jacob, 4.

2. Pet. 4.

ster Pontifex plura, quā octo induit vestimenta, quamuis Aarō
non nisi octo habuisse legatur quibus moderna succedunt
quod idē est, quoniam oportet iustitiam nostram magis abun-
dare, quā scribarum & phariseorum: vti intrare possumus in
regnum cœlorum. Potest etiam dici, quod noster pontifex octo
habet à capite vsq; ad pedes: exceptis vestimentis pedum & mi-
num, scilicet amictu, aibam, cingulum, & stolam, duas tuni-
cas, caliclam, & pallium. Vestimentum enim pedum potius pre-
tinet ad nostros quā ad Aaron: quia nostris dictum est: Eun-
tes docete omnes gentes, &c. Denique præter præmissas veste-
s sacris ordinibus & ministris deputatas, est & alia quædā vesti-
linea, quæ superpellicium dicitur, quo quibuscumque seruitiis ali-
is & sacrorum vacantes super vestes communes vti debent
prout in seq. dicitur. † Superpellicium autem primò, propter
sui candorē, munditiā seu puritatē castitatis designat luxta illud
Omni tempore vestimenta, id est, opera tua sint candida, & m-
da, propter nomen verò suum carnis mortificationem figurat
† Secundò, dictū est enim superpelliciu, eò, quod antiquitus
super tunicas pellicias de pellibus mortuorū animalium fact-
induebatur, quod adhuc in quibusdā ecclesiis obseruatur &
præsentantes q̃ Adam post peccatum talibus vestitus est pe-
ccatis. Tertiò, denotat innocentiam, & idē ante omnes alias ve-
stes sacras sæpē induitur, quia diuino cultui deputati, innocen-
tia vitæ cunctis virtutum actibus superpollere debent iuxta
lud p̃sal. Innocentes & recti adhererunt mihi. Quartò, propter
sui latitudinem congruē charitatem designat. Vnde super pe-
phanas & cōmunes vestes induitur, ad notandū, quod chari-
tatis operit multitudinē peccatorum. Quintò, propter sui formam
quia in modum crucis formatur, passionē Dñi figurat, quod
illud gerentes crucifigi debent cū vitiis, & cū concupiscen-
tiis. ¶ Finit autem superpellicia, in quibusdam locis de chrisma-
bus lineis, quæ ponuntur super infantulos baptizatos, exe-
plo Moysi, qui de purpura & bysso, & aliis à populo, in taber-
culo, oblati, fecit vestes, quibus Aaron & filij eius induer-
tur, quando ministrabant in sanctuario. Exo. 39. c. † Est etiam
alia vestis, quæ pluuiiale vel cappa vocatur, quæ creditur à
gali tunica mutuata. Vnde sicut illa tinctinabulis, sic ista fi-
liis infigitur, quæ sunt labores, humus mundi sollicitudin-
Habere etiam caputium, quod est supernum gaudium. Pre-
est vsque ad pedes, per quod perseverantia vsq; in finem
figatur. In anteriori parte aperta est, ad denotandū, o-
mnem uersantibus vita patet æterna, seu quod eorū
et aliis in exemplum. ij. q. ij. non sunt in t. p.

gloriosa corporū immortalitas intelligitur. Vnde illam nō, nisi in maioribus festiuitatibus induimus, aspicientes in futuram resurrectionem quando electi de posita carne binas stolas accipient, videlicet requiem animarū & gloriā corporū. Quæ cappa rectē interius parula est, nisi & sola necessaria fibula inconfuta, quia corpora spiritalia facta nullis animam obturabūt angustis. Fimbriis etiā subornantur, quia tunc nostrę nihil deerit imperfecti, sed quod nūc ex parte cognoscimus tunc cognoscemus sicut & cogniti sumus. † Quidam autē hæretici garrunt nulquam reperiri in nouo testamen. q̃ Christus vel discipuli eius præmissis vestibus induerentur, repræhentes nos temere, quia à talibus ornatur, quoniā sicut Io. ait, Dominus surgens de cena posuit vestimēta sua, & postea alia nunquam accipit, nisi sua. Nos verō (vt dicūt) plura alia quā vestimus, reuestimus in missā, in qua cēnam ipsam imitamur, & Dominus ab his, qui volūt ambulare in stolis, nos cauere præcepit, dicens, Caute à scribis, qui volūt ambulare in stolis. Dicūt enim q̃ hoc facimus, vt iustiores & excellentiores populis appareamus. cōtra illud, Vos estis qui iustificatis vos, corā hominibus, Deus autem nouit corda vestra, quia quod hominibus altū est, abominatio est apud Deum. Error autem iste ex præmissis apertissime confutatur. Legitur quod exod. 42. & 44. Dū ingredientur sanctuariū meū, & accedent ad mēsam meam, vt mihi ministret, & custodiāt cæremōnias meas, vestib lineis induētur nec ascendet super eos quicquā laneū. Cū egredientur atriū exterius ad populū. exuēt se vestimeatis suis, in quib. ministrauerunt & nō sanctificabūt populū in vestimētis suis. Et † no. quod stitarij, lectores, exorcistæ & acolyti, vestib. albis vtuntur, videlicet superpellicio amictu, & alba: & baltheo, vt Angelos Dei ministros per castitatis mundiciam imittentur, & eis in carnē gloriosa effecta spiritali quasi in albis vestibus sociantur. inde est quod potius lineis vestibus vtuntur, quia sicut linum multo labore ad candorem perducitur, sic necesse est, per multas tribulationes ad regni gloriā peruenire. † In concil. Magūtine. j. q. j. Episcopus, presbyter, statutū est, q̃ Episcopus in ordinatione sua recipiat orariū, baculū & anulū, presbyter orariū & planetā, diaconus orariū & dalmaticam. subdiaconus patenā & crucē, & cū degradantur, ea perdant. Et in conc. Thole. di. diaconus in cōuentu statutū est, q̃ diaconus tēpore oblationis, scilicet quando legit Euangeliiū vtatur alba, id est † Notandū quoq; est, q̃ vestes Evangelici Sacerdotum in capite, scilicet in Christo, aliudq; figurāt *psal. 109.* quā & caput & membra sacerdotis nomine *1. Petr. 1.*

huncupatur, ad caput dicit Psalmographus, Tu es Sacerdos aeternum secundum ordinē Melchitedech. Ad mēbra verō dicit Apost. Vos estis genus electum, regale Sacerdotium. Exponēdū ergo sunt eorū mysteria. Primò, secundū quod mēbris, continetur secundum quod capiti, scilicet Christo conveniunt, prout in quolibet capitulo distinguitur. De ornāmētis autē, & palli & vestibus ecclesiæ vel altaris, in prima parte dictū est, ubi agitur de picturis. Porro sex indumenta sacerdotibus, & Episcopis communia sunt hæc, amictus, alba, zona seu cingulum, stola, manipulus, planeta. Nouem verò pontificibus specialia sunt hæc, caligæ, sandalia, succinctorium, tunica, dalmatica, chirotheca, mitra, annulus, baculus pastoralis. De quib⁹ omnibus singulatim prosequimur, & etiam de sudario & pallio, & de coloribus quibus ecclesia in ecclesiasticis utitur indumentis, & de legalibus indumentis siue veteris testamenti.

SV MMA.

I. Amictus vsus et significatio et n. 3.

II. Amictus in uolutio circa collum et pectus quid significet.

De Amictu. CAP. II.

Primò de sex ornamentis Episcopis & Sacerdotibus communibus est secundum præmissa dicendum. Lotis titaque in vestibus Episcopus seu sacerdos celebraturus assumit amictum quo caput tegitur, quem pontifex loco ephor siue superhumeralis & rationalis habet: & nunc etiam super humeros vocari potest, significans salutem quæ per fidem tribuitur. hoc Aposto. ad Ephesi. 6. Galeam salutis assumite. Significat etiam castitatem cordis & corporis: quia & renes & pedes ambit & tegit, & omnibus sacris vestibus supponitur, sed omnibus supereminet quia castitas etiam debet esse intus in corde & foris nitere opere. Vnde in renibus stringitur, quia præcipue luxuria dominatur. Per amictum quoque super humeros quia circumquaque diffunditur operum fortitudo designatur. Humeri namque fortes sunt ad opera peragenda iuxta illud patriarchæ Iacob. Supposuit humerum ad tantandum, & factus est tributus seruiens. Duo funiculi siue chordulæ quibus amictus ante pectus ligatur significant intentionem & finem quibus informandum est opus nostrum in fermento malitiæ & nequitie, sed in azymis sinceritatis & veritatis. Sacerdos igitur non debet otiosus exilire secularibus operibus insudare secundum illud Apostoli ad Timotheum. Labora sicut bonus miles Iesu Christi. Laudanda tamen etiam iocorum habet consuetudo ut linea camisia sint superpellicium super communes vestes induantur.

1. Cor. 7.

2. Ti. 2.

am amictus imponitur, significatur. Porro amictus quo sub tit. de planeta dicitur per quod vocis caligat, quia quo vox est, vsus loquendi, inde ad linguam teramen cum eo pectus & collo dicitur. Illo etiam dicitur prospiciendo, aliter dicitur quia amictus Sacerdotis est intentus, nec debet, quia na libere meditando dicitur, pur obnubilat. Secundum dicitur significat, ad quod in Dei descendit de cœlo nus ascendit, operum nubem tionem meam. Dei filius nube, cum diuinitatem assumptus, caput Christi, Deus. Amictus laudatam significat, sed domem exrellius significat, dicitur quia sub titulo dicitur, quod per calciamentum capis designatur, quia dicitur, Nam cum notus gnam nomen eius, in Idur & ante cruciatum gentium etiam, representat operum. Cuius centes, Mat. 26. F. per petculit.

Alba sub equitur amictum, quod, dicitur, et forma, et materia, quid moneat, De Alba. Alba amictum, camisia, foris corporis cōueniunt iura sacerdotis, et ob speciem, eandem, ni tempore vestiri propter quod, etiam.

nam amictus imponatur, per quod fides, quæ primò adesse debet, significatur. Porro amictus super os planetæ reuoluitur, et quo sub tit. de planeta dicitur. † Amictu quoque collū stringitur per quod vocis castigatio intelligitur, quoniam per collū, in quo vox est, vsus loquendi exprimitur, Stringitur ergo collum, ne inde ad linguam mendacium transire possit. Leuit. tamen cum eo pectus & fauces stringuntur, prout sub tit. de ngulo dicitur. Illo etiam caput operimus, ne circunquaque berè prospiciendo, illicita cogitemus. Pectus seu cor eo regitur, quia animus Sacerdotis ad ea, quæ incumbunt debet totius se intentus: nec debet tunc ad vanitates, vel ad aliqua munda la liberè meditanda dissolui. Porro amictus † quo sacerdos ca-
 ut obnubilat, secundum quod capiti, scilicet Christo, conue-
 nit significat, id quod in Apoc. describitur: videlicet Angelum
 dei descendisse de cælo amictum nube. Et in Esa. Ecce Domi-
 us ascendit super nubem candidam. Veniens etiam ad salua-
 onem mundi, Dei filius, Angelus magni concilij, amictus est
 ube, dum diuinitatem abscondit in carne. Nā caput viri Chri-
 sti, caput Christi, Deus. extra de fac. vnc. c. vno. Hoc ergo car-
 nis latibulum significat sacerdotis amictus, quod perillam syn-
 onem expressius significatur, quia summus Pontifex caput ob-
 uicit: de qua sub titulo de succinctorio dicitur, & pulchra qui-
 em quod per calciamentum pedum, hoc ipsum per amictum
 apitis designatur, quia diuinitas in carne latuit, & per carnem
 innotuit. Nam cum notus esset in Iudæa Deus, & in Israel ma-
 num nomen eius, in Idumæam extendit calciamentum suum
 ante conspectum gentium reuelauit iustitiam suam. Amictus
 tiam, representat operimentum, quo Iudæi velabant faciē
 Christi dicentes, Mat. 26. Prophetiza nobis Christe, quis est,
 ut tu percussit.

Apo. 10
Esa. 12.

1. Cor. 3.

psal. 75.
psal. 59.
psal. 87.

S V M M A.

Alba subsequitur amictum. Et quid ea significet, et nu. 6.

Bissus, quid.

Alba expositio, et forma, cum in veteri, tū nouo testamēto, & nu. 4.
 Manet alba, quid moneant.

De Alba.

CAP. III.

† Ost amictum, camisiā suā albam sacerdos induit, † quæ
 mēbris corporis cōuenienter apta, nihil superfluum aut dissol-
 utū i vita sacerdotis, aut in eius mēbris esse debere demon-
 strat, cāoris mūditiā demonstrat, secundū quod Eccles. 9.
 ni tēpore vestimēta tua sint candida. Fit autem de
 propter quod scriptum est: Byssinum sunt iusti-
 forum. Et tamen byssus, līnum Aegyptiacum.

Apo. 10.

- Sicut enim linum vel byssus candorem, quem ex natura nō habet, multis tentionibus attritū, acquirit per artem: sic & hominis caro, munditiam, quam non obtinet per naturam, per exercitia bonorum operum, multis castigationibus, macerata sortitur per gratiam. Sacerdos ergo, secundum Apostolum, castigetur corpus suum, & in servitutē redigatur: ne fortē cum aliis prędicaverit, ipse reprob. fiat. † Habet autem alba caputium, quod est p̄fessio castitatis. Habet etiam ligulam, quę significat linguę sacerdotalem, quę ligat contumaces, & absoluit pœnitentē. Rursus hæc vestis, quę in veteri sacerdotio linea, vel poditica Græcē, seu Latine tunica talaris dicebatur, stricta fuisse debetur, propter spiritus servitutis Iudæorum in timore. In novā verō larga est, propter spiritū adoptionis in libertate, quia in Christo liberavit. Quod autem aurifrisum & grāmata, diuisis in locis, ac variis operibus ad decorem habet: illud insinu quod propheta dicit in psalmo, Astitit regina à dextris tuis, vestitū deaurato, circumdata varietate. Rursus: talba cingitur, ut omnis voluptas carnalis adstricta intelligatur, dante Domino: Sint lumbi vestri præcincti. Manicę quoque tam talbę, quā etiam tunicellę conveniēter debent esse tectę, non nimis laxę, ut labātur, & brachia nudentur: habent in summitatib. Aurifrisia, ad designandum aureos totques, quę brachia nuda B. Martini Millam celebratis miraculose & decenter operuerunt: prout in sexta parte, sub eius festo dicitur. Per talbā etiā quę corpus à sursum vsque ad deorsum tegitur, spes quę ex gratia provenit ecclesię desursum, & ex merito ecclesię deorsum figuratur. De hac Apost. ad Rom. 8. Spe facti sumus. Quia verō vsque ad talos descendit, perseverantiam designat, prout tactū est prope finem in procēmio huius partē. Porro secundū quod capiti, scilicet Christo cōvenit alba, quę lineū vestimentū, longissimē distans à tunicis pelliceis, quę mortuis animalib. sunt: quib. Adā vestitus est, post peccatū novitate vitę significat, quā Christus & habuit, & docuit, tribuit in baptismo, de qua dicit Apost. Exuite veterem hominē cum actib. suis, & induite novum, qui secundum Deū creatus est. Nam in transfiguratione resplenduit facies eius, sicut Sol, & vestimenta eius facta sunt alba, sicut nix. Semper enim vestimenta Christi munda fuerunt, & candida, quia peccatum non fecit: nec inuentus est dolus in ore eius. Hęc etiā vestis, representat albam vestem, in qua Herodes illudit Christo. Luc.

S V M M A.

1 Zona, quid, & quid designet. & nu. 5. 6.

2 Succinctorium duplex dependens & cingulum in sinistro latere

istis, quid signent. nu. 1.
Oratio & ieiunium, quæ
De Zona seu cingulo
Eber. autē alba circa
Zona seu cingulo, quod
baltheum dicebatur,
p̄fessio castitatis sacerdotis
etiam simul dissoluatur
significat. Vnde, Sint lumbi
vestri in manibus vestris. Talbatur
dñs loquens de d. ad
eris, & fortitudo eius in
enim, inquit, ad finē. Sanctus
duplex dependens succinctorium
tas roboratur, & sine quo
ieiunium. Vnde Dñs ait, E
nisi in oratione & ieiunio
tunc etiam præcingi, & per
te succinctorium lumbos vestros
quod talas per zona, vel
talas fuisse nō legitur,
ta laqueis, abstinere
re p̄fessio sacrificij, abstinere
habere amplexus. Hodie a
m m m iugē habere debet
debet etiam succingi debet.
ne deperat castitas denotetur
etiam & corporis, quę per su
stet deperit, quia potior est
tate potior est q̄ sinistra
potioris carnis luxuria per
quod quocūq; conveniēter
est in procēmio
convenit etiam amictu st
convenit etiam prius el
convenit, qñ desiderat
etiam in humido sede
etiam principes Apostolorum
etiam renes fortiter c
etiam solerentem redig
etiam secundā quod capiti
etiam significat illud quod I
etiam homo significat
etiam amictu, p̄fecta Chri

tificis, quid signent. nu. 4.

Oratio & ieiunium, quam vim habeant.

De Zona seu cingulo. CAPVT IIII.

Debet autē alba circa lumbos Sacerdotis seu pōtificis zona seu cingulo, quod in lege, & apud Græcos zōfir, siue baltheum dicebatur, prācingi, ne defluēdo, incesum imēdiat, vt castitas sacerdotis per albam significata, nullis incen-
torum stimulis dissoluatur. Cingulum nāque continentiam
significat. Vnde, Sint lumbi vestri prācingti, & lucernæ arden-
tes in manibus vestris. In lumbis quidē luxuria dominatur, si-
ut dñs loquens de diabolo manifestat, Virtus eius in lumbis
us, & fortitudo eius in vmbilico ventris illius. de pōn. di. ij. si
nim, inquit, ad finē. Sanē in sinistro latere † Pontificis cingulo
plex dependet succinctorium, quia duo sunt, quibus casti-
s roboratur, & sine quibus d. fūcile † conseruatur, s. oratio &
ieiunium. Vnde Dñs ait, Hoc genus dæmoniorum nō eiicitur,
si in oratione & ieiunio. Mat. 9. Debent ergo lumbi per con-
nentiam prācingi, & per abstinentiā succingi. Vnde Apost. Sta
succincti lumbos vestros in veritate. Verum succinctorium,
quod alia per zoma, vel succingulum vocatur, inter indumen-
legalia fuisse nō legitur, quia & si legales sacerdotes accincti
pore sacrificij, abstinere deberent, alio tñ tēpore licitē vaca-
re ad amplexus. Hodie autē additur cingulum, quia moderni
sinistri iugē habere debēt continētiā. Et ideo nō solum cingi,
etiam succingi debēt. † Ideo autē duplex est succinctoriū,
duplex castitas denoretur, videlicet mentis, quæ per cingu-
m. & corporis, quæ per subcingulum significatur. A parte lini-
a depēdet, quia potior est castitas mentis, q̄ corporis, & dex-
pars potior est q̄ sinistra. Vnde Greg. Lumbis prācingitur
cū, cū carnis luxuriā per carnis cōtinētiā coarctamus. Cin-
plū † quoq; conueniēter tēperantiā designat, de subcingulo
dictum est in proemio huius partis. Et aduerte, q̄ pectus &
uces leniter cū amictu stringūtur, q̄a motus in nōstra pote-
re nō sunt. Heilias pri^o clausit celū, quod petiit, q̄ nō plueret,
nam animum, qñ desiderabat vindiētā de morte prophetarū,
qua etiā in humidō sedet, & in madido, & facile lubricatur.
de princeps Apostolorum ad vocē ancillæ magistrum suum
ganit. Sed renes fortiter cingulo stringunt, vt castigetur cor-
s, & in feruiturem redigatur, & impetus luxuriæ retrahatur.
orō secundā quod capit, s. Christo conuenit zona sacerdo
lis, significat illud quod Ioan. Apost. ait, Conuersus vidi simi-
m filio hominis prācingtum ad mamillas zona aurea. Per zo-
m auream, perfectā Christi charitas designatur, quam dicit

Luc. 12.

Iob 41.

Eph. 6.

1. Re. 17.

1. Re. 18.

Mat. 26.

Apoc. 1.

Eph. 3.

Apostolus superuenientē scientiæ charitatē Christi, feruenter in corde, radiantē in opere: cuius succinctoriū illud significat, quod Elaias de Christo loquens prædixit: Erunt iustitia, cingulum lumborū eius, & fides cinclorū renū eius. Nam iustus Dñs iustitiam dilexit: æquitatem vidit vultus eius. Et fidelis Dñs iustitias ipsius duæ sunt partes naturales iustitiæ, quæ Christus docuit & docuit, scilicet quod tibi non vis fieri, alteri nō feceris, id quod cuncte vultis ut faciant vobis homines, & vos eadem facite illis. Cingulum igitur iustitiæ significat: cuius dup sunt brachia scilicet continentia, scilicet declinare à malo, & operari bonum. Representat etiam flagellum, quo Pilatus cæcidit Iesum.

SVMMA.

- 1 Stola subsequitur cingulum, & quid ea notet.
- 2 Stola, cur protendatur ad gēna.
- 3 Stola reflexio in utrumque humerum, quid significet.
- 4 Stola, cur collo sacerdotum, diaconorum vero humeris imponitur.
- 5 Stola, cur ad lumbos succingatur.
- 6 Stola est velut quoddam orarium, sine quo non licet mysteria ecclesiastica celebrare.
- 7 Stola, collo sacerdotis incumbens, quid notet.
- 8 Stola uti quibus prohibetur.

De Stola.

CAPVT V.

- P**ost cingulum, Sacerdos orariū siue stolam, quæ leue iugum significat. xxij. dist. Ecclesiastica, siue quæ est in præceptorum Dñi, super collum sibi imponit, ut iugū præceptorum Dñi, super osculo sibi imponit, & ponit, ad notandum assensum & desiderium, quo se subicit iugo. Illa autē à collo per anteriora descendens, dextrum & sinistram latus adornat, quia per arma iustitiæ à dextris & à sinistris, id est in prosperis, & in aduersis Sacerdos debet esse munus. quatenus nec aduersis frangatur, nec prosperis eleuetur. Vnde cum Sacerdos in ordinatione stolam accipit, dicit illi Episcopus, Accipe iugum Dei, iugū enim eius suauē est, & onus leue, suauē in prosperis, leue in aduersis. Stola igitur quippè ut ad gēna, quæ curuātur, protenditur, ut nos mites corde, & humiles insinuet. Significat enim patientiam de qua scriptum est, trieta vobis necessaria est, ut reportetis promissiones. Et in paupertate vestra possidetis animas vestras. Hinc est ergo, quod stola cum zona seu cingulo à dextris & sinistris, quibus colligatur, quia virtutes virtutibus sociantur & ne aliquo moueantur tentationis impulsu, & ad designandum quod tam in prosperis, quam in aduersis debet Christi
2. Cor. 6. se suscepisse demonstrat. Quam cum osculo sibi imponit, & ponit, ad notandum assensum & desiderium, quo se subicit iugo. Illa autē à collo per anteriora descendens, dextrum & sinistram latus adornat, quia per arma iustitiæ à dextris & à sinistris, id est in prosperis, & in aduersis Sacerdos debet esse munus. quatenus nec aduersis frangatur, nec prosperis eleuetur. Vnde cum Sacerdos in ordinatione stolam accipit, dicit illi Episcopus, Accipe iugum Dei, iugū enim eius suauē est, & onus leue, suauē in prosperis, leue in aduersis. Stola igitur quippè ut ad gēna, quæ curuātur, protenditur, ut nos mites corde, & humiles insinuet. Significat enim patientiam de qua scriptum est, trieta vobis necessaria est, ut reportetis promissiones. Et in paupertate vestra possidetis animas vestras. Hinc est ergo, quod stola cum zona seu cingulo à dextris & sinistris, quibus colligatur, quia virtutes virtutibus sociantur & ne aliquo moueantur tentationis impulsu, & ad designandum quod tam in prosperis, quam in aduersis debet Christi
- Mat. 11. In paupertate vestra possidetis animas vestras. Hinc est ergo, quod stola cum zona seu cingulo à dextris & sinistris, quibus colligatur, quia virtutes virtutibus sociantur & ne aliquo moueantur tentationis impulsu, & ad designandum quod tam in prosperis, quam in aduersis debet Christi
- Habr. 10. In paupertate vestra possidetis animas vestras. Hinc est ergo, quod stola cum zona seu cingulo à dextris & sinistris, quibus colligatur, quia virtutes virtutibus sociantur & ne aliquo moueantur tentationis impulsu, & ad designandum quod tam in prosperis, quam in aduersis debet Christi
- Lu. 11. In paupertate vestra possidetis animas vestras. Hinc est ergo, quod stola cum zona seu cingulo à dextris & sinistris, quibus colligatur, quia virtutes virtutibus sociantur & ne aliquo moueantur tentationis impulsu, & ad designandum quod tam in prosperis, quam in aduersis debet Christi

enter ferri, faciente glutino charitatis. A quibusdā verò Pō-
 ribus additur prēmisiis verbis, stola innocentiz induat te-
 quod stolam respicit primitiuam, quæ fuit innocentiz si-
 ficatiua. Rursus stola ab humero sinistro sacerdotis, in dex-
 teram, dū ordinatur, reflectitur, quia cū obedientia incipiat ab
 humero per dilectionē proximi transit in contemplatiuam vitam
 dilectionē Dei. Longitudo autē stolæ perseuerantiam signi-
 ficat, duo brachia stolæ dependentia, significant prudentiam,
 temperantiā. Vnde Apost. ad Tit. 3. Sobriè, iustè, & piè uiua-
 s, &c. Sed & secundum decretum Bracharenis concil. xxiiij.
 Ecclesiastica. dēt sacerdos de vno eodēmq; oratio ceruicē
 pectus, & utruq; humerum imprimens signū crucis in suo pe-
 te præparate: vt qui imperturbatus præcipitur inter p̄ospe-
 & aduersa consistere, virtutum semper ornamento utroque
 cunctis appareat humero. Siquis autē aliter egerit ex com-
 micationi debet subiacere, nisi fortè q̄s dixerit hoc decre-
 tum per contrariā generalis Ecclesiæ consuetudinē abrogatum.
 Nam non vbiq; partes stolæ reducuntur ante pectus, in modū
 crucis. Crucē autē gerit in pectore, dum Christi passionem,
 cuius minister est, imitatur in mente. Orarium itaque iugum si-
 mul & onus est, iugum sacerdotibus, onus diaconis. Vñ sit vt
 sacerdotibus circa collum, & diaconis super sinistram humerū
 natur. Sicut enim iugū collo portatur, sic & humeris onera-
 untur. Lege in Leuitico, & videbis solos Leuitas ferēdis one-
 bus destinatos. In diaconis etiā stola iugum significat, prout
 parte secunda dictum est, vbi de diacono agitur. Adhuc stola
 sinistro humero diaconi imponitur, quia dēcēt tēporalia spiri-
 talibus deferuire, vel quia dextrā diaconi oportet esse liberā,
 expeditius ad ministeriū sacerdotis discurrat, de quo etiā
 dictū est. Ad plumbos stola succingitur, vt sit fortis & expe-
 rior compugnax libidinum. Quandoq; tamen solū super
 sinistram brachii pars anterior stolæ complicatur, quod tra-
 tum est a legalibus sacerdotibus, qui dū sacrificabant, summi-
 tes balthei super humerū reflectebant. In Episcopo verò vel
 sacerdote, ab utraq; parte æqualiter dependent anterius, quia
 titulus, cuius typū gerunt, qui æquantimenter se habuit in pro-
 priis & in aduersis (quæ per leuam & dextram significātur) ha-
 bitatores terræ ad celestia ducere desiderabat, quos semper ante
 oculos mentis suggererebat. Dictum est autem orarium, quia
 maius sine aliis indumentis sacerdotibus baptizare, cōsigna-
 lia plura orando facere liceat, sine oratio tñ nisi magna
 te cogente, nihil horū facere licet. In concilio Tribur.

Num. 2.

in bucardo. lib. vj. cap. presbyteri. legitur vt presbyteri non dant, nisi stola oraria induiti. Notandum autem est, qd antiqua stola erat vestis candida, pertingens vsque ad vestigia, qua patriarchæ utebantur ante legem, quam primogeniti cum benedictionem patris acciperent, induebant, & Domino victimam vt pontifices offerebant. Sed postquam alba cœpit portari, mutata est in torquem. Per primam stolam innocentiam intelligitur, quæ fuit in primo homine. Sed cum eam perdidit propter peccatum, oportuit eam recuperare per vitulum saginatum. Quia igitur superest, vt qui per inobedientiam cecidimus, per obedientiam resurgamus: rectè pro veste innocentie recuperare nitimur, obediensiam accipimus Euangelij crucifixi. Porro tñ secundum quod stricti debemus, dum quod capitulum. Christo conuenit stola, quæ super amictum collo sacerdotis incumbit, obediensiam & seruitutem significat: quam Dominus omnium propter suorum salutem subiicit. Nam cum in forma Dei: esset, non rapinam arbitratum est ei, sed æqualem Deo. Exinanivit enim semetipsum formam seruus accipiens, factus obediens, vsque ad mortem: mortem autem eius. Causam quippè mortalitatis nec traxit origine, nec commisit opere. Stola signat ligaturam, qua Iesus ligatus fuit ad collo. Statutum est in canonibus. xliij. dist. non oportet, & dicitur quoque sanctis ca. seq. ne subdiaconi, lectores, & psalmistæ orationis sue stolis utantur.

Phil. 2.

SVMMA.

- 1 Manipulus quo concilio adhibeatur. & nu. 5.
- 2 Manipulus, cur in sinistra geratur. & nu. 4.
- 3 Manipulus, vnde sumpserit initium.
- 6 Manipulus non utuntur diaconi & subdiaconi, seruiente pontifici aduenti & exuenti se à sacris vestibus.

De Manipulo.

CAPVT VI.

Psa. 118.

Q Via verò mēibus benè cōpositis, & Diuino cultui micipatis, sæpè subrept accidia, quæ tñ quodā torpore recidit animū dormientē: Psalm. dormitauit anima mea perditione: unde in sinistra manu ministri ad altaris ministerium aduentis, quædā apponitur manipula, vel sanum, vel manipulus, vel sudarium appellatur: quatenus sudorē mentis abstergat, soporem cordis exentiat, bonis operibus inuigilet, depulso torpore, & torpore. Per manipulum enim bona opera vel vigilans designantur de qua Dominus ait, Vigilate, quia nescitis, quā hora filius hominis venturus sit. Vnde sponsa dicit in Cantico, Ego dormio, & cor meum vigilat. Per sudarium etiam per-

presbyteri non
 est. q. ant. q.
 d. vestigia, quod
 ingenti cum de
 Domino vultu
 a cepit portan
 cœcia inter ga
 rd d. t. p. p. p.
 i. i. i. i. i. i. i. i.
 cid mus, per o
 entie recupera
 bat, qua nunc
 a. Porro t. i. e.
 que super am
 le. u. t. u. t. u. t.
 um autem sub
 arboratus est
 um formam se
 in mortem auct
 origines, e. com
 gressus fuit ad co
 a. oportet & duc
 ite oramus huius
 a designatur, qualabes quotidiani excessus, & tedium
 lanæ conuersationis extergitur, de quo dicitur. Dormita
 uma mea præ tadio. Tedit enim animam peccatorum, cō
 uaz, & infirmitatis corpore. Significat etiam futurorum bo
 n retributionem. Vnde in quibusdam locis, quoties in fe
 sbis vtitur, manipulos portat: ex eo, quod in illa vita vnus
 que propriam mercedem accipiet. Et venientes venient
 exultatione portantes manipulos suos. Item, quia manipu
 penitentiam designat: inde est, quod sudarium subdiaconi
 s fauore sacerdotali formatur: quia vbi maior excessus,
 or exigitur pœnitentiæ fructus. De sudario etiā infra dicitur.
 ministri t manipulum in brachio sinistro ferunt, ad notan
 quod stricti debent esse ad terrena, sed ad cœlestia expe
 ntiqui autem non erant adstricti ad hoc, quia Deo etiam
 temporalibus seruiebant, & ad significandum nos in hac
 que per sinistrum significatur, pati tedium superflui hu
 id est, delectationis, & alia superflua mentis. Ad hoc ma
 us in sinistra, fidem in hac vita designat. † Manipuli vsus
 tus est non ab Aaron, sed ab antiquis patribus, quia (sicut le
 in martyrologio Bedæ) Arsenius sudarium semper fere
 sinu, vel manu, ad tergendum effluentiam lachrymarum.
 bant quoque sancti patres, dum sacra tractabant, & sacra
 a conficiebant, mapellas, id est, paruas mappas, & man
 in manibus, nunc pro tergendis manibus, & nunc pro ope
 is, & nunc pro reuerenter tractandis sacramētis. Porro se
 um quod † capiti, scilicet Christo conuenit, quod sacerdos
 pulum portat in leua designat, quod Christus brauium ob
 at in via. Per manipulum enim præmium designatur, iuxta
 legitur. Venientes autem venient cum exultatione, portan
 manipulos suos. Per leuā, vita præsens accipitur. Iuxta illud,
 eius sub capite meo, & dextera ipsius amplexabitur me.
 tus autē simul fruebatur, & merebatur, fruebatur in pa
 merebatur in via. Nā simul & brauium comprehendebat,
 diū percurrerebat: quia simul erat in patria, & in via, nemo
 ascēdit in celū, nisi qui descēdit de cœlo, filius hominis,
 est in cœlo. Manipulus etiam repræsentat funē, quo Iesus
 prehensus à ludæis ligatus fuit. Vnde 1oan 18. Comprehe
 nt & ligauerunt eum. Manipulus tamen post indutā plane
 consuevit Romano pōtiffici immitti, quod etiam à plurib.
 equatur, de quo i quarta parte sub tit. de cōfessione dicitur.
 orandum autem, quod diaconus & subdiaconus pōtiffici in
 ati & exuenti se à sacris vestibus, siue manipulis seruiunt.
 prim

Mat. 14.

Cāti. 5.

psal. 118

1. Cor. 4.

psal. 125

psal. 125.

Cāti. 2.

Ioan. 3.

Primò, vt expeditius & liberius administrent. Secundò, ad quod cor, & inter h
dum, quod in tali obsequio non debet fructum querere re
psal 125. ralem, qui quandoque per manipulum significatur, iuxta
psalm. Venientes autem, &c. Rursus, dum Pontifex, se indu
exiit, diaconus stat à dextris, & subdiaconus à sinistris, qui
conus ex ordine suo ad fortiora, & perfectiora, quæ per d
significatur, assumitur, quàm subdiaconus.

S V M M A.

- 1 Casula quid, vnde dicatur, et quid notet.
- 2 Charitas legis est implementum.
- 3 Casula tripliciter plicatur. Et quid idipsum notet. et. 4.
- 5 Casula vndique clausa integræque quid notet.

De Casula seu Planeta. CAP. VII.

Postremo, super omnes vestes induitur casula, quæ
parua casula dicitur, & à Græcis planitan vocatur, ap
planos. hoc est, errore, quoniam errabundus eius
super brachia eleuatur, significans charitatem sine qua
cerdos, est sicut æs sonans, aut cymbalum tinniens. Sicut
1. petr. 3. charitas operit multitudinem peccatorum, & omnia leg
Rom. 12. prophetarum mandata continet, dicente Apostolo, plen
legis est charitas, sic & hæc vestis cuncta plana & alia
indumenta intra se claudit & continet. De charitate dicit
1. Cor. 3. Hoc est illud Aaron
stius adhuc excellentiorem viam vobis ostendant. Si
hom. num loquar & Angelorum charitatem autem non ha
mihil sum. Et iterum, si fidem habeam, vt montes transferā
ritatem autem non habeam, nihil sum. de consec. dist. iij. f
hæc siquidem est vestis nuptialis, de qua dominus inqu
Euangelio, Amice quomodo huc intrasti, non habens ve
nuptialem? sine hac autem nunquam sacerdos debet su
ficium exercere, quia semper decet eum in vinculo charit
permanere. Per hoc autem, quod amictus super os pla
te reuoluitur, innuitur, quod bonum opus debet ad cha
tem referri. Nam finis præcepti, est charitas de corde p
& conscientia bona, & fide non ficta. quod verò casula
tensione manuum in anteriorem & posteriorem partem
ditur, signat duo brachia charitatis ad Deum, scilicet & ad
1. Tim. 1. num. Dil. ges (inquit) Deum tuum, &c. In his duobus ma
tis tota lex pender, & propheta. Rursus latitudo planete
rudinem significat charitatis, quæ etiam vsq; ad inimicos e
ditur, vnde, Latum mandatum tuum nimis. Duæ quoque
tine, sinistra, videlicet & dextra, sunt duo præcepta charit
scilicet amor Dei & proximi. Duplicatur etiam ante p

quod cor, & inter h
eis vestimentum d
ona opera foris o
coram Domino
as habere corde,
plicatur, quonia
tatio generatur
aduerfa à pro
achia autem ele
dextrum, dum
autrum, dum ex
nar, in brachiis, in
clericis, & laicis si
Christians, lu
casulam quoque re
sacerdotes tui in
um non debet ca
et. 2. c. non i cet er
s. Porro, secundum
magni sacerdotis
ois: Quotquot in
Hoc est illud Aaron
atum, sed à capite
oram: quoniam de
mus, primò Aposto
& integra, & vndiq
gurat, veruntame
posteriorem partem
tam ecclesia, quæ
Christi passionem
ebatur clamabat
venit in nomine D
eam vestimentum,

Vestimentum pedum
Pontifices, quando sa
rio. nu. 3. 4.
Calcamentum episc
Casula, vnde dica
ordaliorum apert
Casula, ex corio a
Casula a corio sep
ad alium corrig

ent Secundo ad quod cor, & inter humeros, per quos opera exprimuntur, eis vestimentum duplex in ipsum efficitur, quia sic debet bona opera foris ostendere proximis, vñ eadem intus in de coram Domino integra seruemus. Charitatem enim de- Mat 22.
nus habere corde, & opere, & intus, & foris. Rursus ante psal. 118.
tota duplicatur, quoniam per charitatem bona voluntas & lán
cogitatio generatur. Duplicatur etiam inter humeros: quia
illam aduersa à proximis, & ab aduersariis supportantur. Gal. 6.
brachia autem eleuatur, dum bona opera charitatis operā
Ad dextrum, dum operamur bonum ad domesticos fidei.
sinistrum, dum extenditur etiam ad inimicos. Adhuc tri-
atur, in brachiis, in dextro quidem, cum fidelibus, mona-
clericis, & laicis subuenimus, in sinistro, dum infidelibus, psal. 113.
his Christianis, Iudæis, & paganis necessaria ministramus:
Casulam quoque rectè opera iustitiæ designantur, iuxta il-
Sacerdotes tui induant iustitiam. Sanè sacerdos suū agēs
cium non debet casulam exuere, quia præcipiente Domino
lit. 2 r. c. non licet ei egredi de sanctis, scilicet rebus vel præ
Galat. 4.
s. Porro, secundum quod capit, scilicet Christo cōuenit ca psal. 132
magni sacerdotis est ecclesia vniuersalis, de qua dicit A-
Ioa. 1.
tolus: Quotquot in Christo baptizati estis, Christū indui-
Hoc est illud Aaron, vestimentum, in oram descendit vn-
ntum, sed à capite descendit in barbā, & à barba descen-
in oram: quoniam de pietitudine spiritus eius nos omnes ac-
mus, primò Aposto. deinde careri. Quod autem casula vni
& integra, & vndique clausa est, significat fidei vnitatem &
gritatē, veruntamen in extensione manuum in anteriorem,
posteriorem partem quodammodo diuiditur, designans an-
am ecclesiam, quæ passionem Christi præcessit, & nouam,
Christi passionem subsequitur. Nam & qui prædicat: & qui
nebatur clamabāt dicentes, O sanna filio David, benedictus
venit in nomine Domini. Hæc etiā vestis representat pur-
cum vestimentum, quo milites circūdederunt Iesum.

S V M M A.

Vestimentum pedum, vnde traxerit originem.
Pontifices, quando sandalia & caligas adsumant. Et eorum significatio nu. 3. 4.
Calciamētum episcopi, quo inuitet quò re prohibeat. & nu. 4.
Sandalia, vnde dicantur, & eorum forma.
Sandaliorum apertura & clausura, quid significant.
Sandalia, ex corio alio sunt interdum
Ungula à corio separata, super pede con surgens quid significet.
Sandaliorum corrigia, quid notent.

Sand.

10 Sandalia eò quòd capiti conueniunt, quid designent.

11 Sandaliis rri, quibus licet, & quibus prohibetur.

De Caligis, & Sandaliis. CAP. VIIII.

Superius de sex ornamentis, tam sacerdotibus, quàm Episcopis communibus dictum est, nunc autem de nouè pontificum spiritualibus dicendum restat, & prius de caligis & sandaliis videamus. Vestimentum tamen pedum non habuit

Mat. 28.

Ephe. 6.

Ephe. 6.

Mar. 6.

Ephes. 6.

Luca. 10.

ginem ab Aaron, qui duntaxat in Iudæa conuersabatur, idque necesse non habuit, sed ab Apostolis quib. dictum est, Eres, docefe omnes gentes. Nisi fortè quis dixerit quòd caligis sandalia in locum feminalium succedunt. Celebraturi tamen pontifices, pedes interea, dum dicuntur quinq; psalmi in preparatione Euangelij pacis, caligis & sandaliis calciantur, quoniam pulchritudinè admirabatur propheta, dicens: Quàm speciosus pedes Euangelizantium pacem Euangelizantium bona.

Apostolus ad Ephesios, Calciati pedes calciamentis virtutum. Et in Euangelio legitur Dominum misisse discipulos suos sandaliis calciatos, calciatos vtique in preparatione Euangelij. Si enim calciati non essent, quomodo super serpentes & scorpiones calcare potuissent? Cogitent tamen Episcopi, cur ita calciati sunt, imitentur eorum exempla, quorum imitantur cammenta. Siquidem per pedes conuenienter affectus intelligitur. Debent namque habere affectus & desideria calciata, ne uere terrenorum seu temporalium maculentur. Per huiusmodi quoque calciamentum prohibitio pedum congruè intelligitur, videlicet ad illicita festinent, Quia verò affectus facilius ficiuntur, & maculantur tempore prosperitatis, quod per dextrum, quàm tempore aduersitatis, quod per sinistram intetur, ideo, vt maiori periculo citius occurrendum ostendatur, dextro pede pontifex incipit calciari. Prius tamen, quàm sandalia pedibus imponantur, caligis induuntur, vsque ad genua tensis, ibique constrictis: quia prædicator pedibus suis rectos facere gressus suos & genua debilia roborare. Nam quæcunq; docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorum.

Mat. 5.

Esa. 35.

ligæ quoque iacinthini, id est, aerei seu cælestis coloris duntaxat, quòd cælestes debet habere pedes, id est affectus & finem claudicat sed dicat: Confortamini pusillanimes. Et consequenter tamen sandalia pedibus imponuntur, quæ sic vocantur herba, vel sandalico colore, quo depinguntur. Habent autem desubtus integram soleam, desuper vero corium fenestratum, quia gressus prædicatoris & subtus debent esse muniti, ne luanantur terrenis, iuxta illud Dominicum, Excurrite pulvis pedibus vestris. & sursum aperti, quatenus ad cognoscendum

Mat. 10.

seu cælestia reuertere meos, & confiteri aperita sunt, quæcunq; in occultis mentis ad exteriora conuertuntur. Quod in terrenis operibus benedictione caris. Rursus, quæcunq; in interioribus sunt, in exterioribus benedictione caris. Rursus, quæcunq; in exterioribus sunt, in interioribus benedictione caris. Rursus, quæcunq; in exterioribus sunt, in interioribus benedictione caris.

gent.
tur.

P. VII.

omibus, quam E-
m de noue po-
prius de caligis
um non habu-
onuerfabatur,
quib. dictū est
lizerit quod ca-
Celebratur t
ing; psalmi
s caiciantur, qu
ens: Quam sp
zatum bona.
ciam eius virtu-
discipulos suos
tione Euangel-
per serpentes &
Episcopi, cui ita
um imitantur ca-
affectus intelli-
dētia caleant, ne
tur t Per huiusm-
congruē intelli-
affectus facili-
tatis, quod per
per simitrum int-
endum ostendat-
tamē, quam si-
usque ad genua
pedib. suis rectos
oborare. Nam qu-
a regno celorum
elestis coloris d-
est affectus & fi-
animes. Ex co-
quz sic vocant-
unt. Habent au-
corum fenestras
ent esse muniti,
, Exerite pur-
s ad cognoscē-

ia seu cœlestia reuelantur: iuxta illud Propheticum, Reuela-
los meos, & confimabilia de lege tua. In hoc quoq; quod
uper aperta sunt, quod corda semper ad Deum erecta habe-
& oculos mentis ad ea, quæ sursum sunt aperire debemus.
ificatur. Quod etiam subustolida sunt, significat, quod
ntem in terrenis obtusam habere debemus, nec debemus
erere benedictionem Esau, quæ in tetrīs est, sed iacob, quæ
n cœlis. Rursum, quod sandalia in quibusdam locis aperta,
u t quibusdam integra seu clausa sunt, designat, quod Euan-
ica prædicatio nec omnibus reuelari, nec omnibus abscondi
et, iuxta illud Luc. 8. Vobis datum est nosse mysterium re-
Dei, cæteris autem in parabolis. Matth. 7. Nolite sanctum
e canibus, neque margaritas spargere ante porcos. ij. quæst.
nolite. Sandalia t quoque interius quandoque ex corio albo
quia necesse est, intentionem candidam, & conscientiam
am coram Deo habere, & exterius nigrū apparere: quia præ-
to rum vita propter tribulationes huius mundi nigra & de-
ta secularibus videtur. Quandoque etiam rubeum, ad vō-
martyrij designandum, & quandoque diuersis coloribus
atum, quo virtutum varietas, quibus ornatus esse debet, si-
ficatur. Lingula t verò à corio separata, super pedem confur-
s, linguas eorum qui prædicatori bonum perhibent testi-
nium, significat, qui tamen quodammodo à spirituali con-
atione separati sunt. Secūdo lingula ipsa, spiritualiū lingua
quæ prædicatorem in opus prædicationis introduxit. Ter-
etiam ipsius prædicatoris linguam designat, linea verò ab
lingula vsque ad finē sandalij, per mediū eius procedens,
angelicam perfectionē designat: lineæ verò ab utroque late-
cedentes, quæ in finē sandalij ad ipsam lineam mediam
tunt, ibique terminantur, legem figurant propheticam;
in Evangelio recapitulantur & in eo determinantur. Sūpe-
quoq; pars sandaliorum, per quā pes introducit, variis
itur funiculis, ne duo eius cornua desiliant, seu abinui-
separētur. seu abinuiem disungantur: ad notandum, q
dicatoz seipsum variis alligare debet virtutibus, aut scrip-
sententiis, ne ipsius intrinseca ab his, quæ exterius lucent,
ait: simo disungantur. Ipsa quoq; sandaliorū ligatura, si-
ficat, q prælatus, qui huc illucque decurrere habet, gressus
firmare debet, cum in turbis versatur. Quia verò t corri-
huc atque illuc manibus ducuntur, ut sandalia firmētur, &
ur, significat quod prædicator sic firmo gressu incedere
t nulli onerosus existat: & ne in via ministranda deficiat.

Psa. 118

Gene. 27

Nam

Nam frustra velociter currit, quā prius, quā ad metam per
niat deficit. de p̄e. distinct. iij. in cassum. Mystice enim sanda
lulum pr̄dicatoris significant. Quandoq; tamen sandalia
ligantur, quia Christi incarnatio aliquando humanis sensu
aperta est, ut est pannis inuolui, & in pr̄sep̄io poni. Aliqu
do verò corrigi sandalis supererogantur, quia scriptum

Luc. 10. Quodcunque supererogaueris, ego cūm rediero reddam tibi.

Ioan. 13. Dominus ait, Qui lotus est, non indiget, nisi ut pedes lauet.

quia non sufficit munditia cordis, absque patientia persecu
tionis, idē sequuntur centones rubei, qui martyrium figura

Qui autem in corde munditiam & in voluntate, si opus fuerit, habuerit patientiam, securus accedet ad pr̄dicationem, quia

sandalia aliud designant apostolica. Porro secundū t̄ quod dicitur, p̄p̄iti, scilicet Christo conueniunt sandalia, aliud designant, p̄p̄it

is ex enim in altaris officio, capitis sui scilicet Christi, cuius membra repr̄sentans personam, dum pedibus assumit sandalia

psal. 59. illud incarnationis Dominicę calciamentum insinuat, quō Dominus ait in Psalm. In Idum̄am extendam calciamen

tum meum, id est, in gentibus notam faciam incarnationem meam. Venit enim ad nos calciata diuinitas, ut pro nobis

filiis sacerdotio fungeretur. Per ligulas autem, quibus pedes ligantur, bus ipsa sandalia constringuntur, illud idem accipimus, quod

Ioan. 1.

per calciamenti corrigiam Ioānes Baptist. significauit, cūm per calciamenti corrigiam calciamenti soluere, ut per

videlicet ineffabilem, & copiam carnalem insolubilem, & osculatur, ad denotandum

ne, diuinitati est vnita. Sicut enim pes corpus sustentat, ita diuinitas mūdum gubernat. Vnde Psalm. Adorate scabellum pedum

eorum, quoniam sanctum est. Verū secundum decretum Gregorij. dist. 8. compagis. & duobus cap. seq. Diaconi + non de

ut compagis, id est, sandaliis, neque manipulis, id est, calceamentis Episcopaliibus, absque indulgentia sedis Apostolicę

ciali. Olim enim utebantur, quia eorum erat discurre per circuitum. Hodie ergo ne ipsi nec sacerdotes vtuntur, sed

copi solum, ut per varietatem sandaliorum, notetur varietas officiorum. Pr̄terea Episcopi habent per plebes discurre

cerdotes verò Domini hostias immolate. Clerici autem Rōn̄e ecclesię ex concessione Cōstantini Imperatoris uti potest

calciamentis cum vdonibus, id est candido lintamine. xxi. distinct. Constantinus.

Orde, siue velum quod

ante pectus ponitur

De Succinctorio

Succinctorio nomen

Angulorum pro

Pontifex post al

adonem, quod e

super humeros,

as, qui post lineā

numeralis: cuius

Crucē quandā, ca

tur ante pectus

gerebat in fronte

re, & sic signo Cr

in quatuor literis

forma Crucis exp

chendaris cum on

que sublimitas &

per laminā pr̄fer

te. Nam corde cre

atē & secundum

quod ait Apostol

est. Imponendū

osculatur, ad deno

significatur, credi

o Missę se parat

Tunica Episcopiquid

Tunica due in veteri

in his lapidibus. 4

De Tunica

appositam stol

tile, in lege vero

perseuerantiā.

habuit

perseuerantiā

ut vique in fine

nam vitz. Ru

per cibum e

atelligitur, q

SVMM A.

Orate, siue velum quod suo capiti episcopus imponit, quid significet.
Crux ante pectus pontificis maximi posita, quid designet.

De Succinctorio & Orali. CAP. I X.

E Succinctorio nil aliud dicimus, quā quod sub zonā & cingulorum proemio huius partis dictū est. Sanē Rom.

† Pontifex post albā & cingulū assumit orale, quandā vide

re sindonem, quod capiti quasi in modū veli imponit, & re

pat super humeros, & ante pectus legalis pontificis ordinē

uens, qui post lineā strictam & zonā induerat ephor, id est,

per humerale: cuius locū modò tenet amictus. † Assumit e-

phor Crucē quandā, catenulis insertam, quā à collo suspensam,

statuit ante pectus. Quoniam & legalis pontifex laminam

quā gerebat, in fronte, pro qua pontifex iste Crucem gerit in

ore, & sic signo Crucis aurea lamina cessit. Nam mysteriū,

ad in quatuor literis auri lamina continebat, in quatuor par

tes forma Crucis explicuit, iuxta quod inquit Apostolus, *Ut*

reprehendatis cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo & longi-

tas, quæ sublimitas & profundum. Sacramētū ergo, quod ille

per laminā præferbat in fronte, hoc iste iam recondit in

ore. Nam corde creditur ad iustitiā, ore autē confessio fit

lurē. & secundū Hiero. auro legis, sanguis Euangelij pre

cor est. Crucem quoque statuit sibi ante pectus, ad designan

dam, quod ait Apostolus, Glorificate & portate Deum in cor

de vestro. Imponendo autem sibi & deponendo, Crucem il

losculatur, ad denotādum, quod Christi passionem, quæ per

significatur, credit & confitetur, ad quam repræsentandū

facio Missæ se parat.

SVMM A

Tunica Episcopi quid significet.

Tunica duæ in veteri testamento, & earum significatio.

Acinthus lapidis vis. 4 Tunica vnā super albam, cur induat Pōtifex.

De Tunica. CAP. X.

† appositam stolam, pōtifex † induit tunicam, quæ alibi

subtile, in lege verò podiris, id est, talaris dicebatur, signifi

cātē perseverantiā. Vnde ioseph inter fratres suos talariē ve

describitur habuisse. Cū enī ceteræ virtutes in studio

ant perseverantia tantū brauiū accipit, quoniā qui perse

uerit vsque in finē, hic saluus erit, de pœn. di. ij. Apostolus

multi. Vnde præcipitur, esto fidelis, vsq; ad mortem, & dabo

coronam vitæ. Rursus ideo post albam tunicam induitur,

sicut per albam castigatio corporis, ita per tunicā virtutes

intelliguntur, quas semper debet habere perfect⁹. Porro

Ephes. 3.
Rom. 10.

1. Cor. 6.

Gen. 37.

Apoc. 2.

tunica non cingitur, quoniam sub forma iter non impeditur, sic
virtutes per illam designantur liberum iter ad contemplationem Dei per-
bent: sed alba cingitur, put sub cingulo dictum est. In veteribus
Matth. 3. erant duae tunicae, videlicet byssina & iacinthina Ex. 39. c. &
die eam quidam Pontifices duabus vtuntur, ad norandū, quod
propriū est eorū. habere sciunt a duorum testamentorū, vt de
de thesauro domini proferre noua & vetera, siue vt se ostendat
diaconos & sacerdotes Praeterea vnaque earum typū propriū
in se habet, quoniam alba, quae bisulina siue linea est, castitatem significat
vt sub tit. de alba d. cū est. Pr. maioriā tunica, serica est, quae
genuum traduxit ex vermibus, qui siue conu creatur, castitatem
humilitatem demonstrat. Secundā tunica, quae iacinthina esse
bet, sicut & olim erat coloris lapidis iacinthi, qui aetheris
renitatem imitatur, sanctos significat coelestia cogitantes, &
mutantes, siue coelestem cogitationem & conuersationem. Si
n. lapis illo colore cum aere mutat, nam in sereno aere, sereno
& in obscuro pallidus est, sic specialiter decet Episcopū ga-
re cum gaudentibus, & flere cum flentibus. Si autem illa alba
Rom. 12. coloris fuerit, sic & alterius significat. oris. Ceterum ꝑ Pontificem
vnā tunicā sub alia induit, ad denotandū, quod sicut coelestis
perita tunica à populo non videtur, sed tantū à clericis scitur
& oratio sublimium, & virtutes, quas perfectus semper habere
debet, quae per illā significatur, patere non debet omnibus
maioribus & praefectis. Porro, secundū quod capitulum
Christo conuenit haec vestis, quae in veteri sacerdote o iacin-
thina erat coloris, & habebat pro similitudinibus mala punica, cum tu-
nabulis aureis, ab inferiori parte dependentia, vt Pontifex
vocalis accēderet, prout dicitur sub tit. de legal. indumentis. c. 1.
scilicet Christi doctrinam insinuat, cuius notitiam habuerunt
Iudei, quibus dicitur per Prophetā In montem excelsū as-
cende tu, qui Euangelizas Sion. Praecipue tamen hanc tunicā
huit Euangelicā texturā doctrinae sapientia Dei, Iesus Ch-
stus, & dedit illam Apostolis suis. Omnia (inquit) quae au-
dieris a patre meo, nota feci vobis. Hoc ergo signum fuit illa tunica
Ioh. 19. min., quam milites scindere noluerunt, eō quod esset inconsu-
Ioh. 15. desuper, contexta per totum. xvi. q. vii. sicut Domini danti-
fore magnū existimantes. In quo significatum est, quā d-
sint, qui doctrinā Euangelicā haresib. scindere moluntur.
diaconus quoque virtutis tunica, de qua i sequenti tractatu dicitur

S V M M A.

- 1 Dalmatica Episcopi, unde ortum habuit. Et unde dicta. num.
3 Dalmatica, quales habeat manicās. Et quid notat.
4 Episcopus cur plura ornamenta habeat, quam simplex sacerdos.

Dalmatica forma, et
et num. 8.

Dalmatica cur inter
ma subdiaconos

De Dalmatica

induitur sex immedi

nam ꝑ institutione

in tunica, & Apo

colibion, vestis

er, sed Siluester

endo, & in sacrifi

don. ꝑ dicta est a

qua alia indument

luciat largitatem,

Vnde secundum

lucis cupidum,

uens. Nō ergo ma

appendunt port. et

Frangit euenti

in domū tuam &

Dalmaticis, quia p

ex officio ministr

habet manicās, qu

voeatur, quia ipse

diaconus, propter

atores habet man

magis est expedit

gat, quia pro cel

extendi debet eri

diaconi, dalmat. c

oci tunicae iacint

endum, & quod or

te conuersationē, l

ado vel strictura

sum est. ꝑ Quia ig

expeditus, ideo h

gens. Episcopus a

omniū ornamen

res, tanq. qui eos

unt, & ideo ill

significet con

latque in offi

mois, quā s

Dalmatica forma, et compositio. Et nu. 6. 7. Et eius significatio, ibi. et num. 8.

Dalmatica cur intermittatur aduentus Dominici tempore à diacono, à subdiacono vero tunica.

De Dalmatica.

CAP. XI.

Pontifex immediatè super tunicam dalmaticam vestit, secundum institutionem Siluestri Papæ, quæ ab incólum Domini tunica, & Apostolorum collobio creditur mutuata. Est autem collobion, vestis sine manicis, prout in cuculla monachali pariet, sed Silvester Papa in dalmaticam vertit, latis manicis addendo, & in sacrificiis altaris portandam instituit, in xciij. d. iconi. f. Dicta est autem dalmatica, eodè quod in Damacia, & postquam alia indumenta sacerdotalia sit reperta. Hæc sui forma significat largitatem, eodè quod largas habet manicas & protendit. Unde secundum Apostolum oportet Episcopum non esse cupidum, sed hospitalem. xlvij. dist. lxxxvij. dist. cõ. quens. Nō ergo manum habeat ad dandum collectam, & ad capiendum portatam, sed illud efficiat, quod propheta suadet. Frange esurienti panem tuum, & egenos vagosque intro in domum tuam, &c. Et ob hoc forte diaconi specialiter uti dalmaticis, quia principaliter electi sunt ab Apostolis, ut ministerio officio ministrarent. f. Cæterum, dalmatica diaconi amplius habet manicas, quam tunicella subdiaconi, quæ alicubi sub vocatur, quia ipse ampliorem debet habere charitatē, quam subdiaconus, propter maius donum. Pontificis etiam dalmaticiores habet manicas, quam diaconi, ad notandum quod magis est expeditus, nihil habens, quod ipsius manus retingat, quia pro cœlestibus omnia debet largiri. Caritas enim extendi debet etiam usque ad inimicos. Nempè tunicella diaconi, dalmatica diaconi, & casula presbyteri, succedunt locū tunicæ iacinthinæ, quæ erat coloris cœlestis, i. aerei. ad notandum, & quod omnes ministri altaris cœlesti debent habere conversationē, licet secundum maius & minus, quod notat modo vel strictura manicarum dalmaticæ & tunicellæ, ut prædictum est. f. Quia igitur sacerdos maxime debet esse ad cœlestem expeditus, ideo hæc ornamenta non gerit, nec alio brachia largiens. Episcopus autem simul utitur & dalmatica, & tunicella, & omnium ornamentis, ut ostendat se perfecte omnes habere habere, tanquam qui eos aliis confert. Minores sacerdotes eos non gerunt, & ideo illa non portant, quibus sufficit vñ, quod cœlestem significet conversationem. præterea, pontifex in ornamentis atque in officio magis expresse gerit similitudinem altaris, quam simplex sacerdos, & magis sibi conueniunt.

Tit. 2.

Esa. 58.

ornamentorum significata, ideoque pluribus vitur ornamēt.
† Dē autē dalmatica habere duas lineas coccineas hinc ind
antē & retrō, à summo vsque ad deorsum, vt pontifex ostend
tur habere feruorē charitatis ad Deum, & proximū in prosp
ris, & aduersis, iuxta veteris & noui testamenti præceptū qu
est, Diliges dominum, Deum tuum ex toto corde tuo, & pro
mum tuum, sic ut teipsum. vnde Ioan. Charissimi nō manda

Deut. 6. nouum scribo vobis, sed mandatū vetus quod ab initio hab

Lut. 10. stis. Et iterū, mandatū nouum scribo vobis, &c. Quandoq;

1. Ioan. 2. neque purpureæ sunt significantes fidē sanguinis Christi in vit

Ibidem. que populo necessariam. in sinistro quoq; latere dalmatica sin

brias solet habere, sollicitudines actiue vitæ significantes, qu

Episcopus pro subditis suis dēt habere, iuxta quod dicit Ap

1. Cor. 2. Præter illa, quæ extrinsecus sunt, instantia mea, quotidiana t

citudo omnium ecclesiarum. Per dextrum vero latus, quod f

bris caret, notatur contēplatio celestium sine sollicitudinib

& quæta à multiplicitate perturbationum. † Adhuc quædā

maticæ quindecim habēt simbras, antē & retrō, quia quinq;

cim psalmi in veter. test. quasi quindecim almi gradus exeu

de tramite charitatis, & quindecim similiter in nouo testam

to excreſcunt de opere charitatis. verbi gratia, Charitas pat

& benigna est, &c. vsq; charitas nunquā exidit. Aliqui verō

bent. xxviii, antē, & totidē retrō, vbi septiformis spiritus, est

cties repetitus, qui replet octo maneries laudantiū Deū, & res

& populos, principes & Iudices, iuuenes & virgines, seniore

Ioan. 23. iuniores. † Rursus in dalmatica varietas est sine scissura, qu

licet varia religionis opera apud Deum agantur, tñ in votis

discrepant. Itē aperta est à lateribus sub ascellis, insinuans

qui eam induit, vt Christi qui in latere lancea perforatus est

stigia imiteretur. † Adhuc dalmatica formam crucis præten

unde per eam Christi passio figuratur, ideóq; in missæ offi

portatur, vbi Christi passio representatur. Significat etiā da

tica sanctā religionē, & carnis mortificationē atq; sublimit

tiōnē. Alba dalmatica, sanctā & immaculatā significat virā.

bea martyrium. Alba verō opere polymitico variata, notat

ditiam, & virtutum varietatē, & est aurifrisio adornata. Iux

lud, Astuit regina à dextris tuis, in vestitu deaurato circum

psal. 44. varietate. † Porro, secundū quod capit. I. Christo cōuenit d

matica, sui formā latā & largā Christi misericordiā signifi

Luce 6. quā ipse præ cæteris & docuit & impendit. Est ore inquit

Matt. 5. ricordes, sicut & pater vester misericors est Beati nā que m

Lut. 10. ricordes, qm̄ ipsi misericordiam consequentur. Hic est ergo

maritanus ille proximus noster, q fecit nobiscū misericor

perinfundēs vulner

cordis domini De

ex operibus iustis

misericordiam feli

mus veniā indulg

gitur in canon

ex. eha nō liceba

algēria sedis A

ctus Dñi à dia

us sacri ordinis

sumitur, quādo

ciā, magis appetit

tacon' nō vitur d

im subdiaconus si

atu carebat: & cha

apparuerat, vel qui

mortalitatis nos in

vitur aut tūc

dictū est. In ieiuni

Chiroteca, quo consil

Chiroteca cur manu

Chiroteca, quid notet

De Chir

Via † plerique b

corrumpunt, id

ntifex iuxta ritu

nt nesciat sinistra

ergo, cautela cog

to, quod intention

dixerit, Luceat lux

ra bona, & glorific

et etiam designanc

ipse ramen preci

oram hominibus.

habebitis apud p

quandoque vela

ua bona opera

ntur, & interdun

rautē inconstit

esse cōcordes.

um que in op

omni inquis

perinfundēs vulnerib. nostris vinū & oleū. Nā per viscera misericordiæ domini Dei nostri, visitauit nos oriens ex alto, qui in ex operibus iustitiæ nostræ, quæ fecimus nos, sed secundū misericordiam saluos nos fecit. pro peccatorib. venit, vt de cæcatis veniā indulgeret. Misericordiā inquit volo & nō sacrificiū. Legitur in canone Greg. xxiij. d. cōmunis. quod in primitiua Ecclesia nō licebat Episcopo vel diacono vti dalmatica absque indulgentia sedis Apostolicæ specialis. † Sanè dalmaticę tēpo aduentus Dñi à diaconis intermittitur, quoniā quādo aliqua ritus sacri ordinis tēpus intermittitur, clarius resplēdet & aliter sumitur, quādo resumitur in animis deuotorū, quia quod nō est, magis appetitur. xcij. d. legimus. ad fi. Rursus in aduentu diaconus nō vtitur dalmatica: nec subdiaconus tunica: quales, cum subdiaconus significat, ante incarnationē Dñi euangelij ratu cārebat: & charitas euangelij, quā diaconus significat nō apparuerat, vel quia nondū venerat, qui vestē innocentie & immortalitatis nos induere debebat, idēd, vestes lætitiæ dimittit. Vtūtur autē tūc casulis, de quo in ij. parte sub tit. de diaconatu dictū est. In ieiuniis tamē pēte. pōt. diaconus dalmatica vti.

S V M M A.

*Chiroteca, quo consilio vitatur episcopus. Et eius significatio.**Chiroteca cur manus interdum velentur, interdum spolentur.**Chiroteca, quid notent. 4 Hæc pellis figura & significatio.*

De Chiroteca. CAP. XII.

Via † plerique bonum opus, quod faciunt, inani fauore corrumpunt, idēd statim post indutam dalmaticam pōtiffex iuxta ritum Apostolorum, manus operit chiroteca vt nesciat sinistra sua, quid faciat eius dextera. Per chirotecam ergo, cautela cōgrua designatur, quæ sic facit opus in puro, quod intentionem continet in occulto. Nam & si Dominus dixerit, Luceat lux vestra corā hominib. vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cœlis est. Ad id etiam designandum chiroteca circulū desuper habet autem, ipse tamen præcipit: Attendite ne iustitiam vestram faciat corā hominibus, vt videamini ab eis, alioquin mercedem non habebitis apud patrem vestrum, qui in cœlis est. † Manus quoque quandoque velantur chirotecis & quandoque denudantur, quia bona opera interdū ad vitandum vanā gloriam occupantur, & interdum ad ædificandum proximos propalantur. † Autē inconstitiles quoniam actiones pōtifficis fidei recte debent esse cōcordes. per chirotecas quoque in manibus, exempla bonorum quæ in operibus habenda sunt, intelliguntur, quæ oia ab omni inquinamento mūdāta sunt, ne modicū fermēt,

Lucæ. I.

Titum. 3

Mat. 9.

Mat. 5.

1. Cor. 5.

coracis albas tunc q̄ paratus esse debet tam in mystico, quam in historico sa-
 cramento. cui scilicet purę intellectum quarum summitatibus sunt simbrę
 quod copulatur. quę eboris, denotantes eius promptitudinē ad fidē, & sacrę
 purę defensionē, etiam usque ad sanguinis effusionē. xxv.
 sunt quidam. Quę super scapulas pendent, ad notandum,
 quod id quod prædicat ore ostendere debet opere: quia enim
 si nulla pars altior est ad opus, siue ad onus ferendū, ideo
 et per eas opus intelligitur. † Circulus aureus, qui postero-
 ri & anteriorem mitrę partem complectitur indicat, q̄ om-
 nia verba doctus in regno celorum, de thesauro suo noua & ve-
 ra proferre debet. Mat. 13. Caueat ergo diligenter Episcopus
 prius velit esse magister, quam nouerit esse discipulus. x. di-
 scipulorum, extra de elect. c. cum magistrum, de renunc. post tran-
 sitionē &c. nisi. ne si cæcus cæcū duxerit, ambo in foueam ca-
 dent. Scriptum est. n. per prophetā: Tu sciētiā repulisti: & ego
 repellan, ne sacerdotis fungaris mihi. xxxviii. dis. omnes &
 x. d. c. cap. nisi. Nō incōpetēter etiā mitra, quę in altū de
 forma producit, altitudinē sapiētię designat. Debet enim
 copus sic subditos scientia excellere, ut ipsius cōparatione
 eri merito grex dicantur. xxv. d. §. nunc autē j. q. j. viliissimus.
 vij. cōuenientibus. Duę pendulę ex posteriori partē dupli-
 cesignant memoriā. Prima, est actiū diuinorum: ne celebrādo
 in contērens, puniatur. Vnde in vet. test. sacrificiū oblaturus
 niebatur tintinabulis: ut per eorū sonitū reciperetur dignus
 repellereur indignus ab Angelo, ad custodiā tēpli posito.
 c. j. Secunda est peccatorū suorum, ut de illis cōpungatur,
 c. d. iij. Judas. † Mitra etiā quia quandoq; linea est, & alba,
 tatis cādorē mūditiāq; significat. Vnde hoc ornamentū
 tū capiti necessariū erat, in quo quicq; sensus corporis vi-
 detur, quibus corruptis faciliē castitas violatur. Sunt etiā nonnulli
 ntes, q̄ mitra pontificis spineam coronā significat, & inde
 quod diaconus in officio Milis in quo pontifex Christū in
 one figurat, mitrā illi imponit, & deponit, quia ipse ex offi-
 cio hēt Euangeliū legere, in quo Christus spinis legitur co-
 ratur. Duo cornua, sunt duo charitatis pręcepta. Pontifex igitur
 mitrā accipit, intelligens q̄ quicq; sensus à mūdi illecebris
 odire debet, ut duorū testamētōrū pręcepta seruet, & duo
 charitatis pręcepta impleat, ut coronā percipere mereatur eter-
 ni. Ceteri verò sacerdotes & clerici, generaliter caput cōtegūt
 oornamēto, licet in festiuis sint in toto alio corpore subor-
 nati quia nōdū est plenū gaudiū nostrū. Gaudeamus enim
 in re presentī, sed in spe futurorū, tum quia ad hoc ten-
 demus, ut Deū nuda facie contemplemur. † Sanē mitra aurifri-

Osee 4.

Exo. 40.

fiata vtendum est, à Pascha vsq; ad Aduentū: & à natiuitate vsque ad Septuagesimam in omnibus festis duplicibus, & in lectionum totius anni: nisi in festo Innocētiū, prout dicitur sub tit. de coloribus. & in Dñicis prædictorum tēporum, & generaliter quandocunque Gloria in excelsis, & Te Deum laudamus, dicuntur. Cū enim illa dicātur in festiuis diebus, in quibus virtutē & gaudium generale vt speciale capitis vel membris ad memoriam reducimus, vt dicitur in proœmio septuagesimæ: merito tunc mitra aurifrisiata vtimur, quia aurum & margaritæ nitor gaudium repræsentant. In diebus verò ieiuniorum non est ea vtendum, vt sequitur, quia cum dies illi ordinati ad delenda peccata, quæ tunc sunt ad memoriam reducere non sunt tunc agenda vel serenda, quæ gaudiū, sed quæ potius humilitatem & afflictionem designant. In taliis verò temporibus regulariter non aurifrisiata sed simplici vtendum est, vnde licet ab Aduentu vsque ad Natiuitatē: nisi quia Dñs Papa tunc aurifrisiata in Dñica, gaudete, & Septuagesima, vsq; ad Pascha, & in Dñica, latere Hierusalē, prout dicitur sub tit. de coloribus, & etiam in v. feria coram Dñi, in officio Missæ tantum in Sabbato sancto in officio Missæ. Itē festis trium lectionum illius temporis, & in omnibus vigiliis, in quibus ieiunium celebratur, & quatuor temporibus, & in rogationib⁹. Dominus. Papa vtitur in festo S. Marci, in Missa tantum. Itē in officio defunctorum. † Illud quoque notandum est, quod Romanus Pontifex in signum imperij vtitur regno, i. corona Imperiali, & in signum pontificis vtitur mitra. Sed mitra semper vtitur, & vnde que, regno verò non semper, nec vbique, quia pontificis auctoritatem

Exo. 40. ritas & prior est & dignior & diffusior Imperiali potestate. Sa
Gen. 8. dotium enim in populo Dei Regnum præcessit, cū Aarō
 mus pontifex Saulē primū Regē præcesserit, & Noe Nēbro
 qa sicut legitur principū regni Nēbroth extitit Babylonis
 dist. qui is ita. Noe verò ædificauit altare dño, & holocausta
 tulit super illud. Regno quidem non vtitur nisi certis diebu
 locis, nūquā intra ecclesiā, sed extra. † Porro secandū quod
 piti, i. Christo conuenit mitra pontificis, illud significat, qd p
psal. 20. pheraloquens de filio, dicit ad patrē, Gona & honore corō
philip. 2. sti eum Dñe & consti. &c. Hoc est itaque nomen, quod est
 per omne nomē, vt in noīe Iesu, omne genu flectatur, celestis
 terrestriū. &c. Nā & in aurea lamina frontis pontificalis scul
 erat nomē Dñi tetragrammaton, cuius mysteriū declarabit
 in ti. de legā. indumētis. Per mitrā ergo capitis, Christi sum
 illam glorificētiā intelligimus, quæ pp diuinitatē debetur
psal. 98. manitati. Nā propter pedē adoratur scabellū. Adorare (in

scabellam pedum eius
 as. Papa de cons.
 ieb alari assiten
 & baculū, quā
 uesla orare, vt re
 ad populum se
 suas suar, resumit.
 os, cām verò De
 ma. ad finem. †
 et benedicunt, in
 verò cū mitrā
 uolenter benedi
 am ministerium be
 nomen meum su
 verò turificatio si
 uenientorum de o
 bus causam plebis
 fideliter deposita, i
 benedictio & turific
 corporis Christi, f
 mitra agunt, vt pe
 Quamuis enī
 edos in his, quæ ad
 bus, non tamen in h
 & hac ratio minus su
 vnde Missa non depor
 tationem hic speciet

Anulus, est fidei sacrar
 Anulus literæ antiquit
 Anulus aureus, & tot
 De Anulo.
 Nulus est fidei sac
 sanctā ecclesiā in ba
 suo subarrauit m
 pedagogi sunt E
 huius rei seren
 ant me vigiles, q
 filio reuertent
 eius. Ex quo
 ergo Pontifici
 in Dei sponsam
 celesti sponso cu

bellum pedum eius, quoniam sanctus est. Et nota quod sicut ait Za-
 rias Papa de cons. dist. j. nullus Episcopus ad altare oraturus acce-
 dit, sed altari assistens, vel orationes ad Deum effundens, mitram
 ponit & baculum, quia Apostolus prohibet viros capite velato
 ecclesia orare, ut reuelata facie gloriam Domini contempletur. Quam
 vero ad populum se conuertit, ut illi praeedicet insignia comi-
 tionis suae, resumat. unde & Moyses causam populi apud Deum
 agens, eam vero Dei, ad populum gladius allegabat. xlv. dist.
 disciplina ad finem. Ultimo nota, quod quidam Episcopi so-
 lennter benedicunt, in Missa & altari, turificantes deposita mi-
 tra. Alij vero cum mitra in capite. Primi ea ratione mouentur,
 sollemniter benedicendo vice Dei funguntur, & Deus per
 eum ministerium benedicit Num. 6. in fi. ubi dicitur, Inuoca-
 nomen meum super filios Israel, & ego benedicam eis. Al-
 tero vero turificatio significat orationes, Apo. 8. Ascendit fu-
 incensorum de orationibus sanctorum. Quia ergo in ora-
 tionibus causam plebis ad Deum agit, ideo cum reuerentia, mi-
 tra videlicet deposita, illud agere debet. Secundi vero attendunt,
 benedictio & turificatio non sunt essentialia ad consecratio-
 nem corporis Christi, sed ad sollemnitatem pertinent, & ideo ea
 mitra agunt, ut per hoc a simplicibus sacerdotibus discer-
 eantur. Quamuis enim plus habeat Episcopus, quam simplex
 sacerdos in his, quae ad sollemnitatem pertinent, ut in ornamentis
 vestitus, non tamen in his, quae ad consecrationem ipsam spectant.
 Haec ratio minus sufficiens videtur, quam secundum hoc mi-
 nisterium sit specierum transsubstantiatio, proferuntur.

SVMMA.

Anulus, est fidei sacramentum, & eius usus unde aduectus. nu. 2.
 Anulo litera antiquitus sigillabantur, & qua significatione.
 Anulus aureus, & rotundus, quid significet.

De Anulo. CAPVT XIII.

Nulus est fidei sacramentum, quo Christus sponsam suam
 sanctam ecclesiam subarravit, ut ipsa de se dicere valeat, anulo
 suo subarravit me Dominus meus Iesus Christus, cuius custo-
 dii pedagogi sunt Episcopi & praetati, anulos pro signo in testi-
 monium huius rei ferentes, de quibus sponsa dicit in Cant. In-
 ter filios reuerenti, secundum illud Evangelij, Date anulum
 vestrum sibi creditur acceptus. Ex quo in Evangelio anuli usus creditur acceptus.
 Ius ergo Pontificis, integritate significat fidei, ut videlicet
 sponsam Dei sponsam sibi creditam, sicut se diligit, & sobriam, &
 celesti sponso custodiat, iuxta illud, Respondi enim vos

Cant. 3.

Luc. 25

2. Cor. 13

vn̄i viro, i. Christo. & se meminerit non Dñm, sed pastore. vj. q. i. sicut alterius. De hoc sponso & sponsa Ioannes Baāgghista dicit: Qui habet sponfam sponsus est, amicus autem sponsi, qui stat, & audit eum gaudio, gaudet propter vocē sponsi. Episcopus ergo vicarius & amicus sponsi, quod si vicarius est, & ipsi quodammodo sponsus est. † Rursus antiqui literas anulo signabant. Vnde Episcopus anulum portat, quoniam scripturæ mysteria & ecclesiæ sacramenta perfidis signare, & humilibus reuelare debet. Porro, secundum quod capit, s. Christo conveni-

Exod. 8. anulus digiti, donum significat sancti spiritus. Dignus enim a-

Luce 2. nularis atque distinctus spiritum sanctum insinuat, secundum

Coloss. 2. illud: Dignus Dei est hic. & alibi: Super in digito Dei eius. o de-

Ioan. 7. monia, huius vestri in quo effiunt. † Anulus autem aureus & re-

tundus, perfectionem donorum eius significat quam sine mea-

sura Christus accipit, quoniam in eo plenitudo divinitatis co-

poraliter habitat. Iam qui de sursum venit, super omnes est, cui

Deus non dedit spiritum ad mensuram, dicens: Super quem ve-

deris spiritum sanctum & descendentem & manentem super

Ecd. 15. eum, hic est, qui baptizat. Nam requiescet super eum spiritus

patris & intellectus. Ipse verò de plenitudine sua secundum

differentes donationes distribuit: alijs secundum Apostolum

dans sermonem scientiæ, alijs gratiam sanctorum, alijs operatio-

nem virtutum, &c. Quod & visibilis pontifex imitatur alios

2. Co. 12. Ecclesia constituens sacerdotes, alios diaconos, alios subdia-

conos, & humilimodi. Non igitur ab te in Episcopi digito gem-

mas fulget anulus, per cuius mysterium dantur fulgida charisma-

ta gratiarum, de anulo sponsæ, satis dictum est in prima par-

te sub tit. de ecclesiæ sacramentis.

SVMMA.

1 Baculus pastoralis quid significet, & unde habuerit ortum. num.

3 Baculus pastoralis, cur sit curvus, & qua significatione, & de eius
via forma & compositione.

4 Baculus pastoralis, est acutus in calce, in medio rectus, in apice re-

ctus, & qua significatione.

5 Papa non videtur baculo pastoralis, duabus de causis. & nu. 6.

7 Virga pontificis, quid notet.

De baculo pastoralis. CAPVT XV.

Baculus † pastoralis correctionem pastorem significat, p-

ter quod à consecratore dicitur consecrari: Accipe bac-

ulū pastoris officij, ut sis in corrigendis vitiis p̄ se s̄c̄us: l-

1. Cor 4. quo dicit Apostolus: In virga veniā ad vos. Virga igitur past-

oralis, potestas intelligitur sacerdotalis, quam Christus ei con-

quando Apostolos
et angelos soleret. Et
hos in prima parte
vultus, ergo à lege &
et lambuca, & p̄
vultu Domini virg
vultus: quia cibum
et ad terram fluent
et doctrix aucto
vultus, inquieti co
vultus. Vnde & pedum
vultus pedes retrahu
vultus, & ligno con
vultus coniunguntur, os l
vultus, modicè tam
vultus, mansuetu
vultus divinitatis Ies
vultus misericordia r
vultus. xlv. distinct. dis
vultus, quia iudei
vultus, cum p̄v
vultus in curvatura
vultus vita æterna prom
vultus: Cum irat
vultus culpam gregis it
vultus merito. Aliquand
vultus hominem memor
vultus quando iuxta sen
vultus parcat, & misericor
vultus. Quod † verò ba
vultus in summo, d
vultus, regere debiles s
vultus. 9. necesse. xlviii
vultus, Collige, suste
vultus singula sing
vultus: Attrahe per p
vultus autem pon
vultus, vultu pr
vultus, vultu in fin. h
vultus, vultu discipul
vultus, vultu d
vultus, &c. mil

quando Apostolos ad prædicandum misit, præcipiens eis,
 ut acutos tollerent. Et Moyses cum virga missus est in Aegyptum.
 In hoc in prima parte dictum est in titulo de consecrationib.
 Baculus ergo à lege & Evangelio sumitur, quia & virga pasto-
 ris & sambuca, & pedum, & ferula nuncupatur. Moyses enim ex
 mandato Domini virgam habuit, quæ terribilia fecit in cælo
 in mari: quia cibum de cælo, potum de petra produxit: & gre-
 gem ad terram fluentem lacte & melle manavit. Adhuc per ba-
 cum, doctrinæ autoritas intelligitur. Hæc enim infirmi su-
 stentantur, inquieti corripuantur, errantes ad poenitentiam tra-
 hantur. Unde & pedum vocatur quod est lignum recurvum, quo
 pedes retrahunt animalium. Sanè quandoque bacu-
 lus osseus, & ligno conficitur, quæ chrysalina, & deaurata spha-
 ra coniunguntur, os superius recurvatur, lignum inferius fer-
 vitur, modicè tamen reconditur. Siquidem os, est duritia
 lignum, mansuetudo euangelij, quæ duo coniuncta, sunt
 regula diuinitatis Iesu Christi. Vel os, severitas: lignum, pon-
 tificis lenitas, quas iungit iudicio per charitatem. Nam seu-
 eritas vel misericordia multum destituitur si vna sine altera re-
 maneat. xl. distinct. disciplina. Ad quod significandum, ferrum
 additur, quia iudicium misericordia temperatur: baculus
 additur, cum poenitentes ad poenitentiam reuocantur. A-
 quando in curvatura caput formatur, quoniam ad Deum cõ-
 versio vita æterna promittitur. Quandoque etiam in curua-
 tura scribitur: Cum iratus fueris, misericordiam recordaberis,
 & culpam gregis ira turbet in pastore oculus rationis. vj.
 merito. Aliquando in sphaerula, scribitur homo, ut Ponti-
 ficem hominem memoretur, & de potestate collata non eleue-
 tur. Aliquando iuxta ferrum scribitur, parce, ut in disciplina sub-
 parcat, & misericors à misericordia misericordiam conse-
 quitur. Quod si verò baculus est acutus in fine, rectus in medio,
 ortus in summo, designat, quod pontifex debet pungere
 re, regere debiles sui rectitudine, & colligere vagos. xlvij.
 distinct. S. necesse. xlvij. distinct. disciplina, & cap. omnis. vn-
 ctus, Collige, sustenta, stimula, vaga, morbida, lenta. Et
 quando singula singulis, versus iste continet omnia pramissi-
 fic: Attrahe per primum, medio rege, punge per vnum.
 manus autem pontifex, pastoralis virga nõ vitur, tum pro-
 phetiam, tum propter mysticam rationem, extrà de sac-
 cap. vnico in fin. Historia est, quoniam B. Petrus Aposto-
 licalem discipulum suum, quem Dominus inter disci-
 pulos constituit, cum dixit: Nisi efficiamini sicut paruulus iste
 non intrabitis, &c. misit cum quibusdam aliis ad prædicandum
 ger

I Cor. 4.

Exod. 4.

Abas. 3.

germanis. Qui in via ad viginti dietas defuncto Fronto, colle-
 ga eius, rediit ad nuntiandum hoc Petro. Cui petrus Accip
 hunc baculum & tangens illū dic, Surge in nomine Domini
 prædica. Ille verò in quadagesimo die à tēpore mortis illi
 tetigit eum, & surrexit, & prædicauit, & ita petrus baculum
 se remouit, & subditis dedit, nec recuperauit. Innocentius ve-
 papa iij. scripsit in ecclesiæ Speculo, quod B. Petrus misit bacu-
 lum suum Eucharìo primo Treuerorū Episcopo, quem vnā
 Valerio & Maternò ad prædicandū Euangelium genti Teut-
 nicā destinauit, cui successit in Episcopatū Maternus, qui p-
 baculū petri de morte fuerat suscitatus, quē baculū vsq; hoc
 cum magna veneratione Treueren. Ecclesiā seruat, & idē op-
 pa in illa diocēsi vitur baculo, & non alibi. Mystica verò
 ratio, quia baculus in summitate & est curuus, quasi ad attri-
 hendū, quod in Rom. pontifice necesse nō est, quia nullus
 eo finaliter diuertere potest. præterea per baculū designat
 coertio, quam quia ceteri pontifices ab homine recipiūt, id
 à suis superioribus baculos recipiunt & habent. Romanus
 rō pontifex, quia potestātē à solo Deo accipit, baculum nō ha-
 bet. pōi rō secundū quod capiti, scilicet Christo conuenit
 ga pōi ficiis, potestātē Christi significat de qua psal. Virga rec-
 tiue directionis, virga regni tui, quia dilexisti iustitiā & od-
 iniquitatem, propter quod alibi dicit, Reges eos in virga ferr-
 duritia ferri, vigore significat æquitatis, quia Christus tanqu-
 vas figuli peccatores confringeret. Verū potestas Christi non
 lum est virga, sed baculus, quia nō solū corripit, sed etiā sus-
 tat. Vnde psal. Virga tua & baculus tuus ipsa me consolata su-
 psal. 22.

SVMMA:

I Sudarium Episcopi quid. 2 Sudarium quo nobis conueniat.
 De Sudario. CAP. XVI.

Expeditis nouem specialibus pontificū ornamentis ali-
 de quibuldā aliis. Et primò de Sudario † Videamus, quē
 est lineus pannus, quem ministrans Episcopo semper p-
 rū habet, quo ille sudorem & omne superflūū corporis re-
 humorem, significās studiū quo humanas contagiones in
 vita extergimus, per exempla Sanctorum patrum, quib. ad
 timentiam corroboremur. Sicut enim sudor est in corpore, sic
 tiam tedium est in anima, quandoque ex conscientia pecc-
 rum premens conscientia fontem. Habeamus † igitur Sud-
 ex lino multis tunctionibus castigato, & mūdato per quod
 danos extergamus affectus, & etiam cum David & Iob tri-
 nam abiciendo, nos tergamus. In quibusdam ecclesiis Dia-
 nus Sudarium habēs, illud in dextro cornu altaris deponit

orē quicquam sord-
 cordis mundissim-
 a est significatio, pr-

rium, quorum sit p-
 forma & compo-
 na. due in pallio, q-
 uij duplicat, quid-
 uij quatuor cruce-
 uij tres acus, quid-
 teropolitanus an pos-
 tionem.

uij vsu. 1; Pall-
 illium Romanorum

De pal-
 Onsequēter aliqu-
 rum, primatum, &
 illud à ceteris Episc-
 dignitatem, quare
 ornamentis minis-
 trumque & super-
 ligimus. Quia enim
 superhumerales sue
 in ipso pontificis pe-
 enim super humera
 ungebantur. Sunt
 e ornamentū succ-
 dicunt, quod palliū

robabilius videatur
 nt. † Sanē palliū, qu-
 ua seiplos ad exem-
 & cōstringere del-
 pegitimē certantes
 us, Audi, fili mi, di-
 que, vt addatur grat-
 in torques seu brach-
 Apolt. Multi qui
 ad honorem pal-
 onorum gradibus
 secularia, nō defer-
 actionis. lix. d. si-
 lus ceteros an-
 fecerūt antea

si autem quicquam sordidum accesserit, illo tergatur, & Sudariū
Sardis mundissimum maneat. Manipuli quoque penē ca-
est significatio, prout ibi dictum est.

SVMMA.

Pallium, quorum sit proprium. Et quid significet. nu. 2.
Pallij forma & compositio. 4. Pallii circulus, est timor Domini.
Linea dua in pallio, quid designent.
Pallij duplicitas, quid signet, & nu. 7.
Pallij quatuor cruce, quid significant.
Pallij tres acus, quid notent & quid arm aurea. nu. 10.
Metropolitani an potest actus legitimos exercere ante pallij adsum-
ptionem.

Pallij usus. 13 Pallio quibus diebus uti licet, quibus non, & ubi.
Pallium Romanorum pontificum, quale.

De pallio. CAP. XVI I.

Consequenter aliqua de pallio subiiciamus, quod patriarcha-
rum, primatum, & Metropolitano- rum test proprium, ut p
illud à cæteris Episcopis discernantur, q̄ priuilegiatā obti-
dignitatem, quare sub præmissis à communib. vel specia-
ornamentis minimè continentur. Siquidem per palliū, si-
vtrunque & superhumerales & rationale legalis pontificis
ligimus. Quia enim super vtrunq; pontificis humerum ia-
aperhumerales siue logion dicitur, quia, verò inde descen-
ipso pontificis pectore iūgitur rationale vocatur. Habe-
nim super humerales & rationale, quæ catenulis aureis si-
ungebantur. Sunt tamen, qui dicunt q̄ rationali nullum
e ornamentū succedit, de quo sub tit. de leg. indu. dicitur.

Prou. I.

dicunt, quod palliū pro aurea lamina institutū est: quam
robabilius videatur, quod aurifrisia mitræ vicem laminae
at. 7. Sanè palliū, quo maiores vtuntur, significat discipli-
na seipso, ad exemplū subditotum & etiam ipsos subditos
& cōstringere debent. Per hanc acquiritur torques aurea
legitimè certantes accipiunt, de qua dicit Salomon in pa-
rius, Audi, fili mi, disciplinā patris tui, & ne dimittas legē ma-
is, vt addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo. Sicut
torques seu brauiū non datur, nisi legitimè certanti iux-
ad Apolt. Multi quidē currunt, sed vnus accipit brauium,
ad honorem pallij nemo ascensurus est, nisi qui in singu-
norum gradibus legitimè prius desudauerit. Nam & offi-
cularia, nō deferunt principalē locum ingressus in vesti-
actionis. Iix. d. si offic. sed examinatis per plurimos grad-
gradus ceteros antecellat quē labor prolixior, & stipendia
fecerūt anteire. C. de offi. ma. offi. nemo, ff. de mu. & ho-
grada

I. Cor. 3.

gradatim. Super cuncta indumēta fertur, vt ceteri hoc, vidēte
ad legitimū certamē hortētur. Pontifex verō palliū, dū sibi in-
ponitur & detrahitur, osculatur ad notandum summū legitimū
certandi desiderium, & brauiū promerendi. † Est autē palliū
candida lana cōtextum, habens circū, humeros cōstringen-
tem, & duas lineas ab vtraq; parte, videlicet antē & retrō pen-
dentes: à sinistris est duplex, à dextris simplex, habet quatuor
curces purpureas, scilicet antē, & retrō à dextris & à sinistris.
figuntur in pallio tres acus, & quædam sunt, quæ p̄ Metropoli-
nū sine pallio agi nō possunt, quo etiam, nisi certis dieb. vti
valet, quia omnia moralib. sunt imbuta mysteriis & diuinis
uida sacramentis. Nā, vt scriptura testatur, in thesauris sapen-
tiæ significatio disciplinæ, in lana quippē asperitas, in candore
benignitas designatur. Nā ecclesiastica disciplina cōtra rebe-
les & obstinatos seueritatem exercet, sed erga penitentes
humiles exhibet pietatem. Propter quod de lana nō cuiuslibet
animalis, sed ouis duntaxat efficitur, quæ est animal mansue-
vnde Prophe. Tanquam ouis ad occisionē ductus est, & sicut
gnus corā tōdente se, non aperuit os suum. Hinc est q̄ illius
m u ui vulnerib. quē Samaritanus duxit in stabulum, & vinū
adhibetur, & oleū, vt p̄ vinum moderentur vulnera, & p̄ oleū
foueātur, quatenus q̄ sanādis vulnerib. præest, in vino mors
seueritatis adhibeat, in oleo molliciē pietatis. Hoc nimirum
parcam tabernaculi designatur. xlv. di. disciplina, in qua cum
bulis virga cōtinetur & māna, quoniam in mēte rectoris
scripturæ sciētia virga debet esse directionis, & māna dulce
nis, vt seueritas immoderatē nō sæuiat, & pietas plus quā
pedit non indulgeat. Item, sit de vili materia. s. lana, vt habi-
pretium nō à se, sed ab eo, quod significatur in se, vt nō occi-
sed mēti spectabile sit, vt nō ad ornādum, sed ad significādū
indui intelligatur. † Circulus pallij p̄ quē humeri cōstringuntur
est timor Domini, p̄ quē opera exercētur, ne vel ad illicita
fluāt, vel ad superflua relaxētur, quoniam disciplina sinistrā co-
bet ab illicitis, formidine penæ, dextrā verō tēperat à superfluis
iustitiæ amore. Beatus ergo vir, qui semper est pauidus. Nā
Ecclē. I. ta sentētiā Salomonis, Timor Domini peccatum repellit.
verō sine timore existit, iustificari nō poterit. Idē enim cir-
lus pallij sub collo humeros cōstringit, ad notandum q̄ illi
ferens, debet esse idē opere & sermone. † Duas verō lineas,
rum vna post dorsum, & altera progreditur ante pectus, hu-
vitæ curas & solitudines significare putamus, quibus &
& humeri pontificis sic sēp. sūmē grauantur & impediuntur
à proprio statu eum auertant, & vana quædā & transitoria

Ecclē. I.

Esa. 53.

Luc. 10.

Prou. 28.

Ecclē. I.

git

ceteri hoc de genere & portare compellant. Hinc, quod pallium ante & retro
 p. palmū, dū h. a. extris, & a sinistris ante pectus, & super humeros frequēter
 in summu. capitur, ut his possit habitus in seipsum sapē redire intelligatur.
 ¶ Est autē p. Aliam quoq; & contemplatiuam vitam sign. h. cant, quas ita
 meros cont. et exercere prælatus, ut exemplo Moī nūc in montem ascē
 ante & retro, & ibi philosophetur cū Domino, & nunc ad castra descē
 ex, habet qu. & ibi necessitatibus prouideat populorum, prouisus autē
 extris & a sinist. ut cū sapē se dederit aliis, interdū se sibi restituat, quate
 quē p. Metrop. & cum Martha circa frequens ministerium satagat, & cum
 i cerros dieb. n. et. decreuit. Vtraque tamē linea grauat inferius, quia cor
 ibentis & d. n. quod corrumpitur, aggrauat animam. & deprimit terrena
 chelauris L. quod corruptio sensum multa cogitantem. ¶ pallium duplex est in
 petens. in can. trā, sicut & rationale, sed simplex in dextra, quia vita
 p. nā cōtra r. quā per sinistram accipiunt, multis est subiecta molestiis,
 erga prouent. ea duplicitate carere non possumus, quia nunc prosperis
 rana nō cur. illimur, nunc aduersis fangimur, nunc terrena petimus,
 an. mal. mani. uctus est, & h. n. celestibus adhærem⁹, nunc carni, nunc menti seruimus,
 Hinc est q. n. ita futura, quā per dextram significatur in una semper est
 abulum. & r. cta quiete, quod veritas ipsa designauit cum intulit, Mar.
 almeta, & p. o. Martha, sollicita es, & turbaris erga plerima. porro vnū est
 in vino mori. larium. Maria optimam partem elegit, quā non auferetur
 Hoc nimis. ¶ Rursus pallium duplex est in sinistra, quatenus ad tol
 plina, in qua. vitæ præsentis molestias prælatus fortis existat, simplex
 mēte rectoris. extra, quatenus ad obtinendam vitæ futuræ quietem toto
 us, & māna dule. ret affectu: iuxta verbum psalmistæ dicentis, Vnam peti
 pretas plus quā. mino hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini om
 r. a. ana, ut ha. diebus vitæ mez. illic enim nulla est duplicitas, siue ru
 ur in se, ut nō. d prosperitas sine aduersitate, gaudium sine tristitia, & se
 sed ad signific. is sine miseria. ¶ Quatuor cruce purpureæ, sunt quatuor
 umeri cōstring. tes politicæ, scilicet iustitia, fortitudo, temperantia: & pu
 ne vel ad illicita. a: quæ nisi in cruce Christi sanguine purpurentur, falsum
 replina sinistræ. nomē virtutis vsurpant, & ad veram beatitudinis gloriam
 cōperatā super. perducunt. Vnde Dominus inquit Apostolis, Nisi abunda
 est pauidus. iustitia v̄stra, plusquam Scribarum & pharisæorum, non
 catum repella. bitis in regnum cœlorum. Hæc est purpura Regis tincta
 erit. Idē enim. libus, quā Salomōn cōmemorat in Canticis canti. Is ergo
 d notandum. q. allij gloria decoratur, si cupit esse, quod dicitur in antio
 Quas verō lineas. te, debet habere iustitiam, ut reddat unicuique quod suū
 ur ante pectus, h. uidentiam in posteriori, ut caueat, q. cuique nocuum est,
 trus, quibus. iudiciem a sinistris, ut eū aduersa non deprimant, tempera
 & impedi. a dextris, ut eum prospera non extolant. ¶ Tres autē ac⁹ in
 dā & transfor. signantur, scilicet ante pectus, & super sinistrū humerū,
 & post

Luc. 10.

Sapi. 10.

Luc. 10.

psalm. 25

Math. 5

Cantic. 7.

& post tergum, nō ad pūgendum: id est non propter huius vitio sepelitur. Item pallio
punctione: sed ad planetā, palliūq; iungendū sunt inuicē. Vnde in pallio in prima
quādam ansulæ antiquitus in planetis positæ erāt: quib; acus in inuicem perionar;
ferebantur, & palliū simul cū planeta firmabant, ne à suo loco hinc illiq; nō potet
pallium moueretur. Possumus tamē per tres acus, scilicet, spem, caritatem, & vltimū cum
charitatem intelligere, sine quibus palliū ab Episcopo nō tēteret. Item episcopatus, ne
ri non pōt. Rursus tres acus, cōpassionem proximi, administrationē. Nec er
tionem officij, distinctionēq; iudicij significāt, quarū prima iudicij officij
pungit animam per dolorem, secūda per laborem, tertia per terrorem, vel alio quo
rē. Prima pungebat Apostolū, cū dicebat, Quis infirmatur, & dolū non exibit, re
go nō infirmor, quis scādāli zatur, & ego non vror: extrā de re. Item regimē v
nū. nisi. Secūda, cū aiebat, prāter illa, quæ extrinsecus sunt, in hīs quæ in eum inueni
stātia mea quotidiana sollicitudo omnīū ecclesiārū. Tertia pūctio, & vltima in se
gebat lob dicentē, Si iustus vix saluabitur, impius & peccator pā. Cū punctione
vbi apparebat. Super dextrum humerū nō infigitur acus, quia, quod ab aliis sanct
nīā in æterna quiete nullus est afflictionis aculeus, null⁹ sunt penicillotes, & lo
lus punctionis. Absteiget enim Dominus omnē lachrymā de facie vestra. B
oculis sanctorū, mors vitæ nō erit, neq; luctus, neq; clamor, cum, S. Martini, qui
q; dolor erit vltimū, quē priora abierunt. † Acus vtrā aurea est: quæ ecclesie pū
dēt, sed infera est acuta, & superius rotunda, lapidem consecrationibus E
nēs pretiosam, quia nimirū bonus pastor propter curā ouīū, annuēlar o co
terris affligitur, sed in cœlis coronabitur, vbi illam pretiosā etiam addunt
margaritā habebit, de qua Dñs inquit in Euangelio, Simile erunt regnū
regnum cœlorum homini negotiatori quærētī bonas margaritas. Item sua provincia
tas, inuēta vna pretiosa margarita vendidit omnia sua & cōpūctus in seculo euide
uit eam. In pallio & cū ipso confortatur Pōntificalis officij plenitudo, locū suū prouinc
tudo. † Hinc est q̄ antē, quāmetropolitanus pallio decoratur, & sandaliis vti. In cō
tur, non dēt conciliū cōuocare, christū cōficere, clericos in
prouincia ordinare, Pontifices consecrare, vel ecclesias ded
re, nec se Archiepiscopū nominare, extrā de elect. q̄ sicut, in pallio virtus ex
de post. bonæ. ij. ad fi. Aūt tamen quidā, q̄ extra prouinciā
inuitatus posset ordines tanquā simplex Episcopus sine pallio extrā de prazim. ci
lebrare. Sunt etiam, qui dicunt, q̄ Episcopus etiam si sit talis
pallio vtatur, nō potest dare licetiā alieno Archiepiscopo vtatū tanquā gerent
pallie, in diocesi sua, nisi dictus Episcopus palliatus exēpt⁹ illegalis sacerdos
stat, nec etiā Archiepiscopus in prouincia sua, nisi fortē inui
priuilegiū habeat, quōd possit vti pallio extra suā prouinc
fuerit inuitatus. Sed hæc potius iuris, & rigoris sunt quā c
litatis, neq; subtiliter intueūti aliud videtur in Episcopo pall
exēpto, quā in non exēpto. † Sed vnus Metropolitanus
pōt cū alterius pallio celebrare, neq; pari ratione sepeliri,
cum proprio tantum: extrā de vsu pallij, ad hoc. Palliatus t
ad aliam ecclesiam translatus, cum pallio secundo loco sibi

2. Cor. 2

2. Pet 4

Апок. 21

Mat. I 3

dine & cura nequeunt possideri. xcvj. dist. Constantinus. De Bruno dixit, quod summus Pontifex præter præmissa ornata, & regnū portat, & pupura vtit, prout sub tit. de mitra dicitur, non pro significatione sed quia Constantinus Imperator lim B. Siluestro omnia Rom. imperij insignia tradidit in p. cto. c. Constantinus. Vnde & in magnis processionibus omni le apparatus Ro. Pōtifici exhibetur, quæ quondā Imperatori fieri solebat: & cum diademate imperiali Papa ipse coronatur.

S V M M A.

- 1 Coloribus quot, & quibus vtatur Ecclesia.
- 2 Indumentis albis, quibus diebus vtatur ecclesia.
- 3 Indumentis albis vtendum in consecratione ecclesia, etiam quoniam die celebretur.
- 4 Paramenti rubei, quando sit vtendum.
- 5 Martyrium præfertur virginitati.
- 6 Paramenti nigri, quando sit vtendum.
- 7 Paramenti viridibus quando sit locus.
- 8 Colores misti omnes, ad quatuor genera referuntur.
- 9 Paramenta violacea, quo tempore adhibeantur et nu. 10.

De quatuor coloribus, quibus Ecclesia in ecclesiasticis vtitur indumentis. CAP. XV. III.

Quatuor sunt principales colores, quibus secundum ritus dierum sacras vestes ecclesia distinguit, albus, rubeus, niger, & viridis. Nam & in legalibus indumentis quatuor colores fuisse leguntur: byssus, purpura, iacinthus, coccus, de quibus in seq. ut. dicitur, Ecclesia etiam Rom. cœco & croceo colore vtitur, vt infra dicitur. Albus est indumentis vtendum est in festiuitatibus sanctorum confessorum, in quibus qui martyres non sunt propter integritatē & innocentiam. Nam cādi facti sunt nazarei eius. Tre. 4. Et ambulabunt cum in albis, virgines. n. sunt, & sequuntur agnum, quocumque ierit. Apoc. 3. Propter eandē causam vtendū est albis in festiuitatibus Angelorum, de quorū nitore Dñs loquitur ad Luc. 12. Vbi eras, cum me laudaret astra matutina. Itē in oībus festis Dei sanctæ genetricis Mariæ. in festo oīum sanctorum, quoniam tūc tunc rubei vtuntur, vt infra dicitur. In principali festo natiuitatis Euangelistæ. In conuersione S. Pauli. In Cathedra Petri. his etiam infra dicitur. Item, à vigilia natiuitatis Domini, quæ ad octauam Epiphaniæ inclusiue, vt dicitur in præf. vij. partis, exceptis festiuitatibus martyrum inter medietatem Saluatoris, & etiam præcursoris, quoniam vterque mundus est, id est, carens originali peccato. Ascendit Dominus nubem leuem, id est, assumpsit carnē à peccato

Iob. 38.

Esai. 19

nem, & intrauit Aegyptum, i. venit in mundum, iuxta illud
 quod Angelus inquit ad virginē, Spiritus sanctus superueniet
 tibi, &c. Ioannes autē & si
 sit in peccato cōceptus, fuit tñ in vtero sanctificatus secun-
 dū illud propheticum, Antequā exires de vulua, sanctificaui
 te. Et Angelus inquit ad Zachariam, Spiritu sancto replebitur
 tuus ex vtero maris suae. I tē in Epiphania propter splendore
 quā Magos duxit, secundū illud propheticum, Ambula-
 bunt gentes in lumine tuo, & Reges in splendore ortus tui, hi-
 panti, propter puritatem Mariæ, quā iuxta canticum Simeo-
 n obtrulit lumen ad reuelationē gentium, &c. in cōna Domi-
 ni propter confessionē chrisimatis, quod ob mundationem ani-
 mae consecratur. Nam & Enaagelica lectio munditiam princi-
 piter in illa solennitate commendat, qui lotus est, inquit, nō
 eget, nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus. Et iterū, Si nō
 laueris te, non habebis partē mecum. I tē, in sabbato sancto in
 octaua Missæ vsque ad octauam ascensionis inclusiuē quācun-
 que officium de tēpore agitur, præter dies rogationum, & præ-
 quā in festis martyrum intermediis, prout intrā dicitur. In re-
 ceptione, propter Angelum testem resurrectionis nuntium,
 apparuit stola candida coopertus de quo dicit Mattheus
 d erat aspectus eius sicut fulgur, & vestimenta eius sicut
 & quia pueri tunc renati albas habent vestes. In ascensio-
 ne propter nubem lucidam in qua Christus ascendit. Nam &
 Galilæi quid hic statis, &c. Illud autē notandum est quod
 in consecratione Pontificis talibus sit indumentis vtēdū,
 alia secundum Dei proprietatē cōueniunt, in dedicatione tñ
 vestis semper est vtēdū albis, quocunque dierum dedicatio
 bretur. qm̄ in consecratione Pontificis cātatur Missa de die,
 in dedicatione basilicæ, de dedicatione Missa cantatur. Nā
 ecclesia virgineo nomine nuncupatur, iuxta illud Apostoli,
 spondi enim vos vni viro, virginem castam exhibere Chri-
 sto. De qua sponsus ait in Cant. Tota pulchra es amica mea, &
 macula non est in te, veni de libano, &c. ipse tñ qui consecra-
 debet esse albis ornatus ad notandum, qd omni tēpore vesti-
 menta eius debent esse candida, i. vita eius immaculata. I tē per
 octauas prædicatorū festorum, octauas habentū, vtēdū est co-
 lū albo, qm̄ de ipsis agitur octaua. Rubris autē vtēdum est
 indumentis in solennitatibus Apostolorū, Euāgelistarū, & mar-
 tyrum, propter sanguinem passionis, quem pro Christo fude-
 runt. Nam ipsi sunt, qui venerunt ex magna tribulatione, &c.
 local. 7. Præter quā in festo Innocentium, vt iam dicitur,

Luc. 2.

Hier. 1.

Luc. 2.

Mat. 2.

Esai. 66.

Luc. 2.

Ioan. 3.

Mat. 16

Mar. 18.

Mat. 1.

1. Cor. 10.

Canti. 4.

Ecc. 9.

- Item in festo Crucis, in qua Christus sanguine fudit pro nobis. Vnde prophet. Quare rubei est indumentum tuum, sicut centum in torculari. Sed secundum alios, melius est tunc albi, quoniam non passionis sed inuentionis vel exaltationis est festum. Et à vigilia pentecostes in missa, usque ad sabbatum post ipsum festum inclusiue, & hæc propter spiritus sancti feruorem qui fuit in apostolis in igneis linguis apparuit. Nam apparuerunt illis per utrumque linguam, tanquam ignis, &c. Vnde prophet. De celo nubes ignis in ossibus meis, Licet autem in Apostolorum petri & pauli martyrio rubeis sit vtendum, in cōuersione tamē pauli & in cathedra petri vtendum est albis sicut & licet in natiuitate S. Baptista sit albis vtendum, in decollatione tamē ipse vtendum est rubeis. Cum autem illius festiuitas præcelebratur, qui fuit et martyr & virgo, martirium virginitati præferatur, quia si est perfectæ sine charitatis: iuxta quod veritas ait: Maior est dilectione nemo habet, ut animam suam quis ponat pro amicis. Quapropter & in omni cōmemoratione sanctorum quod rubeis indumentis vtuntur, alij verò, vt ecclesia Ro. cādū cum nō tamē in eadē, sed de eadem solēnitare dicat ecclesia sancti secundū Apoc. Ioan. stabūt in cōspectu agni amicti stant albis. Et palmarum in manibus eorum. Hinc sponsa dicit in Cantico. Lectus meus candidus & rubicundus electus ex milibus candidus in cōfessionibus, & in virginibus rubicundus in martyribus. Apostolus. Hi siquidē & illi sunt flores rosarum, & lilia cōualescentes. Rursus, qui in festo omnium sanctorum rubeis vtuntur, et mouentur, quia festum illud primò in honorem martyrum institutum fuit. Sed respondēri potest, quod imò etiam honorem beatę virginis, & hodie ex institutione. Greg. vij. stat ecclesia die illa etiam pro confessoribus, & virginibus, per in vij. parte sub isto festo dicitur. Item per octauas primum festorum octauas habentium, vtendum est colore rubro quando agitur de octaua. Nigris vtendum est, feria sexta pasce: & in diebus afflictionis & abstinētię pro peccatis etiam in rogationibus, sicut sub illo tractatu in vij. parte dicitur: & in processionibus, quas Rom. pontifex nudis pedibus cit, & in Missis pro defunctis, & ab aduentu usque ad vigiliam natiuitatis, & à septuagesima usque ad sabbatum pasche: quia quippè dicit in Cant. Nigra sum sed formosa, filia Hierusalem sicut tabernacula Cedar, sicut pellis Salomonis, ne me considerate, quod fusca sum, quia decolorauit me Sol. Hier. 3. Ro autē sanctorum Innocentium quidam nigris, alij vero rubeis indumentis vtendum esse cōtendūt, illi propter tristitiam vox in Rama audita est, ploratus, & ululatus multus. Rache

Esaia 61

Act. 2.

Tren. 1.

Ioan. 15.

Apoc. 7.

Cantic. 2.

Cantic. 2.

Cantic. 1.

Hier. 3.

Eccl. 3.

nis filios suos, &c. Nā & propter eandem causam cōica lēititē
 bticētur, & sine aur. fusio mitra defertur, sū, propter marty-
 um, quod principaliter cōmemorās, inquit ecclesia, Sub tito-
 Dei sancti oēs clamāt, Vindica sanguinē nostrum, quā effu-
 sū est, Dñe Deus noster, Sicut & in lētare Hierusalē, propter c-
 nā, quā aurea rosa designat Rom. pōnifex portat mitrā, auri-
 o insignitam, sed propter abstinentiam, nigris vtī indumentis.
 ed ecc. cl. Rom. tunc vtitur violaceo colore, quādo illud occur-
 terra dominicam, sed in octaua rubeo. † Restat ergo q̄ in
 heb. ferialib. & cōmunitib. vir. dñb. sit indumētus vtēdū, quia vi-
 dis color medius est inter albedinē & nigredinē, & rubeorē, &
 ecialiter inter octauam Epipha. inter septuagesimam & inter
 tēcostē & aduētum, quando dominicale agitur officium, hic
 color exprimit, vbi dicitur, Cipri cū narde, nardus & croc⁹. Ad
 ros ⁊ quatuor colores ceteri referuntur. Nam rubeum colorem
 coccineus, ad nigrum violaceus, q̄ aliter coccus vocatur, ad al-
 bum byssinus, ad viridē croceus, quanquā nōnulli rosas ad mar-
 ces, crocum ad confessores, & lilium ad virgines referant. De
 florib. etiam in fine sequentis tract. d. cetur. Violaceo ⁊ autem
 flor. vi. in dieb. quib. est vltus nigri coloris, nō est incōueniēs.
 nde ecclesia Ro. vtitur colore violaceo ā prima dominica ad-
 etus vsq; ad Missam vigiliā natiuitatis domini inclusiue, & ā
 ptuagesima, vsq; ad officium Missæ vigiliæ Paschē exclusiue.
 quādoque ī p̄dictis tēporib. officium dicitur tempore agitur,
 ceptis quinta feria cōneq; Dñi, & sexta feria ī Parasceue. In fe-
 quitatib. verō sanctorum, q̄ in septuagesima & in aduentu oc-
 currant, nō est nigris vel violaceis vtēdum. Et est intelligēdum,
 ā in sabbato sancto in toto officio, quod agitur ante Missam,
 sedum est violaceo colore, hoc excepto, q̄ diaconus, qui be-
 edicit cereum indutus dalmatica, & subdiaconus ministrans
 indutus tuniceilla, albis vtitur, quia benedictio illa sicut & Mis-
 ad resurrectionē pertinet. Sed benedictionē cerei expleta,
 diaconus remota dalmatica, assumit planetam violacei coloris
 tenet eā vsq; dū inchoatur officiū Missæ, subdiaconus verō
 mutat vestes. Quidam etiā in dominica ramis palmarum
 vuntur albis in processione, & in ramorum benedictione dū
 agitur euāgeliū & dū cātur gloriaus propter lēnitā festi-
 tatis Christo sanctæ, quæ in p̄missis cōmemoratur. sed ec-
 clia Rom. tūc semper vtitur violaceo colore, & in processioe
 que sit in purificationē, ante Missā pro eo, q̄ officiū illud est
 de anxia expectatione Symeonis, & sapit vet⁹ testamētū. Vtitur
 etiā ecclesia Ro. ⁊ violaceo colore ī quatuor tēporib. septēbris,
 in vigiliis sanctorū, in quib. est ieiuniū qm̄ missa est de vigilia.

Mat. 2.

Apoc 6.

Can. 3.

Et in dieb. rogationū, & in Missa, quæ dicitur in die S. Marci, officio litaniz, cū enim ieiunamus, carnem nostram cruci- gentes, maceramus, vt sic facta liuida Christi liuoribus con- firmetur, cuius liuore sanati sumus. Ad quod designandum tun- colore violaceo vtimur, qui pallidus & quasi liuidus est. Cæ- rum vt minima trium colorum ponuntur in altari, in festo Pa- chali, prout dictum est in parte 2. sub tractatu de picturis, &

S V M M A.

- 1 Indumenta quatuor, secundum legem Mosaicam.
- 2 Indumenta quatuor, propria legalis Pontificis, eorūque cōpositio, textura & forma. Et per discursum. nu. 3. 4. & 5.
- 6 Vestimentorum legalium significatio, iuxta allegoriam.
- 7 Vestimentorum legalium significatio, secundum tropologiam. Et pr- mo de feminalibus. 8 Linea sacerdotis, quid notaret.
- 9 Balteus sacerdotis, quid signaret. 10 Tunica talaris sacerdotis.
- 11 Ephod, superhumera le sacerdotis, et eius cōpositio atque significatio.
- 12 Rationale, sexto loco adsumebat sacerdos legalis. Et quæ significatio. ne. Simul de eius compositione.
- 13 Charitas, summa virtutum. 14 Rationalis loco quid hodie successit.
- 15 Tiara sine cidaris, supremū capitis ornamētū legale, quod Pontifex timō, adsumebat. Et eius significatio. 16 Dñi nomē est tetragr- (matō)
- 17 Indumenta legalia, ex quo fabricata.
- 18 Pontifex Maximus, cur exterius cappam rubeā gerat. Et cuius con- cessione possit gerere chalmidem purpuram, et coccineam tunicā atque imperialia ornamenta omnia. nu. 19.

De indumentis legalibus, seu veteris testamenti.

CAP. XII.

Quoniam minus plenē rem significatam, humana fragil- tas apprehendit, si penitus rem significantem, ignoret; circo de indumentis legalibus ad huius cæcitatē igno- rantiam propellendam, primō secundum historiam, secundū secundum allegoriam, tertio verō, secundum tropologiam al- qua dicemus. primō igitur secundum historiam notandum ē quod quatuor erant indumenta secundum Mosaicā legē, tam minorib. sacerdotibus quā principi Sacerdotū communia, quibus legitur Exod. 28. ca. primum dicebatur manascas, quod Græcē perizomata vel perisketi, Latine verō feminalia linea c- ci potest, de bysso retorta contextum, quo utebantur, pro eo quod legitur in Exo. 20. c. in fine. Non ascendes ad altare meū, per gradus, ne reueletur turpitudine tua. & Eze. 44. Fem- nalia linea erunt in lumbis eorum. Secundū cathemone, siue nea, quod nos subneculā vel albā, sed moles abaneth appellat- ur, Hebræi verō discedētes à Babyloniis, emissancā vocauerūt, et

et; byssinū & duplex. Tertiū balteus, i. zona vel cingulū cir-
 cūatus, quasi digitis quatuor sic reticularatus, vt quasi pellis vipe
 videretur, cōtextū de bysso, croco, purpura, & iacinto, per
 quatuor elementa significantur. Quartum est tyara, quod
 brāi, namphiā, nos autē infulam vel mitrā appellamus a ci-
 pontificali in plurimum differens, quasi formam rotundā
 fideis repræsentans. Super hæc quatuor cōmunia † quatuor
 propriis indumentis pontifex utebatur, primum erat tunica ia-
 nchina, qua Hebræus dicit vethit, Græcè dicitur podiris, La-
 tina talaris, quæ habebat pro fimbriis malogranata cum octo
 tintinabulis aureis interscalari modo disposita, vt audire
 sonus cū pontifex ingrederetur sanctuariū, ne fortè mo-
 teretur. Secundum † erat Ephod, i. superhumeralē, de quatuor
 prædictis coloribus, aurōq; contextum, sine manicis, ad modū
 obliij, habens aperturam in pectore quandā, ad magnitudinē
 ulni, in qua logion eiūsdē mensuræ infibulati erant auro duo
 superiōri videlicet super humeros infibulati erant auro duo
 pides onichini, quibus duodecim nomina filiorū Israel erant
 insculpta, sex in vno & sex in altero. Quod autē Samuel & Da-
 uiduti leguntur Ephod, illud erat lineum & propriè quidē
 photar, dicebatur. † Tertium Hebraicè dicebatur heen, Græ-
 golion, Latine verò rationale vocatur, quod pontifex fere-
 bat in pectore. Dictum est autē rationale iudici, quia ibi erant
 pides, in quorum splendore sibi Deum esse propitiū cogno-
 cebant. Erat autē rationale quadrangulum duplex in modum
 palmi, de quatuor prædictis coloribus, aurōque contextū
 habens duodecim lapides per quatuor ordines. In primo sar-
 topaziū, & smaragdū. In secundo, carbunculū, sapphirū &
 spidē. In tertio signiū, achatē, & ametistū. In quarto chrysol-
 onichinū, & berillū, in quibus erāt scripta duodecim nomina fi-
 liorum Israel, in singulis singula, iuxta ordinē suæ natiuitatis.
 Erant et in eo scripta hæc duo nomina Purim & Thiamin, i. ve-
 ritas & disciplina. Inferebatur autē logion, superhumerali à par-
 ti superiori, p duos anulos, & duas catenulas aureas, immixtas
 nobis vncinis, qui sub duobus prædictis onichinis & super-
 humerali continebātur infixi, ab inferiori verò parte per duos
 anulos aureos, cū duabus iuncturis siue catenis iacinthinis col-
 ligebatur Ephod. † Quartū & vltimū erat capitis ornamētū, vi-
 delicet, tyara seu cidaris in acutū procedēs habēs circulū au-
 reū, cū malogranatis & floribus, ex qua supra frontē pende-
 bat aurea lamina, quā petalū dicunt, ad modū Lunæ dimidiæ,
 in qua scriptum erat, anoth adonay, i. sanctum nomen Domini
 cyragrammatou, i. quatuor literarum, vt infra dicitur. Ne verò

cum mouebatur pontifex, moueretur & lamina, ligabatur
 ta seu iunctura iacinthina perspicua, quæ summities postea
 distendebat. Noster ergo pontifex pro feminalibus habet
 dana, pro linea alba: pro baltheo, cingulum, pro podiri, tunica
 pro Ephod, amictum vel stolam, pro logio, pallium, pro cic
 seu tyar, mitram, pro lamina crucis, & quedam ex his diuersa
 habent formam ab illis, secundum eandem figuram. Secundum, dicat
 de typologia, & totum legalium indumentorum allegoriam. Sanè, his
 stilb. ornatus Pontifex totius orbis præferebat imaginem. Fem
 lia namque byssina, terram congruè figurabant, quia byssus de te
 ra procedit. Est n. byssus linum Aegyptiacum. Baltei cum vitis
 valculis, circumuoluti onem Oceani designabant. Tunica iaci
 ntha ipso colore aerea præferebat. Per tintinabula, sonitus
 nuntiorum. Per maioriata, conuersiones fulgurum signa
 tur. Quatuor minoris sacerdotis, & quatuor summi pontificis
 indumenta, quatuor microcosmi, & quatuor macrocosmi, p
 tes ipso numero designabant, quatuor humores quatuor elem
 menta. Ephod sui varietate cælum siderum ostendebat. Qu
 autem aurum erat intextum coloribus, figurabat quod calor
 lis penetrat vniuersam. duo lapides onichini, Solem & Lunam,
 duo hemisphæria designabant. In rationali verò xij. gemarum
 stiales. xij. signa in zodiaco præferebant. Rationale quidè
 in medio, quia ratione plena sunt vniuersa terrena, celestia,
 que habent, in d. ratio terrenorum, & temporum caloris, & frig
 ris, & dup ex inter utrumque reperies, de cæli cursu & ratio
 descendit. Per anulos, catenulas, & vncinos, elementorum hum
 rum, & temporum colligamenta significabatur. Cidaris, eccles
 Syrachum, lamina superposita Deum præfigurabat omnibus p
 tent. Hanc quidè allegoriam libri Sap. confirmat authoritas,
 In veste n. poteris quæ habebat, totus erat orbis terrarum
 præfiguratum magnalia in quatuor lapidum ordinibus erant sc
 magnificètia sua in diademate capitis illius erat scriptura
 d. in d. bucceda fest expositio in dametorum legalium, sec
 in tropologia. His siquidè indumentis legalis Sacerdos hoc
 induebatur. Lotus namque prius manibus, & pedibus, p
 diebat manastasin, i. feminalia, significans quod Sacerdos mu
 A in operibus, & affectibus, lachrymis poenitentiarum, dēt assu
 re continentia, ut offerat hostiam immaculatam sanctam Deo plac
 em Rom. 12. Noster in Pontifex, quia iugè debet habere co
 tentiam non induit in sacrificio feminalia, sed sandalia, ac si
 catur, qui lotus est non indiget, nisi ut pedes lauet, sed est in m
 totus, o. i. Permansit enim in opere designatur, secundum illu
 10. Benedictus Dominus Deus, qui docet manus meas ad præ
 &

Mat. 10.

Eccl. 9.

Luce 12.

Ртом. 3 I.

Esate 9.

Mat. 12.

Gen. 2.

A. 1.

61. Pet. 2

describuntur inserta. Per vestimenta etenim sacerdotis qđ aliud
quā recta opera recipere debemus, iuxta illud prophete: Sacer
dotes tui induantur iustitiā. Vestimētis itaq; illius tintinabul
inhærent, vt vitæ viā cum linguæ sonitu ipsa quoq; sacerdoti
opera clament. Iterum tintinabulis malum punicū cōiungitur.
Quid per mala punica nisi fidei vnitas designatur? Nam sicut
in malo punico vno, exterius cortice, multa interius grana vi
suntur: sic innumeros sanctæ ecclesiæ populos vnitas fidei co
tegit, quos intus diuersitas meritorum tenet. Quinto indueba
Ephod, i. super humerale, significans qđ pontifex debet induere
re patiētiā, vt in patientia sua possideat animā suam. Humeri
enim onera portamus, secundū illud. Superposuit humerū suū
ad supportandum, & factus est tributis seruiens. Habebat autē
duas horas coniunctas in vtroq; latere summitatū: significās qđ
pontifex debet habere arma iustitiæ à dextris, & à sinistris, v
non erigatur prosperis: nec deprimatur aduersis. Habebat
duos lapides onichinos insertos humeris, in quibus sculpta e
rant nomina filiorum Israel, sex in vno, & sex in alio. per duo
onichinos, significantur veritas & sinceritas, veritas, per clarit
tem, sinceritas, per soliditatē. per filios Israel, significantur san
cta desideria, & iusta opera, secundum illud: Maledictus homo
qui non reliquit semē in Israel, per senarium: significatur per
fectio: eodē qđ Dñs sexto die perfecit cælum & terram & omne
Genes. 2. ornatum eorum, quod ergo sex nomina filiorum Israel sculp
erant sex in vno lapide, & lex in alio: significabat, quod deside
ria sacerdotis, & opera confici debent non in fermento maliti
1. Cor. 5. & nequitie: sed in azymis synceritatis & veritatis: vt synceritas
informent intentionem, & veritas finē. Greg. ait in pastorali xi
ca. quod super humerale ex auro, iacintho purpura coccūq; b
tincto & bysso retorta fieri præcipitur, vt quanta sacerdos cl
rescere virtutum diuersitate debeat demonstretur. in sacerdot
tis quippe habitu ante omnia aurum fulget, vt in eo intellectus
sapientiæ principaliter eniteat. Cui iacinthus aereo colore sp
dens, adiungitur, vt omne per quod intelligendo penetrat, no
ad fauores infirmos, sed ad amorem cœlestium surgat: ne du
suis incautis laudibus capitur, ipso etiā veritatis intellectus e
cuerit. Auro quicquam & iacintho purpura permiscetur, vt
sacerdotale cor cū summa quæ præd. cat. sperat in semetipso su
gestionibus vitiorū reprimat, eisq; velut ex regia potestate cōtra
dicat, auro autē, iacintho, bysso, ac purpura, bis tinctus coccū
adiungitur, vt ante interni iudicis oculos, omnium virtutū bon
ex charitate decorētur, & cuncta qđ corā hominibus rutilāt, h
to cōspectu oculi iudicis flāma intimi amoris accēdat, quæ sicut

et charitas quia Deū
punctura fulgescit. Se
rebat vt per abstine
ao torta bysso aut
nitur. Et quid per
casitas designat
emeralis innectit
andorē ducitur
eter virtutes cæte
in diuersa super
induebat flog
induebat discretio
dextrā & sinistrā
Christi ad Belial.
angulū significā
erum & falsum, n
leuiet in agendis.
ple videlicet. &
cadant. Habebat
pontifex debet hab
n, fortitudinem, pr
m ordinibus hab
in primō, debet h
modestiam, mansu
misericordiam &
& longanimitate
indum illud. Si qu
aurum & argente
mulas auri purissim
rebantur vncinis,
t charitatis affe
us præcipitur, Di
imū tuū, sicut te
metallis, ita cha
Apost. Maior ho
finis, quibus ca
m diligit ex cor
nam Deum, quā
n propter seipso
bat autem Aar
mina Patriarch
picturis, quod
rationalis iudic

sacerdotis quod aliud
 prophetę. Sacer-
 dos in tunica
 quoque; sacerdos
 in tunicis coniungitur
 natur? Nam licet
 interius grana vi-
 ritas fidei con-
 Quid indubat
 text debet indu-
 suam. Humus
 osu. t. humerū
 ns. Habebat au-
 tate; significās q
 ris, & a sinistris,
 rls. Habebat
 quibus sculpi
 in alio. per duo
 veritas, per clarit
 significantur san-
 Ma. dictus homi-
 nificatur per
 terram & omnes
 rum Israel sculpi-
 abat, quod deside-
 in fermento malit
 itatis: vt sincere
 ait in pastoralibus
 ur pura coccoq; b
 anta sacerdos ele-
 itetur. In sacerdo-
 et in eo intellectu
 s aereo colore sp
 endo penetrat, no-
 um surgat: ne du-
 tatis intellectus es-
 a permiscetur, vt
 at in semetipso su-
 gna: petestote cor
 omni virtutū bo-
 nitas virtutis, h
 ris accedat, que

charitas quia Deū simul & proximū diligit, quasi ex dupli-
 inctura fulgescit. Sed cum mens ad charitatis præcepta tēdi-
 restat vt per abstinentiam caro maceretur. Vnde in his tincto-
 co torta byssus adiungitur. De terra enim byssus nitēti spe-
 oritur. Et quid per byssum, nisi cādēs decore munditię cor-
 talis castitas designatur: quę videlicet torta pulchritudini su-
 humeralis innectitur: quia tunc castimonia ad perfectū mū-
 2 Cor. 4.
 tiz candorē ducitur, cū per abstinentiā caro fatigatur. Cum-
 ne intervirtutes ceteras etiā affl: & carnis meritum proficit,
 nisi in diuersa super humeralis specie byssus torta candescit.
 xō indubat t logion, i. rationale, significans q; Pōtifex de-
 induere discretionē, p quā discernat inter lucē & tenebras,
 ex dextrā & sinistrā, qā nō est cōuentio lucis ad tenebras, ne
 Christi ad Belial. de pœ. d. j. §. hoc idem. erat autē rationale
 ad angulū significās, q; debet. discernere inter quatuor. sin-
 verum & falsum, ne deuiet in credendis, inter bonū & malū
 deuiet in agendis. Erat & duplex, quia debet discernere pro
 ob. p se videlicet & populo, ne si cœc⁹ cœcū duxerit, ambo in
 neā cadant. Habebat & quatuor ordines lapidū, significans
 pontifex debet habere quatuor virtutes principales. s. iusti-
 m, fortitudinem, prudentiam & temperantiam. In singulis
 m, ordinibus habebat tres lapides, significans quod ponti-
 1. Cor. 3.
 in primō, debet habere fidem, spem & charitatē, in secun-
 do, modestiam, mansuetudinem, & benignitatem, in tertio, pa-
 rum Israel sculpi-
 n, misericordiam & largitatē, in quarto, vigilantia, sollicitudi-
 n & longanimitatem, per lapides enim figurantur virtutes,
 undum illud. Si quis autē superædificat super fundamentū
 ic, aurum & argentum, & lapides pretiosos. Habebat & duas
 Mat. 2 2.
 enulas auri purissimi sibi inuicem cohærentes, quæ duobus
 rebantur vncinis, significans quod pontifex debet habere
 os t charitatis affectus ad Deum, scilicet & ad proximū, do-
 bus præcipitur, Dilige Deum tuum, ex toto corde tuo, &
 proximū tuū, sicut teipsum. Sicut enim aurum præeminet vni-
 lis metallis, ita charitas præcellit vniuersas virtutes, de qua
 Apōst. Maior horum est charitas. Duo vncini, sunt inten-
 1. Cor. 13;
 & finis, quibus catenulæ inferuntur, vt tam Deum quā pro-
 ximū diligat ex corde puro, & conscientia bona, & fide non
 a, tam Deum, quā proximū diligat propter beatitudinem,
 um propter seipsum diligat, & proximum propter Deum.
 1. Tim. 1.
 abat autem Aaron rationale iudiciij, in quo descripta erāt
 nomina Patriarcharū, prout dictum est in prima parte sub
 de picturis, quod secundum Greg. in pastoralibus lib. in c. xij.
 rationale iudiciij vocatur, quia rector debet subditi semp

examine bona malâq; discernere, & quæ vel quibus, quando
 qualiter cōstruat studiose cogitare, nihilq; proprium quæ
 sed sua cōmoda propinquorū bona deputare. Vnde in Exo
 ptum est, pones autē in rationali iudicij doctrinam & veri
 quæ erunt in pectōre Aaron, quando ingreditur coram Dñi
 gestabit iudiciū filiorū Israel, & in pectore suo in conspectu
 Dñi semper. Sacerdotē quippē iudiciū filiorū Israel in pectore
 suo coram conspectu Dñi gestare, est subiectorū causas pr
 la interni iudicis intentione discutere. Quidam autē dixer
 q; rationali nullū respōdet hodie ornamentū, quoniam nō h
 mus copiam lapidū pretiosorū, sed ad instar illius desert p
 sex in cōsecratione sua textū euāgelij ante pectus coram
 populo. Ibi enim scriptū erat doctri. i. veritas, & episcopus
 bei habere in corde veritatē euāgelij, & in ore doctrinam, n
 rū ad manifestationē, & hæc potest esse causa quare in quib
 dam ecclesiis postes Codicis euāgelici, ex auro & argēto.
 pidib; pretiosis ornantur. Est etiam & alia ratio, quā illo ru
 aurū sap. etiā, argētū eloquētiā, & miraculorū lapides pret
 xxxix. d. & hinc etiam. Hæ sunt spōsæ murenulæ aureæ argē
 Cantic. i
 vermiculatę. 7 Septimū & supre. nū capitis ornamentū era
 danis vel tiara, quā ultimō pōtēx assumebat, significans
 militatē de qua Dominus ait Luc. 18. Omnis q se exaltat, h
 Matt. 11.
 habitur, & qui se humiliat, exaltabitur. Hinc autē gestaba
 capite, significans q; pōtēx debet gerere humilitatē in m
 Mat. 5.
 exēpio capitis notit; dicēns. Discite à me, quia mitis sum
 humilis corde. Per caput enim, mōs intelligitur secundū il
 Vnge caput tuū. & faciē tuam laua. Rursus tiara in minorib;
 cerdotib; significat cōtinentiam quinq; sensū, in maiorib;
 rō cōtēplationē, d. citur enī esse cōtēplatiui. De cidari depō
 bat à fronte lumina aurea, significans sapiētiā vel figurā
 signū crucis, quod sit in officio cōfirmationis, in qua scriptū
 rat, nomē 7 Dñi tetragrammaton. i. quatuor literarū, quæ
 he, ioh, eth, & van. i. principii vitæ passionis iste, prout diē
 est in p̄m. o. h. p̄m, ac si apertius diceretur, Ille, cuius p
 sex iste gerit p̄sonam. s. Christus est principium, id est, auct
 rē, passionis, id est, vitæ restauratę p passionem: quia mortem
 stram moriendo destruxit, & vitam nostram resurgēdo, re
 uir, ferant autē hæc indumenta pro maiore parte cōtexta or
 pollinito, id est, vario propter varietatem virtutis, de qua
 psalmographus, Altit; regina à dextris tuis, in vestitu de
 to, circumdata varietate, & ex quatuor pretiosis colorib;
 psal. 41
 heet purpura, coccob; hydo & myntha. Per purpuram regnū
 gnat; significatur pōtēx potestas, quæ p viā regnū d

cedere, ne declinet
 dignos, aut solua
 quia in co
 per coccu
 sicut ignis
 sicut narra
 s. qui rel
 nationem vt or
 ex. detur, & in
 ex. capa rubea e
 indurus cand
 videlicet ofe
 suis: quia p
 fecit indume
 xvi. d. C
 ceptra, fig
 signa
 signa
 Apol
 etu
 in
 dilect
 eximi
 ponti
 ab his
 qui est
 intra se pō
 Gloria nostra
 LII
 Missæ sacramentum
 Christo, nu. 2. 3
 Apostoli & pontific
 Petrus Apostolus, d
 etiam in
 Cæsarimus papa A
 ex. corum de
 institutionum E
 fo nu. 10. reau
 illa, omnia Chri
 Missa ipsam, qu

quibus, quando cedere, ne declinet ad dextram, vel deuiet ad sinistram, ne li-
 dignos, aut soluat indignos. Per purpuram quoque aqua fi-
 significatur, quia in conchis marinis habitant vermes, qui eam
 erunt, per coccum coloris ignei, significatur pontificalis do-
 Mat. 19.
 tina quæ sicut ignis lucere debet & vrere, propter quod & di-
 nctus fuisse narratur. Lucere quidem debet per promissio-
 nem, vt omnis, qui reliquerit domum, patrem, & matrem, &c.
 Mat. 3.
 cuplum accipiet & vitam æternā possidebit. Vrere debet per
 minationem: vt omnis arbor, quæ non fecerit fructum bo-
 num, excidetur, & in ignem mittetur. Huc est quod summus
 pontifex capa rubea exterius semper apparet indutus, cum inte-
 rius sit indutus candida veste: quia etiam interius cadere debet
 in innocentiam & charitatē: & exterius rubere per compassio-
 nem, vt videlicet ostendat se semper paratum ponere animam
 pro ouib. suis: quia personā gentilius, qui pro nobis vniuersis
 brum fecit indumentū suū. Ex cōcessione vero ꝑ Constantini
 Efa. 61.
 imperatoris. xcvj. d. Constantinus, terre potest chlamydem pur-
 puram atque tunicā coccineam & omnia imperalia indumē-
 ta, scilicet scepra, signa & ornāmēta. Crux quocunque ierit, eū
 Gala. 6
 accedat ad significandū, magis ei quam cuiquam alteri conue-
 niens iuxta illud Apostoli, Mihi autē absit gloriari, nisi in Cruce
 domini, &c. vt se crucifixum imitari debeat & cognoscat. Rursus
 i. Tim. 3.
 ioccus distinctus in veste pontificali est charitas, quæ quasi bis
 igitur dum dilectione Dei & proximi coloratur. Per byssum
 candoris eximij, significatur præclaritas fame, quæ debet
 retorta, vt pontifex bonum habeat testimonium. secundū
 postolum, & ab his, quæ sunt intus, & ab his, quæ sunt foris.
 2. Cor. 1.
 iacinthū, qui est coloris aerei, significatur serenitas consciē-
 tiæ, quam intra se pontifex debet habere, secundum quod dicit
 post. Gloria nostra hæc est, testimonium conscientie nostræ.

LIBER QVINTVS.

SVMMA.

Misse sacramentum, summum omnium est, atque ideo institutum à
 Christo. nu. 2. 3.

Apostoli & pontifices Missam à Deo primū institutam, ampliarunt.

Petrus Apostolus, Missam ne primus celebravit in partibus Orien-
 talibus, etiam in Antiochia, an vero Iacobus. & nu. 7.

Cælestinus papa Missæ introitum addidit.

Hæreticorum de Missæ augmento, acceterorum sacramentorum &
 institutionum Ecclesiasticarum, grauis cauillatio. & nu. 9. Et respo-
 sio. nu. 10. remissiuè.

Missæ omnia Christi mysteria continet.

Missæ officium, quot, & quibus conficit.

his dicēs, Accipite & comedite, hōc est corp⁹ meū, quod p vo
 is tradetur, hoc facite in meā cōmemorationē. Hac igit⁹ insti-
 tutione formati cōperunt Apostoli sacrosanctū frequētare my-
 sterium, propter causam, quā Christus expresserat, & formā ser-
 uantes in verbis, & materiā tenētes ī rebus, sicut Apostolus Co-
 inthiis protestat⁹ dicēs, Ego accepi à Dōmīno, quod & tradidi
 vobis, quoniā Dominus Iesus, in qua nocte, &c. Origitur missa
 officii cāteris diuinis officiis dignius & solēn⁹ est, ideo de illo
 mus, quā de aliis officiis est in hac iij. parte dicendū, in qua ali-
 quibus additis & detractis speculū innocentij papæ tertij pfe-
 quamur. † Sanē (vt prēmīssum est) Missam instituit Dñs Iesus
 sacerdos, secundū ordinē Melchisedech, quando panē & vinū ī
 corpus & sanguinem suum transmutauit, dicēs, Hoc est corpus
 meū. hic est sanguis meus, subiungens, Hoc facite in meā com-
 emorationē. † Apostoli autē hanc missam adauxerunt, dicen-
 tes in Missa non solū verba prēmīssa, verum etiā dominicā ora-
 tionē superaddentes. Vnde † beatus petrus sic Missam primus
 citur celebrasse in partibus oriētalibus, vbi post domini pas-
 sionē quatuor annis cathedrā tenuit sacerdotalē. Deinde verō
 cepit cathedram Antiochiæ, vbi tres orationes ad Missam ad-
 cit. In primordio ergo nascētis ecclesiæ Missa aliter diceba-
 tur, quā modo, sicut in vj. parte sub tit. de pasceue dicitur. se-
 uenti verō tempore Epistola tantū & Euangelio recitatis Mis-
 celebrabatur. Subsequenter † Cælestinus papa instituit intro-
 itum ad Missam cātari, prout sub introitu dicitur. Cætera di-
 uersis tēporib. ab aliis papis & à Gælatio Cælestino, & Greg. &
 aliis diuersis tēporibus leguntur adiecta, prout Christianæ reli-
 gionis cultu crescente visa sunt decētius cōuenire. De hoc di-
 citur in procemio sextæ partis, in canone de cōse. di. j. iacobus.
 gatur quod iacobus † frater domini, Episcopus Hierosoly-
 tanus, & Basilius Episcopus Cæsariē. addiderunt nobis in
 scripturis ordinē celebrādi Missam. Item iste iacobus Alphai
 citur primus Missam inter apostolos celebrasse. Nam prop-
 ter excellentiā sanctitatis eius, apostoli hunc sibi fecerunt ho-
 rē, vt post Dñi ascēsiōnem primus inter eos Missam Hie-
 rolimis celebraret etiā prius quā eēt ī Episcopū ordinatus. Vel
 ideo dicitur primus celebrasse, qā primus in pontificali-
 us eam dixisse perhibetur, & sic petrus postmodum primus
 missam in Antiochia celebrauit, & Marcus in Alexandria.
 Quidā autē perfidi heretici, reprehendunt nos, qā Euāgelia
 particulas lacerata in Missa legimus, & quia primitiæ Missæ,
 delicta vltra dominicā orationē, aliquid superaddimus. Scri-
 ptum enim est. Si quis apposuerit ad hoc, apponet super illum Apo. v. 2.

Mat. 26.

1. Cor. 11.

Dñs

Deus plagas scriptas in libro isto. Et quia super noui testam
tum & p̄cepta Apostolorū & alias instituit. ones, & nouā doc

Mat. 15.

Hebr. 13.

1. LOT. 3.

nam doctorū aut iurum, & feruam cōtra illud, quod Chr
ait: Benē intū fecistis mādatū Dei: vtrā traditionē seruā
Et alibi: Om̄s s plan tatiō, quā nō p̄tauit pater meus cō
eradicabitur: & Apostolus: Doctrinis variis & peregrinis ne
abduci. xij. d. de his. Item fundamētis aliud nemo pōt pon
pr̄ter id, quod positū est quod est Christus. Dicunt t̄ etiam
Ecclesia Christi eā Missam nec matutinam cantat: nec C
stus nec Apostoli eā institerunt: nec ī tēpore Apostolorū C
rata fuit: nec nomē Missæ tunc ī mūdo audiebatur, nec scri
inueniebatur: sed id, qđ Missa representat ab Euangelitis c
na vocatur, nec in Ecclesia in principio, nec Apoitoi cū mu
li organo, nec dulci alta, nec voce cā cātābāt, repr̄hēdētes ī
quia hęc agimus, & quia nocturnos & alias canonicas h
dicimus, fūto cōtra nos inductēs illud Amos Prophetæ,
uerā festiuitates vestras in luctū, & oīa canōica vestra in p̄

Amos 8

Ezec. 33

3. Et illud propheticū, Audiunt sermones tuos, & nō faci-
eos, quia in canitum om̃is sui vertunt eōs, & quantū lequ-
cor eorum, & est illis quasi canticū musicum, cum suauī dul-
sono canitur. Uxorū tū error apertissimē cōsutarur, ex illis
in proemio v. partū dīcentur. Rursus in primitiua ecclesiā
uina mysteria Hebraicē celebrabantur, sed tempore Ad-
prīmī Imperatoris Græcē in Oriētalī ecclesiā Christianorū
mō celebrari cōeperunt. Porro t̃ Missā officium tam pro-
reperitur ordinatione depositū, vī quā p̃ Christum & in Ch-
stum ex quo de cōlo descēdit, vsq; dum in cōlū ascēdit
sta sunt magna ex parte cōtīnēt, & ea t̃ā verbis, quā signi-
mirabili quadā specie repræsēntet. Ipsum t̃ autem Officiū
cōsistit, videlicet in p̃sonis, in operib; in verbis & in rebus.
sonarū tres ordines, l. Celebrantes, Ministrantes, Et circū-
tes. Operum quoque tres sunt species, videlicet, Gestus, Actus
& motus. Verborum etiā tres sunt diuersitates, scilicet, Or-
nes, Modulationes, & lectiones. Rerum similiter tres sunt
nēnes, scilicet, Ornamenta, Instrumenta, & elementa. S-
dem hæc omnia plenā sunt diuinis mysteriis sicut in p̃-
dem hæc omnia plenā sunt diuinis mysteriis sicut in p̃-

Hebr. 9.

9. mem hanc omnia plena sunt diuinis largientibus. Sed quia non
dico libri dictū fuit. ¶ Sanē olim templum erat in duas partes
terpositio velo diuisum. Pars prior vocabatur sancta; interio-
rō sancta sanctorū. Quicquid ergo in officio missæ ante
ta agitūt, quasi in æde priori est: quod autē in secreta agit-
tra sancta sanctorū est. Erant igitur intra sanctā sanctoi-
centiarca testamētī, tabula super arcē: prout i . parte sub.
ecclesia & de altari dictū est, & in Exo. habetur. & supra

cherub in gloria mutuo vultu scilicet respiciētia. Huc intrabat Pontifex semel in anno, habēs nomina patrum in rationali per humerali scripta, scilicet sanguinē, & carbones, quos cum timiamate in turbulo oras ponebat, donec fumus eum imbraret. Deinde tabulā & arcam sanguine aspergebat. Post erat ad populū & vestes lauabat. Non enim iudicabatur missante vespere post immolātionē vultu rati. Hæc omnia si significauerunt, sed recesserunt, postquā significata venērūt. Siqui prior ædes significat præsentē ecclesiam, sancta lanx, orbis, Pontifex Christū sanguis passionem, carbones, claritas Christi, turbulū, carnē ipsius, thus crematū, preces odoratis, aræ, cohortes coeli, arca Christi secundum humanitatem, tabulā, Deū patrem duo cherubin duo testamēta, quæ scilicet ad eum respiciunt, quia cōcordant, vestis, quæ lauitur, hominis vespere hominis vestem significat. Conietas ergo, quæ offeriebāt, & quæ Christus egit, & respice quomodo minister esset illa in officio missæ repræsentat, & agit. Quod etiā hæc significat, sub canone Missæ in principio cuiuslibet partem, cuius tægetur, per arcam quoque Christi humilitas intelligitur, ad nos per ipsius misericordiam oratione hominū aduenit. Et sicut in Exod. c. 25. & 37. Factum est super arcam propitiarium aureum, id est, tabula aurea, cuius de longitudinis & latitudinis, cuius & arca, ut eam tegete sufficeret. Et hoc dicebatur tabulū, quia Dñs de loco orationis, dābāt orantibus. Dicebatur etiā propitiatorium, quia exinde loquens Dñs propitiabatur populo, vel quia die propitiatus erat, & debant gloriam Dominum semper ibi descendere. Et inde tabernaculum sive locus posteriori parte altaris collatus, in quo Christus propitiatus nostra, id est, hostia cōsecrata servatur, hodie propitiatus nuncupatur, &c. Ex utraque verò parte oraculi, scilicet, in quibus angulis anterioribus positi sunt duo cherubin aurei, sunt secundū Iosephum duo animæ volantes habentia, quæ à nullo hominū est inspecta. hæc dicit Moyses se in sede conspexisse figurata. Vnus cherubin alterū inspicere, versus tamē vultibus in propitiatorium, duobusque aliter exposito expansis, & mutuo se tangentibus veliebāt oraculi sive tabernaculi propitiatorium. Siquidē per propitiatorium incarnatus figuratur, de quo Ioan. ipse est propitiator pro peccatis nostris. Duo cherubin duo sunt testamenta, scilicet veterum & novum. Dum erga illa non discrepant, sed mysteriū incarnationis illi cōcorditer narrant illud prophetando, illud asserendo, duo propitiatorium vultum suæ intencionis dirigunt, & se mutuo respiciunt. ¶ Rursus tria sunt Ecclesiæ sacrificia, quæ in ve-

teri testamēto per propitiatoriū, turibulum, & altare significati sunt, videlicet, sacrificium pœnitentiæ, iustitiæ, & Eucharistiæ.

psal. 50. De primo: sacrificium Deo spiritus contribulatus, &c. De secundo, Tunc acceptabis sacrificium iustitiæ. De tertio. Tibi sacrificabo hostiam laudis. Super altare, scilicet corporis caronē statuitur p̄ contritiōē intra turibulum, scilicet cordis, thus accenditur p̄ deuotiōē, ad propitiatoriū, scilicet, Dei patris, sanguis infertur pro redēptione. Hæc quidē tria sacrificia sacerdos offert in Missa, primum in cōfessione, secundū, in præfatione, Tertium in actione. Nā hæc tria sunt quæ secundū Prophetā Deus respicit in homine, & requirit ab homine, diligere misericordiam, reuerentiā, & sollicitē ambulare cū Deo. Diligat ergo misericordiam, qui vult offerre sacrificiū pœnitentiæ. Faciat iudiciū, qui vult offerre sacrificiū iustitiæ. Cum Deo sollicitus ambulet, qui vult offerre sacrificium Eucharistiæ. Hinc est, quod ait beatus Bernardus, Frates mei: immolantes hostiam laudis iuremus verbum verbis, sensum sensui, affectū affectui, exaltati exaltationi, maturitatē maturitati, humilitatē humilitati, libertatē libertati. Celebraturus ergo Missam offerat altissimo sacrificiū, id de quo Psalmista ait, sacrificium Deo spiritus contribulatus, & alibi, Immo la Deo sacrificiū laudis. Et Apostolus Rom. 12. habete mihi corpora vestra, hostiam viuētem, sanctam, Deo acceptam, ut sit rationale obsequiū vestrū mortificantes in a corde membra vestra, quæ sunt super terrā, videlicet, immunditiam, libidinē, concupiscentiam malam, & auaritiam, quæ sunt mundo corde, & casto corpore, sacrificetis Deo vobismetipsos. In sacramento autē corporis Christi secundum Augustinum, de sec. dist. ij. vtrum nil à bono magis, nil à malo minus perficiat sacerdos, dummodo ille cum ceteris in arca consistat, & carnem obseruet traditam à columba, quia non in merito sacrificii, sed in verbo conficitur creatoris Aurum enim æquum est in arca fuit, sicut in thesauro regis. j. q. j. §. ex his. de & Cayphas Pontifex persecutor vnus & verissimus sacerdos, quāuis ipse verax nō esset, quod dedit tamen consiliū, vtrum fuit, sed non suū dedit sed Dei, id est, in forma ecclesiæ. q. j. Dominus & capit. dictum. Non ergo sacerdotis iniquitas impedit effectum sacramenti, sicut nec medici infirmitas, autem impedit medicinā. Quāuis igitur opus operans alio modo sit immundum, opus tamē operatum, semper est mundum.

1. Cor. 2. Et sicut omnia sunt munda mundis, sic omnia sunt immunda immundis. prima quæstione, prima omnia & capitulo 2. n. Malus ergo cū vitam accipit, mortem incurrit. sic etiam bonus, cū mortem sustinet vitam acquirit. Nā si quis ex iustitia

inducat indignè, iudiciū sibi manducat. Quod verò de talib.
 propheta ait: Maledicam benedictionibus vestris. & Greg. Bene-
 dictio eorum vertitur in maledictionem, & oratio in peccatū.
 præcis ab ecclesia non toleratis seu notoriis intelligitur.
 orum benedictio debet quantum ad episcopos maledictio
 putari. quoniam secundū Aug. i. q. j. quòd quidem mali in quā
 min eis est dicuntur sacramenta polluere, cū tamē illa p-
 aueāt impolluta: sunt enim bonis ad præmium, reprobis ad
 iudiciū. Vnde Aug. i. q. j. si fuerit spiritualis virtus Sacramētis
 lux purā ab illuminandis excipitur ad salutē, sed per immū-
 tatis ministros quasi per canale transiens nō coinquinatur. † Ar-
 ligat ergo maledictis tamen perfidi heretici, dicunt nusquam legi, quòd im-
 andis & luxuriosis ministris Christus sponsam suā ecclesiam
 deret custodiendam: vel potestare sacrorum mysteriorum
 agere: vel clauē regni, vel potestatem ligandi, vel soluendi:
 illi soli (vt ait Grego.) & iusti in hac carne positi, potesta-
 n habent ligandi atque soluendi, sicut Apostoli, qui vitam
 fidem illorum cum eorum doctrina tenent. Vnde. vt dicūt
 libus sacramenta præstita, nec valent, nec proficiunt ad sa-
 tem. Legitar enim in libro Numeri, Quicquid tetigerit im-
 undus, immundū faciet. & Christus, Non potest arbor mala
 ctus bonos facere, & Dauid, peccatori autē dixit Deus, qua-
 tu enarras iustitias meas, & assumis testimonia mea, per os
 um. Et Apost. Omnia munda mundis, coinquinatis autem &
 delictibus nihil est mundum. Et Greg. in pastoral. lib. j. c. x. &
 x. d. j. dumis, qui displicet ad intercedendū mittitur, ira-
 nimus ad deteriora pronocatur. Itē ibidem lib. iij. c. xij. Ne-
 se est, vt munda debeat esse manus, quæ diluere sordes cu-
 ne tacta quæque ipsa sordida deterius inquinet. † Celebra-
 autē Missa hora tercia, sexta, & nona. In tercia, quia (secundū
 rcū) hora illa Christus crucē ascēdit, & linguis Iudæorum
 cifixus est clamantium: Crucifige. Et quia illa hora spiritus
 ctus super Apostolos in linguis igneis descendit. de conse-
 nocte. In sexta, quia illa hora (secundū Matthæū) verē cruci-
 is & immolatus est. Et in nona, quia illa hora in cruce pen-
 emisit spiritum. Telephorus Papa de conse. d. j. nocte sta-
 vt missa ante horam tertiam non dicatur, quod de publi-
 & popularibus missis intelligendū est, quia sicut ait Aug. de
 sec. d. j. & hæc non deberēt in publico fieri, ne populus a pu-
 as, quæ hora tercia dicuntur, retrahatur. Cātatur autem die
 dominicis & festiuis, & hora tercia, in profestis, hora sexta, i
 adragesima, hora nona, de cōsec. dist. j. solent. & § in ieiuniis,
 tercia ex institutione Pelagij papæ & aliorum, in diebus iei-

Mat. i.

Leuit. 24

Mat. 23

Luc. 11

Luc. 11

in suo ordine celebret, vsque ad finem offerendæ, dimittēs
 retæ, quæ ad sacrificium pertinent. Præfationem verò dice-
 potest, licet in eadem videantur Angeli inuocari ad conse-
 rationem corporis & sanguinis Christi. De canone verò ni-
 dicat, sed orationem dominicam non prætermittat, & quæ
 sequuntur sub silentio dicenda non dicat, calicem vel ho-
 am non habeat, nec de his, quæ super calicem seu Eucharis-
 am dicuntur, vel sunt, aliquid dicat, vel faciat. Potest etiam
 ere, pax Domini sit semper, &c. & exinde missæ officiū suo
 rine peragat. Melius est tamen alia omittēte. Verum t̃ quæ-
 m incipiunt missam de die celebrantes illam suo ordine vs-
 te ad offerendam, postea incipiunt aliam missam & eam can-
 te vsque ad eundem locum, & idem faciunt pluries, si vo-
 dit, & incepta missa viuorum, incipiunt quandoque missam
 ortuorum, eam prosequentes vsque ad eundem locum, & ex
 te procedentes, dicūt tot secretelas, quot missas inceperunt,
 nel tantum canonem dicentes, & cōsecrantes, & in fine tot
 rationes dicūt, quot officia missæ inceperunt. Sed hoc tan-
 iam detestabile reprobamus. Potest tamen t̃ sacerdos quæ-
 que plures missas vna die celebrare. extra de cele. miss. c. ij.
 end, in festo natalis domini, sicut in vij. parte sub illo festo
 tur. Secundo, vbi necessitas exigit, puta si quis moratur
 bi: & de consec. di. j. sufficit. Conciliū tamen Carthaginē-
 i. sacramēta, dicit quod si Episcopus, vel alius post tertiam
 erit, commemoratio sōis orationibus facienda est sine
 fa. Tertiō, causa hon. statūs, vt si aliqua magna persona si-
 ueniens velit missam audire, extra ead. ca. j. & ij. Quartō, se-
 idum quosdā, causa vtilitatis, puta propter peregrinos, pro
 hospites, propter comēantes, propter infirmos, propter
 nfos, & propter raritatem clericorum, & propter pauper-
 ecclesiarum sacerdotes proprios nō habentium. Quinto
 vt dixit Richardus Episcopus Crem. in mitrali, cum dux fe-
 itates occurrunt possunt etiam tres celebrari, tū quia hoc
 icit in natali, tum quia Christi passio tripartita est: passus
 m est linguis insultantium, manibus verberantium & cla-
 crucifigentium. ipse etiam est à Patriarchis, gestibus immo-
 s, à prophetis, verbis sacrificatus, à patre & à seipso. realiter
 atus. sextō, pari ratione, si in die ieiunij occurrat aliquod so-
 ne festum, potest vnam de festo, & aliā de ieiunio celebra-
 si alius presbyter non adsit. t̃ Legitur etiam quod Leo papa
 de septies, & aliquando nonies in eadē die missam celebra-
 Sacerdos tamen aliam missam in eadem die celebratu-
 iū vltima tantum perfusionem sumat, quoniam si in pri-

ma sumeretur, ieiunus non esset, & sic alia missa impediret
 e. t. ex parte. alias autem quoties celebrat, toties corpus
 fit, etiam perfusionē sumat, de consec. di. ij. comperimus. &
 tribus. Sed nunquid † pransus conficit? Respondeo sicili
 hoc facere nō debeat, Non enim ieiuniū est de subitan
 prout in canone innuit Aug. in d. c. liquido. alias Dominus
 cōfecisset. magister tamen Hug. dicit contra. Sanē p̄ficus t
 ribus † h̄ereticis pullulantibus, & trinitatem impugnant
 bus, ex institutione Alcuini magistri Caroli, rogatu Bonif
 arch ep̄scop. Maguntini statuentis, Prima feria, missa de tr
 tate dicebatur. Secunda feria, de sapientia. Tertia feria, de s
 ru sancto. Quarta de charitate. Quinta feria, de Angelis. sei
 de cruce. septima, de beata virgine. Causa verò illa cessan
 lud cessauit, & dominicali officio ordinato statutū fuit, q
 prima feria suum haberet officium, scilicet de Trinitate, se
 da de Angelis, quia tunc primò creati sunt in bonis gratu
 tū enim lux diuisa fuit à tenebris, id est, boni Angeli à m
 quia tunc ceciderunt mali, boni verò confirmati sunt. † In
 ma verò feria, creati fuerunt angeli in bonis naturalibus.
 tatur etiam in secunda feria pro defunctis, vt illis adhibeat
 suffragia Angelorum. Et quia, vt dicunt quidam, in prima
 ria refrigerium habent illi, qui sunt in purgatorio, & statim
 secunda feria redeunt ad pœnas & laborē. idē, vt eorū s
 ueniat † laboribus, missa pro illis in secunda feria, celebra
 Intertia feria, pro peccatis. in quarta, pro pace. in quinta, p
 bulatione, vel in tertia debet repeti introitus missæ de dor
 ca, institutū etiā fuit vt in quarta feria ieiunaretur: & illa
 iter die debet missa de Dominica dici, nisi festiuitas impe
 m v. feria debet similiter repeti officiū Dominicæ, intro
 Epistola & Euangeliū, q̄a dies Iouis dicitur cognata Dom
 ca diei, prout dicit sub t. de accessu Pōtificis ad altare. i
 ta feria, de cruce, illa enim dies appropriatur Christo, & c
 q̄a ipse in ea mori & crucifigi voluit, pro salute generis h
 ni. † In septima feria de beata virgine, q̄a initiū habuit, qu
 olim in quadā ecclesia ciuitatis Cōstantinopolis erat im
 beatę virginis, corā qua depēdebat velū, q̄d totā velabat
 ginē, sed hoc velū ī sexta feria post vesp̄as recedebat ab
 gine nullo mouēte, solo Dei miraculo, quasi deferret in
 vt ad plenū posset imago à populo prospici. Celebratis
 vesp̄is, in sabbato, descēdebat ipsum velum ante eādē i
 siue imaginem, & ibi manebat vsque ad sextā feriā. Hoc
 miraculo sancitum est, vt semper illa feria de beata virg
 tareretur. Alia † etiā ratio est, quia Domino crucifixo & mor
 & d

discipulis fugientib
 la tota fides in sabb
 ebat enim quomod
 rine dolore: & idē
 tertia die resurgen
 magis quā alia di
 quia dies sabbat
 cum sumus in sa
 Dominica est die
 sumus in gratia l
 Quia igitur ipsa
 hem Dñicam figu
 feria, quz diem L
 matris solēnitati fi
 die, in qua Deus
 am q̄ in missæ offi
 linguarum generi
 ad significandū q
 cis Christi. i. oan. i
 per hanc triplice
 ter: quia Dominus
 licet enim multa
 sunt. Heb̄ta, pr
 propter sapientiam
 mani Imperij. Ver
 & cārus. Græca su
 braica sunt, allelu
 mani pontificis in
 Epistola, non solum
 andum coniunctio
 elia constat non s
 de in vj. parte sub t
 minus, quā du
 tur quod non. Sta
 et nullus militū
 entibus sibi; res
 pie Presbyter di
 pro me, conuen
 terū aliud est ne
 re celebrare, &
 andum est, & la
 comices affiste

discipulis fugientibus & de resurrectione desperantibus in ea
 tota fides in sabbato illo remansit. de cons. dist. iij. Sabbato.
 bat enim quomodo portauerat eum sine labore, & peperit
 sine dolore: & ided certa erat, quod filius Dei esset, & a mor
 tertua die resurgere debebat. Et hæc est rō, quare dies Sab
 magis quā alia dies beatæ Mariæ appropriatur. Tertia rā
 est: quia dies sabbati est ianua, & introitus ad Dominicā diē.
 de cū sumus in sabbato, sumus iuxta Dominicā. Dies au
 Dominica est dies requiei, & significat vitā æternam. Vnde
 sumus in gratia Domini nostri, sumus quasi in ianua Para
 Quia igitur ipsa est nobis porta ad regnum cœlorū, quod
 diem Dnicam figuratur, ided de illa solennizamus in septi
 feria, quæ diem Dominicam præcedit. † Quartō, vt solenni
 matris solēnitati filij cōtinueretur. † Quintō, vt festiuitas aga
 in die, in qua Deus ab omni opere requieuit. Notandum est
 am q̄ in missæ officio, vbi Christi passio repræsentatur, tri
 linguarum generibus vtimur, scilicet Græca, Hebrea, & La
 ad significandū quod his tribus linguis scriptus est titulus
 cis Christi. i. ioan. 19. & ad designādum, quod omnis lingua,
 per hanc triplicem intelligitur, Deum laudare & confiteri
 et: quia Dominus noster Iesus Christus in gloria est Dei pa
 Licet enim multa sint genera linguarum, istæ tamen princi
 pes sunt. Hebrea, propter legem, & quia est aliarū mater. Græ
 propter sapientiam. Latina, propter nobilitatem, & dominū
 mani Imperij. Verba Latina sunt Epistolæ, Euangelia, oratiq̄
 & cætus. Græca sunt Kyrie eleyson, Christe eleyson & imas.
 braica sunt, allelu-ia, amen, sabaoth, & osanna. Vñ in missa
 mani pontificis in præcipuis solēnitatibus legitur Euāgeliū,
 Epistola, non solum in Latino, verū etia in Græco, ad desi
 andum coniunctionem vtriusque populi sub vna fide, siue q̄
 lesia constar non solum ex Latinis, verū etiam ex Græcis, &
 de in vj. parte sub tit. de parasceue. † Sed queritur vtrū sacer
 minus, quā duobus presentibus dēt celebrare missam? Et
 etur quod non. Statuit nāque Sother Papa de cons. d. j. quo
 vt nullus missarū solennia celebrare p̄sumat, nisi duobus
 sentibus sibiq̄; respondentibus ipse tertius habeatur. Cū e
 ipse Presbyter dicat, Dominus vobiscū, & in secreta dicit,
 te pro me, conuenit vt ipsius salutationi à pluribus respōdea
 Vnde aliud est necessitatis articulus, in quo potest vno solo
 sente celebrare, & aliud religionis contemptus. † P̄iē quoq̄;
 endum est, & sacris authoritatibus comprobatur, q̄ Ange
 dei comites assistunt orantibus, iuxta illud propheticum. In

Pe i 27. conspectu Angelorū psallam tibi. Et Angelus ad Thobiā: Q
 Thob. 2. do orabas eum lachrymis; ego obtuli orationem tuam Dom
 no. Sed in canone missæ continetur: Supplices te rogamus, o
 n potens Deus, ubi hac præferri per manus S. Angeli tui, in
 blime altare tuum. Præterea quilibet homo habet suū pr
 prium Angelum ad custodiam. Unde Dominus in Euangel
 loquens de pueris ait: Angeli eorum semper vidēt faciem
 tris. Illos igitur habemus in oratione participes, quos habeb
 mus in glorificatione consortes. Solus tamen presbyter, nō
 potest d. unum officium absque ministris suffragio celebra
 prout in constitutione Alexandri caueatur: extra de filiis presb
 proposuit. Canon quoque Thioletan. concil. xij. q. j. illud. Statu
 ut ubi tēporis vel loci sine clerici copia suffragatur, habeat qu
 que Deo sacrificans post se vic. ni solaminis adiutorem: vt si
 quo casu ille, qui ad officia impleturus accedit, turbatus vel
 tēp. illelus fuerit, a tergo semper habeat, qui eius vicem in
 pidaussequatur. Si quidem copia temporis suffragatur, si nō
 gues, na loci, si ecclesia sit diues clerici: si sibi copia clericoru
 Generaliter autem dicendum est: q. illa est legitima Missa
 qua sunt sacerdos respondens, offerens atque comunicans, c
 ent ipsa precum compositio euidenti ratione demonstrat. † i
 troitus ad chorum Prophetarum respicit: quoniam secundū
 August. Moyses minister fuit vete. testam. Prophetæ, ministri
 vi. Kyrie eleyson ad eos respicit prophetas, qui circa Domini
 uentum erant, de quibus fuerunt Zacharias, & Ioannes Bapt
 sta filius eius. Gloria in excelsis, ad cælum, respicit angelorū
 gaudium natiuitatis Domini pastoribus annuntiandum. P
 ma collecta, respicit ad hoc, quod Dñs circa annū. xij. ageba
 qñ ascendēs Hierosolymam se debet inter doctores audient
 interrogans. Epistola, ad Ioannis prædicationē pertinet. Respo
 foriū, ad beneuolentiā Apostolorum respicit, l. quō a Dño
 cati, secuti sunt eum. Aleluia, ad latitiam mentis eorum po
 net, quā habebāt de promissionibus eius, vel de miraculis, q
 per eum vel per nomen eius fiebant. Euāgelium respicit tēp
 a sua prædicatione, vsque ad predictum tēpus. Quod verō d
 ceptus in missa officio agitur, ad illud respicit tempus, quod e
 Dominica, quando pueri Hæbreorum obuiauerunt ei, vsque
 diem Ascensionis, eius siue Pentecosten. Oratio verō secreta
 que: nobis quoque peccatoribus, designat illam orationē q
 Iesus in monte Oliueti exercebat. Quod autem postea agitur
 significat tempus illud, quo Dominus in sepulchro iacuit. Q
 do verō panis in vinum mutitur, animam Dei ad corpus red
 dem

monstratur. Saluati
 puls a Caritis
 iaciam a Domno
 deatur. De Miss
 secretar. Ad hoc
 eicnis diuini pie
 necessitate dici de
 p. teopi licentia,
 uidire, quā in
 ec. di. j. cler. cos.
 & c. ij. seq. & c. co
 benosia tua in om
 gerit Dominus De
 test autem esse ne
 papilionē, siue su
 tabula seu aitari
 debet. Nullam cel
 Episcopus ea de
 ium. in h. s. Sixtus p
 ebrari. Felix Papa
 las celebrari. Boni
 ratione clerici a ta
 multa voce cārari. V
 parte dici. illud
 natur pugna, & vic
 becllus ad hanc pu
 in fine. Arma ven
 no tertia partis. † p
 tur. Vnde & canon
 in actio, causa in u
 vlla quidem causa
 dex diabolus, accen
 defensor. I hoc est M
 bat, cuius patrocm
 centia comprobati
 misticordiam cu
 e. cum verim. Ce
 tur, & sacrificium
 principaliter diu
 ium, & missam
 tur, vsque post off
 nā quando Sacer
 dem

nonstratur. Salutatio sequens, significat salutaciones postea
 cipulis à Christo factas. Fractio oblatæ, signat fractionē pa-
 lactam à Domino discipulis in Emau. Hac plenius in suis lo-
 dicentur. De Missa pro mortuis & ipsorum officio in vij. par-
 dicetur. Adhuc Missa non nisi in sacris Deo locis, in ta-
 raculis diuinis precibus à pontificibus delibatur, abq; ma-
 a necessitate dici debet. Nō ergo in prophanis domibus ab-
 ne Episcopi licentia, quia sanctius est Missam non cantare, vel
 audire, quàm in locis, in quibus hoc fieri non oportet, de-
 nec. di. j. clericos. & c. seq. Vnde scriptum est, de consec. dist. j.
 & c. iij. seq. & c. concedimus, & c. vnicuique. Vide, ne offeras
 locusta tua in omni loco, quē videris: sed in omni loco, quē
 gerit Dominus Deus tuus. De hoc dicitur in proem. v. partis.
 test autem esse necessitas, vt dicatur in nauis, vel in exercitu,
 papillione, siue sub dno, si illud haberi non possit, sed tunc
 in tabula seu altari viatico. eadem dist. c. fin. Presbyter autem
 debet Missam celebrare sine licentia Episcopi, in altari, in
 Episcopus ea d. e. celebravit. eadem d. cōcedimus. extra de
 iuri. in his. Sixtus tñ Papa, statuit Missam nō nisi super altari
 celebrari. Felix Papa primus, statuit supra memorias martyrum
 Missas celebrari. Bonifacius papa secundus, statuit vt in missæ ce-
 ratione clerici à laicis sint diuisi. Martinus papa, statuit mis-
 alta voce cātari. Vigilius papa, statuit eam in ecclesiæ Oriē-
 li parte dici. illud tñ quoq; notandum est, quod in missa repre-
 tatur pugna, & victoria Sacerdotis contra hostē antiquum,
 cessus ad hanc pugnā ponetur sub tit. de access. pontifi. ad
 in fine. Arma vero & pugna Sacerdotis posita sunt in proce-
 io tertiæ partis. tñ Rursus missa quasi quoddam iudiciū imi-
 tur. Vnde & canon actio vocatur de conse. di. j. necesse. Est e-
 actio, causa in iudiciū deducta, de verb. significat. forus. In
 missa quidem causa nostra agitur, oratoriū, est pratoriū, Deus,
 ex. diabolus, accusator, ministri, testes. Sacerdos, aduocatus,
 defensor. Hic est Moses qui causam populi ad Dominū alle-
 bat, cuius patrocinio delatoris fallacia cōfutatur, & nostra in-
 centia comprobatur & absoluitur, & iudicis ira placatur, &
 misericordiam, culpa remittitur. xlv. di. disciplina. extra de re-
 ic. cum vterini. Ceterum missa dicitur, mysterium, quod pro-
 tur, & sacrificium, quod offertur. missa autem tñ officium in-
 us principaliter diuiditur partes, videlicet in missam catechu-
 norum, & missam fidelium. missa catechumenorū est, ab in-
 p. chro iacur. Quid vique post offertoriū, tñ quæ missa ab emittendo dicitur,
 De: ac corpus reo-
 dem

ius perfectio & oblatio: si quis eam in
 texta patet. Quod ideo ficitur, ut
 nōdum carnis, aut de corpore
 altaris myste-
 raris fidelibus co-
 ostendendi. Unde
 renatorum typi
 non credebatur
 canone Carthage-
 nec Gentilis, ne-
 cred., & audiat
 norum: nec euan-
 g., de ince. & c. se-
 ad post communio-
 a expleta, ad pro-
 quādo est nomen
 quod est ab introi-
 tu ab introitu, ut
 hostia mitteretur.
 a totum officium
 nominis Dei, quod
 & populus fide-
 lium inter Deum
 supplicationes, &
 men officium quo
 illa quibus De-
 la est nomen pro-
 est a patre in huius-
 ut, ut per eius me-
 diū, ipsum ergo sa-
 cramentum missa prius
 sum: postea à no-
 bis. Item tran-
 scarnationem Ch-
 risti patri à nobis
 sumi nobis primi-
 tiis incipit, postea
 apud patrem in
 sufficiens, & id con-

st, ad soluendas inter Deum & homines inimicitias & offen-
 sas. Cum ergo diaconus in fine Missæ dicat, ite missa est, idē
 sit ac si dicat, redite ad propria, vel sequimini Christum, quia
 missa siue oblata est hostia salutaris, pro nobis ad Deum pa-
 trem placandum. Potest tertiam & aliter missa diuidi in qua-
 tuor partes, secundum Apostolum, id est, ad Timotheum se-
 cundo, & habetur etiam in canone concilii Tolet. scilicet in ob-
 secrationes, orationes, postulationes, & laudes, siue gratiarum
 actiones, quorum verborum expositio in quinta parte, sub
 tertio ponetur. Pars prima, protenditur ab introitu vsque ad
 offertorium, & dicitur obsecrationes, id est, prædicationes, quæ
 scilicet sunt prius, quàm species incipiant benedici. secunda,
 usque ad finem Dominicæ orationis ibi, videlicet libera nos
 uisumus Domine, &c. Tertia, vsque ad communionem, vide-
 cet secundum Augustinum, orationes, quas Episcopus dicit
 post communionem. Quarta, vsque in finē, scilicet secundum
 Augustinum, quando post ite missa est, vel benedicamus Do-
 mino populus respondet. Deo gratias secundum alios, verò
 prima pars, protenditur ab introitu vsque ad te igitur. secun-
 da vsque ad oremus præceptis salutari. &c. tertia vsque ad
 collectas, quarta vsque ad ite missa est. Rursus quinque fue-
 runt sanguinis Christi effusiones, idē missæ officium ab offer-
 torio in antea in quinque subdividitur partes ut ibi dicitur.
 &c. sed & quia in sola cruce etiam inquinaria fuit sanguis
 effusio, idē & solus canō subdividitur in quinque partes.
 prima, vsq; qui pridie, secunda vsq; ad memeto. Tertia, vsq; ad
 præceptis. Quarta vsq; ad embolismū. Quinta, ad collectas, &c.

ADNOTATIO.

Mensam. Sacrificium vnum est in nouo testamento, quod
 debraicè Missa appellatur, Græci, liturgiā, Latini sacrā obla-
 tionem appellant. Est autē missa (ut Rodocus Clichtoueus dis-
 nit) diuinum officium, ab Ecclesia & primorū patrum institu-
 one in sacro altari fieri solitum, in quo sanctæ eucharistiæ se-
 cundum ritum legitimū consensio fit & oblatio. Huius partes
 essentielles sunt, consecratio corporis & sanguinis Christi (vere
 est benedictionē mysticā appellatū) oblatio, hæc à Christo ip-
 so sunt institutæ. Accidentales ceremoniæ sunt, quibus consecra-
 tio ipsa & oblatio ritè perficiuntur, ut orationes, benedictiones,
 gratiarū actiones, oscula, manuum expansiones, elevationes, com-
 municationes, genu flexiones, signacula crucis, communio, memo-
 riæ sanctorum, salutationes responsiones, oblationes, & si quæ
 sunt similes. Harum quædā à conciliis ecclesiæ sunt traditæ.
 sistorius ordinem missæ & Orationū: quibus Deo oblata sacra-
 ficio

ficia coniecerantur, primò à B. Petro constitutum esse eiusdem
que celebrationem vno eodemq; modo, vniuersum orbem po
agere adfirmat: quippè qui primam Missam Antiochiæ cele
uerit. N. Doard.

S V M M A.

- 1 Episcopus celebraturus, quare pramittat psalmos. Et quid sint illi.
- 2 Religiosi, celebraturi se calciare debent, etiam si discalciati soleant ambulare.

De quinque Psalmis, quos Pontifex celebraturus
dicit. CAP. XII.

Celebraturus. † Pontifex Missarum solennia, quosdam psal
mos & orationes, ex institutione Cælestini primi, pram
tit, quos interim dñi caligis & sandalis ornatur, dicit scilicet
Psal. 94. dum exhortationem Psalmistæ, dicentis, Præoccupemus faciem
eius in confessione, & in psalmis iubilemus. Hi psalmi sunt qu
que, videlicet, Quàm dilecta tabernacula tua. Benedixisti. Ine
na. Credidi. & De profundis: vt quicquid immundum quinq
sensum transgressione commisit, quinque psalmodum orat
ne detergit. Quædam enim continentur in quolibet ipforur
quæ recte conueniunt celebraturis altaris mysterium & euc
ristiæ sacramentum. Orationes verò, quas dicit, manifestè pe
tiñt ad impetrandum cordis & corporis munditiam, & m
nimen. Rursus ideo dicit: Quàm dilecta taber. & alios Psalmes
vt in Christo cuius typum gerit, virtutum plenitudo notetur.
Et nota. † quod religiosus secundum ordines suæ profession
discalciatus incedens. Missam celebraturus, se calciat, ex præ
cepto Apost. dicentis ad Ephes. 6. State calciati pedes in præp
ratione Euangelij pacis. Nempe per calciamenta, quæ su
de pellibus animalium mortuorum, & calcant terram, & su
clausa desubter, & aperta desuper: significatur, quod Sacerd
debet esse mortuus mundo, & debet cor habere clausum a
terrena: & ipsa tanquam lubrica calcare, & vilipendere, & ap
tum ad respiciendum, & desiderandum cœlestia.

S V M M A.

- 1 Episcopus celebraturus, caput pectus.
- 2 Et quo id consilio, aut exemplo.
- 3 Pectus, discretionem significat.
- 4 Loto manuum, quid notet. E. unde ex perit. nu. 5.
- 5 Sacerdos ante, quam ad altare accedat, quid agere debeat.

De capitis compositione, & manuum lotionem.

CAP. III.

Caligis & sandaliis impositis Pontifex & Sacerdos caput p
ctinat, manus & faciem lauat. Nam & legalis Sacerdos
crific

ificatus, lotis prius manib. & pedibus manebat. Man-
n, cuius loco hodie sandalia habentur, prout dicitur in ter-
a parte sub tit. de legalibus indumentis. pectinat igitur caput
faciem lauat, primo ex oleo Maræ quæ futuræ gloriæ pas-
quem figurans vixit oleo caput eius, etenim in M. & officio
hristi pallio repræsentatur. Secundò ex mandato Christi di-
ntis Luc. 3. Tu autè cum ieiunas vultu caput tuum ac faciem
nam laua, per hoc significans quòd in facie operibus nostris Ma-
nem fictionem & simulationem à nobis amouere debemus
tètid, pectinatur caput, nā per capillos, superflue cogitationes
cura terrenæ sollicitudinis, per caput mens & intentio, quæ
in actibus animæ actibus, sicut caput cæteris membris supereminet
et significatur. Congrad igitur pectine capilli complanantur
ordinantur, & emulsi separantur, ad notandum, quòd tunc
ecialiter mores componere & superfluas cogitationes à se re-
illere debet, iuxta illud propheticum: Auferre malum cogita-
onum veitram, atque mens ipsius præuia discretione sepa-
r, quæta i. & purgat à terrenis sollicitudinibus, & virtutibus
nari debet. pecten enim propter ordinatam in incisionibus
usionē, discretionem significat, quæ intentio animæ adorna-
r, sicut capilli capitis pectine adornantur. manus ꝑ quoque lat-
propter reuerentiā tanti Sacramenti, quatenus ad illud per-
standū mūdissimum accedat, vnde Gregor. in pastora. lib. 1.
p. 12. Necessè est, vt munda studeat esse manu, quæ diluere sor-
s curat. Corporaliter igitur lauat manus, vt spiritualiter mun-
t actus: iuxta illud psal. Lauabo inter innocētes manus meas
ne quasi illotis manib. ad mensam peruenire videatur: non
lunt manuū diuinæ sacramenta contaminet, sed si quis
dignè manducat & bibit, iudicium sibi manducat & bibit. Vn-
in euāgelio Matthæi: nō lotis manib. manducare, non coin-
dignè hominē. quæ verò de ore procedūt, & de corde exeunt,
delicet cogitationes malæ, homicidia, & adulteria, & huiusmo-
hæc sunt, quæ inquinant hominem. Sollicitè ergo satagentū
I. Co
Mar.
vt non tam exteriora manuū, quàm interiora mentium
quinamenta purgentur. ꝑ manuū autem lotio à lege sumpsit
odū, vt præmissum est. Legitur enim Exo. 30. & 38. & 40. c.
od Moses fecit labium æneum de speculis mulierum, in quo
uabāt se sacerdotes in iugressu tabernaculi tellurimonij, quādo
cessuri erant ad altare. Siquidem in labio æneo sonoro, signa-
atur confessio, in altari aureo, mentis amaritudo: in speculis
mulierum vitæ sanctorum cōsideratio. ꝑ Sacerdos ergo prius,
am ad altare veniat, per confessionem, siue lachrymarum pœni-
tentiæ se abluat, per mentis amaritudinē se purget: per cōsi-
derationem

derationem vite sanctorum se informat. De primo dicitur, *Mu-*
Esai. 4. dumini, qui fertis vasa Domini. De secundo, *Expurgate vetus-*
1. Cor. 6. *ferm. &c.* De tercio. Habentes impositam nubem, deponamini
Hebr. 13. omne pondus &c. recumbens nos peccatum, vt sit in numero
psal. 25. nocentium audacter dicentium, iudica me Domine, quoniam
 ego in inno. &c. & infra. Lauabo inter innocentes manus meas
 & cit. al. tuum. Deinde manus lotas manutergio tergit, quod
 post lachrymis contritionis peccata abhorrere, & abolere, per
 opera satisfactionis debet. Linum quidem per laborem ad con-
 dorem perducitur, & poenitentes per satisfactionem ad perpetuam
 glorificationem perducuntur. Crinum igitur, manu unguis
 & faciei ornamenta, non sunt voluptatis oblectamenta, sed
 figuram à Domino sacerdotibus legis iniuncta.

S V M M A.

- 1 Aspersio aquae benedictae, quid significet. Et quis eam instituerit. nu.
 Et quo consilio. nu. 3.
- 4 Aqua cur benedicatur qualibet die Dominica.
- 5 Aquae aspersio, variè fit. 6 Turificatio quid designet.
- 7 Christus suis lanceatus, in latere laevo.
- 8 Aqua benedicenda, cur sale condidatur, & forma benedictionis.
- 9 Sal cur prius benedicatur quam aqua.
- 10 Aquae benedictae genera quatuor.

De aquae Benedictione, consecratione & aspersione.

CAP. IIII.

Sacerdos in Dominicis diebus celebraturus, albat & st-
 paratus, prius, quam planetam induat, vt liberius vacet
 possit, aquam ex institutione Alexandri papae primi ben-
 dicit, altare, ecclesiam, & populum aqua benedicta consper-
 git, vt omnis puritudo, immundorum spurcitia tam de habi-
 culo, quam de cordibus fidelium propellatur. Hæc enim vi-
 aquae exorcizata inest, & etiam, quia omnis Christianorum
 pulvis baptismatis sacramento renatus, ita ministerio aquae
 ta renatorum corpora diluit, sicut sanguis agni à prisco
 pulo, ad repellendum percussorem, in postibus ponebatur,
Hebr. 2. de in canone Alexandri ita legitur, Aquam & sale aspersi
 populis benedicimus, vt ea cuncti aspersi sanctificentur
 purificentur, quod & omnibus sacerdotibus faciendum
 mandamus, nam si cinis vitulae aspersus populum sanctifi-
 bat, atque mundabat, scilicet à venialibus, multò magis ac-
 3. Reg. 2. sale aspersa, diuinis precibus sacra-
 atque mundat à venialibus, & si sale aspersa per Eliseum ste-
 ritas aquae sanata est, quanto magis diuinis precibus sacra-
 sal sterilitatem rerum auferret humanas & inquinatas san-

ficat, & purgat, & cere-
 neret, & à phantasmis
 sacerdos iustus
 id. pet. Cyprianus
 benedicta alperguntur
 per Ezech. dicit
 ab omni
 quum, & spiritus
 quauer hominis
 cadens, & pi-
 gatur ex hac aq-
 en in aspersio-
 dari, &c. qui ex
 tabernaculo, id
 tabernaculo, i. scilicet
 ecclesia, & per bi-
 alperus, immundum
 teri, purificabis L-
 nis. Et iterum, Aqua
 aspersione aquae in
 en præmissa referuntur
 in baptismi omni
 ite ius alceutione,
 us dominicas illas
 tis infusionem aquae
 tuatur sicut in cano-
 ta nos & loca in te-
 pergitur, vt rebap-
 timonia baptismatis
 cis aspergatur al-
 perges me Domine
 ci recolimus nos
 passionis, iuxta i-
 ma mea. In dñicis
 & totus populus
 & desiderium, qd hu-
 & super altaria,
 saltem venial. q-
 us ecclesia ingi-
 ficata aspergitur
 & cinis vitulae
 & prohibetur se

at, & purgat, & cetera bona multiplicat, & insidias diaboli
 erit. & à phantasmatis versutis homines defendit. Rursus
 ne sacerdos iustus tabernaculum aspergit dum Dei m. ten-
 diā petit. Cyprianus quoq; papa, ait, q. deo homines aqua
 benedicta asperguntur, quia valet ad sanctificationē: unde scri-
 ptura per Ezech. dic. t. Aspergam super vos aquam mundam &
 mundabimini ab omnibus immunditiis vestris, & dabo vobis
 nouum, & spiritum nouum in vobis. Item Num. Qui tetige-
 rit cadaver hominis siue humanæ animæ morticinum, id est,
 morte cadens, & propter hoc octo diebus fuerit immundus,
 aspergatur ex hac aqua die tertia & vij. & sic mundabitur à pec-
 catis. Si enim aspersus die tertia non fuerit, septima nō poterit
 undari. Itē, qui ex hac commitione aspersus nō fuerit, pol-
 let tabernaculū. id est, tanquam pollutus non intrabit cū a-
 tabernaculū. i. seipsum, qui est pars tabernaculi Domini, id
 est, ecclesia, & peribit ex Israel. Item, qui aqua expiationis non
 aspersus, immundus erit, & manebit spurcitia eius super eū.
 iterū, purificabis Levitas circumspargens eos aqua purifica-
 tis. Et iterū, Aqua asperfusionis purificatio est, ex quibus appa-
 asperfusionē aquę instar salutaris lauacri obtinere. Quidā tan-
 pramissa referūt ad aquā baptismi. Aqua igitur in t. memo-
 n baptismi omni Dominica benedicitur, vt dicitur in vj.
 te sub ascensione, præterquam in Pascha, Pentecostie, quia in sab-
 us dominicas illas præcedentib. benedictis fontib. ante chris-
 tus infusionem aquę recipi & ad spargēdum nos & domos,
 tuatur sicut in canone cautum habetur, ex aqua ergo bene-
 ta nos & loca in significationem baptismi aspergimus. Nec
 ergimur, vt rebaptizemur, sed vt gratiam diuini nominis cū
 memoria baptismatis inuocemus, & licet in distis duabus do-
 nicis aspergatur altare: nō tamen tunc cantatur antiphona,
 Trens. :
 Terges me Domine, &c. quia tunc potius lugendum nobis
 cū recolimus nos esse à Christo mundatos, & per suā suppli-
 passionis iuxta illud, Memoria memor ero, & tab. in me
 Gal. 2
 mea. In dñicis ergo diebus ante missam & maius altare
 pron. 2
 & totus populus aspergūtur, quāuis in nocturnis & ves-
 omnia altaria vel saltē præcipua turificētur. ¶ Circa quod
 & super altaria, quia enim cōcūsit Dens omnes sub pec-
 Heb. 9
 catis, saltē venialia, quia septies in die cadit iustus, idcirco ipse
 1 Cor.
 solus ecclesiā ingreditur, diuinis insistere intēdens, ipsa aqua
 aspersa aspergitur, quæ videlicet ad quotidiana delēda, si-
 & cinis vitulæ in veter. test. Secundum qđ, qui immundus
 prohibēbatur ecclesiā ingredi, donec aqua lauaretur.
 Altare

Ezech.
 Num.

Trens. :

Gal. 2
 pron. 2

Heb. 9
 1 Cor.

- Altare enim aspergitur propter reuerentiā sacramenti, quod
dem consecratiū est, ut inde omnium malignorum spirituum
presentia arceatur: & quemadmodum Christus p altare, qu
elle dēt lapideum, significatur, secundum illud Apostoli: Et
autē erat Christus, & fides nostra de vno Christo & nō de p
ribus est, idcirco ut signū signato respōdeat, vnicō altari at
so vniversus aspergitur populus, quia ipse solus est q tollit
cata mundi. Tuncificatio verō quādoque ꝑ representat
nem diuersarum gratiarum spiritualium, & quoniam gratia
solum in capite: verū etiā in aliis subiectis capiti iuenitur,
cōueniēter post primū, secundariō alia altaria, quæ per diu
gradus sanctorū intelliguntur, tuncificari solet. Rursus illius
r. bulo, cor igne orationis accētum significat: quia verō for
oratio nostra ad Deum & Christum mediatorē nostrum de
principaliter applicari, idē & altare & crucis tuncificari so
In Pascha: autē tempore ad aspergendū cantamus, Vidi ad
quod sumitur de Ezechiel c. 47. Cu. Dominus ciuitatē ostē
dit adificatā super montē vergenti ad austrum, in qua era
rabie templum, ciuitas ecclesia est de qua dicitur, Non po
abicondi, ciuitas supra montē posita, templum, est corpus
sti, de quo dicitur, soluite templum hoc, & post triduum, re
iud. Aqua de tēplo egrediēs, fons est baptismi de latere. Quod sancti Patres &
si procedens. Sed ꝑ cum fuerit in latus lanceatus, cur hic d
rur à latere dextro? Respondeo, duo sunt latera Christi, scilicet
dextrum & lauum. Dextrum est diuinitas & lauum huma
tas. Altare igitur dextro exiit aqua, quia de diuina Christi
tura spiritus sancti aqua inuisibilis procedit, de aqua inuisionem Dei expect
li, quæ de latere lauo, id est, humanitate lanceata per fluxum
uandi virtutē tribuit. Redē igitur hæc in processione Pasche. Chorus igitur Ps
cantamus in laudem fluminis huius, cuius inundatione
mortem Christi reuiximus. Verum post octauam Pentec. cum expectantur,
tur in dominicis ad aspergendū antiphona, Asperges me
mine, &c. quæ à Pascha, usque tunc intermittitur, quia de
passionis, & humilitate baptismi Propheta prædixit. Por
4. Reg. 2. quæ ꝑ cum benedicitur, sal admiscetur, quod ab Eliseo
sit exordium, & sit hoc ad notandum, quod populus per
intellectus ut sanctificari possit per Sacerdotis officiū verb
imbuitur, quod per salem significatur. hic ter crux super
& salē, quia docetur populus S. Trinitati gratias pro sua
tione atque redemptione referre. Per aquam quoque col
tio, per salem, amariūdo significatur. Ex qua mista gemitu
tas procedit, scilicet diuisio seu separatio delictorum, &
virtutum ac bonorum operum. Sed ꝑ quare prius Benedi

Ezech. 47.
Matth. 5.

Ioan. 2.

Psal. 50.

4. Reg. 2.

am aqua? Respondeo, per sal intelligitur amaritudo pœni-
æ, per aquâ baptismus, quâ ergo cordis cōtītio debet præ-
re absolutionē, & pœnitētia baptismū, idēd prius benedicti
l, quâ aqua. Et nota quatuor esse genera aquæ benedictæ.
ma, i qua fit iudiciū purgatiōis, quæ in vlu nō est. Secūda,
quæ sanctificat in dedicatione ecclesiæ & altaris, de quib.
ima parte dictū est, sub tit. de conf. Eccl. & alta. Tertia est,
necēlesia aspergimur, de qua hic agitur. Quarta, aqua ba-
nde qua dicitur i vj. parte sub sabbato sancto; & hac sole
homines aspergi prius, quàm christi marētur. & adhuc fit in
uldā locis, sed hodie interdīctū est. Puta bāt enim se iterū à
nis huius aquæ asperione mūdari, cum tamē conitet nul-
bis baptizari posse. Quia verō maius dignum, trahit ad se
dignum, idēd si aqua non benedicta admisceatur bene-
ficatur benedicta.

SVMMA.

Introitus Missæ significatio. Et ortus.

Amasī Pape institutio, circa Missæ introitum.

Introitus Missæ forma. 4 Introitus vnde dicatur.

Introitus, vnde debeat adsumi. 6 Tropus quid, & vnde dictus. n. 7.

Introitu prima pars Missæ incipit. Sciendum 7 est autem,
od sancti Patres & prophetæ ante Christi aduentum, sus-
antes & præconisantes præmiserunt desideria, opera, lau-
preces, quæ singula figurantur i Missa. Introitus nanque
et ipsa antiphona, vaticinia Prophetarum & sanctorum Psal. 24.
m desiderium cum præconiis filij Dei aduentum, & in-
tionem Dei expectantium exprimit. In cuius rei signum
ma Dominica aduentus cantat ecclesia introitum, Ad te
i. Chorus igitur Psallentiam clericorum; qui significat
um Prophetarum, & multitudinem sanctorum, Christi ad-
um expectantium, animam suā dilatat, & introitū in iubi-
tat, quoniā Prophetæ, Patriarchæ, Reges, & Sacerdotes, Esa. 16
sque fideles, aduētum Christi cum desiderio expectabant,
ntes & implorantes, Emitte agnum Domine, dominato-
erræ, &c. Item, Veni Domine, & noli tardare, &c. Hinc
ille Simeon iustus & senex benedixit, dicens, Nūc dimitt
uū tuum Domine, &c. Quia viderunt oculi mei. Et Euan-
Multi reges & Prophetæ voierunt videre, quæ vos vi-
nt non viderunt, &c. Ex eorum ergo persona cantatur
us per quos Christus introiuit in mundum iuxta illud
n introduxit primogenitum in orbem terræ & adoret
omnes Angeli Dei. Sequitur versiculus psalmisticus,

sue Psal. qui veritionē ad operationem notat. Dicitur etiā ve
qua per eū reuertitur ad introitū significās opera & vari
Cōsequēter ꝑ ex institutione Damiani Papæ, dicitur gloria ꝑ
&c. quod significat laudē, quia post operationē danda est gl
Dicitur etiā gloria, vt ostēdatur patri & filiū, & spiritū
habere æqualem gloriā & cōternā maiestatem in princip
nunc, & semper, & ī secula seculorū, id est, ī præterito, præ
& futuro tempore. Interpositio autē gloriæ inter primā cā
psal. 32. tione introitus, & ipsius repetitionē, designat orationē ben
69. lentiz. Vt enim quod expectabant facilius obtinerent, ad te
44. Tūc intē cordis & vocis glorificationē clamabāt, dicētes,
Esa. 61. de nobis Domine misericordiā tuā, & salu. tu. da no. q. ted
per Cherrubin, appare corā effra. b. & ma. quorū tandē clar
spiritus sanctus audiens, vñxit eum oleo letitiæ præ confo
suis, & euangelizandū pauperibus destinauit. sicut ipse De
per Prophetā testatur, dicēs, Spiritus Domini super me, pro
quod vñxit me, euangelizare pauperibus misit me. Deind
Esaie. 28. tiphona ipsa seu introitus repetit, vt desiderū antiquorū
seu iteratio, & multiplicatio suspitionū, & clamoris ipsorū
uidentius exprimitur. Vnde Prophetā Mandā, remanda, q
ata, reexpecta, modicum ibi, & modicum ibi, si moram
rit, expecta eum, quia veniens veniet, & non tardabit. Ho
rem desiderū antiquorū non semper repræsentat int
intellectu literæ, sed sub illo cantilenæ. Verum in ꝑ d
proffestis bis introitus cantatur in laudem diuinæ & hū
naturæ, quæ in persona filij sunt vñitæ in quibusdā verō
suis, & præcipuis festiuitatibus triplicatur in laudem & h
rem Trinitatis, quasi ei tripd diemus, in cuius memoriā
sam cantamus, & dicitur semel cū gloria patri, ad laudem
nationis. Quandoq; autem inchoatur voce dem. illa, ad m
dum humilitatem. Subsequenter alta voce repetitur, quæ
exaltatio significat excitationem à somno peccati, quan
Rom. 13. suppressa demonstrat, iuxta illud Apostoli, Hora est iam i
somnia surgere. Potest etiam & aliter dici, prout de munda
in sexta parte sub tit. de nocturnis dicitur, semper tamen
g. ē repetit, vt perfectio letitiæ denotetur. Quādam ve
clesiæ dicunt introitum primo perfectē, quia ecclesia
pauē perfecta laudat, secundō imperfectē, quia imperfecta
omnis laus vitæ. Tertiō, perfectē, quia perfecta est laus ꝑ
Dicitur autem introitus eo, q. dum ille ꝑ canitur, sacerdos
nistraturus ad altare intrat, seu quia per illam antiphonā
officiū intratur, qui etiā vocatur officium, quasi effici
prout dicit in proce. v. partis. Celestinus papa statuit, vt ꝑ
aud centū quinq. ta
antiphona canerent
nam & euangelii
et illis ergo plau
ualia ostentaret
noceperant ad M
atum M. illz cū cā
cū cātatur retin
adum variates le
, &c. & Spiritus
filiū Vni G. h. l. a
secundū aliquas
us de plamo tum
as de sequentib. v
tus, sicut patet in i
geli. n. q. que incip
tes herē. Si verō n
de sequētib. sit int
pius introitus, vt
ad me. &c. versus ve
tinocētū introitu
mus noster, &c. &
& cōnexatē capiti
doq; est vnus, quā
sabbato tertiæ h
ortus cātatur, non
filiū introitus refe
etur. In quibusdā e
tione Greg. Pape
andū. Est autē ꝑ
festiuitatib. cātatur
ambulū, & cōtinua
auitatis ante. m
ecce ad est, de qu
ic. Habuit autē tro
si eleuaretur aro
tur, cātatur. Ret
tropus. à tropo
tē fieri cōuersion
, & post elefion. h
at ambulo a
dic, quoniam int
ma cōnet, v. de

uid centū quinquaginta ad introitū Missæ ante sacrificium
antiphona caneretur, quod antea sō fiebat, sed Epist. pau-
nitam & euangeliū legebantur; & postea Missa celebraretur.
¶ Illis ergo psalmis excepti sunt omnes introitus regulares,
dualia offertoria, & communiones, quæ cum modulatione
nō cœperunt ad Missam in ecclesia Ro. cantari. Greg. enim
ortum Missæ cū cāto ordinavit, & vnum versum de illo psal-
qui cātatur retinuit. Irregulares verō introitus sunt, qui
undum varietates solēnitatū instituti sunt, ut puer natus est
bis, &c. & Spiritus domini repleuit, &c. & ibi sunt versus præ-
quā illi Viri Gihoni, & Nūc laus verē, quia misit, &c. & alij
dī secundū aliquas ecclesias. Et est notandū, quod quando in-
tus de psalmo sumitur, si primus versus psalmi sit introitus
us de sequentibus versibus eiusdem psalmi, erit versus illius in-
tus, sicut patet in introitu. 3. festæ primæ hebdomadæ qua-
resimæ, quæ incipit, Dñe refugium, versus est enim, prius qua-
res fieret. Si verō nō primus versus psalmi, sed si aliquis a-
de sequentibus, sit introitus, tūc primus versus psalmi, erit ver-
pius introitus, ut ecce in nata est introitus, Dominus di-
us, &c. versus verō est. Quare fremuerūt gētes. & in fe-
anocētū introitus est Ex ore infantium, &c. versus est, Dñe
imus noster, &c. & sic de aliis, quod fit, ad significandū unio-
cōnexitatē capis & mēbrozū. Rursus quæque est duplex,
adoq; est vnus, quādoq; dimidiūs, de quo dicitur in 6. par-
sabato tertiz hebdomadæ quadragesimæ. Cum autem
itus cātatur, non sedetur, quoniam ad opus & præconium
isti introitus refertur, ut prædestinati ad verū cultum Dei
tur. In quibusdā ecclesiis tropi dicuntur, pro psalmis ex in-
tione Greg. Papæ, ad maius gaudiū de Christi aduēu repre-
andū. Est autē proprie tropus, quidā versiculus, qui in præci-
festiuitatibus cātatur immediatē ante introitū, quasi quoddā
ambulū, & cōtinuatio ipsius introitus, ut verbi gratia, In fe-
atiuitatis ante introitū, puer natus est, &c. præcedit tropus
ecce adest, de quo propheta cecinerūt, dicētes, puer natus
cc. Habuit autē tropus originē à legē. Legitur enim Num.
dū eleuaretur arca, cātatur, Exurge dñe. cū verō depor-
tur, cātatur, Reuertere dñe, ad multitudinē exercitus, &
tur tropus, à tropus, quod est conuersio, quoniam quoddā
olēt fieri cōuersiones ad introitū, vnde quæque prius dicitur
as, & post eleison. Et inde etiā tropus dicitur zona, quæ con-
tur ab umbilico ad umbilicū, eū circūuendō. Pote est etiā
dici, quoniam introitus est laus ecclesiæ, de iudeis cōuersis.
tria cōtinet, videlicet antiphonā, versum, & orationē, & hæc

propter tres ordines fidelium, qui fuerant Hebraicæ linguæ Patriarchæ, prophetæ, & Apostoli. Introitus siue antiphona patriarcharum: verius prophetarum: gloria verò Apostolorum antiphonæ repetitio, est prædicationis identitas & confirmatio quasi quod longè prius Patriarcha gentibus figuravit, propterea prædixit: Apostolus euāgelizauit. Ad quam etiā conuerſionem notandum, quod solebant tropi aliqui inferri, qui sunt homines ad inuicem conuerſibiles. Nam tropus Græcè, dicitur conuerſio laicæ, ut præmiſſum eſt.

SYMMA.

- 1 Sacerdos acinctus, ad altare accedens, quid notet. Et eius pro-
prie ordo, & forma, nu. 1. 7. 8. 9. Et quorumlibet significatio, fu-
me per discursum nu. 3.
- 4 Altaris ministri, quid significant. 5 Ignis necessarius, ad omnia
crificia.
- 6 Turiferarius, cur ceriferarios & alios antecedit.
- 10 Diaconi duo pontificem deducentes, quid significant.
- 11 Manipula, quam quatuor ministri ferunt super Episcopum, quid n-
& nu. 12.
- 13 Stupa, quae comburitur in ecclesia, quid significet.
- 14 Processio, siue potius supplicatio, ad instar castrensis aciei instru-
ta, quid notet. Atque nostra huius institutionis collatio, cum veteri
sta. ritu, nu. 15.
- 16 Processiones, unde ortum habuerint.
- 17 Processionis siue supplicationis ordo.
- 18 Crux, est vexillum triumphus & glorie.
- 19 Campana pulsatio quid notet. 20 Processiones quatuor solen-
- 21 Dominice diei observatio, antiquitus nihilominus religiosa, quae h-
- 22 Processio, quos cantus postat.
- 23 Christus post resurrectionem suam, matri primo apparuit, quod
tamen Magdarena tribuitur.

De accessu Sacerdotis ac Pontificis
ad altare, & de processione.

CAP. VI.

Cum introitus canitur, Pontifex seu Sacerdos paratus & cretis indumentis ornatus, de sacra arde egreditur, & ad altare accedit, significans, qd Christus expectatio gentium, ca- sacrosancta assumpta, ex virginis carpe incorrupta de se-
Esa. 18. habitaculo coelorum egressus est in mundum, vel de secreta videlicet de virginali vtero egressus est, itaqum ipse de tali suo, portio episcop' siue Sacerdos egred. es procedit inter du- videlicet inter vnu presbyterum, & diaconum, que antecedit sub- p'onus euangelij codicis clausum gerens. Illu procedunt du-

rarij, quos etiā præcedit ferēs turbulū cū incenso. Demū
 copus vel Sacerdos ad altare perueniēs, mitrā deponit, eo
 nē facit, codicē aperit, & osculatur apertū. sacerdos itaq;
 Episcopus, illū magnū repræsentat sacerdotē, scilicet Chri
 ste quo ait Apost. Christus assistēs Pōtifex futurorū bono
 rum, &c. sacerdos & Leuita illū deducētes legē & prophetiā
 gnant, secundū illud quod ipse Dominus proposuit in pa
 ula sauciati: quia sacerdos quidā descendit eadē via, & viā
 præterit, similiter & Leuita, Moyses quoque & Helias, in
 ta legis & prophetiæ apparuerūt in mōte cū Christo lo
 tes. sacerdos ergo & Leuita deducūt Episcopū, quia lex &
 heria Christū annunciauerūt, & promiserūt. Vnde Moyses,
 it, Prophetā suscitauit vobis Deus de fratribus vestris, ip
 tanquā me audietis. itē Elaias, Ecce veniet propheta ma
 gis, & ipse renouabit Hierusalē. Vel episcopus ¶ seu sacerdos
 duos existēs significat Christū inter duo testamēta. ip
 sū in duobus testamentis mundo per prophetas & Apo
 st. prædicatur. Quia verō ille in mundū vēturus, præmisit
 heras, sapiētes, & scribas, in locū scribarum præmittit pō
 seu sacerdos subdiaconū portantē scripturas qui sapiēs
 omnia disponere vasa. Quādoque verō Archidiaconus
 cerdos Pōtifex deducit, quē immediatē diaconus & sub
 onus antecedunt, qui significant Apostolos & discipulos,
 Christus misit ante faciem suam, & adhuc quotidie mit
 ur prædicatores, & prælati ecclesiæ præparare viā Domi
 ritualiter ante faciē suā. Adhuc subdiaconus antecedēs
 ficat Ioannē Baptistā, qui præcessit in spiritu & virtute
 e præparare Domino plebē perfectā, & fert ante Pōtifex
 e euāgelij, quia Ioan. ante christū prædicationē euange
 lioaui, dicēs, penitentiā agite, appropinquabit enim re
 celorū. Diaconus verō repræsentat prophetas, qui annū
 tūt futurā ex euāgelio vitā. Cæterū episcopus idē sequi
 nangelū, ad notādum, q. debet semper illud intueri & in
 habere, & ante illū portatur, q. per doctrinā euāgelij ad
 tū vitā via præparatur. potest etiā dici, quod p. subdia
 orū ¶ ferēt, & per diaconū, euāgelij præconē, sanctos no
 tamēti, p. librū verō euāgelij, nouū intelligimus testā. per
 erarios verō & turiferariū sanctos, qui præcesserūt nouū
 n. & per duo candelabra cum cereis ardētibz legē & p
 a, q. Christū mundi lucē nūtiabant, cōmemoramus, sine
 enim nō debet sacrificari, extrā de celeb. Misl. c. si iuxta
 Le. 6. c. ignis in altari meo semper ardebit. Quid lumē hu
 di significet, & de candelabris, dictū ē in prima parte sub

Heb. 9.

Luc. 10.

Mat. 17.

Deut. 18.

Luc. 1.

Mat. 3.

tit. de picturis. Cerei feruntur super candelabra, quæ fundantur, ut super fundamentum luceat coram hominibus lux prædicacorum. Pulchrè ergo candelabra diaconus & subdiaconus ante Euangelium præcedunt, quia lex & Prophetæ legem gratiæ præcesserunt, in quibusdā ecclesiis sunt tres cerei, quorum unus medius significat illū, qui ait: ubi cunque fuerint duo vel tres, &c. in aliis septē, quia gratia septem ornis tota ecclesia illuminatur. De hoc alias sub euangelio dicitur. † Turisferarius verò cerosforarios & alios antecedit, ad notandū quod turis significatio sanctis utriusque testamenti communis est. Per turibulum autē, cor humanū competenter notatur, quod debet esse apertū superius ad suscipiendum, & clausum inferius ad retinendū, habens ignē charitatis & ihus deuotionis siue suauitatis orationis, seu bonorum exēplorum sursum tendentis, quod per fumū inde resultantē notatur. Sicut enim tus in igne turibuli suauiter redolet, & sursum ascendit, ita opus bonum vel oratio ex charitate, ultra omnia timiamata fragrat. Adhuc turibulum cum incenso, corpus Christi suauitatis odore plenum, carbonēs spiritum sanctum: tus boni operis odorem signant. De hoc etiam dicitur in v. parte sub tit. de laudibus matutinis, & infra sub tit. de purificatione. † Postquam ad altare ventum est, cerei qui præcesserant postponuntur, ut ostendatur doctores fuisse ante natiuitatē, & post illuminatē. Candelabra verò manibus acolythos tenentur, donec Kyrie eleison incipitur, ad notandū, quod doctor opere debet exercere, docet, quodque non debet rudem populū deferere, donec se profiteri: Domine miserere. Illo verò incepto, deponuntur quidam cerei in pavemento, tum quia post acta bona opera humiliter se habere, & esse puluerem recognoscere nos debemus, tum quia doctores in bono opere & in prædicatione se terram esse cognoscere debent. Sed dum officium inchoatur, subleuari debent, quodque & præcipuè Prælati se erigere per bona opera debent, ceteri hoc videntes glorificent patrem, qui in cælis est. Adhuc Pontifex ad altare perueniēs mitrā deponit, prout dictum est in tertia parte sub tit. de mitra, deinde cōfessionē dicit. † In ipsa verò dum cōfessio fit, subdiaconus tenet librum Evangeliorum clausum ante faciē eius, à parte sinistra. Stat quidē à parte sinistra, quoniam ipse tenet in aliquibus locū Prophetarū, quod sæpè in ecclesia legit, tenet librū ante oculos Pontificis, ut iugem memoriam habeat Euangelicæ prædicationis, qui cunctis tenetur, quoniam lex Euangelica clausa in Prophetis mystice continetur. Cōfessione autem facta Sacerdos librum aperit, ostenditur, prout sub tit. de osculo altaris dicitur. † Sanè secundo innotet. Papam iij. Rom. Pontifex dum stationis sol-

Mat. 18.

Mat. 5.

celebratur, cum sex ordinibus clericorum, de quibus in
secundæ partis dictum est: à sacrario siue à loco ubi se in
& paruit processionaliter progreditur ad altare designat,
ratius exiit à patre & venit in mundum. Hic enim in proces
Ioan. 16.
Mat. 11.
ois ordo generationis Christi seriem repræsentat quam Mu
s Euangelista describit, in qua sex inueniuntur ordines per
tum à quibus secundum carnem Christus originem traxit
mundum processit, videlicet patriarchæ, prophetæ, Reges,
opes, pastores, & Duces. Abraham patriarcha. Dauid pro
a. Salomon Rex. Salomō princeps. Iudas pastor. Zorobabel
& Duo Arcones pontificem deducentes, significant Abra
& David, quibus incarnationis Christi facta est repromis
Nam illi promissum est, in semine tuo benedicetur omnes
es: isti verò pollicitum est, De fructu ventris tui ponā su
edem tuam, propter quod Euangelista figuraliter hos duos
generatione Christi præmisit inquit: Liber generationis
mini nostri Iesu Christi filij David, filij Abraham. Isti sunt
columnæ, quas vetus ille pontifex in vestibulo templi po
nante ostium: quas ambit funiculus duodecim cubitorum,
quos fides duodecim Apostolorum amplectitur, de quā
in medio Christi ostium credentibus aperitur. Quatuor
ministri super pontificem mapulam ferunt in summari
quatuor baculorum colligatam, & inde ipsi ministri in apu
nuncupantur, mapula illa, quæ diuersis figurata est imagini
sacram designat scripturā, quæ multis & variis est insigni
ysteriis. Hæc quatuor baculis super pontificem portatur ex
a, quia sacra scriptura quatuor modis super Christum fer
Gen. 2.
Exo. 25.
Lnc. 24.
Ioan. 5.
posita videlicet historicè, allegoricè, anagogicè, & tropo
cè: prout dictum est in præmio primi libri. Hic est fluius
disi, quia quatuor in capita diuisus progreditur: hæc est mē
positionis, quæ quatuor pedibus eleuata subsistit. Super
ficem ergo portatur extensa, vt is venisse monstratur, quē
scripserat & prophetæ. Nam ipsemet Christus incipiens à
& Prophetis, interpretabatur in omnibus scripturis, quē
poso erant: propter quod dicitur alibi: Si crederetis Moysi, cre
etis & mihi: de me enim ille scripsit. Quatuor ministri ma
serentes quatuor sunt Euangelistæ sacram scripturam
arantes & fidem exaltantes. Hinc est quod in summa
baculorum, eorum imagines collocantur, & præferuntur
luminaria eum in celo, quia lex & prophetæ cum Psal
Christi pronuntiauerunt aduentum, Christo attestante,
ait, Necessè est impleri omnia illa, quæ in lege Moysi, & pro
phetis, & Psalmis de me scripta sunt. In maioribus autem solē.

- nitatibus: septem candelabra, coram pontifice deferuntur: *Epilopi, & presbyteri*
Apoc. 1. quod illud ostenditur, quod Ioan. in Apoc. describit: Cōueniēdo colliguntur sub
 (inquit) vidi septē cādelabra aurea, & in medio illorum similes, exercitum pra
 filio hominis, vestitum potere, vt ille, per hoc aduenisse mōs ex. tent & inuen
 faretur super quem requieuit spiritus gratiae septiformis, tecōs colluctatio adu
Esais. 2. dum illud Esais vaticinium: Egredietur virga de radice iesse
 flos de radice eius ascendet & requiescet super eū spiritus Dab, in die insignis
 &c. in quibus etiā basilicis circa mediū fchori manipulus fione summi pontifici
 pā append. tur: cui pontifex transiens, ignem apponit, vt in cōprocessionibus alie
 spectu populi citō incineretur: per hoc secundum aduentum dūm est, quod si
 commemorans, in quo Christus viuos & mortuos, & seculum dūm figuratur, &
 per ignem indicabit. Nam ignis in conspectu eius semper aruitiam nostram de
 bit. Leuit. 6. & in circuitu eius tempestas valida. Psal. 49. ne vide Aegypto ponē
 licet quis malē securus existat, quoniam qui in primo aduentu per Molen crepus
 blandiu, pro secundo exiteret, qui enim iudicandus venit per Christum libe
 primo, iudicaturus veniet in secundo. Hoc etiam fit, vt pontifici de monte Synai
 ignem apponens, cōsideret, quod ipse debet in cinerē redigi. Exod. 34. & 35. c.
 ornatus eius in fauillam conuerri, & quod quemadmodum in illos verō colum
 pa facillē combuitur: sic etiam facie & quasi in momento praecedit. Ante tu
Esais. 2. sens transit mundus, & concupiscentia eius: quia (secundum
Apoc. 10. cōbum Apostolum) vita nostra, vapor est, & ad modicum quā non cessant. Illi
 tens, ne forte qui gloriosus incedit, in temporali gloria delectetur, nam omnis caro scēnum, & omnis gloria eius quasi flos
 ri. Cū autem iam pontifex appropinquit altari, primicer
 stote cantorum accedens, dextrum ipsius humerum coram Aaron summus sa
 mantibus osculatur: quia cū Christus nasceretur in mundo copus insularis. Ap
 angelus ille cum quō facta est cōlestis militiae multitudo la scepro vel Episco
 dentium Deum, natiuitatem eius pastoribus patefecit, de q strepitus campanar
 dicit Propheta: Puer natus est nobis, & filius datus est nobis. vestibus & populu
 factus est principatus super humerum eius. Porro tres Sacerdotes ebar sanguine h
 tes, qui pontifici venienti, coram altari reuerenter occurrunt. malech sanguine
Esais. 2. inclinant os eius osculantur, & pectus, significāt illos tres semper insidians.
 gos qui venerunt Hierosolimā, dicentes: Vbi est, qui natus est victoriam nobis
 Rex Iudaeorū, & procidentes adorauerunt eum, & apertis el processionaliter re
 sauris suis, obtulerunt ei munera, aurum, thus, & myrrham. Accedimus. Cū v
 geminum quidem osculum geminam in Christo confitem gentes ad patriam
 naturam diuinam, & humanam: diuinam, quasi latentem in campanarum pul
 ctore, humanam, quasi patentem in ore, quas etiam per oblarum & cum cla
 munera Magi mysticē figurarunt. Osculum enim signum el torruit & destruit
 uerentia, vt sub tit. de pacis oscul. dicetur. Disponitur autē in verō de choro
 processio, velut castrorum acies ordinata. Nam maiores & significat quod a
 riores quasi custodes exercitus praueunt, & sequuntur, m sonlorus Angelor
 res autem quasi debiliores in medio colliguntur. Praecedūt ei processiones infiori
 Ep

scopi, & presbyteri subsequuntur, pōtifex, & diaconi, in me
 colliguntur subdiaconi & acolyti, cantores verò quasi tu-
 lines, exercitum præcedunt, ut eum ad prælia contra dæmo-
 nē excitent & inuident, de quo prælo Apostolus dicit, Non est
 nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus
 spiritualia nequitia in cœlestibus. Vñ buccinate in neomænia
 nostra, in die insignis solennitatis vestra. † Præmissimus de pro-
 cessione summi pontificis inde etiam occasione sumpta & de a-
 processionibus aliqua subiciamus. Circa quod generaliter
 andum est, quòd sicut in missa legatio Christi pro nobis in
 dum figuratur, & in processionibus nostris reuersio nostra
 patriam nostram denotatur, quarum solennitas egressum po-
 de Aegypto penè in omnibus imitatur, sicut enim populus
 per Moysen ereptus est de manibus Pharaonis, sic populus
 per Christum liberatur de orē Leonis. Et sicut tabula testa-
 ti de monte Synai accepta sunt à Moysē, & corā populo por-
 Exod. 34. & 35. c. sic liber Euāgelij sumitur de altari & por-
 tur. Illos verò columna ignis præcedebat, & nos lumen cande-
 præcedit. Ante turmas illorum signa ferebantur, ante nos
 res & vexilla portantur. Ibi prodigia fiebant, & apud nos mi-
 ra non cessant. Illic, Leuitæ tabernaculum fœderis porta-
 bant, & nostri diaconi & subdiaconi planaria & caplas ferunt.
 Arca Domini à sacerdotibus portabatur & apud nos scriniū
 feretrum cum reliquiis à presbyteris deportantur. Apud
 Aaron summus sacerdos sequebatur ornatus & apud nos
 copus infulatus. Apud eos Moyses cum virga apud nos rex
 sceptrō vel Episcopus cum sambuca. Ibi clangor tubarum
 strepitus campanarum. Ibi populus armatur, hic clerus sa-
 vestibus & populus virtutibus adornatur. Ibi populus as-
 cebatur sanguine hic aqua benedicta cum sale. Illis obuia-
 malech sanguinem sitiens, nobis turba dæmonum nostrę
 semper insidians. Illis suus Iosue victor extitit & noster
 victoriam nobis obtinuit. Cū autem ad aliquam eccle-
 processionaliter tendimus, tunc quasi ad terram promissio-
 cedimus. Cū verò ecclesiam cantantes intramus quasi
 entes ad patriam peruenimus. Cū circa ecclesiā feretrū
 campanarum pulsatione portamus quasi cum arca cū so-
 barum & cum clangore populi Hiericho circūimus. Hieri-
 corrūt & destruitur cū in nobis concupiscentia vincitur.
 verò de choro ad aliquod altare imus ibiq; itationē faci-
 significat quod animę ad Christum tendunt & cōiūctę
 onfortiis Angelorū Secundo etiam David & Salomō nos
 processiones informauerunt, cū David arca Dei in taber-

Ephe. 6.
 Psal. 80.

naculum & Salomon in templum cum hymnis & canticis por-
 tauerunt, & sub alis cherubin locauerunt. Sicut Christi humani-
 tas ascendens cœlum ingreditur, & ab Angelis perenniter ador-
 tur: quem fidelis anima comitatur. Tertio, etiā in processione
 memoramus, quod Christus de sinu patris venit in mundum
 prope ad templum, & de Bethania in Hierusalem, & de Hieru-
 salem in montem optantes, ut de mundo reuertamur ad patriam
 & de vna Ecclesia ad aliam: scilicet de militante ad triumphantem:
 quentes crucem, id est vestigia crucifixi: & nos virtutis, & concupis-
 centie crucifigentes. Sequētes etiam vestigia sanctorum, præcepta
 Evangelicorum, & induiti vestes sacras, floridam iustitiae: cingu-
 lum continentiae, scutum fidei, & galeam salutis æternæ. Deinde
 de sacerdos celebraturus quasi cōtra spiritualia nequitia in co-
 lectum est in processione tertie partis. In quoniam autem Ec-
 clesius sic processio ordinatur, præcedunt namque septem acoly-
 cum luminariis, significantes omnes qui per septiformem spiri-
 tustant gratia, lumen scientie fidelibus ministraverunt, illos
 quoniam septem subdiaconi, cum planariis, significantes illos, qui
 per eandem gratiam plenitudinē divinitatis in Christo habitam
 corporaliter docuerunt. Et post eos septem diaconi rep-
 sentantes universales omnes: qui per eandem gratiam spiritus
 intelligentiam viderunt Evangelicam de Christo habuerunt.
 Et post eos xij. priores figurantes omnes, qui fide sancte trini-
 tis vel trium, vel quatuor virtutum operibus corusciunt, qui
 comitantur tres acolyti, cum turibus & incenso, significantes
 tres Migos, qui Christo munera obulerunt. Deinde sequitur
 vnus subdiaconus codicem Evangelij baiulans, qui significat
 gem, qui idem pontificē præcedit, quia lex continens in se pas-
 nis Evangelicæ sacramentum, præcessit Christi aduentum: & p-
 ratulum clausum ad notandum, quod illud fuit in lege ob-
 ratum prius quam agnus septimi libri sigilla aperiret. Deinde
 tiffex à duobus quasi in curru vehitur, quem turba comitatur
 orando in quo designatur, quod populus sequitur Christum in ce-
 in quo comitatu decē sunt ordines, scilicet iustitiarum, leuitarum, exor-
 stræ acolyti, subdiaconi, diaconi, prebiteri, cœtores, laici, mar-
 & mulieres, quia ecclesia Dei decē milibus multiplex, milibus
 citur ad insinuandū eorū perfectionē. Sed diaconos subdiaconos
 & acolytos præsertim secum paratos adducunt iuxta illud: E-
 go mitto ad vos prophetas sapientes & scribas. Prophetæ
 diaconi, sapientes subdiaconi, scribæ acolyti. His siquidē Ch-
 vianus & ipse Christus publici deducitur in modum adole-
 tularum tympanistiarum. Cum autem procedunt cœtores in

Egef. 6.

Apoc. 5.

Psal. 67.

Mat. 24.

non facit, prout gratul-
 ex cœlis: nempe cœto-
 rant qui Christum acce-
 pterunt. Duo
 quia, indicans videlicet
 ubus occurrunt. ipse
 Aqua benedicta
 saltem cordis opera
 diacernæ ardente
 tu sacerdos quali
 excedentē, & popu-
 & hominum vices
 cessione posteriore
 reus, princeps pu-
 diler arborem lye-
 & elus, Zachæ de
 domo tua, & ille d-
 sua iudæi verò in lu-
 cathedras in synag-
 illi & triumphale
 vō, vt fugiat, qui od-
 um victorie Christi
 dæmones victi su-
 hoc in quibusdā le-
 res fugiant & ab ac-
 tis mysterium, est r-
 m signū populorum
 hū eius gloriosum
 sicut ait Apostolus
 Domini nostri I-
 do crucifigi debet
 Quādoq; etiā vex-
 e rogationib⁹. & Sa-
 panæ pulsantur. Na-
 habet insignia, sci-
 stus, in ecclesia su-
 vexillis hēt, de quo
 um est. Adhuc cap-
 entum præannuntia-
 to vnde trāsire &
 ad Thobiz pen-
 do, & in vis eiu-
 & q; quatuor su-

tri suscipiunt gratulando cantantes introitum, cum Gloria
 in celis: nempe catores siue clerici in albis exultantes. Ange-
 li qui Christū ascendēte, cum gloria & laudibus in altissi-
 mum acceperunt. Duo chori qui laudes concinunt, sunt duo
 equali, Iudaicus videlicet & Gentilis, qui Christo venienti cum
 laudibus occurrunt. ipsa verò processio, est via ad cœlestē pa-
 trim. Aqua benedicta præcedēs, munditia vitæ est. Lumina-
 rum misericordiarum operatiuxta illud, Sint lumbi vestri præcin-
 ti, & lucernæ ardentes in manibus vestris, &c. Siquidē pōti-
 leu sacerdos quasi medius collocatur inter clerum & cru-
 cæcedentē, & populum subsequēte tanquam mediatoris
 & hominum vices gerens. præterea maiores in choro & in
 processione posteriores sunt: quia salus sit descendenti. Vnde *Luce 19.*
 & azus, princeps publicanorum, quia pusillus erat, cum as-
 cendit arborem sycomorum, vt videret Iesum transeuntē,
 & Iesus, Zachæe descende, quia hodie oportet me mane-
 domo tua, & ille descendit, & excepit illū gaudens in do-
 mo. Iudæi verò in sublimi stantes erant, & maiores eorū pri-
 cathedras in synagogis habebāt. Crux & ergo quasi regale
 illū & triumphale signum in processionibus præmittitur,
 d, vt fugiāt, qui oderunt eū à facie eius. *Psal. 67.* Est enim
 um victoriæ Christi, iuxta illud, Vexilla regis p̄deunt, &c.
 dæmones victi sunt, vnde illo viso timēt & fugiunt. Et p̄
 hoc in quibusdā locis tēp̄staribus aeris opponitur, vt dē
 es fugiant & ab aeris cōcitatione desistant. Nēp̄ sanctæ
 is mysterium, est nostrum signū & vexillum. Vnde *Esa. 2.*
 m signū populorum ipsum gētes deprecabuntur, & erit se-
 nrū eius gloriosum. Secūdo crucis vexillum præmittitur,
 sicut ait Apostolus ad Galat. Absit nobis gloriari, nisi in
 e Domini nostri Iesu Christi p̄ quē mundus nobis, & nos
 de crucifigi debemus. De hoc etiā sub ti. de euangelio di
 Quādoq; etiā vexilla præmittūt, vt dicitur in vj. parte sub
 e rogationib⁹. † Sanē, vt præmissum est, dum sit processio
 panæ pulsantur. Nā sicut Rex terrenus in exercitu suo re-
 habet insignia, scilicet tubas, & vexilla, sic & rex æternus
 stus, in ecclesia sua militanti cāpanas pro tubis, & cruces
 vexillis hēt, de quo in parte prima sub titulo de cāpanis
 im est. Adhuc cāpanarū strepitus prophetas, qui Christi
 entum prænuntiarunt figurat. panni, & alia substernuntur
 eo, vnde trāsire & ad cantandum processio stare debet, iu-
 ad Thobiz penult. plateæ tuæ sternuntur auro mundo,
 tido, & in viis eius cantabitur alleluia. † illud autē scien-
 est, q̄ quatuor sunt solennes processiones. scilicet in pu-
 rifica-

*Psal. 67.**Luce 12.**Luce 19.**Gal. 5.*

rificatiōe beatæ virginis Mariæ. in Ramis palmarū, in Pasche
 de quibus in suis locis dicitur: & quarra quæ sit in ascensio
 Domini, ad repræsentationē illius vltimæ processions, quā
 cipuli post Dominū in die ascensionis eius in cælum fecerū
 venientes cum eo ad montē oliueti. Vnde assumptus est, vi
 tibus illis, in cuius processione repræsentationē fit processio
 in dominicis diebus. † Sciendum est enim, q̄ primitiua Eccle
 sia obseruabat diē dominicam solennem, vt & modò, & fiebat
 in ea processio in memoriā Resurrectionis, & obseruab
 etiā quintā feriā: & fiebat in ea processio in memoriā dominicæ
 Ascensionis: sed multiplicatis sanctorū festiuitatibus, sui
 lata est solennitas quintæ feriæ, & eius processio, per Agap
 Papam in Dominicā translata est, vt à populo tunc ad Eccle
 siā cōueniente simul & solenniter valeat celebrari, vt prop
 hoc dies iours dicitur vulgariter cognata diei dominicæ, quæ
 videlicet antiquitus par solēnitas fuit vtriq̄. In diebus igit
 dominicis processionem facientes. Resurrectionē domini
 memoramus, vt processionē per discipulos post dominū fac
 repræsentemus non quod illi eam in dominica die fecerint
 pramissum est: Nempe egrediendo & regrediendo ad eū, q̄
 si de Hierusalē redimus ad Hierusalē, prout illi fecerunt, &
 quimur cruce, sicut illi crucifixum, & licet illi sine x̄so rec
 runt: nos tamen cū cruce redimus, pro eo q̄ ipse dixit, Vol
 cū sum vsq̄; ad consummationē seculi, quæ processio anteq̄
 tertia dicatur, facienda est, prout in sexta parte sub Ascensio
 dicitur. † Non est etiā prætermittendū q̄ in Dominicalib
 processionibus de nouo duntaxat testamento cantare & v
 ginē salutare aliquid, quod ad eius laudem propriè pertine
 cantare debemus, ex quo etiā consuetudo inoleuit, vt in cla
 stris oratorū virginis cōstruatur, quam in statione primò
 pristina cōsuetudine salutamus. Licet t̄n̄m dicatur, q̄ Chri
 stus resurgens prius Magdalenæ apparuit, verius tamen cr
 ditur, quod matri suæ ante omnes apparuerit, sed Euāgelisti
 hoc dicere non pertinuit, quorū officiū fuit testes Resurrecti
 nis inducere, nec decuit ad testificandū p̄ filio matrē inducere
 Si enim verba extranearū foeminarū vltima sunt incredulis do
 cumenta, quomodo non magis matrē pro filij amore credere
 delinasse. & sic Romana sentire videtur Ecclesia, quæ in prim
 die post Resurrectionē scilicet in Pascha, apud beatā mariā
 maiorem celebrat stationem quasi præponēs Hierusalē, id e
 virginem, quæ vidit pacē præ aliis in principio letitiæ suæ, q̄
 circa sicut prima die ad misericordiā suam apud sanctam
 riam maiorem præcurramus, sic & ad eius honorē in Domi
 calib

Mat. 28.

Luc. 1.

Mat. 28.

Psal. 86.

bus processionibus
 erolentes, & ab eius
 eademur: Vadam a
 ons quidem, est in
 apparendo, & nos
 quia nunquā di
 sic ponitur prop
 præditos. Post
 tus post processio
 et inclinantes illi,
 & qui pluvialia au
 illas deponunt, p
 totum sternebant
 cessione sibi Hieru
 dum, quod diuino
 us abicere debeat.

Confessio cur ante M
 Pectus quando, & cu
 Manipuli impositio in
 Manuum iunctio in
 Inclinationes sacerdo
 Inclinationes Christi
 De con

Rius, quā t̄ fac
 dat, & ante quā
 reuertens inclina
 tē, qui inclinavit ce
 e formā serui accip
 alomon, iustus in p
 etiam de illa prop
 &c. de p̄en. d. j. d.
 ostetur: psalm. illu
 i. q. j. t̄re ad hoc c
 us a gente nō sanc
 dignus introat. P
 à gratia, vt patet i
 tat, scilicet filium
 tat, non haberet qu
 t̄ne macula ingre
 tam minus prou d
 tant auditorū, sed

bus processionibus prima statio depuratur, vt eam laudib.
ollentes, & ab eius oratorium festinantes cum ipso dice-
videamur. Vadam ad montem myrrhæ, & ad collem thuris: *Cantic. 4*
ns quidem, est ipsa casta virgo, ad quam filius resurgens va-
apparendo, & nos adorando Sed non est necesse, quod si di-
ur, quia nunquã disparuit, & quod semel, melius est, &c. Sed
o sic ponitur propter rudes, & sensibus tantum, & non intel-
tu prãditos. Postremò notandum est, quod in quibusdam
vestis post processionem omnes clerici antè crucifixum ve-
nt inclinantes illi, & dicentes. Ave Rex noster, benedictus:
& qui pluuias aut alias solennes vestes portarunt, ante al-
illas deponunt, primò ad repræsẽtandum, quod filij He-
torum sternerant vestimenta sua in via ante Christum in
cessionem sibi Hierusalem venienti facta. Secundò, ad offen-
dum, quod diuino vacaturi officio, omnia mundana à men-
is abiicere debent.

S V M M A.

Confessio cur ante Missam, à sacerdote ineunda. & nu. 2.

Pectus quando, & cur tundamus.

Manipuli impostio in brachio episcopi, quid notet.

Manuum iunctio in confessione quid notet.

Inclinationes sacerdotis in missa, quid notent.

Inclinationes Christi, tredecim in ara passionis.

De confessione facienda in Missa.

CAP. VI.

Rius, quàm ¶ sacerdos vel Episcopus gradus altaris ascen-
dat, & antè quàm sacrum ordinetur officium, ad seipsum *pro. 18.*
reuertens inclinat se ante altare, significãs Christi exinani *psal. 31*
ẽ, qui inclinauit cœlos & descendit. Psalm. decimo septimo,
formã serui accipiẽs exinaniuit, & cõsiderans q̃sicut di-
alomon, iustus in principio sermonis accusator est sui, cõ-
etiam de illa prophetica consolatione, Dixi confitebor, & *psal. 51.*
&c. de poen. d. j. dixi. de peccatis suis cū adstantib. generali
õfiteretur: psalm. illum prãmittens ex institutione Cœlestini
j. q. j. rite ad hoc conuenientem. Iudica me Deus, &c. vt di-
us à gente nō sancta, & ab homine liberatus iniquo ad al-
dignus introeat. Petit enim liberari à tentatione, & illumi-
à gratia, vt patet in ipso psal. Petierit à Deo vt det ei quod
at, scilicet illum suum quem nisi ei daret prout Abraham
t, non haberet quid offerret. ¶ Fit ergo confessio, vt purior
sine macula ingreditur. In quò notandũ est, quia non, vt
am minus prou. de faciunt in specie ne cauterizentur con-
tix auditorũ, sed in genere confitẽda sunt peccata, quoniã
ista

Gene. 22

Luca. 27
Joan. 18

Turificatio altaris, quid designet.

CAP. VIII.

inccn

incensum cum benedictione in turibulo apponit representā
quod legalis sacerdos ferens sanguinē, & carbones cum un-
guento in turibulo orās ponebat, vt fumus eū obumbraret: p-
dictum est in procemio huius partis. Per hoc etiam illud in-
nuans, quod Angelus venit, & ante altare stetit habens turibu-
lū aureum in manu sua: quod impleuit de igne altaris, & da-
uit ei incensa multa, vt daret de orationibus sanctorum. Sicut
Angelus, est Christus, turibulum aureum, corpus immacula-
tum, altare ecclesia, ignis, charitas, incensum, oratio, secundum
illud Propheticum, Dirigatur oratio mea, sicut incensum in con-
spectu tuo. Venit ergo Angelus, id est, Christus, qui stetit ante
altare, id est, in conspectu Ecclesie, habens turibulum aureum,
id est, corpus immaculatum, plenum igne, id est, charitate &
ta sunt ei, scilicet à fidelibus, incensa multa, id est, orationes
daret, id est, repræsentaret eas patri de orationibus sanctorum
Et nota, quia non dicit orationes, Christus enim non omnes
orationes exaudit, sed dicit de orationibus de illis videlicet qui
pertinent ad salutem. vnde cum Paulus ter Dominum rogā-
tū ab eo stimulum carnis auferret, respōdit ei Dominus, Sub-
cit tibi gratia mea. Nam virtus in infirmitate perficitur. Episcopus
ergo vel sacerdos thus in turibulo apponit, quia Christus
orationes inspirat animo, vt per ipsum offeratur incensum
odorem suauitatis, sacerdos autem minister incensum repræ-
sentat Episcopo, vel diaconus sacerdoti, quia lex illud pretiosissi-
mum confecit, quod in odorem suauitatis altissimo offertur.
De quo Dominus subdit in Exod. 30. cap. Talē confectiōe
facietis in vsus vestros, quia sanctum est domino, & homo
cūque fecerit simile, vt odore illius perfruat, peribit de po-
lis suis. Et ex hoc verbo fuerunt qui dicerent, quod si oblato
& benedictio supra altare turibulum descēdat ab altari ad
eos vel laicos, tunc aliud intus sine benedictione apponendū
est, & omnibus tam clericis, quā laicis offerendum, tanquā
illud spectet ad latreian, istud ad Douleian. Melius tamen secundū
I. Cor. 3. spiritum, quā secundū literam, intelligitur, nam litera occidit
spiritus viuificat, & propter præmissam etiā causam odor tur-
benedicti non datur in ecclesia sponso & sponsæ. Per tē cre-
tionem vel consecrationem verō turis significatur, quod sa-
dos orationē feruentem & deuorā debet habere. Thus enim
virtutē habet ascendēdi, ex fumi leuitate, consolidandi sui
litate, constringendi ex glutinitate, confortandi ex aromati-
tate, sic dum oratio ascendit in Dei memoriā, animam
lidat, quantum ad culpam præteritam, impetrādo medelam

Psa. 140.

Apoc. 8.

2. Cor. 2.

I. Cor. 3.

constringit, quo ad cō-
impetrādo tutelā,
ad al. & dicitur su-
incensum reponi
significat, de huius
patriā satagamus
institutoris portās
cor hominis, per
ones offeruntur, q-
Vascula quibus
ate, & fluētia im-
roximorum mētib-
tūmēta verō, quib-
qui exemplis san-
um transferunt, qu-
lum autē qd signifi-

Osculum altaris, quid
Osculatur ministros
m. 1. & 5.

De osculo altaris
Osc. immittum in tu-
pus dicto, t Deus
re, vt noetur paci-
d Christus ad nos
iuxta illud Epital-
lo siquidem, os ori-
humanitas, est vni-
est sponso, iuxta ill-
me corona, & qu-
quando prophetali-
dos ad altare asce-
testimonio Christo
Quoties autē in c-
eius oscula sian-
sub signo crucis in-
sub quarta particu-
angelum, populum
ed ergo Episcopo
quia Christus vti-
fecit vtraq; vnun-
m Edangelij, qui c-

ponit repressit, quo ad cōmittendi licentiā, cōfortat quo ad prēsen-
 arbones cum tu- en impetrādo tutelā, de quo etiā dictum est sub tit. de accessu
 obumbraretur: per. ad al. & dicitur sub tit. de purificatione. Navicula vero, in
 e etiam in u- quā incensum reponitur, designat, quod per orationē quā incē-
 etit habet: sui significat, de huius mūdi mari magno, & spaciofo, ad cōle-
 gne altaris, & patriā fatagamus navigare. Vnde in prou. Facta est quasi
 us sanctorum: nris institoris portās de longē panē suū. Potest etiā dici p tu-
 corpus immac- illū, cor hominis, per ignem, feruor deuotionis, per incēsum,
 oratio, secun- ones offeruntur, quæ per Angelum ad Deum perferuntur,
 cur incensum: ut. Vascula quibus ignis recipitur, sunt filij, qui corda patrū
 stus, qui stetit: ate, & fluentia imitatur, & flammā cōlestis sacrificij, quā
 turibulum au- oximorum mētibus aspiciunt, in suis ascendere fatagunt,
 est, charitate: umētā verō, quibus ignis ad altare portat, sunt prædicatorē
 onibus sanctorū qui exemplis sanctorū charitatis ignē portant, & i corda fi-
 cum non om- m transferunt, quæ corda patrum in filios conuertunt. Tu-
 e illis uidelicet lum autē qd significet, dicitur sub titulo de Purificatione.

Prov. 31

Luc. 1.

SYMMA.

Osculum altaris, quid notet. Item Evangelij. nu. 2.
 Osculatur ministros Episcopus. Et quæ id admonitione. Idque variō.
 m. 4. & 5:

De osculo altaris, & libri.

CAP. I X.

Off immisum in turibulo incensum sacerdos seu Episco-
 pus dicit, & Deus tu conuersus, &c. sacrum osculatur alta-
 re, vt notetur pacificatio cum Iudæis, & ad designandum,
 d Christus ad nos veniens sanctam sibi copulauit eccle-
 siam iuxta illud Epitaphicum, osculetur me osculo oris sui. In
 osculo siquidem, os ori suo coniungitur, & in Christo non so-
 humanitas, est vnita diuinitati, verum etiam sponsa copu-
 latur, qd si oblato- est sponso, iuxta illud propheticum, Quasi sponsam deco-
 dat ab altari ad c- me corona, & quasi sponsam, ornauit me monilibus. Rur-
 ditione apponend- quando prophetalis versus introitus à cantore incipitur,
 terendum, tanqu- dos ad altare ascendens illud osculatur, quia Prophe-
 Melius in secūdo- testimonio Christus venit in mundum, & ad passionem al-
 nam littera occu- Quoties autē in officio Missæ osculetur altare, et in qua
 a causam odor tu- eius oscula fiant, & quare manibus super illud depositis,
 ponit. Per tē cōre- tare signo crucis in locis osculandis prius impresso, dicitur
 significatur, quod f- sub quarta particula canonis. In hoc autem loco altare si-
 er habere. Thus e- car populum Iudaicum. Codex t̄ verō Evangelij siue
 conuoluidandi su- angelium, populum gentilem, qui per Euangelium credide-
 standi ex aromati- leo ergo Episcopus vel sacerdos euangelij, & altare oscula-
 otiam, animam e- quia Christus utiq; dedit pacē quando lapis angularis fa-
 petrādo mediant- secit utraq; vnum. Potest etiam dici, quod subdiaconus li-
 in Euangelij, qui clausus porta batur, offerret Episcopo, vel

- sacerdoti, ille verò ad altare perueniens, illū aperit, ah in sinu
dum illud, quod in Apocal. describitur, quod nemo dignus
aperire librū, q̄ istus erat scriptus, & foris sigillis septem sigillat
Ephef. 2. tus, nisi Leo de tribu Iuda, clauis Dan d, qui librum aperuit
Apoc. 5. septem eius signacula soluit. Per altare verò Ecclesia signat
Exod. 20. iuxta illud Exod. Si altare lapideum feceris mihi, non edificabitur
illud de sectis lapidibus. Per sectionē lapidū in altari, diuisione
filiōrū reprobatur ecclesia, ne videlicet per errores & scismata
uidantur. Liber ergo aperitur, cū Episcopus ad altare peruenit
Luca 8. quoniam vbi Christus primitiua Apostolorum congregauit
ecclesiā, docens & prædicans scripturæ mysteria reuclauit, dicens
Vobis datū est nosse mysterium regni Dei, cæteris autē in prophetarū
Libris. Vnde post resurrectionē aperuit illis sensum, vt in
Luc. 34. gentes & nationes prædicarent in omni mundo
gerent scripturas. Rectius igitur facit Episcopus. cū ipse
perit librum Euangeliorū, licet & Christus per ministros
patefecerit mysteria scripturarum. Libro verò aperto illum
culatur à parte sinistra ad designandum, quod prædicatore
Ioan. 14. conciliauerit & obtulerit gentes Christo, quibus ipse
non prædicauit, licet & ipse per se pacem in Euangelio præ
Ephef. 2. cauerit, dicens, Pax mea do vobis, &c. Quia verò ipse
in cruce pendens pacem fecit, ideo mox transitus ad dextram
cornu altaris, signat se signo crucis, quia vtriusque
phes. Christus pax nostra vtriusque; fecit vnum, duos ac diue
parietes, id est, populos copulans. Post hoc codex Euangelii
per altare clausus ponitur, q̄ quantum ad hoc significat
salem prout sub Euangelio dicitur. Deinde ꝑ Rōm. Pontificem
etiam alij quidam) conuersus osculatur diaconum, vt ostendat
Psal. 71. pacem illam in aduentu Christi venisse, quam Prophetæ præ
serant. vnde David, orietur in diebus eius iustitia, & abunda
tia pacis, donec, &c. Et alius propheta, Pax erit in terra
Luc. 2. cū venerit. Et ideo Christo nascēte, vox intonuit per Ang
Et in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Osculum enim
doque pacem significat, prout dicitur sub tit. de osculo p
Diaconus verò statim se inclinans osculatur pectus eius,
Ioan. 13. gnans quoddam inspiratione diuina prophetæ pacem prædixe
turam. Nam & Ioannes super pectus Domini recumbens
gelij fluentia de ipso sacro domini pectoris fonte pot
xciij. di. legimus. In ꝑ nonnullis verò ecclesiis Episcopus
primum osculatur ministros, postea altare, deinde Euangeli
um, quoniam Christus primum reconciliauit sibi Apostolos
postea Iudæos, deinde Gentiles. In quibusdam etiam
offert osculum pacis cātoribus, quasi terrosum implens
pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis. Dat qu

mentibus, relinquit
dunt, Gloria pa
se Dominus incli
apostolos prædica
unuit eis vt dicat
et in principio, &
Ecce quid canto
et nos filio eius
pacem cantor dat
mus gloriam De
quam prophetau
temporibus
erat in princip
steterunt cum Epi
ipse incipitur, se
Postea verò marty
ante Dominum se
antem orant, qu
buldam ꝑ etiam
insecus sine altern
los binos misit ad
num intraveritis, d
istum sicut diacon

Turificatio quid sign
Turibuli forma & s
Altare cur incensetur
Sothet, papa.

De Tu
darum ꝑ osculo
nu diaconitur b
corpus assumēs,
uid, secundū carn
od orat in Euang
eis tantū, sed pro
od autē diaconus
m vel sacerdotem
sensum orationis
etate, nam sine fide
pr

sentibus, relinquit absentibus, nec ante osculum pacis can-
 unt, sicut dicunt, Gloria patri, quia fides trinitatis non ante claruit,
 nisi se Dominus inclinauit, & nos reconciliauit, & trinitatem
 Apostolos prædicari mandauit. Et ideo osculo dato Episco-
 pum annuit eis ut dicant, Gloria patri & filio & spiritui sancto, si-
 cut in principio, & nunc & semper, & in secula seculorum,
 Amen. Ecce quid cantor annunciat, scilicet quod corda patrum
 reuertantur in filios. Abraham tres vidit, & vnū adorauit. Sic
 et nos filio eius credere, trinitatem in vnitatem. Post datam
 pacem cantor dat sanctæ trinitati gloriam; quasi diceret
 gloriam Deo patri & filio & spiritui sancto, quia pa-
 tris quam prophetauit per sanctos suos prophetas, nobis in
 ultimis temporibus dignatus est ostendere. Quādo verò di-
 citur erat in principio, diaconi ad altare procedunt, & iterū
 reuertuntur ad Episcopum, in quo figuratur quod ideo Aposto-
 lū morti tradiderunt, ut Christi corpori adinateretur. Prius au-
 tem steterunt cum Episcopo ante altare inclinari, sed cum ver-
 bo incipitur, se erigunt, quod chorus sanctorum martyrum
 nouissimā tribulationem in conuale lachrymarum mane-
 re. Postea verò martyrio coronati erecti stabunt liberati, & se-
 rant Dominum semper. Osculo autem dato, rursus diaconi
 sanctificem orant, quasi dicant, Domine doce nos orare. In
 vultu etiam ecclesiis diaconi bini & bini latera altaris
 in secus siue alternatim osculantur, eo quod Dominus Apo-
 stolos in binos misit ad prædicandum, dicens eis: in quamcunq;
 ciuitatem intraueritis, dicite, pax huic domui, qui reuersi sunt ad
 vobis sicut diaconi reuertuntur ad Episcopum.

Ioan. 14.

Luce. 1.

Luce. 10

S V M M A.

Turificatio quid significet, & nū. 4.

Turibuli forma & substantia.

Visiones in Christo treis.

Altare cur incensetur.

Sothre, papa.

De Turificatione. CAP. x.

Off datum + osculū, Episcopus seu sacerdos accipies de ma-
 nu diaconi turbulum sacrum incensat altare, quia Christi
 corpus assumēs, de genere prophetarum, factus ex semine
 uid, secundū carnē suis orationib; fouet Ecclesiā, secundum
 quod orat in Euangelio, pater sancte ego pro eis rogo, & non
 pro eis tantū, sed pro illis, qui credituri sunt per verbum eorū.
 Quod autē diaconus postea turbulū accipit, ut incēset Episco-
 pum, vel sacerdotem, moraliter instruit, quod si dignē volumus
 ensam orationis offerre, turbulum incarnationis debemus
 habere, nam sine fide mediatoris, homines Deo placere nō pos-
 sunt.

Rom. 7.

Ioan. 17

sunt: sed iuxta verbum promissionis ipsius si quid petierint oratione, credentes, accipient. Per turibulum enim verbum capitur incarnatiō. Nam sicut in turibulo pars superior, & interior tribus catenulis vniuntur, ita in Christo tres sunt vniōes quibus diuinitas, & humanitas vniuntur, vniō carnis ad animam vniō humanitatis ad carnem, vniō diuinitatis ad animam. Quod enim quartam vniōem assignat, videlicet diuinitatis compositionem simul ex anima, & carne, vnde & quādam turibulum quatuor catenulas habent. De hoc etiam turibulo Moyses quā specialiter ad Aarōn, Tolle turibulum, & hausto igne altari, mitte incensum desuper. Est & alia in turibulo consideratio, prout in tit. de accessu ponitur ad altare tractum est. Rursus turibulo altari Episcopus vel sacerdos turificatur, ad significandum, quod sicut Christus est altare & hostia, sic est Pontifex & sacerdos, cui est orationis sacrificium offerendum, quia verō dicitur non solum in quantum Deus, sed etiam in quantum homo. Ideo in quibusdam ecclesiis pontifex turificato altare, ad conuocandum circum circa turificatur, vnde psalmus, Circundabo altare tuum Domine. Sanē turibulum aureū, significat sapientiam, quia omnes thesauri sapientie Dei in eo fuerunt asconditi. De stetit Angelus iuxta altare habens turibulum aureum, & cetera sunt illi incensa, id est, Christi resurgens carnem habuit potestatem. Argentum significat Christi carnem ab omni mundicia & munditia renitentem. cupreum, fragile, & mortale ferreum resurgentis fortitudinem. Si quatuor habet catenulas, demonstrat eum ex quatuor elementis constare, vel quatuor virtutibus, scilicet iustitia, prudentia, fortitudine, & temperantia decorari. Quinta quæ partes diuidit, animam designat, quæ se in morte à carne illo triduo separauit. Si verō quatuor habet catenulas, figurat animam, carnem & verbum in vna conuincere personam. Quarta quæ partes separat, potestas est quā animam posuit pro quibus suis. Si vna tantum catenula sustentatur, designat quod solus de virgine generatur, quodque liber est inter mortuos liber. Circulus cui hæc omnia innescitur, est deitas, quæ nullō termino clauditur, à quā hæc omnia continentur, & operantur. Præter mysticam & etiam rationem hoc incensatur altari, ut omnis ab eo nequitia demonum pellatur. Fumus enim incensæ valere creditur ad demones expellendos. Vnde cum Thobias interrogasset Angelum quorū reuerentia haberent ea quæ de pisce iusserat obseruari. Respondit, quia deus cordis eius particulam si super carbones ponas, fumus exiens, quod deus omne demoniorum genus extricat. Sorberit papa. xxij. dist. gratas. Statuit ne moniales incensum circa altaria ferant.

N. m. 16

psal. 15.

Cor. 2.

Apoc. 8.

Thob. 6.

SV

Sacerdos qualiter se dicit
Sacerdos, inquit Missæ
Episcopi & superiores
sacerdotum latus vergent
Anacletus papa, item
celebrantis. Et qui
notet,

qualiter Episcopus
stare debent.

Verificatione per
altaris partem se tra-

ciū, & Kyrieleiso
partem, significat

em ad vitam æternam
Christum ingre-

ditus quādo temporalis
assumptam ad

procedens ad alta-
re quod Emanuel in

gentiles, iudæi eni-
m, gentiles verō q-

los ergo sacris vestim-
entis vestitū signifi-

cat ad populum, ut e-
ius, designat quæ Ch-

ribus voluit nasci.
tum dicitur sub tit.

quæ licet domino Pa-
trī capellani suis in-

credo, & sanctus, &
la, vel tractus, vel

quod illa instructio
get illud autē nota-

ad notandū, quæ Ch-
& respicit versus

patrem quæ fuit, n-
est patris facie intue-

rum quia nemo
Dei extra de vo-

elentis, quod Do-
facie autē meā vi-

ten & superiores, ce-

SYMMA.

sacerdos qualiter se disponere debet initio Missæ.

sacerdos initio Missæ cur ad dextrâ altaris partē primū deflectat. Episcopi & superiores Missam auspicantur, remoti ab altari ad extrum latus vergentes. Et quibus id de causis. nu. 45. 67. Anacletus papa, item, Lucius statuerunt ministros plures Episcopo celebranti. Et quibus causis ducti. 9 Pulvinar Missale, vid notet.

qualiter Episcopus vel sacerdos, & ministri ad altare stare debent.

Verificatione ꝑ̄peracta. Episcopus vel sacerdos ad dextrâ altaris partē se trāsfert: ubi vna cum ministris planē officii, & Kyrie eleison dicit, qui trāsitus de medio altare in dextrâ partē, significat Christi trāsitū de passione per resurrectionem ad vitam æternam. Item à laeva tranſiens in dextram, Christus ingrediētem mundū, laevam enim tetigit, ut quādo tēporalem assumpsit vitā, ad dextrâ iuit, quāntē assumptam ad Dei dextrā eleuauit. Rursus per hoc, ꝑ̄cedens ad altare prius dexteram illius partē petit, in quo d. Emanuel in lege promissus prius venit ad Iudæos & gentes, Iudæi enim tunc propter legē in dextrâ partē erant, gentiles verò quasi in sinistra, quia idola colebant. Sa- cerdos ergo sacris vestibus ornatus, Christū carne nostræ humanitatis vestitū significat, veniēs ad altare, Christū de cœlis ad populum, ut eum saluaret designat. deinde in dextrâ stans, designat q̄ Christus in mūdū veniēs, venit ad Iudæos, quibus voluit nasci. Beata enim Maria, Iudæa fuit: de hoc etiam dicitur sub tit. de mutatione sacerdotis & ordinē. et q̄ licet domino Papæ celebranti vel missam audienti, le- uent capellani suis introitus & Kyrie, & gloria in excel- credo, & sanctus, & agnus Dei, non tamen graduale vel -la, vel tractus, vel offertorium, vel postcommunio: pro- pter illa instructoria sunt & introductoria quibus ipse et illud autē notandū est, q̄ sacerdos stat erectus ante altare notandū, q̄ Christus venit suos regere inuincibili do- mino, & respicit versus oriētē, quia Christus nō suū, sed patris iram quæsiuit, nec respicit retrorsum, tū quia Christus patris faciē intuetur, iuxta illud, Scio vnde venio, & quo Iuan. 8. tū quia nemo mittēs manū ad aratrū, & respiciēs retro Luc 9. t, Dei exīta de voto. magnē. imò ad populū dorsum vertit, sentās, quod Dominus ait ad Moſen, Videbis posteriōrā faciē autē meā videre nō poteris. Exod. 33. cap. ꝑ̄ episcopi Exod. 33 n & superiores, celebrantes nō ante altare, sed remoti ab

illo ad dextrum, eius latus vsq; post dictum offertoriū man
quod sit primò ad repræsentandum q̄ ex latere Christi
per altare significatur, initium nostræ redemptionis fuit. †
cundò sit hoc, nō solum ad maiorem solennitatem, vt per
à minoribus sacerdotibus discernantur. Verum etiam sit
quia ipsi in missa repræsentāt non solum Christi dignitatē
excellētiā aut eius oblationem: verum etiā humilitatē &
diētiā in ipsa sui oblatione & consecratione. Siquidem
stus quantum ad sui dignitatē, est patri æqualis, & sedet à
tris Dei patris, prout in symbolo legitur, quod repræsentat
latus, stans ante oblationem, ad dextrum latus altaris. In
verò oblatione, Christus pro nobis factus est hostia, &
prelatus eius vices gerens; ex tunc ipsi altari, quod aram
eis insinuat, debet to. aliter inhærere. † Tertio quoniam p
torum actus esse debent incitamento subditis ad doctrin
idē vsque tunc manet ab altari separatus, & ex tunc m
lanandum & turificandū & sacrificandū ad altare acced
ostendat quæcunque in missa præcedunt solennitates &
des esse, de cons. di. ij. panis est. Sed tunc deinde ad essen
seu subitā alia peragēda accedit. Quartò, in † hoc repræ
tat, q̄ legalis Pontifex intrans in sancta sanctorum, carb
feroat, & sanguinē, prout rāctū est in proœmio huius
ris † Quintò sit hoc ad repræsentandum quod ait Prop
Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis. Don
nā inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Sacerdos
Christum repræsentans, sedet à dextris altaris Deum pat
hoc loco signans; donec ad cōsecrandum hostiā acceda
quā fracta sunt tartara, & inimici dæmones deuicti & qua
bellum pedum positi. Ministri verò; scilicet diaconus, & s
conus, retro illum ad altare stantes, qui tamē inueniend
cesserunt, signantes martyres, qui in veteri testamento su
post Domini natiuitatē dignē coronantur, & ad quācūq;
ris partē ille transierit, ipsum retro stātes sequuntur, vt o
implerū esse, quod Dominus admonuit, dicēs, Qui mihi
strat, me sequatur, & vbi ego sum, &c. intēdentes semper
solicite in illū, ad notandū quod fideles, quāvis adhuc
vita positi, tamen æternitatē Christi semper intēdunt. in
dam etiā ecclesiis illo se vertēte, ad populū illi similiter
tunt, & illo se cōuertente ad altare, se similiter cōuertu
Christus ab oratione ad p̄dicationē, aliquādo verò ecō
dum viveret, se cōuertit: quod designat versio ad populū
uersio ad altare, in quo quidē imitādos est ad p̄dicatōr
p̄ ministros ipsos cōgruē designātur. Anacletus † Papa de

Psal. 109.

Ioan. 12.

Episcopus. statui
nabeat diaconos, q
quodq; ministros: qui
ergo, & presbyter
corde, humiliato
mauolis homin
secundum Lucium
erant, quia propter
monium ab his, q
missam habeat a
est in proœmio
aliqui diaconi stan
uatur vsque ad m
m. Maior tñ pars in
tra, quia virtūque p
& æternam, vt ib
amittamus ætern
tati ante facies sua
erant, significantes
tribulatione oppre
quos se esse confite
teā erigunt, sicut
bos quoque. signan
nale lachrymarū a
eriguntur, quia i
onni tribulatione
am mulieres, quæ d
p̄is, correbat in Cl
ter: inter moras pul
teorum & molle
at, supponi debet
ta illud sapientis, S
itus Domini requi
Kyrie eleison, quid
Peccatum, in quot
De Kyrie e
Ranlato in † dex
te, deinde quia
ad venit, sicut p
is s̄vō, quia venit
innotat trinitatē
tū dē Kyrie eleison

Episcopus. statuit q. Episcopus Deo sacrificans, secum te-
 habeat diaconos, qui oculi eius dicuntur, & subdiaconos re-
 gulos; ministros: qui sacris indui vestibus in fronte, i. ante &
 ergo, & presbyter à regione, i. à parte dextera, laeuque, con-
 cordie humiliato spiritu, ac prono stent vultu, custodientes
 à malivolis hominibus, & cōsensum præstantes sacrificio.
 secundum Lucium papam de consec. dis. i. iubemus. cum nō
 erant, quia propter maluiolos oportet illum habere bonum
 monium ab his, qui foris sunt, statutum est. etiam, vt cele-
 missam habeat à tergo vicini solaminis adiutorē, prout di-
 n est in procēmio huius partis. Et idē in quibusdam eccle-
 aliqui diaconi stant post Episcopum, quasi orantes, vt eum
 nantur vsque ad mortem, & cum eo trāseant ad vitam æter-
 n. Maior tñ pars in dextera parte moratur altaris & minor in
 tra, quia utrūque petit ecclesiā, s. & temporalem benedictio-
 n, & æternam, vt ibi sic transeamus per bona temporalia, vt
 amittamus æterna. Cæterū, dicti ministri retro stantes in
 ati ante facies suas, vsque in finem dominicæ orationis per-
 erant, significantes illos Apostolos, qui in passione Dñi ma-
 tribulatione oppressi, non audebant se erigere, vt Christi di-
 zios se esse confiterentur. Stabant tamen in facie fidei, sed
 teā erigitur, sicut dicitur sub. ij. partic. canonis super verbo
 is quoque. signantes etiam chorū sanctorum martyrum in
 alie lachrymarum ante nouissimam tribulationē manētium, po-
 eriguntur, quia illi postea martyrio coronati stant erecti, i.
 omni tribulatione liberati. Adhuc stantes facie inclinati; si-
 nt mulieres, quæ de cornaculo ad monumentū vultibus de-
 ais, currebāt in Christi amore ardentes. Sanē sacerdos tñ mi-
 et inter moras paluinar molle missali supponit, ad notādū,
 eorum & molle cor & quod faciliē diuinā impressionem re-
 at, supponi debet iugo Domini & cœlestium præceptorū,
 ta illud sapientis, Suscipiat verba mea cor tuum, &c. vt in eo
 itus Domini requiescat. De hoc etiā sub Euangelio dicitur.

SYMMA.

Kyrie eleyson, quid significet, & cur nouies dicatur. nu. 2.

Peccatum, in quotuplici sit differentia.

De Kyrie eleyson. CAP. XII.

Translato in dextera altaris partem episcopo seu sacerdo-
 te, deinde quia tēpus plenitudinis, & annus benignitatis
 aduenit, sicut prædictū fuit à Psal. Tu exurgēs Dñe misere-
 sis Syō, quia venit tēpus miserēdi eius, cōgruē chorus laudat
 inuocat trinitatē triplicādō Kyrie eleyson. i. dedō aut post in-
 trā dē Kyrie eleyson, quia ante omnē orationē sacerdos

Psal. 91

neceſſe eſt miſericordiam Dñi implorare. Siquidem Kyrie eleiſon, Græcè interpretatur Dñe miſerere. Nam Kyrie ſonat Dñe eleiſon. miſerere: & inde Chriſte eleiſon. i. Chriſte miſerere. Vnde propheta: Miſerere nobis, te enim expectamus. Dicitur ſaute noues: primò vt ordo humanus ex hominibus reparatus, nouem alioſocietur ordinibus angelorum. Secundò vt eccleſia perueniat ad ſocietatem nouem ordinum angelorum. Tertio, conſilio Luca, qui An

Eſai. 33: tra nouem genera peccatorum. Eſt ſenim peccatum originale, veniale, & mortale, item peccatum cogitationis, locutionis, bando pronuntiat, perpetratiſſimis. Item peccatum fragilitatis, ſimplicitatis, & malitiam ortum Saluatiſſimæ: fragilitatis, per impotentiam, ſimplicitatis per ignorantiam, malignitatis, per inuidiam. Hoc eſt peccatum in patre: per magnū, quod erit in filium, peccatum in ſpiritu ſanctum. Adhuc ideò, dum inchoando ſtatuitur ter ad patrem, Kyrie eleiſon, ad filium autem ter, Chriſte eleiſon, & ter ad ſpiritu ſanctum, Kyrie eleiſon, ſed ad patrem pro hominibus, & ſpiritu ſanctum ſub eodem tantum vocabulo, quia pater & filius & ſpiritus ſanctus ſunt eiufdem tātū naturæ, ad filium verò ſignificans ſtetit in medio, quia filius & ſi ſit eiufdem naturæ cum illis, eſt tamen & cauſas ſcriptas in ſcriptis, vt geminæ gigas ſubſtantię. Propterea, ideò dicitur ter quantum ad patrem, ter quantum ad filium: ter quantum ad ſpiritu ſanctum, vt notetur pater in filio, & filius in patre, & ſpiritus ſanctus in utroque. De hoc dicitur in v. patre ſub tit. de prima, ſecunda, & Deum. x. di. quod in medio mutatur Kyrie in Chriſte, vt notet duas eſſe naturas in Chriſto. Rurſus Kyrie eleiſon ter triplicatum, ſignificat tres perſonas, de qua in ecceſſu patrum vet. teſta. multiplicatas, ad hoc vt gratia ſummæ celeſtium multitudinis per aduentum Chriſti eos conſociaret noue agminibus angelorum. Eſt ſaute magna iſtorum verborum efficacia. Legimus autem iſte notatur enim quod dum B. Baſilius Kyrie eleiſon clamaret, porta Tunc congratulantiæ ſuæ Papien. eccleſię ſunt aperta. Rurſus B. Geminianus Kyrie eleiſon clamante, quinque Reges conuerſi dicuntur in fugā. Vnde tam inueniret, & forte ſignificat aliud, quam Dñe miſerere. quod tñ nos ignoramus. In quibusdam eccleſiis ſtatim poſt vltimum Kyrie eleiſon ſeruo iam venerat, ciuitas imas, quod verbum Græcum ſonat latinè nobis. Et ſenimus inter Deum eſt, Kyrie eleiſon imas, i. potentia diuina miſerere nobis. B. Geminianus, intergorius inſtituit Kyrie eleiſon nonies & à clero tātum publicè in edienari creatoris ſa cantari, quod prius apud Græcos ſimul à clero & populo Angelorū impeditur. Silueſter verò Papa illud de Græcis aſſumptiſ.

SVMMA.

- 1 Gloria in excelsis hymnus, à quo, & quo loco dicatur. Et eius excellentiā. nu. 3.
- 2 Chriſtus diſſoluit triplicem inimicitiam, qua interceſſerat ante aduentum.

Hilarius Pictanen. quid addiderit ad hymnum, Gloria in excelsis

Sim.

quidem Kyrie
in Kyrie sonat
Christe milerere
us. Dicitur
bus reparatus.
ad d. vt ecclesia
lorum. Tercio
ecceatum origi
onis, locutione
simplicitatis, &
teritatis per ig
ecceatum in paret
tum. Adhuc de
aurem ter, Ch
eyson, sed ad p
cabulo, quia p
ad filium vero
illis, est tamen
ad, id est dicit
quantum id sp
atre, & spiritus
sub in de prima
et duas esse nat
tum, significat
gratia summa
et noue agniti
orum efficacia
lamasset, porta
B. Geminianu
cuntur in fugā
quod tū nos ign
amum Kyrie el
ne nobis. Et f
iferere nobis. B
ratum publicē
clero & populo
s assumpti.

dicatur. Et ciu
intercesserat ant
nam, Gloria in exc
Sim

Simacus Papa. 6 Innocentius tertius, quid statuerit in re sacrā.
Bethleemitant Episcopi priuilegium.

De Gloria in excelsis. CAPVT XIII.

Itō Kyrie el. mox Sacerdos vel pontifex ex institutione
Thelephori papæ inchoat hymnum, Gloria in excelsis
Deo, quem Angeli auditi sunt decantare, sicut legitur in
Eangelio Lucæ, qui Angelorum hymnus perhibet testimoniū
ecceatum origi
onis, locutione
simplicitatis, &
teritatis per ig
ecceatum in paret
tum. Adhuc de
aurem ter, Ch
eyson, sed ad p
cabulo, quia p
ad filium vero
illis, est tamen
ad, id est dicit
quantum id sp
atre, & spiritus
sub in de prima
et duas esse nat
tum, significat
gratia summa
et noue agniti
orum efficacia
lamasset, porta
B. Geminianu
cuntur in fugā
quod tū nos ign
amum Kyrie el
ne nobis. Et f
iferere nobis. B
ratum publicē
clero & populo
s assumpti.

Luc. 1.

Sap. 18.

Luc. 1.

Luc. 13.

Eph. 2.

Eph. 1.

Luc. 2.

omni die & omni Missa, & pro defunctis Gloria in excelsis
cantat, pro eo, quod hymnus ille Luca testat, primò in Be-
emitanæ regionis cantatus est.

SYMMA.

**Dominus vobiscum, saluatio, vnde ortu habuerit, & vbi habeat
locum. nu. 2. Et quomodo intelligatur. nu. 4.**

**Orationes, flectamus genua, vel humiliate capita vestra Deo, cur
Responsio cum spiritu tuo, vnde orta.** (tantum premittantur.

Amen, responsio, quid significet, & quomodo accipiatur.

Pax vobisc. vers. cur dicatur ab Episcopo in Missa.

Diaconus, quare ad horam non dicat, Dominus vobiscum.

**Populus in Missa saluatur septem vicibus. Et qua id potissimum
significatione.**

Sacerdos, quare quinque vicibus se vertat ad populum salutandū.

Sacerdos, cur semper voluat se ad dextram.

De Salutatione ad populum. CAP. XIII.

**Angelico hymno finito, Sacerdos ad populum se voluēs
illū saluat, dicens, Dominus vobiscum: quod sumptū
est ex libr. Ruth. 2. Sic enim legitur, Booz saluasse messo-
suos, & propheta in paralipomenon Asa Regem, & qui cū** Ios. 10.

**erant: & Angelus salutans Gedeonem dixit, Dominus te-
booz quidem figuram saluatoris expressit, qui Ruth**

**habitem duxit uxorem. Et hæc saluatio, significat saluatio-
nem, quam Christus fecit Apostolis post resurrectionē, de quo**

**quinta parte sub tit. de prima parte dicitur. In omnibus
Missæ orationibus Sacerdos premitit, Dominus vobiscum,**

**nisi in orationibus quæ præcedunt prophetias, vel etiam
orationes super populum in Quadragesima, & nisi in orationi-**

**bus, quæ immediatè sequuntur post primam orationem, & in
his, quæ dicuntur in pasceue, sed tunc Missa non dicitur, li-**

**beret Sacerdos communicet. Cū enim per dictam salutationē
dicitur Dominū esse eam populo, qui est in eo per spiritum**

**sancti septiformis, idē Ecclesia ordinavit septies tantum in
Missæ populum salutari, vt iam dicitur. Idē in præmissis o-**

**rationibus tantum dicitur, præmittitur tamen aliis exhorta-
tio ad humiliationem per, flectamus genua, vel per, humilia-**

**capita vestra Deo, quia oratio, quæ faciendā est cum ieiunio
ad malignum spiritum eiciendum, tunc demum valet, si**

**humilitate fiat. Rursus in diebus ieiuniorū prærepresentat
Ecclesia tempus Babylonice captiuitatis. Merito ergo Sacer-**

**dos tunc populum vt pote absentem non saluat, nec se ad il-
lum conuertit, sed absolute incipiens, oremus insinuat pro-**

**eo fore orandum, & quia oratio debet fieri eum effectū,
max**

mox subiicitur flectamus genua, vel humiliare capita vestra
 Deo. Repræsentat etiã tẽpus dominicę passionis, qđ præcipue
 post cœnam cũ discipulis factã incipit, quia ergo tẽpore illi
 Dominus discipulos nõ salutauit, sed eos ad orandum pluri
 excitauit, idẽd Sacerdos tunc populũ non salutatur, sed ei orat
 insinuat. Sed & qđ tempore illo Christus in oratione genua f
 xit, idẽd mox ad genua flectẽdum inuitat, D. xit autem flect
 nus gẽua, in persona vniuersitatis omniũ fideiũ, quasi omni
 syndicus seipsum includẽs, & idẽd loquitur in prima persona
 excitans se, & omnes ad orandũ humiliter, & deuotẽ, sed mo
 subiicit eleuatio in psona al terius, scilicet Christi, cuius typus
 gerit in officio Missę, & tunc loquitur in secunda persona, &
 in dissimili cantu, quasi ipsis Christus dicat surgite, quoniam
 vestram humilitatẽ & deuotionẽ video: & tunc vice omniũ
 loquitur siue orat. Quid significet collectę qđ dicuntur post
 ctamus, & post humiliare, dicitur in iiii. parte sub quarta feri
 in capite ieiuniorum. Aliis vero diebus ecclesia tẽpus exulta
 uonis & plenitudinis & quę præcipue fuit post Christi resur
 rectionẽ repræsentat, & tunc sacerdos populum salutatur rep
 sentans, vt præmissum est: qđ Dominus post resurrectionẽ di
 cipulos salutauit. Sacerdos ergo orationibus præmittit Dom
 nus vobiscum, vt populum recte lat attentum: qđ mens eius
 Deum dirigatur & ei per intenti onem sedulam cõiungatur
 est sensus Dominus vobiscum, id est in vobis maneat & v
 præmio vitę æternę remuneret, & petitionibus vestris effe
 tribuat, seu gratiam Dei impetret is perseverantes in illa. Ch
 rus verõ & populus respõdent, Et cum spiritu tuo, quod su
 pũ est ex Epistola secũda ad Timotheũ. vlt. vbi dicitur. Dom
 nus Iesus Christus cum spiritu tuo. h. iusmodi etenim multę
 salutationes, notant qđ Sacerdotis & populi vnus debet ei
 affectus, et est sensus, tu pro nobis fac turus es preces ad De
 minum, & quia Dominus Deus preces illas ratum approbat
 & exaudit, quę ex bono corde procedunt, oramus & nos si
 lter pro te, vt ille sine quo nullũ est bonum, sit cũ spiritu tuo
 vt qui tecum est in ore, sit & in corde, & in te maneat, & secũ
 dum hoc cessat hæsitatio quærentiũ, quare populus respõd
 Et cum spiritu tuo, cũm Sacerdos dicit idẽd Dominus vobiscum
 optauerit Dominum esse cũ illis nõ solũ in spiritu, verũ et
 in corpore, nam & idipsum populus qđ hanc respõsionẽ optat
 vt præmissum est. Potest etiã dici qđ hac respõsione populus
 se refert solũ ad actionẽ immolationis ad quam sacerdos p
 dit, in qua per spiritũ torahiter eleuatus, & ab omni terrenita
 profus abstractus esse debet. postquã verõ chorus respõdit,

ad latere reuoluēt, scilicet ad orientem, vt dicitur in proc. v. p. & quasi parū de sua bonitate confidens vniuersalē ad se cogit ecclesiā dicēs, quasi omnū syndicus: oremus. q. d. orantes simul mecum, vt quod postulamus, citius impetremus, quoniam impossibile est multitudinem non exaudiri, & rationem dicit, dicendo ergo oremus, hortatur alios ad orandū, quia & ipse monuit Christus discipulos orare dicens: ne intretis in tērationem, & postea orat, quia postea Christus prauit, ipse enim fecit & docuit, q. autē dicit oremus, ab eis quibus habemus, qui prēmisse, oremus, subiungebāt cōmuni rationem, dicit autē oremus stans ante mediū altaris pro rationes positas in principio praced. tit. oratio autē quam significat indulgētiā, quā Dominus repromisit, & deinde ait ad dextram partem altaris, vt dicitur sub ti. seq. Oratio nra tchorus respōdet amen, q. est Hebraicū verbum. q. d. vobis sicut orasti, seu feliciter acta oratio tua: & est sumptū ex Apo. 10. Amb. exponit amen. i. verū est, quod sermo effectus sentiat. de cōf. d. 2. re vera. in fi. xxvij. d. sedulo. 4. hoc nomen quandoq. ponitur pro verē, vt ibi: Amen, adico vobis: extra de iure iur. & si Christus, prout sub tit. de one dicitur. Et not. q. prēmisse saluatio. s. Dominus vobis, ad minores & imperfectiores, & simplices pertinet, scilicet episcopus, vel eius superior qui perfectus esse debet, & illam Christi similitudinē gerit, vt se vicarium Christi ostēdaturus, prima vice vtitur verbo Domini dicētis. Ioā. 20. vobis, t. quā fuit prima vox Dñi ad discipulos, quādo eis resurrex. onem apparuit, quasi diceret in presenti detur pax temporis, & in futuro pax eternitatis. De vtraq. Ioā. cē relinquo vobis, pacē meā do vobis. Hoc etiam verbo st dispēlator Ioseph ad fratres eius. Postea verō ad instar orū sacerdotū, dicit Dominus vobiscū, vt se esse vnum ex Gen 45. stēdat. xcv. di. olim. & c. seq. in fi. Et est aduertendum, q. enim pax vobis dicitur, quādo gloria in excelsis cantatur hoc ideo vt correspondeat ei, quod ibi dicitur, & in terris hominib. & c. praterea hęc saluatio à Christo tempore & lēgitia. s. resurrectionis ad discipulos facta illi cantico: correspondere debet. Sunt etiā qui dicūt q. Pontifex solet celebrās in diebus, quibus gloria in excelsis, dicitur, ostentat Christum post resurrectionē seu resurrectionis gaudio tempore sapē Christus dicta salutatione ad discipulos est, ideoque Christū imitādo primis dieb. hoc dicit. n. verō, quas aliis dieb. vel tēporibus dicit, vel etiā, quā ab omnibus dicitur, Christi passio figuratur, & planctus atque afflictio

Mat. 10

Gen 45.

afflictio cōformatur. Et ideo in illis pax vobis nō dicitur, ne ga-
 dium cum dolore misceatur, poteit etiā dici, q̄ per Christum
 facta est pax inter Deū & hominē, & inter Angelos & homines.
 quod manifestavit Angelus, quādo in Christi natiuitate cāta-
 uir: Gloria in excelsis Deo & in terra pax hominib. Pacē re-
 inter Deum & homines manifestavit Christus, quando post
 resurrectionem dixit Apostolis, pax vobis, hæc representatur
 Missa. Primum per quēlibet Sacerdotē, qui poteit cantare, Glo-
 ria in excelsis, Angelū repræsētās. Secundū, p̄ Episcopū, qui
 solus dicit, pax vobis, repræsētās Christū, qui in persona eccle-
 siæ dixit Apostolis, pax vobis, vtrunq; autē dixit Episcopus, q̄
 leuiter celebrās, quia vtrumq; s. Christū & Angelū repræsē-
 tans. Iste enim specialior est Christi vicarius, quā simplex Sacer-
 dos, ideoque cū omittit officiū Angeli. s. Te Deū laudamus, & Gloria in ex-
 celsis: omittit similiter adhuc officiū Christi, non dicens, pax
 vobis, sed Dominus vobiscum, sicut simplex Sacerdos. Non ex-
 per Episcopum qui repræsētat Christum, & Angelū vna
 sine altare nuntiatur. Idem etiam est in, Ite missa est, quod
 dicit nisi Gloria in excelsis dicatur. ¶ Sanē diaconus non di-
 citur nisi Gloria in excelsis dicatur. ¶ Sanē diaconus non di-
 citur nisi Gloria in excelsis dicatur. ¶ Dominus vobiscum per horas, eō q̄ non ita gerit typum
 Christi qui per Booz hac salutatione vsus est sicut Sacerdos, qui
 in persona, Christi vtitur legens tamen Euangelium, hoc dicitur
 quia tunc vtitur officio prædicatoris, & pronūtiat doctrinā
 ab ipso Christo immediatē prolatam, & etiam cereum pas-
 cem benedicens: quia tunc Christi resurrectionem repræ-
 sentat. Sunt tamē quidam, qui dicunt, quod in diuinis officiis,
 dicere tenentur, licet possunt hoc dicere, cū prohibetur
 legatur, quibus generalis vsus ecclesiæ contradicit, vt se in
 res sacerdotibus cognoscat. Notandum autem est, quod dicitur
 rem ¶ vicibus populus saluatur in Missa, quatenus exclusi
 prem vitis capitalibus suscipiat gratiam sepi formem. M
 rium enim Missæ, ad septem dona spiritus sancti refertur.
 mō in ipso Missæ exordio ante collectam. Secundū, in
 Euangelium. Tertiū, post Euangelium sine dicto sym-
 scilicet ante offertorium. Quarto, ante præfationem, cū
 cit Sacerdos, Per omnia secula seculorum, & consecrat
 ter Dominus vobiscum. Quintū, ante pacis osculum
 dicit, Pax Domini sit semper vobiscū. Sextū, ante primam
 communionem. Septimū, finito finali post communionem
 vel orationem. In prima salutatione spiritus sapientiæ, in
 tur, quia sapientia intrauit in hunc mundum, vt saluaret
 nos. In secunda spiritus intellectus, ideo enim prædica-

Luc. 1.

Ioan. 20.

ret nos. In tertia spiritus consilij, hoc enim secreto Dei cō
 se passioni obtulit, vt redimeret nos. In quarta spiritus for
 ginis, quia pendens in cruce diabolus expugnauit, vt redi
 1 can. 10.
 tit naturate tē
 dominib. Pacē
 tus, quando p
 re presentat
 potest carate
 p. Episcop
 qui in persona
 dixit Episcop
 Angelū repr
 am simplex
 epor. b. quib
 is, & Gloria
 non dicens, p
 sacerdos. Non
 & Angelū vna
 m. illa est, quod
 diaconus non
 gerit. Episcop
 sacerdos, q
 an gelum, hoc
 conūtiat doct
 iam cetum pal
 edionem repr
 n diuinis officiis
 e, cum prohibita
 tra dicit, vt se
 autem est, quod
 quatenus exclusi
 sepi formem. M
 sancti referunt
 am. Secundo
 sine dicto sym
 prafationem, cū
 e prafatione, & cons
 orum, & cons
 e pacis osculum
 exto, ante prim
 post. comin
 ritus sapientes
 mundum, vt
 idē enim p
 In tertia spiritus consilij, hoc enim secreto Dei cō
 se passioni obtulit, vt redimeret nos. In quarta spiritus for
 ginis, quia pendens in cruce diabolus expugnauit, vt redi
 1 can. 10.
 tit naturate tē
 dominib. Pacē
 tus, quando p
 re presentat
 potest carate
 p. Episcop
 qui in persona
 dixit Episcop
 Angelū repr
 am simplex
 epor. b. quib
 is, & Gloria
 non dicens, p
 sacerdos. Non
 & Angelū vna
 m. illa est, quod
 diaconus non
 gerit. Episcop
 sacerdos, q
 an gelum, hoc
 conūtiat doct
 iam cetum pal
 edionem repr
 n diuinis officiis
 e, cum prohibita
 tra dicit, vt se
 autem est, quod
 quatenus exclusi
 sepi formem. M
 sancti referunt
 am. Secundo
 sine dicto sym
 prafationem, cū
 e prafatione, & cons
 orum, & cons
 e pacis osculum
 exto, ante prim
 post. comin
 ritus sapientes
 mundum, vt
 idē enim p
 In quinta spiritus scientia, quia resurgens discipu
 lutauit, & eis sensum aperuit, vt erudiant nos. In sexta spi
 pietatis, quia sola pietate humanam naturam super astra
 vt exaltaret nos. In septima, spiritus timoris quia Ange
 nebunt cū venient ad iudicium, vt glorificet nos. Cae
 In qualibet salutatione mutatur officium Missae, & de v
 officio ad aliud trāsitur, quare merito saluatio pramittitur.
 enim ad operarios no ante ingred mar, eos salutare so
 s, & secundum hoc octo officia sunt in Missa. Rursus saluta
 iam in octaua, vt quidam volunt: scilicet post offertoriū
 secretelam. Nam voluens se ad populū dicturus: Orate fra
 rec. debet dicere sub silentio: Dominus vobiscum. Verūm
 eis quos salutamus faciem regulariter representemus: ita
 en quinque duntaxat ex pramissis salutationib. sacerdos
 opulum se conuertit. Nam in illa salutatione, quae fit ante
 gelium se non conuertit, quā iam intentus est ad verba
 nuntianda, nec etiam in illa, quae ante prafationē, quia
 tentus est ad sacrificium altaris tractandum: nec etiam
 qōē fit ante pacis osculum, quia iam tenet corpus Chri
 manib. & habet cor sursum ad Deum. Et omnino inten
 t ad reuerenter illud tractandum. Nemo enim mittens
 trum & respiciens retrō aptus est regno Dei, extra de vō.
 e. Ceterū quinta, ad populum, cum Dominus vobiscum
 conuersio, significat quinque apparitiones, quas Christus
 discipulis suis in die resurrectionis. Prima fuit Maria Mag
 1 can. 40. & Matth. vlt. Secunda eidem, & aliis mulierib.
 de euntribus de sepulchro, quando dixit eis, Aue. Mat.
 tertia, Petro. Quarta, duobus discipulis eūtib. in Emaus.
 in domo decē discipulis, absente Thoma, loā. 10. Sed
 altera illarū manifesta non fuit, quando videlicet primū
 fuit Maria Mag. vel secundū alios, quando apparuit Pe
 Mat. 16.
 tia nescitur quādo aut vbi, idē dī sacerdos ante secretelam
 orate fratres, praedicat sub silentio, Dñs vobisc. sed pa
 dixit Apostolis. Orate, ne intretis in tentationē. Fuerunt
 & aliae apparitiones de quibus nil ad prafens. Nō est etiā
 psal. 117
 endū q sacerdos semper voluit se ad populū ad dextrā,
 eādē se ad altare reuoluit, quasi isto facto dicens: Dextera
 cit virtutē dextera Domini exaltauit me, de xtera Domi
 virtutem. Secundo ad designandum, quod in sepulchro
 nico Angelus à dextris sedebat Tertiū vt per hoc. Sacer
 dos

dos innuat se rectam & obtentam habere intentionem pro se
pro populo, ad celestem patriam, quæ per dextrâ significatur,
iuxta illud Cantic. Dextera eius amplexabitur me. Quarto quod
versus salutatio populi, & conuersus dicendo oremus, hoc
tam se, quæ populum ad orandum, & oratio debet fieri pro
ternis, quæ per dextrâ significatur, unde Christus sedere dicitur
ad dextram patris: merito parte dextera sit uterq; gerit quæ
pè Sacerdos typum Christi qui perfectus est in saluationibus
& orationibus, quæ ad dextrâ sunt. Verum tamen postquam
xit, orare pro me fratres, &c. se reuoluit ad sinistram, iuxta
Circuui & immolui in tabernaculo eius hoc &c. preparans se ad
molandum, quendam circuitum facit, se igitur conuertit tunc
sinistram, quæ imperfectior & infirmior ad est, notandum im
atione cuiuslibet Sacerdotis, præter Christum. Hinc est, quod
missa verba dicendo, obsecrat tãquam imperfectus, & peccator
& indigens aliorum auxilium impendi sibi ab aliis siue beatis
cuius orationis. Secundò quoque, reuoluitur tunc à sinistra, ut
hoc significet tristitiam de passione Christi, ad quam repara
tam statim intendit. Tristitia enim rectè per sinistram
ficatur: iuxta illud Apostoli, à dextris & à sinistris per gloriam
& ignobilitatem, per infamiam & bonam famam. Debent
fieri illæ volutiones & reuolutiones, ante medium altaris,
illud, in medio ecclesiæ aperuit os suum, &c. in quo & illud
memoratur, quod Redemptor noster, iuxta Salomonem,
suum media charitate constravit propter filias Hierusalem
attendite, quia quidam dicto Dominus vobiscum, ab altari
uoluit, dicunt oremus, stantes ante medium altaris, per hoc
nuantes se loco in manifesto & populo convenienti orare
cet ante medium altaris, quodq; populus debet de mediis
dis orationes ad Deum effundere. Alij verò ad dextrum
altaris, vbi orationem præferre debent, dicunt, oremus, ut
ter in sinuationem & orationem nullum actum alium inten
nant, & ut ibi præcedat orandi in sinuatio, vbi mox subse
sa oratio, & orantis populi esse debet intentio.

SVMM A.

1 Oratio nostra à Deo incipere, ab eodem terminari debet.

Missæ officium cur ab oratione incipiat, & in gratiarum actionem terminetur. ibid.

2 Orationes cui competat dicere. Sacerdotes qui dicantur, ibid.
Dominis vobis, cur à sacerdotibus præmittatur omnibus orationibus.

3 Oratio habenda est breuibus.

4 Oratio, unde dicatur, & unde originem habuerit.

5 Orationum verba, qualiter intelligantur.

Cant. 2.

Mat. ult.

psal. 16.

2. Cor. 7.

Eccl. 15.

Cant. 3.

Oratio, cur principium à
nomen est proprium.
non, res, non quid signifi
collesta quomodo termin
collesta cur nulla dirig
rationes qualiter term
rationes cur dicantur
rationes dicenda in tem
Ratio unica in summis
Eccl. ora
quo consilio ele
De oratione seu
atione p. illa, sub
atio à Deo
Deo
Mi
actio
dicere, Qualiter
Et vbi. Et versus qu
one Sacerdotis ab
dicatur, unde origi
cantur. Qualiter ora
Quæ & quot ora
Quomodo Pontif
primum notand
ordinatur ad Deum
inter Deum & po
ad totum populu
sunt oration
officiu eius tantu
es, quas ipse pro po
& in omib. præmit
eo coniungatur, &
acerdotè ducet hab
ulus consentit, tef
ratio alie termi
breuibus verbis, n
d. fit rector. p
sed in lachrymi
in mentis intent
diuine maiestatis

ratio, cur principium à patre finem verò à filio sortiatur.
 nomen est proprium. 8 Secundum, quid, & unde dicatur.
 in, respon. quid significet.
 collecta quomodo terminetur, variè per discursum.
 collecta cur nulla dirigatur ad spiritum sanctum.
 orationes qualiter terminari debeant in exorcismis.
 Cationes cur dicantur collectæ. 14 Collectarum quinam fuerint
 orationes dicende in templo, quot numero.
 ratio unica in summis festis dicitur. Et quæ id ipsum ratione.
 eravenfis Eccles. orationem dominicam dicit loco collectæ in Mis-
 horis.
 nus quo consilio eleuentur in orationibus.

De oratione seu collecta. CAP. XV.
 ratione pmissa, subiiciuntur orationes, quia in om-
 nostra oratio à Deo inchoata, circulariter per ipsum ter-
 minari debet, idè Missæ officium incipit in oratione, & ter-
 minatur in gratiarum actione. Vnde videndum est, quid debet or-
 atio dicere, Qualiter & pro quib. sit oradū. Quid sit oratio.
 Et ubi. Et versus quam partem orationes dicendæ sint. De
 oratione Sacerdotis ab una parte altaris, ad alteram. Vnde ora-
 tio dicatur, vnde originem habuerint. Qualiter verba totum
 terminentur. Qualiter orationes terminentur. Quare vocentur
 orationes. Quæ & quot orationes dicendæ sunt & de inuestorib.
 Quomodo Pontifex vel Sacerdos illas dicere stare debet.
 primum notandum est, quod ea quib. populus imme-
 diate ordinatur ad Deum, Sacerdotes tantum dicuntur, qui sunt me-
 dii inter Deum & populum, quorum quidam dicuntur publice
 ad totum populum, in cuius persona ipse solus ea Deo pro-
 cur & sunt orationes & gratiarum actiones, quidam priuatim,
 officium eius tantum spectat, vt consecrationes huiusmodi
 orationes, quas ipse pro populo facit, non tantum in persona populi
 sed in omnibus præmittit Dominus vobiscum, vt mens po-
 pulo coniungatur, & quia populus in his, quæ ad Deum per
 Sacerdotem ducere habet, ideo in fine cuiuslibet suæ oratio-
 nis populus consentit, respondens amen: vt iam dicitur, propter quod
 oratio alterè terminatur, etiã si priuatim fiat. Sanè oran-
 tes breuibus verbis, non in multiloquio, vt iam dicitur xij.
 iij. di. sit rector prope se. Vnde & Græci parum & frequen-
 ter, sed in lachrymis & in puritate cordis, non in voce cla-
 ra in mentis intentione & lachrymarum compunctione, sic
 cum diuine maiestatis & Angelorum, oportet nos esse, vt mens

- psalm. 6.* nostra voci concordet, iuxta illud *Psalm.* Exaudiuit Dominus vocem fletus mei. Et iterum, Sacrificium Deo spiritus contribulatus, &c. Debet etiam oratio esse denota, nam omnium creatori cum devotione est supplicandum. Dum autem sacerdos altē dicit orationē, alij non debent verbis orare, sed illā orationem attendere, & ad eam respondere amen, pro quibus sit orandum, dicitur in vi. par. sub tit. de pasceue. Quid sit oratio, & qua hora, & ubi horz canonicz dicendz sunt, & versus quam patrē orandū est, dicitur in procem. v. partis. Quid significet oratio, quz dicitur ante epistolā, dicitur sub tit. de sessione Episcopi. Sanē sacerdos dū orat, ad dextrā consistit altaris, iuxta illud *Exod.* Deprecabitur Aaron super cornu altaris, & placabit super eum in generationibus suis, in hoc illud signans, quod fuerat prophetatū Deus ab austro veniet: Christus, n. ludzōs docuit, ad quos ā patre missus fuit, quz dextra ludzōs, gentiles sinistra figurat, & quoniam iustitia per dextram tristitia verō per sinistram designatur, ideo circō ad dextram partem altaris primum accedit, vt gaudium dominicę natiuitatis ostendat. Deinde dicturus euangelium ad sinistram cōuertitur, vt tristitiam passionis insinuet. Sed iterum redit ad dextram, vt gaudium resurrectionis annuntiet. hoc aliter dicitur sub tit. de mutatione sacerdotis. Rom. Pontifex oraturus, ad sedem post altare, vel alius Episcopus, latus altaris ascendit, & stans collectam pronuntiat quam in bro legit aperto, & deinde sedet, quia sicut Euangelista testatur venit Iesus in Nazareth, ubi nutritus fuerat, & intrauit secundum consuetudinē diei sabbati, in synagogā, & surrexit legere, & datus est ei liber *Esaie* prophetę, quē vt aperuit, inuenit locū ubi scriptum erat, Spiritus Domini sup me, propter quā vnxit me, & cum plicuisset librum, reddidit ministro & sedit. Rursus pōit ad lat^{us} altaris, vsq; ad dictum offertorium morat, vt dictum sub tit. qualiter Ep^{iscopu}s vel Sacerdos. † Sequitur videre vnde oratur, & vnde orationes originem habuerunt. Et quidē dicitur oratio, ab orando, eō qd per eā populo bona corporis, & mēte orando petuntur. Licet n. dominus sciat, quibus egemus, rare tñ debemus, prout dicitur sub oratione Dominica, o enim Sacerdos, pro bonis, vt adsint, & pro malis, vt absint. de quibus autē orationes, in *Apoc.* per fumum aromaticū, qd dicit in cōspectu dñi de manu Angeli, Christus. n. ver^{us} homo propter nos passioni deditus, cuius illa vox est, holocausta etiā delicto nō postulasti, tunc dixi, ecce venio semper pro nobis rabat, quia secundum Apost. exaudiens est in omnib. pro sua uerentia. † Qualiter verba orationum intelligēda sint, videantur quēdā, quod in quibusdā codicib. continetur, profit hunc
- Apoc. 8.*
psalm. 39
Heb. 5.

sancto talis oratio ad hoc profit, vt illi in eternā honoretur in te. Cum enim ipsi sint successū, vnde nō martyri, qui orat pignū sanctorū glorię ecclesiam interim eorū, optare. Quid Dominum nostrū in euangelio dicit, eo, fieri vobis. Oratio, qui Dominus noster, hic etenim est, qui & terminatur in eternā Dei benedictio mediator Dei & hominū, & deus pater per med ante Sole loquor. Et venit ad patrem nō in nomine patris, in nomine propriū nomen, pro quo verō sequitur, quia, &c. ita potest in eū spiritu sancto, nō in inuitate spiritus, nō in sic exponi pramissis, O pater, exaudi quia uiuit, potest, quia iniquitatis, sed vnde verō sequitur, Per te, vel antinomatici in orationes generationis in sibi inuicem tuentur, nam alij dicunt, cāntica canticę cū patre in vniuersis presentī seculū, & iniusti cū iuste cum patre

sancto talis oratio ad gloriā & honorem, sic intelligi debet
 hoc pro fit, ut illi magis ac magis in fidelib. glorificetur,
 auriā honoretur in terris, extra de celeb. mis. cū Marthe. pro-
 pe. Cū enim ipsi sint perfectē beati, omnia eis in celis ad vo-
 tum succedūt, vnde nō egent nostris orationibus, imō iniuriā
 fac. martyri, qui orat pro martyre, licet plerique repurent non
 nē nū sanctorū gloriā posse vsq; in diē iudicii augmētari, &
 de ecclesiam interim ritē pro posse augmentationē glo.ifica
 s eorū, optare. Quia autē post finē orationis subiungitur,
 Dominum nostrū Iesum Christū filiū illud significat, quod
 en euangelio dicit, Quicquid perieritis patrē meū, in nomi-
 eo, fiet vobis. Orat enim sacerdos ad Deū patrē, ut per fi-
 liū, qui Dominus noster, est æqualiter, sicut pater, oratio p-
 tur. Hinc enim est, qd omnis oratio generaliter ad patrē di
 Rom. 5. 14
 gur, & terminatur in nomine filij. Non enim per aliā viam
 os æterna Dei beneficia possunt decurrere, quā per eū, Ioan. 14.
 est mediator Dei & hominū homo, Christus Iesus. x. d. quo
 cut per med antē crystallū mittitur ignis in escā superpo-
 Sole lōginquo. Et sumptum est hoc de Epistolā ad Ro. vbi
 cur, Gloriamur in Deo, per Dominū nostrū Iesum, nemo
 venit ad patrē nisi per me. Et ipse alibi dicit, Si quid pe-
 ris patrē, in nomine meo, dabit vobis. Et nota quod Iesus
 propriū nomen, prout dictum est in proēmio secūda patris.
 ad verō sequitur, qui tecū viuit & regnat in vnitāte spiritus
 s. & c. ita potest intelligi, in vnitāte spiritus sancti, hoc est,
 eū spiritu sancto, nā pater, & filius & spiritus sanctus, sunt
 vel in vnitāte spiritus sancti, hoc est, in spiritu sancto, qui
 unitas patris & filij: & amor, & connexio vtriusque. Possunt
 sic exponi præmissa verba, per Dominū nostrū, & c. ut sit
 s, O pater, exaudi per filium tuum, qui hoc vult & potest,
 quia viuit, potest, quia regnat, viuit inquam, & regnat tecū
 itate spiritus sancti, non quidē viuit & regnat, ut tyrannus
 in iniquitatis, sed viuit & regnat Deus spiritu benignatis.
 ad verō sequitur, Per omnia secula seculorum vel consecu-
 vel antinomatiē intelligi potest. Consecutiue, sicut ge-
 nesiones generationum, quasi dicat, per omnia secula secu-
 lorum sibi inuicem succedentium. Dicuntur enim secula, quia
 untur, nam aliis discedentibus alia sequuntur. Antinoma-
 ut cantica canticorum, & est sensus, sicut ante omnia secu-
 lus cū patrē in vnitāte spiritus sancti, in deitate vixit & fuit,
 in præsentī seculo & in futuro, vbi iusti cum S. Angelis per-
 bunt, & iniusti cum diabolis cruciabitur, credatur æqua-
 ante cum patrē & spiritu sancto & nullo fine concludi.

¶ Sequitur amē quod verbum optantis vel affirmātis, ostēdit al
 festum vel cōsentum, vt prāmissum est. populus enim assentiēs
 voci Sacerdotis, qui d. x. i. per omnia secula seculorū, assenti
 q. secutū per eū creatum est. Vnde in fine psalmorū, vbi nos di
 cimus, fiat fiat, Hēbraeus dicit, amen amen. Et Christus in eūā
 gelio, sepe dicit, amen amen, id est, verū dico vobis. Respicit et
 go ad formā oratōnis, vt quod oratur, optetur, vel admodum
 conclusiōnis, vt quod concluditur affirmetur, verbi gratia, cū
 Sacerdos orans dicit, Da nobis quāsumus Domine, salutē mē
 tis & corporis, populus respōdet, amē, id est, fiat, & cū Sacer
 dos concludit, qui tecum viuūt & regnat in vnitātē spiritus san
 cti Deus per omnia secula seculorū, populus affirmādo respon
 det, amen, id est, verum est, vel amen interpretatur veritas, vt in
 Apocal. hoc dicit amen, testis fidelis. de hoc dictum est in prae
 cedenti tractatu. Circa terminationem collectarū, notandum
 est, q. in eis quandoque dirigitur sermo ad patrem, quandoque
 ad filium, quandoque ad spiritum sanctum & quandoque ad
 totam Trinitatē. Si sermo ad solum patrē dirigitur, nō habet
 mētiōē de filio, neq. de spiritu sancto, tunc dicitur in fine, per
 Dominum nostrum Iesum Christū filiū tuū, qui tecum viuūt &
 regnat in vnitātē spiritus sancti Deus, per omnia secula seculo
 rū, siue per eundē, & eiusdem, vt in illa oratione, p̄tēctor in
 te sperantium, &c. Si verō fiat mētiō de filio, vel de spiritu san
 cto, refert an ante finalem partem orationis, an in fine ipsius
 fiat mētiō de filio. Si verō dirigatur ad patrē, habita mētiō
 de filio ante finē: tunc dicitur in fine per eundem dominum
 nostrū, &c. vt in illa oratione: Deus qui de beatē Marię virg
 nis, &c. Si in fine, tūc subiicitur immediatē, qui tecum sine, per
 eundem, & eiusdem, vt in illa collecta S. Stephani: Omnipotē
 sempiternē Deus, qui primitias martyrum. Et in illa, Deus qui
 salutaris aeternę, vel dominū nostrū Iesum Christū, siue per, vt in
 illa collecta, Deus, qui nos redemptione, quā dicitur in
 gilia Natalis. & in illa, illumina quāsumus, quā dicitur in Epist
 phania, vel Iesus Christus dominus noster, vt in illa, Deus, qui
 ad aeternā, quā dicitur feria tertia post Pascha, & insereta illa
 ipsi tibi, quā dicitur in cōna Domini. Si verō in oratione quā
 ad patrē dirigatur, sit mētiō de spiritu sancto, dicitur in fine
 per dominum nostrum, sed tunc dicitur ibi in vnitātē eiusdem
 spiritus sancti Deus, vt in illa, Deus qui corda fidelium. & in illa
 la, Adsit nobis quāsumus virtus spiritus sancti, &c. Quod
 si fiat ibi mētiō de spiritu sancto & postea de filio tunc
 subiicitur in fine immediatē, qui tecum, vt in illa oratione
 ne, Mentē nostras quāsumus domine paracletus, & in illa
 dominum nostrum

ne igne, &c. Rursus, quando ad Patrem dirigimus sermonem, quando ut ipse det nobis spiritum viuificandi, vel huiusmodi: tunc dicitur, per dominum: siue per eundem, vel eiusdem, ut in illa oratione quæ dicitur in benedictione cinerum: Deus qui in benedictione, &c. & in illa quæ dicitur in benedictione fontis: Omnipotens sempiternus Deus, respice, &c. Si autem sermo ad filium dirigatur, ut in illa oratione, Excita domine potentiam tuam, & veni, & similiter in aliis collectis, de aduentu domini, & in illa. Deus qui virgineam aulam, tunc dicitur in fine, qui uiuis & regnas cum Deo patre, in unitate spiritus sancti Deus, & si fiat ibi mentio de patre, tunc dicitur, qui cum Deo patre, &c. ut in illa oratione canonis, Domine iesu Christe fidei, &c. Si uero sermo dirigatur ad spiritum sanctum, dicitur in fine, qui tunc dicitur in fine, qui cum patre & filio uiuit, & regnat Deus, &c. Veruntamen in omnis oratio dirigatur ad patrem, vel ad filium, & nulla ad spiritum sanctum, quia spiritus sanctus est donum, & à dono non petitur donum, sed potius petitur doni, petitur, ergo à patre, & filio, & ad eos sermo dirigatur, tanquam ad donatores, & non à spiritu sancto, qui donum & pariter ab utroque procedit. Si autem ad totam unitatem sermo dirigatur, tunc dicitur in fine per dominum per eundem, & eiusdem, ut in illa oratione canonis, Suscipe sancta Trinitas, & in illa quæ dicitur in fine Missæ, Gloriam tibi sancta Trinitas, in quibus dicitur per Christum donum, quod succedit in orationibus in locum per dominum, quod causa breuitatis. Idemque in oratione, quæ ad Deum dirigatur de eo mentio fiat, ut in illa, Omnipotens sempiternus Deus, qui dedisti famulis tuis, tunc dicunt quidam, qui uiuis & regnas Deus, per omnia secula seculorum. Alij uero intellegunt quod oratio ipsa ad Deum filium dirigatur dicunt, qui uiuis & regnas in unitate spiritus sancti Deus per omnia secula seculorum. & in illa oratione Fidelium Deus omnipotens tota nanque Trinitas conditor & redemptor est, licet Christus proprie sit redemptor. Potest etiam dici, quod oratio quæ ad Deum patrem dirigatur concluditur sine aliqua personarum distinctione, qui uiuis & regnas Deus per omnia secula seculorum. Vel inter ar orans sermonem ad se, vel ad populum dicēs, quod ipsa oratio dignetur, & sic etiam concluditur in orationibus & benedictionibus. Sanè in oratione in qua sermo dirigatur ad caput ecclesiæ sic uidetur debere dici qui uiuis & regnas, cum Christus sit caput ecclesiæ, extra de sacra unct. cap. j. sed non ita. Tota namque Trinitas est caput ecclesiæ ideoque dici debet per dominum nostrum, in exorcismis tunc uero ad expellendum

dæmonē aliter dicitur, quoniā in aquæ benedictione dicitur
 per eum qui venturus est iudicare viuos & mortuos, & secu-
 lum per ignem. Similiter & in catechismis dicitur, qui vēturus
 est, &c. quā cito enim diabolus audit Christum esse venturum
 iudicare seculū per ignē, fugit, timens iudiciū ignis, quia se-
 se post diē iudicij æterni igne premēdum. eadē quoque ratio-
 ne dicit magister Gilbertus quod orationes in exequiis mor-
 tuorū debent simili modo finire, cōmunis tamen vsus ecclesiæ
 tenet, vt dicatur: Per Dominum nostrū, &c. in illa tamē orati-
 one, Fidelium Deus omnium conditor, debet dici, qui viuos
 regnas, &c. vt præmissum est. & aduerte, q̄ orationes in lau-
 bus, in Missa, & in Vesperis, sub eodē & solēniori tono dicun-
 tur pro eo, q̄ illæ horæ solēnius & festiuius in ecclesia dicuntur,
 in aliis vero horis & officiis alius tonus minus solēnis ser-
 tur, tum quia minus solēniter dicuntur, tum quia illæ ad al-
 terri possunt signatū. Omnibus autē orationibus, præter
 in exorcismis præmittitur, oremus, non tamen semper Do-
 nus vobiscum, vt dictum est in præcedenti. Sequitur vide-
 t̄ quare orationes, quæ circa principium Missæ dicuntur, col-
 lectæ vocentur, & quidē idē, quia sacerdos qui fungitur le-
 tione ad Deum pro populo: in eis petitiones oīanū in
 colligit, & cōcludit, vt eas ad Dominū referat, propriē tamē
 dicuntur collectæ, quæ super collectū populū dicuntur, puta
 processionibus, vel dū colligitur populus ad stationem faci-
 am, vt de vna ecclesia procedat ad altare. lix. di. quoniā. de
 se. di. v. cōuenit. In vrbe nanque quælibet ecclesia stationem
 habet aliquā ecclesiam sibi vicinā, in qua colligitur popu-
 lus die stationis, & ibi dicitur collecta super populū collectum
 inde omnes simul ad ecclesiam, in qua fit statio, accedunt.
 de in cōcilio Agaten. de cōse. di. v. conuenit. in fin. dicitur
 plebs collecta oratione ad vespērā dimitatur ab episcopo
 benedictione, & est sumptū hoc nomē de Leuitico, vbi se-
 phagia, quæ est vltimū festorum legalium, collecta voca-
 tur pro eo quia in fructuum collectione fiebat & figurabat fru-
 ctuum nostrorum collectionē cum dicitur, Ecce homines
 omnia opera eius cum eo. Orationū t̄ varij fuerunt doctores
 quarum numerus & varietas intantū exercebat quod oī-
 um Africanum cōcilium constituit, vt nullæ preces vel orati-
 ones, vel Missæ vel præfationes vel cōmendationes, vel
 nūm impositiones dicantur, nisi in cōcilio fuerint appro-
 bati. Et Gelasius Papa tam à se quā ab aliis appositas preces
 ordinasse. B. Greg. seclufis his quæ nimia vel incōgrua vidē-
 tur, rationabilia coadunauit, cōgrua multa nihilominus
 necessaria superadde-
 precedentes, in tantum
 eorum generen-
 multitud. ne flect
 mediocriter. eum
 orationes vltimas
 at. Cū oratis, no-
 enim in multiloqu
 Domine doce nos
 ter noster, &c. Huius
 erdotes in Missa sa-
 ne. Nam Christus
 e necessaria cōpres-
 numero Deus gau-
 car in Missa orati-
 titola, vel vnum eu-
 rius, vel tres, vel qu-
 ei vnitate, vel vnita-
 erum Trinitatis, &
 ter, si fieri potest, ut
 am quinq; plagas O-
 Sepie, ad designa-
 ma Spiritus sancti.
 c. Vnde eum cetero-
 men secundū diei be-
 er primū ab vnitate
 eri originem fortitū
 n. i. nuptie. Et nota
 a collecta, nisi forte
 m quoque est, qu-
 bent in secreta, pos-
 estolam in exordio
 e debet suo principi
 secreta preceden-
 collecta pro defunctis,
 nis, nō finalis, sed p-
 is debet ad suum
 n. i. Episcopus. Sem-
 s, prout dicitur su-
 cimento etiam Do-
 orum, in quorum
 aut, auxilio egent.

cessaria superaddens. Ceterum, quidam t̄modum & ordinē
 precedentes, in tantum orationes multiplicant, vt auditoribus tā
 in t̄dium generent & fastidium, quasi Deus & homo, verbo
 in multitudine flecti possit, vt pr̄missum est. de conse. dist. 7.
 in mediocriter. cū contrā Elaias dicat, Cū multiplicaueri
 orationes vestras non exaudiam. Et Dominus in euangelio
 dicit, Cū oratis, nolite multū loqui sicut Ethnici faciunt. Pu-
 enim in multiloquio exaudiri. Vnde cū ei dixissent Aposto-
 Domine doce nos orare, cōpendiosam eos orationē docuit,
 ter noster, &c. Huiusmodi ergo orationis formam sequentes
 sacerdotes in Missa septenarium orationis numerum non exce-
 dent. Nam Christus septem petitionibus omnia corpori & ani-
 me necessaria cōprehendit in illa, prout sub eo dicitur, quia ve-
 numero Deus gaudet impari, quidam obseruant, vt impares
 orant in Missa orationes, videlicet, vel vnā tantum, sicut vna
 stola, vel vnum euangeliū dicuntur, & iste numerus est ordi-
 narius, vel tres, vel quinque, vel septem. Vnum, ad designandum
 ei vnitatē, vel vnitis sacramentū. Tres, ad significandum my-
 sterium Trinitatis, & quia Christus ter in passione orauit dicēs,
 ter, si fieri potest, transeat à me calix iste. Quinq;, ad designā-
 dum quinque plagas Christi, seu in quinque partib; Christi passio-
 nis. Septē, ad designandū spiritū gratiæ septiformis seu septem-
 na Spiritus sancti. Deus enim diuisionē & discordiā detesta-
 tur. Vnde cū ceterorum dierū operib; benediceret, operibus
 non secundū dici benedixisse nō legitur, eō quod binarius nu-
 merus primū ab vnitate recedebat, & ab eo ceteri diuisibiles nu-
 meri originem fortiuntur, & impar numerus mūdus est. xxxij.
 i. i. nuptiis. Et nota, quod in summis t̄festis t̄tūmodo dicitur
 collecta, nisi fortē eadem die aliud festum occurrat. Scien-
 tum quoque est, quod totidem collectę & eodem ordine dici
 debent in secreta, post communionem, quot pr̄cesserunt ante
 stolam in exordio Missę, nec plures, nec pauciores, finis nan-
 que debet suo principio & quilibet post communionē collectę
 secretis pr̄cedentibus conuenire. Cauendum est etiā, quia
 collecta pro defunctis intermiscetur in Missa quę dicitur pro
 is, nō finalis, sed penultima, vel antepenultima dicatur, quia
 debet ad suum principium retorqueri, de cōsecratione di-
 j. Episcopus. Semper enim faciendā est memoria pro defun-
 tis, prout dicitur sub decima particula secretes, super verbo,
 mento etiam Domine, &c. quia etiam viuorum & etiam san-
 rum, in quorum honore celebrantur, qui in vita glorię vi-
 ut, auxillio egent. Sed in Missa pro defunctis intermisceri nō

Esaię 1

Mat. 6

- debet collecta pro viujs: etiam, vt quidam dicunt, illa commu-
nis, Deus qui viuorum dominaris, & c. ab August. composita
notandū, qd defuncti iuuare nequeunt viuentes in hac vita, ne
etiam inuolare, eternā vitam: licet ipsi iuuari valeant ab vi-
que. In Mssa tñ pro defunctis potest, vt quidam dicunt, esse
ultima collecta de sanctis: & e conuerso. Inno. Papa primus
posuit quatuor collectas pro mense Septembri. Innocentius
rō papa tertius composuit illam: A cunctis nos quzsumus D-
min-; m-ntis & corporis defende, & c. In ꝑ ecclesia Lateran. nō
quā dicitur oratio, sed in Mssa & in omnibus horis loco or-
tio is alta voce pronuntiatur oratio Dominica, quz in nou-
test-mento prima oratio fuit. Nam & in primitiua ecclesia
fiebatur. ¶ Sanē pontifex seu Sacerdos dum orare seu orationem
dicere incipit, manus eleuat, & extendit, iuxta illud He. 12. Mo-
nus remisit, & genua debilia roborare: & Romanorū prophetas, supra Eua-
ngelium, & etiam alij Episcopis in multis ecclesijs ministri ad lit-
res, eleuatas manus sustinent, quā manuū eleuatio à lege
psit exordium. Legitur enim Exod. 17. c. & xxxvj. dist. si quis
cū Israel pugnatet aduersus Amalech in deserto, Moses ab
dit super verticem collis: cūque leuaret manus, vincebat
rael, si verò paululum remisisset, Amalech populum superab-
Aaron autem & Hur sustentabant manus eius, ex vtraque
to. Legitur etiam 3. Reg. cap. 8. quòd Salomon stetit ante alt-
Domini in conspectu ecclesie Israel: & expandit manus suas
Act. 1. cælum orans pro populo. & Genes. 4. Leuo manu meam
Dominum Deum excelsum. Eleuatio autem ipsa, repræsentat
quòd Christus eleuatis manibus ferebatur in cælum. Vel ele-
uatio manuū meatum, sacrificij vespertinum. Extensio
rō manuū idèd fit. Nam Christus cū expandisset manus
cruce, pro persecutoribus orauit, dicens, Pater mī, dimitte ill-
quia nesciunt quid faciunt: moraliter instruens, quia Christi
Ioan. 8. semper paratus est recipere poenitentes. Iuxta illud quod
pro-misit: Omnis qui venit ad me, non eiciam foras. Quidam
men perfidi hæretici derident huiusmodi manuū extensio-
Esaie 1. propter illud E'ā. Cū extēderitis manus vestras, auertam o-
los meos à vobis.

SYMMA.

- 1 Epistola, quid. Vnde dicatur, & quid significet.
- 2 Epistola ubi debeat legi.
- 3 Epistola cur premittatur Euangelio.
- 4 Diaconus lecturus Epistolam, à quibus, & quot comitetur.
- 5 Epistolam legens, quo flectere vultum debeat.

*Epistola sumpta ex libro Moysi vel Salomonis qualiter terminatur.
 Epistolam legere non potest quis nisi fuerit subdiaconus.
 Ministerium verbi Dei est triplex. 9 Sedendi vsus, vnde.
 Echones Apostolicas & Evangelicas: quoniam primum statuerit debe-
 re dici ante sacrificium.
 Evangeliorum, Epistolarum, & prophetiarum varia est terminatio.*

De Epistola. CAPVIT XVI.

Ratione finita, dicitur Epistola, quæ significat doctrinam
 Apostolorum. Eleganter autem illam præcedit oratio: quia
 legitur Luc. 10. c. Rogate Dominum messis, ut mittat operarios
 in messem suam. Sanè Epistola Græcè & Latine supermissio,
 perogatio: dicitur ab epi quod est supra, & solon, missio.
 Illa enim est ab Apostolis supra legem Moysi, supra Psalmistas
 & prophetas, supra Evangelium, sicut & prophetarum supra legem:
 & literarum de vna persona ad aliam missæ appellatur Episto-
 la supra missæ, quasi missæ supra, seu præter id, quod refert nū-
 qua voce: sicut & Apostolus supra id, quod dixerat Ephes-
 orinthiis & aliis, Epistolas mittebat. Legi debet & Epistola
 dum magistrum Petrum Antiochodoren. in dextra parte
 illarum: quia Christus primò venit ad Iudæos, qui dicebantur
 cetera esse. Melius tamen sit in medio ecclesiarum pro eo, quod
 illi fuit medius inter Apostolos & prophetas, ut iam dicitur.
 Iur quoque Epistola in loco inferiori. Evangelium in supe-
 riore & supposito panno, de quo sub euangelio dicitur. Præmit-
 titur autem epistola euangelio. Epistola namque designat offi-
 cium, quod Ioannes ante Christum exercuit, qui præiit ante fa-
 ciem Domini parare vias eius, sicut ipse testatur. Ego, vox claman-
 tis in deserto, parate viam Domini. Ioannes ergo quasi subdiacono
 subministrat illius, qui de se dicit, Non veni ministrari. Vnde
 Mat. 20. *Mat. 20.*
 ut prædicatio totius præcessit prædicationem Christi, ita
 Epistola euangelium præcedit. Gerit quoque epistola, figuram
 & prophetiarum, quæ Christi aduentum præcesserunt, sicut ipsa
 euangelium præcedit. Præcessit quidem Lex euangelium, sicut
 Lex lucem, sicut timor charitatem, & initium perfectionem.
 Epistola subdiaconum epistolam lecturum vnus tantum comita-
 tur, acolytus, quia prædicationem totius pauci secuti sunt, quo-
 rum ex neminem ad perfectionem ducit, sed diaconum euange-
 listarum, tam subdiaconi quam acolyti & ceteri comitan-
 tes, quia prædicationem euangelij, quæ perfectionem facit, pluri-
 bus acciperunt. Dici etiam potest, quod per subdiaconum & dia-
 conum legendum processum, duplex Christi manifestatio per du-
 ctum eius aduentum significatur, quorum primus vnus tantum

habuit præcurſorē, ſc. Iohannem, qui per ſubdiaconum præ-
tem ſignificatur. Secundus duos habebit, videlicet, Enoch &
liam: qui per duos vel plures præcedentes diaconum figur-
tur. Facies autem ꝑ epistolā legentis reſpicere debet altare, quia
Chriſtum ſignificat, quia Iohannis prædicatio ſe & alios ad
bat in Chriſtum, de cuius vultu iudicium, & equitas procedit
extra de eccl. ben. vt noſtrum. Iſ vero, qui præcedit ſubdiaconum
euntē legere, non vertit faciem ad legentem, quia Iohannes
ad ſe audientes, ſed potius ad Chriſtum dirigebat. Sed qui
conum euntē legere præcedebant, nunc reſpiciunt ad eu-
gelium, & ad faciem recitantis. Primò, vt ex mutua vtriuſque
ſpectatione, amor & charitas Chriſti notetur, qui in Euangelio
prædicatur. Secundò, vt ſe eſſe conſeſtes euangelicæ doctrinæ
oſtendant, ſicut legitur in Eſa. Vos eſtis teſtes mei, dicit Dom-
nus. Quia verò Iohannes fuit limes præcedentium, & ſubſe-
quentium, medius inter Apoſtolos & prophetas. Nā lex & proph-
etia vſque ad Iohannē, & ex eo regnum Dei euangelizatur. I de
ſtola nec ſemper legitur de prophetis, nec ſemper de Apoſtoli-
ſed interdum ſumitur de veteri teſtamento, interdum de nouo
Iohannes enim, cuius vocē repræſentat episto-
la, cū antiquis ſcriptis prædixit futurum, dicens: Qui poſt me venit, ante me
ſus eſt, & cum modernis Chriſtum oſtendit repræſentem
cens: Ecce agnus Dei: ecce qui tollit peccata mundi. I nter
ergo ſumitur de Apoſtoliſ: quia licet eorum doctrina non
ceſſerit euangelium: tamen ad vitam æternam refertur: ſicut
& prophetia: & interdum de veteri teſtamento: raro tñ, qui
lum templi eſt ſciſum, nec ponendum eſt ante oculos
Episto-
la tñ non legitur de quinque libris Moſi, quia in illis
poralia promittebantur. In cuius ſignum lectiones de illis
ptæ terminantur in gravem accentum, vt iam dicitur. Con-
randum ꝑ autē eſt, quod quando lectio vel episto-
la de libris
ſi, vel Salomonis ſumitur, nomen eorum recitatur, vt dicitur
procedio vj. partis. I tē in epistolis, quæ ſumuntur de prophetis
vel de Actibus Apoſtolorum, ſive de Apocalypſi ponitur in
cipio hæc oratio, In diebus illis, & in fine dicitur, ait Dom-
nus omnipotēs, eò quòd in libris illis hoc sæpe ſcriptum inuen-
iatur. Etiam ratione, dicitur in epistolis Iacobi & Petri, Char-
itatis, & in epistolis Pauli, fratres, & in Chriſto Ieſu Domino
ſtro. In episto-
la tamen ad Hebræos dicunt quidam non deſe-
poni, Fratres, eò, quia Apoſtolus ſuſpectus erat Hebræis, ſed
lius vt eſt, apponatur, quoniam quidam boni erant inter eos
ipſe eos in quodam loco eiſdem epistolæ vocat fratres.
pter præmiſſam etiam cauſam dicitur in euangelio. In illo

Eſa. 44.

Luce 16.

Ioh. 1.

Ioh. 1.

Hebr. 3.

proprie tamen lo-
quuntur: ſed illa lectiones
apoca leguntur dicat
Iohannis Apoſtoli, in quib
verbis beati. Certu
fuit inter apoſtolo
ponos nos eſſicit, qu
ac ergo conſiderari
neum eſt beatitudin
en modo faci bus
titulus per ſe pate
em Dei euiden ter
bet ꝑ epistolam ſc
nus, qui ſi forte d
eſt in ſecunda par
etiam à ſacerdote
cantās, illam legat
nis legatur. Circa h
ſio ſit per verbū De
ad populi peruen
pertinent, nō à ſacer
um tamen verbi De
ſit Chriſto qui min
ſtate docens. Secun
dicatoribus noui
& idoneos fecit m
prædicatoribus ve
ponit diaconus. V
proponit per ſubd
ſuo loco epistolæ ali
oui teſta. etiā vetus
teris teſtamentū, nō
quæ cū figuratio
ſus quatuor tēporū
lege figurata ſūt, ſi
modi, & quoniā v
qui præbent, & ec
poſt ponitur quaſi ſi
ecclēſia, cū ad n
us, quia doctrina i
am ſedendi à vete
Milites tamen ſta
tur in honorē eiu

diaconum proprie tamen loquendo nulla epistola est de veteri testa
 mento: sed illa lectiones vocatur. Porro licet in epistolis, quæ
 voca leguntur dicantur: Lectio lib. Apocalypsis beati
 Iohannis Apostoli, in quibusdam tamen Eccl. chis, & Apostoli
 verbis beati. Certum enim est, quod beatus Iohannes præ-
 fuit inter apostolos à Christo dilectus. Dilectio autem
 honores nos efficit, quia beatus, quem elegisti & assumpsi-
 ergo consideratione, cum sicut ceteros sanctos super-
 eum est beatitudinis titulo sanctum ostendere, & Solem
 ex modo facibus adiungere. y. qu. j. cap. omnia. cum ipse
 titulus per se patens effectum beatitudinis, scilicet dile-
 ctum Dei euidenter præ ceteris sit fortius. Ceterum nul-
 lus, qui si forte defuerit, dicatur à diacono, de quo di-
 est in secunda parte sub tit. de subdiacono, & de diaco-
 el etiam à sacerdote. Melius enim est, ut sacerdos etiā mis-
 cantas, illam legat, quam si ab acolyto vel alio inferioris
 his legatur. Circa hoc autem notandum est, quod populi in-
 uo fit per verbū Dei, quod quidem à Deo per eius mini-
 ad populū peruenit, & ideo ea quæ ad plebis instructio
 pertinet, non à sacerdote, sed à ministris dicuntur. ¶ Mini-
 tamen verbi Dei, triplex est. Primum, authoritatis, quæ
 Christo qui minister dicitur, Matth. 7. Erat enim sub
 tate docens. Secundum manifestæ veritatis, quod cōpe-
 dicatoribus noui testamēti, de quo dicitur in 2. Cor. 3.
 & idoncos fecit ministros. Tertiū, figurationis, quod cō-
 prædicatoribus veteris testamēti, ideoque doctrinā Chri-
 ponit diaconus. Doctrina verò prædicatorū veteris testa-
 proponit per subdiaconos. Nec obstat, quod aliquando per eos
 loco epistolæ aliquid de ipso veteri test. quia prædicato-
 ui testa. etiā verus prædicat. Ceterū doctrina prædicato-
 teris testamēti, non semper legitur, sed illis diebus, quibus
 pue cū figuratio noui & veteris testamēti designat, ut in
 iis quatuor tēporum, & quando aliqua celebratur, quoniam ve-
 lege figurata sūt, sicut passio, natiuitas, baptisumus, & aliqd
 smodi, & quoniā utraq; doctrina ordinat ad Christū & eo
 qui præbent, & eorū, qui sequebatur, ideo doctrina Chri-
 stonitur quasi finis. Cum autem dicitur Epistola, genera-
 timus, cum ad nouum pertineant testamētū, imò se-
 mus, quia doctrina in silentio & quiete audienda est. Vfus
 eam sedendi à veteri testamēto assumitur, sicut in Esdra be-
 it. Milites tamen stare cōsueuerunt, quando epistolæ Pauli
 gur in honorē eius, quia miles fuit: vnde in signū militiæ
 sit.

Psal. 64.

Rom. 10.

Mat. 21.

suæ depingitur cū ense in manu, vel ided, q̃a ipse suā p̃tioneū Euangelium nominauit. Et est sciendū, quod nūc in quadagesima legitur epistola Pauli: nisi tantū in cōmuni: quia ad nouū pertinet testamētū. † Sanēlectiones stolicas & euangelicas, quis primō ante sacrificiū dici debet statuerit, non omnino certū est. Creditur tamen, q̃ primō cessiores Apostolorum, eō q̃ in illis eadem sacrificia celebrabētur. Queritur autem, quare † prophetias voce inflexa: euangelii verō ac epistolam, vocē exaltādo, finit. Respondeo per prophetiam, quæ est in veteri testamētō, goga, quæ inclinata est, & cecidit intelligitur, ideoq; indodo vocē & quasi cadēdo prophetia finitur. Hinc etiā est, quod synagoga depingitur, quasi fracta hasta vexilli, per euangelii verō & epistolā ecclesia militans repræsentatur, quæ exaltādo est & idē illa cū exaltatione vocis finitur. Præterea, in veteri testamento tēporalia & caduca promittebantur, in cuius gura lēctiones in grauē accentū terminantur, in nouo vērō nāmēto spiritalia & æterna, in cuius rei signum euangelii epistola in accentū terminatur acutū. Quādā tamē lēctio de veteri testamento sumptæ, quæ in officio Missæ pro epistolis sæpē legūtur, in accentū terminantur accentū, & sub tonofolati leguntur. Cum enim tūc in locū epistolæ succedatur, & quo ad hoc, & quō ad nomē, illarū debēt imitari.

ADNOTATIO.

* Missio. Videtur auctor hoc verbū minis duxisse à sua eologia, Dicitur enī in epistoli, apō tou epistolein, qd̃ est missio, quia ad absentes mittitur. Vel, si mauis, epistoli, iustum mitem. N. Doard.

SUMMA.

1. Subdiaconus, Epistola lecta, reuerentiam facit sacerdoti, quæ significatione. C. num. 3.
2. Subdiaconus sacerdos in consulari, lecta Epistola, De reuerentia post lectam Epistolam faciendā.

CAP. XVII.

Post lectam † epistolam, subdiaconus cū acolyto ad p̃dorem eceedit illud insinuans Math. 11. q̃ Ioannes audisset in vinculis opera Christi, misit duos ex discipulis suis nō credētes Christū esse Messiam, vt interrogarent illum. Tu es qui venurus es, an alium expectamus? Et respondit Iesus, ait illis, euntes annunciate Ioanni, q̃ vidistis & audistis. Cæci vident, &c. vt dicitur in vj. parte, sub tertia dominice uentus. Quia verō illi per visā miracula cognouerūt hūc de quo eorū magister prädixerat. Qui post me venit, ante

Ioan. 1.

est, cuius non sum dignus soluere calciamenta sua: idē
ad pedes calciamentum Rom. Pontificis subdiaconus
ur. præterea, quia dextra Domini sec. virtutē, idē sub
diaconus in quibusdā ecclesiis osculatur dextrā sacerdotis. & d
icitur epistola subdiaconus librum clausum episcopo repre
sentare, & ipse verò supra illum manum ponit, quam subdiaconus
ur. Nam p̄ episcopus Christum figurat qui clausus liber
antatur, ad designandum, quod solus Christus potuit ape
rire, & soluere signacula eius, in quo & ipse Christus &
ur. nem euāgelij aperiri. Christus autē legē, in qua clausus
ur opere impleuit, qui non venit legē soluere, sed ad im
plendum, quod significat manus impositio super librum. Manus e
ius significat. Ipsa quoq; manus impositio, significat de
monstrationem credendi, & opere cōplendi, quæ lecta
sunt. Præterea, in qua benedictione in lege promissam:
cum amore qui per osculum designatur, opere perficit,
sermones alios facere docet: idē ad hoc designandum
quod benedictionem accepturus manum Episcopi os
culatur. Rursus quia pontifex (ut præmissum est) Christū re
sentat, subdiaconus & ceteri debent ei actus suos humiliter
& ab ipso benedictionis gratiam postulare. Vnde in
Euan. cum omnia beneseceritis, dicitur, Serui inuites su
os, quod debuimus facere fecimus, & subsequenter episco
pus sacerdos subdiacono benedicit: quia & Christus cōmen
tatur Ioannem dicēs, Quid existis videre in deserto? prophetas
dicō vobis plus, quā prophetam. Amen, amen dico vobis
quod nati sunt mulierū, &c. Subdiaconus ergo post finem, dia
conus erō ante principium lectionis ad sacerdotes accedit, &
reuerentiam, quia lex finē accepit in Christo, sed euan
gelij originem sumpsit ab ipso, nam lex & prophetæ usque
ad Ioannem, Euangelium Christi & epistolæ post Ioannem. In
quo pro defunctis subdiaconus lecta, epistola non venit
ur manus, tum quia ibi cessat ratio supra dicta, tū quia
missa quilibet solennitates subrahuntur.

SV M M A.

ardos, in missa quare sedeat limba nō. 3.

no ministrorum in missa quid notet.

onfessione Sacerdotis, vel Episcopi & ministrorum.

CAP. XVII.

atione finita Sacerdos seu Episcopus sedet. Et est nota
m, quod in missæ officio trib. horis sedet, videlicet dum
epistola legit, de quo in tit. de mutatione sacerdotis dicitur,

psal. 117

Luc. 7.

Mat. 11

Ioh. 1.

- Luc. 2.** & dum responforiū & allelu. ra cantantur, significans tre-
quib. Dominus sedit Hierosolymis in templo in medio
rum, audiens, & interrogans illos. Sedens autem stat conu-
ad populum, vt ostendat potestatem sibi à Deo esse datā,
possit speculari, & superintendere, qui stant in ecclesia hu-
ter, qui superbè, animæ enim ei cōmissæ sunt, & de illis es-
tionem redditurus Dēo Sed etiam in loco eminentiori, v-
si vineator custodiat vineam suam, & populo iuperinten-
& dominus in alta Polorum sede stans, custodit ciuitatem
Mat. 19. Porro, oratio quæ dicitur ante epistolam, prius, quàm sacer-
Mar. 16. sedeat, specialiter significat tempus illud, quo Christus in
lum ascensurus Apostolis benedixit. Sessio verò, quæ sequi-
significat Christi sessionem post Ascensionem ad dextran-
tris, sedes quippè victoris est. Vnde sessio sacerdotis, victo-
Christi designat, vt dicitur sub tit. de mutatione sacerdot
Mat. 19. sio ministrorum, significat sessionem ipsorum, quibus dis-
Luc. 19. Sedebitis vos super sedes, iudicantes. xij. tribus Israel, de
illos, qui in cœlestibus iam regnant. Qui verò in choro
rant, illos qui adhuc in mundo peregrinantur. Vnde lecto-
cantores ad officium surgentes, negotium Dei agunt, qu-
dicitur, negotiemini, dum venio. Quidam ergo ministri
Ephē. 2. cum episcopo sedent, per quos Christi membra in pace
quiescētia, ibi intelliguntur, de quibus Apost. Considera-
nos in cœlestibus in Christo, aut illi, qui iudicabunt. xij. t-
Israel, alij verò stant, per quos Christi membra adhuc in
minæ posita intelliguntur. Nempe pontifice sedente in qu-
dam ecclesiis, candelabra mutantur de locis suis, & collo-
Ioan. 1. tur in ordinē vnus linear à primò, vsque ad altare ad nota-
quodd de plenitudine Christi omnes accepimus in spiritus
tate, sed gratiarum varietate, diuisiones enim sunt gratia-
idem autē spiritus. de consec. d. iij. cum omni. Spiritus er-
primò cereo statō seu candelabro, id est, à Christo, proce-
& vsque ad altare, id est, electorū corda perueniens altern-
in membris dona variat gratiarum. Et memento, quodd ac-
1. Cor. 12. deponunt candelabra in terram, quoniā post peractā præ-
tionis officia per humilitatē agnoscunt, quodd sunt pulvis
nis, sicut dicit Abraham. Loquar Domino, cum sim pulu-
cinis. In Ro. ordinatio legitur, vt pontifex non sedeat, de
post primam orationem, dicatur amen. Non ergo debet se-
Gen. 18. vsque ad lectionem, quoniam præcedēs officiū gratularior
adueru & operibus Christi deputatur. Episcopus enim
stum venientem & operantē significat, ceteri verò eos, qui
ibant, & qui sequebantur, & qui obuiabant, repræsentant.

graduale sequitur Ep-
unde dicitur nu-
graduale, quia voce offi-
ius responforij, re-
gimus, gloria patri. no-
rum autem, sic.
gradualia, qui composu-
De grad-
epistolam cantant-
tinet ad opera act-
ndere eis, quæ in l-
ursus quod Ioann-
tiam agite, approp-
Facite dignos fru-
uale sequitur quon-
od in diebus pento-
tio idē post epist-
nem Ioannis discip-
angelista describit,
duo, & respiciens
audierunt duo disc-
Ad hoc cantus epi-
dicatorum secuta
onia credentiu de
udzis, per versum,
ue in fide lzuria,
Alia ratio ponetur
ecclesiis graduale
prædicator prius op-
utem graduale, ve-
gnificans ascensum
ael de mansionem in
us Deus Deorum
uola est. Hæc r-
iones cœlestium h-
um ascendit de vi-
ofinus lachrymaru-
ur. Rectius ergo
atus vocibus offer-
citer potius & lan-
per quod etiam
tus lectione & ep-

SVMMA.

graduale sequitur Epistolam. *limit. num. 2. quid significet ibid. & 7. & unde dicatur nu. 3.*
 graduale, qua voce offerebatur. 6 Responsorium, unde dicatur.
 usus responsorii, vel gradualis, quid significet.
 minus, gloria patri, non cantatur post responsum Missæ, post ho-
 rum autem, sic.
 adualia, qui composuerint.

De graduale. CAP. XIX.

Epistolam & cantatur graduale seu responsum, quod
 tinet ad opera actus vite, ut notetur nos operibus re-
 dere eis, quæ in lectione audiimus, scilicet prædicatione. *Mat. 3.*
 usus quod Ioannes prædicabat poenitentiam dicens:
 etiam agite, appropinquabit enim regnum cælorum. Et
 Facite dignos fructus poenitentiae. Merito post Episto-
 lam sequitur quod poenitentiae lamentum insinuat, pro-
 d in diebus pentecostes de officio tollitur, ut iam dice-
 rid ideo post epistolam sequitur graduale, quia post præ-
 nem Ioannis discipuli secuti sunt Christum: sicut Ioan-
 angelista describit, Stabat (inquit) Ioannes, & ex discipu-
 duo, & respiciens Iesum ambulantes, dixit: ecce agnus
 audierunt duo discipuli eum loquentem, & secuti sunt
 Ad hoc cantus epistolam comitatur, quia prædicatione
 dicatorem secuta sunt gaudium ecclesiæ & Dei laudes,
 onia credentium de conversione, quia per graduale, cōuer-
 udæ, per versum: cōuersio de gentilibus, per alleluia,
 ue in fide lætitia, per sequentiā, canticum victoriæ signi-
 Alia ratio ponitur sub tit. de tractu. & in quibusdam
 ecclesiis graduale ante Epistolam cantatur, ad notandū
 prædicatorem prius opere, & postea verbo debet docere. Di-
 item & graduale, vel gradale, à gradibus scilicet humili-
 gnificans ascensus nostros de virtute in virtutem: sicut
 ael de mansionem in mansionem processerunt, ut tandem
 us Deus Deorum in Syon. Unde in Deut. Terra nostra
 uosa est. Hæc terra est cælestis Hierusalem, quæ per
 iones cælestium habetur. Conuenit enim gradale illi,
 lum ascendit de virtute in virtutem: sed adhuc in con-
 solitus lachrymarum. iam tamen ascensiones in corde
 uit. Rectius ergo faciunt qui graduale non festiuis &
 atis vocibus offerunt, sed quasi cantum grauem, asperum
 iter potius & lamentabiliter canunt: tamen respon-
 , per quod etiam prædicatione noui testamenti figura-
 us lectione & epistola, quæ significat prædicationem
 veteris

Ioan. 1.

Deut. 2.
psal. 83.

veteris testa. canitur, vt si quis fortè cordis aurib. obturati
 pressa admonitione veteris testa. non excitatur, saltem ex
 modulatione noui demulceatur. Varuntamen & lector & sc
 tor officium suum impleri gradu ascendunt, quia docto
 fectiōe vitæ vulgū transcendere debet. iij. di. statuimus. P
 etiam dici, quod per epistolam Ioan. per graduale Aposto
 prædicat. o intelligitur, per allelu-ia deuotio & lætitia. R
 per lectionem vetus, per cantum verò, nouum intelligitur
 men. Sic ergo cantus suauior est lectione, sicut nouum tel
 suauius est veteri. †Secundò, dicitur graduale, à gradib. ali
 eò quod in festiuis diebus in gradib. cātatur sicut & allelu-ia
 ad nōtandum præmissos virtutū gradus. In profectis verò
 bus in medio chori ante gradus altaris cantatur, ad desig
 dū, quod in corde, quod est in medio corporis, præmissos
 dus fundare debemus. Tertiò dicitur graduale, quoniam
 stoli post Dominum gradiebantur, vt iam dicitur. Respon
 † verò dicitur, quia versū vel epistolā correspondere debet
 si in epistolā agatur de gaud. o, & in responsorio similiter,
 de tristitia, & hic similiter, ne possit nobis impropetari, q
 Dominus dicit. Cantauimus vobis, & non saltastis. lamen
 mus, & non plorastis. Vnde Apost. Gaudetecū gaudētib. &
 cūm flentib. Dicitur etiā responsorium, quia choro respon
 illud incipientib. cantatur, propter quod significat vitā æ
 in qua sancti se adinuicem horrantur, vt ad eternā perueni
 tam. Potest tamen responsorium ad responsionem Apost
 Matt. 4. rñ referri, quoniam Christo vocante & dicēte, Venite post
 ipsi non tantum verbo, sed opere responderunt, quia reli
 mñibus secuti sunt eum, & gradiebantur post Dñm, discip
 post magistrū, de hoc dicitur in proc. v. partis. †Significat
 graduale seu responsoriū laborantes in hac vita, & idē nō
 citur intra octauas paschæ & pentecostes per quas octau
 stræ resurrectionis designantur: quandoquidem laboris ex
 tes erimus, Absterget Deus omnē lachrymam ab oculis san
 rum suorum. Itaque in graduale seminamus, in allelu-ia, m
 mus. Versus respons. sic vocatur, quoniā de eo fit reuersio
 sum responsoriū, prout sub tit. de allelu-ia dicitur. Rursus
 duale bonū opus & vitā præsentē, in qua seminamus, & à l
 mino peregrinamus, significat, versus verò adiutoriū desig
 Versus † ergo post graduale canitur, quia adiutorium nobis
 cessarium, quandiu in hoc ergastulo detinemur. Graduale
 nē incipitur, ne nimis versus ascendat, in quo designantur
 religionē propter ei⁹ austeritatē ingredi meruūt, versus verò
 tē, in quo designantur, qui ieiunando, orando & alia bona

Luca 7.
 Rom. 12.

Matt. 4.

Apo. 21.

De Alit

lo ascendunt, non timentes carnem, quā cū vitiis & concu-
 ntis mortificant. Ad hoc quādoque vnus solus versum cū
 monendū, q̄ quisq; secum fragilitatē suā tractet. Et quā-
 gradū tenore versus altē non inchoetur. In quo etiā si-
 antur hi, qui cōsideratione propriæ fragilitatis, quicquid
 humiliter agūt. Finito tamen versu, vox fiducialiter exal-
 in quo designatur, q̄ de misericordia Dei cōfiliū fiducia-
 omni suæ actioni insistent. Cantatur t̄ autē graduale à per-
 prout in tit. seq. dicitur. Porro responsum, quod in mis-
 tatur, nec perfectē nec imperfectē repetitur: nec ei, gloria
 subiicitur, quod tamen in responso aliarum fit horarū.
 quod attendendum est, quōd alia canonica horæ institu-
 t, ad referendum Deo laudes, pro diuersis beneficiis in il-
 tis ab eo receptis. Hinc est, q̄ lectio in illis primò dicitur,
 beneficium vel pars eius in illa hora datū designatur, po-
 untatur responsum, in quo laus beneficio correspondet,
 ergo laus repeti debet, iuxta illud Apostoli, Gaudete in do-
 semper, iterum dico, gaudete, id est, laudem Deo dicite,
 cuiusmodi responsum repetitur. Sed & quia quis benefa-
 tuo tenetur, Deo verò nihil aliud possumus, nisi gloriam
 norem offerre, idē in fine responsum & cuiuscunq; no-
 , vbi in lectionibus aliquod beneficium totum vel pars
 est repetitum, referimus gloriā, & gratiā Trinitati. Respo- philip. 4.
 autē, quod in missa cantatur gratiam designat, vt prae-
 onem Apostoli est responsum Apostolorum Christo eos vocante,
 re. Venite post me, & ego mittam vos. Et nota q̄ Gregorius, Ambro-
 relinquentium. Quia ergo illi nihil retinuerunt pro quo
 eos vocari oporteret, idē responsum illud nullū mō
 1047. 20.
 petitur, sed nec cum gloria patri finitur, quia non ad glo-
 ed ad luctum vocati sunt, dicente domino in Ioan. Sicut
 me pater, & ego mitto vos. Et nota q̄ Gregorius, Ambro-
 Gelasius composuerunt gradualia, tractus & allelu-ia, &
 siam ea cantari statuerunt. Ceterum, quandoque solum
 asorium cantatur in missa, quandoque solum allelu-ia,
 doque responsum, cum allelu-ia, quandoque cum tra-
 andoque allelu-ia, cum tractu, de quo dicitur in sexta
 sub tit. de septem diebus post Pascha.

S V M M A.

Allelu-ia, quid significet & vnde profecta vox. nu. 2.
 Allelu-ia verbum hebraicum, et eius interpretatio variè. nu. 4.
 Allelu-ia quod cantetur in ecclesia, vnde tractum.
 Neuma allelu-ia, quid significet.
 versus, vnde dicatur. 8 Cantorum. varia differentia.
 De Allelu-ia. CAP. xx.

*De hoc verbo magna est apud Doctos dissensio, primū significatione, proximē de orthographia. Aug. enim dicitur, nes efficit, vt Allelu. sonet laudate, ia verō, vniuersalem uersaliter, scilicet Dominum. ia autem apud Hebræos Hieronimo, vnū est de decē nominib. Tū ex presentia horum varietate, probabilius sequere iudicium. N. Doct. Via post luctum sequitur consolatio. Nam beati gēt quoniam ipsi consolabuntur, idēd post g cantatur allelu-ia, quod est lētitia canticum, & ab angelis decantari, sicut legitur in Apoc. 19. Rursus, census de virtute in virtutem, per quos graduale dixim ficari, sēpē tēdiosi essent, nisi gaudiū haberent admistum filiis israel multa inconuenientia acciderunt, quando d sione in mansionem processerunt, idēd post graduale ca allelu-ia. Thobie penult. plateæ suæ sternerentur auro & candido, & in vicis eius cantabjtur allelu-ia. Est autē 3. Reg. 9. lu-ia, laus angelica, sententia quidē breuis, magnū con iubilū, siue incitans ad iubilum. iubilat enim ecclesia, q̄ grandis restat via vsq; ad montē Dei Oreb, quod intro tur mensa timēs, q̄ fideles obdormiāt in fide, & faciātvi constatiē, id est, lasciuiāt in temporalib. Est autem tallebraicū nomen, vocabulum siquidem significās potius, q̄ primens ineffabile gaudium in hac vitā peregrinantium diū, videlicet angelorum, & hominum in æterna felicitatium, quod nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor nis ascendit. Cuius verbi expositio secūdum 1. nn. 3. ex 9 habetur cum allelu-ia præmittatur in tit. statim psalmus nēdo ti. incipit Laudate pueri Dominū. Vnde secūdū e lu-ia interpretatur Laudate pueri Dñm. Aug. verō sic ex al. id est, saluum, le, id est, me, lu, id est, fac, ia, id est, Domir o. sic, alle. id est, cantate, lu, id est, laudē, ia. id est, ad Dom Greg. sic alle, id est, pater, lu, id est, filius, ia. id est, spiritu ūtus, vel alle. id est, lux, lu, id est, vita, ia. id est, salus. ūster petrus Antisiodoren. sic, al, id est, altissimus, le, id est, ūtus est in Cruce, lu, id est, iugebant Apostoli. ia, id est ia rexit. Petrus Comestor dixit super App. & Aug. in glossa tenij, quōd allelu-ia, est verbū imperatiui modi, & sonat id est, laudate, ia. id est, vniuersalem, vel ia. id est innisibile licet Deum, quasi laus innisibilis Dei. Et quoniam alle future beatitudinis quasi proprium est vocabulum, meritis eo tempore, scilicet paschali frequentatur, quo Christus surgens eiusdem beatitudinis spē nobis tribuit, & promit

Mat. 5.

3. Reg. 9.

ibi dicetur. Quod enim taliis temporibus caneretur ad
olim ecclesie Romanę consuetudo non erat: sed à bea
reg. constitutum, imò potius restitutum est. Nam cū prius
pore Damasi Papę fuisset eadem, consuetudo defecerat. Hic
dicit, quòd allelu- a dicatur in missa, tractum esse de eccle-
herololymitarum. Cammus igitur allelu- ia, post graduale,
icum videlicet lätitiz post luctum pœnitentię: lunmo o-
nitentes exprimere magnitudinem consolationis, quæ re
a est lugentib. Iuxta illud: Beati, qui lugent: quoniam ipsi
olabuntur iubilantes potius, quàm canentes, vñmq; bre
digni sermonis syllabā: in plures pneumas, protr. huius,
cūdo auditu mēs attonita repleatur, & rapiatur illuc, vbi
erit vita sine morte, & dies sine nocte. Est etiam allelu-
dicum in sermone, & multū in pneuma: quia gaudiū in
maius est, quā possit explicari sermone. Pneuma enim, seu
us qui sit in fine, exprimit gaudiū & amorē credentium: &
a lätitia & laus secuta sit, per prædicationem & fidem au-
n. iuxta illud: Audiuit & lätata est Syon, &c. & in Canticis, *Luca 5.*
rabimus, & letabimur in te. Quid sit pneuma, dicitur in *Lucę 28*
emio v. partis: Quando autem dicitur sequentiā: non dice
neuma post allelu- ra, prout sub tit. de seq. dicitur: Po-
teriam allelu- ra, referri ad exultationem eorum, qui de
culis Christi gaudebant: iudantes Dominum, & dicentes,
a vidimus hodie mirabilia, & quia visitauit Dominus ple-
suam. Tunc enim cantabatur iubilo allelu- ra, quia om-
lebs, vt vidit, dedit laudem Deo, & gaudebat de vniuer-
uę gloriose siebant ab eo. Hinc est, quòd à septuagesima
e ad pascha, non cantatur allelu- ra: quia tempore tristitię
debet de cantari carmen lētitię, prout ibi in proemio. vj.
s dicitur. Porro quòd allelu- ra, interposito versu repeti-
fic bis in missa dicitur, designat æternę vitę gaudium, &
a iateriecta lätitia sancti geminam glorificationis stolam
nent, animę videlicet & corporis. Nam secundum stolam
tis seu animę, exultabunt sancti in gloria, lätabuntur in eu-
ous suis, secundum stolam carnis fulgebunt, & tanquā scin *psal. 149*
in arundin. & de hoc dicitur in vj. parte sub sabbato in *Sap. sen. 3*
Versus ergo nihil sinistrum aut triste, sed totum iocun-
& dulce debet sonare, quales sunt illi Domibus regnauit,
rem indutus. Dominus regnauit, exultet terra, &c. i. iubila *psal. 92.*
eo omnis terra, &c. i. iustus, vt palma florebit, &c. quoniam *psal. 96.*
erget Deus omnem lachrymā ab oculis sanctorum: & iam *psal. 99.*
erit luctus, neque clamor, neque dolor erit vltra. Versus *psal. 91*
que dicitur à reuertendo, eo quòd per eum reuertimur *Apos. 13*

ad allelu-Ia, qui post allelu-Ia sequitur, quia significat o-
tionē, quā laudi cōiūgi debet: quia nō benē Deum laudā-
benē operari cessat. Per hoc verō q̄ allelu-Ia cū pneuma-
tur, laus & gaudiū ineffabile patriæ significatur. In nōnu-
cleis allelu-Ia, cātatur à pueris, graduale à magnis, vt no-
psal. 8. pueri domini: cuius psalmi titulus est allelu-Ia. Illi enī
psal. 112. pueri sunt, laudi Christi cōueniunt, fortes verō in fide, & i-
rando aduersa, qui pugnare possunt, contra Amalechitas
duale debēt cātare. Circa hoc notandū est, q̄ cātōrū aliq̄
qui in choro cātus voce magna distribuunt, hi sunt rec-
ecclesie, qui Deum laudant, & alios verbo & exēplo ad la-
dū inuitāt, aliq̄ sunt pueri, qui graduale in gradibus cantant
sunt actiui de virtute in virtutē, in charitatis gradibus ad-
dentes: qui dum graduale inchoāt, alios ad compunctionē
uitant. Dum versum concinunt ad se redeunt suas cogi-
2. Tim. 4. nes accēdunt: & dum illum finiunt, se bonū certamē certa-
cursum insinuant consumasse. Alij sunt perfecti viri: qui in
ecclesiis allelu-Ia vel tractus in pulpitis concinunt, hi sunt
templarij, carnem affligentes, & mentem excedentes, quo-
Philip. 2. conuersatio est in celis: non est hic hominū sed Angeloru
quentiam verō non illi soli decantant, sed chori cōmunite-
bilant, quoniā iubilus æternus & ineffabilis, angelis erit cō-
nis & hominib. Debet etiā allelu-Ia, gradib. & versis o-
tē decantari, & quoniam vitam contemplatiuā significat: d-
legi in altiori loco, quā responsorium: quod actiuam desig-
Rursus in quibuscūq̄ ecclesiis cantās allelu-Ia, sumit aliqui
manu, vt insinuet se Deū non solū voce, sed etiam opere
laudare seu manus ducit, iuxta psal. Omnes gentes plau-
psal. 46. manibus, iubilate &c. in plerisque etiam ecclesiis allelu-Ia
Trinitate cantant in dominicis diebus, scilicet Benedictus
qualis pater, vt fidē hilariter profitentes ad spem perueni-
Et attende, q̄ allelu-Ia, dominicale à Pentecoste, vsque ad
uentum sapē omittimus, quoniam aliter & aliter in alijs
alijs gradualibus disponuntur. Et igitur diligens cantor a-
dat, & diligenter vniuersitatibus officiorum assignet.

S V M M A.

- 1 Tractus, quid. Et quādo, & cur assumatur in ecclesia. Et unde
- 2 Tractus & allelu-Ia, quā differant. 4 Tractuum dicendū
ordo, & m. 5.
- 6 Tractus, significat captiuitatem Babylonicam.
- 7 Versus sequentiarum, cur dicantur à duobus.

De Tractu. CAP. x x x.

Dominica 7 septu-
cer in diebus & o-
mē latit, loco a-
despe æternorū,
Dicitur autē tra-
tate vocū & prolis
borē præsents inco-
incolatus meus pro-
tur longa sanctorū
morū moror, & aff-
sedentes super flum-
rgana suspenderunt
gelima cātica latit
utem interest inter
tribulationē. Item
responde, & tractus
templatiuam vitam
m & allelu-Ia, vt di-
post Pascha. Porro,
de exprimit, lachry-
platiua vita repræ-
spirātes ab imo pe-
vt monet allelu-Ia
s, habent irriguū si-
emitt enim heblite-
per flumina Babilo-
lachrymas fundunt
tate Babyloni flum-
us immerfos, ipsi
hic ploratus quādo
pectu nostræ miseri-
clatitia pro superi-
pdy, de vtroq; irrigu-
tini. 7 Et est aduerte-
equitur tractus latiti-
minicis sequentibus
dies sepulture dor-
nis, quia gaudiū sar-
pe interruptum
um, vt in tempore
post alia sequatur
ne fieri, in sabbato
æterna vita petiect

Pfal. 129.

Ps. 136.

Josh. 15.

Ps4. 136.

dies sepultura domini occurrunt tertius resurrectionis.
 3^a, quia gaudiū sanctorū nō est hic plenum & continuū
 p̄ interruptur, idē ecclesia quandoque interponit
 q̄m, vt in tempore septuagesimali, & cum in sabbato Pas-
 chali post alia sequatur tractus, quia hoc gaudium non expe-
 tit & stet, in sabbato tamen in albis duplicatur allelu-
 ia, & æterna vita perfectum erit gaudiū, glorificata carne cum

anima, & cōpleta resurrectione sanctorū cū resurrectione
 fū, Sanē in 7 dominica septuagesimæ vsque ad quartā
 cinerum dicuntur tractus solū in dominicis diebus, cō
 pulus tunc melius conuenit in ecclesia, qui indiget
 qualiter captiuitatem diabolicā per Babylonicā signifi
 debet deplorare. 7 Tractus enim tēpus Babylonicæ cap
 tis repræsentat, sed post dictam feriā, quæ est caput ieiun
 magis frequentatur: quia tunc magis est tempus mœro
 flectionis, vtpotē ordinatū ad excutiendū iugum diaboli
 priuitatis, per mœrorem satisfactionis, quæ præcipuē
 vigent. Sed licet & Dominica dies resurrectionē figuret
 in dominicis septuagesimæ cantica lætitiæ subticētur, q
 dei toto septuagenario Babylonicæ captiuitatis contin
 fūti fuerunt, & non in istius vitæ septuagenario, quæ
 tenarium, & per consequens, per septuagenarium dū
 continuē dolores & misérias expetimus, donec ad oētē
 veræ & perfectæ, & non figuratæ resurrectionis per
 misericordiā veniamus. 7 postremò considerandū est: q
 sequentiarum bini & bini, sub eodē cantu dicūtur, quod
 tingit, quia (vt plurimū) bini & bini per rithmos sub
 syllabis componūtur, quod in versibus tractū non rep
 qui ex sacra scriptura vt plurimū sumuntur: ideoque in
 nequōt, cōbinari. Rursus illæ sub vno cantu cōbinantur
 notandū, q exultatio veræ charitatis in vno Deo perfici
 sequentia enim exultationem, combinatio charitatem
 gnatur. Versus verò tractū, quia mœrore significāt, singul
 decantantur, iuxta illud psal. singulariter sum ego, donec
 seam. Hier. 11. q. j. quando. Solus sedebam, quia amaritudo
 plenus eram. Non est etiam omittendum, q licet regulati
 graduale, vel allelu-la, immediatē sequatur epistolā, ne non
 ficus ille reprehendat dicens, Cantauimus & non salta
 mētauimus & nō plāxistis. Allelu-la, enim cātatur pro
 tione, graduale pro planctu subiungitur pœnitentiæ. Ho
 men fallit in sabbatis quatuor temporū, & in quarta & in
 ra feriis maioris hebdomadæ, & in quibus tractus immē
 sequitur epistolā, & hoc ideo, quia in illis diebus mœro
 nobis aufertur. Nā indicta quarta feria veditur, in sexta
 figitur, qd in dictis sabbatis, quod ad aliquid repræsentat
 ideo ad maiore luctū insinuandum, tractus in illis immed
 epistolam comitatur. Quod autem tractus maiore insinuat
 ctum, quā graduale, per hoc innuitur, quod nunquam
 allelu-la, cantatur, nisi ob speciale causam in sabbato pas
 S. Dominica se, &c.

Psal. 140.

Luca 7.

sequentia seu prosa, quid & quidam notet.
Notherius Abbas, sequentiarum. author.

Petrus Capostellan⁹ Episcopus, author est antiphonæ, Salve Regina.
De Prosa seu sequentia. CAPVT XXII.

Ott allelu-ia, ꝑ prosa seu sequentia dicitur, quod est simili-
rationis stolam, quam sancti accipient, prout iam pramissi-
Cantatur autem sequentia ab omnibus simul, in choro, vt
eius concordia charitatis, talis enim laus Deo placet, vnde
utis vulnerasti cor meum, soror mea, sponsa mea, in vno
eius tuorum, idè dicit in vno, vt noceat cõcordia & vo-
vniformis, quia laus sic facta, est cibus delicatissimus Deo,
est tunica illa incontinuis, quam Deus non patitur scindi.
xi, sicut de hoc dictum est sub ti. de allelu-ia, vt dicitur in
v. partis, vbi de antiphon. s. agit. Notherius abbas sancti
li, in Theutonia, primò sequentias pro pneumis ipsius alle-
composuit, & Nicolaus Papa ad Missas cantari concessit.
Hermanus contratus Theutonicus, inuentor astrolabij,
posuit sequentias illas, Rex omnipotens & sancti spiritus,
Aue Maria gra. & antiphonam. Alma redemptoris mater,
non Bariona. Petrus verò Compostellanus Episcopus fecit
Salve Regina misericordiz, vita, dulcedo & spes nostra sal-
vno Deo perficere clamamus. Quidam verò Rex Franciæ Robertus nomi-
posuit sequentiam illam, Veni sancte spiritus. & hymnũ
us nouæ Hierusalem, Antiquitus enim mos erat, vt sem-
cantaretur allelu-ia, cum pneuma, sed postea dictus Papa in
loco illius pneumæ in præcipuis solennitatibus sequen-
lici. Quando ergo non dicitur allelu-ia, non debet se-
ntia dici, quoniam loco pneumæ eius dicitur, & idem signi-
quod pneuma, scilicet æternæ vitæ gaudium, & delicias,
nullo verbo exprimi possunt, & idè per pneuma, quæ est
non significatiua intelliguntur. Et inde est, quòd qui-
sequentiæ antiquæ soleant verba noua & incognita habere
usitata, tum quia celi gaudium secretum atque incognitũ
talibus est, tum quia nobis incognitus est modus laudan-
eum in patria, tũ quia iubilus cordis in præsentī vita cogni-
est ad plenũ, tum quia omnia noua sunt pulchritudine de-
usitata, vt in præmio digestorum. Hodie verò sequentiæ cum
significatiua dicuntur, ad notandum, q̃ in illa magna fe-
itate vitæ æternæ iubilus plenè scietur. Sequentiæ verò eter-
nitæ n̄ sticant laudes, iuxta illud, Beati qui habitant in domo
Domine in se, &c. Hent enim verba laudiflua & dulcè atq;

Canti. 4.

Psalm. 83

suauē cantū, quia ibi oīa erunt plena laude & melodia organi, abundauit dilectiua letitia, quia sicut letantur omnes habitatio erit ibi. Rursus qm laudes aternitatis verbis huiusmodi plenē non resonantur, ideo quēdā ecclesię mysticę pne-
Psal. 86. nis plenē non resonantur, ideo quēdā ecclesię mysticę pne-
 tizant sequētiās sine verbis, aut saltē aliquos versus earum, la enim erit significatio verborū necessaria, vbi singulorū da patebunt singulis intuentibus librum vitę, & vbi idem er-
 stis, accusator, & iudex. x. q. iij. eorum. Et nota, secundum. Iste, representat perso-
 profa est producta rō à lege metri resoluta, sic dicta, ex eodē iudicis iuxta quod
 profusa, sequentia verō dicta est, quia pneuma iubili sequit ad oues, quę perien-
 hic in Euangelio dī, sequentia sequentiā in numero singu-
 S V M M A.

1. Sacerdos mutat locum in altari, et id qualiter, quare significat.
2. Euangelium, quo consilio legatur in sinistra parte altaris.

De mutatione sacerdotis. C A P. XXII.

Hic, sacerdos tractus ad dextram partem sedebat alta-
 illud insinuans, quod i oanne prædicante Christus qu-
 modo tacebat, quia non prædicabat apertē, sed dicturus eu-
 gelium surgit, quia vt euangelista tradit, postquam i oannes
Marc. i. ditus est, venit Iesus in Galilæam prædicans euangelium re-
Mat. 4. Dei, & quoniā sedes victoris est, sessio sacerdotis, victoriā Ch-
 sti rectē significat, qui post ieiunium vicit diabolum, nam re-
 quit eum tentator, & accesserunt angeli & ministrabant ei. P-
 dictam ergo sequentiā, surgens sacerdos, & ad sinistram alt-
Mat. 9. partem accedens, pronuntiat euangelii, significans quod C-
 stus non venit vocare iustos, sed peccatores, iuxta quod ipse
 euāgelio dixit, Quia nō indigent qui sani sunt, medico, sed
Mat. 25. male habent. ij. q. j. multi. per dextram enim iusti, per sinistram
 rem peccatores significatur, propter quod Dominus in iudi-
 cium staret quidem oues à dextris, hædos verō à sinistris, de hoc
 dictum est sub tit. de oratione. Quidam tamen dixerunt, qd
 sacerdos in princ. p. o. missæ consistit ad dextram, cum ve-
 pronuntiat euangelium conuertitur ad sinistram, & circa fine
 iterum rēdit ad dextram, quia cultus Dei primò fuit in pop-
 i iudæo, & iudæa tunc erat ad dextram, deinde i iudæis nō
 dentibus, & verbū Dei tanq̃ indignis respuentibus, cultus D-
 trāsit ad gentes, ad quas Apolloli transierunt, & tunc i iudæ-
 fuit à sinistra parte, & circa fine reuertetur iterum ad i iudæo
 ad prædicationē Enoch & Helix, qui cōuertent corda patrū
Luc. i. filios, quoniam in diebus illis saluabitur iudæa, & reliquit ista
I. i. 23. saluæ fient, qui enim primò dixerat in viā gentium ne abierit
 postea præcipit, dicens, ite in orbē vniuersum. Quia ergo præd-
 cati

peruenit etiam ad
 Gedeonis velle
 agitur Euangelium
 cor pars altaris de
 amq; sinistra: Dex
 his, deterrat ad h
 nes in fine fideles. S
 repræsentat perso
 iudicis iuxta quod
 ad oues, quę perien-
 prudens aud. cor ad
 copus vel sacerdos
 sferat, multi eni

Diaconus lecturus eu-
 ipsum nu. 7.
 Euangelium unde dic-
 Euangelium est myste-
 Diaconus manum por-
 Euangeliorum librum
 Diaconus librum euan-
 Diaconi benedicti, vi-
 Diaconus & subdiacon-
 que redeant.
 culum suppositum in
 Diaconus cur premitte-
 Acolyti cum turibulo
 gelii, & quibus id
 Cruce antecedit diacon-
 imbo, amboni quid, q
 Euangelium in alto
 Aquile superimponit
 Euangelium, quare re-
 Diaconus, lecturus eu-
 Euangelium legente d-
 euāgelii, auditur nūc
 Diaconus, car principi-
 ci. Item populus. nu.
 Subdiaconus, vitam n-
 Diaconus, librum euan-
 Subdiaconus, librum
 sacerdos consulari eu-
 cati

peruenit etiam ad illos, qui in sinistra parte fuerunt, dum
 Gedeonis vellere ros arca irrigauit, merito in parte sini-
 strae Euangelium, sicut in seq. t. r. dicitur. Vñ versus: Est
 cur pars altaris dextera Missæ. Principium, finemq; tenet,
 iumq; sinistra: Dextera Iudæos, Gentiles læua figurat. Cœ-
 his, defertur ad hos, refertur ad illos Nostra fides, & erūt
 nes in fine fideles. Sed cum sacerdos qui pronuntiat Euange-
 , representat personā Christi, qui non prædicauit Gētibz,
 Iudæis iuxta quod ipse dicit in Euangelio: Non sum missus,
 ad oues, quæ perierunt domus Israel. Vñ illud rectè dica-
 prudens auditor aduertat. De hoc dictū est sub tit. qualiter
 copus vel sacerdos. Ad quancunque verò altaris partē ille se
 sferat, ministri eū retro sequuntur, prout dictum est ibidē.

Mar. vi.
 ludib. 6.

Mat. 15.

SVMMA.

Diaconus lecturus euangelium, benedictionem petit, & quorsum id
 ipsum. nu. 7.
 Euangelium vnde dicatur, & quid.
 Euangelium est mysterium omnium caput.
 Diaconus manum pontificis quare osculetur.
 Euangeliorum librum, vnde sumat Diaconus.
 Diaconus librum euangeliorum ab vtra sumat potius altaris parte.
 Diaconi benedictio, vnde cæperit. 9 Diaconus qualē debeat se præstare.
 Diaconus & subdiaconus eadem ne via in pulpitu ascendunt, at-
 que redeant.
 vltimar suppositum libro euangeliorum, quid notet.
 Diaconus cur premittat ante euangelium, turribulum cum incenso.
 Acolyti cum turribulo & incenso præcedunt diaconum dicturū euan-
 geliū, & quibus id de causis. 14 Cerei, quid significet & n. 15.
 Crux antecedit diaconum in euangelij lectione.
 Ambon, ambonis quid, quidque notet.
 Euangelium in alto & sublimi loco dicitur: fallit nu. 19.
 quile superimponitur liber euangeliorum, & quæ significatione.
 Euangelium, quare versus Aquilonem legatur.
 Diaconus, lecturus euangelium, populum salutat.
 Euangelium legente diacono, omnes stantes audiunt.
 Euangelij, quid dicitur nudato capite. Itē postis armis & baculis. nu. 25.
 Diaconus, cur principio euangelij subiciat, sequētia sancti euangelij.
 Diaconus, initio euangelij, lustrat os, frontem, & cor, signo sanctæ cru-
 cis. Item populus. nu. 28. & quid ita.
 subdiaconus, vtram manum supponat libro euangelij.
 Diaconus, librum euangelij osculetur.
 subdiaconus, librum euangelij, refert, vacuo diacono.
 sacerdos osculetur euangelium: euangelio dicto a diacono, et qua

significatione. nu. 33.

34 Sacerdos cur turificetur, dicto euangelio.

35 Euangeliorum prefationes. dua. & utrilibet ubi locus.

36 Euangelis, quibusnam preponatur, In illo tempore. & quibusnam

37 Euangelia leguntur variè, pro loci, temporis, & rei varietate.

38 Mulier vel Abbatissa non potest legere Euangelium in Missa.

De Euangelio. CAPVT. XXXIII.

Suprà proximè tractatum † est, qualiter Sacerdos non solum
inter celebrans, ipsemet Euangelium dicit. Verum, quia
Episcopus vel Sacerdos celebrat cum ministris cuncta sa-
cramenta, tunc enim in quibusdam ecclesiis, ut Ro-
manis, diaconus dextra manu Pontificis osculata codicem euang-
elium sumit de altari, illum subdiacono ad ferendum tradens, post
benedictionem postulat ab Episcopo, vel à Sacerdote, & ei
necitur. In aliis tamè ecclesiis prius benedictionem postulat
quàm codicem accipiat de altari. Data itaque benedictione
cessit diaconus, ad pulpitem per dextram partem chori, quod
præcedit diaconus, cum textu Euangelij, & illum præcedit
bulum cum incenso, & ante transferarium ceterorum cum fa-
lis accensis, ante illos in quibusdam ecclesiis, Crucis vexill-
licque pulpitem ascendit, & Euangelium incipit, quo dicit
Episcopum vel Sacerdotem simul redeunt quæ singula præ-
quemur. Notandum est autem, quòd in quibusdam ecclesiis
præcipuis festiuitatibus, diaconus proficisci volens ad legere
euangelium, incipit antiphonam, quæ est in nocturnis super
necitur, & dum ipse accedit ad pulpitem, illa catur & fin-
it choro, ut notetur charitas, & cantatur sine pneuma, ad no-
dum, quòd Deus non præcepit nos habere, nisi simplicem
ritatem. Sanè iam figura mutatur, nā diaconus, qui prius rep-
sentabat prophetam, iam repræsentat Ioannem Euangelistam.
quia lex & prophetæ usque ad Ioannem, & ex eo regna
celorum euangelizatur. In deo autem euangelium legitur, ut
ut Christus post legem, prophetas, & Psalmos ore suo præ-
canit, ita post epistolam responsorium & alleluia ore, per illud
pulo prædicatio eius annuncietur. † Et dicitur Euangelium,
si bonus nuntius, ad quod est bonum & quod est nuntius.
enim, Euangelium Christi & Apostolorum prædicatio, nuntiat
de vitam, post mortem, requiem, post laborem, regnum, post
unum. † Est autem sciendum, quod sicut caput præeminet ceteris
corporis membris & illi cetera membra seruiunt, sic & Eu-
gelium principale est omnium, quæ ad officium Missæ dicuntur
ubi præeminet officio Missæ, & quæcumque ibi cantantur, &
gnatur, illi cōsentiant in intellectu ali ratione, prout in sexta

N. st. II.

sub qualibet dominica dicitur. † Diacon⁹ ergo primò dex
manum Pontificis osculatur, nihil dicens, quia prædicator
angelizare debet pro gloria æterna, de qua sponsa dicit in
hincis, *Dextra illius amplexabitur me.* Nā & Angelus qui re
rectionis Christi gloriā venerat nūtiare, sedebat in dextra,
a candida coopertus, in aliis ramen ecclesiis non oscula
sed solum inclinans benedictionē poscit. Verum subdiacono
vel diaconus nō manus, sed pedes Rom Pontificis oscula
ut summo Pontifici summā exhibeat reuerentiā & ostē
eum esse illius vicarium, cuius pedes osculabatur mulier
quæ fuerat in ciuitate peccatrix. Adorandum est enim sca
pum pedum eius, quia sanctum est, cuius etiā resurgentis
ortus pedes mulieres tenentes adorauerunt. Generaliter
nō debet manū summi Pontificis osculari, nisi cum de ma
nus eius aliquid accipit, vel cum ad manus eius aliquid tri
bit, ut ostēdatur, quod ex utroque debemus ei gratias agere,
sicut semper dat propria, sic nunquā recipit aliena. Quas
ationes Rom. Pontifex recipiat, sub tit. de obligationibus
etur. Subsequenter † diaconus textū euangelij sumit de al
quia de Sion exhibit lex, & verbū Domini de Hierusalē,
vitiue Mosaica lex quoniā exiuerat de mōte Sinai: sed euā
ca, de qua Propheta ait, ecce dies veniunt, dicit Dominus,
summabo testamētum nouum, supra domū Israel, & supra
num Iuda. Sumitur etiā liber de altari, quoniā Apostoli de
ri euangelium acceperunt, cum prædicātes passiōē Chri
uangelizabant. Vel altare in hoc loco, significat Iudæos, à
bus transfertur regnum Dei, & datur genti faciēti fructū
et ex eo, q̄ liber sumitur de altari, notatur quod euange
n est verbum Dei, quod per altare significatur, secundum
Exo. 20. Altare de terra facietis mihi. & ppter præmissas
ones, quidam volentes dicere finita Missa euāgelij sancti
nnis, vel aliud, imprimunt primò signum crucis super alta
& postea in fronte. Sumit † autē illum, ut quidam volunt,
dextra parte altaris, quia ecclesia de Iudæis, à qua nostrum
plit exordium antiquitus, fuit à dextris, & ponit eū in ma
sinistra, dextrā supponens, iuxta illud, *Leua eius sub capite*
o, & dextra illius amplexabitur me, & hoc propter triplicē
sam. Primò, quia euāgelista docet celestia, quæ per dextrā,
enisque per sinistram intelliguntur, supponi. Secūdo, inclina
liber super sinistrum humerum, ad notandum q̄ Christi
edicatio de Gentili populo, transibit ad Iudaicum. Esa. 20.
in diebus illis saluabitur Iuda. Tertiò, quia in vita tēpora
ui per illam significatur, necesse est euangelium prædicare.

Cant. 2.

Luc. 7.

Psa. 109.

Mat. 21.

Esaie. 2.

Mat. 21

Cant. 2

E.

Et textus euangelij in quibusdā Ecclesiis ornatur, exterius
gento, & lapidibus, prout dictū est in parte iij. sub tit. de li-
bus indumentis. Libet autē ipse ab aduentu sacerdotis al-
tare, donec Euangelium legatur, super altare remansit,
quātū ad hoc significat Hierusalē: quoniam euāgelica do-
ctrinā in Hierusalē facta est: & ibi permanfit ab aduentu
mini, donec publicaretur gētilibus: iuxta illud, De Sion e-
lex, &c. vt supra. Hierusalē enim est locus passionis, quā po-
tare etiā significatur. Cōsequēter t̄ benedictionē postulat,
nullus debet prādicare nisi mittatur. Iuxta illud. Quom-
prādicabūt, nisi mittatur: extrā de hōre. cum ex iniūcto.
minus inquit Apostolis. Rogate dominū messis, vt mittat
rarios in messem suam. xxv. di. in nouo. Esaias autē cum a-
set vocē domini dicentis: Quē mittam & quis ibit ex vo-
Rēspōdit: Ecce ego sum, mitte me: dixitq; dominus, Vn-
dic populo huic, audite audientes, &c. viij. q. j. sciendū. Ru-
t̄ huiusmodi benedictionē prāfigurauit Moyses, qui ascen-
montē accepit tabulas, & benedictionē, & populo mādāta
posuit: & dominus etiā benedixit ordini diaconali, cui d-
spiritum sanctū, & misit ad prādicādū per vniuersum o-
Pontifex ergo, vel Sacerdos visibiliter benedicit diacono
lecturus Euangelium, quod nō fecerat subdiacono lecturo
stolā, quia Christus inuisibilis manēs, legem & prophetas
per epistolam significantur, inuisibiliter misit, sed postquā
terris visus & cū hominibus cōuersatus est, Apostolos &
gelistas visibiliter misit, & docuit. Euntē (inquit) prādicare
cētes: Appropinquet regnum cōlorum. Illi autē regressi
cubant castella euangelizantes, & curantes vbique. Et mi-
eunt ad legendum Euangelium, ad notandū q; Christus m-
Apostolos ad prādicandū regnū Dei. t̄ Diaconus autē, ea q;
sibi in benedictione dicuntur considerans, se corde purū, &
mundū, & opere castū studeat exhibere, quatenus Sacro-
tū euangelium possit dignē proferre, quia puteus aquarū
viuentiū, id est, euāgelica prādicatio, nō fuit imperus, id est,
liberē, nisi de Libano, id ē, corde casto, & ore cādido. Nō en-
est speciosa laus in ore peccatoris: imō peccatori dixit Deus.
Quare tu enarras iustitias, & allumis testamētū meū per os tu-
iij. q. viij. s. quod testatur, & idē signo crucis munitur, de in-
licētia & benedictione obtētis, & insuper crucē impressa, vt
curus incedat, procedat ad pulpitu cū silētio, inclinatū capite
nihil in qbusdā ecclesiis ferēs, propter illud, qd Dominus ip-
prācepit Apostolis, quos misit ad prādicādū regnū Dei. Nih-
inquit, tuleritis in via, & neminē saluaueritis. In aliis tamen
ccg

Esai. 2.

Rom. 10.

Luc. 10.

Esai. 6.

Exo. 14.

Baru. 2.

Mat. 10.

Cant. 4.

Luc. 10.

istis diaconus fert librum, ut iam dicetur. Sed perueniens
 in bonum, salutem, quasi intrans domum cui offert pacem, ut
 dicetur, & transit per dexteram partem chori ad sinistram,
 ubi Evangelij de dextra ad sinistram transferatur, & ibi legitur,
 de Sion exibat lex & verbum, ut supra. Iudæa enim reser-
 uate verbum Dei, Apostoli transierunt de Iudæis ad gentes, &
 prædicatum est gentibus, quæ per sinistram intelliguntur. Vnde
 postolus ad Hebræos dicit, Vobis oportebat prius prædicare
 verbum Dei, sed quoniam repulistis illud, & indignos vos iudi-
 catis, ecce conuertimur ad gentes. extra de renum. nisi de hoc
 in tit. prox. in ecclesia Romana, & in quibusdam aliis,
 diaconus per unam viam, & diaconus per aliam in pulpi-
 tas ascendit, quoniam ille docendo, & iste discendo in augmē-
 tum scientiæ procedit, & quia ministrator per meritum ope-
 ratur, vnde psalmista, iustitia tua sicut montes Dei, per ean-
 dem viam descendentes ad Pontificem reuertuntur, quia
 in eadem perseverantiam pertingunt premiū, sicut Dominus
 qui perseverauerit usque in finem, &c. de poeniten. dist. 2. Apo-
 stoli & ca. multi. Et quia prædicatio sine opere, non sufficit.
 enim Iesus facere & docere. Ideo prædicator per ean-
 dem viam reuertitur, per quam accesserat ministrator. Præte-
 reo lecturus Evangelium ab una parte progreditur, & ascen-
 dit ab altera regreditur & descendit, iuxta illud Evangelij.
 Nam iam viam reuersi sunt in regionem suam, quoniam Aposto-
 li prædicauerunt Iudæis, & postea gentibus, secundum il-
 lum postoli, Quoniam repulistis verbum Dei, & indignos vos
 iudicatis. Sanè diaconum & subdiaconum antecedit, quia Iohannes
 prædicatio Christum & eius prædicationem præcessit, 1. Cor. 7.
 in quibusdam ecclesiis, puluinar quod libro supponat.
 puluinar quidem, quod libro supponitur, ad quietem, signi-
 ficat vitæ solatium, siue temporalia, quasi dicat, Si vobis semper
 spiritualia, non est mirum si à vobis metimur carnalia.
 Nam secundum Apostolum primo ad Corinth.
 9. xij. q. j. §. j. Nam secundum Apostolum primo ad Corinth.
 lari seruiunt, cum altari participant. extra de præbe. cum
 dum, dignus est enim operarius mercede sua. Matt. 10. Et Matt. 11
 nus præcepit in lege, Non claudes os bouis triturantis
 de præbe. extirpandæ. Rursus puluinar supponitur Euan-
 gelij illud portare volentibus Vnde in Matth. tugū meum
 & onus meū leue, huic iugo, qui subicitur, omnia subie-
 bet, secundum Aug. puluinar ergo suauitas & dulcedo
 mandatis Dei. Vnde proph. parasti in dulcedine tua pauperi
 Deus

Es. 4. 2.

Act. 13.

psal. 35.

Mat. 10.

Act. 1.

Mat. 2.

Act. 13.

Deut. 25

Matt. 10.

Matt. 11

psal. 83.

psal. 116.

Deus, & iterū, Quam dulcia faucib. meis eloquia tua domi-
In Ecclesia tamen Romana, diaconus præcedit, vt doctor, &
 diaconus sequitur, vt auditor: ille præcedit, vt prædicet, iste
 quitur vt ministrat. *Post lectionem verò subdiaconus, quāsi*
 ficienter edoctus præcedit, referens euangeliū, quoniā mer-
 dem euangelij, de sua ministratiōe reportat, secundum illud
 quod Dominus ipse promisit in euangelio, Qui recipit Pro-
 tam in nomine Prophetæ, mercedē Prophetæ recipiet: quem
 dedō præmittit diaconus ad Pontificem, vt ostendat se fru-
 prædicationis referre, de quo dominus iusserat, Posui vos, v-
 tis & fructum afferatis, & fructus vester maneat. Ad hæc
 diaconus librū, & puluinar reportās significat, q̄ prædicato-
 no opere debet vitam suam Deo offerre. vnde Apost. ad Cor.
 9. omne quodcunq; facitis, aut verbo, aut opere in nomine
 mini resū Christi facite. xxvij. q. vii. non obseruetis. Præmia
 quoque d̄ diaconus ante euangelium turibulū cum incensō
 Christi opera præcefferunt eius doctrinam, iuxta illud, Co-
 Iesus facere & docere. Turibulū autem, cum thure signū
 orationē cum deuotione, quam tunc maximē debent habere
 fideles in audiendo diuinum sermonem. Rursus diaconus
 præmittit turibulū, quia prædicator debet odorem bonæ
 nionis ex se mittere, iuxta illud Apost. Christi bonus odor
 mus in omni loco, nā cuius vitā despiciat, restat vt eius præ-
 catio cōtemnatur, extra de sac. vnc. c. j. Tercio turibulū præ-
 cedit, vt ipsius diaconi oratio sicut incensum in conspectu do-
 ni dirigatur. Ante turibulū verò præmittit duos ceroferat-
 cū faculis accēsis. Primò, quia debet desideriū & gaudiū in
 dib. auditorū accendere, quatenus & libenter audiant, & gra-
 ter obediant. In quibsdā tamen ecclesiis turibulū cereos præ-
 cedit, quoniā orationes & opera, virtutes de oratione flant
 lucem & signa præcedunt, iuxta illud, Luceat lux vestra. & illud
 Et virtus exibat de illo, & sanabat omnes. Secūdo, Sacerdos
 Episcopus præmittit ante diaconū duos acolytos portantes ce-
 reos, & incensum, ad notādum q̄ Christus præmittebat be-
 nuntios ante faciē suam in omnem ciuitatem, & locū quo
 erat venturus, præferentes coruscationes miraculorū, & odo-
 virtutū, vnde reuersi dixerunt, Domine in tuo nomine etiā
 monia subiiciuntur nobis. Faciēs enim Christi cōuenienter
 intelliguntur Apostoli, qui normā doctrinæ suę populis ostē-
 bāt, propter quod ipsis aiebat: Qui vos recipit, me recipit.
 tid, deo librum euangelij præcedit turibulū, & candelabrum
 quia doctrina Christi virtus & fama præibat, Euāgelista testis
 Exiuit Iesus in virtute spiritus in Galilæā & fama exiuit de illo

Mat. 10.

Joan. 15

Act. 1.

1. Cor. 2.

psal. 140

Mat. 5.

Luc. 6.

Mat. 7.

Mat. 10.

Luc. 4.

inuerfam regionē.
 propter causam in
 Rursus duo cerei
 etiam illuminati
 u designant. Hinc
 etorum colorum
 etores ipsos sacra
 ut dictum est in pr
 entez sint, designa
 & argentum eloq
 nenta, quibus gen
 tas, qui in quibsd
 ento ponuntur, qu
 ata per lumen euan
 propter euangeli
 nuerūt in litera. In
 vns puer cum v
 d significatur, q̄ p
 ecultus, præuenit
 tist, qui fuit lucerna
 cedunt, quia in sec
 Iesus duo præmitte
 interficiuntur ab A
 tur per extinctionē
 dictum est in pri
 uoq; crux, primò
 rucifixum. Secūdo
 or à morsu serpenti
 tid, crux præced
 et debet crucifixū.
 Ioan. 2. 1. cap. Post
 ictur autē ambob;
 us ab ambio, ambi
 in quibsdā ecel
 ia per mediū chori
 ficalcensius, alter à
 elcensius, vt præm
 Chr. Ius à Bethel, i
 us facit vnde d. crux
 ambonē, ad notādū
 um euāgelij, & vt
 illi. Itē ascendit
 am; sanquā vbiq̄

vniuersam regionē, & ipse docebat in synagogis eorū. Quat
 propter causam in secunda parte sub titulo de acolyto scrip-
 tū est, Rursus duo cerei illuminati, doctores ecclesiæ per quos
 lesia illuminatur, qui debent habere notitiā vniūq; reser-
 uati designant. Hinc est quod ipsi cerei plerūq; quibusdam
 versorum colorum lineis decorantur, ad notandū, quod per
 doctores ipsos sacra scriptura diuersis sensibus exponitur.
 ut dictum est in principio libri. Si verò lineæ ipsarū autēq; vel
 enter sint, designant, q; in ipsis doctoribus est aurum sapiē-
 tiæ, & argentum eloquentiæ. Vel cerei ipsi designant duo te-
 stamēta, quibus genus humanū illuminatur, vel legē & Pro-
 phetias, qui in quibusdā ecclesiis, dum euangelij regitur, in pa-
 ento ponuntur, quoniam legis vmbra & Prophetarū eni-
 mata per lumen euangelij etiam ab humilibus intelligitur,
 propter euangelicā doctrinam, lex & Prophetia penitus
 auerit in litera. In quibusdā tamen ecclesiis in diebus pro-
 pter vnus puer cum vno tantum cereo diaconū præcedit per
 d significatur, q; primū Christi aduentum, qui humilis fuit
 cultus, præuenit tātum vnus præcursor, scilicet iohannes
 baptista, qui fuit lucerna verbi. In diebus verò festiuis duo cerei
 præcedunt, quia in secundo aduentu, qui solennis erit & ma-
 gis, vnus odoratus duo præmittentur præcones, scilicet Helias & Henoch,
 interficientur ab Antichristo in Hierusalem, quod signi-
 ficatur per extinctionē cereorū. De candelabris & etiā cereis
 dictum est in prima parte sub titulo de Pæturis. Antecedunt
 quoq; crux, primò ad notandū, q; diaconus debet prædica-
 re crucifixum. Secundò, quod qui cum intuetur per fidem sa-
 tis à morsu serpentis antiqui, ipse est enim serpens in palo.
 crux præcedit euangelium in signum, quod prædicat
 debet crucifixū. Vnde Dominus inquit Petrus, Sequere
 me. 2. 1. cap. Post hæc diaconus super ambonem ascendit.
 dicitur autē ambo, ambonis, pulpitrū, vbi legitur euangelij
 ab ambo, ambis, quia locus ille gradibus ambitur. Sūt
 in quibusdā ecclesiis duo paria graduū siue duo ascēsus
 ad per mediū chori, vnus à sinistris, videlicet versus oriētē
 fit ascensus, alter à dextris, videlicet versus occidentē quo
 descendit, ut præmissum est. Vel ascendit ab australi parte,
 Christus à Bethel, id est, Bethlehē q; est ad austrū, venit in
 iusalē: vnde dicitur: Deus ab austro veniet. Ascendit ergo
 ambonē, ad notandū, q; Christus ambit omnes q; custodiunt
 euangelij, & ut possit ambiri: & sic melius ab hominib;
 intelligi. Itē ascendit vt in edito & alta voce annuntiet euan-
 gelij, in tantā ubique & ab omnibus audiendum, iuxta illud
 Mat. 10.

propheticum: Super montem excelsum ascende tu, qui euangelizas Sion, exalta in fortitudine vocem tuam. & dominus in euangelio: Quod dico vobis in tenebris, dicite in luce, & qui in aure auditis, predicare super terra: extra de haeret. cum exiuncto, vt imitemur dominum, qui in montem ascendit, vt euangelium predicaret, & aperiens os suum, docebat discipulos.

Matt. 5. cens: Beati pauperes spiritu, &c. Lex etiam in monte data est.

Exo. 19. Euangelium ergo in alto & in eminenti loco legitur, quia doctrina euangelica delata fuit vbique terrarum: vnde in omni

Psal. 71. terram exiuit sonus eorum, &c. ix. d. ita. Epistola verò in loco inferiori. quia lex & prophetae, qui per illam figurantur, clausi sunt in iudaea: vnde notus in iudaea Deus, &c. Præterea, per istam stolam prædicatio veteris testamenti, quæ humilior: per Euangelium noui testamenti, quæ excelsior est, intelligitur: doctrina enim Christi, lex euangelica excellit Apostolicam, & Apostolica legalem doctrinam. Vnde Apost. ad Hebr. 7. Lex neminem ad perfectionem ducit: Euangelium autem dat salutem omni credenti. In Monte autem pro defunctis non in illo loco eminentiori, sed iuxta altare Euangelium, & epistola leguntur, ad notandum, quod qui in altari spectat ad defunctos, non profunt prædicationes, quæ vix publicè fiunt. Ipsi autem, cum sint absentes, fieri neque publicè, vel occulte: sed magis sunt pro ipsis orationes per quod ad Christum, qui per altare significatur, appropinquantes eis sumus reuelationem aliquam obtinere. Legitur etiam de monte Euangelium super Aquilam, iuxta illud Psalmi 17. Et volauit super pennas ventorum: & Aquila ipsa seu locus, in quo legitur in diebus festiuis aliquo panno lineo vel serico cooperitur, ad significandum molliem cordium Christianorum. Vnde dicitur per Prophetam: Ecce cor carniū, dabo vobis & scribam legem meam in cordibus vestris. Locus verò in quo epistola legitur non cooperitur, ad significandum duritiam cordium iudeorum. Lecturus autem euangelium, transit ad partem sinistram prout iam & supra sub tituli de mutatione sacerdotis dictum est: & opponit faciem suam aquiloni, iuxta illud Esai. 43. Et posui faciem meam aquiloni, & austro noli prohibere, vt ostendat nos doctrinam euangelij debere armari, & prædicationem Christi contra illum specialiter dirigi, qui ait: Ponam sedem meam ab Aquilone, & similis ero altissimo: nam & secundum Prophetam: Rursum versus aquilonem euangelium legitur, iuxta illud, quod legitur in Cantico. 4. Aquilo surgat, id est, diabolus fugiat, & austro veniat, id est, spiritus sanctus accedat. Rectè enim contra diabolum euangelium legitur, vt illi sua virtute expellat, quoniam

Exe. 11. nus per Prophetam: Ecce cor carniū, dabo vobis & scribam legem meam in cordibus vestris. Locus verò in quo epistola legitur non cooperitur, ad significandum duritiam cordium iudeorum. Lecturus autem euangelium, transit ad partem sinistram prout iam & supra sub tituli de mutatione sacerdotis dictum est: & opponit faciem suam aquiloni, iuxta illud Esai. 43.

Esai. 4. lona, & similis ero altissimo: nam & secundum Prophetam: Rursum versus aquilonem euangelium legitur, iuxta illud, quod legitur in Cantico. 4. Aquilo surgat, id est, diabolus fugiat, & austro veniat, id est, spiritus sanctus accedat. Rectè enim contra diabolum euangelium legitur, vt illi sua virtute expellat, quoniam

Hier. 1. aquilone pandetur omne malum super habitatores terræ. Rursum versus aquilonem euangelium legitur, iuxta illud, quod legitur in Cantico. 4. Aquilo surgat, id est, diabolus fugiat, & austro veniat, id est, spiritus sanctus accedat. Rectè enim contra diabolum euangelium legitur, vt illi sua virtute expellat, quoniam

olus nihil tantū, quantū Euangelium odit. Siquidem Ag
 ntus frigidus, diaboli significat, qui statu tentationū cor
 omniū à Dei timore congelat, & refrigerat. Cum ergo li-
 in Euangelio contineatur, quæ est armatura nostra cōtra
 boli, iuxta illud, Cui resistere fortes in fide: mentō legitur
 illū. Quādoque etiā vetus meridiē legitur, quia doctri-
 christi quæ prima fuit inter Iudæos, & nunc inter gentiles
 in fide redibit. Hi verò, qui eum inueniendo præcesse-
 respiciunt ad euāgelium, & ad faciem recitantis, prout sub
 kola dictū est. Deinde ꝑ lecturam euangelium, sicutat po-
 lyt illū ad audiendum verbū Dei attentū reddat, dicens,
 inus vobiscū, ostendens, etiam per hoc se orare vt Domi-
 it cū eis, & obseruans, quod dominus iussit in quācūq;
 i intraueritis: primū dicite, Pax huic domui. Chorus ve-
 populus quasi redditus atterus, ad illū, & ad quancunque
 in qua Euāgelium legitur se vertunt, quia omnibus pro-
 m est. Ite in mundum vniuersum, prædicatē euāgelium
 creaturæ, id est, homini, pro quo facta est omnis creatu-
 l. qui habet aliquod participium cū omni creatura, & res-
 ent, & cum spiritu tuo: supplie, vt dignè possis euāgelium
 e, ac si dicant, tecum sit ad dicendum, & sic mutuo se salu-
 prout sub prælatione dicetur. ꝑ Sanē euangelium stando,
 dendo auditur sicut statuit Anastas. papa de consec. di. 1.
 olica, vt ad prælium pro Christi fide seruanda promptu
 tetur. Vnde Luc. 22. Qui non habet gladiū, vendat tūni-
 & emat illum. Et quia ipsius doctrina ad amorem cōle-
 dirigit mentes nostras ad huiusmodi etiā promptitudi-
 designandū, quidā dum Euangelium legitur, chlamydes de-
 nt, & etiā ad notandū, qđ omnia tēporalia amittēda sunt
 er Christū, iuxta illud Euāgelij: Ecce nos reliquimus om-
 securi sumus te. Et ex quo standū est apparet, qđ nec iace-
 appodiare debemus Euāgelij audiendo. Reclinatoria
 hic relinquūtur, ad notādū qđ nō debemus confidere in
 pibus, nec sustētari in terrenis, quia vanitas vanitatū, &
 a vanitas dixit Ecclesiastes. Subauditur cōparatione Dei,
 ē curam nostrā iactare debemus. Et secundū ipsum Ana-
 stas, stantes curui manere debemus, vt humilitatē, quæ à
 iano docetur, etiā corpore demonstramus. ꝑ Auditur etiā
 nudato. Primò, vt attēctio adesse demonstretur: ob quā
 autem qđā tūc mentonē & genas manu tenent. Secūdo,
 inq; sensus patuli sint ad audiendum. Tertio, ad notādū
 nia quæ sub velamine & figura in lege ac Prophetis con-
 tinentur, sunt in euāgelio manifestata. In Christi passionē

1. Pet. 1.

Iuce 10.

Mar. vi.

Mat. 19.

Eclesi. 1.

Mat. 17.

velū templi scissum est, &c. † Deponuntur etiam tūc baculi
 arma primò, ne imitemur Iudeos, in cōspectu crucifixi arū
 & arma ferentes. Secūdo, ad notandū, q̄ Christo prādicāt
 nes legales obsequantia quæ per baculos significantur de
 ta sunt. Tertiò, dēpositio baculorū & armorum humilitatē
 tat & Christianæ perfectionis esse nō se vindicare, sed Dñi
 seruare vindictam, iuxta illud, Mihi vindictam, & ego retribu
 dicit Dñs. & Mat. 5. Qui te percusserit in vna maxilla, p
 ei & alterā. xxij. q. j. §. j. Auditur etiā euāgeliū in silentio,
 omnia soluta sunt in euāgelio, quæ in lege & prophetis p
 sa erant. Pontifex verò seu Sacerdos, dum euāgelium legat
 faciem verit ad illud, ad notandū, q̄ Christus prādicatores
 gelij semper ad adiuvandum respicit stans super scabellu
 designandū, q̄ p huiusmodi prādicatōe omnis aduer
 testas debellatur, & Christi pedib. submittitur, & sic imple
 quod in psal. dicitur, Donec ponā inimicos tuos scabel. &c.
 conus vero statim † postquā sibi respōsum est, & cū spiritu
 ut cunctos reddat dociles & beneuolos, ad audiendū verb
 uangelij, i. bonum nuntiū nuntiantem regnum Dei, subdi
 psal. 109. quentia S. Euāgelij, t̄rificans librum, & signans signo cr
 Et etiam in quibuscūq; locis osculatur librum. q. di. hic est
 seu euāgelium Dei, hic est liber crucifixi, quē prādico, h
 liber pacifici, per quē recōciliationem accepimus. vnde A
 1. ad Corint. 1. Prādicamus vobis Christum crucifixum. Pe
 censi autem sumum, bonæ prādicatōis opinio intelligi
 Deinde signat † se in fronte, in ore, pariter & in pectore,
 corde, ne diabolus, qui bonis operibus insidiatur, tollat
 erubescētā, deuotionem de corde, vel sermonem de ore
 dicat Ro. 1. Ego Christi crucem non erubescō, sed eā ore
 dico, & corde credo, quia corde creditur ad iustitiā, ore
 confessio fit ad salutē. 1. Corin. 1. Prādicamus, inquit Apo
 lus, Christum Iesum, & hunc crucifixum, Iudæis quidem
 dalum, gentibus autem stultitiam. Et Apost. ad Gal. 6. Mihi
 ab sit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi. D
 nus etiā in euāgelio ait, Qui me erubuerit, & sermones n
 hunc filius hominis erubescet, cūm venerit in maiestate
 patris, & sanctorum Angelorum. Vnde in Daniele legitur
 est confusio confitentib. te Quidam autē signant se tantū
 frōre, & in pectore, quasi i vtroq; superluminari. Clerus v
 populus aut. to titulo euāgelij, scilicet sequentia, &c. siue
 no nuntio vergentes se ad orientem siue ad altare, ut Deus
 est verus oriens glorificent, quia misit eis verbum salutis,
 legitur in Act. Apost. Et glorificauerūt Deū dicētes, ergo

Rom. 12.

Psal. 109.

Luce 9.

Dan. 3.

Act. 1.

Deus penitentiā de
 vent: Glor. a pibi D
 in quo agitur de
 ter Christus diab
 aut, & victor ad gl
 iztantes in laudē
 Domine, quasi dicā
 tur, nobiscum sine
 endo signo † crucis
 contra diabolu mu
 ate, quia ibi est loc
 tem fronti impur
 cifixum, cuius libe
 Per hoc quod in
 pro nomine Chri
 legitur, cū vtroq;
 Rursus nos in ore
 gelij debet esse lo
 quod verba euā
 mte. Mox verò po
 in proterio quā
 tur euāgelium, si
 quod illi qui sub
 timus fuit Ioannes,
 na agebant, illi tan
 am significantur, q
 gratiam non prā
 libro Euāgelij
 Apō, sine qua per ope
 am manum tempo
 de designantur. Ma
 dum quod sicut
 ualia diu sine temp
 tem euāgelium, e
 la dictum est, & m
 ne diabolus sit
 tripiat. † Et dem
 charitate & amor
 orientem conue
 quia inde venit
 aus d. in euang

etiam tunc bacu-
 cruce crucis ar-
 Christo prædicat
 significantur de
 notum humilita-
 indicat, sed Dñi
 tam, & ego reu-
 una maxilla, po-
 gelu in silentio,
 & propens præ-
 euangelium legi-
 tus prædicatores
 is super scabellu
 ne omnis aduer-
 titur, & sic imple-
 tus scabellu, & co-
 m est, & cū spiritu
 audiendū verb-
 num Dei, subdit
 signans signo cru-
 cis, q. di. hic est
 xi, quæ prædico, hi-
 cepimus. vnde Ap-
 n crucifixum. Pe-
 s opinio intelligi-
 & in pectore, &
 osidatur, tollat
 monem de ore
 beico, sed eā ore
 ad iusticiā, ore au-
 amus, inquit Apo-
 ludis quidem
 vit, ad Gal. 6. Mihi
 i feli Christi. Do-
 rit, & sermones m-
 erit in maiestate f-
 Daniele legitur
 signant se tanquā
 minari. Cierus ve-
 sequentia, &c. in
 ad altare, & Deu-
 s verbum salu-
 dea dicitur, et q-

Deus penitentiā dedit & viā: cum reuerentia & honore re-
 dent: Gloria tibi Domine. Proposito itaq; euāgelio ad legē
 a, in quo agitur de gloria, & de nostra liberatione, scilicet
 iter Christus diabolū deuicit, & nos ab ipsius seruitute li-
 auit, & victor ad gloriam patris ascendit, ipsi auditores euā-
 lantes in laudē sui Saluatoris clamāt, dicentes, gloria tu-
 Domine, quasi dicāt, gloria tua, quæ nobis in euangelio præ-
 ur, nobiscum sine fine permaneat, & semper crescat. & hæc
 endo signo ꝑ crucis in fronte, in ore, & in pectore, se simili-
 contra diabolū munit, ne eos impediat in audiendo. In
 te, quia ibi est locus pudoris & verecūdiæ. Vnde per hoc, q-
 tem fronti imprimunt, ostendunt se nō erubescere credere
 cifixum, cuius liber leg. tur, & eum habere Deum & Domi-
 n. Per hoc quod in ore signāt, significāt crucē Dñi audacter
 dicare. Per hoc, quod in pectore, ostendunt se libenter cō-
 pro nomine Christi: quia etiā ratione quidā quandiu euan-
 legitur, cū utroq; pollice ante pectus signum crucis figu-
 Rursus nos in ore signamus, ad designandum, q- de verbis
 gelij debet esse locutio nostra, in pectore verō, ad designan-
 tem, quod verba euangelij debent nos percutere in pectore, &
 nēte. Mox verō post factum signum crucis, versus diaconū
 tur euangelium se conuertunt. De crucis mysterio, dic-
 in procemio quintæ partis. ꝑ Porro alicubi subdiaconus dū
 tur euangelium, sinistram manū libro supponit, ad notā-
 n, quod illi qui sub tēpore legis fuerunt, quoniam finis seu.
 mus fuit Ioannes, quem significat subdiaconus, & si aliqua
 agebant, illi tamen debilia & infirma erant quæ per fini-
 m significantur, quia si lex ad gratiam disponderet, tamen
 gratiam non præbebat. Convenienter ergo sinistra ma-
 libro Euangelij supponitur in quo Christi fides prædica-
 sine qua per opera legis nemo saluatur. Rursus per sini-
 am manū temporalia, per librum euangelij, spiritualia con-
 tiē designantur. Manus ergo sinistra libro supponitur, ad no-
 dum quod sicut anima sine corpore non vivit, ita nec spi-
 alia diu sine temporalibus subsistere possunt. Terminatur
 em euangelium, exultando vocem in fine, prout sub epi-
 la dictum est, & mox illo finito munit se diaconus signo cru-
 , ne diabolus susceptum semē euangelij de vase signato
 rripiat. ꝑ Et deinde euangelium osculatur, ad notandum se
 charitate & amore euangelizasse. Auditores verō se ver-
 orientem conuertunt, quasi ad Hierusalem gratiā agen-
 quia inde venit ad nos euangelium, iuxta illud, quod Do-
 mus d. x. in euangelio Apostolis, Vos eritis mihi testes hprū

in omnes gentes, incipientes ab Hierusalem, & signo crucis in eis, unde Luc. 8. Volucres cœli comederunt illud. Et ne neminem Domini rapiat de pectoribus eorum, q. d. Deus nos facit doctrina Christi perseverare, & ut significet se habere in eo quod exprimitur ore. Quod etiam apertius designatur in quibusdam ecclesiis in quibus finito Evangelio dicitur, amen, & quasi dicant verum est, q. in Evangelio dictum est, quod est contra quosdam hereticos, qui lecto Evangelio, quasi contentes, dicunt falsum est. Vel amen, q. d. fiat nobis, quod dicitur in Evangelio pollicetur, iuxta illud Neemix. 8. Benedixit Dominus Deo magno. Et respondit omnis populus, amen. Et eleuantes manus suas incuruati sunt &auerunt proni in terram. In aliis vero ecclesiis dicitur, Deo gratias, sicut fit post aliquam lectionem vel capitulum. Quidam etiam dicunt. Benedictus qui venit in nomine Domini, quod in Evangelio Matthæi, quod legitur in festo B. Stephani dominica Palmarum, in quibusdam locis cerei, qui significant doctores, per quos ecclesia illuminatur, post lectum Evangelium ringuntur, quoniam Christo in eis loquente possunt ecclesiam ministrare, eo autem tacente, id est, spiritu sancto ab eis receptum hæc nequeunt. Præterea Evangelij prædicatione finita, lex & prophetiæ cessabunt. In nonnullis tamen ecclesiis dum Evangelium legitur, candelabra cum cereis deponuntur ad terram, ad notandam legem & prophetiam inferiorem Evangelio esse. Consecratur & subdiaconus codicem Evangelij refert, diaconus vero cuius redit, ut ostendat se prædicatione finita contemplari vacare. Veniens autem prius ad legendum Evangelium, librum in quibusdam ecclesiis ferebat, ad notandum, q. ipse non solum docere, sed & facere. Redit etiam ad Episcopum seu Sacerdotem, unde venit, ad notandum, quod omnis doctrina à Deo est, ipsam reueritur. Unde Salomon: Unde exeunt flumina & revertuntur. Textus quoque Evangelij super pyluinarum reportatur ecclesia, ut audiuit Evangelium, illud suauiter corde suscepit, latura est. Iuxta illud: Audiuisti & lætata est Sion, & ait: A mea liquefacta est, ut dilectus locutus est. Liber quoque Evangelij & turbuli ad pontificem reportantur, quia ad eum omnia bona ferenda sunt, à quo cuncta procedunt. Ipse enim est finis & mensura, sed non consumens, alpha & omega, primus & novissimus, & finis. Nam & Apostoli prædicatione peracta, ad Christum versi sunt referentes ei gratias de miraculis & prædicatione facta. Et Episcopus vero ihesus odoratur, & Evangelium osculatur. In quibusdam ad notandum, quia quod Episcopus inspirauit & docuit, ipse

Eccle. 1.

psal. 96.

Cant. 3

Apoc. 1.

& acceperat, Deus
nerat, nisi quod donat,
illa sunt bona, nisi
erant valde bona
dicendum quod scire de
hij sunt in lege, v
regio Dei, & Mala
legem requirunt, l
ex mandato. Terti
prout in proce. hui
odi osculum signifi
cipue in episcopo
o eo subue. xxv. q.
apertum Prælatu
dum ipsum debere c
parata p euang
ausa. Postea in qui
in choro ostendit
est, &c sequitur in
est aduertendum, quo
om osculatus est, ad
ille tunc demum fer
ficat, ad osculandum
antè ad figurandum
acceptat, quæ sit
pro defunctis eu
quia tunc præmil
nis solennitas subtr
nis meritoribus mi
pro defunctis, lib
tuncq; illud pronu
cuius doctrinam e
designatur, & est t
dos minister ponti
endum quod sacer
factificium, quod p
solum in expiatio
sprout Leuit. habet
per euangelij per s
tum ascendit, quod
idet, quod tutulum
adit & cetera Aquil
osad nris iungit
pi

lem, & signo crucis. **Dei** suffragetur illi. **Et** ne
 illud. **Deus** nos faciat, se habere in
 rebus designatur. **Dei** dicitur, amen, &
 est. **Quod** est
 gello, quali cont
 ar nobis, quod
 Neemir. 8. **Ben**
 dit omnis populu
 curuati sunt & a
 die tur, **Deo** gr
 li. **Quid** ena fil
 Domini, quod
 fello B. Stephan
 ere, qui significa
 post lectu Euang
 post sunt ecclesi
 anto ab eis rece
 ratione finita, **lex**
 ecclesiis dñi Euang
 ad terram, ad not
 ei o esse. Conseq
 fert, diaconus ver
 iana. **contempla**
 uangelii, **librū** in
 ple non solum de
 scopu seu Sacerd
 ositina à Deo est
 ex eunt flumina re
 uuar reportatur
 ter corde suscep
 est Sion, & ait: A
 Liber quoq; Eu
 a ad eū omnia bo
 se en in est finis
 mus & uostimus
 peracta ad Christi
 & pñe hanc
 gelū osculatur
 & docetur.

Genes. 2.

Luce. 8.

Neem. 8.

ad cœlū manus leuans orat dicens, amē. Hæc inquam
 & singula ex lege sumuntur, Legitur enim in principio
 mix, q̄ cōgregato populo ad plateā quæ est ante portā a
 rī, Esdras scriba attulit librū legis Moſi, & ſtetit ſuper
 ligneum, quē fecerat ad loquendum, & aperuit librum
 omni populo. Porro Leuitā ſilentii faciebant in populo
 audiendū legē, benedicentes Deo magno, & omnis po
 ſtans in gradu ſuo reſpondit, Amen. Et legerunt in libro
 Dei diſtinctē & apertē ad itelligēdū. Omnis verō populus
 uantes manus ſuas adorauerunt proſtri in terrā. Illud ſ̄ qu
 prætereundū nō eſt, q̄ euāgelij, quæ in eccleſiis legūtur,
 ſaliter duæ præſationes præmittuntur, prima eſt, In itū S
 gelij, ſecunda, ſequentia S. Euāgelij. Siquidem prima præ
 præmittitur principio cuiuſlibet Euāgelij quatuor Euan
 gelij, ſcilicet Euāgelio Ioannis, In principio erat verbum
 Euangelio Matthæi: Liber generationis: Euangelio Luce
 in diebus Herodis, & euangelio Marci: Principiū euange
 lii Chriſti. Quod in quibuſdā eccleſiis legitur in 1. dom
 de Aduentu, ut ibi diceretur, & tunc nō ſubiicitur illis, In i
 pore, quia in ipſis principiis agitur & determinatur certu
 pus, vnde eſſet nugatio, & ſuperfluerent verba illa. Sec
 præſatio præmittitur omnibus aliis euāgelij, & dicitur
 tia, quia verba ipſa, quæ legenda ſunt, ſequūtur poſt initi
 poſt ea, quæ præcedunt euangelium, vnde ſumpta ſunt
 S. euangelij, &c. vel ſequentia, eſt numeri ſingularis, & tunc
 dicitur, ſequentia S. Euangelij ſecundū Ioannē: ſuppleret
 eſt ſ̄ Sanē in euangelij, quibus ipſa ſecunda præſatio præ
 rur, ſubiicitur quādoque in illo tēpore, & quādoque nō ſu
 tur. Siquidē ſine, in illo tēpore, dicuntur, quādo ex eorū
 bis certū eſt de tēpore, ut præmiſſum eſt, & tunc incipit
 aliquā determinationē Regiæ vel alterius poteſtatis, ut
 Anno quintodecimo Tyberij, vel ſimplicē rei geſtæ narrat
 certum tempus determinatē, ut illud, Cum eſſet deſponſa
 illud, Poſtquam cōſummati ſunt. & illud, cū natus eſſet I
 & illud, Factum eſt autē, cum baptizaretur. & illud, Cū
 tē eſſet annorum duodecim & illud, poſtquam impleti
 dies. & illud, Veſpere autem ſabbati. & illud, Elizabeth im
 eſt. &c. Reliquis verō euangelij ſubiicitur, In illo tempo
 eſt ſenſus, In illo tempore, ſcilicet gratiæ, de quo dicit A
 ecce nunc tempus acceptabile, &c. de pœn. diſt. j. ecce. Nō
 etiam omittendum, qđ euangelium legitur in eccleſia qu
 que ſecundum hiftoriam, ut illud, quod dicitur in die Pa
 Mariæ Magdalene, & Mariæ Iacobi, &c. & illud quod cū

1. Cor. 6.

zili ad ſecundam m
 a legoniam, ut illud
 om. enio ſit de Ma
 modam caſtellum
 ſecundum rem. v
 paſionam, ut illud
 ibi dicitur, Thom
 pariem, ut illud, q
 ibi dicitur, Sic opo
 Chriſtus paſſion
 ſui in cruce. Et id
 ur, legitur in feſto
 propter illum verū
 mei, qui in cœlis
 generationis, &c.
 entio de Chriſto. Q
 tur in circenſione
 &c. Quandoque f
 ſima die Quadrag
 per trinitas, ut illu
 tur, in quo ſit men
 ter locum, illud, v
 xit, qui ſeminat, &
 legere euangelium
 eſſet Apoſtoliſ uni
 es regni cœlorum
 illa non poteſt prop
 onem in criminib
 prædicare. In ma
 am dicere. vij. q. j.
 ngelia de B. Maria,
 pſionis,
 Symbolum Apoſtolorū
 Symbolum dicitur
 & Completorio, d
 Symbolum auſpicians
 Symbolū eſt triplex,
 Athanaſij Symbolū
 Symboli canendi in
 Graecorum error de
 Graeci temere ſpirita
 Symbolū maius, quib
 ir

Hæc inquam omni in principio
est ante portam
& stetit super ge-
perit librum coe-
ebanc in populo
no, & omnis por-
egerunt in libro
nis verò populu
in terrâ. Illud 7 quo
ecclesiis reguntur,
ima est, Intra S
idem prima præ-
lij quatuor Evan-
pio erat verbum
Euangelio Lucæ.
Principiū euange-
gizur in 1. dom-
buerit illis, in il-
terminatur certu
verba illa. Secun-
gelis, & dicitur f
quatur post initi-
de sumpta sunt v
angularis, & runc
Ioannē: suppleu
unda præfatio præ-
quadoque nō su
quado ex eorum
st, & tunc incipit
is potestatis, vel
ei rei gesta narrat
um esset desposita
ed, cū natus esset I
ecur. & illud, Com-
postquam impleti
od, Elizabeth in
tor, in illo tempo-
z, de quo dicit A
ca disto, ecce. Ne
tur in ecclesia que
dicitur in die Pa-
& illud quod cō-

vel xxiij.

SVMMA.

Symbolum Apostolorum immediate sequitur Euangelium.
Symbolum, dicitur voce sublata maxime in Missa. In prima autem
& Completorio, demissa, & nu. 3.
Symbolum auspicans sacerdos, cur manus eleuet. 5 Symbolū, quid.
Symbolū est triplex, & runde dicatur. 7 Apostoli symbolū ediderunt.
Athanasij Symbolum. 9 Symbolum Nicenum.
Symboli cantandi in Missa vsus à Grecis profectus.
Græcorum error de processione spiritus sancti.
Græci temere spiritum sanctum à filio procedere negant.
Symbolū manus, quibus diebus adhibeatur, vide per discursum. & n. 14.

15 *Symboli expositio.* 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 27. 29. &

10 *De credere, Deum credere, & in Deum credere, quid & in quibus*

rant.

17 *Divinarum personarum distinctio.*

26 *In Ecclesiam quando credamus.*

28 *Lepra curatio.* 31 *Vita aeterna.*

De Symbolo. CAPVT XXV.

Evangeliō flecto mox cantatur alta voce Symbolum i
Credo in vnum Deum, quia enim corde creditur ad
tiam, ore autem confessio fit ad salutem. Ro. 10. ideo e
fia, vt ostendat quod euangelij verbum seu prae dicationem
& corde recipit, mox fidei symbolum ore decantat. Symb
ergo post euangelium, fidem post prae dicationem ostendit.
de Ioan. Hec eo loquēte, multi crediderunt in eum. Nam
dum Apostolum ad Rom. 10. Fides est ex auditu, auditus
per verbum Dei. † Dicitur autē alta voce, vt omnes illud di
Eccl. 10. & addiscant. Oīs enim Christianus tenetur publicē fidem
tholicam confiteri propter quod in frōte signatur. In prima
rō & in cōpletorio sub silentio dicitur, ne muscae morientes
dant suauitatem vnguenti, prout in v. parte sub tit. de prin
getur. † Rursus ideo in Missa patenter dicitur, ad notandum
hodie fides catholica liberē prae dicitur & docetur. In prima
rō sub silentio, dicitur, ad notandum, q̄ in primitiua ecclesia
ferim tempore passionis Christi praedicatores & fidei pro
fores siluerunt: & in completorio ad notandum, quod simili
in fine seculorum, Antichristi nempe persecutione inualefec
illorum ora claudentur. Sanē Sacerdos seu episcopus illud
p̄r, ad designandum, q̄ omne bonum à Christo procedit. Ne
omne datum optimum, & omne donum perfectum de sur
est, &c. j. q. j. quā pio. Ne autem musicus ille cōlestis dicat:
tauimus vobis, & non saltastis: chorus euangelicē doctrinē
sona voce respōdet, & solenni tripudio fidem catholicā pro
dicens: Patrem omnipotentem, &c. quāuis in Missa Pa p̄ q̄
doque aliter obseruetur, prout iam dicitur. † Ad hoc Sacer
illud incipiens manet erectus ante mediū altaris, manibus e
sis, sursum eleuatis, quas postquam inceperit, iungit. Siquid
Sacerdos Christum representans, erectus manet, ad notandum
quod Christus semper paratus est cunctis spiritualia bona li
gri. Et ante altaris medium, inueniens quod non est personarū
acceptator, sed quantum in ipso est, omnibus equaliter influ
nec angulum diligit neque sinum. Manibus quoq; extensis,
designandum, quod paratus est abundanter benē meritis illa
gri. Sursum tamen eleuatis, quasi ipso facto ostēdēs, quod q̄
sursum

Iacob. 1.

Luc. 7.

m sunt, querere, atq; à Deo misericordiā poscere, & in eo
 perare debemus. Deinde postquā inceperit, manus iungit:
 ei soli de pceptis bonis gratias agere, & nos humiliare de
 us. Et qm̄ symbolū, verbū est euāgelicum, quo ad sensum,
 stādo illud audire sicut & euāgeliū, & sic illo dicto, signū
 s factere debemus. Symbolū* t̄ aut̄ Gr̄cē, Latīnē sonat iudi
 el signū, vel collat. o, tū quia regulā fidei plenā indicat, &
 cta, tū qā simul in vnū fidei cōtinet articulos. † Et nota, q
 ex est symbolū, primum est symbolum Apost. quod vocatur
 eolum minus quod videlicet ex institutione Damasi papæ
 citē per ferias in singulis canonicis horis. Et illuc. dī à syn
 decantat. Symbolū est cum, & bolos quod est sententia, quia cōpositum fuit
 uentis verbis Apostolorum, sicut pueri in festiuis cōueniē
 ferre solent bolos, i. frustra carnum & panis quē in vnū col
 3, symbolum vocatur, i. collectio minuiarū. xliij. d. nō oportet
 aditū, n. q. postquā Apostoli spiritum paracletum accepe
 cū iā foret ad predicandū euāgelium profecturi, conse
 es in vnum super articulis fidei statuerunt, vt sicut oēs erāt
 a fide concordēs, sic oēs vnā fidē cōcorditer predicarent.
 eod symbolū minus cōponentes, vnusquisq; bolū, i. particu
 nam apposuit. Vñ secundū Apostolorum catalogum siue
 erum duodecim particulas dignoscitur cōtinere. † Petrus
 ue apposuit, Credo in Deum patrē omnipotentē, creatorē
 & terrē. Andreas, Et in Iesum Christum filium eius vnicum
 num nostrum. iacobus, Qui conceptus est de spiritu San
 atus ex Maria virgine, i. iohannes, Passus sub Pontio Pilato,
 fixus, mortuus, & sepultus. Philippus, Descendit ad infe
 rtia die resurrexit à mortuis. Bartolomęus Ascendit ad cē
 det ad dextrā Dei patris omnipotentis. Thomas, inde vē
 est iudicare viuos & mortuos. Mattheus, Credo in spiritū
 um. iacobus, Sanctam ecclesiam catholicam sanctorū cō
 onē. Simō, Remissionē peccatorum. Thaddęus, Carnis re
 nem Mathias, Et vitam eternam Secundum symbolū est,
 Ad hoc Sacerdō cuiusq; vult saluus esse, &c. Ab Athanasio Patriarcha Alexā
 in ciuitate Treueri cōpositū. Hoc tñ pōt dici tertiū, nam
 ū de quo sequitur, fuit prius in prima Nicēna synodō cō
 am. † Tertium est Nicenum. xv. d. c. j. scilicet Credo in vnū
 an, quod Damasius papa ex condicō vniuersalis synodi a
 Constantinopolim celebrare instituit, in missa cantare pa
 rianquam & Marcus Papa primus statuisset illud alta
 cantari: & vocatur symbolum maius. A Gr̄cis ergo vsus
 ndi ad missam symbolum: creditur prouenisse, quod simi
 duodecim clausulas continet. † Prima est Credo in vnum
 R. j

Deum, &c. Secunda: Et in vnum dñm xesum Christum. Tercia: Qui propter nos homines, &c. Et cū dicitur ibi. Et homo factus est. debemus genua flectere: quia Christū hominē factū & nobis crucifixum adoramus. Quarta: Crucifixus etiā pro nobis. Quinta & resurrexit tertia die secundum scripturas, i. e. eo ordine, & eo tēpore, quo prādictum est in scripturis: Ascendit in cōlum. Septima: Et iterum vēturus est, &c. Octava: Et in spiritum sanctum dñm. Nona: Et vnam sanctam catholicam ecclesiam. Decima: Cōfiteor vnum baptisma. Unde et exspecto resurrectionem mortuorum. Duodecima: Et venturi seculi, amē. Est et notandum quod in prādictis Nona & Cōfiteor, conciliis non leguntur verba illa: secundum scripturas: neq; illa, filiūque procedit, & quoniā apud ḡ Græcos in ipso symboli, sub anathemate dicitur prohiberi, ne quis de trinitatis aliud docere vel aliter prādicare, quā ibi continetur præsumat, sed & Calcedonen. concilium apud eos celebratum anathematizare præcepit eos, qui alteram fidē ausi ē cōponere, proferre, scribere, docere, vel aliud Symbolū tractā prāmīssum est: idē ipsi Græci nos anathematizatos assensu pro eo, quod ibi addimus verba ipsa. Sed minus bene dicitur quia illud nō fuerit canon lata sententiā, sed comminationem: tum quia inferior potentiorē ligare nō pōt. xxj. d. inf. Rom. n. ecclesia non subest cōcilio, sed potius cōcilia subiciuntur ei: extra de elect. significasti. Præterea, verba illa: secundum scripturas, sumpta sunt ex expositione fidei eiusdē cōcilij Cōfiteor. & sic nihil videtur additū nec errorē aliquē sapiunt, ut suprà sunt exposita intellecta. itē per verba illa, filiūque docemus aliud vel aliter de trinitate prādicamus, imō idē enim filius idē sit: cū patre in substantia, ergo quod à patre procedit, & à filio procedit, & sic nihil addimus, sed potius demus, nec alteram fidē cōponimus, proferimus, scribimus, vel aliud symbolū tradimus, nec in aliquo cōtra prādictum faciunt anathema. Mirū tñ est, quo ausu ipsi Græci spiritum sanctum à filio procedere negare præsument, cum & hoc in cōcilio Nicaeno apud eos edito contineatur expresse de conse. di. v. vlt. nō sit. sed ipsi se errasse videntes, quosdā prælatos de suis ad hoc cōcilium Lugdunen. sub Greg. Papa. x. celebratū miserunt, qui in dicto cōcilio publicē nobis videntibus suo & omnium latōrū & Imperatoris Romani nomine professi sunt, qd spiritus sanctus aternaliter ex patre & filio, non tanquā ex duobus capitis, sed tanquam ex vno principio, non duobus spirationibus sed vna spiratione procedit, extra de summa trini. & fide cap. prout in eiusdē Greg. constitutione habetur, coram toto

Græc. & ter Latini
paras filioq; simi
um maior in for
fuerunt, & in illis
et in omnibus die
necet in natali, Epip
fiteo colte & trāshgu
bus festiuitatibus
rum, de quibus sic
atibus autē Lucæ
ebere cātari, quia
edicationibus eccle
torum, quanquā &
etiā intra octauā na
ua cantica latitice
ut in vi. parte sub
as Epiphanię, Pāse
& Pauli, & Allum
is sanctorum Ioan.
natur, in octauis tan
stolorum & Allum
Ioan. Baptiste pr
ratato de Allump
tur symbolum in fi
quia in symbolo de
prophetas, & quia
pheta, de eo quoq;
& ita fuit Apost. de
qui legitur in festo
orum vox. i. pfe er
quit & in symbolo
nium sit cōm emor
tē vt epiphanię, est
um illud baptisma
or vnum baptisma
eucharut. x. ad qu
& Angelorum, sed
bolo dicitur, ibi C
abusam tamē vi
geli nunquam hab
unt, quoniam plen
ratio necet obfcur
per illud, Sanctam

sum Christum. **T**er Græcè, & ter Latine symbolū cum dictis verbis, secundā
 puras filioq; similiter decantando. † Cantatur autē hoc
 solū maius in solennitatibus eorum duntaxat, qui illud
 fuerunt, & in illis, de quibus aliqua mentio fit in ipso, vi-
 cet in omnibus diebus dominicis, in festiuitatibus Domi-
 licet in natali, Epiphania, cœna Domini, Pascha Ascensio
 Pentecoste & trāsfiguratione, & in festo de Trinitate, & in
 festiuitatibus B. Mariæ. s. Crucis, Angelorum, & Apo-
 rum, de quibus fit mētio ibi, & Apostolicā ecclēsiā. In so-
 atibus autē Lucæ & Marci euangelistarum, dicunt quidā
 bere cātari, quia illi Apostoli nō fuerunt. Idē dici debet
 dicationibus ecclesiarum, & in cōmemoratione omnium
 orum, quanquā & ipsa sit dedicationis festiuitas. et dici-
 tiā intra octauā natalis Domini, excepta die innocētium,
 a cāntica lætitiæ subtrahitur. In octaua tamē cantatur,
 in vj. parte sub illo festo dicitur. Cantatur etiā intra o-
 a Epiphaniæ, Pasche, Ascensionis, Pentecostes, Apostolorū
 & Pauli, & Assumptionis B. Mariæ. Licet enim in natiuita-
 s sanctorum Ioan. Bapt. & sancti Laurēij, symbolum nō
 atur, in octauis tamē eorum cantatur, eō q̄ intra octauas
 stolorum & Assumptionis occurrunt, & ob hoc etiā in octa-
 a Ioan. Baptiste præfatio, de Apostolis in octaua B. Laurē
 ratiō de assumptione cantatur. In quibusdā tñ ecclēsiis
 tur symbolum in festo B. Ioannis Baptiste, & nō incōpetē
 quia in symbolo de propheta fit mētio ibi, Qui locutus est
 prophetas, & quia ipse nō solum fuit propheta, sed plusquā
 heta, de eo quoque scriptum est. Fuit homo missus à Deo
 ita fuit Apost. de ipso est, ait Ioan. os aureum in sermo-
 ui legitur in festo decolationis Ioannis, par Angelis Apo M. r. 2.
 rum vox. ipse etiam primò baptizauit & baptismum præ
 uit & in symbolo fit mētio de baptismo. Horum quidē
 nium fit cōmemoratio in symbolo. Quorundā tamē ob-
 ut epiphaniæ, est tñ illud profectum Domini est etiam
 am illud baptismatis de quo in symbolo cōtinetur ibi, Cō-
 r vnum baptisma &c. & cœnæ Domini, sed illa est solenni-
 eucharistiæ ad quam respicit illud Sanctorum cōmuniō-
 & Angelorum, sed illi nomine cœli debēt intelligi de quo in
 bolo dicitur, ibi Creatore vni factorem cœli & terræ, &c.
 ibusdā tamē videtur tunc nō esse cantandum, eō quod l-
 geli nunquam habuerunt fidem, sed spem, nec credunt sed
 ut, quoniam plenam scientiam habent. Fit etiam comme-
 ratio licet obscurē dedicationis ecclesiarum sed ad illam
 it illud, Sanctam ecclesiam catholicam, tunc enim sancti
 ficatur

a, cum dedicatur
 fide, de qua dicitur
 feto 5. Agnoscitur
 celebratur: nō est
 ab ipso feto d. c.
 tant singulis die
 nis, sicut in omni
 B. Mariz Magdal
 lā: rē q̄ ipsa prin
 cipit: & in feto B.
 apostolis. Quidā
 ecclesiz seu ordi
 nent. Veruntam
 cōmemoratione
 r, quoniam illorum
 nō fecatur. Nō
 ad honorē B. M.
 tus, extra de cele
 simbolo, re. cur
 am postquā Chri
 stus, laudes Deo dede
 hoti melodia. 15
 rēdicare gēibus
 fias, nisi ad oves
 apostolis. In viam
 orum ne intrauer
 cēs, Eunt in m
 aturā. Et idcirco
 fidei, non cantore
 , & generaliter ip
 dicit, Pax Domi
 nisti resurrectione
 nū, qui sursum ac
 d iusticiā & ore c
 ic cantores in ch
 post resurrecti on
 m in choro substi
 praconia perso
 nom choros cōc
 dicationē gētiū
 mulier Canane
 & dixit, Misere
 re, vexatur, cum

fidem cōmendans Dominus, ait: O mulier, magna est fi
 ua, & fiat tibi sicut petisti. † Postremò symbolum Aposto
 n tanquā breue & omnia continēs, sub cōpendio expo
 nis. Credo in Deum patrē omnipotētem, creatōrē cōeli & ter
 c. Nota q̄ aliud est, vt ait Aug. credere Deo: aliud est cre
 Dēū, & credere in Dēū. † Credere Deo est credere vera es
 loquitur, quod etiā mali faciunt: & nos credimus homi
 non in hominem. Credere Deum, & credere quod ipse sit
 quod etiam dēmones faciunt. Credere in Deum, & cre
 o amare, & credendo in eum, ire: credendo ei adherere,
 soli boni faciūt, ergo qui dicit credo in Deum, mētur, si
 iligit Dēū: nisi dixerit, q̄ in persona ecclesiz loquitur, di
 tē Dēū, singulariter, Deorum fugit pluralitatē. Vnde no
 ter in maiori simbolo additū est hoc verbū vnū, iuxta il
 udi i israel, Dominus Deus tuus, vnus est. Et Apostolus, *Esa 43.*
 est Deus, vna fides, vnum baptisma. † Dicens verò patrē, *1. 2. 6.*
 t personas distinguere, de quib. *Esa.* Quis appendet trib. *Mat. 28*
 s molem terrā. Et alibi, Seraphim clamabant sanctus, san
 ctus. Et Dominus, Baptizate omnes gentes in nomine
 , & filij, & spiritus sancti. Et Ioan. Tres sunt, qui testimo
 nt in cōelo, pater, verbum, & spiritus sanctus. Pater est pri
 tēpore, sed authoritate in trinitate persona. Quod sequit
 nnpotentē, nomen est essentiale, ideoq; illud ad substan
 n Dēū, vel ad relatiuum patrē non sine ratione referi
 dicentes, Credo in Dēū patrē omnipotētem, vel credo in
 nnpotētem. Similiter & quod sequitur, Creatorem † cē
 errā, vbi cōfutator hzeticus qui aliū cōeli aliū terrā alle
 reatōrē, aliū celestīū, aliū terrestriū, aliū corporum, *Genes. 1*
 animarum, contra quos ait Moyses. In principio creauit *psal. 101*
 celum & terrā. Et Dauid. In principio tu Domine terram *Coloss. 1*
 asti, & opera manuum tuarum sunt cōeli & Apostolus, In *Mat. 1.*
 condita sunt vniuersa in cōelo & in terra. † Sequitur, & in le
 Christum filium eius vnicum Dominum nostrum. Ecce al
 n trinitate, persona, hic est Iesus, q̄ saluum facit populum *psal. 2.*
 peccatis corū hic est Christus oleo lētitiz prae consortib. *Gala. 4.*
 s, hic enim vnicus patris filius, de quo Dauid Filius me
 , ego hodie genui te. Et Apost. Misit Deus filiū suū, natū
 uiuere, factū sub lege, hic est dominus noster, qui nos crea
 ui nos suos alienos, precio sanguinis emit. † Sequitur, qui
 prus est de spir: tu sancto, natus ex Maria virgine. Ecce pri *Esa 7.*
 Christi sacramentum, scilicet incarnatio, ac si dicat, Qui *Luc. 1.*
 sit Deus, factus est homo, nō ex virili semine, sed cōceptus
 at, de spiritus sancti, natus ex Maria, virgine vnde *Esa* ecce

[illegible]

pfäl. 11.

Feb. 21

psal. 3.

plal. 56.

psal. 17.

Phil. 42

psal. 107

47.2.

pl. 49.

10217. 5.

pl. 17.

49.

Act. I.
Scene 1.

4. 3. 1960

1917

20. 12. 1957

2

nomē eius. **I**lla. Ille. n. docet, ille sanctificat, ille viuificat, ille peccata re-
 plenā, Dominus. **P**er hunc resurrectionē in gloria, per hunc cōsequimur vi-
 eternā. Vñ sequitur, Sāctam ecclesiam catholicā. Et t̄ possunt
 verba & sequentia sic intelligi & cōiungi, Credo in spiritū
 sanctū, sanctā ecclesiam catholicā, i. credo per spiritum sanctum
 ecclesiam fidelium sanctificari. Itē, credo in spiritū san-
 ctum, sanctorum cōmunionē, i. per spiritum sanctum sanctos in
 charitatis vniri. Et credo in spiritum sanctum, remissio-
 nem peccatorum, i. per spiritum sanctum peccata remitti. Et cre-
 do in spiritum sanctum, carnis resurrectionē & vitā eternā, i.
 spiritum sanctum gloriā carnē cōsecuturā, & animam vitam
 eternā, vel sic, Credo sanctam ecclesiam catholicā, nō ita dici
 debet, ut asserit Aug. de cōf. d. iij. prima. in fine, credere ī ecclesiā,
 sed in Deum, sed in ecclesiam t̄ sanctam catholicā credimus
 cōuersantes & in Deū credimus, & quā sequū-
 r nos inde firmiter cōsequi profitemur, s. sanctorū cōmu-
 nionē, remissionē peccatorum, carnis resurrectionē & vitā eter-
 nam, & sic cōiunges. Credo in sanctam ecclesiam catholi-
 cam, & sanctorum cōmunionē, i. per fidē quam habeo, existens in
 vniuersali ecclesia, assequor sanctorum cōmunionē, i.
 vniuersalem cōmunionē & vniōnē. Sicut enim est vnus pastor, sic vnum om-
 nium resurrectionis, vnus Deus, sic vna fides, & vnum baptisma. Vel precipio
 euangelio. Quod panem cōmunionē, i. panem benedictionis, de quo dicitur.
 Iste cōsecratus ē, & manducasti. de cōf. d. ij. vt quid. Similiter, & quē sequū-
 r nos, quo p̄dixit, credo in sanctā ecclesiam, peccatorū remissionē, i. per fidē
 habeo existēs in sancta & vniuersali ecclesia, cōsequor re-
 missionē peccatorum & leprae curationē, de t̄ qua dicitur in le-
 uangelio, Maria soror Aaron, cum septē diebus fuerat ex-
 tra, est à lepra mandata. i. dist. §. ecōtra. Naamam Syrus se-
 cū otus in Iordane est à lepra curatus, sic & Dominus decē
 annos mundauit, sed vnus tantū dedit gloriam Deo. De Mag-
 istro dicitur, quia dimissa sunt ei peccata multa, quia dilexit
 eum. Paralyticū quoque ait Dominus. Fili remittuntur tibi
 peccata tua. Sequitur, t̄ Credo in sanctam ecclesiam catholicā,
 resurrectionem, i. per fidem quam habeo existens in ec-
 clesia, cōsequor carnis resurrectionē, de qua Iob, Credo quod
 ap̄rui meus viuūt, & in nouissimo die de terra surrecturus
 sum. In carne mei videbo Deum saluatorem meum, vnde in
 Iob, Deus Abraham, Deus Isaac & Iacob, non est Deus mor-
 tuorum, sed viuorum. Et Apostolus, Omnes quidē resurgemus,
 sed non omnes immutabimur. Similiter coniungendū est quod
 sequitur, Credo t̄ in sanctam Ecclesiam catholicā, vitā eternā,
 fidem quam habeo existens in Ecclesia, cōsequar vitam

Nō. 12.

4. Reg. 5.

Luc. 17.

Luc. 7.

Luc. 5.

Iob. 19.

Mat. 22.

et t̄

Psal. 26. æternam: hæc est terra viuientium: de qua David: Credo v. addequeretur. V.
bona Domini in terra viuientium. † Est autē vita æterna, v. dicitur, apud Pl.
Deum patrem, & quem misit Iesum Christum, de hoc etiā
sabbato sancto, in vj. parte, vbi agitur in baptismo, dicitur.

* A D N O T A T I O.

* Symbolon autem Græcè symbolon, variè accipitur, pro
verbi à quo manat, ratione & natura, symballo enim, para
lo natura sua acti uum est, & significat committo, collido, o
go, conuenio, confluio, paciscor, contractus conuentaque
item & cōficio, vt symballo to enipnion. inde symbolon, s
vt signa militaria Herodiano, Signis equidē vtēbantur in
Apostoli. Symbolon item, nota, & signum rei apud Cicero
vt dictio & nomen, est nota rei animo conceptæ: symbolon
insignia, i. parāsima. item omen, quæ oi onisima, Grego. di
& masculino genere, Qua ratione vsus est Synesius in to
pho: Ou gar oimai nomizetai nympei triais badizsōepi e
ran, ina mi to nimphio symbolos apaissios genitai. item & b
mino symboli, confictus, confictio militaris. Symbola etia
cebantur tessera quædā, quæ dabantur publicè ciuitatib
busdam hominibus sibi amicis, vt hospitaliter & amicè red
rentur in opp. dis fœderatis. Hodie sic vocari possunt text
collybistia, vt placet Budæo, quas literas collybicas vocāt
si ad permutandam pecuniam externam instituta. Sym
auto imima, quā tessera, & frustum abscissum. Plato in Sys
fo, symbolon commissuram videtur dicere. homines eni
in loco ait geminos fuisse, i. diphneis. Symbolon etiā, signi
similitudinē, & quandam naturæ concinnitatē. Aristot. Peri
nesios quæ phthorais. Symbolai in cōiuiis dicebātur, quā
rentius & Plautus symbolas vocauerūt. Athen. lib. vij. Cō
autē ipsum ē synibolis coagmētatum, dicebatur synagogio
deipnon synagogimon, vt ipse inquit. Qui autē symbolas u
ferunt, asymboloi dicuntur. Asymbolos, etiā pro incerti & in
ponitur, qui nihil in mediū attulit. Apostolorū ergo symbo
dices signum & breuiarium quoddam fidei Christianæ, c
sum constatum & compositum ex multis bolis, i. frustis
culisque. Symbolorum porro hæc est lex, vt sententiam ab
nant verbis ad summū quinq; & breuiora sunt, hoc venust
plus habeant, quale est illud Augusti. Matura, Obscuritatis
quid & allegoriæ symbolū condit, vt paululū à naturali sensu
flectatur: in odō ne tanta sit quāta Pythagoras est vsus, vt
telligētia dictorū suorū arceret imperitos, q symbola sua qu
adā enigmata longissimè abduxit illinc, quō sensus spectat
ia vt Tyrchenos induxerit, illi citra omnē allegoriā parere,

predicationis, s. s. v. m.
predicatio, sublimilo
predicationem, quæ se

De Predica
Voniā, vt præm
symbolum, s. fidei
dicatio, quasi eua
testamentū exposi
in principio vbi leg
Nemias autem ta

no odio erant. vt a
carent, & mundi el
fecerit cordium
est ad primam, & m
retra voce, & paente
no continetur, co
cantatur, qui
etur. Verūm tūcū
prædicare debet,
monito iuebit, ius
mittatur, extra
licentiam
dicator in loco em
Eldras f
in prima p
Debet tamen hu
Greg. xlvij. habet
pdis audientium
Amb. prædicatio C
monis. debet quoq;
in silentio, utilis n
da reticeat. xlvij.
obliis, qui sicut
in præceptum m
quæ illis delect
Greg. xlix. d. hinc

David: Credo in vitam æternam, & in gloriam. De hoc etiam baptismo, dicitur: *non adsequeretur. Vnde symbolicum, pro allegorico & xpi*

no dicitur, apud Plutarch. in viij. Sympos. N. Doard. 1. SYMMA.

Prædicationis usus vnde. 2. Prædicationis officium, cui competat.

Prædicationis, sublimi loco debet fieri: 4. Prædicationis, qualis esse debeat.

Prædicationem, quæ sequantur.

De Prædicatione: C. A. P. XXVI.

Voniam, ut præmissum est, euangelium prædicationis est, &

symbolum, fidei & professio, ideo post illa, sit populo præ-

dicatio, quasi euangelici verbi, & symboli, siue noui & ve-

testamenti expositio, qui modus sumptus est ex libr. Nee-

in principio vbi legitur, Et legerunt Leuitæ in libro legis

Nemias autem sacerdos, & Esdras scriba, interpretaban-

populo vniuersa. Præterea moriebantur antiquitas, qui in

no odio erant, ut ad concordiam venirent, prius, quam cõ-

parent, & mundi essent, prius, coram suo saluatore, cui no-

genitai. Item & sit secreta cordium apparerent, ex quo siquidem prædicã-

tris. Symbola etiam in ecclesia inoleunt. Inde etiam est quod oratio Domini,

publice citantibus sit ad primam, & in alis hõis. voce & epistola, dicitur ad mis-

ser & amicis rectora voce, & patenter dicatur, quia in huiusmodi sermone

vocari possunt rectora voce, & patenter dicatur, quia in huiusmodi sermone

collebras vocat. Vnde decantatur, quia fidem prædicantem se tenere ecclesia

instituta. Symbolum. Verum tunc prædicandi officium privilegiatum, sit

issum. Placo in Synagoga prædicare debet, nisi cui committitur, aut qui ex officio

ere. homines enim iuncto inebit, iuxta illud Apostoli, Quomodo prædicay

mbolon etiam, signum nisi mittatur, extra de hæreticis. cum ex iuncto. & ideo

atitæ. Aristot. Periculatoris licentiam petit dicens, iube domine. Debet autem

is dicebatur, quia licet in loco eminentiori esse, sicut & euangelium le-

then. lib. vij. Cõpropter rationes sub tit. de euangelio scriptas. Nam & le-

ebatur synagogam, dicens vñbas, ascendit in montem; & aperiens os suum,

aut & symbolas n. Et Esdras fecit gradum ligneum ad loquendum,

um est in prima parte sub tit. de ecclesia, vbi de pulpito

i pro incerti & in. Debet tamen humiliter proferre, quæ docet, nec secun-

loru ergo symbol. Greg. xlvj. d. habet in si. illum elapsis morib. prædicet, quem

dei Christianæ, o. di bus audientium sacris sermonibus insecratur. Et secun-

is bolis, i. fructus. Amb. prædicationis Christiana non indiget pompa, nec cul-

ut sententiam a. nonis. debet quoque secundum Greg. prædicator esse dis-

a sunt, hoc veni. in silentio, utilis in verbo, ne aut tacendo proferat, aut pro-

ura, Obscuritate. in silentio, utilis in verbo, ne aut tacendo proferat, aut pro-

u à naturæ sen. la reticescat. xlvj. d. si rector. Sunt tamen nonnulli huius

oras est vñs, vñ. in præcipitum mergunt, quibus non salutaria quæ corri-

g symbola sunt. sed quæ istos delectet erronea prædicant. Alij verò secun-

quo sensus spec. Greg. xlix. d. huc & eam. viij. q. j. oportet. xlvj. d. s. si dū

æ allegoria par. s

Necm. 8

Rom. 10

Matt. 5.

Necm. 8

estimari hebetes nolunt, sæpè ex immoderata subtilitate quibusdam inquisitionibus, plus quam expediat exercent secreta mysteria sua prædicatione nõ intelligentibus reseruat. Oportet enim eum qui docet, & instruit, pro ingenio discipulorum aptare, & verbi ordinem, pro audientium capacitate dirigere, quoniam qui docet ea, quæ ab auditoribus intelligi nequeunt, non ad eorum utilitatem, sed ad sui ostentationem cit, vt plura scire videatur, vel adulatione, vt eis placeat, quæ secretum reuelant, iuxta quod Apost. ait, Christus me misit prædicare non in sapientia verbi. In concilio Carthag. de confessione, statuitur, vt sacerdote verbum, s. prædicationis in confessione faciente, qui egressus de auditorio fuerit, videlicet conuincens excommunicetur. Post prædicationem, fit confessio indulgentia pro commissis & omnis conceditur, vt sic confitens emundatus, iuxta illud propheticum & scopebam spiritum meum, accedant singuli ad communionis sacramentum, mox in missa, vel sacramentaliter vel spiritualiter recepturi quæ spiritualis communio fit per fidem, operatam per dilectionem, iuxta illud Augustini. Crede, & manducaſti, de confessione, vt quid.

S V M M A.

1 Canon Missæ, in quot partes diuidatur.

2 Secreta, in quot partes diuidatur. 3 Offertorium vbi quæritur.

4 Offertorijs versus hodie sæpè intermittitur, idque remerè.

5 Offertorijs vt cantetur, à patribus receptum est, idque de causa.

6 Offertorium, vnde nomen traxerit.

7 Offertorio facto quid faciat sacerdos,

Secunda pars Missæ in offertorio. CAP. XXVI

Secunda pars missæ in offertorio siue in Dñs vobiscum spiritus, quæ in quatuor & subdiuiditur particulas. Prima, de secretis. Secunda, præfatio. Tertia canon. Quarta oratio minica, cum sua præfatione, scilicet præceptis salutaribus. Etiam quicquid ab hoc loco, vsque in finem missæ dicitur, ita vocari, quæ secreta. in quinque diuiditur partes. 1. Prima ab offertorio vsq; ad præfationem, & hoc specialiter dicitur in ista. Secunda dicitur præfatio. Tertia, canon. Quarta oratio minica. Quinta, est embolismus. Quia etenim fuit dominus sanguinis effusio. Prima, in circuncisione. Secunda, in fide. Tertia, in flagellatione. Quarta, in crucifixione. Quinta, in mortui lanceatione. Sanè ordo conueniens est. vt post prædicationem sequatur fides in corde, laus in ore, fructus in opere. Prædicatio quidem est in Euangelio, fides in symbolo, laus in offertorio, fructus in sacrificio, quapropter offerenda cantantur.

erata subtilitate
 pediat exercet
 ingentibus recit
 pro ingenio dile
 audientium cap
 auditoribus in
 sui ostentatione
 ut eis placeat, q
 nistius me misit p
 archag. de conse
 edicacionis in E
 erit, videlicet con
 em, sic confessio
 dieur, ut sic conse
 & scopbam spiri
 sacramentum, q
 aliter receptum
 operam per dile
 ducasti, de conse
 sacrficiū laudis offertur: vnde psal. Circuit, & immolau
 bernaculo eius hostiā vociferationis: cantabo & psalmum
 Domino. & in Paralip. Cū offerrent holocausta, ceperūt
 canere Domino; organis, & in diuersis, quā David rex
 rauerat, conterepe. † Offertorium quidē inter euangelii
 sacrificiū canitur: prout in tit. de symbolo dictum est. Sacer
 autem dicturus, oremus, pramittit Dominus vobiscū, qua
 eret: nisi Dominus sit nobiscum, orare non possumus ad
 nostram. Subiicit ergo oremus, monens populū orare, ut
 in symbolo recitatum credat, & in ea stabilis permaneat,
 & Christus discipulis suis dixit: Orate, &c. Luc. 22. monēs
 vnūquemq; ad se redire, cōscientiā suā discutere, & seip
 in holocaustū iustū Deo offerre. Prius ergo, quā chorus cā
 fertoriū, salutarur à sacerdote, ut possit deuotē cātare, &
 postquā ille dixit, oremus, chorus cāntat canticū offeren
 siue offertoriū: & populus offert: ut notetur, q post imple
 em mādatorū offerimus nos ipsos, sicut subit de oblatio
 cetur: ac si vnusquisq; offerens dicat Credo: & fidē quam
 nolo professus sum, opere cōpleo: & orationi sacerdotis
 entio: vnde & sacerdos statim offert dona consecranda. Et
 endē, quod offertoriū versus cū multa dilgētia ab antiquis
 bus inuēti, hodie plerisque locis omittuntur: tū breuita
 uita, ut tam ministri, quā populus oblationib orationi, &
 mēto altaris liberius vacet: tū etiā quia sicut ait Aug. xij.
 inia. ipsam Christianā religonem paucissimis & manifestis
 celebrationū sacramentis misericordie Dei voluit esse li
 Et secundū Hier. de conse. d. v. non mediocriter. Melior
 uinq; psalmorū, cum cordis hilaritate decātatio, quā totius
 erij cū anxietate modulatio: verborū etenim multitudinc
 flecti non potest. Solum ergo in offertorio, quod dicitur
 illa pro defunctis, versus ipsi hodie dicuntur: quia officiū
 non sequitur in multis normā alterius officij. † Porro à
 b. introductū est. ut offertoriū cātetur: quia (ut premissum
 uando offerebāt in tubis clangebant: hilarē nanq; datore
 Deus. xxij. q. vij. §. ex his. inductum est etiam ex eo, q Sa
 on in dedicatione templi & altaris, innumerabilem multi
 tūdē holocaustorum obrulit, cum magna solennitate: & à
 cui descendenti de monte, & populum salutanti, & oran
 currit populus, & munera obrulit. † Cantatur etiam of
 ferium, dum offertur, ad memorandum iucunditatem Israe
 populi, offerentis donaria ad qdificium tabernaculi: vel po
 ad designandum clamorem mulieris, de qua legitur in A
 1. 2. cap. Mulier, id est, ecclesia amicta. Sole, id est, Christo

Psal. 118.

2. Par. 5.

2. Cor. 7.

3. Reg. 8.
Exod. 45

quem induit in baptismo: habens lunā sub pedibus, id est
 in mutabilia calcans, & in capite coronam duodecim
 id est: hostiū duodecim Apostolorū, & habens in vtero, quā
 ea, quę in sui initio gesta sunt: clamat parturiens, & cruci
 ut pariat. Clamorem ergo eius parturientis vel salubrem
 ni cruciatum imitatur offerenda, per suū gravem & graui
 num cāntū, quę pneumis distentia, & veribus fecundat
 ruminis longa iubilatione, quod significat, non satis exp
 valet. Quis tamē offertoriū cātare instituerit, ignoratur. **P**
 nomē offertoriū à feria, quod est oblatio, quę in altari
 ter, & à pontificib. consecratur, inde offertoriū dicitur,
 preforeum: oblatio verò, vocatur, quia offertur. Dicitur etiā
 fertorium, quia dum offerenda cātatur, sacerdos accipit
 tiones, vel hostias à ministris: de quibus sub tit. de obla
 dicetur. ¶ Aduertendum autem est, q̄ licet sacerdos prę
 oremus: non tamen immediatē orat, imò turificat, oblati
 recipit, & alia agit: quāsi ipso facto dicat: non cessat orare
 non cessat benē agere. Dum ergo offertoriū canitur & in
 sum portatur, instante memoria Dominicę passionis, silen
 obseruat, & quę dum alta voce dicit: Per omnia secula seculi
 rum. Illud iniquū, quod Iesus post suscitationem Laza
 palam ambulabat apud Iudeos, cūm cogitaret eum inter
 re: sed abiit iniquitatem, quā dicitur Effrem, & ibi morab
 cum discipulis. Collegerunt enim pontifices & Pharisei
 lium: & vnus ex ipsis, Cayphas nomine dixit: Expedi ut
 homo moriatur pro populo, & non tota gens pereat. Et a
 die cogitauerunt eum interficere: de hoc dicitur sub tit.
 elinatione. Sacerdotis.

1. cor. 11.

- SVMMA** **Manus lauare** sacerdos debet, statim ab offertorio, & turificat
 & quia de causa. Et quia significatione. **Manuum loto** fit semper ad dextrum altaris cornu.
 De manuum ablutione: **CAP. XVIII.**

Prius, quā sacerdos offerat manus iterum lauat, quā
 prius dum vestibus se ornaret, lauisset, prout dictu
 sub tit. de capitis coopertione. Et etiā post secundā
 rificationē iterū lauat, vt hic magis ac magis mundatus ob
 hostiā immaculatam, sanctam, Deoque placētem. Nam &
 cūm mundatus esset, petebat amplius emundari, dicens,
 plius laua me ab iniquitate mea, & à peccato. &c. Lauat
 tem semper ad dextrum cornu altaris, nam dextra prosp
 tionem, sinistra aduersitatem significat, quia igitur pluries
 catur in prosperis, quā in aduersis, iuxta illud psalm. Cade

psal. 50.

psal. 91.

neuo scilicet sinistra
 magis laudandum est
 quā hostiam obla
 re ac mundare de
 & expunctionis, iud
 meum lachrymis m
 Lauabo inter inno
 mini, & mudi esto
 lachrymas miserat
 mui spiritus, turba
 quā manus, ne reus
 id, Munda sunt ma
 terreno pane, iam
 desiderio.

S
 allam super altari dis
 sacrificiū altaris, ex q
 corporale, qualiter con
 varid id ipsum signi
 corporale quāuis m
 theri Papę edictum m
 alla altaris, quid &
 De Pallio, & corp
 Etim verò dū sacer
 ā, super altare disp
 pulus, vt sint ab om
 mundata est à nat
 ue corporalis sign
 in canone ita dicit
 alto enim omnium
 co panno, aut in
 puro linteo ab epi
 est, de terra proc
 hostiā Iesu Christi
 istus veram carnen
 pte assumpsit, de
 tione Sixti papę, &
 porale passionis in
 multo labore ac mu
 multo certamine
 et ecclesia, per
 passionis & press

sub pedibus, id est
am duodecim
habens in vtro, si
reutens, & cruci
tis vel salubrem ill
grauem & gran
ibus fecundata
at, non iatus expi
uerit, ignoratur.
ro, quæ in altari
teriori dicitur,
ertur. Dicitur ena
sacerdos accipit
sub tit. de oblat
et sacerdos prem
torificat, oblati
non cessat orare
nti canitur & in
ca passionis, silen
omnia secula scd
tationem Lazari
gitarer cum inter
tem, & ibi morab
fices & Pharisei
xit: Expedit vt
gens pereat. Erab
dicitur sub tit.

teriori, & turificat

u. 3.

2. xviii.

iterum lauat, qu
fficit, prout dicitur
nam post secundam
ag. s. mundatus ob
placem. Nam &
mundari, dicens,
caro. &c. Lauat
nam dextra pres
uia, prout puer
illud psalm. Cad

de tuo scilicet sinistro, mille, & decem milia adextreis tuis, me
nagis lauandum est ad dextram quam ad sinistram. Sacer
taq; hostiam oblaturus lauat manus, ad significandum
bare ac mundare debet conscientiam lachrymis poenite
cōpunctionis, iuxta illud: Lauabo per singulas noctes le
eum lachrymis meis stratum meum rigabo. Et ideo tūc
Lauabo inter innocētes manus meas, id est, opera: & Esa.
mini, & mūdī estore. Nam & Christus prius, quam verum
cum sacrificiū in ara Crucis offerret, in resurrectione La
achrymas miseratus effudit, euang. testante, Iesus inquit,
nuit spiritu, turbauit semetipsum & lachrymans est. La- Ioan. 11.
tia manus, ne reus sit corporis & sanguinis Domini, iux
d, Mundæ sunt manus meæ à sanguine huius, & vt mūdī
sub tit. de oblat
terreno pane, iam in populi oblatione recepto, vel à ter- Mat. 27.
desiderio.

S V M M A.

ullam super altari disponit diaconus, sacerdote manus ablucite,
sacrificiū altaris, ex quo cōfici debeat. 3. Corporale, quid significet
corporale, qualiter complicitur, & sternatur super altari, & quā
varid id ipsum significet.
corporale quamdiu maneat super altari.
theri Pape edictum ne mulieres contingant vasa sacra,
ulla altaris, quid & inde dicatur.

De Pallio, & corporalibus. C A P. xxix.
tim verò dū sacerdos manus abluit, diacon⁹ & corporale
ā, super altare disponit, in quo admoñentur ministri &
ulus, vt sint ab omni carnali cupiditate mundi, sicut ipsa
mundata est à naturali viriditate, & humore, munditiā
ae corporalis significat mūditiā populi fidelis. De hac
n canone ita dicitur, de consec. dist. i. ex consulto. ex
lto enim omnium constituimus, vt sacrificiū altaris tñō
co panno, aut intincto quisquam celebrare præsumat,
puro linteo ab episcopo consecrato, terreno, scilicet li
est, de terra procreato, atque cōtexto, sicut corpus Do
ostri Iesu Christi in syndone linea, munda sepultū fuit, Mat. 27.
ustus veram carnem passibilē & mortālē de terreno virgi
rtore assumpsit, de lino igitur candido, non intincto ex
tione Sixti papæ, & Eusebii sit corporale. Significat & au
porale passionis intētionē seu corpus Christi, quia sicut
uisto labore ac multis tōsionib. acquirit eādorē ita Chri
multo certamine ad resurrectionis gloriā peruenit. Si
ut etiā ecclesia, per quam corpus Christi intelligitur, quæ
passionib⁹ & pressuris ad eādorē æternæ vitæ pducitur,

Tertio, significat ipsum Christum. Cum enim sic cōplicetur nec initium nec finis eius appareat, sic eius diuinitas initio nec finē habebit. Et sicut oblata cōiungitur corporali, ponitur in altari, sic Christi caro iuncta diuinitati, affigitur cruci. Et nota quod in quibusdam ecclesiis palla corporalis calici supponitur, in longum altaris extenditur, quatuor in longum, & tres habet plicaturas in latum. Si quidem in longum altaris extenditur quia ut aiunt quidam, linteamē, quo est corpus inuolutum fuit, per illam figuram extensum in longitudine sepulchri inuentum est. Quatuor eius plicaturarum, quatuor designant cardinales virtutes, scilicet iustitiam, prudentiam, temperantiam, & fortitudinem: per quas innata nobis passionis reprimuntur. Tres verò plicaturarum in latum, tres theologicas virtutes, scilicet fidem, spem, & charitatem, per quas Deo mur, figurant. Potest quoque & aliud in his figurari, Dominum enim est palla, quod dicitur corporale, una, scilicet quam dicitur super altare extendit, altera quam super calicem plicatam imponit, significantes duo lintamina, quibus Ioseph corpus Christi voluit. Extensa, representat syndonem qua corpus fuit in seculo inuolutum: & inde corporale vocatur, plicata super calicem posita, sudarium quo caput eius fuit separatim inuolutum. Si extensa, quod corporale vocatur, significat fidem: plicata, quod sacramentum vocatur intellectum, hoc enim mysterium credi debet, comprehendere non valet, ut fides habeat meritum cui humana non prebet experimentum de per d. iiii. in domo. Secundum quod corporale siue syndone subsistens, significat Christi humilitatem in passione, sudarium verò laborem. Tertio, corporale, significat reum, quo Christus erat precinctus, sudarium laborem in persecutionibus. Adhuc palla super calicem posita, aliquam, scilicet super eius partem non totum tegit, in quo datur intelligi, quod sudarium aliquam partem capitis Christi tegebat: & aliquam non: sicut mos Iudeis facere, quendam tamen ecclesia non habet, nisi unum corporale, pro eo quod in euangelio legitur. quod Ioseph corpus Iesu inuit in syndone munda. non enim dixit in syndonibus in plura & hoc ad significandum sacramenti unitatem, & significat syndonem qua Christi corpus fuit inuolutum. Corporale autem idem tenet super altare usque post summptionem corporis & sanguinis elevationem calicis de altari, quia linteamē & sudarium in sepulchrum, ad resurrectionem remanserunt. Preterea corporale remanens propter sui albedinem, ostendit mundiciam mentis, quam semper habere corpus domini sumēs. Thome Papa 2. d. sacras. statuit penitus sacrate, vel moniales sacra vasa, puta calicem, vel patenam, si sacras pallas, & corporale cōtingat ipsa tamen huiusmodi

Ioh. 10.

Manibus episcopi aut
item subinde episcopi
Episcopus accedit ad
Offeritorium, triplex
Offerendi antiquum
Panes sacerdotes, iei
Oblationum duo genera
Sacrificium, quid.
Hostia, quid. 23
Ministrorum officia
Pani & vini oblatio
Diaconus patenam
Aquam cum vino missam
commisitio designat
Sacerdos missam accipit
Aqua benedicitur: r
Manus osculum, quid
Hostia ferē ponitur in
Ampulla quid, & r
Calicem ferendi mos
Cantoris primi officii
Patena abscondito seu
Subdiaconus qualiter
Offerre debet populum
ficatio oblatorum.
Offerens manum facit
Clerici & monachi, ad
Pontifex Romanus qu
Oblationes pro defunctis
Mose inbet finem imp
oblatione Sacerdotum
lam, & de patenarum
ricorum.
Otis igitur manus
as manibus med

amenta altaris & ministrorū facere possunt, exēplo Mariz
alia fecit, & texuit in vsum mysterij tabernaculi fcederis. Cō
niter tamen palla, vocatur munda mappa super quam distē
ur corporale. Et dicitur palla, eō q̄ palliat vel abscondat m
ysteriū supradictū. Debet autē altare duplici mappa operi-
d duplicem stolam, mentis, l & corporis designandam.

SVMMA.

Manibus episcopi aut sacerdotis lotis, minister quid agere debeat.

Item subinde episcopi munus. nu. 1.

Episcopus accedit ad altare sine mitra, & baculo.

Offertorium, triplex. Et ex quo illud fieri debeat.

Offerendi antiquus mos.

Panes sacerdotales, itē propositionis. nu. 7. 8 Hostia rotūda cur figat.

Oblationum duo genera, donum quippē, & sacrificium.

Sacrificium, quid. 11 Libare, quid.

Hostia, quid. 23 Holocaustum, quid.

Ministorum officia circa oblationem sacerdotis, & nu. 16.

Panis & vini oblatio: quid signet. cum & vnum solum sacrificiū sint.

Diaconus patenam cū hostia, offert sacerdoti, & qua significatione.

Aquam cum vino miscere in calice inferiori episcopo non licet. Et quid

commisio designet. Et id ex cuius institutione. Et quorsum. nu. 19.

Sacerdos missurus aquā in vinum, cur pauxillum in terram fundat.

Aqua benedicitur: vinum minus. Et quid ita.

Manus osculum, quid significet.

Hostia ferē ponitur inter sacerdotem & calicem.

Ampulla quid, & vnde dicatur.

Calicis ferendi mos, variē. Et cur maximē lava. 26.

Cantorū primi officium. Item secundi. nu. 28.

Patena absconsio seu velatio quid significet. & nu. 30.

Subdiaconus qualiter tensat patenam.

Offerre debet populus, & vnde offerendi mos. & nu. 34. Et que signi-

ficatio oblatoium. 33 Sacrificiorum legalium diuersa genera.

Offerens manum sacerdotis osculatur.

Clerici & monachi, an & qñ offerant. 37 Oblationes qui recipiant.

Pontifex Romanus quas oblationes tangat.

Oblationes pro defunctis, cuiusmodi sūt.

Moses iubet finem imponi oblationibus.

Oblatione Sacerdotis, & de officio ministrorum circa il-

lam, & de patena, & de oblationibus populi, & cle-

ricorum. CAPVT XXX.

Otis igitur manibus diaconus vel sacerdos, minister extē

sis manibus mediante munda tobalia, accipit manus Epi,

- quasi iuans illum de faldistorio ad surgendum, quod quies formarent, co-
 fit non ad adiuuandum, sed potius ad prouocandū illum, *amen* hoc non ob-
Psal. 43. Christum, quem significat, & surgat, & pro populo orēt. *Actus* debeant holi-
Ephe. 5. illud, Exurge Dñe adiuua nos. Et iterum, Exurge, qui domus propositionis, qui
 & sic mediante munda tobalia, ad notandum, quod medietatem Domino, in
 munditia manuum, i. operum nostrorum, excitatur Dñs ad m. filiorum Iſrahel:
 iuuandum omnes nos apud patrem. Si autem hoc ad ipsam totam hebdomada
 tificem Christi vicarium referatur, tunc dicendum est, quod illi imponebantur
 se prouocatus adiuuatur per munditiam manuum eorum in sabbatum: & tur-
 quib⁹ orat, vt eius oratio efficax habeatur. Rursus Christus successionem pone-
 nia bona opera Ecclesie principaliter operatur, sicut legitur, quia Domini
Esa. 26. Esa. Omnia bona opera nostra operatus es in nobis Domine, uersi qui habitabāt
 cuius locum gerit Episcopus. Minister verò tāquam eius faciat illum, qui pri-
 lus, eius coadiutor typum cooperātis Ecclesie gerit, quæ in & omega, principi-
 operibus Christi operātis ministra est, & adiutrix, sicut dictum figura rotunda
1. Cor. 3. post. Coadiutores enim Dei sumus, qui tobaliam, i. deuotam, ut, qd ab ipso sum-
 uerentiam adhibet, quoniam secundum Apostolum, *1. Cor. 3.* Non de Plal. Veritas
 mus sufficientes aliquid cogitare à nobis, quasi ex nobis in proq. secunde par-
 sufficientia nostra ex Deo. Deinde episcopus ⁊ vel sacerdos super verbo: Accepi-
 greditur sanctuarium, perueniens ad altare consecratum, id est, donum videlicet
Luc. 22. Christus qui cœnaculum grande stratum est ingressus, cur vel argento, vel qui
 scipulis cœnaturus, & eis corpus suum traditurus, vbi mysticum, & aliud mun-
 oblationem accepit à ministris, insinuans illud, quod Ioan. per verbo hæc dona-
 gelista describit, Iesus (inquit) ante sex dies Paschæ venit in a cremantur, seu p
 thania, vbi Lazarus mortuus fuerat, quem suscitauit Iesus, prece mystica con-
Ioan. 12. cerunt ei cœnā in qua Martha ministrabat. Proceedit autē ad passionis. Quidam
 tare absque mitra & baculo, & cū vestibus sacris, prout in prionem magna rep-
 locis dictum est. Considera ergo ordinem, nam euangelium holiæ sacrificium
 cedit, fides in symbolo sequitur, deinde munera offeruntur, nino dicar: Nolo fac-
Rom. 10. cesse est enim primum audire, quomodo inquit Apostolus, Eum frustra. Et in
Heb. 11. dent sine prædicante, deinde quis nisi rectè crediderit, multum. Dauid: Si vo-
 Deo acceptabile offerre nō poterit, quia sine fide impossibile sacramentum, dictu
 Deo placere. Hic ergo de triplici oblationis genere dicēdū sacramentis. Omne
 videlicet de oblatiōe sacerdotis, ministrorū, & populi. Sacerdos consecratur. Quo
 itaq; primò offert seipsum. ⁊ Offerenda etiā sunt quæ sunt. Errant igitur, qui
 Deo, & animæ habentes similitudinē Dei impressam. Deinde tantum immolatio a-
 sunt sacrificio necessaria, s. panem, vinum, & aquam, & alia disposita victima red-
Exo. 40. ficio apta. Et nota, quod in vet. test. ponebantur super mensam, nunc autem imm-
 tabernaculi xij. panes azymi & similia, mundi valde, & ponēdū tantum calceis
 tur seni alitersecus, & singulis supponebatur patena aurea, & e vuz, & illud poe-
 per patenā pugillus turis. Panes tautē isti dicti sunt sacerdos propriè est effund-
 tes, quia soli sacerdotes eos de altari sublatos comedebant. Offerrebat, vt vinū
 secundum Iosephum, quia Dñs præceperat, quod soli sacerdos, vt similia, panis, &

endum, quod quillos formarent, coquerent, & poneret in mensa, & tolleretur
 uocandū illum, & tamen hoc non obieruauerunt. Et ex his conuincitur q̄ sa-
 o populo orti, & lotes debeant hostias facere per seip̄os. † Dicebātur enim *Exod. 25.*
 Exurge, qui domes propositionis, quia positi erant super mensam propo-
 sitionis, quod mediatoram Domino, in memoriam sempiternam duodecim tri-
 bueretur Dñs ad filiorum Israel: vel porro positi, illo tempore positi,
 item hoc ad ipsius totam hebdomadam. Nam in diluculo sabbati recentes,
 pendendum est, quod alidi imponebantur mensa, & erāt ibi immoti vsque ad se-
 manuum eorum sabbatum: & tunc subtrahebātur, vel erant ibi in eternū,
 Rurū Christus successione ponendi in mensa. Hostia autem formatur
 eratur, sicut legitur, quia Domini est terra, & plenitudo eius orbis terrarū
 in nobis Domini uersi qui habitāt in eo. viij. dist. quo iure. & ipsa sui forma
 tāquam eius facit illum, qui principio caret, & fine: quauis ipse sit al-
 eliz gerit, quā in & omega, principium principians, atque finis. Apo. i. c. Rur-
 diatix, sicut dicitur, cum figura rotunda formetur à puncto ad punctū: per hoc
 obaliam, deuotatur, q̄ ab ipso sunt omnia: & ad ipsum omnia, retorquen-
 Apostolium, Non de Psal. Veritas tua in circuitu tuo. De hac figura dictum
 quā ex nobis, & de hoc est dicitur in vj. partic. cano-
 opus, vel sacerdos per verbo: Accepit panem. † Ceterū duo sunt, quā offe-
 consecratum, id est, donum uidelicet & sacrificium. Donū dicitur, quicquid
 est ingreditur, cum vel argento, vel qualibet alia specie offertur. Aliud tamen
 d. turus, ubi my- sonum, & aliud munus, prout dicitur sub j. partic. canonis,
 id, quod Ioan. et verbo hæc dona. † Sacrificium, est uictima & quæcunque
 es Israhel uenit in a cremantur, seu ponuntur quasi sacrum factum, vel signū,
 sustinuit Iesus, & prece mystica consecratur, pro nobis in memoriam Domi-
 †. Proceat autē ad passionis. Quidam autem peruersi hæretici nobis ad præ-
 sionem magna reputant, quia sacrificamus & consecratio
 hostiæ sacrificium appellamus, cum scriptura ex persona
 ini dicat: Nolo sacrificium: & Esaiz. Ne offeratis vitulā sa-
 lum frustra. Et in Evangelio, Misericordiam volo, & non
 ficiū. Dauid: Si uoluisses sacrificium, &c. De hoc, & quid *Esaia 1.*
 examentum, dictum est in prima part. sub. ii. de ecclesiasti- *Mat. 3.*
 cramentis. Omne autem, quod Deo datur, aut dedicatur, *Psal. 50.*
 consecratur. Quod dedicatur, dicendo datur, unde & appel-
 Errant igitur, qui consecrationem, dedicationē significa-
 cant. Immolatio ab antiquis dicta est, eo q̄ in mola altari
 posita uictima redderetur, mactari enim post immolatio-
 nem autem immolatio & pani & calici conuenit, libatio
 rō tantum calicis oblatio est. Iuxta illud, & libauit de san- *Eccl. 301*
 e uia, & illud poeticum, Nunc patetas libate toui. Libare
 propriè est effundere, & antiquitus quod in liquida mase
 ferebatur, ut uinū & oleū, libamē dicebatur, quod uerò in
 ut similia, panis, & thus, oblatio nominabatur. Hostiæ apud

veteres dicebantur sacrificia, quæ fiebant prius quam cõ-
 stes pergerent, victima verò sacrificia, quæ post victoriam
 ætis hostibus immolabant, de quo sub vj. partic. canonis
 si per verbo, Qui pridie, & erant victimæ maiora sacrificia
 hostiæ, vel Victimæ dicebatur, quia vineta dicebatur ad
 ¶ Holbeaustū illud est, vbi totū, quod offerebatur, puta
 vel vitulus, in altari igne consumitur. olon, enim Græcè, d
 totum, tianston, incensio. Cæremoniz apud Latinos, dic
 sacra omnia, quæ apud Græcòs orgia vocantur, propriè
 cæremoniz, à carendo dicuntur, eò q̃ his, quæ in sacris
 tur, in suo vsu careant homines. Ahj appellant cæremonia
 seruantias rudiorum in abstinence quorundam esearum
 dum veterem legem, à carendo, quia carent rebus quibus
 nent. Panis autem & calicis sacramentum, eucharistia di
 prout dicitur sub dicto verbo, Qui pridie porro circa ob
 nem ¶ sacerdotis ministri sua officia exequuntur, diaconus
 corporalem super altare explicat & disponit in quo ostend
 q̃ euangelium Christum seu corpus Christi, imò tantam
 humanitatē plene describit. Corporale enim hoc corpus
 sti significat, prout in præced. tit. dictū est. Deinde sub dia
 in primis calicem præparet, panem & vinum in illo dispon
 sacerdote postmodum consecranda, quia nimirum lex qu
 subdiaconum hic cõgruè designatur, huiusmodi oblation
 stemum præsignant, dicens quod Melchise dech sacerdos
 Gen. 14. lit Abraham panē, id est frumento, & vinum de racemis à Ch
 postmodum exhibenda, & in veritate consecranda, sicut in
 neli habetur, & dicitur sub vj. partic. canonis, super verbo
 ceperit panem. Oblatio ¶ panis & vini significat pia desider
 delium, seu pro immolatione, seu pro hostia viua. Rursus i
 ne corpus Christi, & in vino, sanguis eius, in aqua populu
 præsentatur. Et dicitur panis, à pan quod est totum, em̃ hic
 futuro est tota vita nostra, vinum dicitur à vite, cui Dñs in
 gelio se cõparat. Aqua verò ab æqualitate dicitur, quia pe
 sacramento Angelis equari debemus. Licet autē duæ si
 Mat. 20. oies, non tñ sunt duo sacrificia, vnitas enim verbi, vnitate
 sicut sacrificij, hoc est enim illud pallium, quod Noe filij cõ
 xerunt, quo Christiani Christi ebrietatem, i. passionem sub
 scio regunt. Deinde ¶ subdiaconus ferens in manu sinistra
 cem & de super corporale & illum diacono offerentes, sign
 q̃ dñs subdiaconus fuit, quando librum aperuit, & diacon
 quando dixit, Non veni ministrari, sed ministrare. Diaconu
 rō patenam cum hostia de manu subdiaconi recipit inter
 lices & indices utr. usq; manus, interposito tamen manipulo

prius quam con-
 ipe ipsos pollices, & patenā. Nepe manus subdiaconi, opera
 legi, patena, laetudo cordis, manipulus, opera euāgelij,
 ex, vigor virtutis, index, discretio. Fuit igitur hæc ad signi-
 dū, q̄ opera legis, & laetudo cordis, ac opera chantatus, nō
 ciūt ad salutē nisi operib⁹ euāgelicis, quorū diaconus au-
 diator est, cū vigore virtutis, & discretionē mētis adhibitis
 uētur atq; p̄ficiatur. Supponūtur autē indices pollicibus,
 notandū, quod virtutis vigor exercēdus nō est, absq; discre-
 e, quæ cūctarum est mater & fundamentū virtutum, extrā
 fic. cu. ca. j. Subsequēter t̄ diaconus ipse patenā cū hostia,
 institutione cōcilij Authirritani. l. dist. presbyteros. xxv. dist.
 ectis, Pōrifexi repræsentat, ad notandum quod per euāgeli-
 aditionē, quam diaconus figurat, ad altare, id est, ad solen-
 tum pervenit ecclesia, quia lex quæ per subdiaconū signa-
 hoc nostrę salutis sacrificiū solūmodo præfiguravit, ut præ-
 um est, & Pōrifex seu Sacerdos hostiā collocavit super al-
 calicē verō cum vīno, ipse diaconus retinet, & collocat in
 i. Circa quod notandū est, quod hostia significat corpus
 isti nō sanguinē, sacerdos Christū, solus ergo sacerdos abs-
 iusq; adiutorio illā offert, dicēs, Suscipe sancte pater, &c.
 Christus seipsū ī ara crucis obtulit Deo patri, & illā in alta-
 corporale, quasi sup̄a syndonē mūdā disponit, innuens
 i ipsemet Christus hoc sacramentum instituit, & ecclesię
 dit obseruandum, dicens, Hoc est corpus meum, &c. hoc
 in meam commemorationem, &c. Disponit autē & col-
 hostiam cum signo crucis, quia sicut Christi oblatio in
 e facta fuit, sic & oblatio sacerdotis, qui in illius memo-
 rum, cum signo crucis fieri debet. Collocat etiā illum directē
 crucē, in consecratione altaris cum chrismate factam,
 & Christus carnem suā cruci affixit. Verū vinum in ca-
 sanguinē Christi designat, & ideo solus diaconus absque
 rdote, qui Christum designat, calicem tenet, ad notandū
 Christi immolatione sanguis fuit à corpore separatus, nō
 solus, sed vnā cum sacerdote illū offert, & super pallas
 orale collocat, seu potius sacerdotis illo mediāte, quod
 o pater, quia nō dicit offero in singula. sicut dicitur in ho-
 oblatione, sed dicit, Offerimus tibi Domine, &c. Ex quo
 clare conuincitur, q̄ ambo pariter debent ipsa verba p. o
 m Christus seipsum Deo patri obtulit, verū etiā p. euan-
 suū, cuius diaconus est figura, & baiulus, huius sacrificij
 n instituit, & ecclesię commēdauit, quam institutionē &
 endationem ipse diaconus tanquā prædicator euāgelij
 enun-

Luc. 12

enunciare & manifestare debet ex suo officio, ab ista m
 Ecclesia obseruanda. Ideoq; participari debet sacerdoti
 lice offerendo, non tamen in consecrando, quia illud soli us
 ficiū sacerdotis. Solus tamē episcopus vel Sacerdos
 vino commiscet in calice, quod nulli inferiori facere lice
 niāp solus Christus populos sanguine suo redemit. Præ
 admistio hui⁹, vñonē populi, cū Christo designat, vt sequ
 quæ fieri non potest, nisi per gratiā Christi, cuius typū
 Pontifex & Sacerdos. Cōmiscetur autē aqua vīno in cal
 institutione Alexandri papæ j. Primò † ad notādū, quod
 quā salus populi esse potuit sine sanguinis effusione, n
 tiā sanguinis effusio sine populi salute, quia Christus po
 sibi recōciliavit in morte. Scriptum est enim, q̄ aqua
 sunt populi, multi. Christus autē sanguinē suū fudit pro p
 lo, sicut ipse testatur: Hic est sanguis meus noui testamē
 pro multis effundetur, in remissionem peccatorum. Secū
 ad notādū, q̄ de latere Christi simul exiuit & sanguis &
 quatenus nec Christus sit sine populo, nec populus sine
 I. Cor. 9. 12. Ito: Cum ergo aqua vīno miscetur, tunc Christo populu
 natur, de cōsec. di. ij. cū omne. prope finē. Hoc quoq;
 rium lex Moisaica præsignauit: sicut Apost. exponit, dicen
 bebant de spirituali, cōsequēte eos petra, petra autē erat
 itas. de cōse. di. ij. re vera. Quapropter sacerdos in calice
 fundit, vt sicut aqua non separatur à vīno, sic populus nu
 separetur à Christo. Tertiò cōmiscetur, vt diuinitas & hu
 nitas in vna persona cōiunctæ esse intelligātur. de cōsec.
 c. ij. liij. & v. Nam per vīnū diuinitas, per aquā humanitas,
 ligitur: qui ergo in altaris officio aquā sine vīno vel ecōu
 ei ministrat: quātū in se est diuinitatē ab humanitate sep
 de hoc dicit in particula canonis, super verbo: hoc est co
 meū: & super verbo: hic est calix Sanē sacerdos † minister
 surus vīnū & aquā in calicem, prius effundit modicū in t
 nō solum vt meatus sine locus vasis, per quē fluere debet
 detur, & si quid est in superficie vīni, vel aquæ emittatur,
 etiā ad ostendendum, q̄ sanguis & aqua de latere Christi
 in terram fluxerūt, ad quod mysterium se præparat perag
 † Considerandū etiam est, q̄ aqua benedicitur, quādo vīno
 miscetur, vīnum verò nō, & hoc ideo, vt dicunt quidā. Pa
 qa vīnū suā benedictionē expectat, sed hæc ratio nō vidē
 sufficiens, imò quia tūc totū vīnum est, quoniam in benedi
 ne vīni sub nomine calicis tam vīnū, quā aqua simul ben
 euntur. Vnde potest secūdo modo dici, qđ vīnum in hoc l
 Christum significat, qui nulla eget benedictione: aqua popu

officio, ab ista m hac vita nequit esse sine peccato, propter quod indiget
 debet sacerdoti adictione Dei. ut reddatur dignus ad pramissam unionem cū
 aqua illud totius. Ad hoc igitur significandum, aqua benedicitur, quādo
 us vel Sacerdos admiscetur. Tertio etiā vinum nō benedicitur, quia subdia
 ceni facere liceat qui non benedicit, debet illud ex officio suo in calicem
 re, ut premissum est. Quarto, quia populus q̄ p aquā figur
 o designat, ut sequitur, vnitur Christo solū per benedictionē gratie ipsius Chri
 sti, cuius typū gē sacerdos benedicēs figurat. Est autē prius de vino, quā
 aqua vino in calice ponendum, arbitrio sacerdotis, ita tamen q̄ aqua a vi
 sorbeat, & vini saporem retineat, extrā de cel. Miss. per
 us, & hoc in signum, q̄ ecclesia debet incorporari Chri
 stus ecclesie, vnde Aug. Non tu mutabis me in te,
 cibū carnis tuæ, sed mutaberis in me, de hoc etiam dice
 per dicto verbo. Hic est calix, & in vj. parte sub v. seria cō
 mini, prope fin. Prædictus etiā Alexander Pāpa statuit o
 nē ex azymo & in modica fieri quātitate, dicens, Hæc o
 quātō rarior, tantō praeiosior. Non est etiam q̄ omitten
 in Missis priuatis ministrans sacerdoti ampullā cū vino,
 eius non osculatur, sed ministrans ampullā cū aqua sic,
 a vinum Christum, aqua genus humanum, osculū verō
 ist. exponit, dicens, inter Deum & hominem significat reformatā Regulari
 nen cū celebrant aliquid porrigitur, vel ab eo recipi
 anus osculū interponitur, ad designandū q̄ omne seruitiū
 q̄ reuerētia Deo exhibita, cuius vices celebrans gerit,
 dere debet ex seruire charitatis & amoris, qui per manus
 designatur, de hoc etiā sub euangelio dictū est, & sub
 pacis osculo dicitur. Calix autem ponitur Romæ ad dex
 atus oblatē, & benē, quasi sanguinem suscepturus, qui de
 Christi noscitur profuxisse, & ad designandū sanguinē
 de dextro Christi latere emanasse. Præterea nisi a late
 recta pars crucis, quæ sit cōter super hostiam & calicem,
 ducitur solū modo super hostiā, quod tamen fieri debet.
 enim ipsa inchoari debet super hostiam, & perfici super
 n, prout ex diuersis locis, & verbis ipsius canonis colligi
 denter, de hoc dicitur in viij. particula canonis, super
 Hostiam sanctam. Communiter tamen alibi ponitur
 inter sacerdotem & calicem. Primō ad notandum, quod
 us est mediator Dei & hominum. x. dist. quando. & secū
 hoc Sacerdos Deum patrem, hostiā, Christum, aqua in ca
 pulum significat, quia non nisi Christo mediante ad re
 tionis gaudium possumus peruenire. Secundō, propin
 quitate est Sacerdoti hostia, quā calix, quia prius a Christo cō
 ditione aqua p
 ratio

ratio facit potius pro dictis Romanis, qui cruces incipiunt
per hostiam, & deinde eas super calicem producant. Porro
Sacerdos accipit patenam cum hostia, & calicem cum aqua,
cum vino, & cibum cum incenso, efficit super ea crucis
culum, ut per crucis virtutem omnis conatus diaboli
ignis effugiat, ne contra sacerdotem vel sacrificium ali-
quid prevaleat. Et nota, quod ampullis, in quibus vinum & aqua
nuntur pro sacrificio, spiritualiter considerandum est, quod
na substantia incomprehensibilis continetur futura sacra-
ta. Dicitur autem ampulla, quasi ampla bulla, significans
manum, quod amplum debet esse latitudine charitatis. Res
ampulla, i. vasa ad offerendum vinum, sunt prædicatores
dicitur inepantes vel quilibet spiritus sancti gratia in
& alios inebriantes. Hydrix verò, i. aquatica vasa, sunt do-
aqua sapientiæ salutis potati, & vitalibus aquis repleti.
adhuc præmissa alio ordine prosequamur. In quibusdam
eclesiis subdiaconus portat calicem in sinistra, patenam in
dextra, & desuper corporale, unus cantor oblatam cum fau-
one cum ampulla, alter verò præbet aquam vino miscendam.
diaconus fundens aquam in calice offert presbytero seu
copo. Nèpe subdiaconus, est Christus, calix, passio, patena
sinistra, præsens vita, dextra, futura, corporale, ecclesia, vinum
tor, iudaicum populum figurat, alter gentile, ampulla, de-
nem, oblata, corpus, vinum, sanguinem, aqua, ecclesiam, &
diaconus, Christum, presbyter seu episcopus Deum patrem
diaconus ergo calicem præbat in sinistra, quia Christus de-
rente bibit in via, id est, passionem sustinuit in præsentem
tenam in dextra, quia per crucem pervenit ad gloriam, præ-
hoc enim exaltavit illum Deus desuper corporale, quia ex
sionem, ecclesia non desinit imitari. Corporale enim can-
tur, & ecclesia per multas tribulationes Christo conformi-
Subdiaconus etiam noster scilicet Christus patenam cum
ce portavit, quando crucem in passione baiulavit. Primum
tor offert oblatam cum fauone, & vinum cum ampulla quia
mritua ecclesia de iudeis suscepit fidem passionis in deu-
mētis. Oblatam ergo non nudis manibus, sed cum fauone
do, i. cum manipula alba, & munda offert, ad notandum, quod
corpus ab his tantum digne suscipitur, qui carnem suam cum
tis & concupiscentiis crucifigunt. Alius autem cantor ob-
quantum diaconus miscet vino, & offert Presbytero seu
copo hæc est gentilitas, quæ suam obtulit multitudinem
Christus in passione obtulit Deo patri. Poteest enim non
tenter de quod altare mensam Domini, in qua cum discipulis

psal. 109

psal. 2.

significat lapidem à sepulchro cōmorum & reuolutū. Et quod diaconus tradit patenam subdiacono tenendam, innuit quod Christus cōtulit discipulis suis potestatem predicandam. *Exod. 13.* gnum Dei. Circa hoc etiam videbitur sub tit. de resumptio-
3. Reg. 3. patenā. Circa oblationem populi, notandum est, quod populus offerre debet, iuxta illud *Exod.* Nō apparebis in cōspicu Dei tui vacuus, de conse. di. j. omnis. Per oblata quoq; munus possumus cōmemorare copiosam victimā, quę oblata est populo, cum Rex Salomō tēplum & altare Domino sacra-
 plo enim illius plebs fidelis offert se & dona Deo, sed in veteri test. cōueniebat populus in Hierusalem quibusdam maiori-
 solemnitatibus, scilicet Paschā, Pentecoste, & in festo Scorphegiarū, vt orarent in templo, & tunc tenebātur offerre. Et
 ta, quod in veteri test. populus offerebat sacrificium legale voluntarium pro peccato, pro gratiarum actione donā, volu-
 holocausta. † Sacrificium legale sunt decimę & primitię, quę quā lex insit offerri. *Deut. 12.* capit. Voluntarium est, quod sponte, pro peccato & pro legis transgressionē offerebatur
 na sunt, quę in templi ornatum offerebantur. Vota, quę in periculis infirmitatis vel belli. De holocausto pręmissum
 unde dicitur in Paraliponi. q̄ obtulerunt principes pro ven-
 pro spōtaneis, pro peccato, pro regno, p̄ sanctuariis, pro
 Ritus † igitur Synagoga transiit in religionē ecclesię, &
 crificia carnalis populi, mutata sunt in obseruantiam populi
 spiritualis. Nam sicut populus ille Mosi descēdenti de monte
 diuersa donā ad faciendū tabernaculum offerebat, sic Eleazar
 copo de pulpitō veniēti Christiani deuotas offerunt oblationes.
 Alius offert aurum, imitatus Magos qui aurum Domino
 rulerunt. Alius argētum, secutus illos, qui pecūniam in ga-
 philactio posuerunt. Alius verō aliquid de sua substantia, vt
 cietur illis qui per Paulum & Barnabā necessaria pauperibus
 tras miserunt. Nec est curādum, quā quantitas, vel species
 ratur, sed potius mens attēditur offerentis, unde prou. 1. Ho-
 ra donum Deum tuum, de tua substantia, & *Tho. 4. Ex.*
 substantia fac elemosynā, & Magi obtulerunt Christo nato-
 rum, thus & myrrhā. *Mat. 2.* iuxta illud *psa.* Tibi offerēt Re-
 munera. Nec secundū Gre. offerēs à munerib⁹, sed munera
 offerere placēt. Offerunt quoq; legale sacrificium in decimis
 primitiis, voluntarium in spōtaneis oblationib⁹. p̄ peccato, p̄
 penitētijs redimunt, p̄ gratiarum actione, dum pro collatis &
 Deo aliqua gratia quicquā offerunt dona, dū in edificio ecclē-
 siarum, vel viētijs, vel aliquid offerūt. Vota, dum qd in parti-
 lis vouerūt, exolunt. Holocaustū offerunt qui seculū dereliqu-
 unt.

Matt. 2.

Psal. 68.

7

cedunt in vsum eius. Et vocabitis hunc diē celeberrimū
 Mat. 21 sanctissimum, &c. Suscepris itaq; a populo oblationib; &
 offertorium cantate, Episcopus vel Sacerdos ad altare re-
 quopiam Christus susceptis fidelium votis cantantibus
 Osanna in excelsis, in proximo immolandus intrauit in

S V M M A.

1 Turificatio altaris suscepta oblatione mystica quid innuat. &
 Et qualiter, & quando fieri debeat.

2 Mariater vnxit corpus Christi.

4 Rothomagensē consilium, quid statuerit de turificatione.

De secunda turificatione. CAP. XXXI.

Oblatione mystica de qua pramissum est, suscepta,
 padoletur incensum, per quod illud innuitur, quod
 subscribitur a Ioanne in euāgelio, de quo pramissu
 prope principū pracedens tit. Maria ergo. i. Magdalena
 pit librā vnguenti nardi pistici pretiosi, & vnxit pedes Iesu.
 plerū est domus ex odore vnguenti. Et sacerdos in modi-
 cis superducit & circumducit incensum super sacrificium
 tare. vt & crucis signaculo & turis incenso diabolicę frau-
 lignitas extricetur, & effugiat. Quod verò tertio superdu-
 circumducit incensum, designat quod Mariater exhibuit &
 bni vnguentū circa corp^u Iesu. Primò enim vnxit pedes ill-
 domo Simonis Pharisæi. Secundò, cū in domo Simonis
 si super caput eius vnguentum effudit. Tertio, cū emi-
 mata, vt veniens vngeret Iesum iam positum in monum-
 voluntas enim reputatur pro facto. xvij. quęst. j. & si ergo
 per ipsam non steterit quo minus expleuerit, quod in
 Quod verò postmodum vndique totum incensatur altare
 signat, quod post factum illud totam respersit ecclesiam,
 Dominus ipse testatur. Amen, amen dico vobis, vbicunq;
 dicatū fuerit euāgelium hoc in toto mundo, dicetur q;
 fecit in memoriā eius. Potest etiam dici, q; altare turificat
 figuram Angeli, qui stetit iuxta aram templi habens tū-
 in manu sua, de quo fumus aromatum in conspectu Do-
 ascendebat. Christus enim magni consilij Angelus, carnen
 maculatā igne sancti spiritus plenam, pro nobis in ara
 obtulit Domino in suauitatē odoris. Fumus aromatum,
 orationes sanctorū, quę per ardorē charitatis ex passione
 mini prorogatz ad Deū patrē ascendunt, & nos ad coronā
 pitatis prouehunt, ideoq; sacerdos turificat in modū crucis
 coronat, si semel turificat, recolit vnicā passionē: si autem se-
 coronat, v. n. denarii retributionē. Si verò ter, æternitatis in-
 sione operationē, & trium ordinū glorificationem, & idē

Luc. 7.

Ioan. 2.

Mari.

vlt.

Mat. 26.

Apoc. 8.

mas ait, Dirigatur I
 seduo tao, &c. Mora
 est in turbulo cord
 rat, vt videlicet res
 de quo dicit scriptu
 line ipius, &c. Hoc
 altus acceptat & in
 q; turbulum quoc
 ultū per quē peti
 ur incensum, vt oit
 ad omnes, vnde p
 nsium in conspectu
 in 7. parte sub tit. de
 gen. in Bucardo, lib.
 tur Euāgelium, fir
 in mortem, vnde
 Leo etiam papa sta
 tamen hæretici g
 niam Christus in co
 la. incensum. est al
 turificatur, vt dicit
 e. Post turificatio
 post communē eu
 ebet, aliquid tanga
 tetur sub viij. part
 ahit & super brach
 ta, nam & legalis S
 hei super humeru

Inclinat se Sacerdos f
 nu. 2. Et eorum sign
 Sacerdos conuersus ad
 his orationem ad su
 Oza percussus à Dom
 Bethsamita.
 Sacerdos cur oret voce
 de per nu. 6. 7. 8. 9.
 Sacerdos cur tollat voc
 Sacerdos cur manū tol
 De inclinatione
 acoraz
 Vificatione exp
 cu, Sutripe 8. Tri
 rific

ans ait, Dirigatur Domine oratio mea, sicut incensum in
pectu tuo, &c. Moraliter autē incensum deuotionis adolen
st in turibulo cordis, igne charitatis vt odorē suauitatis e-
rat, vt videlicet tā nos q̄ oblatio nostra, simus bonus odor
de quo dicit scriptura, rungi sacerdotio, & habere laudē in
ine ipsius, &c. Hoc enim incensum sacerdos accipit, id est,

quid inuolat.

turificatione.

AP. xxxi.

inuitur, quod

de quo primum

go. l. Magdalena

vixit pedes Iesu

sacerdos in modis

super sacrificium

diabolice fraudis

tertiū superdu-

triat per exhibuit

in vixit pedes illi

in domo Simonis

tertiū, cum emi-

itum in monum-

quest. i. & si ergo

leuerit, quod in

incensatur altare

perit ecclesiam,

vobis, vbi con-

mundo, dice, ut q̄

q̄ altare turificat

pli habens tui

in conspectu Do-

Angelus, carnen

to nobis in ara

mus aromatum,

itatus ex passione

& nos ad coron-

cat in modis cru-

ssio. & si autem

ter, & eternitate

figurationem, &c.

psal. 140

2. Cor

Eccle...

psal. 140

Esaie

S V M M A.

Inclinat se Sacerdos facta turificatione. Et deinde osculatur altare.

nu. 2. Et eorum significatio mystica.

Sacerdos conuersus ad populum, omnium orationes petit, quamque

his orationem adsumat Et cuius exemplo, aut precepto.

De percussus à Domino, quod eius arcam temerē tetigisset. Item

Bethsamita.

Sacerdos cur oret voce demissa, implorato statim populi suffragio, vi-

de per nu. 6. 7. 8. 9. 10.

Sacerdos cur tollat vocem incipiens. Per omnia secula seculorum.

Sacerdos cur manū tollat ubi altari incipiens, per omnia secula secul.

De inclinatione Sacerdotis, & osculatione altaris,

ac oratione. CAP. xxxi.

Turificationis expleto mysterio Sacerdos se inclinādo di-

cit, Suscipe S. Trinitas, &c. quod sumitur de 3 Danielis, vt

Phil. 2.

psal. 19.

Luc. 1.

psal. 17.

Iacob. 5.

Joan. 17.

Joan. 11.

1. Reg. 6.

videlicet hostiā offerat ex pinguedine charitatis, vt sit de
ad sacrificiū immolandū. Sacerdotis inclinatio, Christi humi-
tatem significat, qui exinanivit semetipsum, formam seru-
piens, factus obediens vsq; ad mortē, mortē autē crucis, &
tiam inclinans se ad pedes discipulorū, post sacramentū in-
na traditū orauit ad patrem. Postea verò se, erigens oscu-
altare, ad notandū qd per passionē Christi populus liberatus
& Deo patri reconciliatus, vnde Apost. ad Ephes. 3. Faciēs
vt reconciliet ambos Deo in vno corpore. Consequenter
mentū incepturus, orat primū pro se, deinde pro populo.
uertens enim se ad illum sub silentio dicit, Dominus v-
cum, sicut dictum est sub tit. de salutatione, & mox voce a-
tulū eleuata, vt oratio omniū auxilietur ei, quasi non prae-
q solus possit tantū mysterium exequi monet illum dicen-
rate pro me fratres, &c. & ego pro vobis, in quo significatū,
lud, quod Christus discipulis suis dixit, Luc. 12. Orate, ne in-
tis in tentationē. Et ibidē: Ego pro te orauī Petre. Monet autē
orare, vt sacrificiū fiat Deo acceptabile: & populus debet
ter secrete orare respondens: Memor sit dominus omnis
sac. 17. sicut tui, & holocaustū tuum pingne fiat: vel respōdet: Suffice
Iacob. 5. Dominus sacrificium, &c. vel dicat: Spiritus sanctus super
Joan. 17. nict in te, vel illud: Mittat tibi Dominus auxiliū de sancto
i nmola Deo salau. Debemus enim inuicē orare, secundū A-
vt saluemus. Orauit enim Christus primū pro se: Pater (in-
venit hora, clarifica filiū tuū, vt filius tuus clarificet te de
pro populo, dicēs: Pater sancte, serua eos quos dedisti mihi
sint vnū, sicut & nos: extra de sum. trin. c. ij. Dicturus ergo:
te pro me fratres, se vertit ad populum, quia ipsum distin-
loquitur, sed dicturus: Oremus post Dominus vobis, se ad a-
conuertit: quia tunc nō distinctē, sed per modū conceptionis
aliquid excitat ad secū orandū, seu gratias referendum. Mus, per omnia se-
ro itaq; populo, sacerdos statim reuoluitur ad altare per sin-
partē prout sub tit. de salutatione ad populū dictum est, & Deo cōmittit immo-
do dixit, Oremus, ad notandū, qd Christus iterū redit Ierosol-
mā ad domū orationis, quā ad tēpus deseruerat cū succedat ad
rat in Efrē. Sic enim legitur in Euāg. Cū venisset Iesus Ie-
solyā, intrauit in templū, & eiecit emones, & vendeites
tēplo dicēs, Domus mea, domus orationis vocabitur. Instā-
nīm sacerdos orationib. ne indignus inueniatur. Ipsi Oza, q-
git temerē arcam Dñi, & percussus est à Domino. Nec legi-
aliud fecisse, nisi vxorē propriā cognouisse in nocte praece-
ti. Bethlāmīx quoq; quia temerē voluerunt arcā Domini

- 5 Sacrificij faciendi vetus mos maxime de oratione sacerdotis.
 15 Angelorum nouem ordines. (sacrificam
 16 Angelis cur penna adpingantur. 17. Gabriel quid significet
 eius munus.
 18 Michael, quomodo interpretetur, & eius officium.
 19 Raphael, quid sonet Latine, & cui officio præsist.
 20 Uriel quomodo sonet Latine.
 21 Angelorum omnium officia, per discursu. n. 22. 23. 24. 25. 26. 27.
 29 Cherubin & Seraphim, in cælo eminentia, & sedes.
 30 Angelorum sex tantum ordines cur in communi adferantur
 ratione, tribus silentio præteritis. & nu. 31.
 32 Hierarchia quotuplex, & vnde dicatur.
 33 Deus, angelicam & humanam creaturam, edidit, in laudē et gloriam.
 35 Gelasius Papa: Præfationes communes distinxit primum.
 36 Urbanus papa quid addiderit præfationi communi.

De præfatione.

CAP. XXXIII.

ANte præfationem describitur in libris quædam figurata præsentas ex parte anteriori litera u. ex parte verò posteriori litera d. quæ duæ literæ cōiūctæ pro verè dignificantur, litera videlicet pro dictione. Sanè per litera u, quæ rarius clausa & superius aperta est, habens initium à linea longi humanitas siue humana Christi natura, quæ in Virgine præcipuè habuit, sed sine carebit: per d, verò, circulariter clausa unitas seu diuina natura, quæ nec principium nec finem habetur. Tractus autem in medio utraq; copulans partē, crux per quā diuinis sociantur & vniuntur humana. Ideo ergo figura in præfationis principio ponitur, quia per mysterium uinis, & dominicæ passionis purificatur homines Angelis, & ciantur homana diuinis, in præconia Saluatoris. In præfationibus enim omnibus cōueniunt homines & Angeli, ad cōmendū præconia Regi: vnde & alta & delectabili voce cantant quia in eis Angelorum præconia repræsentantur. Et cātantur altari, & à solo sacerdote, iuxta illud Apoc. 14. Et cantabant si canticū nouū ante sedē, & nemo poterat dicere canticum nisi, &c. siquidē hæc oratio vocatur præfatio, quia præcedit sacrificium principale. Est enim quasi prælocutio, id est, ad mysterium præparatio: prælocutio, videlicet totius orationis sententia à Te igitur, usque ad Agnus Dei. In hac enim prælocutione sacerdotes grates laudes Deo, ut melius ad cōsecrandum corpus Christi valeat peruenire. Vocatur etiā præparatio, quia præparat fidelium mētes ad futuræ reuerentiæ cōsecrationis. Dicitur etiam hymnus angelicus, quia angelicis laudibus est plenus. Vnde in sacrificiū, vocatur in secretella oblatio. sed à Dominus vocatur.

oratione sacerdoti
scribitur
michel quid significat

signum.
scribitur.

13. 24. 25. 26. 27
sedes.

omni adferatur p

ludat in laudē et glor

auit primum.

omni.

1211.

ris quidā figurat

u. ex parte verō p

ta pro verē digni

per iterā u. quā

nitū ā lineā longi

quā in Virgine pu

reulariter claustru

piū nec finē habet

plūs parē, erux

ana. Ideō ergo

ua per myster. u

mines Angelis, &

atoris. ¶ In præf

& Angelis, ad con

stabilī voce canat

ant. Et cāntantur

14. Et cāntantur

rat dicere canticu

atio, quia præced

deut. o. id est, ad

otius orationis

ne enim præloqui

cōsecrandum cor

paratio, quia præ

secrationis. Dicit

lib' est plenus

sed ā Domini

statim post illam sequitur, usque ad sanctus, vocatur hym-
nus in proximo ti. dictum est in fine secretellæ dñi alta vo-
ce omnia secu. se. quod quidē est finis illius orationis, & ini-
tiationis, per quod sacerdos insinuat, q̃ Christus est lapis
aris, qui fecit vtraq; vnū, iudeos cōtinēs & gentiles, vt sit
vile & vnus pastor. Dicitur ergo sacerdos rē attētiōe di-
nā, salutat populū dicens, Dñs vobis. optans nos tales exi-
cum quibus dñs manere dignetur, & illud nobiscum cele-
conuiuium, ad quod mulier attulit alabastrum vnguenti
pistici pretiosi, & effudit illud super caput dñi recumben-
populus responder, & cum spiritu tuo, & sic mutud pro se
Nā & in vet. test. omnes sacerdotes orabant, dñi cōfessio-
ur sacrificiū Ionatha inchoante, & ceteris respondētibz.
ā sacerdos eos incitans, subiungit, Sursum corda, s; in cœ-
lis, non in terrenis, & eleuat manus, pp rationē sub. ti. de
one scriptas ad fi. Chorus responder, Habemus ad dñm, i.
de debemus, vnde in canone Cyprian. de conse. di. j. qñ Pa-
dicatur, ideō sacerdos ante orationem canonis. præfatio-
emissa parat fratrum mentes, dicendo, Sursum corda, vt
plebs respōdet, habemus ad dominum, admonetur nihil
Dominū cogitare debere. Rursus ideō chorus subiungit
dominus ad dominum, vt ecclesia sicut mulier vnguentaria sur-
ad illam verbi diuinitatem cor eleuet, & illud caput aqua-
patri, fide contingēs, vnguento catholice professionis
gat, cuius sanē præconium sacerdos prosequitur, dicens,
as = agamus Domino Deo nostro, quia pro omnibus be-
is quæ nobis contulit, gratias ei referre debemus. Chorus
ndet, Dignū & iustum est, quoniam gratias omnipotenti
eferre debemus. Sequitur per Christum dominum nostrū,
enidum est, confidentes & credentes, q̃ per Christum ma-
em eius laudant angeli, adorant dominationes, tremūt po-
tes. Hoc sacre confessionis præconium ita rectē concludit
ia, vt cum angelis & hominibus decantet hunc deuoti pe-
hymnū, Sāctus, sanctus, sanctus dominus, Deus sabaoth
unt cē, &c. de quo infrā dicitur. Potest etiam præfationis
m ad illud referri, quia Iesus ascendit in cōnaculum ma-
stratum in quo multa locutus est cum discipulis suis, &
agēs, hymnū illum retulit Deo patri, de quo d. Mat. Et
dicto exiuerunt in mōtē oliueti. Ergo per, Dominus vo-
ratio, quam discipulis fecit accipitur, per Sursum corda,
s ad cenaculū, iterū, per sursum corda, ad confitendum
u gimus, & angelorum ministerium imploramus qui vota
discipiant, & ad Deū perferāt. Per gratias agamus, Chri-

Ioan. 10.

Ioan. 7.
2. Mo.

Esai. 6.
Luc. 2.

sto recolimus gratiarum actionē: & inuitamus populū ad
 dum gratias Deo patri, per filium, per quem redimimur, &
 Angelis ad laudādum admittimur. Monet ergo sacerdos
 lū, sursum, i. supra semetipsum habere vel eleuare corda, ad
 minum, iuxta exhortationē Apostoli dicētis: Quz sursum
 Col. 3. quazrite, non quz super terram. Nā quz in terrenis sunt, nih
 Matt. 5. gnum Deo offerre possunt: vbi. n. est thesaurus tuus, ibi e
 cor tuum. Multi quidē dū ore loquuntur cēlestia, corde me
 tur terrena, quibus Dñs impropert per prophetā, populus
 labiis me honorat, cor autē eorum longē est à me. Chorus
 respondens, profiteretur se sacerdotis inonita suscepisse, dic
 Habemus ad Dñm, vnde diligenter provideat, ne cor hab
 Psal. 29. deorsum ad seculum, spiritui sancto dānabiliter mentiatu
 cerdos etiam, postquam attentos reddidit & deuotos, hortat
 t gratias agamus Dño Deo nostro, quoniam ipse est Deu
 i. Co. 14. est, Creator, ipse est Dñs, i. redēptor, ipse est noster, s. Salua
 Tunc enim erit verisimē noster, cū erit omnia in omnib
 sufficientia singulorum. Rursus, quia ꝑ populus professus e
 intentū esse ad Dñm, idēd prebiter subiungit, Gratias a
 mus. Chorus verō sacerdotis verbum approbans & affirmā
 spondet, Dignum & iustum est. Dignū quidē quantum ad D
 Psal. 94. quia ipse est Dominus Deus noster. Iustum, quantum ad
 quia nos sumus populus eius, & oues pascuē eius. Dignum
 que & iustum est, quantum ad vtrūque, vt scilicet populus
 mul cum sacerdote grāias agat Deo, à quo omnia bona sus
 pimus. ꝑ Subsequenter subiungit sacerdos, Verē dignum, &
 Et secundum magistrum Petrum Antiliodorensem, hic inc
 prafatio, id est, prologus vel prolocutio sequentis canonis,
 prians Domini beneuolentiam, dicens, Verē dignum & iust
 est, æquum & salutare, dignum, quōd bonus est, iustum, quia
 neficus, æquum, quia misericors, salutare, quia salus, vel dign
 quia nos mera voluntate fecisti, iustum, quia nos pura m
 cordia redemisti, æquum, quia gratuite nos iustificas, salu
 id est, salute plenum, quia perpetuē nos glorificas. Nos tibi
 per & vbiq; gratias agere, Domine sancte pater omnipotē
 æterne Deus. vbiq; enim est Dominus sanctus, vbiq; es
 Psal. 101. ter omnipotens, & semper est æternus Deus. Vnde Psalm. in
 ni loco dominationis eius benedic anima mea Domino. Et
 rum, Benedicam Dominum in omni tempore, semper lau
 i. Ioan. 2. in ore meo. Sequitur ꝑper Christum Dominum nostrum. id
 catum enim habemus secundum Apost. apud patrē, Iesum Ch
 stum dñm nostrum, qui interpellat pro nobis, & ipse est
 tiatio pro peccatis nostris, qui exauditur in omnibus, solu

rentia. Per eum ergo, quasi per mediatorem laudes offeri-
 mus, per eum, quasi aduocatum gratias exhibemus. † Per quē
 statem tuam, &c. Maiestas dicitur quasi maior sēs, vel ma-
 iestas: quia maior est eius potestas, quā hominum. Lau-
 dant Angeli, adorant dominationes, tremunt potestates, vbi-
 que laudant, adorant, & tremunt, per quem omnia facta sunt,
 uē simul cum patre omnes spirituum ordines sunt creati.
 dixit Deus. Fiat lux, & facta est lux. Verbo dixit, & verbo
 quia verbo Domini cœli firmati sunt, & omnia per ipsum
 sunt, & sine ipso factum est nihil. Choros angelorum no-
 tat, quia angeli huic officio non dubitantur adesse. Et est no-
 ta, quod Ecclesia angelis est assimilanda, ad hoc vt placeat
 Rursus † per hoc, quod dicitur, Domine sancte pater om-
 nis, & deuotus, horat, ut Deus, per Christum Dominum nostrum, quem
 Angeli, adorant, &c. intelligitur, quod Ecclesia & angeli
 Deum, non solum in quantum Deum verum etiā in quā
 hominem, Dicitur ergo laudant, Vnde Psal. Laudate eū om-
 nia angelus eius, adorate, &c. Vnde Eldras. Exercitus cœli te ado-
 rant. Tremunt. † Vnde Iob, Columnæ cœli contremiscunt & pa-
 dumentum eius. Tremere verò, dicuntur non metu fortu-
 tis, cum sint perfectē beati, sed administrationis affectu, vel
 famulatu, cum secundum Apostolum omnes sint ad-
 stratorij spiritus in ministerium destinati. Tremunt quoq;
 potestates, non quod ordines angelorū corporales sint, sed ideo
 ut intelligamus omnia cœlestia, terrestria, & infernal-
 ia, in conspectum diuinæ maiestatis tremere atque timere, sicut
 os tremere ac timere ante dñs nostros solemus. † Sequitur
 cœlorum, per cœlos throni accipiunt, quia Dñs ait, Cœlū
 sedes est, & dicuntur cœli laudare Deum, quia laudis ma-
 iestas præbent. Vnde propheta, cœli cœlorum, & aquæ quæ su-
 celos sunt, laudent nomen Domini. Cœli quidē diuinæ ius-
 tæ obediunt, quia se ostendere serenos & nebulosos, potesta-
 tes non habent. Cherubin quoq; & Seraphin. † Ad intelligen-
 eorum, quæ hic dicuntur, notandū est nouē esse ordines
 lorū, videlicet angeli, archangeli, throni & dominationes,
 tes, principatus, potestates, Cherubin & Seraphin. Aggeloi
 quoq; Græcè dicuntur nuntij Latine. scilicet excelsi & cœlestes eo q
 elis ad annuntiandum & exequendum Dñi voluntatē m-
 tur. † Angelorum autem vocabulum officij nomen est, nō
 re, spiritus enim sunt super. sed cū mittuntur angeli vocan-
 tur. Quibus ideo pistor licentias penas facit, vt celerē corū in
 discursu significet, sicut & iuxta fabulas poetarū vtri-
 usque penas habere dicuntur propter velocitatem scilicet iuxta illud:

Heb. 5.

Gene. 1.

Psal. 11.

Psa. 11.

Nee.

Iob.

Heb.

Philip. 2.

Esa. 66.

Psa. 148.

Psal. 103. Quia ambulant super pennas ventorum. Archangeli ergo Græci angelos ad explendū summū nūcij interpretantur, qui enim parua vel minima autē vobis vocabulum accētiunt, angeli sunt, qui summa, archangeli nūcupantur. Archangeli autē adstant, sicut & angeli ergo dicuntur, eō quod inter angelos teneant principatus, sicut & decies etiam nam archon, Græcè, Latine princeps interpretatur. Sunt enim etiam, quibus ducēs & principes, sub quorum ordines vnicuique angelorum suum nomine nūcij officia deputata. Quidam autē archangelorum priuatis nomines coercentur, ne tribus appellātur, ut per vocabula ipsa in opere suo, quid valeat ergo hic, ad nō designetur. † Gabriel namque Hebraicè interpretatur Latine hemus. † Cherubim autē titudo Dei, ubi enim ipsa potentia diuina, vel fortitudo maiestatis angelica mysteriatur, Gabriel mittitur. vnde ipse annuntiavit Christum natū, multitudine scaturum qui diabolū deuicit, & humiliter ad debellandas omnia agmina angelorum potestates venit. † Michael interpretatur, quis ut Deus, diuina scientia ceteris enim aliquid miræ virtutis in mundo sit, hic archangelus in malis, super propitius, & ex ipso opere nomen est ei: quia nemo valet facere, quod facendum Apollonius facere potest Deus, vnde ipse missus est in Ægyptum ad immensum ostenditur Deum tendas illas plagas famosas. Quidam tamen dixerunt, quod Michael, qui ex Hebræo in nomen vnius angeli. † Raphaeli interpretatur curatio vel medicatio, eō quod præ ceteris cuncta Dei, ubicunque enim curandi vel medicandi opus necessitas inter eos & Deum est: Raphael archangelus mittitur, vnde ad Thob. missus coram eo constituit, ut eū à cecitate liberaret, de Gabriele, Michael & Raphaeliamantur, vnde Thob. dicitur in vij parte sub festo Michaelis. Vriel, interpretatur, ignis Dei, sicut legimus apparuisse ignem in rubo, legimus turbam videre plenam ignem missum de seipso, & impelle quod præceptum est: Ignis secundum Elā. Nomen sunt nomina personalia angelorum, quæ nec à seipsis, nec à Deo, sicut illi toti in Deo imposita sunt: sed ab hominibus: & nescitur à quibus: nec autē hoc nomen personalia inueniuntur in scriptura. Alia verò sunt nomina, quæ terminantur in nomina. Ceterum throni, dñationes, virtutes, principatus & potestates terminantur in nomina, quibus vniuersam celestem societatem Apostolus cōplectitur, ostendit. Hiero. dicitur, nes angelorum & dignitates intelliguntur, ut iam dicitur. † Seraphim, numeri, & generis pro hac ipsa distributione officiorum, alij throni alij dñationes, alij virtutes, alij principatus, alij potestates, dicuntur pro certis generibus iuxta linguaginitatibus quibus adinuicem distinguuntur. Throni sunt agmina, seraphim neutro genere angelorum, qui Latine sedes interpretantur, & vocati sunt in seraphim esse dñationes, quia illic cōditor præsidet, & per eos iudicia sua disponit. Throni huius partis. P. Cherubim & seraphim, qui pro eo, quod ceteris angelorum dominantur agminibus, Verum cum nouedñationes vocantur. Nominantur ergo hic ad notandum quod est. Qui postquam dominatio, facere Dei voluntatem. Virtutes & angelicæ quædam sunt. Quæritur quoministeria perhibent, per quos in mundo signa & miracula communi ponuntur sunt, propter quod & virtutes dicuntur. Principatus sunt, qui est. Videtur quia angelorum & agminibus præfunt, qui pro eo quod subdantur diuinam non g

Exod. 3:

*Psal. 23.
Idem.*

virtutes cœlorū omnes ordines cōprehēdunt, vt testatur in homilia illius euangelij : Erunt signa in Sole & Luna. *Psal.* Verbo Domini celi firmati sunt, & spiritu oris eius, virtus eorum. Et iterum: Dominus virtutum ipse est Rex rix, vel fortē, licet occulta, tamen circa hoc prouisum est ne Dionysius ꝑ quippē tres esset tradidit hicar. siue ordines gelorum, trinos in singulis ponens, vt similitudo trinitatis eis insinuatur impressa: & dicitur ierarchia, à ierō, q̄d est crum, & archi, quod est principatio, quasi sacer p̄r cipatus enim tres ordines superiores, & principales, tres inferiores, medij. Superiores sunt, Cherubin, Seraphin, & throni. Medij sunt, dominationes, principatus, & potestates. Inferiores sunt, virtutes, archangeli, & angeli, de quorum singulis medius ꝑ do in præfatione subtrahitur: ad notandum: q̄ cōparationis æternæ cuius maiestas in ea præcipuē cōmendatur nis alia trinitas diminuta reperitur, & imperfecta: nam qui nubibus æquabitur Domino: quis similis erit Domino in laude Dei. De superioribus subtrahitur Cherubin, de medijs principatus, de inferioribus archangeli. Hanc quippē æternā & diuiduam trinitatem laudant angeli, adorant dominationes tremunt potestates, cū quibus & nostras voces, & c. Deus ꝑ nipotens duas rationales edidit creaturas, angelicam videlicet & humanam, quæ laudibus diuinis insisterent, & ei gratias redderent actiones, quas dum pari voto cōcelebrant tanquam superiores cum inferioribus corde in cœlesti cythara sociati de qua dicit Ioan. Et audiui vocē cytharædorū cytharizarum in cytharis, suis & cantabāt quasi canticū nouum. Apo. 14. Ite ergo dic ꝑ Socia exultatione concelebrāt, quoniam omnes dñi ordines & etiā humana creatura maiestati Dei patris Christum socia exultatione æqualiter concelebrant. supp cōfessione quasi non superba præsumptione sed humili laudicantes, sanctus sanctus sanctus, & c. ꝑ porro Gelasius papa ctus & hymnos cōposuit, & præfationes cantuum quidem nō elimato sermone dictauit. Et est norandū quod licet ob innumeræ essent præfationes hodie decem tantum sunt canizatz. Vnde Gelasius papa de consec di. j. inuenimus in quibus Inuenimus has nouē præfationes in sacro catalogo p̄tium modo recipiendas, vnā, in resurrectione, & in albis paschalibus, est, septimana paschali, aliā in die ascensionis domini, tertiā in die pentecostes, quartam, in natali Domini, quintam, in Epiphania domini, sextā de Apostolis, septimā, de sancta trinitate octauam, de cruce, nonam, de ieiunio in quadragesima tantum modo dicendam, de qua dicitur in vj. parte sub iij. feria cinerum.

mus ꝑ quoque papa
virgine Maria. Illi
gentium tuum san
Sanctus, Sanctus, Sanctus
stille hymnus. nu. 2
Sanctus, Sanctus, Sanctus
abuoth, quomodo inter
rganorum. vj. vnd
diaconus et subdiaconus
Et quid.

De Sancto
Celestia sperans loci
ræfatione mentio f
angelico cantu can
tis, quē Sixtus papa
is puerorum, quem
ima Luna, qui qua
Lunam in Bethan
tionem totus chor
ctum euangelicum
eor decantetur pa
est, quod hymnus
verba complectitur
um, vltima hominu
bant alter ad alter
ominus, Deus exer
egitur quoque in
z. bant, & qui sequi
David, benedictus,
angelorum, scilicet
Deo. cōmendat ar
uid, diuinitatis &
entū. Merito autem
quia per hoc sacrifi
us, & ideo cum eis
aduertendū q̄ ter
cto personarū, se
aath, vt noletur ch
adoratur, vt sic te
em, dicitur ter, in f
ataliter sanctus, vt v

mus† quoque papa lxx. d. sanctorum, addidit decimam de
virgine Maria. Illam videlicet Aequum & salutate, quæ
gentium tuum sancti spiritus, &c.

S V M M A.

*Sanctus, Sanctus, Sanctus. hymnum qui primū instituerit. Eo quorū
sit ille. hymnus. nu. 2.*

Sanctus, Sanctus, Sanctus, cur ter cātetur. et eius explicatio. n. 4. 5. 7.

Ab. ioh. quomodo interpretetur.

Sanna, quid significet. Et cur geminetur. nu. 9.

Organorum vsus, vnde profectus.

Diaconus et subdiaconus stant post sacerdotem, in principio canonis.

Et quid.

De Sanctus. C A P. XXXIII.

ecclesia sperans sociari angelis, & archangelis, de quib. in
oratione mentio facta est, statim post illā conformat se
angelico cantui canens hymnum illum, Sanctus, sanctus
sanctus, quem Sixtus papa primus instituit decantari. Hic est enim
puerorum, quem cātauerunt Domino offerenti se illis
Prima Luna, qui quasi reseruatus fuit vsque ad quartam de
Lunam in Bethania. Cū ergo sacerdos finit laudē siue
orationem totus chorus, qui representat ecclesiam, simul ca
ntum euangelicum hymnū, vt vna & equalis gloria & laus
eor decanteretur patri & filio & spiritui sancto. † Notandum
est, quod hymnus iste partim angelorum & partim ho
minum verba complectitur. Prima enim pars laudem continet an
gelorum, vltima hominum. Legitur enim Esa. 6. c. & Seraphin
dicebant alter ad alterum, & dicebant, Sanctus, sanctus, san
ctus, Dominus, Deus exercituum, plena est omnis terra gloria eius.
Legitur quoque in euangelio Mat. 21. c. & Marc. 11. ca. qd
dicebant, & qui sequebantur, clamabāt, dicentes, Osanna
in excelsis, benedictus, qui venit in nomine domini. Si quidem
angelorum, scilicet Osanna in altissimis trinitatis, & vnita
tatis Deo. cōmendat arcanum vox hominum, scilicet Osanna
in excelsis, diuinitatis & humanitatis in Christo, personat sa
mā. Merito autem cantica angelorum in ecclesia canta
ntur, inuenimus in quibus per hoc sacrificium terrena celestibus iungi non du
bitamus, & ideo cum eis in excelsis saluari clamamus. † Illud
aduertendū qd ter dicitur sanctus, vt notetur trinitas seu
trio personarū, sed semel tantū dicitur, Dominus Deus
adoratur, vt sic trinitatis & vnitatis mylterio comprobe
tur, dicitur ter, in singulari numero sanctus & non dici
tur sancti, vt vna sanctitas in his trib. personis, & vna
qter

æternitas intelligatur. Hoc nō solum Seraphin clamabant in nomine domini quia
 excelsio Dei solio, secundū prophetā, sed & quatuor animi in resurrectione, qui
 secundum Apoc. in circuitu sedis, requiem nō habebant de & apparet nobis
 no & dicentia, Sanctus, sanctus, sanctus dominus Deus o & tūc in nomine
 potens. † Dicitur autē Deus sanctus. i. sanctificans non a & in inferno
 sanctificatus: unde sancti estote: quia ego sanctus sum de & de ore orar
 nus Deus vester. Dicitur pater sanctus, dicēte filio, pater sancta & significat, sal
 fica, eos in veritate, quos dedisti mihi quia tu sanctus es. Porū mun. sum cōp
 tur in huius sanctus, angelo protestāte. Quod nascetur (inquit) exatur saluifica, &
 te sanctū, vocabitur filius Dei. Dicitur, Sanctus, sanctus, tan obsecrātus, motū an
 iōan. 17. Christo dicente: Accipite spiritum sanctū, quorum remissio ergo, d. curu. O
 Luc. 1. peccata, remissa erunt. Dicitur † quoq; dominus Deus sab dicimus oīā, qu
 iōan. 20. i dominus exercitūū: videlicet angelorū & hominū, quorū res vocalem, elidit
 ribilis est, vt castrorū acies ordinata, de quo in psalmo dicitur bis, oīā in
 ab angelis. Quis est iste rex gloriæ? Dominus virtutum: sola mētis, & sola
 tot enim exercitus habet Deus in terra, quot sunt ordines & videlicet anima &
 clesia, tot habet in cœlis, quot ordines sunt in angelis. Non excelsis. i. ale. s.
 ergo cœlorū & terrę, angelī, & homines diuina pleni gratia. el. 117. q. enim tu
 perhibetur, vel ad l. terā cœli & terra gratia diuina replētur. O domine salu
 deitas est vbīq; unde propheta. Si ascendero in cœlum, tu dictus, qui venit in
 es, si descendero ad infernum, ades. Sabaoth. Tergo Dom hominū cōcentu,
 exercitūū siue militariū virtutū, siue victoriarū interpretat a Salomone intro
 psal. 138 vel omnipotens, vt ipse sit dominus Deus & ipse omnipotēcio domini organ
 qui exercitus angelorū atq; hominū disponit. Et ideo tū claudes à populo
 pleni sunt cœli & terra gloria tua, hoc est, vt eius gloria corpore, ratio domini
 terra gubernetur, & q in cœlis, & qui in terra sunt, glorificent de hoc dicitur in fi
 honorent nomē sanctū eius: cœli autē pleni sunt gloria, re, us Christi passio
 verò, spe. Tunc verò in re plena erit, cū adimplebitur illud adū post dorsum
 voluntas tua, sicut in cœlo & in terra. Dū autē dicimus, pleni colorū in Christi p
 cœli & terra gloria tua: agimus gratias creatori, de omnib. b. etū est, si qui verē
 ficiis. Dū verò dicimus. † Benedictus qui venit, &c. agimus, gnificat mulieres,
 tias specialiter de beneficio redēptionis. Quia enim necessitas autē, & qui retr
 est ad æternā salutē incarnationis mysteriū cōfiteri, rectē se, maiestātē diu
 10. 5. gitur, benedictus, qui venit in nomine domini. Ego, inquit, per cantū angelorū
 ni in nomine patris mei, nomen patris est fili⁹, de quo dicitur orum d. sanctus, sa
 pheta, ecce nomē dñi, venit de lōginquo. Dū ergo sanctus statem introduxit
 choatur, inclinati stare debemus, quia tūc incarnationē mēs, qui venit in nom
 Ejū. 30. statemq; diuinā p angelorū hominūq; cātū incognitam a quoq; inclinatio
 neramur. Rursus dicēdo, Benedic⁹, &c. & cū hęc sint de euang. Christi qui non a
 tio debemus signū seu vexillū crucis nobis facere seu imponere eius, de quo est
 re, quia Christus per crucē triumphauit, & nos triumphare facio. Vnum enim es
 Quādo enim Christus venit ad Hierosolymā descendit de mōtione de Christo
 oluerit, tūc filij israel clamauerunt, dicētes, Bened. & q, vnt
 in a

Apoc. 4.

Leuit. 19

iōan. 17.

Luc. 1

iōan. 20.

psal. 23

psal. 138

Mat. 6.

10. 5.

Ejū. 30.

mine domini quia aduentus Christi in Ierusalem significat
 a resurrectione, quando ipse venit iudicare vivos & mor-
 & apparebit nobis in eadem carne, in qua pro nobis pas-
 citur & tunc in nomine Iesu omne genu flectetur celestium
 & infernorum, unde & ex hoc quidam incipiunt genu
 tre, & deinde orare. Sequitur, ¶ O sanna, quod est verbum
 & significat, salua obsecro, supplendum est populū tuum
 motū mun. ium. cōpositum quidē verbū est, ex oli, quod in-
 etatur saluifica, & anna quod est apud Hebræos interie-
 obsecrans, motū animi significans, sub deprecātis affectu.
 re ergo, dicitur O sanna, q̄ nos corrupta, i. vocali littera &
 clicimus o sanna, quod facimus ex ignorātia, aut sciēter, syna-
 tes vocalem, elidimus, prout in metris fieri cōsuevit. Dici-
 tē bis ¶ o sanna in excelsis, propter duas partes salutis, quę
 stola mētis, & stola carnis quibus sancti beatificātur in glo-
 videlicet anima & corpore saluati inter angelos depu-
 in excelsis. i. altis. s. in celo. Reperitur autē hic versiculus
 l. 17. q̄ enim turba dixerūt, O sanna: hoc est quod hic di-
 O domine saluū me fac, & eisdē verbis ibi subiungitur.
 dictus, qui venit in nomine domini ¶ Sanē in hoc angelo-
 hominū cōcentu, quādoq; organa cōcrepant, quod a Da-
 a Salomone introductū est: qui instituerunt hymnos in
 cio domini organis, & aliis instrumētis, musicis concre-
 claudes a populo cōclamari. Verūtamē quāto cor est ma-
 corpore, tāto domino deuotius corde, quā corpore cōfite-
 de hoc dicitur in fine proē. v. partis. Ex nūc autē ¶ verbis &
 bus Christi passio repræsentatur, Nā diaconus & subdia-
 adu post dorsum episcopi seu sacerdotis, in quo fuga
 colorū in Christi passione significatur, prout in ti. de obla-
 cōtū est, si qui verō stāt retro altare prospiciētes in episco-
 nificāt mulieres, quę a longē stātes ei⁹ passionē videlūt.
 es autē, & qui retro stant, & qui faciē episcopi inspicūt, in
 se, maiestātē diuinā, & incarnationē domini venerātes,
 er cantū angeiorū, & hominū. Introducta sunt. Ordo enim
 orum d. sanctus, sanctus, sanctus, dominus Deus sabaoth
 tatem introduxit diuinā. Ordo verō hominū dicēs Bene-
 s, qui venit in nomine Domini, aduētū significauit in car-
 quoq; inclinatio mōstruam significat discipulorum, de
 Christi qui non audebant se erigere & cōstiteri se esse di-
 os eius, ideoque stant inclinati, donec dicatur, libera nos
 o. Vanum enim erat eis ante lucē surgere, id est ante re-
 tionē de hūsto gloriari, per quam sunt ab omnibus tri-
 onibus liberati. Unde & hæc petitio in Dominica or-
 tis, Benedicā, q̄

Philip 2.

Psal. 1

Psal. 126

tior e

tione septima est: qui numerus est vniuersitatis. De hoc dictum est sub tit. qualiter Episcopus vel sacerdos ad altare, &c.

§ V M M A.

- 1 Canon Missæ soli sacerdoti conuenit, & est summum Missæ. *Secrètè fiat. nu. 3.*
- 2 Canon, quid, & unde dicatur, & cur cum silentio fiat. & nu.
- 4 Anna typum ecclesiæ gerens, tæcitè ordauit.
- 5 Canon primus, siue secretella, quid signet.
- 7 Canon quòd sublata fuisset voce ductus, ostentum quoddam &
- 8 Consecrantis mens quo ferri debeat. *(gium em*
- 9 Canon expeditè dici debet & cur ita.
- 10 Canonis Missæ substantia, est quadam passionis dominicæ imago
- 11 Canon unde incipiat.
- 12 Canonem Gelasius Papa à Petro ordinauit.
- 13 In canone Missæ sedentes, quid notent. Item quid stantes.

De secretæ vel Canone Missæ.

C A P. XXXV.

Mat. 26.

Post acclamatum præconium secretum silentium, in quo missæ canon deuotè dicitur: & sacrum mysterium peritur, quod fit per solum sacerdotem: quoniam secundum Christum solus orauit. Et secundum quosdam hic incipit præconium, quoniam cætera sunt de sollemnitate: de conse. d. ij. panis est, quia prima secretella non autem missæ & oblatio, ut dictum est in ut. de præfatione & actio & canon & sacrificium, & secreta vocatur. Actio dicitur propter sacra mysteria, quæ in eo aguntur: & quia tunc cum agitur causa nostra, ut dictum est in proœmio huius partitionis de quia in e. illo: communicantes, &c. & in illo, Hæc igitur actionem certis diebus ultra ordinaria canonis seu actionis habet, quædam adduntur & dicuntur, idè in missalibus in locis super illas additiones scribitur talis titulus seu rubrica, præ actionem: eò quòd ille infra, seu quasi in medio ipsius canonis siue canonis dici debet. Canon tamen verò dicitur, quòd rector, omnes penè patrum compositus est: à sanctis enim patribus aliqua verba sacra sunt ibi instituta. Canon autem Græcè, dicitur regulatio. Dicitur etiam canon: quia regulatiter Christus verus sacerdos in eo repræsentatur, seu quia per hunc regulatiter fit actio consecrationis sacramenti. Sacrificium autè dicitur à sua parte dignitate de quo dictum est sub tit. de oblatione. Secreta dicitur, quia his occulta, quia humana ratio nequaquam tantum mysterium plenariè capere potest: ad quod significandum merito secretum voce celebratur. Ad hoc testè significandū sacerdos secretum rans quali velatur quibusdā cortinis, quæ sunt in lateribus altaris, prout infra dicitur in quarta particula canonis super hoc. Hanc igitur. Dicitur etiā secreta: quia secretè & sub silentio

tratis. De hoc
ad altare, &c.

sumum Missa.

silentio fiat. & non

entum quoddam

gium en

sonis dominice imago

quid stantes.

A. P. XXXV.

ni enim, in

um myserum pe

uoniam secundum

dam hic incipit

onse. d. ij. panis est

in ut. de prezari

vocatur. Actio d.

r: & quia tunc cu

emo novus parti

no. Hanc igitur

omis seu actio: omis

in missa: bus in

ticulus seu rubric

in medio ipsius

dicuntur, quod re

ibus aliqua verbu

ce, dicitur regula

Christus verus

regulariter fide

r à sua parte dig

creta dicitur, qui

am tantum myste

andum merito

sacerdos secreta

unt in lateribus

canonis super

rete & sub h

Christus enim ad cōsecrationē corporis sui vēturus, secre-
tus orabat ab hora cēnæ, vsq; dū suspensus, est in cruce,
orationes secretē significāt. Priscis quoq; tēpo. ius anti
patres sub silētio sacrificabāt, & cōmunicabāt, quod etiā
obato sancto observamus: Præterea, vt Ioānes Enāgelista
abit, postquā Christus honorificē fuit receptus & magni-
tus à iudhis, cū Psalmis & laudibus, abii, & ascēdit sc, non
trepidantis formidine, sed dispēlationis officio, quia non
enerat hora eius quæ postquam post aduent, spontaneus
sionē accessit. Illud ergo Christi latibulū, hoc secretū tūc
præsentat: in quo sola dirigitur ad Dominū intentā deuo
tunc enim sacerdos intrare debet in cubiculū cordis, &
tensurū corporis clauso, Deū patrē orare, qui ex auditor
anioris cordis, non vocis. Vnde Anna † typum gerēs Ec-
c, non petiit que clamosa, sed tacita deuotione, quod peti-
tū petrauit, de qua in libro Regū legitur, q loquebatur in
suo, & labia eius tantū mouebantur, sed vox penitus nō
batur. Vnde & Moysi Dominus, inquit, Quid clamas ad
tamē ipse taceret. Propheta etiam dicit: Dicite in cordi-
bus vestris, & in cubilibus vestris compungimini. Perest tamē
q prima secretella repræsentat tēpus illud, quādo Chri-
stus Hierosolymā ad diem festum non man festē, hanc au-
tēta tēpus illud quo receptus fuit in Hierusalē cū hym-
nīs, & sexta feria sequenti crucifixus fuit, præratio ve-
ra, quādo Christus in cōnaculo hymnum reculit: Scillo-
quē exiuerunt in montē oliueti: sursum corda ascensionem.
Secundō: ideo secreta † in silentio dicuntur, ne sacerdos claman-
s quæ aguntur, minus intendat. Tertiō, ne vox sacerdotis
clāmōre deficiat. Quartō, nē sacrosancta verba vilescāt,
† enim, quōd cum antiquitus publicē & alta voce canon
retor, omnes penē per visum illum sciebant, & in plateis
icis decantabant. Vnde cum quidam pastores illū in agro
rent, & panē super lapidē posuissent, ad verborum ipsorū
tōnē panis in carnē conuersus est: ipsi tamen diuino iudi-
cine cœlitus misso, percussi sunt, ppter quod patres statue-
re ista sub silentio dici, inhibētes sub anathemate, ne
tantur, nisi à sacerdotibus super altare: & in missa & cum
ous sacris. Quædam etiā orationes, quæ ante præfationē
silio dicuntur, secretæ vocātur, de quo & de silentio sub
inclinacione sacerdotis d. cū est Cōsecrans ergo † mēs,
missum est, ad id solū dē esse intēta, nā eos qui adorāt, in
& veritate adorare oportet. Ne verō nuntii venientes
sua uarietē vnguent, id est, ne importune cogitationes

Ioan. 12.

1. Reg. 1.

Psal. 4.

Ioan. 4.

Eccl. 10

rollant deuotionem orationis, flabello spiritus abigatur. ratione gratia repellantur, quatenus auster adueniens, tus sanctus accedens, perflet hortu. i. mentē fecūdet, vt ar- fluant. i. virtutes abundēt. Ad quod etiā significandū est pōre materiale flabellū, dū secreta dicitur, adhibetur. Hā- tratione uidelicet ne musca venientes perdāt suauitatē vā- dici potest q̄ canō dici debet expedire, nō morosē. & ne a- rib. tedium generet. Vnde in Exo. dicitur, Fac festinanter de immolatione agni dictū est. Et probatur etiam ibi, & c. detis festinanter, sed nec nimis etiam festinanter, quia nō- bet sacrificiū sine sale. i. discretionē & deuotionē offerri. I- etiā in libro legi, ne vllus error cōtingere possit. † Postē- dos missam celebrans, repræsentat ea, quæ olim pontifex sancta sanctorum egit & quæ Christus egit, quē ille præsi- uit. Siquidē ea, quæ sunt a principio secretē, vsque in finē- sionē Dñi, sepulturam & resurrectionē dominicam repræ- rant. Recolitur enim ibi memoria eorū, quæ gesta sunt pe- domadam ante paschalē a decima Luna primi mensis, quæ- xesus abiit Hierosolymam, vsq; ad septimam decimā quæ- resurrexerit a mortuis, propter quod in plerisque sacrariis in- dicationē & canonē imago crucifixi depingitur, vt nō solū- lectus literæ, verū etiam aspectus picturæ memoriā dom- passionis inspiret, † Et fortē diuina factū est prouidentia, lic- mana nō sit industria procuratū, vt ab ea litera canon incip- ssa T. quæ hebraicē thau, quæ in sui forma signū & mysteri- cis ostēdit, & exprimit dicēte Dño per Ezechielē, Signa th- frōtib. virorū dolētium & gementium super abominationē- Hierusalem, quoniam per Christi passionē hæc omnia in- ce impleta sunt & efficaciam habēt. In quibusdam tamen- cib. & maiestas patris, & etiam imago depingitur crucifixi- sacerdos quasi præsentē videat, quē inuocat, & quē alloq- dicens, Te igitur, & c. & passio, quæ hic repræsentatur, & c. oculis ingeratur. Sacerdos autē osculatur pedes ipsius man- tis, & se signat in fronte, innuens, q̄ reuerenter ad mysteri- sionis accedit. Quidam tamen prius osculantur pedes man- tis, & postea crucifixi, secundū seriē canonis. Alij econtrā, s- elinat, vt ibi dicitur. Secreta ergo passionem repræsentat, sio incipit ibi, vnde & memores, & c. crucifixio ibi. Hosti- rā, hostiā sanctā, hostiam immaculatam. Oratio verō a Ch- in cruce incepta ibi: supplices te rogamus, & c. Episcopi- sacerdotis inclinatione facta ante altare, significat emissiō- spiritus, capite inclinato. Eleuatio vocis, cū dicitur. Nol-

Cantic. 4

Exo. 12.

Ezech. 9.

significat exclam-
rat iste. Dux cruce-
pro duob. popu-
Christi. Vinum in-
s a facie episcopii,
sepulto domino re-
ceminatū corda in-
aritatis parentia, pr-
sua loca dicitur.
climus primus a B.
on enim secreta to-
in 3. particula super-
sint ab aliquib. qu-
elij textu non conti-
Eleuatis oculis, nu-
tē quandoq; eoru-
n offeritur, sicut inf-
verō est q̄ quidam
olios, qui sedebant
r significantes Mo-
r illius manus suste-
m est. Quidam verō
sed in vestibus sacri-
rit de sanctis, & si
debēt stare.

anon, quot contineat p-
monij expositio, prime
vritus fuit a tribus t-
races tres cur faciāt s-
cerdos benedicens, dic-
pone. Et an, & quaten-
uam, donum, dicat. m-
bata dona & munera
antur libata. 12.
monij secunda pars, cu-
sificum altari, pro q̄-
sificare & adunare, an-
pe nomine cur oretur.
nomine.
tationes pro quibus fa-
De expositione C
CAP

quod

spiritus abigatur
inter aduenientem
scilicet, ut
significandū
ut, adhuc betur. H
rdar suauitate
nō morose. & ne
r, fac festinant
tur etiam ibi, &
stanter, quia n
euatione offerri
e possit. † Porro
z olim pontifex
git, quē ille prae
tere, & quē in fine
dominica repr
quē gesta sunt p
primi mensis, q
mam decima q
is quē sacerdotis in
ingitur, ut nō soli
re memoria don
est prouidentia, li
ltera canon inci
a signū & myster
zececlē. Signa
uper abominatio
nē hāc omnia i
quibuldam tamen
epingitur cruci
ocat, & quē alloe
e representatur,
rpedes ipsius m
reuter ad myste
antur pedes p
onis. Alij econt
dicens. Te igitur
nem repræsent
ixio ibi. H
Oratio vero
us, &c. Ep
significat em
cū dicitur

significat exclamationē centurionis, dicentis, Verē filius
rat iste. Duæ crucees supra corpus, & calicem facte, docēt
tū pro duob. populis crucifixū, oblata in calice, significat
s Christi. Vinum in calice, sanguinē eius. Subdiaconus re
s à facie episcopi, incipientis, pater noster, significat mu
sepulto domino recedentes à monumento. Patena, signi
ceminarū corda in obsequio sepulturæ Christi, latitudi
aritatis patentia, prout sub ti. de oblatione dictum est, de
r sua loca dicitur. Traditur taurē q̄ Gelasius Papa quin
simus primus à B. Petro, canonem principaliter ordina
on enim secreta tota simul ab vno cōposita est, prout di
in 3. particula super verbo, cōmunicantes. Et licet aliqua
sint ab aliquib. quos tamen ignoramus, addita, quæ in e
lij textu non continentur, vt dicitur in 6. particula super
Eleuatis oculis, nulli tamen subtrahere vel addere licet,
rē quandoq; eorum nomina, pro quib. nominatum sacri
a offertur, sicut inferius in x. particula ostendetur. † Notā
verō est q̄ quidam sedent in canone missæ, significantes
olos, qui sedebant tristes de nēce domini in cœnacuclō, a
t significantes Moysen, qui extensis manib. orabat, & Aarō
t illius manus sustentabatur, de quo sub ritu. de oratione
n est. Quidam verō vt aliqui ex ministris, nec sedent nec
sed in vestibus sacris stant capite inclinati, prout dictum
tit. de sanctis, & sub ritu. qualiter sacerdos & ministri ad
debēt stare.

S V M M A.

Canon, quot contineat partes variè. Et nu. 2. 3. 4.
Canon expositio, primæ partis, scilicet, Te igitur. Et nu. 6.
Christus fuit à tribus traditus.
Cruces tres cur faciat sacerdos super oblatione, quid re notent.
Sacerdos benedicens, dicit, hæc dona, hæc munera. Et qua id signi
one. Et an, & quatenus illa differant latè. Et cur dona, potius,
uam, donum, dicat. nu. 10.
Bata dona & munera, dicit sacerdos, in benedictione. Et quæ di
antur illibata. 12 Sacrificia Ecclesia, quot.
Canonis secunda pars, cum expositione.
Sacrificium altaris, pro quibus offerri debeat.
Pascificare & adunare, an idem. Item, custodire & regere.
De nomine cur oretur. Et ex cuius institutione. Et Pontificis etiam
omine.
Orationes pro quibus faciendæ. 18 Potestates duæ sunt.
De expositione Canonis, qui incipit, Te igitur.
CAP. XXXVI.

Expositioni canonis hic vacare præuidimus. Veruntamen, si gerens secretè
 quicquid exponendo conamur exprimere, vix vilis applicatio crucis signa-
 ret esse momenti. Deficit namque lingua sermo dispare. Non sequitur, et su-
 peratur ingenium, opprimitur intellectus. Pulsabo tamen aliquid, ut accipias, si-
 stum, ut amicus accōmodet in litteras panes, de pœ. d. j. opprimitur passio-
 tuna, qui maximè in hoc conuicio necessarij erunt, videlicet, res, et laudes à tu-
 dē, quæ petit & accipit vitam: ipem quæ querit, & inuenit vitam. Luna primi me-
 & chantatem, quæ pulsatur, & aperit veritatem. Canon autem omnes Hebraeorum
 decim continet partes. secunda incipit ibi: Memento Domini. Ingressus est Hiero-
 Texta ibi: Communicantes. Quarta ibi: Hanc igitur. Quinta ibi: Inter, Traditus au-
 quam oblationem, Sexta ibi: Qui pridie. Septima ibi: Simili po. Proprio illo
 do. Octaua ibi: Vnde & memores. Nona ibi: Supplices te robus tradidit illi à
 mus. Decima ibi: Memento. Vndecima ibi: Nobis quoq; & in tantem ut eum ti-
 dicunt, quæ continet duodecim partes. Secunda pars ibi: In. Gens tua & pœ. fi-
 mus. Tertia ibi: Memento. Quarta ibi: Comunicantes. Quinta ibi: Inter gratia, quia d-
 Hanc igitur. Sexta ibi: Qui pridie. Septima ibi: Vnde & merceda ex auaritia, &
 res. Octaua ibi: Suprà, quæ proprio. Nona ibi: Memento. Dicit ex mundia. scieb-
 ma ibi: Nobis quoq; Vndecima ibi: per quæ hæc omnia. Dicit, Deus ergo trad-
 cima ibi: Oremus, præceptis salut. moni. Sed secundum sacrificiū illi barum. A-
 sex solum continet partes. Secunda incipit ibi: In primis. Tercia ibi: super oblatā, &
 ibi: Communicantes. Quarta ibi: Hanc igitur. Quinta ibi: Ha sacrificia illibata.
 plices te rogamus. Sexta ibi: Oremus præceptis. Sunt et etiā, ha dona, hæc
 dicunt, quæ quinq; tantū sunt partes: vnde & quinquies cōcl-
 tur, per Christū Dominū nostrū, eō quæ per quincupartitam tere, iudæus in sac-
 passionē oratio fidelium exauditur: de hoc dictū est in fine, tē crucis. secundō
 omij huius partis. incipit ergo canon & eius prima partici-
 Te igitur. Et exponitur igitur. i. certē. sacerdos enim hoc d-
 alloquatur Deū tanquā præsentē. vel igitur istud continuat, tē, in figurā tri-
 præcedentia, quasi diceret, Tu es sanctus Deus, igitur clem-
 sine patet. clarissima mēte abundantissime, vel, id est, missi-
 cordissime, vel. amēte clarissimās. Mens enim clarescit, eum
 propitiū sentit, quæ verba dicendo, sacerdos se ante altare
 clinat, significās, quod Petrus inclinavit se, dū prospexit in
 Iohā. 10. numentum. Rursus hæc sacerdotis inclinatio in principio
 nis humilitatem Christi ad passionē, quodque sacerdos ipse
 reuerentia ad mysteriū crucis accedit, significat. Et in his
 bis notatur, quod sicut legalis sacerdos vultum versus propi-
 torum habebat, prout dictū est in proœ. huius partis, sic &
 iter ad Deū clemētiā cor debet habere, & sicut pōtifer intra-
 in sancta sanctorū semel in anno ferēs sanguinē hīc antequā
 Flebr. 9. sic & Christus per propriū sanguinem intrōiuit semel in sancta
 æterna redēp. ion. inuenta, sic & minister ecclesiæ intrat cū
 ga nō in sancta sanctorū, quoties in mēte memoriā sang-
 accepit, sed a

Marc. 15.
Lucis 23.

pter authoritatem, filius obtulisse propter humilitatē, spiritus non possit, sed qui
 sanctus accepisse propter benignitatē. Eadem enim ꝑ sacrificiorū species iam
 dona sunt simul & munera, dona sunt, à nobis ad sustentationē unde Psal. Nō dabis
 Deo collata. munera sunt nobis à Deo, vt laudes, oblata. Nā dicuntur illibata, ad
 sacris offeruntur altaribus & munera nūcupantur, & dona. vnde: *approximate illis.*
Dan. 5. & Dominus inquit in euāg. Si offers munus tuum ante altare. Triā autē sū
 vade prius recōciliari fratri tuo. Et Daniel dixit ad Balthazar in vet. test. figurata.
Gen. 5. Munera tua tibi sint & dona tua alteri da. xiiij. q. v. scriptum est in primis, quā
Heb. 5. alibi, respexit dominus ad Abel, & ad munera eius. Sacrificiū grediens in sancta
 dicuntur, quia sacrificantur & offeruntur, pro peccatis nostris. Vnde partis, & Christi
 vt nos sacros efficiat. Vnde populus inquit, de pontifice, vt caput dōq; conseruat
 rat dona & sacrificia pro peccatis. Sermonū igitur inculcat, utpote illat pro nobis
 piā deuotionis est exercitatio, & ineffabilis cōmendatio sacrificiū pro tota sup
 menti, quod sacramentum dignē eucharistia appellatur, Pro dicitur, &c. Licet autē
 dicetur in vj. parti. super verbo, Qui pridie quā patere dicitur dicit offerimus
 Propriē autē munus homini, donum Deo datur. Nam munus ecclesiæ person
 dicuntur, quæ manibus dantur vel accipiuntur. Rursus dicitur Christi, nil à be
 tur dona, quo ad panē in quo est farina & aqua, munera quo dore, prout dictum
 vinū in quo est vinū & aqua, Hæc sancta sunt sacrificia quo e inuestigādum oc
 vtrūq; secūdū Aug. Dona referimus, cū eius beneficiorū memores sumus, quare, debeamus
 mus, & donamus munera, cū eius beneficiorū memores sumus, quare, debeamus
 sacrificia illibata, cum ei humilitatē, & laudes impendimus. soli Deo, videlicet in
 hoc vide, de consē. d. ij. in canone cōperimus. Et ꝑ nota, q̄ idē catholica, videlicet
 dicitur pluraliter dona, munera, sacrificia, quia panis & vinū fidei, videlicet in
 prius quā cōsecrentur, diuersæ sunt species substantiarū is corporalibus, spi
 & diuersæ substantiæ specierū, sed vbi consecratio cōsestis Deum. Primum non
 cesserit, species quidē remanent sed substantiæ cōuertuntur, vno & vero. Secū
 itaque diuersa sunt continentia, sed vnicū est cōtētum, in tēritium ibi. Cōmu
 idē sub vtraque cōtinetur, licet non in idē vtraque substantia edemptione anima
 cōuertatur, sicut infra plenius ostendetur. Dicūtur etiā ꝑ sacrificiū ergo laudis
 & illibata, quia panis & vinū sanctificantur in sacrosanctū calicem pro quibusda
 pus, & immaculatum sanguinē Christi. Nō enim dicuntur in sublimitate con
 bata, quasi nōdum gustata, sed potius dicuntur illibata, id ē cōcordibus & adst
 immaculata, quæ sine macula cordis & corporis oportet offeri subditis ibi, Vna
 quatenus & cor ab iniquitate, & corpus ab immunditia purgā theodoxis. De viti
 antē quam offeratur, quoniam vtrāq; Apost. de cōse. d. ij. qui calicem forū famula. tua. D
 1. Cor. 11. re, &c. seq.) Quicumque manducauerit panē, & biberit calicē, & circumstantium, &
 mini indignē, reus erit corporis & sanguinis Domini. ꝑ beatus & nostris, ibi, pro
 tē seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat, quæ tibi offeri
 enim māducat & bibit indignē iudiciū sibi manducat & bibit in sancta, catholica,
 Dicūt ergo illibata, id est, sine labe, sicut agnus Paschalis immolatus fidei sacramentis
 culatus, qui significat Christū, estq; sine macula, id est, ruga, & habeat pacem ab
 illibata, id est, incorrupta, nō quia substantia panis & vini cōiuncta est inter pe

humilitate, non possit, sed quia corpus & sanguis filij Dei, in qua vir-
tem enim facit meritorum species iam transubstantiatae sunt, corrumpi non pos-
sunt ad sustentandam unde Psal. Nō dabis sanctū tuum videre corruptionē. Ter *Psal. 3.*
habet, oblata. Nuncunt illibata, ad notandum, quod nullus extraneus ad fidē
appropinquare illis, ut dicitur in iij. part. super verbo, Cō-
secratis. Tria autē sunt ecclesiae sacrificia, per tria, quae sic
dixit ad Balthazar in vet. test. figurata, prout dictū est in proœ. huius partis.
xiii. q. v. scriptum est, Tur in primis, quae tibi offerimus, &c. Sanē legalis Pōti-
nera eius. Sacra ingrediens in sancta sanctorum orabat, ut dictum est in proœ
pro peccatis nostris huius partis, & Christus ante passionem orauit se glorifica-
re, de pontifice, ut impulsiq; conseruari, & nunc etiam sedens ad dextrā pa-
tri igitur inculcat, et peccat pro nobis, sic & noster minister sequens Aaron
lis cōmendatio sacrificium pro tota supplicat ecclesiae, quae cōsistit in prelatis,
ha appellatur, Prius dicit, &c. Licet autē vnus tantum sacrificium offerat, tū
dē quam patenter iter dicit offerimus, quia sacerdos non tātum in sua, sed
datur. Nam munus ecclesiae persona sacrificat. Quapropter in sacramēto
untur. Resus dicitur Christi, nil à bono maius, nil à malo minus pficitur
qua, munera quodote, prout dictum est in proœ. huius partis. Verū tū no
unt sacrificia quodote inuestigandum occurrit, quibus, & pro quibus, & quali-
met ipsos Deo ole- quare, debeamus sacrificium altaris offerre. Et quidem
rū memores sunt, quatuor ex ipso canone colligere possumus euidenter, qui
des impendimus soli Deo, videlicet indiuiduae trinitati, pro quibus ecclesia
us. Et nota, quod catholica, videlicet pro omnibus orthodoxis, qualiter,
qua panis & vini fidei, videlicet in cōmunionē sanctorum, quare, pro be-
cies substantiarum corporalibus, spiritualib. & aeternis, sed omnibus pro-
secratio celestis Deum. Primum notatur ibi. Tibi reddunt vota sua aeterno
vivo & vero. Secundum ibi, Pro ecclesia tua sancta cathe-
ertium ibi. Cōmunicantes & memo. vne. Quartum ibi
edemptione animarum suarū pro spe salu. & incolu. suae.
Decurrit etiā sacrificium ergo laudis offertur, & generaliter pro cunctis, &
in sacrosanctū e- liter pro quibusdam, i. pro prelatis qui sunt iuxta aposto-
enim dicuntur in sublimitate constituti, & pro subditis viris & mulierib.
untur illibata, i. sacerdotibus & adstantibus, pro nobis & nostris. De prae-
poris oportet etiam subditis ibi, Vna cum famulo tuo papa nostro, & omni *Rom. 13.*
mundina pūis orthodoxis. De viris & mulieribus, ibi, Memento domine
de cōse. d. ij. quoniam orū famula. tua. De sacerdotibus & adstantibus, ibi, Om-
& c. & c. ibi, qui circumstantium, & qui tibi offerunt hoc sacrificium. De
& nostris, ibi, pro se suisq; omnibus. Sic ergo exponēda
de calice beatifica, quae tibi offerimus in primis, i. principaliter pro eccle-
manducet & ita sancta, catholica, i. vniuersali toto terrarum orbe diffu-
sione Paschalis, i. fidei sacramentis vnita, quam, i. ut eam pacificare digne-
culat, id est, regis ha beat pacem ab haereticis, & schismaticis, & adunare,
tia panis & vini sperfa est inter perfidos & paganos. Vel hic dicitur, quod

orandum est, pro discordantibus ab inuicem, quam & custo
 digneris à vitis & demonibus, & regere in prosperis & ad
 sis. Idem tamen videtur esse & pacificare quod adunare, cus
 re, quod regere. Tunc enim pacificat, cum fidelium mentes
 nantur, ut per spiritum sanctum charitate diffusa multitu
 credentium sint cor vnum, & anima vna, extra de sum. trini
 Tunc custodit, cum inter mundi pericula regitur, ut de sa
 mittens auxilium, eam de Syon tueatur. Licet enim in Apo
 ptem scribatur ecclesiis, vna tamen in Canticis est columba
 Cant. 6. sap. edi. si do. & excidit co. septem. Vna igitur est ecclesia seplemento defuncto
 ordinibus distributa vel septem chrisinatis insignita quae etiam euideret ap
 se pacificat & adunat, ille & custodit. & regit qui propter ipsius interesse myste
 gimen, & munimen proposuit vniuersis ut omnes ab vno
 corpus à capite gubernentur, pro quo statim oratur cum
 tur, Vna cum famulo tuo papa nostro, quae verba Clemens
 addidit. Nam ut in iust pelagius papa, constat ab vniuerso
 separatos esse, qui qualibet dissensione inter sacra mysteria
 itolici pontificis memoriam secundum consuetudinē non ad bonum reuer
 quantantur: qui verò non sunt de Rom. ecclesia & ceteris, pro
 quoq; debent orare pōtifice, quatenus vnitatē spiritus in v
 lo pacis obseruet, vnde debent dicere verba sequentia, f. &
 fite nostro. Amistis tamen ipse celebrans non debet ea dici
 Quod verò addunt quidā de antistite & rege noua traditio
 vni orandum esse pro praelatis, ostenditur. orandum etiam
 1. Tim. 2. pro principe, Apostolus docet. & Obsecro (inquit) primo om
 fieri obsecrationes, orationes, & postulationes, & gratias a
 nes, pro omnibus hominibus, pro regibus, & omnibus, qui
 blimitate sunt constituti, ut quietam & tranquillam vitam
 mus, in omni pietate, & castitate, de conse. d. j. de hymnis. ad
 Sicut enim duē sunt vitę, & celestis videlicet & terrena, vna
 spiritus, vivit ex Deo, & altera, qua caro vivit ex spiritu, ita
 sunt. & Potestates: ecclesiastica, videlicet & mundana: vna
 moderatur spiritualia: altera, quae moderatur carnalia, ista
 clericos, & illa per laicos xvj. d. duo. Post vtranque potestate
 orandum est pro omnibus orthodoxis, qui vtranque fidē
 licam, videlicet & Apostolicā venerantur & colunt, & sic hāerent
 & schismatici excluduntur. Orthodoxi enim quasi gloriantes
 cuntur, qui videlicet Deum recte fidei confessione glorifican

S V M M A.

- 1 Canon memoria viuorum continere debet.
- 2 Deus scit eos quos approbat, obliuiscitur, quos reprobat.
- 3 Orandum pro omnibus fidelibus: 4 Sacrificium laudis.
- 5 Amicos diligere debemus, ut charitatis ordo seruetur.

Bon

m, quam & cui: Bona hominis tria, pro quibus sacerdos offert Deo.

in propens & Vota quæ dicantur.

quod adunare, cum e secunda parte canonis, scilicet Memento Domini.

CAPVT XXXVII.

Memento Dñe famulorum famularumque tuarū & om-
nium circumstantiū, &c. Secunda pars in qua etiā ostē-
ditur orādū esse pro sublitis. Et ex hac iunctura verbo
evidenter conuincitur, quod in hoc loco debeat sacer-
dotaliter viuos quos voluerit memorare, qm̄ sub sequen-
timento defunctorum, poterit agere memoriam speciale.
etiam euidenter apparet, quod sanctū sit & salubre Missæ
interesse mysteriis, cum sacrificiū eucharisticū pro circun-
stibus specialiter offeratur. Verum ꝑcūm Deus nihil igno-
neq; alicuius valeat obliuisci, quid est q̃ petimus vt Deus
minerit nostri? Porro Deus dicitur scire, quos approbat, vn-
quit Dñs qui sunt eiꝯ, & dicitur nescire quos reprobat,
Non noui vos. Rursus dicitur obliuisci malorū, cum ina-
ad bonum reuertitur, vnde si impius egerit penitentia, om-
ni iniquitatum eius non recordabor. Et dicitur obliuisci
orum, cum bonus ad malum peruertitur, vnde, Si iustus à Iob 7
tia sua auertit se, oēs iustitias eius non recordabor. Deus Psa. 8
quandoq; recordatur ad miserandū, vnde, Memento mei Psa. 10
meus, quia uentus est vita mea. quandoq; ad puniendū,
te, Memento Domine filiarum Edom in die Hierusalē. Peri-
ergo non vt nostri meminerit, sed vt nostri misereatur, se-
cum illud, Remiscere misericordiam tuam Dñe, & mi-
serdiorum tuarum quæ à saeculo sunt. Sequitur, Quorum ti-
des cognita est, & nota deuotio, &c. quasi qui propitiaris si-
bus & deuotis, qui solus vides in cōscientiis, quæ rectè cre-
& deuotē te diligant, ut potē renū seruator & cordium
s. scientiarū dñs, occultatū omnīu persecutor, in cuius
ectu nulla creatura est iniuriabilis. Pro quib. tibi offerimus,
qui tibi offerunt, hoc sacrificium laudis, &c. quasi diceret,
nento Dñe, nō solū eorū; pro quibus offerimus, sed etiam
rdorū, qui offerūt hoc sacrificiū laudis, &c. Cū epim facer
offert pro populo, nihilominus & pro se. Vel idē dicit, pro
ous ꝑtibi offerimus, vel qui tibi offerunt, quia nō solū offi-
sacerdotes, sed & vniuersi fideles, nā & quod specialiter
plect ministerio sacerdotū, nec vniuersaliter agitur voto
icium, vel pro quibus offerimus, factū, vel qui tibi offerunt,
notione. Dicitur autem sacrificium laudis, secundum illud
A. Quidquid facere deberis, omnia in laudem Dei facite, i. Cor. 14
eus laudetur ia vobis. Secundū sacrificium laudis dñi, quia

- † Christus gratias agēs illud instituit: prout dicitur in vj. par. Quid est, quod pro
super verbo gratias agens. Tertiū ideo, quia cum Deo quicquid offerimus, nisi ut non
offerimus, sua sibi reddimus, non nostra largimur, vnde si elemosinas in ecclesi-
astico, non dicam tibi, meus est enim orbis terrarū, & plenitudo, &c. † Vota, sua di-
Pf. 149. eius: ergo immola Deo sacrificium laudis, & redde altissimi tibi & libeter Deo
vota tua. Quartū, quia Deum laudare debemus, non solū quia voto magne, verū,
Mat. 28. passus est pro nobis, sed etiam, quia nobiscum est quotidie, vnde modo vota, si sua su-
que ad consummationem vitæ: vel quia nō solum se dedit pro nobis, sed etiam, quia
nobis in pretium, sed etiam quia dedit se pro nobis in cibum Dei est, sed Dei pro
ut per pretium redimeret nos à morte: per cibū aleret nos caritate arbitrij, propter
Ioan. 6. vitam, vnde: Qui manducat me, vivit propter me: pro se est enim Dei mecum. Vel
sion est, i. expositio eius, quod sequitur, si pro redemptione ani-
marum nostrarum, pro spe salutis & incolū suæ. Sequitur † sū Canonis tertia pars, C
que omnibus, &c. videlicet consanguineis vel affinibus, sū Canon Missæ, à plurib
liaribus vel amicis: licet enim diligere teneamur etiam inimicos, immemoratione.
Mat. 5. cos, secundum illud: Diligite inimicos vestros, servare tñ de Canon cōmemoratione
bemus ordinem charitatis, qui incipit à seipso. xxij. q. v. si non confessorum tamen, non
licet de pœ. d. iij. sanè cauendū. extrā de vlu pallij, in fi. secund De tertia parte cano
illud, Iudoduxit merex in cellam vinariā, & ordinavit in m. Omnicantes, ter
charitatem, nam & Apost. ait, Dum tēpus habemus operemur bona: Cōmunicantes
Rom. 8. bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei. Pro. 1. ut lex iubeat, tū
demptione animarum suarum, &c. quasi non pro temporali vita sanctorū secum
cro, vel appetitu terrenorū, sed pro spe salutis & incolū tatem est, & Christus car
suæ, i. pro salute vel incolūitate speranda, spe enim salui sū ad altra: sic & face
mus, pro salute quidem mentis & incolūitate corporis, nā carnis & plenus vir
utraque sanitas est ab illo qui dicit, Salus populi ego sum. Verēdere debet. Comm
utraque sanitas provenit ex redemptione animæ, i. de remissione peccati, idem est, que
ne peccati, sic ecōtrā de reatu peccati pcedit infirmitas vtriusque pascuis communi
que, iuxta sententiā veritatis, Ecce sanus (inquit) factus es, i. celestia communica
Ioan. 5. noli peccare, ne deterius aliquid tibi contingat, extrā de pœ. q. i. qui pridie. Memoria
remi. cū infirmitas, in prin. Porro tria sunt hominis bona, corporalia, spiritalia & æterna, videlicet infirma, media & suprema, sancti genitrix fac
ma, pro quib. sacerdos dicit se offerre. Pro corporalibus, i. pro quibus Deus & homo
incolūitate, pro spiritalibus, i. pro redemptione, pro æternis, i. pro non tota simul ab vi
salute. Nā & Dñs docet nos pro his tribus orare, videlicet propenditur fuisse com
æternis. vnde, Adueniat regnum tuum, pro spiritalibus. vnde, Repetitur, licet ho
Fiat voluntas tua, sicut in celo & in terra, pro corporalibus. In secunda q
vnde, Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Offeritur iuuvis sanctis deest
Mat. 6. pro enim sacrificium pro æternis, ut dentur nobis in præmiū immemoratione, quæ sit
pro spiritalibus, ut dentur nobis in meritum, pro corporalibus, ut sanctorum su
bus, ut dentur nobis ad adminiculum, ut per hæc & ista perue
niamus ad illa. Verū eūm dicat Apost. q. virtus in infirmitate nimirum ante qu
1. Cor. 8. perficitur, extrā de sac. vnc. c. j. & iterū cū infirmos, tunc fortior
eius consecratur, sum

dicetur in 17. p. Quid est, quod p corporali incolumitate sacrificium lau-
cum Deo quies- offerimus, nisi vt nobis cōferta vel reddita. sanitate gratia-
gimur, vnde in actiones in ecclesia referamus. sequitur, Tibiq; reddunt
retra, & plenitudo, &c. † Vota, sua dicuntur, quę volūtariē p̄mittuntur, q̄
& redde aliter, & libetē Deo vouere & votū reddere debemus, extra
mus, non sōi q̄ pro. magis, verū, cū nostra donemus, & aliena reddamus,
um est quod, modo vota, si sua sunt, reddunt, & nō p̄p̄is donant, vel si
solum se dedit, unt, quomodo sua & nō potius aliena? sanē vōrum & homi-
to nobis in cibis Dei est, sed Dei p̄pter authoritatē gratiæ, hominis, p̄pter
cibū alere: nos, ratē arbitrij, propter quod dicit Apost. Non autem ego, sed
et me: pro se enī a Dei mecum. Vel vouere, hominis est, reddere verō Dei.

S V M M A.

Canonis tertia pars, Communicantes Et quis eam addiderit.
Canon Missæ, à pluribus compositus fuit, & cum triplici sanctorū
memoracione.

Canon cōmemoracionem B. Mariæ, & aliorum sanctorum continet.
Confessorum tamen, non. nu. 5. 6. 7. 4 Ecclesia ex multis constat.

De tertia parte canonis. CAP. XXXVIII.

Communicantes, tertia pars. † Ciriutius Papa addidit hæc ver-
ba: Cōmunicantes & memoriā venerantes. Sanē Pontifex,
vt lex iubebat, turibulum vitis carbonibus plenum intra
a sanctorū secum portabat, sicut in proæ. huius partis di-
tis & incolumitatem est, & Christus carnis suæ turibulum omni virtute plenū
ad astra: sic & sacerdos noster Christi vicētenens, vacuus
ecatis & plenus virtutum, odoribus ad sacrificium altaris
edere debet. Communicantes & memoriā venerantes. Com-
icare idem est, quod participare, quia sanctorum & ange-
lim pascuis communicare debemus. Quatuor autem modis
ecclesia communicatur: prout dicitur in 17. partic. super ver-
qui pridie. Memoriam venerari, idem est quod memoriam
orabiliter colere, quod B. Maria virgo per aduentū spiri-
sancti genitrix facta est filij Dei Iesu Christi domini no-
qui Deus & homo est. Illud t̄ autem notandum est, q̄ secre-
on tota simul ab vno, sed particulatim à pluribus ex eo
enditur fuisse composita, quia ter in ea sanctorū cōmemo-
repetitur, licet hoc ipsum prouenerit ad laudem & gloriā
tatis In secunda quippē cōmemoracione suppleatur, qui
Ciriutius sanctis deesse videbantur in prima, verum in ea cū
memoracione, quæ fit ante consecrationē corporis Christi, po-
stetur sanctorum suffragium, in ea verō quæ fit post conse-
onem corporis Christi, sanctorū consortium imploratur,
nimirum ante quā Corpus Christi, quod est vniuersale
ecclesia consecratur, id est, ante quā regnum adueniat,
neces-

I. Cor. 15.

necessarium est nobis in via sanctorum suffragium, ut meritis eorum & precibus diuinæ protectionis muniamur auxilio. sed ubi corpus Christi fuerit consecratum, id est, ubi regnum aduenit, & quæmur in patria sanctorum confortium, ut societate & parte Apostolorum & Martyribus habeamus. In via quippe communis cum sanctis per fidem, quam ipsi habuerunt, & nos habemus in patria vero participamus cum sanctis per spem, quam si habent & nos habebimus. Nos tamen fidem habemus, & illi spem habent, & rem; nos percurramus statum, illi possunt brauium, nos pugnemus in via illi triumphant in patria. Communiamus igitur & memoriam veneramus Apostolorum ac Martyrum, & præcipue gloriosæ virginis. De genitricis Mariæ, utrum suffragio, de fide, perducamur ad spem, de statu peruenimus ad brauium, de via ad patriam transleuamus. In primis autem nominatur nomen B. Mariæ, quia ipsa cum quo obiturus est, qui verè hostia est, genuit, & in cælis obtinet pro ne patrem dominum & xij. Apostoli & xij. Martyres, qui omnes in usque fidei testes fuerunt, & passionem Christi veris & fustionis sanguinis testimonio probauerunt. In hac igitur commemoratione sanctorum illud obseruat ecclesia; quod antiquitus agere conuenit, ut in orationibus suis recolat patrum memoriam, quæ eorum meritis suffragantibus facilius obtineat, quod impiorum. Sic & Moses, pro peccante populo intercedens, patrum memoriam imposuit, dicens, Recordare Abraham, Isaac & Iacob seruorum tuorum, & c. Exo. 3. Sic & Azarias orasse legitur in fornace: Ne quod sumus auferas misericordiam tuam a nobis domine Deus, & c. Iste, propter Abraham dilectum tuum, & Isaac seruum tuum, & Iacob sanctum tuum. Et quoniam extra unitatem ecclesiæ non est locus offerendi sacrificium unitatis, idem sanctorum memoriam communis in sacrificio, quatenus in communione sanctorum sacrificium offeramus, nam sicut unus panis ex multis granis, & unum corpus ex multis membris, sic ex multis fidelibus una constat ecclesia. Scriptum est enim alienigena non vescitur ex eis, quoniam sancta est. Ita & idem solui illum eius agni recipimus, qui nostra coniuncti est domui, videlicet omnem domesticum fidei, a Principibus usque ad plebeum a populo usque ad publicanum. Scripserunt autem quidam, quod quia sacerdos legalis scripta habebat in logeio nominum duodecim tribuum seu patrum. Exo. 3. idem in huius rei memoriam presbyter nominat memoriam B. Virginis & Apostolorum & quorundam martyrum. Sed cum ecclesia inter sanctos magnificam memoriam confessorum veneretur, quare in canone non sit de illis commemoratio? Respondetur potest, quod canonicus prius fuit editus, quam memoriam sanctorum confessorum ecclesia celebraret. Nam omnes

Dan. 3.

Exod. 12.

Exod. 12.

Et qui in canone
loannem, & Paulu
Ecclesia ven
sanctorum co
præcessisse,
in illo dispositus,
inuenitur. In prior
solum euangelista
& sententiarum erat
idem in canone so
menum in sacram
io debet solum m
apparuit signum ver
lum abiectionem
tionem. De prim
e secundo, Sapien
& c. Rursus f. de
nt p. si sicu Chri
mentam Gregor. 3
am ecclesiis uenue
spe. ita tuq. mæsta
to orbe terrarum. T
dorum nostrum
per. plim habeat
om quosdam non
et omem hostia. q
uileus responder
hoc dicitur in 2.
canonis quarta pars E
cloratio, s. deo con
eo Papa, quod ad hile
re variè & multip
olatio altaris, quot
culatur altare sacer
De quarta par
Ancigitur oblatio
tos, in quibusdam
is. Propter oras,
ut ne putet alio
quis putet alio
angelorum petr
an putent a sum

acti qui in canone commemorantur, præbescere. Siluestrū,
 Ioānem, & Paulū, & Marcellinum, & Petrū, qui proximē
 cesserunt. Ecclesia verò post tempus B. Siluestri, cepit me-
 moriam sanctorum cōfessorum venerari. Canon autem ex co-
 munitur præcessisse, quod Apostolorū catalogis non ita re-
 r in illo dispositus, sicut in emendationib. codicib. sub eua-
 inuenitur. In prioribus enim editionib. ut dicit Hierony-
 solū euangelistarū mutatus est ordo, sed etiam verbo-
 sententiarū erat cōfusa commissio. potest etiam dici,
 ideo in canone solū fit mētio de martyrib. quia cūm hoc
 nentum sit sacramentum amoris, in ipsius sacramenti mi-
 o debet solūm memoria fieri de illis, in quibus specia-
 apparuit signū veri amoris. In Apostolis apparuit per tē-
 iam abiectiōem: in Martyrib. per corporum tormentis
 pitiōem. De primō, Mat. 9. Ecce nos reliquimus omnia,
 e secundo, Sapi. 3. Esi coram hominibus tormenta pas-
 sit, &c. Rutus, sed non fit mētio de cōfessorib. quia illi
 sit passi sicut Christus, cuius passionis est memoriale hoc
 nentum. Gregor. 3. addidit hæc verba, scilicet quæ in qui-
 bus ecclesiis dicuntur, scilicet: Quorum solennitas hodie
 spectu togæ maiestatis celebratur, Domine Deus noster,
 o orbe terrarū. Terminatur autem hæc particula per eū-
 domini nostri: sicut enim per filiū omnia facta sunt,
 per ipsum habent omnia esse reparata & terminata, & tem-
 quosdam non debet hic responderi amen, neque vsq;
 et omem hostiæ, quia Angelorum chorus sancto ministe-
 sistens, responder Amen, hoc tamen non ubique serua-
 e hoc dicitur in 2. particula.

S V M M A.

Canonis quarta pars Et eius expositio. 2. Seruitur uti dua species.

Ad oratio soli Deo competet non imaginibus.

Deo Papa, quid addiderit canonis Missæ.

Ex variè & multipliciter accipitur.

Seculatio altaris, quotuplex. Et quid significet.

Seculatur altare sacerdos, manib. ab ipso altari remittit. Et quid ita. Rom. 8.

De quarta parte canonis. CAP. XXIIII

Ancigitur oblationem. Quarta pars, & hoc dicendo, sacer-
 dos, in quibusdam ecclesiis profundè se in-
 cūnat. Sanè le-
 gis Pōrtex orās, fumo thyma natis obūit
 rabatur, & te-
 or, ne pūteret alicui dū cremaret in cūsum: sicut in proce-
 mus pars dictū est. Et Christus dū patrē interpellat pro
 Angelorum pertransit in celum, quia interelligi nō potest
 an præsentia sumptæ carnis impetraret, quid patrē pro no-
 bi

bis. Sacerdos quoq; dum vicem Christi gerit, quodammodo
gitur, & latet, quia nec cogitari, nec narrari potest, quantavi
& potentia sit in verbis eius, & in hoc mysterio, quod latet
mines & Angelos, ad quod representandū in quibusdā e
suis sacerdos secretam intrans, quibusdā cortinis, quā sun
vtroq; latere altaris, quā tunc extenduntur, quasi tegitur &
latur. Seruitutis nostrā, id est, meā, & cunctorum, qui tibi
uiunt & famulantur. Et nota, q̄ duz sunt seruitutis specie
na quā soli, creatori debetur quā dicitur latreya: * altera
creaturis impenditur, quā vocatur douleia. Quasdā enim c
turas possumus inter omnia venerari. Vtrāq; speciem Do
nus determinat, dicēs: Reddite quē sunt Cæsaris, Cæsari: &
sunt Dei, Deo. Vnde versus: Latria sit Domino, debetur duli
uo. Ad corpus Christi fertur per dulia ferē. Latria ergo est
rium, siue cultus soli Deo creatori debitus, quē debemus
per omnia reuereri. Ad eā quidē pertinet tēpla, & altaria
cerdotalia sacrificia, festiuitates, cœremoniz, & huiusmodi
soli Deo sunt exhibēda, iuxta illud: Dominum Deum tuum
rabis, & illi soli seruiēs. i. soli Deo seruitutem adorationis i
des. Nō enim sanctis & angelis ad honorē Dei, sed potius
ad honorē sanctōrū & angelorum dedicātur templa, & al
consecrantur, & sacrificia offerūtur, nec ipsis adorationis
tus, sed soli Deo impenditur, vt dicitur in proc. vij. part. i.
si secus fiat, nō theolibeas cult⁹ exhibeatur, sed idolatrię
men incuratur, seruiēdo creaturæ tanquam creatori, & m
do gloriā incorruptibilis Dei, in similitudinē corruptibilis
minis. Si igitur nec homines nec angeli adorādi sunt, attē
quid agūt q̄ sub prætēxtu cuiusdā religionis seu pietatis d
las adorant imagines, non enim licet aliquid manufactum
rare, prout probatū est in parte. j. sub tit. de picturis. Vna qu
tantū Dei patris est imago quā vnā cū patris adoratione ve
rari debemus. S. vnigenitū Dei filiū Iesum Christū qui est
dor glorię, & figura substantię eius: cuius nō solū deitātē, sed
tiā humanitatē adorare debemus, iuxta illud, Adorate scab
pedū eius, quoniā sanctū est. Cēteras verō imagines & crea
ras sacras & sanctas, i. angelos, homines & sacramenta, noi
tria, sed dulia possumus venerari. De adoratione angelōrū
etur, q̄ Abrahā oculis eleuatis in conualle Mambre tres vid
vnu adorauit ex angelis. Loth quoq; duob. angelis intrātib
uitatem, occurrens adorauit, petens vt in domum suā hosp
declinaret. De adoratione hominū, legitur q̄ iacob vidēs
uentē pręcessit vtrāq; turmā, & pronus in terrā septies
rauit. Iulij quoq; iacob adorauerūt ioseph in Ægypto. De

Mat. 22.

Deute. 6.

Mat. 4.

Rom. 1.

Hebr. 1.

psal. 98.

Gene. 18.

Gen. 19.

Gen. 28.

ratione

one sanctorum dicit ecclesia, Crucē tuam adoramus Dñe. Ibi legitur, Christiani sacras imagines p̄venerāt & adorant. Sequitur, Dies ꝑ quoq; nostros, & nota q; Leo papa adiūstra actionem, Hanc igitur oblationē, vltq; placatus accipiat. B. autem Gr̄g. has tres petitiones in canone dē addidisse. Prima est, diēsq; nostros in tua pace disponas, supple, per eum pro nobis est traditus in manus eorum, qui pacē oderunt. Secunda, ab æterna damnatione nos eripi, supple, per eum, qui nobis temporalī morte damnatus est. Tertia, & in electis iubeas grege numerari, supple, per eum, qui pro nobis datus est cum iniquis. In pace tua; &c. ꝑ Et nota, q; est pax peccatorum, pax iustorum quæ dicitur pax pectoris siue spiritus temporalis, & pax æternitatis. De pace peccatorum dicit psal. Zelavi super iniquos pacem peccatorum videns. Et de iustorū, dicit Apost. Fructus spiritus est, charitas, gaudiū, *psal 6* patientia. Hanc reliquit Dñs Apostolis, dicens, pacē relinquit vobis. De pace temporis inquit proph. Orietur in diebus *Joan* iustitia & abundantia pacis. De pace æternitatis, Dñs dixit *psal 6* Apostolis, pacem meam do vobis, non quomodo mundus dat, do vobis. pro hac triplici pace ter oramus in Missa. primò in hac oratione, Hanc igitur, ibi, diēsq; nostros in tua pace oratione. Secundò, in oratione libera nos, ibi, Da propitius pax in diebus nostris. Tertiò, in pax domini, ibi. Da nobis pax, vt de pace temporis, per pacem pectoris trāseamus ad pax æternitatis. Ob hoc etiam sacerdos in Missa ter osculatur, ter, videlicet in princ. canonis, dicens, Vti accepta, &c. & in oratione, Supplices, & post orationem, Domine Iesu Christe, dixisti Apostolis, licet quidam nonies osculentur, vt sui ad orium ad hoc impetrandum nouē choros vel ordines angelorum, in quibus omnes sancti locati vel locandi sunt, inuocet, indicant, vel hoc faciunt, quasi gratias agentes de nouē orationibus quos quilibet sacerdos gradatim suscepit. Circa huiusmodi saltaris oscula notandum est, q; sacerdos ea facit tribus orationibus in Missa, iuxta tria quibus indiget. & alia tria ab eo saltari agenda. primò enim facit quzdam oscula, ante collationem hostiæ & calicis, scq; primo ad altare accedit, quando ad primum collectam dicturus est, Dominus vobis. & iterū est euangelium dicturus, Dñs vobis. qui oscula facit, vt fiat ignis minister in sacrificando. Secundò facit alia post collationē calicis, & hostiæ prius, quam communicet, sc. dicturus, rate fratres, &c. & quando in canone dicitur, Vti accepta, & quando dicit, Ex hac altaris participatione, & finita oratione, Domine Iesu Christe, qui dixisti Apostolis, quæ facit, vt sit

ut sit iustus in Christi corpore recipiendo. Tertiò verò factum postquam communicauit, scilicet dicturus Dominus vobis ante post communionem, & completa oratione, Placeat tunc calix, & calix, quæ facit, ut sufficiens inuentia, ut gratia Dñi de receptis referendo. Verùm oscula, quæ fiunt ante collocat hostiæ & calicis, & ea, quæ fiunt post communionem, sicut altare, videlicet in medio eius. Cum enim sacerdotis dignitas, autoritas in sacrificando, necnō sufficientia ad referendatias de acceptis, sit solum à Deo, à quo nostra sufficientia circò ante calicis & hostiæ locationem; & postquam cōmunit, osculatur medium altaris, per quod propter virtutem orationis & vnctionis ibi in Missa altaris facta, maximè receptatur Deus, in quo vniuntur extrema. Oscula verò, quæ fiunt calicis & hostiæ collocationem antè, quam communicet, sinistris calicis, prope hostiam. Ad hoc enim, quòd sacerdos iustus in sacrificando, requiritur nō solum actus diuina, vti etiam sua, vnde Aug. Qui fecit te sine te, nō iustificabit te. Requiritur ergo dispositio ex parte sua, quod sit, si nō refertur in monitionibus, sed infusio gratiæ sit ex parte Dei, ideò quia quæ fiunt ante cōmunionem non directè sūt in medio altaris. Rursus illud quod est ex nobis in iustificatione nostra, est diminutivum, & est modicū respectu eius, quod ex Deo creditur ergo fiunt à sinistra parte calicis, quæ est pars dimini obliqua respectu dextræ. Fiunt tamē iuxta hostiam, tum quia iustificatione plura & nobiliora sunt à Deo seu à Christo, etiam illud, quod à nobis est, potius habere rationem mali, boni, nisi quodammodo esset à Deo per gratiam præuenientem, elicitum, regulatum & acceptum. Potest etiam secundò dicitur ideò quando calix & hostia non sunt super altare, oscula in medio altaris, videlicet directè super locum crucis, ex christi in ipsius consecratione facta, quia Christus stans in medio pulorum suorum; dixit eis, Pax vobis; quæ pax per ipsa designatur. Tertiò, ad designandum, quod sicut habetur in titulis, Christus ascensum in cruce purpureum, i. sanguine receptum, media charitate monstrauit, quæ charitas per oscula designatur, quæ etiam media dicitur, quia communis omnium pro omnibus enim voluit pati ex charitate. Porro sūt etiam ipsa manibus super altare depositis. Primiò notandum, quod charitas per osculum designata, operibus debet iniri, nam secundum Greg. Operatur magna, si est, si autem renuit operari, non est. Secundo, ad notandum, quòd in altaris sacrificio sacerdos omnium temporalium curam deponere, & solum

Ioan 20
Cant. 3.

o affixā mēte deb
era eius nō suffici
nonnulli in locis
gretis prius im
tunt, tum quia re
ptus crucis signa
mata fuerit, & au
ferunt, non tamē h
ed ratione operis u
ur; altaris mensa
plo maligno spir. e
nus facta nō ratio
anguinis Christi ta
Dominus vobiscum
signum crucis, deo
tum quia per altari
sacerdos omnia p
etiam assentire, tum
summundus spiritu
etiam altaris & h
A D
lar lacteia. Paulus
are debemus, Th
(a). et. eua. p. cy.
de Deo. Ceterum
& oblationem, om
abhorretque. N. D.
anion quinta pars, C
p. 8. To. 11. 13.
las, quarta seria im
nere quinq. facit f
rationale, & rationab
qui dicitur salutaris
dicitur rationibus.
De quinta cano
am oblationem
ad dominici c
nem, i. terrenā
zalamus in om
faceret, quæ
fines, & deo
um per totan

cio affixā mētē debet habere. Tertiū, ad designandū, q̄ ad
opera eius nō sufficit, q̄ solum Dei misericordia obtinetur.
c nonnulli in locis ipsis osculādīs signū crucis cū trib. ex-
digitis prius imprimunt, tū quia omnia in fide trinitatis
la sunt, tum quia regulariter quicquid ori applicandū est,
prius crucis signaculo insigni r. Et quāquā altaris mēsa
crata fuerit, & alia multa crucis signa in ipso missæ officio
uſerint, non tamē hoc superflūū, cu quia nō ratione ipsius
ed ratione operis in loco ipso fienda sunt, tum quia quan-
tūq; altaris mensa fuerit cōsecrata, nescitur tamē quid in
ipso maligno spiritui permittatur à Deo, alia etiā multa si-
tus facta nō ratione loci, sed ratione cōsecrationis corpo-
anguinis Christi facta fuerunt. Anj tamē in penultimo &
Dominus vobiscum, nec osculātur altare, nec in illo impi-
signum crucis, sed se solum ante faciē suā signant, &
tum quia per altaris osculum, quod in fine Missæ fit, intel-
sacerdos omnia præcedentia approbare, & eis toto mē-
ctu assentire, tum quia per corporis Domini præsentiam
imundus spiritus loco ipso credēdus est aufugisse. De
etiam altaris & libri, sub tit. de osculo altaris dictum est.

ADNOTATIO.

ar la treia.) Paulus ad Ro. 22. Rationale cultū quem Deo
re debemus, τὴν λογικὴν λατρείαν appellat & θυσίαν
ἀγίαν, ἐν ἀγέσῃ, τῷ θεῷ, hostiam viuētem, sanctā accep-
te Deo. Cæterum enim ille omnem victimarum immola-
& oblationem, omnem item Idolorum seruitutem asper
abhorretque. N.D.

SVMMA.

anonis quinta pars, Quam oblationem, & eius expositio, & num.
7. 8. 10. 11. 13.

das, quarta feria immane sacrilegium perpetravit.
crucis quinque facit sacerdos in quinta canonis parte. Et quid ille,
rationale, & rationale, quid differant. designent. 4. 5. 6.
ostia dicitur salutaris rationalis, acceptabilis, & rata. Et quibus
idipsum rationibus.

De quinta canonis parte. CAP. XL.
Vam oblationem, &c. Quinta pars in qua sacerdos acce-
dit ad dominici corporis consecrationē dicens, Quā obla-
tionem, i. terrenā materiā, ad corpus tui filij destinātū tu-
quæsumus in omnib. id est, tota cogitatione, tota mente,
o intellectu, d. gneris facere benedicti, &c. Sanē quā se
idas t̄nus ex quo decim à diabolo supplantatus, tam me-
legium perpetravit, dum filium Veri & p̄m̄m se credidit

Pharisæis in recôpensatione dâni, quod incurrerat pp effus
 Ioan. 12. vnguētū. Quare, inquit, hoc vnguētum nō vēditur trecentis
 denariis & datū est egenis? Dixit autē hoc nō quia de egenis
 tingebat ad eū, sed quia fur erat, & loculos habens, ea quæ
 tebantur, asportabat. Quilibet autē argenteus valebat decem
 denarios vsuales, & ita damnum vnguētū, quod valuerat tri-
 ginta denarios, triginta cōpēsavit argēteis. Si verò dicamus
 teos fuisse denarios vsuales, dicemus, q̄ Iudas vēdidit Ch-
 quasi vile mancipiū triginta denariis, qui sunt decima tre-
 centorum denariorū quos valuerat vnguētū pp quod Dñs de-
 Zach. 11. cituē loquitur per Proph. Appēderunt (inquit) mercedē mē-
 ginta argēteos, pretium appretiatū, quo appretiatius summa
 Ad designandū tergo pretij quātitatē, quo Christus vēditur
 sacerdos hic facit tres cruces cōmunitē super oblatā & c-
 cum dicit, benedictā. adscriptā, & ratā, nā & trecēta pari-
 triginta multiplicationē suscipiunt à ternario, postmodū
 ad designandū venditionē & emptionē, duas cruces imp-
 sigillatim, vnā super hostiā, & alteram super calicē cum
 ut nobis corpus & sanguis fiat, q. d. illa vēditio fuerat ma-
 Ps. 108. sta, proscripta, irrita, iniq̄ua, & detestabilis, sed tu Deus
 oblationem digneris facere benedictā adscriptā, ratā
 Psal. 68. tionabilem, acceptabilem. Iudas enim dilexit maleficio-
 & venit ei, & noluit benedictionē, & elongata est ab eo, sed
 Deus hanc oblationem digneris facere benedictā, per
 nos in cōlestibus benedicas. Iudas deletus est de libro vi-
 Ps. 108. tium, & cum iustus non scribetur. Sed tu Deus hanc obla-
 digneris facere adscriptā, per quam nos inter electos ad-
 bas. Iudas laqueo se suspendit, & episcopatum eius accep-
 ter. Sed tu Deus digneris hanc oblationē facere ratā, per
 ratum sit nostræ salutis promissum, vel ratā, quo ad cōfi-
 tionē in omnibus bonis ne sicut Cain offeramus, qui se
 Deo, sed diabolo obrulit sacrificium. Item Iudas exiuit
 natus, & oratio eius facta est in peccatum. Sed tu Deus
 oblationē facere digneris rationabilem, i. ratione plenari-
 quam rationabile fiat nostræ seruitutis obsequium. Iudas
 que reddidit malum pro bono, & odiū pro dilectione retinuit.
 Sed tu Deus, hanc oblationē facere digneris acceptabilem
 quam nos tibi reddas acceptos. Secundo sunt tres cruce
 muniter super oblatā & calicem, quia Christus tria cō-
 niter egit orca panē & vinū, videlicet accepit, bñdixit, &
 Postmodū specialiter facit vnā crucē super oblatā, quia
 comedite, hoc est corpus meū, & alteram super calicē qu-
 xis. Bibite, hic est sanguis meus, & secundum hanc consue-

gitur. Qui pridie,
 quia Iudas vendi-
 ditoribus. Scribis,
 tres emptores, facit
 o arā, & calicē, dñi
 alū verò dīcēre v-
 facit duas cruces
 fiat corpus & sang-
 lactū est, esse ex vi-
 Christus prēdicauit
 quo in sepulchro
 sell. i. manus, pedes
 am & humanā nat-
 s est. Et sunt quin-
 nabuit, vel in quin-
 quinq; libris disti-
 ur, quæ lex quin-
 Principe, Prophetā
 ossunt quoque pra-
 nas vt Deus hanc
 am, id est, vt eam
 nabilem hostiam,
 ad nostram salute
 ssum filij tui Don-
 s est filius, sicut ip-
 us meus dilectus,
 prior dilexit nos, &
 sumus, vt tu Deus
 am, id est, vt a
 tis nostri fuit ben-
 id est, talem, quæ
 ratam, id est, tale
 tione conuellerat
 ni conueniat. Diffi-
 nabile dicitur, qu-
 quod vitor rat-
 eorum, quæ in ec-
 Acceptabilem.
 to modo sic. ¶ Di-
 ere plere, adscripe
 eritate, vt ad sal-
 nostra fide, acce-
 to modo sic, quæ

angitur. Qui pridie, quàm pateretur, &c. † Tertio sūt tres
 quia Iudas vendidit Christū ad crucifigendū tribus, sci
 sacerdotib. Scribis, & Phariseis. Ad notandū ergo cōmu-
 res emptores, facit sacerdos tres cruces communiter su-
 blata, & calicē, dū dicit benedictā, adscriptā & ratam: Ad
 dū verò discretē venditorē, & venditū, vel tradentē, & tra-
 , facit duas cruces discretē super oblata & calicē, cū di-
 fiat corpus & sanguis. Quarto tres † primę cruces notāt,
 factū est, esse ex virtute crucifixi. Vel, significant tres dies
 Christus prædicauit post Dominicā in ramis palmarū, vel
 i quo in sepulchro quieuit, vel tria loca corporis, in quib.
 est. i. manus, pedes, & latus. Duę verò sequētes significāt
 am & humanā naturā, vel q̄ Christus in anima & corpore
 est. Et fiunt quinque in figuram, q̄ Christus quinq; vul-
 abuit, vel in quinq; crucib. tempus legis exprimimus,
 quinq; libris distinguitur, & in quolibet Christi passio de-
 ur, quæ lex quinq; personis regebatur, scilicet, ludice,
 Principe, Propheta, & Sacerdote, quib. Christus assimilā-
 sunt quoque præmissa verba secundo modo sic exponi,
 us vt Deus hanc oblationē † faciat benedictā, adscriptā,
 am, id est, vt eam consecret, approbet, & confirmet in
 habilem hostiam, & acceptabile sacrificium, ita vt nobis,
 ad nostram salutem panis, fiat corpus & vinum, sanguis
 issimi filij tui Domini nostri Iesu Christi, Patri quidem di-
 est filius, sicut ipse pater de cælo testatus est, dicens, Hic
 us meus dilectus, &c. & nos eum diligere debemus, quia
 prior dilexit nos, & pro nobis passus est. † Tertio modo sic,
 sumus, vt tu Deus hanc oblationem facere digneris be-
 Mat. 3.
 tam, id est, vt à te spiritualiter benedicatur. Vnde virtu-
 ris nostri fuit benedictus fructus virginis Mariæ, adscri-
 id est, talem, quæ de memoria tui nulla possit obliuione
 i, ratam, id est, talem, quæ de benèplacito tuo nulla possit
 lione conuelli: rationabilem, id est, talem, quæ tuę diuinæ
 ni conueniat. Differt enim † inter rationabile & rationale:
 nabile dicitur, quod de ratione procedit: rationale verò
 ur, quod utitur ratione, vnde & liber iste rationale vocatur
 eorum, quæ in ecclesiasticis officiis aguntur, rationes cō-
 Acceptabilem, id est, vt per eam tibi Deo acceptemur.
 uto modo sic. † Digneris facere benedictā, id est spiritu-
 to replere, adscriptā, id est, diuinitati ascribere, ratam id
 a veritate, vt ad salutem sufficiat solidare, rationabilem, id
 in nostra fide, acceptabilem, id est, in nostra deuotione.
 into modo sic, quā † oblationē tu Deus omnipotēs digneris

facere in omnib. benedicta: hoc est transferre in eam hostiam
 q̄ est omnimodè benedicta, adscripta, rata, rationalis, & ac-
 ceptabilis, benedicta dicitur hostia salutaris. i. ab omni causa
 ledictionis immunis tam originali quàm actuali, tam crimi-
 ni, quàm veniali: sicut Elizabeth inquit ad Virginē: Benedi-
 ctus ventris tui: adscripta dicitur. i. figuris & scripturis vi-
 bus designata, tam in agno paschali, quàm in mânia cœlesti,
 in Isaac immolando, quàm in Abeli immolato: quoniam, v-
 quit Ioan.) Hic est agnus, qui occisus est ab origine mundi
 ta dicitur quasi nō transitoria: sicut vetus lex, quæ cessit, vlti-
 ua successit: sed quæ permanet in æternum secundum ordi-
 nem Melchisedech. Rationalis dicitur, quasi non pecualis, sic-
 rat legalis, quæ sanguine taurorū & hircorū nō poterat à pe-
 to mundare, sed quæ sanguine proprio cōscientias emunda-
 re operib. mortuis. Acceptabilis dicitur, quia non illa, de qua
 Prophet. Sacrificium & oblationē noluit: sicut Dominus
 Nō accipiā de domo tua vitulos, neque de gregib. tuis hir-
 cos: sed illa de qua dicit Psal. Tibi sacrificabo hostiam laudis. V-
 Dominus ait: Sacrificiū laudis honorificabit me. Et secun-
 dū hanc dispositionē reatē subiūgitur, vt fiat corpus & sangui-
 nis: lectissimi filij tui Domini, &c. Patri enim dilectus est filius
 ita illud: Hic est filius meus dilectus, &c. & nos eū diligere
 mus: quia ipse prior dilexit nos, & passus est pro nobis. Au-
 rō sic exponit. Benedicta per quā benedicimur: Adscripta
 quā in cœlo omnes adscribimur. Rata, per quā in visceri-
 bus. i. de corpore Christi q̄ est ecclesia, censetur. Rationalis
 per quā à bestiali sensu eximur. Acceptabilem, vt qui nō
 ipsis displicemus per hanc acceptabiles eius vnico filio
 subiungēs q̄ sacerdos euangelistarum verba assumēs, dicit
 pridie, quàm pateretur, &c. Amb. dicit, q̄ hæc verba, Quæ
 oblationē adscriptam, rationalem, &c. sunt verba Euange-
 lio ibi, Accipite & manducate, & bibite ex hoc omnes
 verò dicunt quòd Alexander papa primus addidit canonem
 illa, Qui pridie, vsque Hoc est corpus meum.

SVMMA.

- 1 Canonis sexta pars, quæ pridie, quā pateretur ab Alexandro
 addita. Et eius partium interpretatio. & nu. 1. 2. 14. 39. 4
- 2 Christus passus est sexta feria.
- 3 Eucharistia datur post baptismum, sicut olim manna post tran-
 smarum rubri, & quid Eucharistia. 4 Hostia, unde dicitur
- 5 Melchisedech panem & vinum offerens, primus illum sacrificium
 exercuit.
- 6 Panis in sacrificio debet esse desfrumento, & vinum de vite.

Luc. 1.

Hebr. 9.

psal. 39.

psal. 49.

psal. 115.

psal. 49.

Mat. 3.

1. Ioan. 4.

panis sacrificij, debet
 panis sacrificij, non de
 Grecis sacrificant ex
 sacrificans in fermentis
 Consecrationis forma
 ab Euangelistis.
 Sacramenti fractio. E
 rit, aut contra. Me
 la Christi corpore, vlti-
 per discursum. n. 1.
 Gregorius Papa, cum
 dule orauit pro ea.
 Hic de sancto Vi-
 offerentibus hostias
 Corpus Christi sub a
 panis: fractio in altari
 Sacramentum mure
 ratum, dum Sacram
 Christus, quale corpus
 passibile, an impassi-
 ludas an cum aliis A
 partem rationes pro
 Eucharistia an deat n
 lude Christus ne de
 tius eius.
 Christus manu sua
 Corpus Christi. sum
 Corpus Christi non
 panis an consecratur p
 Sacramenti forme ni
 dum, aut mutando
 Sacerdote vnde deficiet
 debeat totum, vel p
 Consecrari vna speci
 Vno in calice prater
 Sacerdotibus plurib
 conficiat, qui primi
 Corpus Christi cure
 Campanula cur puls
 De sexta parte
 Vi pridie quā p
 at Alexandro
 Quod autē ho

Panis sacrificij, debet carere sale. Et de eius forma. nu. 8.
 Panis sacrificij, non debet esse fermentatus, sed azymus.
 Græci sacrificant ex fermentato pane, falso ducti errore.
 Sacrificans in fermentato, an conficiat.
 Consecrationis forma cur alia utatur Ecclesia, quàm fuit tradita
 ab Evangelistis.
 Sacramenti fractio. Et an Christus prius fregerit, quàm consecra-
 rit, aut contra. Merè diuina, & paradoxa.
 In Christi corpore, vnde miracula considerantur quæ percurrit Au-
 thor per discursum. n. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27
 Gregorius Papa, cum ministraret hostiam matrona ridenti & incre-
 dula orauit pro ea.
 Hugo de sancto Victore, quid responderit fratribus, simpliciter sibi
 offerentibus hostiam.
 Corpus Christi sub alia specie sumitur, quinque potissimè de causis.
 Panis fractio, in altari, & eius intellectus.
 Sacramentum mure corrodente, quid comedatur. Item, quid incine-
 ratur, dum Sacramentum crematur. nu. 33.
 Christus, quale corpus suum dedit in cenâ, mortale, an immortale,
 passibile, an impassibile. & nu. 35.
 Iudas an cum aliis Apostolis, corpus Christi sumpsit. In utramque
 partem rationes probabiles.
 Eucharistia an deat negare homini criminoso et scelerato sacerdos, disti.
 Iudas Christus ne dederit sacramentum, ad bonum, an malum po-
 tius eius.
 Christus manu sua communicauit Apostolos.
 Corpus Christi, sumptum & comestum quid.
 Corpus Christi non violatur in secessu nec vomitu.
 Panis an cõsecretur prius, quàm vinum, aut eotrâ aut simul & vna.
 Sacramenti formæ nihil est addendum, detrahendum, transponen-
 dum, aut mutandum.
 Sacerdote vno deficiente quouis casu, post consecrationem, an alius
 debeat totum, vel partem supplere.
 Consecrari vna species tantum & seorsum an possit.
 Vino in calice prætermisso, quid agendum sacerdoti.
 Sacerdotibus pluribus vni Episcopo concelebrantibus, an ille solus
 conficiat, qui primitus præiungit verba.
 Corpus Christi cur eleuetur post cõsecrationē latè & maxime. n. 52.
 Campanula cur pulsetur in elevatione sacramenti.
 De sexta parte canonis. C A P. XLI.
 Vi pridie quâ pateretur, &c. Sexta pars, & hæc verba dici
 iur̃ Alexander Papa primus addidisse, vt præmissum est.
 Quod autē hoc loco agitur, repræsentat id, q̃ Christus in

cœna fecit, & est sensus horū verborū. Qui pridie, quā
 retur, id est, vna die antē quā ipse passus est pro nobis,
 tradere discipulis suis corporis & sanguinis sui mysteriū
 illi traderent nobis. Quintadecima tñamque die primi
 q tunc exiit feria sexta, passus est Christus, & pcedēte
 videlicet decimaquarta luna primi mensis ad vespērā, v
 scripturā implet post typicū Pascha, corporis & sangui
 sacramentū instituit, & ecclesiā tradidit frequētandū. Sic
 fuerat pręfiguratū in Exo. 10. die mensis primi tollat vn
 que agnū per familias & domos suas, & seruabit eum, vs
 quartadecimā diem mensis huius, immolabitq; eum v
 multitudo filiorū Israel ad vespērā, & sumēt de sanguin
 ac ponent super vtrunque postē, & super liminaribus do
 m, & post pauca. Est enim Phase
 cē. Pascha, Græcē, Latine transitus Domini. † Illud autē
 dum est, quod sicut manna data fuit Heb ræis post transi
 ris rubri iam submersis Aegyptiis, sic eucharistia datur C
 nis post ablutionē baptismi, iam deletis peccatis, vt pe
 tismū emūdemur à malo, per eucharistiā confirmemur
 no, sicut enim manna populū illum per vastitatē inuiaz
 dinis ad terrā promissionis perduxit, sic eucharistia po
 istū per incolarū vitę pręsentis ad patriā Paradisi perdu
 dictā, quia non aliud inuenitur vocabulum, quo dignū
 sacramētum valeat appellari, nisi q; Græcē melius, dicitur
 ristia, quod Latine exponitur secundū Hidor. bona grati
 secundū alios, dator gratiæ, viaticū quoque rectē appo
 quia deficientes in via, deducit ad patriā. Sicut enim filiis
 à transitu maris rubri manna nō defuit, donec venirent
 ram promissionis, ita & fidelibus renatis per baptismū
 tū & sanctificatū sanguine Christi nō deficiet eucharisti
 nec veniet finis huius seculi. Sed nec tūc, nisi quo ad ho
 vltēius non sumetur sub specie. Sed videbimus Deum
 faciē. Hostia tñ verò secundum Hebræos dicitur ab osti
 niam ad ostium tabernaculi offerebatur. Sed secundū g
 dicitur ab hoste, qā deuicilis hostibus fiebat hostia, id
 ficiūm, & vīctima pro vincendis, de quo dictū est sub ti.
 tione. Dicitur quoq; hostia immolatio, quia ibi Christi
 mētaliter immolatur, quia semel in veritate p peccatis
 latus est in cruce, qđ tractū est à mola, quę fieri solebat
 dam genere frumenti, quod far seu ador dicitur. Quod
 manna pręcessit, in eucharistia cōsumatur. nam quanta
 quīque partē accipiat, totā percipit eucharistiā, sicut eu
 manna, quia nec qui plus collegerat, habuit amplius, ne

parauerat, reperit minus. Hæc ergo præfigurabat panis ille
 estis, de quo Sap. protestatur: Panem de cælo præstitit sine
 ore oë delectamentum in se habentē, & omnis saporis sua-
 rē: quod de se Christus exponēs: Ego (inquit) sum panis vi-
 ta, qui de cælo descendi, si quis mādauauerit ex hoc pane, vi-
 uet in æternum. Et panis, quē ego dabo, caro mea est pro mun-
 do. Ita. Et est notandū, q̄ in ecclesiā cōmunicatur corpus Chri-
 sti sumendo pacē, dando panē benedictum, & benedictionem
 accipiēdo, vt dicitur sub tit. de pacis osculo. Qui autē vult cō-
 mūicare, debet timorē, fidem, & delectationē habere. de cō-
 mūicatione, ij. timorē. Sequitur: Accepit panē, & c. Hunc sacrificij ritū
 Moyses instituit, ubi legitur celebrasse primus, offerens panē & vinū. Gen.
 14. 18. Melchisedech legitur celebrasse primus, offerens panē & vinū. Ps.
 118. 13. Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinē Melchise-
 dech, & c. Sacrificium igitur euangelicum præcessit legale, non
 solum dignitate, sed etiam tēpore, sicut Apostolus plenius ostē-
 dit in epistola ad Hebræos. Idē verō panē & vinum in sacrifici-
 o corporis & sanguinis sui Christus instituit, vt in sumptio
 corporis & sanguinis Christi doceatur esse pfecta refectio,
 sicut p ceteris cibis & potibus corporalibus, panis cor-
 poris confirmat, & vinum cor hominis lætificat: ita & cor-
 poris & sanguinis Christi p ceteris cibis & potibus spiritualib.
 confirmat, & lætificat. vñ, Poculū tuū inebrians
 sum, quo dignē p ceteris cibis & potibus reficiunt & sariāt: vñ,
 Caro mea, verē est cib. & sanguis meus, verē est potus. De hoc etiā dicitur in vij. part. super verbo, Hic
 calix. Cæterū panis debet esse de frumento, vinūq; de
 vitibus, quia Christus semetipsum cōparauit frumētō, cū ait: Ni-
 si granum frumēti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum so-
 lum manet. Et viti, cū dixit: Ego sum vitis vera. ipse etiā fuit
 torculari crucis pressus. Vnde Esa. 63. Vestimēta tua,
 torculari in torculari. Porro nec racemus vus, nec granū
 debet offerri, nisi vel expressum in vinū, vel redactū
 in panē: de conse. di. ij. cum omne, quia Christus & panē se di-
 git, & frumento se comparat. In canone tamen Apostolorū in
 beato li. v. c. si quis, ita canitur: Si quis Episcopus vel presby-
 ter præter ordinationē Dñi alia quādā in sacrificio offerat su-
 per altare, s. mel, aut lac, pro vino siccāram, aut confecta quādā,
 aut volatilia, aut animalia aliqua, aut legitimam constitutio-
 nem faciens, deponatur. de hoc dictum est sub tit. de oblatio-
 ne sacerdotis. Non debet etiam in pane ipso poni sal, quāuis
 vidam hæretici contrā faciant, pp̄ illud, quod scriptum est,
 Quicquid obtuleris sacrificij, sale condies. & illud, Nō auferas
 sal.

Exo. 10
Sap. 16.

Ioan. 6.

Gen.

Ps.

Ps.

Ioan. 6.

- Leuit. 2.** sal foederis Dñi. Dei tui de sacrificio tuo, & illud: In omni
tione tua offeres sal. Et in Euāgelio: Omnis victima saliet
de sale discretionis nō materiali intelligitur. Panis aurem
formatur in modū denarij, tū quia panis vitę pro denario
ditus est, tum quia idē denarius in vinea laborantibus in
mum dandus est, & in forma rotūda, vt dictū est sub
oblacione: In hoc enim pane sępē scribitur nomē & imā
peratoris nostri. q. j. q. quidam. in fine, quia per eū ad im
Dei reformamur, & nomina nostra in libro vitę scribūt
nulli etiam ibi agnum figurant, tum quia is qui immolat
Exo. 12. rus est agnus: tū etiā, p̄ illud quod legitur Exo. 29. Hæc
dem facies in altari, offeres agnos iugiter & vinum, ad lib
in agno. Panis t̄ quoq; nō fermētatus, sed azymus in sacri
debet offerri, tū ratione facti, tum ratione mysterij. Scrib
nanq; est in Exo. prima & 14. die primi mensis ad vesp
mederis azyma vlque ad diē 21. eiuldē mensis ad vesp
7. diebus fermentatū nō inuenietur in domibus vestris.
Qui comederit fermentatū peribit, anima eius de cœtu
Item, Omne fermentatū non comederis. 1 tē, in cunctis h
culis vestris. comederis azyma. Cū ergo Christus die qua
cima primi mensis ad vespērā cœnauerit cū discipulis, & c.
Paschalē comederit, & vtiq; ritu legali cum azymis panib
laetucis agrestibus, constat q̄ ea hora fermentatū nō in
batur in domibus Hebręorū, & ita panē azymū in corp
absque dubio cōsecrauit. Cū enim fermentū corruptio
guificet, vnde secundum Aposto. Modicum fermentum t
massam corrumpit, vt nihil corruptum vel corrupēs, sed
sincerū atq; sycēraus in hoc esse sacramento mōstretur
fermentatū, sed azymum cōsecramus. iuxta illud Aposto
1. Cor. 5. schā nostrum immolatus est Christus, itaque epulemur n
fermento veteri, sed in azymis syceritatis & veritatis. Q
tamen in suo persistentes errore de fermentato confici
Latinos azymitas vocantes, cū ipsi verius fermentarij vs
nuncupari. Dicunt enim in Pasceue lunam xiiij. extitiss
qua verus agnus est immolatus, vt legis impleretur figur
xiiij. luna primi mensis paschalē agnum iusserat immola
igitur eo die se passurum esse prænoscens, in præcedenti
ra, necessitate ductus, anticipauit comedere pascha, & qu
licitē poterat comedere fermentatum, idē & ipsi corpus
mini de fermentato conficiunt. Dicunt enim, q̄ cū bea
go Maria pręgnans fuerit de spiritu sancto rectē per fem
tum significatur. Dñi incarnatio, propter virginē vteri t
rem. Sed respōderi potest, quod non offerimus in sacrifici
terum, nec ille est
& Dei verbū. Sed
simul, & fermēt
quod non: cū Ch
m instituit, vt di
vetro & Paulo hunc
radicunt, pręter m
de celeb. miss. c. fin
entatus, cū hostia
pentateuco legit
decimis fermentat
bus ecclesia cōm
Per hoc, q̄ Christi
habere a patre, qu
debemus diriger
tore omnium operu
relū leuauit, & pat
supplicare debem
nostras petiere c
nullus euāgelistar
um, & c. vlt; discipu
idei. quis ergo tāta
erit interponere. ex
istam verborum
plis ecclesia. Mult
minicis propter be
Apoitoli supple
15. Visus est plusq
is est & Iacobo, de
tanquam abortiu
etas quædam omni
eum tres Euange
Lucas adiecit, qu
as addidit in tem
& c. Hic colligit
enim sic. Christus
p̄gebat, non pro f
natura, de hoc d
enedixit, & c. Be
qua conuertitur
hoc est corpus m
panem, quæ sigi

& illud in omni
 nis victimæ facie
 tur. Panis autem
 vitæ pro denariis
 laborantibus in
 dictum est sub
 tur nomē & unagradicunt, præsertim si negligentia vel ignorantia hoc facit:
 ua per eū ad im
 bro vitæ scribitur
 as qui immo. at
 tur Exo. 29. Hæc
 er & vinum, ad libi
 et azymus in sacra
 ne mystem. Scri
 mentis ad vesper
 mentis ad vesper
 omibus vestris. I
 ma cias de oculi
 as, itē, in cunctis h
 Christus die quan
 cū discipulis, & m
 um azymis panib
 fermentatū nō in
 & azymū in corpor
 mentū corruptio
 um fermentum t
 ei, corrumpet, sed
 mento mōstratur
 iuxta illud Aposto
 aque epulemur n
 atis & ventatis. Q
 tamento confic
 tus fermentarij vs
 nam xxi. extulit
 mpleretur figur
 uasletat immolari
 us, n. præcedenti
 ere pascha, & qui
 deū & ipsi corpus
 emin. q. cum bea
 necto recte per ter
 ut gine. vter
 ritinus in sacra

Levit. 7.
 Levit. 23.

natura totus enim passus est, & secundum animā & secu-
 corpus, ut dicitur in xj. part. super verbo & præstas, ut te
 in me redimeret. Quia enim Christus accepit panē & ea-
 in sanctas ac venerabiles manus suas, utrunq; benedixit,
 sacerdos Christi templi, panē & calicē in manu accipier
 quē per se crucis signaculo benedicit, quē duæ cruces in
 tempus cœnæ, & tēpus gratiæ, in qua duo parietes in ar-
 lapide coniunguntur, vel q̃ Gigas geminæ substantiæ es
 tur. Cū autē ad prolationē verborum istorum, *Hoc es*
 pus meum. Hic est sanguis meus, sacerdos conficiat, de-
 d. ij. panis est, credibile iudicatur, q̃ & Christus eadē ve-
 cendo confecit. Verū t̃ cū Dñs prius fregit, q̃ cōse-
 rit, videtur q̃ ecclesia, q̃ prius cōsecrat, quā frangat, alite-
 videtur Christus egerit & sic peccat, quoniā eius actio, nō
 bet esse instructio, xij. q. j. exemplum. Super hoc dixeru-
 dam, q̃ Christus post benedictionē & conuersionem fr̃
 tunc confecit cū benedixit literā hoc ordine constru-
 Accipit panē benedixit lubaudiendum est, dicens, *Hoc*
 pus meum & tunc fregit, & dedit, & ait, Accipite & cō-
 & iterauit, hoc est corpus meū. Prius ergo protulit hæc
 ut eis vim conficiendi tribueret, deinde protulit eadē, v-
 stolos formam conficiendi doceret. Alij dixerunt, quod
 Christus prius fregit quā consecrauit, nam prius ben-
 & postea fregit & demum protulit verba illa, *Hoc est*
 meum, &c. & tunc dedit, & secundum hoc & sacramen-
 fecit, & formam instituit post benedictionē, cū dixit, *Hoc*
 corpus meum, intelligentes illam benedictionem fuisse
 quod signum, quod super panē impressit, vel aliquid, q̃
 per panē expressit, quib. illud videtur consistere, q̃ prius
 quā dixit, *Hoc est corpus meū*, nec est credibile, q̃ p-
 derit, quā cōsecerit. Sanē dici potest, q̃ Christus virtu-
 na nobis occulta primō cōfecit, & postea formā expres-
 qua posteri benedicunt. Ipse nāque virtute propria be-
 nos verō ex illa virtute quā indidit verbis. Cū ergo sa-
 illa Christi verba pronūtiat, *Hoc est corpus meū*, & hic
 guis meū, panis & vinum in carnem & sanguinem con-
 tur, illa verbi virtute, qua verbum caro factum est, & ha-
 in nobis, quia dixit & facta sunt, mandauit & creata sur-
 fœminam mutauit in statuam, & virgam conuertit in co-
 qua fontes mutauit in sanguinem, & aquam conuertit in
 Nā si verbum Helix potuit ignē de cœlo deponere, nō
 bum Christi poterit panē in carnē mutare, certē maius
 nihilo creare, quod nō est, quā quod est in aliud trāsmu-

De dist. ij. re vera & cap. panis. & incomparabiliter maius est
Deus ita factus est homo quod non desinit esse Deus, quā
panis ita fit caro: quod desinit esse panis. Illud per incar-
nationem semel factum est, istud per consecrationē iugiter fit.
prolationem ergo verborum panis diuinitus transubstan-
tiatur in carnem, diuina enim & materialis sacrificij substan-
tiatur verbum, quod accedens ad elementum, perficit sacra-
mentum, sicut verbum carni unitū effecit hominem Christū.
Unde testis est autem, quod in corpore Christi vnde decem mi-
la considerantur, de quibus expressa reddi ratio non po-
tuit, sicut similitudinariē rationes ad hoc deseruiant. Primum
est, quod panis & vinum transubstantiantur in corpus, &
sanguinem, de quo iam rationes positae sunt. Alia etiam ratio
deseruit, quia & cibus & potus corporalis, fit caro, & san-
guis, mediante natura, multo ergo fortius ipsa natura. f. Deus
mediate facere potest, quod panis conuertatur in corpus
Christi, & vinum, in sanguinem. Secundum testis est, quod quotidie pa-
nis transubstantiatur in corpus, & nullū fit augmentum in Deo,
quo huic deseruit, quia & si scio aliquod secretum, quod plu-
rimū manifestum, licet illud omnes illi me reuelante sciant, ta-
men in me solo siue in mente mea nullū propter hoc fit augmē-
tum. Tertium testis est, quia quotidie sumitur, & comeditur, nec aliqua fit
diminutio: ratio, quia & si de lumine meo lumina mille su-
muntur, nil deperit in meo, nam & vidua Sareptana comede-
rit, & nunquam diminuebatur farina de hydia: nec oleum de
hyto. Quartum testis est, quia indiuisibile diuiditur, & in quali-
parte eucharistiae totus & integer remanet, ratio in speculo,
quo aliquid representatur, & si diuidatur per partes, in quali-
parte idē representatur, videtur in sequenti particula su-
per verbo, Simili modo. Quintum testis est, quia à criminosis sumptū
coinquatur, ratio, quia nec Sol transiens super loca sterida
inquinatur. xix. d. secundū. Sextum, quia corpus Christi quod
cibus vitae, peccatoribus est mortale, ut dictum est in pro-
pheta, & in infirmis & debilibus corpore bona ci-
uiaria, ut capones, & bona vina sunt nocua. Septimū, quia sum-
itur à sacerdote & quolibet alio, ore clauso in cælum rapitur.
consecr. di. ij. quia corpus. in prin. ut iam dicitur super verbo,
accipite, ratio, quia de corpore virginis incorruptae Christus exi-
it, & ostio clauso in locū ubi erāt discipuli intrauit. Octauū
testis est, quia corpus immensum, quod in tā parua hostia stat, ratio, quia
pupilla oculi, quae minima est, magnum montem apprehen-
dit. Nonum testis est, quia idem corpus totum simul in diuersis locis
constat, &

Iodan. i.
Psal. 148.
Exod. 4.

consistit, & à diuersis percipitur, & videtur ratio, quia & hominis semel prolatum, iuxta vocis naturā, totum sumitur in auribus diuersorum. Præterea, qui fecit corpus & locum, que facit in altero esse, vt vult. Rursus, Luna & Sol, & lumen diuersis locis à diuersis videtur. Decimū, ¶ quia pane transubstantiato, remanent accidentia panis. sicut, color, & sapor, ratio, per similitudinem defecit hic, vt dicitur super verbum. ¶ Undecimū, quia specie panis est, & sumitur corpus verus Christi imò totus Christus. Similiter sub specie vini sumitur vtrunque, & tamen nō est ibi duplex sumptio, quia & sanguinis Christi, ratio, quia licet in vno prædicatione ante potum, & post, nō tamen dicor bis prandere, & decurrit sub. vii. particula super verbo. simili modo. Verum (sicut ait Leo Papa de cons. di. ij. in quibus.) Quid quætur ordinem in Christi corpore, cum præter naturam natus Christus ex virgine? Et not. quod ¶ quædam matrona quidam diebus dominicis offerebat panes B. Gregorio, qui post missam solēnia corpus Domini illi offerret, & dicens Domini nostri iesu Christi custodiat te in vitam æternam. laqueia subtristis, ipse verò mox dextram ab eius ore conparatem illā Dominici corporis super altare deposuit, corā populo matronam interrogauit, ob quam causam præsumpserit. At illa inquit, quia panē, quem propriis manibus fecerā, tu corpus Domini appellabas. Tunc Greg. pro miraculo incredulitate se in orationem prostrauit, & surgens partem illam panis ad instar digiti carnē factam reperit, & sic manum ad fidē cōuertit. Oravit iterū, & carnē illam in panē cōuertidit, & matronæ sumēdā tradidit. Legitur ¶ quoque Hugo de sancto Victore, doctor excellentissimus, vltimam mentem laboraret, corpus Domini instanter petiit sibi dari, quæ nullum cibū retinere posset, fratres eius turbationē res simplici sibi hostiam attulerunt, quod ille per spiritū sanctum ait. Misereatur vestri Deus fratres, cur me deludere. Ille enim quē portatis, Dominus meus non est. Attuli autem mox corpus Domini attulerunt, sed ipse se videns nō potest accipere, eleuatis in cœli manibus sic orauit. Ascēdat filiū meum & spiritus ad eū qui fecit illū. Eccl. vii. Et inter hæc spiritum emisit & corpus Domini inde disparuit. Quintum ¶ ex causis sacramenti corporis & sanguinis sui Christi specie sumēdū instituit. Prima est ad augendū meritū, aliud bicernitur, & aliud esse creditur vt fides habeat in quā humana ratio nō præbet experimētū. de pœ. d. iij. in secunda est ad fouendum sensum ne abhorreat animus

oculis, quia nō cō
nem humanū biber
sus in vno, dū vide
tero, dū in eo quod
t. Tertia est, ad v
ageret Christu
quia nō posset mo
corpore Christi, qu
præterea panis co
non sumitur sub
legali agnum offe
is in menta fregit,
ut, qui dixerūt, q
accidentia, sic & ve
est subsistere sine a
ere sine subiecto, qu
sed panis & vini su
verborum, corpus &
illis: ita qd sub eis
& caro, vinū, & san
credit fides. Hic dic
inducentes ad hoc
na sabbati, cum ven
eos dum sacram
substantia comedite
cū corodi incipit
corpus. Innoc. 3.
frangitur & attenti
ur, ea quæ norant e
verò, quæ notant a
quippe, quia iustp
Papa confessus est
consecratione, n
terum corpus & s
quoniam sacramentū, s
delat, frangi, & tie
si vel in partes
ortale, & impassibi
etis Ang. de conse
Ch. ius mand
ueamus, pariter
Ch. Natu
laigit, qui pu

ut ratio, quia non obsequimur carnē crudā comedere vel
 em humanū bibere, de consec. di. 2. panis est. Fouetur e-
 us in vno, dū videlicet solita percipit. & edificatur fi-
 tero, dū in eo quod videt, quāle sit illud, quod non videt,
 t. Tertia est, ad vitandū ridiculū ne insultaret pagānus,
 ageret Christianus, vt ita veritas adsit, & ridiculū desit.
 quia non posset mortalis homo intueri claritatem, quā
 corpore Christi, quod experti sunt discipuli in transfigu-
 praterea panis confirmat, & vinū leuicat cor hominis, *Mat. 17-*
 non sumitur sub specie agni, ne iudaizare v. deamur, & *plal. 103.*
 legalis agnum offerētes. Sequitur ¶ fregit, quā solent qd
 s in menta fregit, & quid sacerdos nūc in altari frangit
 it, qui dixerūt, & sicut post consecrationē vera panis re-
 accidentia, sic & vera panis substantia, quia sicut subiectū
 st subsistere sine accidentib. sic accidentia nō possunt
 re sine subiecto, quoniam accidentis esse, nō est aliud, quā
 sed panis & vini substantiis permanētib. ad prolationem
 erborum, corpus & sanguis Christi, veraciter incipiunt
 illis: ita & sub eisdē accidentib. vtrunq; verē suscipitur
 & caro, vinū, & sanguis, quorū alterū probat sensus, reli-
 redit fides. Hic dicunt, & substantia panis frangitur ac ar- *I. Cor. 10*
 inducentes ad hoc illud Apost. panis quē frangimus. Et *Act. 20.*
 fabbati, cum venissemus ad frangendum panes, &c. Et
 ū eos dum sacramentum à mure ¶ corroditur, etiam ipsa
 bsstantia comeditur, sub qua corpus Christi mox esse
 cū corrodi incipit, de consec. d. 2. qui benē super verbo
 corpus. Innoc. 3. dixit in speculo ecclesie quod forma
 rangitur & atteritur, sed corpus Christi sumitur & co-
 ur, ea quæ notant corruptionem, referens ad formam pa-
 verō, quæ notant acceptionem, ad corpus Christi. Beren-
 quippē, quia suspectus habebatur de hæresi, coram Ni-
 Papa confessus est panem & vinum, quæ altari imponun-
 st consecrationē, non solum sacramentum, sed etiā in ve-
 rerum corpus & sanguinem Christi esse, & sensualiter
 lum sacramentū, sed etiā in veritate manibus sacerdo-
 ctar, frangi, & fidelium dentibus atteri, non autem cor-
 Christi vel in partes diuiditur, vel dentibus laceratur, cū
 mortale, & impassibile Sed in qua re fiat fractio vel attri-
 tus Ang. de consec. d. st. 2. qui manducat, ostendit, dicēs
 do Christus manducatur, reficit, non deficit nec quan-
 anducamus, partem de illo facimus. Et quidem in sa-
 nto sic fit. Nam & Christus carnalem sensum discipu-
 de pecc. d. ait in-
 non reat animu-

diuindam in partes & morib. lacerandā. Dicitur autē
 panis, nō quod sit, sed quod fuit, sicut dicebatur. Simon le
 sus, nōn q̄ talis existeret, sed quia talis extiterat. Si. verō q̄
 tur quid a mure cōmeditur, dum sacramentum corroditur
 quid incineratur, dum sacramentum crematur. † Respon
 se inno. q̄ sicut miraculose substantia panis conuertitur i
 pus domini, cum incipit esse sub sacramēto: sic quodāmo
 raculose reuertitur, cum ipsum ibi definit esse, non q̄ illa
 substantia reuertatur, quæ transiuit in carnē: sed eius lo
 liud miraculose creatur, quāuis huiusmodi accidentia sin
 iecto possint esse, sic edi. Dedit. † Querī solet quale corpus
 fū in cēna dedit mortale, aut immortale, passibile aut im
 bile: ac cætera quæ ad hanc pertinent quæstionē? Et licet
 citate fides sufficiat dicere, q̄ tale dedit, quale voluit. Et
 quale dederit, ipse nouit. Fuerunt tamen, qui dixerunt q̄
 veraciter ipse idē erat, qui dabat, & qui dabatur: ita in eo
 dabat, erat passibilis & mortalis, & in eo, quod dabatur er
 mortalis, & impassibilis sicut visibiliter gestabat, & inuisi
 in quā, quantū ad formā corporis, non quantū ad speciem
 menti. Nam in eo quod gestabat, quod erat, hoc appareb
 eo verō quod gestabatur, quod erat ipse, non videbatur
 forma panis & vini, velabat formā carnis & sanguinis. E
 ille verus David, qui corā Achis rege Geth suis manib. fe
 tur. Quoniam igitur immortalis dabatur, incorruptibilit
 batur. Hi profectō cōcedunt, q̄ si pars aliqua sacramen
 tiduū mortis Christi reseruata fuisset, idem corpus simu
 cebat mortuū in sepulchro, & manebat viuū sub sacra
 in ara crucis patiebatur, & sub forma panis nō ladebatur
 quoniam incredibile iudicatur, vt secundū eandē naturā
 esse mortalis & immortalis, quod tamē cōgruebat ei, sed
 eandē personā: fuerūt alij, qui dixerūt, q̄ Christus mortali
 rat ab omni culpa, liber erat ab omni pœna, vt nil mori
 ret, pro eo q̄ nil peccati haberet. Sustinuit tamen sponte
 litatem: quia mortem sustinere volebat. quoniam si mort
 rem non suscepisset, omnino mori non potuisset, vt erg
 baret, q̄ mortalis erat nō necessitate, sed volūate, quādo
 mortalitātē deposuit, & quādo voluit, mortalitātē recepit
 rur in euāgelio, q̄ cū Iudei duxissent Iesum, vsq; ad supe
 mōis, & eū precipitare vellēt, ille transiens per med.ū ill
 ibat. Cū ergo esset ducēdus, teneri se, sicut passibilem te
 bat, sed cum esset præcipitandus, sicut impassibilis, per
 ill

1. Reg. 27

Luc. 4.

transibat. ¶ Potest tamē salua fide concedi: quoniam tale
uale tunc habuit mortale, videlicet & passibile, non quā
pati sub sacramento scilicet nunc, sed quā sub sacramento
pati, scilicet tunc. Nunc autē sumitur a nobis immorta-
passibile, nec tamē maiore nunc habet efficaciam, sicut
forē potētiam. Quia ergo passibilis edebatur, & tamen
lebat, non erat humanæ naturæ, sed diuinæ potentie,
ebat quicquid omnino volebat. Discipulis suis. Dubita-
ytrum Iudas ¶ cum aliis acceperit eucharistiam. Lucas
stendit Iudam interfuisse cum aliis, qui statim post, cali-
litorē cōmemorat, dicens, Hic est calix noui testamēti,
vine meo, qui pro vobis effunderetur. Verum tamen etiā,
anus tradentis me, mecum est in mensa. quotquot autē
erunt, eucharistiam acceperunt Marco testante, qui ait,
erunt ex eo omnes. iuxta quod Christus ipse præcepe-
e Matthæo, Bibite ex hoc omnes. E contra Iudas nō in-
e probatur. Nam secundum Matth. statim dixit Iesus bi-
us calicem, non bibam amplius de hoc genimine vitis
diem illum, cum illud bibam vobiscum nouum, in re-
tris mei. Iudas ergo non aderat, quia cum eo non erat
tus in regno. in hoc casu fortē tenendum est illud, quod
es infinit, quia cum Iudas accepisset buccellam, exiuit
uō, erat enim nox. Christus autem post alios cibos, tra-
charistiam, Luca testante qui ait, Similiter & calicē post
cō nauit. Patet ergo, quod Iudas prius exiuit, quā Chri-
aderet eucharistiam, quod ergo Lucas post calicem cō-
rat traditorem. per recapitulationem intelligi dictum
quia sæpē in sacra scriptura, quod prius factum fuerat,
us enarratur, sicut Matthæus biduo ante pascha cōme-
alabastrum vnguenti, quod secundū Ioan. ante sex dies
mulier in domo Simonis leprosi effudit. Sed ¶ concess-
Iudas acceperit eucharistiam, quod plerique concedunt,
medicus salutis medicinam dedit ægroto, quā ei
ferā esse sciebat: quoniam qui manducat indigne, iudiciū
anducat, &c. Respondeo, fortē ut suo doceret exemplo,
sacerdos non debet illi communionem negare, cuius
n, & si sit sibi notum, non tamē est Ecclesiæ manifestum,
tē non sit corrector, sed proditor. Unde legitur in ca-
de consecr. distin. ij. non prohibeat. Non prohibeat dis-
tor, id est, sacerdos, pingues tenet, id est, peccatores, mē-
Domini, id est, corpus & sanguinem Christi manducare,
tioneat exactorem timere, sed cum minus malum sit
suspectum de crimine, quam committere crimen &c
de

Lucas 22.

Mat. 26.

Mat. 26.

Ioan. 13.

Lucas 22.

1. Cor. 11.

Psal. 21.

de duobus malis, cum alterum vigeat, minus tamen sit eligendum. xiiij. d. duo. & cap. nerui. videtur, quod discretus sacerdos negare debet eucharistiam criminoso, quatenus minus malum incurrat, ut maius euitet, id est, ut reddatur suspectus, manducet, indignè. Sane cum nemo debeat vnum mortale committere, ne proximus aliud mortale committat, eligendum est potius sacerdoti non prodere peccatorem, quam ut ille non peccet, sed ille potius debet eligere, ut abstinendo reddatur suspectus, quam quod communicando manducet indignè. xiiij. di. cap. i. Sed quæritur, an Christus ad bonum, an malum ꝑ eucharistiam Iudæ tradiderit? Et quidem non videtur ad bonum dedisse, ne sua sit intentione fraudatus, qui teste Propheta, fecit vniuersa quæ voluit. Iudas enim non ad bonum sed ad malum accepit, sed nec ad malum dedisse videtur, quia Christus non est actor malorum: sed vltor. Responderetur, quod si hæc præpositio ad, cum dicitur, dedit ad malum, intentionem denotet, vel effectum, falsum est propositio. Si autem consecutionem innuat vel effectum, vera est. Sane, quia Christus buccellam intinctam Iudæ porrexit, constitutum est ab ecclesia, ne, eucharistia detur intincta. de consec. dist. ij. cum omne, nec debet intelligi quod sub buccella panis intincta Christus eucharistiam dederat traditori, sed per buccellam intinctam atque porrectam, suum denique traditorem expressit. ꝑ Sequitur, Accipite & manducate. Quis vnquam crederet, quod panis in carnem & vinum in sanguinem conuer- ti potuisset: nisi ipse saluator hoc diceret. Qui panem & vinum & omnia ex inuisibilibus creauit: voluit ergo per nos panem & vinum sibi offerri, & ab ipso diuinitus consecrari, ut fidelis populus credat verum esse mysterium, quod ipse tradidit discipulis suis dicens, Accipite & manducate, similiter & de calice dixit. Sane non est intelligendum, quod si sumptum corpus de manu Domini, sibi discipuli ministrarent, sed qui consecrauit, idem & ministravit, ac si diceret, Comedite hæc vtranque huius sacramenti comestione in sinuans. Duplicitet enim corpus Christi comeditur, quia dupliciter intelligitur, scilicet verum, quod de virgine traxit, & in cruce pendit, & mysticum, quod ecclesia Christi spiritu vegetata. De vero corpore Dominus ait hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. De mystico dicit Apost. vnus panis, & vnum corpus, multi sumus. Verum corpus Christi comeditur sacramentaliter, id est, sub speciebus, mysticum autem comeditur spiritualiter id est, sub specie panis, in fide cordis. De comestione sacramentali, dicit dominus, Accipite & comedite, hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur, hoc facite in meam commemorationem. hoc modo

Psal. 134

Mat. 26

Luc. 22

modo tam boni quam
ad salutem, mali ver
corpus comederent
uocat indignè, iudici
Domini. Ille autem
ualiter sumit. Nam
epille, ut iam dictu
illi manducaueris
sinem, non, habebi
comedit soli boni
meum sanguinem
et in charitate, in D
gm & ventre rede,
redit in Christum,
do per fidem, id est,
us firmus solidatu
atur, & qui mādūc
ur, incorporat, & q
liuendi Christus
caro non prodest qui
comeditur non ad f
iquid est de corpo
ꝑ: Respondeo potes
o quæritur, vbi Ch
a. trib. Ad tempus
ad spiritualemente præ
netur, gultatur & c
u & in lapore: & q
is præsentia non au
lus deficit corpora
oralis: sed spiritua
ta Christus de ore t
in mentem, quam d
sed animæ venit, vt
ur, non vt incorpo
geritur, reficit anim
Dominus ait: Omn
ecessum emittitur,
it. Quod si fortè se
receptionem ouen
cum interdum hor
uant in secessum,
um ad nos, seruat

modo tam boni quam mali Christi corpus manducant, sed boni ad salutem, mali vero ad iudicium. Nisi enim & mali Christi corpus comederent non dixisset Apost. ad Corinth. 11. Qui manducat indigne, iudicium sibi manducat, non diiudicans corpus Domini. Ille autem indigne sumit, qui sacramentaliter & non spiritualiter sumit. Nam & Iudas cum aliis traditur eucharistia accepisse, ut iam dictum est. De spirituali comestione Dominus ait, si manducaueritis carnem filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis, hoc modo corpus Christi comeditur soli boni, unde qui manducat eam carnem, & biberit meum sanguinem, in me manet & ego in eo. Nam qui manducat in charitate, in Deo manet, & Deus in eo, ut quid parat deum & ventrem? crede, & manducasti, de consec. 1. 2. ut quid qui credit in Christum, comedit ipsum, quoniam incorporatur Christo per fidem, id est, membrum eius efficitur, vel unitate corporis. Christus firmus solidatur. Alibi enim quod manducatur, incorporatur, & qui manducat, incorporatur, hoc autem quod manducatur, incorporatur, & qui manducat, incorporatur. Vtrumque modum edendi Christus insinuat, ubi dicit: Spiritus est, qui vivificat, caro non prodest quicquam: quia caro Christi nisi spiritualiter comeditur non ad salutem, sed ad iudicium manducatur. Sed quid est de corpore Christi postquam sumptum fuit & comestum? Responderi potest quod si praesentia quaeritur corporalis, in coelo quaeratur, ubi Christus est in dextra Dei sedens: de consec. 1. 2. trib. Ad tempus tamen praesentiam adhibuit corporalem, ut ad spiritualem praesentiam inuiteret. Unde cum sacramentum tenetur, gustatur & comeditur: Christus corporaliter adest in visu & in sapore: & quando corpus sensibilis affigitur, corporalis praesentia non aufertur. Postquam vero in percipiendo sensus deficit corporalis, deinceps non est quaerenda praesentia corporalis: sed spiritualis est retinenda: quia dispensatione completa Christus de ore transit ad cor. Melius est enim, ut procedat in mentem, quam descendat in ventrem. cibus est, non carnis, sed animae: venit, ut comedatur, non ut consumatur: ut gustetur, non ut incorporetur: ore comeditur, sed stomacho non digeritur, reficit animum, sed non effluit in secessum. Illud vero, quod Dominus ait: Omne quod in os intrat, in ventrem vadit, & in secessum emittitur, non de spirituali, sed de carnali cibo dictum est. Quod si forte secessus, & aut vomitus post solam Eucharistiae perceptionem venerit, ex accidentibus humoribus generatur, cum interdum humores absque cuiuslibet cibi materia vel effluant in secessum, vel emittantur ad vomitum, ita quod quantum ad nos, servat per omnia corruptibilis cibi similitudinem:

sed quantum ad se, non amittit immolabilis corporis veritatē. species quandoq; corrōditur, & maculatur, sed veritas nunquā corrumpitur, aut inquinatur: sed quando tale quid videris, noli timere sibi sed esto sollicitus tibi, ne tu fortē ladaris, si malē credideris. † Sequitur hoc est corpus meū. Qū ad prolationē istorū verborū, hoc est corpus meū, panis mutetur in corpus, & ad prolationē istorū verborum, Hic est sanguis meus, vinū mutetur in sanguinē. de consec. d. 2. panis est. & prius proferantur ista verba, quā illa, videtur q; panis prius mutetur in corpus, quā vinū in sanguinē. Et ita videtur per consequensq; corpus sine sanguine est, vel sanguis est sine corpore. Propterea dicitur a quibusdā, q; cū totū est dictū, totū est factū, nolētes vel nō volētes ipsius conuersionis determinare momentū. Alij verō dicunt, q; licet ad prolationē præcedentiū verborū panis antea mutetur in corpus, & ad prolationē sequētiū, vinum postea mutetur in sanguinē, nunquā tamē corpus est sine sanguine, vel sanguis sine corpore. de cōsec. d. 2. cōperimus. sicut neutrum est sine animā, sed sibi forma panis, sanguis existit in corpore, per mutationē panis, in corpus, & eōuerso, non q; panis. i. corpus in sanguinē, vel vinum mutetur in corpus, sed neutrum potest existere sine reliquo, de hoc itā dicitur: Sed † queritur, quid demonstrauit Christus quādo dixit, hoc est corpus meū, p hoc pronome, hoc, nō videtur q; panē, q; panis nō erat corpus Christi, nec etiā corpus, q; nondum illa verba protulerat, ad quorum prolationē panē mutauit in corpus. Super hoc dicunt quidam, quod per hoc pronomen nihil demonstratur, sed illud materialiter ponitur. Sed secundum hoc quomodo per dictionem nihil significantem fit transubstantiatio? Præterea, dominus utebatur illa voce significatiuē, & nos utimur materialiter, ergo non facimus, quod ipse fecit. Alij dicunt, quod eavis data est ipsis verbis quod ad ipsorum prolationem fit transubstantiatio. Item, ideo sacerdos ea non profert significatiuē, quia non posset sic ea proferre. Mentiretur, nisi diceret, hoc est corpus meum. Verum à præmissa quæstionis laqueo facilē se absoluit, qui dicit, quod Christus tunc consecravit, quando benedixit: de quo dictum est super verbo, benedixit. Nam si opponatur de sacerdote, qui tunc consecrat, cum illa verba pronuntiat, Respondetur quod sacerdos nil demonstrat, cum illis verbis non utatur enuntiativē sed recitativē quemadmodum & cum ait, Ego sum vitis vera, ego sum lux mundi, & innumera talia. Rursus † queritur quid demonstrauit cū dixit Manducate ex hoc omnes, licet in nullo quatuor Evangelistarū hoc legatur de corpore, sed tantum de sanguine inuenitur dictum. Bibite ex hoc omnes.

Cū

Cū enim iam panem, illud non debet singula distribuere, sicut corpus non potest Christus uō magis in sacra scriptura est illud: benedixit, & dedit corpus omnes, pronomen formam diuinam: sub forma diuinā. corpus integrum subiunxit: Hoc est forma. Queritur vel interpositio, vel Christus expressit dicatur addendo, ne, vel subtrahendo, hoc est vique corpus. Sanē grauius attendit uet, præterea, introducere, de quam Christus euis (secundum Ph significat) extra non verbum extra de verb. signis, & vini interpositio: de huiusmodi duas asserunt esset, si non sanctorum, Hoc est secundum d. 2. panis, & vinum mutetur in corpus sine panis prolationem istam accidet sacerdos panis sit mutatur Nunquid ergo pro, & sic super eo tantum inueniuntur mysterium vni-

Cum enim iam panē fregisset, si demonstrauit aliquid fragmēto-
rum, illud non debebant omnes comedere: sed iungulis debe-
bat singula distribuere. de consec. d. 2. singuli, & ca. seq. si demō-
strauit corpus non poterat ex illo: sed illud comedere, quia cor-
pus Christi nō manducatur per partes: sed integrū. Sanē frequē-
ter in sacra scriptura videtur agi de vno, sed agitur de diuersis:
vt est illud: benedixit, fregit, & dedit, benedixit panē, fregit for-
mā, & dedit corpus Eodē modo, cum dixit: Manducate ex hoc
omnes, pronomen ostendit integrū corpus, & prepositio innuit
formam diuisam: vt ille sit sensus, Comedite corpus integrum,
sub forma diuisa. Nam sola forma per partes diuiditur, & totū
corpus integrum manducatur. Simili modo potest intelligi, qđ
subiunxit: Hoc est corpus meum i. illud, quod p̄beo sub hac
forma. Quæritur tēnā, si additio vel subtractio, vel transpositio
vel interpolatio, vel mutatio fiat in illa forma verborum, quæ
Christus expressit: vtrū effectum consecrationis impediāt, vt si
dicatur addendo, hoc est corpus meū quod assumpsit de virgi-
ne, vel subtrahendo, hoc est corpus, non dicendo meū, aut trans-
ponendo, vt dicendo, corpus meū hoc est, vel interponendo, vt
hoc est vtiq̄ corpus meū, siue mutando, vt hoc est corpus le-
sū. Sanē grauit̄ peccat, qui quodlibet horum quomodo libet
attenta uerit, præsertim si formam intendat mutare, vel hæresim
introducere. de cōsec. dist. 4. retulerunt, quia forma verborum,
quam Christus expressit, per omnia debet illibata seruari, quā-
uis (secundum Philosophum) nomina & verba transposita idē
significent, extra de re script. neque uile per inutile vicietur, &
non verbum ex verbo, sed sensum ex sensu transferendum. ex-
tra de verb. sign. præterea. Quid si inter prolationem formę pa-
nis, & vini interponatur spatium, & quidem nihilominus sit trās-
substantiatio: de hoc tamen dubium non est, secundum illos, qui
duas asserunt esse formas, vt iam dicitur, de hoc no. de consec.
47 d. iiii. si non sanctificatur. Sed cum ad p̄rolationem istorū ver-
borum, Hoc est corpus meum, panis mutetur in carnem. de cō-
sec. di. 2. panis, & ad prolotionem illorum, Hic est sanguis meus,
vinum mutetur in sanguinem. videtur quod panis sine vino, vel
vinum sine pane valeat cōsecrari, vt præmissum est, & ita si post
prolationem istorum, & ante prolotionem illorum impedinen-
tū accidat sacerdoti, quo minus procedere valeat, videtur quod
panis sit mutatus in carnem, vino in sanguinem non mutato.
Nunquid ergo hoc casu alius sacerdos totum repeteret à princi-
pio, & sic super panē iterabitur cōsecratio, an verò ab eodē lo-
co tantum incipiet, in quo sacerdos ille dimisit, & sic diuiditur
mysteriū vnitatis, extra de elect. quod sicut. Super hoc na legē

in concilio Tholetapo. v. q. j. nihil. Censuimus conuenire, vt cū à sacerdotib. missarum tēpore sacra mysteria consecrantur, si egritudinis accidit cuiuslibet interuētus, quo ceptum nequeat consecrationis explere mysteriū, sit liberū Episcopo vel Presbytero alteri consecrationē exequi cepti officij, vt præcedentib. supple qui defecerūt libenter alij, p cōplemēto succedēt, de hoc etiam dicitur in 7. particula super verbo noui & æterni. ad finē, Verū cum inter theologos de tempore consecrationis, sit diuersa sententia, quibuscūq. dicentib. q. cum totū est dictū est factū, aliis asserētib. q. panis ante mutatur in corpus, & postea vinum mutatur in sanguinē, vt dictū est, idēd pleriq. tutius incedentes affirmant q. alias sacerdos repetere debet consecrationē atque perficere, quoniam non dicitur iteratum, quod nescitur esse factum, extra de sacra. non ite. c. j. tamē ne vlla iteratio vel diuisio sacramenti, nec aliquis scrupulus erroris vel dubitationis remaneat, consultus indicatur, vt illa talis oblata studiosissimē pro infirmis recondetur, & super aliis speciebus panis & vini totus canon reperatur, & præmissa hostia cōsecrata in fine missæ à ministro vel alio sumatur. † Sed si vinū inueniri non possit, vel aliquo casu intercedente defuerit, quæritur vtrū necessitate cogēte, vel casu intercedente, sola panis materia possit in Eucharistia consecrari, sicut & sub sola panis specie debet Eucharistia referuari? Sunt sanē, qui dicunt q. cū verbū & elementū conficiāt sacramentum, nec forma verborum nec materia rerum, quas Christus expressit mutari siue dimidiari potest, quia sicut vinū sine pane, sic panis sine vino minimē consecratur, ynde siue aqua pro vino mittatur in calicē, siue ordeū pro frumēto formetur in panem, sicut neutrum per se, sic neutrū cum alio trās substantiatur in carnem, aut mutatur in sanguinem. Nam si panis sine vino, vel vinum sine pane, mutari posset in carnē, aut sanguinem in his regionib. in quibus alterutrum inueniri non potest, licitē posset alterū sine altero consecrari, minus enim ignorātia, quā necessitas, vel negligētia quā difficultas excusat. Alij verō dicūt, q. cū Christus prius conuerterit panem in carnem, & postea mutauerit vinum in sanguinem sicut Euangelistæ lectionis textus ostēdit, & sine vino panem, & sine pane vinum consecrari contingit. Grauius tamen offendit, qui negligenter vel ignoranter alterutrā speciem prætermittit. Grauius qui scienter aut spōtē, maximē si formā intendit mutare, vel hæresim introducere. Quid igitur faciēdum est sacerdoti, si vinū post consecrationē cōperiat prætermissum? Respondeo, si hoc studiose causa introducēdi hæresim factū est, nō est sacramētum corporis. Si verō per obliuionē, vel negligentiam nihilominus factū est cor

est consecratio corporis. Tūc enim videtur solum verba ab illo loco, similes duobus, quæ sunt appositæ in calicē per aliquam repetitionem. Aliis videtur q. non. Sed quod primi dicunt, permittitur, quam siauerit. Si enim non non apponatur mistio corporis & sumi debet. de consecratione per aliis speciebus men, si sacerdos accipit sacramentum. Hic est calix noster, vel etiam vtrū in calice. & in consecratione oblationem. Ideo minus est factum verbo, noui & æterni stillauerit, de hoc oremus cum interdu prout dicitur in de oleo infirmorum. ba pronuntiat, q. pronuntiat, & addatur, poterit consecrari, & ille consecratis intentio defra posterius profertur instans prolatione celebrant, & tunc quam nonnulli celebrat, nec aliorum intenderant. Cōnum circumstare mato sacrificio. tes Apostolos, quæ de manu eius E ostendunt Apo

est consecratio corporis, ut pramissum est, de conse. di. 4. reru-
serunt. Tunc enim ut dicunt aliqui, vinum apponere debet, & super
illud solum verba ad consecrandum sanguinem repetere, scilicet
ab illo loco, simili modo, &c. usque in finem, omisissis tamen crucibus.
duabus, quae sunt sigillatim super panem. Alij dicunt quod vino
apposito in calice panem consecratum debere immittere, sicque abique
aliqua repetitione sumere sacrificium, sicut fit in die paraiceue.
Aliis videtur quod non debeat vinum apponi, ne scandalum generetur.
Sed quod primi dicunt, verius est, nam vitiosius scandalum nasci
permittitur, quam veritas requiratur. extra de re. i. qui scanda-
lizaverit. Si enim haec veritas praetermittatur, scilicet quod vi-
num non apponatur, non potest verè dici hoc sacramentum, com-
munionem corporis & sanguinis, nec corpus Christi sine sanguine
sumi debet. de consec. di. ij. coperimus. vel hostia seruetur, & su-
per alijs speciebus canon repetatur, ut pramissum est. Verunta-
men, si sacerdos aqua gustata ieiunium soluerit, illud adiecit non ite-
ret sacramentum. si autem ante verba transsubstantiationis: scilicet
Hic est calix novi testam. &c. aduertit vinum fortè praetermis-
sum, vel etiam utrunque, scilicet vinum, & aqua, tunc illa apponat
in calice. & in consecratione praecedat, reincipièns ab illo loco, Hic
igitur oblationem, &c. si verò vinum sine aqua apponatur, non
ideo minus est sacramentum, ut dicitur in seq. particula, super
verbo, novi & aeterni testamenti. Quia si aliquid de sanguine
stillauerit, de hoc dicitur etiam super verbo, qui per multos. Ve-
ro cum interdum vni Pontifici multi sacerdotes cōcelebrant,
prout dicitur in vj. parte sub v. feria cenae Domini, ubi agitur
de oleo infirmorum, si fortè non simul omnes cōsecratoria ver-
ba pronuntient, quaeritur an ille solus conficiat, qui primus illa
pronuntiat, & an ceteri iterent sacramentum: si enim hoc cōce-
datur, poterit contingere, quod ille non cōficit, qui principaliter ce-
lebrat, & ille cōficit, qui secundo celebrabit, & sic pia celebrā-
tis intentio defraudatur. sanè dici potest, quia si prius siue
posterius proferant sacerdotes, referri debet eorum intentio ad
instans prolationis episcopi, cui principaliter cōcelebranti cō-
celebrant, & tunc omnes simul consecrant & conficiunt. Quan-
quam nonnulli cōsentiant, quod qui primus pronuntiat, ille conse-
crat, nec aliorum defraudatur intentio, quia factum est id, quod
intenderant. Consueverant autem presbyteri cardinales Roma-
num circumstare pontificem, & cum eo pariter celebrare, & cōsum-
mato sacrificio de manu eius cōmunionem accipere, significā-
tes Apostolos, qui cum Domino pariter discumbentes sacram-
de manu eius Eucharistiam acceperunt, & in eo, quod cōcelebrant,
ostendunt Apostolorum tunc à Domino ritum huius sacrifi-

cij didicisse. sanè dictis† verbis illis, hoc est corpus meum, sacerdos eleuat corpus Christi primò, vt cuncti adstantes illud videant, & petant quod proficit ad salutē. Iuxta illud, Ego si exaltatus fuero à terra, &c. Ioan. 12. secundò ad notandū quod nō est aliud dignum sacrificium, imò est super omnes hostias. Tertiò, exaltatio Eucharistiæ in manu sacerdotis, signat Christum verum panem, per Prophetas in scripturis exaltatū, quando scilicet eius incarnationē prophetizabāt. Vnde Esa. Ecce virgo concipiet: & hunc cibū fore cæteris excellentiorē. Similiter & de potu. Quartò, significat resurrectionem. Quintò, hostia eleuatur, vt populus non præueniens cōsecrationē, sed ex hoc cognoscens illam factam esse, & Christum super altare venisse, reuerenter ad terram prosternantur. Iuxta illud, ad Philip. In nomine Iesu omne genu flectatur, &c. & illud corde & ore adorant. Iuxta illud Apostoli ad Rom. Corde creditur ad iustitiā, ore autē confessio fit ad salutem. Adoratio ponetur prope finē. 1. partice canonis. Licet igitur fides sufficiat ad salutē, iuxta illud Aug. de cōsec. di. ij. vt quid crede & manducaſti: non tamē superflua est eleuatio, tum propter causas præmissas, tum quia ibi tempus & locus agendi opus se offerunt, fides sine operibus secundū Iacob. mortua est, propter easdē quoq; causas calicis eleuatio, licet sanguis videri nō possit, superflua non est. Vtrū, autē calix coopertus debet eleuari, dicitur in seq. particula, super verbo, qui pro vobis & tam corpus, quā calix, cū vtraq; manu eleuatur, propter maiore reuerentiā & securitatem. Et ex inde stringit pollices & indices prout dicitur super verbo, & memores. In eleuatione autē vtriusque, squilla pulsatur, nam & in vete. testa. Leuitæ tempore sacrificij tubas clangebant argenteas, vt earum sonitu populus præmonitus foret ad adorandum Dominum præparatus. Et propter causam eandem, squilla pulsatur, dum corpus Christi ad infirmum portatur. Mula etiā cape illā Domini Papæ baiulā squilla fert obreuerentiā reliquiarū, quas portat, tunc etiam cærei acceduntur, propter causam in ij. parte sub tit. de acolyto scriptam.

S V M M A.

- 1 Sacramentum, quare sub vtraque specie sumatur.
- 2 Christus Paschatypicum celebravit cum Apostolis, luna primimensis, ad vesperam.
- 3 Christus, idem & totus in cælo, idem & totus hic, & ubique est.
- 4 Christus non sinit nos tentari, vltra vires nostras.
- 5 Testamentum, dicitur etiam promissio.
- 6 Aqua posita cum vino in calice, an convertatur in sanguinem.
- 7 Christus resurgens a non totū sanguinē suū resumpserit: esset in cruce

8 Christi

Christi præputium,
 Aqua prætermisſa,
 Vinum optimum sunt
 Vinum si fuerit gelat
 ſca, vel aranea, qu
 Eucharistia nō est d
 co, epileptico, & si
 Sacerdoti quæ pan
 hostiam, sacramen
 auelauem.
 Sanguis si proſuat
 Sacramentum corpor
 Sacramentum corpor
 Corporis & sanguis
 Sacramentum, an
 Signorū diuerſitas.
 Sacramentum, dicit
 Sacramentū, cōſiſtit
 Peccatum remittit
 guinem Christi
 Sacramentum altaris
 Paſſionis Christi
 De ſeptima parti
 mili modo, &c.
 tur, vtrunq; ſ. cō
 cratur, & neutra
 datur, quòd Chriſte
 inuam, vt totum
 rinum ad animā, q
 des est animā. xxi
 nis, in ſanguine. Mo
 ſanguis autē offerre
 encio offeruntur
 ne ſub ſpecie panis
 ta tantū ſpecie ſan
 ſalutē. Et quauis ſ
 re, & ſub ſpecie vin
 no nō, nec ſanguis
 bitur, aut comed
 pus bibit ut ita ne
 vini comediet. Et
 & ſanguis comed
 das ſumendi car

Christi præputium, adseruari in Lateranen. Basilica.

Aqua prætermissa, an quod gestum est in calice, sit irritum.

Vinum optimum sumendum est, aliud tamen non violat sacramentū.

Vinum si fuerit gelatum in calice, quid agat sacerdos. Et quid, si missa, vel aranea, quidve aliud ceciderit in calicem. *nu. 12.*

Eucharistia nō est dāda agrotis vomētis, lē, nec ebrioso, in sano, si a rebo, epileptico, & similibus. *14 lē de aliis accidentib. n. 15. 16. 17.*

Sacerdoti quæ pœnitētia imponenda, propter sanguinem fufum, vel hostiani sacramenti quomodo libet maculatam. Ex decreto concilij Aurelianen.

Sanguis si profluat à naso sacerdotis, quid agendū.

Sacramentum corporis Christi quomodo sit mysterium fidei.

Sacramentum corporis Christi tria habet.

Corporis & sanguinis Christi substantia, est sacramentum.

Sacramentum, an vnum tantum, an diuersa. *Et nu. 24.*

Signorū diuersitas. 26 Sacramēta legalia, & euāgelica differunt.

Sacramentum, dicitur p̄tū ē & passū ē.

Sacramētū, cōsistit in trib. 29 Sanguis Christi pro quib. sit effusus.

Peccatum remittitur, & quo ad culpam, & quo ad pœnam, per sanguinem Christi.

Sacramentum altaris, cur quotidie Ecclesia repetat.

Passionis Christi triplex habemus memoriale.

De septima parte canonis. CAPVT XLII.

Simili modo, &c. † Septima pars: licet sub vtraque specie sumatur, vtrunq; scilicet corpus & sanguis, vtraque tamen species consecratur, & neutra superfluit, de consecratione. d. ij. cōperimus, ut ostēdatur, quod Christus humanā naturam assumpsit, scilicet corpus & animam, ut totum redimeret. Panis enim refertur ad carnē, & vinum ad animā, quia vinum sanguinem operatur, in quo sedes est animæ. *xxij. q. ij. Moses. Vñ legitur in Leuit. Anima carnis, in sanguine. Moses quoque testatur, quod caro pro corpore, sanguis autē offertur pro anima, quocirca panis & vinum in sacrificio offeruntur, quod valet ad tuitionem corporis & animæ, ne sub specie panis sanguis sumatur cū corpore, & sic sub altera tantū specie sumatur, ad alterius tantum putetur peruenire salutē. Et quanuis sub specie panis, sanguis sumatur. cū corpore, & sub specie vini sumatur corpus cū sanguine, secundū Innocentium. nec sanguis sub specie panis, nec corpus sub specie vini bibitur, aut comeditur, quia sicut nec sanguis comeditur, nec corpus bibitur. ita neutrum sub specie panis bibitur, aut sub specie vini comeditur. Et si cōcessibile videatur, quod corpus bibēdo & sanguis comedendo sumatur. Est ergo, secundum eū, modus sumendi carnem & sanguinē, quo neutrum māducatur aut*

Leuit. 17.

hibitur. Et ideo recte statuitur in canone de conse. d. ij. cōpertus, q̄ corpus Christi sacerdos sine eius sanguine, non sumat. Vnde in quibuscūq; locis post sumptionē corporis & sanguinis Christi aliquid de ipso sanguine reseruatur in calice, & superin funditur vinū putū, vt ipsi cōmunicātes inde sumāt: nō enim esset decens tantum sanguinē cōficere, nec calix capax inuenirētur. Vtrum autē per contractum sanguinis, vinum appositum efficiatur sacramentum, dicitur super verbo, hic est calix.

Luce 22. † Sequitur postea quā cōnatum est, &c. xiiij. Luna primi mēsis ad vesperam Christus secundum legē, typicum Pascha cum Apostolis celebrauit: de quo cū dixisset: Desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobiscum, antē quā patiar. cū hoc diceret statim ostendit: vt s. vetēri Paschā finem imponens noui paschā substitueret sacramentū. Accipiens enim panem, benedixit, ac fregit, deditq; discipulis suis, dicens: Accipite & comedite: hoc est corpus meū, quod pro vobis tradetur. Similiter & calicē, postquā cōnauit, dicens, Bibite ex hoc omnes. Hic est sanguis noui test. q̄ pro vobis, & pro multis effundetur in remissionē peccatorum, hoc facite in meā cōme. Hac igitur institutione formati, celebramus iugiter per mysterium, quod semel offerebatur in pretium, nam vbi veritas venit, figura cessauit. Christus enim post cenā, corpus & sanguinē suū dedit Apostolis: vt hoc sacramentū velut vltimū testatoris mandatū arctius memoriā cōmēdaretur: de conse. d. ij. liquido. vnde nouissimū condēs haredibus testamentū, dixit: Vos estis qui permānistis mecū in tērationib. meis: & ego dispono vobis regnū: sicut pater meus mihi disposuit vt edatis, & bibatis super mensam meā in regno meo. Et licet Apostoli eucharistiā, nō ieiuni acceperint, nō ideo calūmniandū est, quod pransi debeāt hoc

Luce 22. sacramentū recipere, sicut faciebāt illi, quos Apostolus arguit dicens: Cōuenientibus vobis in vnū: iam non est dñicam cenā manducare: vnusquisq; enim præsūmit cenā suā ad manducandū: & alius quidē esurit: alius ebrius est. Itē ex hoc verbo post quā cōnatū est: videtur q̄ sacerdos cōmunicare dēt prius quā trāseat ad calicis cōsecrationē. Sed de hoc dicitur sub ti. de cōmunicatione sacerdotis. Sequitur: Accipiens & hunc prælariū calicē, &c. ponitur continens † pro cōtento. Nā & vnus & idē: & nunc & hic & alibi sacrificatur ab omnib. totus est in celo: totus in altari, simul & sedet ad dexterā patris, & manet sub specie sacramēti: sicut tractū est in vj. part. sup. verbo: eleuatis oculis. Quod autē vinū in calice cōsecrauerit, pater ex eo, quod ipse subiungit: Nō bibā amodō de hoc genimine vitis, &c. Et fiunt

Mar. ult. istæ consecrationes cum signo crucis, vt dictū est in vj. part. sup.
Mat. 26. per

per verbo benedixit: ratio naturarū. h. g. mis. i. continens passionem. Nota q̄ mensurā ē sumitū. g. plusquam portat. n. parte j. sub tit. de dos illum deponens. Apostolorum sic ca. ut. Sequitur, noui & tio, noui, dicit, quia quia lex noua nō est. m. ca. cum Martha fuit sanguine dedicē. storia, nouum verū. promittit æterna, & storum, hoc autē. 22. Dispono vobis num. i. perpetuum. enim hominis testatoris morte firmatus confirmatum. tus est. Porro test. prom. sio, vt dicitur. dum dicitur. Hic e. matio nouæ & æte. Qui manducat cor. tam æternam, vnde. guine dedicatum. c. cipiens sanguinē h. nē populum asper. mandauit ad vos. p. quib. Christus vino cōuertatur in. enim conuēctur, detur, q̄ populi. N. misceatur vino, vt. Christi sanguis ex. none. Si verō nō c. stat, & quō separa. post consecrationē. non bibit solum s. post vnam sumpti.

confe. d. ij. copu-
guine, non limat
oris & sanguinis
calices, & tuperu-
sumat: nō enim
calix capax inue-
nitur, vinum appo-
situm, hic est calix
Luna primi mē-
tis Pascha cum
desiderio desidera-
ri parat. cum hoc
enim imponens no-
nim panem, be-
ne accipit & co-
mune traditur. Simili-
ter hoc omnes. Hic
est et videretur in
cena. Hac igitur
mysterium, quod
venit, figura ces-
sante iuam dedit
atoris mandatu
quid. unde no-
tis estis qui per-
no vobis regnū
ebatis super men-
stris, nō ieiuni-
ans debet hoc
ostolus arguit di-
est dñicam cenā
ad manducan-
ia hoc verbo post
re dē prius quā
tur sub ti. de cō
& hunc praelatū
& vnus & idē
torus est in celo:
& manet sub spe
bozeleuatis ocu-
ex eo, quod ipse
tus, &c. Et hunc
est in parte su-
per

per verbo benedixit, quia virtute crucis & verborū firmitate sub-
stitatio naturarū. Hæc autē sunt verba, Hic est calix mei san-
guinis, i. continens sanguinē meum, vel sanguinis, significans
passionem. Nota t̄ q̄ passio d̄r calix, vel à calida portione, vel q̄
mensuratē sumitur. Fidelis enim Deus, qui non finit nos affli-
gi, plusquam portare possumus. 1. Cor. 10. De calice dictum est
in parte j. sub tit. de pictur. s. hic autē parū eleuato calice sacer-
dos illum deponens, non deserit eum, ad notandū, q̄ quilibet
Apostolorum sic calicē accepit, quod vnicuiq; Dñs ministra-
uit. Sequitur, noui & æterni testamenti, &c. Subaudi confirma-
tio, noui, dicit, quia nos innouat per fidē Christi, æterni, dicit,
quia lex noua nō est transitoria, sicut antiqua, extrā de celeb.
misc. cum Marthæ. Vetus enim test. quod hircorū & vitulorū
fuit sanguine dedicatū, promittebat homini temporalia & trā-
sitoria, nouum verò, quod Christi sanguine fuit consecratum,
promittit æterna, & idēd testamentum, illud fuit vetus & tran-
sitorium, hoc autē nouū est & æternū. De nouo habetur Lucæ
22. Dispono vobis regnū, &c. vt suprà, vel inde probatur æternū, i. perpetuum. vnde asseritur nouū, i. vltimum. Nouissimū
enim hominis testamentum, immobile perseuerat, quia testa-
toris morte firmatur. Iuxta illud Apost. Testamentum in mor-
tuis confirmatum est, alioquin non valet, dum viuit, qui testa-
tus est. Porro testamentum nō solum dicitur scriptura, sed &
promissio, vt dicitur in prœc. vj. partis, & secundum hunc mo-
dum dicitur. Hic est sanguis noui & æterni testamenti, i. cōfir-
matio nouæ & æternæ promissionis, sicut Dñs ipse promittit.
Qui manducat corpus meum, & bibit meū sanguinē, habet vi-
tam æternam, vnde nec primū testm̄, vt inquit Apost. sine san-
guine dedicatum est. Lecto. n. vniuerso legis mādato Moses ac-
cipiens sanguinē hircorum, aut vitulorum, ipsum librū, & om-
nē populum asperxit, dicens, Hic est sanguis testamenti, quod
mandauit ad vos Deus. Ecce quā propriē Moses verba præce-
pit quib. Christus vñs est in cenā. Queritur vñs aqua t̄ cum
vino cōuertatur in sanguinē? De quo etiā iam infrā dicitur. Si
enim conuertitur, ergo aqua est sacramentū sanguinis, imò vi-
deretur, q̄ populi. Nā aquæ multæ, populi multi. Et ob hoc aqua
miscetur vino, vt Christo populus adunetur. Nam & de latere
Christi sanguis exiuit, & aqua, prout tactū est sub tit. de obla-
tione. Si verò nō cōuertitur, queritur vbi post cōsecrationē exi-
stat, & quō separatur à vino, cui fuerat in vñ cōmixta. Si autē
post cōsecrationem aqua pura permanferit, secundum hoc
non bibit solum sanguinem sacerdos, in hoc sacramento, & sic
post vnam sumptionem iterum eodē die communicare uult

Heb. 9.

Heb. 9.

Ioan. 6.

Heb. 9.

Exo. 24.

Heb. 9.

debet, ac si prius aquā bibisset. Nā ideo sacerdos postquam perfudit eodē die, iterū non sacrificat, quia vinū purificationis sumit. An fortē dicitur, quōd sicut vinū mutatur in sacramētū redēptionis sic & aqua transit in sacramētū ablutionis, quā de latere Christi pariter effluerūt, quis hoc audeat diffinire? Nā & illud inquiritur, vtrum Christus resurgēs t̄a mortuis sanguinē illum resumpsit, quē in cruce effudit? Si enim capillus de capite nostro nō peribit, quātō magis sanguis ille nō perit, qui fuit de veritate naturæ? & tū ille in plerisque ecclesiis, dicitur cōsecrari. Quid etiam de circūcisione præputij, vel præcisione umbilici dicitur, an in Christi resurrectione redit ad veritatē humanæ naturæ, & ad locum glorificatū. Sed t̄melius est totū Deo committere, quā aliud temerē diffinire. Creditur tamē præputium in Lateranen. basilica cōservari, licet à quibūsdam dicatur, q̄ illud fuit in Hierusalē delatum ab Angelo Carolo magnō, qui transtulit illuc, & posuit Aquisgrani honorificē in ecclesia B. Mariæ, sed postea à Carolo Caluo positum est in ecclesia, s. Saluatoris, apud Erosium, sed si hoc verū est, mirandū est. Cū enim caro illa de veritatē humanæ naturæ fuerit, creditur q̄ Christo resurgēte ad locum suum glorificatū rediit. Aliqui tamen dixerunt, quōd hoc verum esse posset, iuxta opinionem eorum, qui dicunt id solum esse de veritate naturæ humanæ, & resurgere, quod ab Adam traductū est. Illud autē omnino nefas est opinari, quod quidam dicere præsumperunt, videlicet aquam in phlegma conuerti. Nam & de latere Christi non aquam, sed aquam cum humorem, id est, phlegmā, mentientur exiisse extrā de cele. miss. in quadam. Duo namq̄ præcipuē ecclesiæ sacramenta de Christi latere effluerunt, videlicet sacramentum redemptionis in sanguine, & sacramentum regenerationis in aqua. Non enim baptizamus in phlegmate, sed in aqua, iuxta illud Euāg. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non introibit in regnum celorum. Quibusdā tamen non videtur absurdū, quōd aqua cū vino transeat in sanguinem, ea videlicet ratione, quōd aqua per admisionē transit in vinum, & vinum, per consecrationē transit in sanguinē, vt in c. cū Matthæ. Et nota de consec. d. ij. c. j. &c. non oportet. Aqua namq̄ transit in vinum, cum multo vino modicū infunditur aquæ, alioquin tota vini substantia propter guttam aquæ mutaretur, vt quoddā fiat ex illis cōsulum, quod nec sit aqua, nec vinum, & tota fontis vel fluminis aqua, ppter modicā vini stillā in cōsolationis speciē mutaretur, nec panis ille posset in eucharistiam cōsecrari, qui factus est de frumento, cui fortē cōmixtum fuerit vnum granum ordeī, vel aucenæ. Sic ergo, si plus op-

ponatur

Ioc. 9.

ponatur aqua, quàm vini, erit irritum sacramentum, oportet qui
 ut tantum vini ponatur ibi, quia aqua commistum saporem vini re-
 neat, extra de cele. *M. c. p. de hoc dicitur in vj. parte sub v.*
 tria cenae Domini, ad finem. si autem post calicis consecratio-
 nem aliud vinum mittatur in calicem, illud quidem non transit in san-
 guinem, nec sanguini commiscetur, sed accidentibus prioris vi-
 ni commistum corpori, quod sub eis latet, vadique circumfun-
 ditur, non madidans circumfufum. extra de celeb. *M. c. c. cum Mar-*
ta. ipsa tamen accidentia vini appositum videntur afficere, quod
de consecratur, quia si aqua pura fuerit apposita vini sapore assu-
mit. Quidam autem voluerunt adstruere, quod sicut aqua pura per
quod benedicta contactum efficitur benedicta, sic & vinum per
sacramenti contactum efficitur consecratum, & transit in sanguinem, quo-
ia assertioni minimè ratio suffragatur, extra de conse. ec. vel al
ca. quod in dubiis. de quo etiam dicitur sub v. feria cenae Do-
mini. sed nunquid irritum est, quod geritur, si forte aqua pra-
termittatur: & videtur quod sic, ex his, quae sub tit. de oblatione fa-
cta sunt. Cautum quoque est in canone Cypriani, de conse. d. ij. si-
cut in sanctificando, quod non potest calix domini esse aqua so-
la, neque vinum solum, nisi utrumque misceatur. Et sicut calix Do-
mini non est aqua sola, neque vinum solum, sic nec corpus Do-
mini non est farina sola, nisi utrumque fuerit adunatum, & pa-
nis vnius copage solidatum, & hoc quidam constanter affirmant,
asserentes, quod sicut aqua sine vino consecrari non potest, sic nec
vinum sine aqua transubstantiari valeat, quia de latere Christi
simul utrumque manavit. Alij verò concedunt, quod si quisque
non intendens haeresim introducere, obliuione vel ignorantia pre-
termiserit aquam, non fit irritum sacramentum. illam tamen per
obliuionem praetermittens venialiter peccat, per negligentiam
mortaliter, & est grauiter puniendus, & semper potest apponi
ante transubstantiationem, & quod praedicatur vnum solum non
posse offerri intelligunt, nisi fiat simpliciter vel ignoranter, vel
non potest, id est, non debet. Nam & Graecorum ecclesia dicitur non
appondere aquam in sacramento, ait enim Cyprianus de cons. d. iij. scri-
ptura. Si quis de antecessoribus, vel ignoranter, vel simpliciter non
obseruauerit, quod nos Dominus facere exemplo, & magisterio
docuit, potest simplicitati eius de indulgentia Domini venia con-
cedi, nobis verò non potest ignosci, quia nunc a Domino instructi
sumus, ut calicem Domini cum vino nostro, id est, vinum cum
aqua in calice mistum, secundum quod dominus obrulit, offeramus.
Ex quibus verbis aperte colligitur, quod vinum aquae mistum
Christus in cena discipulis tradidit. si verò vinum praetermitta-
tur, de hoc dictum est in vj. part. super verbo, Hoc est corpus.
 Potest

Porro licet diligētī studio vinū optimū pro sacrificio sit quārendū: vitū tamen vini nō macular mūditiā sacramēti, quocā siue nouū vinū, quod mustū appellatur, siue etiā acidū, appellatur acētū, offertur, sacramētum conficitur, & diuinitū consecratur, vitandū est tamen, ne tale vinum mustū vel coctū vel rosatum, vel speciatum in calice ponetur. Sant tamen quid dicitur acētum nō esse vinū, cum propriā mutauerit naturā: nam vinum est calidum, illud frigidum, & idē ex eo confici non posse, sicut nec ex agresta. Quod concedi potest in aceto ex alio, quā ex vino factū. Nam si ex vino factum fuerit scitū, cum eadem propriē sit aōia, id est, substantia. ff. de contrah. emptio. & venditionibus. de conse. d. ij. ego. C. de sum. trini. inter claras. §. omnes verō Iulius quoq; Papa, de conse. d. ij. cum omne, & ca. præcedenti, dixit q; cum lacte cōfici nō potest. Hic autē vix in necessitate comprimi & inde confici potest, sed de ipso botro non compresso, nō potest communicari. Nō potest etiā confici cum aqua, cum qua panis in musto intinctus lauitur. Illud autē notandū est, q; si vinum in calice conge- tum fuerit, debet tandiq; exhalare sacerdos, donec glacies sol- uatur q; tū si sic solui nequiverit, adhibeat ignem. Si autē musca, vel aranea, vel aliquid tale inciderit in calicem pro- debet vinum illud in piscinā, & aliud vinū & aqua apponi. Si- rō post transubstantiationē ibi ceciderit, vel sanguinem teti- rit, sanguis sumatur; & illud prius in aliquo calice super vinū perfundatur, & quāto diligentius & cautius fieri potest, ablu- tur, & demū super piscinā cremetur, quia vix posset absq; ho- rore & vomitu sumi. Ablutionem verō ipsam sacerdos post cō- secrationē, vel minister sumat. Sed & si quis statim Christi cō- pore sumpto, nauseam patitur, vomitus similiter super piscinā comburatur, & pulvis in piscinam mittatur. Si tamen aliqua h- stia particula videatur ibi, vel si corpus Christi infirmo dat- geatur illud reuerenter suscipiatur, & contritū cū vino in calice sumatur, si integrum nequeat recipi, & si horror sit illud m- mere, p̄ reliquis custodiat. Non est igitur dāda eucharistia aegrotō vomētī, sed credat, & manducauit, de cōsec. di. ij. vt q. Sed & si quis ad eō aegrotus est, vt masticare non possit, tunc- tum sumat aquā, à Christi corpore tactā, minimā tñ particu- lam sumēs totū sumit, vt pramissum est. Nō est etiam dāda ebrioso, insano, hæretico, epileptico, & similibus, nisi infirmitas cessante. xxvj. q. vi. is qui leproso tamen dari potest, & mutō aegrotō cōponi sumentī post cōfessionē & absolutionē à peccatis. Quis autē pœnitentiā imponēda sit ei, qui propter ebrietatē, vel voracitatē, vel infirmitatē eucharistiā euomit, in cano-

de habetur, de consec. d. 2. si quis per totum. Et nota qd is, qui
 communicat, si commodè, & absq; violètia naturæ potest, de-
 abstinerè à spūto, aliòquin post horā conuenientem spūere
 test, saltem in loco, vbi spūti nequeat ped. b. cōculari. Si qui
 homo spiritalis omnia iudicat, & ipse à nemine iudicatur. 1. Cor
 omnia munda sunt mundis. Quòd n̄ super lignum, vel lapi-
 m, vel terram, eucharistia vel aliquid de sanguine ceciderit,
 quis lingua lambendus est, & deinde radendus: & extergendus
 ipse locus & puluis in sacratio siue cum reliquis reponendus,
 verò super corporale ceciderit, sugatur, sicut diligentius heri-
 terit, & lauetur ter in calice, & aqua lotionis post Missam su-
 atur, deinde corporale recondendum est, & loco reliquiarū
 rādum est. Si verò palla altaris intincta fuerit, & eodē mo-
 ipsa particula, intincta incisa, est pro reliquis seruanda. Si
 tē super casulā vel albā degutter, similiter fiet. Si super quod-
 nq; prophanum vestimentū, comburenda est pars illa, & cinis
 loco sacro reponendus, vt dicunt. Pius tamen Papa statuit, de
 loc. d. 2. si per negligētiā, vt si aliquid de sanguine stillauit
 in terram, lingua lambatur. Si verò fuerit tabula, locus cor-
 datur ne concuicetur, & rasura igne consumatur, & cinis in-
 altare condatur, & si super altare stillauerit, forbeat man ster
 illam quantum poterit. Si super lintēū altaris, minister lauer
 teamina, quæ stillam tetigerunt, tribus vicibus, calice subter
 pso, & aqua abluionis sumatur in calice, & iuxta altare recō
 atur. Ibidē etiam sequitur, qualis pœnitētia sacerdoti cui hæc
 ptingerent sit prius quàm celebret imponēda. Et nota, quòd
 ante transubstantiationē effusa fuerit pars, intuentur pallæ
 fil-ntio, & celebrans suum officiū exequatur, si totum r̄u
 sit, tunc præmissa confessione minister denuò reincipiat
 officium ab illo loco, Hanc igitur oblationem, &c. Si verò post
 substantiationē pars effusa est, tunc similiter officium exe-
 nat. Si totū, ita quòd nihil hayserit, quod valdè enorme est,
 tunc ponat hostiā super propitiatorium, & minister denuò po-
 at vinum & aquam, & reincipiat, Hanc igitur oblationē, &c.
 confessione tamen præmissa, & hostia seruata sumatur postmo-
 am à ministro in fine Missæ, vel seruetur pro infirmis. Rursum
 concilium Aurelian. de consec. di. 2. statuit, quòd qui non benè
 custodierit sacrificiam, vt mus, vel aliud animal illud comede-
 xl. dies pœniteat. Qui autem perdidit illud in ecclesia, vel
 ais eius ceciderit, & inuēta nō fuerit, xx. dies pœniteat. In co-
 em etiam capitulo, ita sequitur, in Bacardo li. 5. Vnde scriptū
 st, Perfundens aliquid super altare de calice, quando essentur,
 ex dies pœniteat, aut si abundantius. 7. dies pœniteat. Qui au-
 cin

tem perfundit calicem dum Missa solennitas celebratur. xl. dies
peniteat. Si verò Missa celebrata presbyter neglexerit accipere
sacrificium, similiter. xl. dies peniteat. Et qui pollutus noctu-
no tempore acceperit sacrificiū. vij. dies peniteat. Qui negligenti-
am erga sacrificium fecerit, vt à vermib. consumptum, ad vi-
hilū deuenit, tres quadragesimas cū pane & aqua peniteat.
integrū inuentum fuerit, & in eo vermibus cōburatur, cinis
per altare recondatur. Et qui neglexerit, quaternis diebus sua
negligentiam soluat. Si cum amissione saporis sacrificium de-
coratur. xx. dies ieiunio explicantur. Qui verò conglutinatū
miserit. 7. dies peniteat, si sacrificiū fuerit sordida verustate
ditū, igne cōburēdū est, & cinis iuxta altare sepeliēdus, sicut
gitur in bucardo. lib. v. cap. omne. Item etiā notandū est, qd
naso sacerdotis celebrantis sanguis exierit, vel nausea super-
uenit, recipiatur in aliquo vasculo, ne sancta contaminentur
ter terso naso, vel ore abluto, reincipiat sub silentio, vbi dimi-
Si verò infirmitas superuenerit, innitatur super crepidinem
orā altaris, vel sedeat donec conualecat, & hic incipiat, vbi di-
sit, sed si nullo modo potest consummare ministerium, aliu-
cerdos paratus incipiat, vbi ille dimisit, prout dictū est in 6.
tic. super verbo. Hoc est corpus meū. Sed si incertū est, vbi
dimisit, tunc quia periculosum esset verba sacramenti iterum
vel pratermittere, posita oblata illa super propitiatorium mi-
stret denud, vt pramissum est. Sequitur mysteriū fidei, &c. I-
dicitur mysteriū fidei, quia aliud videtur, aliud intelligit
hoc credere iubemur, discutere non audemus, fides enim
est, nisi de occultis. Iuxta illud, Fides non habet meritum, &
supra Greg. de cōs. d. 2. quid sit ad fidē. dicit qd ideo dicitur
steriū fidei, quia credere debemus, qd ibi salus nostra con-
vel quia sine fide non fit hoc sacramentū, id est, sine ea illud
telligi plenē nō potest. Dicitur autē mysteriū, quia secretū
conditū habet dispensationē. p. q. multi. institutionem autem Ge-
cē, dicitur secretum Latine, & secundū Iuno. 3. de celeb. M.
cū Matthæ. nullus euangelistarum dixit hec verba. Ex his
& aliis scripturæ verbis, quidam dixerunt in sacramento al-
veritatē corporis & sanguinis Christi non esse, sed imaginē
rū, & hęc figurā, p. eo, quod scriptura memorat alio-
ties id, quod in altari suscipitur, esse sacramentū, & mysteriū
& exemplum. Sed hi profectō laqueū erroris incurrūt. De
etiā factū est in 6. parti. super verbo, Fregit. Nūquid enim
sacramentū altaris veritas nō est, quia figura est, Absit omne
si ramen hoc esset, ergo nec mors Christi veritas est, qd
est, resurrectio Christi veritas nō est, quia figura est, nā mors

& resurrectione, &
ele manifestē decla-
delictis nostris, &
nas Apost. Christus
sequamini velig-
in peccato moriam-
uamus. Si enim ve-
non fuit, & verē nō
vera non fuit sed ab-
anguores nostros
A. tatis ergo sacra-
in hoc sacramento
corporis. Et virtus
nis & vini, veritas
primū, oculo
corde percipitur. pr-
liū, est sacramētum
sed primū est sacra-
sacramenti. Secund-
ietus. Nam forma
verā & mysticā, sed
alica verō significat
multis hanc consi-
de & corpus Christi
archanitic ex diu-
is, vocatis, iustifica-
auit, hos & vocauit
Apost. Vnus panis,
iacta est arca Don-
p. alba spinz simili-
Sanguis Christi est
tes, & alterius rei e-
est res & continen-
sacramentum e-
imitatē ecclesiasticā
quam aliud ibi cer-
ines panis & vini,
narem hic dicitur
tus enim est
us autē iustifica-
n. Hinc ergo
is, spiritus, & vita

& resurrectionem, Christi figurā & imaginem, & similitudinem
 esse manifestē declarat Apost. dicens, Christus mortuus est pro Ro
 delictis nostris, & resurrexit propter iustificationē nostrā. Et Pe 1.
 irus Apost. Christus passus pro nobis, vobis relinquens exemplū,
 ut sequamini vestigia eius. Ergo mors Christi, exemplū fuit ne
 in peccato moriamur, & resurrectio eius, exemplū fuit ut
 viuamus. Si enim veritas non fuit, ergo Christus verē mortuus
 non fuit, & verē nō resurrexit, sed mors eius & resurrectio eius,
 vera non fuit sed absit hoc. Nam Prophe. de eo prā dixit, Verē E
 languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit.
 Altaris ergo sacramētum, est veritas & figura. Triā quippe sunt
 in hoc sacramento discreta, videlicet, Forma visibilis. Veritas
 corporis. Et virtus spiritalis. de conse. dist. ij. corpus forma pa
 nis & vini, veritas carnis & sanguinis, virtus charitatis & unita
 tis. primum, oculo cernitur. Secundū, animo creditur. Tertium
 corde percipitur. primum, est sacramentum, & non res. Secun
 dū, est sacramētum, & res. Tertium verō, res & non sacramētū.
 Sed primū est sacramentum geminæ rei. Tertium, est res gemini
 sacramenti. Secundum autem, est sacramentum vnius, & res al
 terius. Nam forma panis utramq; Christi carnē significat, id est
 verā & mysticā, sed veram carnē & continet & significat, my
 sticā verō significat, sed non continet. Sicut enim vnus panis
 multis grānis conficitur, & vinum ex diuersis racemis cōstituit, Rom. 8.
 sic & corpus Christi ex multis membris componitur, & unitas
 eucharistiz ex diuersis personis cōstitit, sicut in prādestina 1. Cor. 13.
 tis, vocatis, iustificatis, & glorificatis. Nam quos Deus prādesti
 nauit, hos & vocauit, & quos vocauit, hos & iustificauit. Vnde &
 Apost. Vnus panis, vnum corpus, multi sumus. in cuius rei typū
 facta est arca Domini de lignis Sethim, quæ sunt unputribilia.
 & albæ spinæ similia. patet igitur, qd substantia corporis & san
 guinis Christi est sacramentum & res, sed alterius sacramētū est
 res, & alterius rei est sacramētū & res, sed alterius sacramenti
 est res & alterius rei est sacramētū. Est enim res primi, quia fi
 guratur & continetur à primo, videlicet à forma visibili, &c. & r
 est sacramentum tertij, quia significat, & efficit tertium, id est,
 unitatē ecclesiasticam. Dicitur ergo hoc mysterium fidei, quo
 niam aliud ibi cernitur, & aliud ibi creditur. Cernitur enim, spe
 cies panis & vini, & creditur veritas carnis & sanguinis. Quod
 autem hic dicitur mysterium fidei, alibi dicitur spiritus & vita.
 Spiritus enim est mysterium, secundum illud. Litera occidit, spi
 ritus autē viuificat, & fides est vita, secundum illud, iustus ex fi 2. Cor. 3.
 de vi. t. Hinc ergo Dominus ait, Verba quæ locutus sum vo 1. Cor. 1.
 bis, spiritus, & vita sunt. Verum 3. cum consecratio perficiat Ioan. 6.
 sacra

sacramentum; & post consecrationē non sit in altari panis, aut vinum, quātur quis panis est corporis, aut quod vinū est sanguinis sacramentū? Nā si dicatur, q̄ panis qui fuit, vel vinum, quod extitit, profectō nec ille corporis, nec illud est sanguinis sacramentum, quia panis transiit in corpus, & vinum in sanguinem. Si verō dicatur quod sit species illa, quæ remansit. Illa quidem nec extitit ex granis, nec confluit ex racemis, quoniā ex his non provenit accidens, sed substantia. Quā ergo similitudinem assignabimus inter sacramentum rei & rem sacramēti? Nam si sacramenta non haberent similitudinem rerum, quārum sunt sacramenta, propriē sacramenta nō dicerentur, sicut sacramentum baptismi, quod est ablutio carnis exterior, similitudinem habet significati, quod est ablutio mētis interior. Sane sacramentum utitur in eo gerit similitudinē corporis, in quo panis similitudinem repræsentat, species ergo panis, sacramentum est corporis non solum ratione rei significatæ, verum etiā ratione contentæ. Quæritur autē, utrum species ꝑ panis, & veritas corporis vnum sint sacramentum, an diuersa? Et videntur diuersa. Cū autē diuersa sint signa, videtur quod diuersa sint sacramēta. Præterea, scriptū est, Proficiant in nobis quæsumus dñe tua sacramenta, &c. quæ verba sub tit. de oratione nouissimi, exponētur. Sed videtur cōtra, quod sint solum vnum. Cū enim eandem rem sacramenta significant, videtur, q̄ idē sint sacramenta. Præterea legitur, Præsta vt hoc tui corporis & sanguinis sacramentū, nō sit nobis reatus ad poenā. Super hoc dicunt quidā, q̄ forma panis & vini, sunt vnū sacramētū, nō ꝑ vnum significatū, sed propter vnū contentum. Species autē panis & veritas corporis, sunt vnum sacramentū, nō propter vnū contentū, sed propter vnum significatū. Hi debēt cōcedere, q̄ sicut diuersæ res propter idē, & vnū significatū, idem sunt sacramenta, sic eadē res propter diuersa significata, diuersa sunt sacramēta. Quibus obicitur, q̄ si species panis & veritas corporis, idem sunt sacramentum, cū species panis sacramētum sit corporis, ergo veritas corporis idē est sacramentum, & ita idē est sacramentū sui. Sed hoc non procedit, quia species panis, & est quoddam sacramentū, quod est veritas corporis, est quoddā, quod nō est illa, quoniā sunt duo sacramenta diuersa, ꝑ Alij verō dicūt q̄ siue diuersa sint significata, siue diuersa significantia, semper diuersa sunt sacramenta, quod oportet cōcedere q̄ in altari sunt ad minus quatuor sacramēta, videlicet species panis, & species vini, veritas carnis, & veritas sanguinis. Præterea, cū panis & vini diuersa sint accidētia, vt sapor, & odor, pōdus & color, quātitas & figura, videtur q̄ singula ꝑ se

fin

et varia sacramēta, quod est sacramentum. Ad hoc potest respondere, q̄ species panis, sunt vnū sacramētum, sed omnia sunt cōiuncta & signa positiua. Naturalia sacramenta sunt, quæ ꝑ se pertinet, significat quæ significat ante illa. Positiua sunt illa. Quorū alia sunt signa, et alia sunt signa reorum. Porro signorum reorum, vt agnus Pasche, quis enim vtriusque sacramenta: nō in vtraque dixerit sacramēta inter legalia & Euāgelica: hæc autē iustitia, quandoq; ista sacramēta ne signum rei sacramenti, vnde signa legalia, quod sacramentum, sunt, sacramentum, & autē actiue signatum. Nam omnia que res signi variè accipitur ꝑ signum sacramenti, sed sacramentum, te signi, sacramentum, secretum. Specie, id est, sacramentum, p̄ illud, id est, sacramentum, utroq; modo dicitur sacramentum. Sacramentum, in verbis, secundum, Leo namq; de Aduersariis veteris, quem deus significat prædicat, etiam, et cetera, quod inter spinas.

at varia sacramēta, qua enim ratione potius vñ, quā aliud di-
 endum est sacramētū? Sed cui⁹ rei sacramētū est odor, aut
 por? Ad hoc potest nō incōgruē respōderi, q̄ omnia simul ac-
 epta, sunt vñ Eucharistiæ sacramētū q̄ nullū per se solum
 significet, sed omnia simul panis spēcīe repræsentat, quæ corp⁹
 Christi cōtinet & significat. † Signorū autē alia sūt naturalia, a-
 a positiua. Naturalia sunt, q̄ secundū naturā significāt, quorū
 vñdam sunt, quæ p̄ antecēdēs, signāt consequēs, vt in rubore
 espectrali, significatur serenitas matutina. Alia sunt, quæ p̄ cō-
 sequēs significāt antecēdēs: vt fumo, vel cinere, significat ignis
 uisus. Positiua sunt illa, quæ secundū impositionem significāt.
 Quorū alia sunt signa rei sacræ, vt serpens æneus, erectus i ere
 no alia sunt signa rei nō sacræ, vt arcus triumphalis erectus i bi-
 ro. Porro signorū rei sacræ alia sunt sacrā, vt baptisᵐ: alia nō
 sacrā, vt agnus Paschalis. Sacra sunt signa noui test. nō sacrā ve-
 teris: quis enim vtrq; sint signa rei sacræ, id est, re sacrā signi-
 ficantia: nō tñ vtrq; sunt sacrā, id est, iustificātia: licet nōnulli
 dixerūt sacramēta legalia iustificasse. Hæc. n. est † differentia
 inter legalia & Euāgelica sacramēta, quia illa significabāt tan-
 tum: hæc autē iustificāt & significāt. Verū quandoq; largē,
 quandoq; strictē sacramētū accipitur. Largē, secundū quod
 omne signum rei sacræ sit sacrū, huc nō factū, dicitur sacramē-
 tum: vnde signa legalia, sacramenta dicuntur. Strictē secundū
 quod sacrū solummodo signū dicitur sacramētū. de conse-
 crat. ii. sacrificium, &c. signū &c. spēcies. j. q. j. multi. Sacramen-
 tum † autē actiue & passiue, quasi sacrū signās, vel sacrum si-
 gnatum. Nam omne sacramētū quandoq; signum rei, quando
 que res signi variē nuncupatur: secundū quod sacramētum
 accipitur p̄ signo tali Sacramētū dicitur à sacro, & signū, qua-
 si sacrū signum. sed secundum quod sacramētum accipit p̄
 re signi, sacramētum dicitur à sacro, & secreto, quasi sacrum
 secretum. Species ergo panis, dicitur sacramētum acti-
 uè, id est, sacrum signās, vñtas autē ecclesiæ dicitur sacramen-
 tum passiue, id est, sacrū signatum. Corpus verò Dominicum,
 vñroq; mō dicitur sacramētum, id est, & sacrum signans & sa-
 crum. Sacramētum, † verò cōsistit in tribus, scilicet in rebus, in fa-
 ctis, in verbis, secundum proprietatē, similitudinē & interpre-
 tationē. Leo namq; secundum proprietatē, signat diabolu, vñ-
 de Aduersarius vester diabolus, tanquā leo rugiens circumit,
 quærens quem deuoret. Seminare, secundum similitudinē
 significat prædicare. Vnde, Exiit, qui seminat seminare semen
 suum, aliud cecidit in terram bonam, & aliud super petram, &
 aliud inter spinas. Emanuel, secundū interpretationē significat

1. Pet. 5.
 Luca. 8.

Christū. Vnde & Vocabitur nomē ei⁹ Emanuel, quod interpre-
tatur nobiscum De⁹. Res, vt aqua baptismi, factū: vt signaculū
crucis: verbū, vt inuocatio trinitatis. Singula reperiuntur ī ho-
excellētissimo sacramēto, res, id est, corpus & sanguis, factū, id
est, elca & porus, verbū, hoc est corpus meum, hic est sanguis
meus. Sequitur, Qui pro vobis & pro multis effundetur ī re-
missionē peccatorū, &c. Pro solis prędestinatis effusus est que-
rum ad efficaciam, sed pro cūctis hominibus quantū ad sufficien-
tiam. Effusio quippē sanguinis iusti, pro iustis, tam fuit diues a-
pretū, vt si vniuersitas crederet ī redēptorē, nullū omnino vi-
culū diaboli retineret, verbū. n. effusionis abundantia nota
xvi. q. j. reuertimini. peccatū autē duobus ⁊ modis remittit, v-
delicet quo ad meritū culpę, & hoc p sanguinis fidē, qua ius-
tificatur ā culpa, & quo ad debitū pęnę, & hoc p sanguinis p-
ritium, quo redēpti sumus ā pęna. Omnes. n. quasi oues errau-
mus, vnusquisq; in viā suā declinauit, & Dñs posuit in eo in-
iquitates omniū nostrum. Vnde vulneratus est propter iniqui-
tates nostras, attrit⁹ est ppter scelera nostra disciplina pacis n-
strę super eū, & liuore eius sanati sum⁹. Verē lāguores nostros
ipse tulit, &c. El. 3. Quia ergo iustus iniuste punitus est, iniuste
sunt liberati. Assumpsit enim in se pęnam pro omni b. v-
daret semp gratiā vniuersis. Hic autē sacerdos eleuat calicē, v-
illum populo ostēdat, nec est superflua hęc eleuatio, vt dict⁹
est in fine partic. pręcedētis. Et est notādum, q quādam eccl-
się duas habēt pallas corporales, & ibi eleuatur calix cooper-
tus cum altera eorum. In quo ostēditur, hoc sacramētum oc-
cultissimū fore, & difficillimū, ad intelligendū, q tēpore insti-
tutionis huius sacramētī sanguinis Christi inuincibiliter erat, q
inter venas eius existerat. Alię verō ecclesię vnā tātum habē
pallā, & ibi eleuatur discoopertus absq; velamine. Primò, ad
designandum q post institutionem huius sacramētī sangui-
Christi factus fuit visibilis per ipsius effusionem ī cruce. vnde
hic dicitur, Hic est sanguis meus, &c. In eo. n. q calix n̄ est co-
pertus cū palla, super qua est hostiā consecrata, designatur, q
sanguis Christi ā corpore effusus est, & separatus est. Secundò
quia hostia est super pallam corporalem: nec bono modo pos-
set alibi poni. Tertiò, quia propter ventū flatum, periculosum
est coopertum cum palla leuare. Et nota, quid sacerdos adu-
Christi repręsentans, dum dicit, Accipēs calicē parum eleua-
calicē, deinde benedicit & vt sine periculo calicem bened. ca-
illū in altari deponit. Subsequētes etiā d. c. accipite, parum te-
net eleuatū vsq; dū in altari eleuet, vt illū populo ostēdat. Sec-
tar. Hoc quotiescūq; faceritis, &c. Hęc clausula qā cōsecre-
tione

tionem tam corporis
debet dici. Sanē in
magna est nobis ad
mū differatur mor-
tē, nisi māducaui-
sanguinē, nō habebit
apt, secundum Apo-
s, de cōsec. d. 1. qui
post, probet seipsum
bibat, Dicit ergo
erō dicit eorū. Fa-
ciēdum: nō enim li-
sunt Zacharus. f. &
a domo sua suscep-
tes sub testū meū:
2. quotidie. Alij q
Philij certis dieb.
le hoc sub t. de ose-
mei credētes sua m-
quotidie necessar-
ura in vinea labora-
phyi per illud incor-
tionis Christi quoti-
die enim egemus,
hianum ergo sacrifi-
cām iteratur, est cō-
quitur, In mei mem-
quotidie mortis &
f. d. 1. corpus, &c.
manducaueritis pan-
annuntiabitis, donec
is, Hoc facite, in m-
is memoriā Dom-
ost quā creatū est
dominice passionis
us & picturis, & p-
in ecclesiis. Secu-
prędicata. Terti-
um altaris, in quo
er hoc pręmisit, &
es. Qui autē calicē
palla corporali: co-
quo luto lapide, q

DE SEPTIMA PARTE CANONIS. 178

onem tam corporis quā sanguinis, respicit, post depositū calicē, debet dici. Sanē in perceptione corporis Christi & sanguinis magna est nobis adhibēda discretio. Cauendum est enim, ne si imitū differatur mortis periculum incurratur, Domino proteāte, nisi māducaueritis carnē filij hominis, & biberitis eius sanguinē, nō habebitis vitā in vobis. Si verō quis indignē suscepit, secundum Apost. iudiciū. s. dānationis sibi māducat & bibit, de cōsec. d. 2. qui scelerate. & ca. seq. ideōq; secundū eūdem Apost. prober seipsum homo, & sic de pane. illo edat, & de calice bibat. Dicit ergo quisquā cōmunicādū esse quotidie. Alius erō dicit ecōtra. faciat igitur vnusquisq; quod piē crediderit acciēdum: nō enim ligauerunt adinuicē, nec alter alteri se proposuit Zacharus. s. & ille Cēturio cū alter eorū gaudēs Christū in domo sua suscepit: & alter dixit. Dñe nō sum dignus, vt inres sub tectū meū: & hoc est quod Aug. ait. xij. de illa. de cōse. l. 2. quotidie. Alij quotidie communicant corpori & sanguini Dñi: alij certis dieb. accipiūt quod liberā habet obseruantiam, de hoc sub ti. de osculo pacis dicitur. Et nō q̄ licet Christus semel credētes sua morte redemerit: ecclesia tamē hoc sacramentū quotidie necessariō reperit, ob tres precipuē causas. Primō, quia in vinea laborantes, eo quotidie reficiūt. Secūdo, vt neophyti per illud incorporētur Christo. Tertiō, vt memoria passionis Christi quotidie mētib. fidelīū, ad imitādū infigatur, quod die enim egemus, ideōq; panis quotidianus vocatur. Quotidianum ergo sacrificiū, vt probat Paschasius Papa. de cōs. d. ij. cū iteratur, est cōmemoratio, nō iteratio passionis. Et ideō sequitur, *In mei memoriā facietis.* i. in hoc sacramēto vobis quotidie mortis & passionis Christi memoria renouabitur, de cōs. d. 2. corpus, &c. iteratur. Vnde 1. ad Cor. 10. Quotiescunque manducaueritis panē hunc, & calicē biberitis, mortem Domini annuntiabitis, donec veniat, propter quod ipse d. c. bat Apostolis, Hoc facite, in meam commemorationē. Hanc vltimam nobis memoriā Dominus reliquit, prout dictum est super verbo, Postquā cenatū est. Et nota, quod habemus triplex memoriale idomine passionis, s. primum, quantum ad visum in imaginibus & picturis, & propterea crucifixi imago depingitur in libro & in ecclesiis. Secundū, quātum ad auditū, scilicet passio Christi prādicata. Tertiū quantum ad gustum, scilicet sacramentum altaris, in quo Christi passio patenter exprimitur, & propter hoc prāmisi, & memoriā v. Et sequitur, vnde & memores. Qui autē calicē discoopertū eleuant, illum in hoc loco cū palla corporali cooperiunt, innuentes quōd si pulcro Domino aduoluto lapide, clausum est ostium monumēti, vt d. Mat. d. e.

Joan. 6.
1. Cor. 10.

1. Cor. 10.

Luz. 1.
Mat. 26.

- 1 Canonis pars octava. Et eius interpretatio. Et nu. 4. 9. 10.
- 2 Deus, propter nos, proprio filio non perpercit.
- 3 Sacerdos quare brachia extendat in octava parte canonis.
- 4 Digiti consecrati, a sacerdote constringuntur, in viij. parte canonis tribus de causis.
- 6 Cruces quinque super hostia, quid significant.
- 7 Signa cur fiant super Eucharistia.
- 8 Hostiam puram, &c. illa pars canonis, quam variè exponatur.
- 11 Offerre Deo quid, & qualiter debeamus. Et in quo peccarit Cain Deo offerendo.
- 12 Abrahe sacrificium, gratum Deo. Item, Melchisedech. 13.

De octava parte canonis. CAP. XLIIII.

Vnde & memores, &c. Octava. † pars, quia Dominus ipse præceperat in c. Simili modo, & hoc in sui memoriam facimus. Idcirco in hac parte tria sibi commemoranda proponit ecclesia, scilicet tam beatam passionem, necnon & ab inferi resurrectionem, sed in celos gloriosam ascensionem, quorum primum, id est, passio excitat charitatem, secundum, id est, resurrectio, corroborat fidem, tertium, id est, ascensio, lætificat spiritum. **i. Cor. 16.** Quid enim in nobis magis charitatem accendit, quam quod proprio filio suo non perpercit Deus: **Rom. 8.** Quid magis in nobis fidem confirmat, quam quod Christus resurrexit a mortuis: Sicut. n. in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur. Quid magis in nobis amplificat spiritum, quam quod Christus ascendens in altum capti. dux. ea. de ho. ut ubi ipse est, illic sit & minister eius. † Sacerdos igitur hoc repræsentat dicendo, tam beatam passionem, manus in modum crucis extendit, ut habitu corporis, manuum Christi extensionem in crucem repræsentet, quod tamen alij faciunt quando dicunt, Hanc igitur oblationem, repræsentantes crucifixionem statim secutam. Et quia Christus prolixius orans, factus est in agonia, dedit agoniam illam habitu oculorum & faciei quodammodo repræsentat. Dicens autem, nec non & ab inferis resurrectionem, illas ad se, ut prius reducens, eas parum erigit, unde in canticis **Abac. 3.** Abacuc, altitudo manus suas levavit, & hoc in signum, quod Christus inustus leo surrexit a mortuis. ite dicens, sed & in celos gloriosam ascensionem, eas erigit æqualiter usque ad humeros, in signum, quod Christus elevatis manibus ferebatur in celum, & sedet ad dexteram Dei patris. † Quod igitur dicitur, unde & memores &c. sic est intelligendum, quod nos esse sacerdotes profiteremur & plebani in memoriam esse restamur Christi filij tui, &c. sacerdotes quod memores & instructi esse debet, quia ipsi Missam celebrant &

sacramentum Christi ex
debet, quia Christi
plebe passus est o
cepto sanctifica
et indices, nec d
ag. vel signa fieri, q
delicet aliquid t
videlicet, in lignu
sper. mo. filius pat
cores tam beata pas
d. qui corpus
um, q. fideles illud f
tate coniuncti, & fi
ad oram diu. dant
tam expedit separar
d. spiritualia elevari
us temporalia adm
cat q. corporis &
nes & corpus sacer
stringuntur, ne p
ens cadat. Quia ven
passionis, ideo statim
morat recolens, in o
ab. quens exponit
desuper calicem remo
tur. Nam ubi dicit: f
immaculatam panem
petus, quantum c
nec, significans quon
totidemque pedu
quod Christus quon
facit sacerdos super
vrumque patet in
panis separatur a
none, & quando osti
da pars crucis soli
que ad calicem de
pos Christi sustinu
to cruces, separati
significent. Sed cu
bram, nam mater
as & sanguinis, n
sacerdos vltimus

crificium Christi exēplo offerunt. Plebs etiam sancta memor
 se debet, quia Christus non solum pro sacerdotib. verum etiā
 o plebe passus est quæ sancta dicitur, quia fide & baptismo
 excepto sanctificata est. Itē fex nunc stringuntur digiti. spoli-
 ces & indices, nec disiunguntur, nisi quando oportet hostiam
 ungi vel signa fieri, quod sit primò ob reuerentiā sacramenti,
 & videlicet aliquid tangant, post tactū corporis Christi. Secun-
 dò, videlicet, in signum, quod in hoc sacramento secundus acce-
 ptus, primo. i. filius patri obedit, & idē subiicitur, Unde & me-
 mores tam beatæ passionis, resurrectionis, & ascensionis, &c. Ter-
 tiò, digiti qui corpus Christi tetigerunt, iunguntur ad ostendē-
 dum, quod fideles illud fide & deuotione tangētes debent esse cha-
 ritate coniuncti, & sicut digiti in tangēdo, & signando ab inui-
 cē ad oram diu. duntur, sic & fidelium operationes in hac vita,
 cum expedit separantur, quoniā quandoque p. contemplationem
 spiritualia eleuātur, & quandoq; pro mundanis necessitati-
 bus temporalia administrant. Quartò digitorum cōiunctio in-
 dicat quod corporis & sanguinis Domini nostri sacramento, &
 nēs & corpus sacerdotis inseparabiliter esse debēt affixa. Quin-
 tò stringuntur, ne puluis seu particula hostiæ illis fortē adhæ-
 rens cadat. Quia verò ecclesia dixit se memorem ⁊ dominicæ
 passionis, idē statim acerbiorē speciē ipsius passionis comme-
 morat recolens, in quinque crucib. quinque plagas, sicut enim
 subsequens expositio declarabit, abhinc vsque dum corporale
 desuper calicē remouetur, dominicæ passionis ordo memora-
 tur. Nam vbi dicit sacerdos hostiā purā, hostiā sanctā, hostiam
 immaculatā, panē sanctum vitæ æternæ, & calicem salutis per-
 petuæ, quinarium crucis signaculū imprimit super oblatā & ca-
 licē, significās quinque Christi plagas, videlicet duas manuum
 totidemque pedū & vnā lateris, vel quinque cruces, significāt,
 quod Christus quinque secula redemit. Tres autē cōmuniter
 facit sacerdos super oblatam & calicem, quoniā in trib. verbis
 vtrunque pariter intelligitur Nunquā enim in crucis signaculo
 panis separatur à calice, nisi cum separatim nominantur in ca-
 none, & quādo ostia collocantur à ministro in latere calicis, re-
 cta pars crucis solummodo super panem, transuersa verò vs-
 que ad calicem debet protendi, quoniā recta pars crucis, cor-
 pus Christi sustinuit, transuersa verò brachia distendit. Dux ve-
 rò cruces, separatim factæ animam Christi separatā à corpore
 significāt. Sed cum iam plenē & perfectē sit consecratio cele-
 brata, nam materia panis, & vini iam transit in substantiā car-
 nis & sanguinis, nec vterius potest deteriorari, vel meliorari, &
 sacerdos vterius vitur suis, non Christi sermonibus, de cōsec-

dist. 1. panis est. Queritur ¶ quare super eucharistia adhuc benedictionis insignū imprimitur, aut aliquod consecrationis verbū profertur? Præterea quædam subiunguntur in canone inuicta, q̄ nōdum sit trāsūbitatiāo cōsummata. Super hoc dicunt quiddā de cōc. d. 2. vtrū. q̄ scri. p̄tura nō attēdit hic huiusmodi angustias tēporis, sed sacerdos cū nō possit simul multa proficere, agere ita loquitur & agit, ac si tempus staret, & essent adhuc faciendā, quæ in principio sermonis nondū erant facta: & verba & signa nō ad tēpus suæ prolationis, sed ad conceptionē loquentia sūnt referenda. Iuno. Papa 3. dixit, q̄ in canone aliæ verba significant: & illud signa prætendunt. Nāque verba principaliter spectant ad eucharistiā cōsecrandā: signa verō principaliter pertinent ad historiā recolēdā: nā verbis vtimur ad cōsecrandū panē, & vinum in corpus & sanguinē Iesu Christi: si quis vtimur ad recolendū ea, quæ per hebdomadā ante Paschæ gesta sunt circa Christū. Patet ergo, q̄ quantū ad ordinē eucharistiæ cōsecrandæ, c. illud: Qui pridie quā pateretur, &c. in fine canonis subiici debuisset, quia in eo consecratio cōsummatur, sed quoniā impedisset ordinem historiæ recolendæ, qui quod fuit gestum in medio, poneretur in fine. Prouidus canonis ordinator, vt ordinē seruaret historiæ, quasi quadam necessitate cōpulsus, capitulum illud: Qui pridie, &c. quasi cor canonis in medio collocauit, vt quæ sequitur intelligatur præcedere secundū illam figurā, quæ sæpē fit, vt quæ narratione præcedit intellectu præcedat, vel potius, vt tā literæ, quā historiæ suus ordo seruetur. Dicatur itaque q̄ pertinet signa ad historiā passionis recolendā, quia significant quinque sensus, qui tunc re vera patiebantur in Christo, vel quinque eius plagas, vt dictū est: sed verba nō pertinet ad eucharistiā cōsecrandā imō pertinet ad eucharistiā cōsecratā, hoc modo nos serui, videlicet sacerdotes, sed & plebs tua sancta. i. populus Christianus. Nam q̄ populus agit voto, sacerdotes peragunt ministerio. Offerimus præclarā maiestati tuæ. i. præ ceteris clarā. Nam si iusti fulgebūt sicut sol, in regno patris eorū, quantō clarius maiestas diuinæ præfulget: De tuis donis. i. de frugib. segetum, & hoc quantum ad panem, qui est consecratus in carne. Ac datis. i. de frugibus arborum, & hoc quantum ad vinum, quod est consecratum in sanguinem. De ¶ His inquam & illis offerimus hostiam purā hostiam sanctā, hostiam immaculatā. i. eucharistiā immanē ab omni culpa originali, veniali, & criminali. Vnde dicitur hostia, dictū est in 6. part. super verbo, Qui pridie. Vel puritatem ad cognitionē, quasi puro corde sanctā, quantum ad locutionē, immaculatā, quantum ad operationem, quia peccata

Mat. 23.

inō fecit, nec dolum
sanctorum. i. san
am ad stolam carnis
am ait, secundū illu
quis manducau
feriam secundo mo
atur hostia pura
us vitæ æternæ, qui
etur, quia relectio
Christus oblatu
peccati. Sancta, quia
tribus ecclesia sanct
hos liberaret de mo
maticum, quasi via
in celorū inebriat
ac datis. Dona sunt
mus hostiam purā
suam immaculatā
ratam, sanctā, i. se
datam, hostiam de
Sequitur, Supra qu
stantiā, eāque
orat, p̄ ipsius accep
tum acceperet xpo
spectu placabū di
aliquando: sed tunc
serenat, cūm trise
rat secundum illu
misereatur nostri
notatur quod sac
tiatorium, se quo
pergit intū taber
nū eius propitiati
eū habuit nune
o ¶ habere dignu
sicuti similiq̄ diu
ceptus est hic sa
hain, q̄ obtulit M
ritas, quā figura
bemus attenler
quidē offerēs, r
o egit, peccauit
retineus sibi sop

tun

non fecit, nec dolus inuentus est in ore eius, sup. hoc est pe-
 em sanctorum. i. sanctificantē, supple. datorē vitæ æternæ, quā
 um ad stolam carnis, & calicē salutis perpetuæ, quantum ad ho-
 am aīæ, secundū illud, Ego sum panis viuus qui de celo descē
 in. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternū. Possunt
 etiam secundo modo hæc verba exponi, vt videlicet Christ⁹
 licatur hostia pura quia cōceptus est sine peccato, dicatur pa-
 nis vitæ æternæ, quia est resectio Angelorū, & calix salutis per-
 petuæ, quia resectio est hominū. Vel tertio modo, hostiā purā,
 quia Christus oblat⁹ est, vt nos liberaret de seditate originalis
 peccati. Sactā, quia vulneratus est, vt supersuēt sacramento
 quibus ecclesia sanctificatur. Immaculatā, quia mortuus est, vt
 nos liberaret de morte æterna. Panē vitæ æternæ, quia est nostrū
 viaticum, quasi via. Et calicē salutis, perpetuæ, quia est resectio
 angelorū inebriās in patria. Vel sic quarto modo, de tuis donis
 ac datis. Dona sunt, in re æterna, data, in opera tēporalia. Offeri-
 mus hostiam puram, s. corporis, hostiā sanctam, s. sanguinē, ho-
 stiam immaculatam, quo ad vtunq;. Vel puram, i. ab aliis sepa-
 ratam, sanctam, i. sanctificatam, immaculatam, i. ā maculis emū-
 datam, hostiam de corde puro, cōscientia bona, & fide nō ficta.
 Sequitur, Supra quæ, &c. Cū autē orauerit, pro hostia trāsub
 stantianda, eāque iam transsubstantiatam patri obtulet, nūc
 orat, p. ipsius acceptatione, vt ea ad instar antiquorū sacrificio-
 rum acceptet propitio (supple) nobis, ac sereno vultu, id est, re-
 spectu placabilis digneris respicere, non q. vultus eius mutetur
 aliquando: sed tunc Deus vultum suum super nos illuminat, &
 serenat, cū misericordiam suam super nos exhibet, & declara-
 rat secundum illud Psal. Illuminet vultum suum super nos, & Psal. 66
 misereatur nostri. Item per hoc, quod dicit, digneris respicere,
 notatur quod sacerdos noster vultum habet versum ad propi-
 tiatorium, id est, quo in proce. huius partis dictum est, & tunc as-
 pergit intus tabernaculum, dum per misericordiam Dei, qua-
 rit eius propitiationem, vt habeat Deus illa munera accepta, si-
 cut habuit munera Abel iusti. Vnde sequitur, Sicuti accepta
 habere dignatus es munera Abel, &c. Hoc autem aduerbiū
 sicuti similitudinē innuit, nō exprimit q̄ritatē. Multo quippē ac-
 ceptus est hic sacrificiū Deo q̄ obtulit Abel, q̄ obtulit Abra-
 ham, q̄ obtulit Melchisedech, valet. n. amplius res, q̄ vmbra, ve
 ritas, quā figura. Ipsam ergo similitudinē magis, q̄ quāritatē de-
 bemus attendere. Offerendo igitur, similes sumus Abel rectē
 quidē offerēs, rectē nihilominus diuidamus, quod quia Cain
 o egit, peccauit, sua nanq; rectē, cui debebat, obtulit Deo, sed
 retinens sibi sūpsum, & cor suū subtrahens Deo malē diuisit,

- Abel aut acceptū Deo intus in corde obtulit holocaustū, quia nō se sibi retinuit, sed Deo totū se subdidit & impēdit. Et ideo legitur in Gene. Respexit Deus ad Abel, & ad munera eius. Ad
- Ge. 4.** Cam verō & ad munera eius nō respexit, xliij. q. v. scriptū. Prius respexit ad Abel, & postea ad munera eius, quia nō offerētes munera, sed munera ab offerente placuerunt. † Similiter & Abrahā egregius fide, totū prius se offerebat altissimo, & propterea cū suā duceret offerēda, placidas ei hostias offerebat, q. ut nos scientes imitaremur, paternos ab illo Deus exegit affectus. Tolle, inquit, filium tuū vnigenitum, quē diligis Isaac, & offer eum in holocaustum super vnum mōtium, quē mōstrauero tibi. Statimque prōptum & obediētē inuenit, in dō nobis ostendit. Melchisedech † quoq; nifi se prius acceptū Deo sacrificium obtulisset, futurorum causas min. nē prau. d. llet, quartū intuitum mysticum panis & vini primus obtulit sacrificium, erat. n. sacerdos Dei altissimi. Nominantur igitur isti tres patres ver. test. quia illi eorum sacramenta, specialius ceteris, hoc sacramentum præsinauerant. Quid enim per manus Abel offerentis de primogenitis gregis, nisi Christus primogenitus, in multis fratribus, exprimitur, qui malitiose occisus est à populo Iudæorum, sicut ille inuidiose à fratre suo: Nam secūdu Apost.
- Rom. 8.** Ipse est agnus Dei, qui occisus est ab origine mundi. Quid per
- Apoc. 5.** sacrificium Abrahæ dilectum & vnicū filium offerentis, nisi
- Rom. 8.** Christi passio designatur: de quo dicit Apost. Proprio filio suo
- Mat. 17.** non pepercit Deus, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Hic
- Psa. 109.** est (inquit) filius meus dilectus, in quo mihi complaceui. Oblatio quoq; Melchisedech tam propriè nouum sacrificium præsinauit, vt inde prædictum sit, Tu es sacerdos in æternum secundū ordinem Melchisedech, qui secūdu Apost. assimilatus per omnia filio Dei, manet sacerdos in perpetuum. Abel, dicitur puer, non tam à pueritia, quā à puritate, secūdu illud Ecce puer meus dilectus, quē elegi: polui super eum spiritū meum. Abrahā dicitur Patriarcha, non ita Israeliticæ plebis, quā populi Christiani, illius per carnē, huius per fidē, secundū illud, Non ultra vocabitur nomen tuum Abram, sed appellabis Abrahā, quia patrem multarum gentium constitui te. Melchisedech interpretatus est, Rex iustitiæ, deinde Rex Salem, i. p. cis, propter illud quod legitur, Orietur in diebus eius iustitia & abundantiā pacis, donec auferatur luna, sanctum sacrificium, immaculata ram hostiam, hoc addidit in canōne, Leo Papa j.

SVMMA.

- 1 Christus quomodo sanguinem suum adspersit.
- 2 Sacerdos cur se inclinet, dicitur supplices, &c.

Cruces tres sunt a
Sacerdos, cur se inclinet
Dicitur cur manus
Sacramenti dignitas
Canonis interpretatur
Angelus ad iustas

De nona parte
Vpplices te rogar
bat, & in prope hu
& aram, & extenu
et aspergit patrem
ampiam, aram asper
or. Extentus sac
mri qui in terris su
na hoc sacrificium
per hos aspergit, n
tium supernorum
a precedenti part
blime altare, cōm
to post cenam, ex
edron, & procellu
xit, Pater, si fieri p
d & tēno abiit &
gonia prolixius or
panis decurrētis
ēs, Surgite, eamus,
arē dedit eis signu
sus † procidit orans
nolmās orat & dicit
limatio significat e
proremio canonis:
tione. Itē dicens
nel altare per quo
lis ab oratione su
tas Trinitati quæ
nanum. Alij bis ac
psum in anima &
sus orabat tertio
neit tres cruces. P
ui cui corpus, & l
etia signando lei
nclisti totē prop

Cruces

DE NONA PARTE CANONIS

Cruces tres factæ à sacerdote, super oblatam quid significet.
Sacerdos, cur se inclinet, cancellatq; manibus, ante pectus.
Diaconus, cur manus, in nona parte candidis lauet.
Sacramenti dignitas & excellentia.
Canonis interpretatio, in octava parte, & nu. 9.
Angelus adscat sacerdoti celebranti.

De nona parte canonis. CAP. XLIII.

Supplices te rogamus, &c. Nona pars Pontifex, vt lex iubebat, & in proo. huius partis dictum est, aspergebat tabulam & aram, & exterius sacrum sanguine pacifico, & Christus toties aspergit patrem sanguine, quoties eum placat per carnem assumptam, aram aspergit, quandiu numerum restaurat Angelorum. Exterius sacrum aspergit, dum homines sanctificat, & patri qui in terris sunt, reconciliat. Sacerdos eosdem aspergit, quia hoc sacrificium placat Deum, & veniam impetrat, & sic etiam super hos aspergit, nam qui nos emendat, aug. neatat numerum iuniorum supernorum. Aspergit etiam intus tabernaculum, prout in præcedenti particula dictum est. Dum autem hic nominat sublime altare, commemorat sancta sanctorum. Sanè hymno dicto post eam, exiit Iesus in montem oliueti trans torrentem Ios. 18. Cedron, & processus pusillum cecidit in faciem suam, orans, & Mat. 6. Ilixit, Pater, si fieri potest transfer calicem huic à me. Sed & secundo & tertio abiit & orauit eundem sermonem dicens, & factus in Mat. 26. agonia prolixius orabat, & factus est sudor eius sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram, Tunc venit ad discipulos suos dicens, Surgite, eamus, ecce appropinquat qui me tradet. Traditor autem dedit eis signum dicens quem oscularus fuero ipse est. Iesus proci- dit orans & dicens Pater si fieri. &c. ideo sacerdos se inclinans orat & dicit, Supplices te rogamus, &c. vel sacerdotis inclinatio significat emissionem spiritus Christi prout dictum est in proo. canonis. De inclinationibus dictum est sub tit. de cõfessione. Itē dicens vt quotquot ex hac altaris &c. osculatur semel altare per quod repræsentatur osculum proditoris postquam dñs ab oratione surrexit. Quidam ter osculantur agentes gratias Trinitati quæ per passionem Dñi genus reconciliauit humanum. Alij bis ad notandum geminam in Christo naturam seu ipsum in anima & corpore passum. Quia verò in agonia prolixius orabat tertio dicens eundem sermonem, ideo & sacerdos facit tres cruces. Primam super oblatam dicendo sacrosanctum filij tui corpus, & secundam super calicem dicendo & sanguinem, tertiā signando seipsum in facie dum dicit, Omni benedictione cœlesti fortè propter sudorem corporis crucem imprimens su-

per corpus: & pp guttas sanguinis crucē imprimens super sanguinē, & quia prociat in faciē suā orās, ideo imprimi sibi crucē in faciē. Vel potius crucē, quā sit supra corpus designat vincula, quibus est ligatū corpus, illa quā sit super sanguinē designat flagella, quibus allusus est, & sanguis eductus. De vinculis legitur, *M. nistri ludæorū cōprehēderunt & ligauerunt, vincientes, duxerunt & tradiderunt Pontio Pilato. De flagellis legitur* *Ioan. 19.* Apprehendit Pilatus Iesum, & flagellauit, cuius huore sanati sunt multi. *Mat. 26.* Per tertiam verō crucē, quā sit in faciē, recolitur illud, quod expuebant in faciē eius, & palmas in faciē eius dabant, & velantes faciē eius dicebāt, prophetiza nobis Christe quis est qui te percussit. Tertio, crucē quā sit supra corpus, martyrium Christi, quā sit supra sanguinē, martyrium sanctorum designat. Quarto, primā duarū crucēs significat, quod Christus pro duobus populis passus est. Tertia, quā sit in faciē, quod in corpore suo passus est. Alij, verō nō faciunt præmissas duas cruces. Cōsiderari etiam oportet quod sacerdos dicendo supplices, &c. stat inclinatus cancellatis manibus ante pectus, ad designandum, quod orationis humilitas per inclinationē designata, tunc demum & non aliā exaudiri digna est, si ex fide procedat pectoris, i. mentis. Fide, dicitur per dilectionem operante, quæ operatio per manus intelligitur. Quia verō quædam sunt opera vitæ actiua, quædam verō vitæ contemplatiua, sed opera vitæ actiua quodāmodo cancellantur ad opera contemplatiua vitæ, sicut sinistra ad dexteram, cōparatur, eo quod opera actiua sicut supposita seu inferiora ad opera contemplatiua disponent, & opera contemplatiua sicut superposita & altiora illa perficiunt & confirmant, & ideo in ipsa manu cancellatione dextra superponitur sinistra. Rursus orat cancellatis manibus ante pectus, quasi ipso facto dicat, Obsecro te per crucem & passionem tuam, ut iubeas hæc præferri, &c. Cancellatio enim manuum passionē, Christi figurat, & dextera per quam resurrectio, lætæ, per quam passio designatur superponitur, ut per hoc Christi resurrectio à mortuis insinuetur. Verūm in nōnullis ecclesiis diaconus infra actionem lauat manus, significans primò, quod Pilatus se lauit, cum se mundum à Christi sanguine proclamauit. Vel secundo, quod nostra sordida opera Christi passione mundantur. Tertio, quod nullus nisi mundus ad percipienda fidei sacramenta procedat. Sequitur. Iube hæc perferri, &c. tæ sunt profunditatis hæc verba, ut intellectus humanus vix ea sufficiat penetrare. Vñ B. Greg. de consensu di. ij. quid sit sanguis. & in fine dialogi, tati sacramenti dignus interpret de illis tanquā de re ineffabili penē, ineffabiliter loquēs, quis inquit fidelium habere dubiū possit in ipsa immolationis

hoia

ora ad sacerdotis vocem cœlos aperiri, in illo Iesu Christo: my-
crio angelorum choros adesse, summis ima sociari, terrena cœ-
stib. iungi, vnumq; ex inuisibilib. atq; visibilib. fieri: id ē etiam
ibi dicit, Vno eodēque tēpore ac momento in cœlum. i. cœ-
stem naturam rapitur, ministerio angelorum, consociandū in
corporis Christi, scilicet mystico, & ante oculos sacerdotis in
altari videretur. † Saluo tamen occulto cœlestis oraculi sacramē-
to, possent hęc verba licet simplicius tamen securius sic expo-
ni, Iube. i. fac hęc. s. vota fidelium. i. supplicationes & preces, per Heb. 1
† I. præsentiari, per manus sancti angeli tui. i. per ministerium
angelorum, qui sunt administratorij spiritus, & vota nostra co-
ram Deo offerunt, iuxta illud, quod ait Raphael angelus ad
Thobiā, Tho. 1. 2. Quādo orabas cum lachrymis, obtuli orati-
onem tuam Domino. Ex hoc tēgo euidenter apparet, quod an-
gelus sacris mysteriis adesse credendus est: non vt consecret,
quia hoc non potest, sed vt orationes sacerdotis & populi Deo
repræsenter, secū tu illud Apoc. Ascendit fumus aromatum in
cōspectu domini de manu angeli, quæ sunt orationes sanctorū.
In sublime altare tuum, supple, hoc est in conspectu diuinę ma-
iestatis tuæ, id est, in contemplatione maiestatis, & curiæ tuæ Dan. 7
cœlestis, nam ipse Deus, dicitur altare sublime. Exod. 20. Non
ascendas ad altare meum per gradus. i. in trinitate non facies
gradus. Porro sicut B. Augustinus determinat nō dicitur auge-
re offerre orationes Deo, quasi tunc primō Deus nouerit quid
velimus, quia Deus omnia nouit antē quā fiant, sed quia ne-
cesse habet rationalis creatura temporales causas ad æternita-
tē referre, siue petendo, quid erga se fiat, siue consulendo quid
faciat, aut quid Deo iubente implendum esse cognouerit, hoc
nobis, vel euidenter, vel latēter reportet. Possunt etiam secūdo Exod. 12
modo præmissa verba sic exponi. † Omnipotens Deus, iube
hęc scilicet panem & vinum perferti, id est, trāsmutari, in subli-
me altare tuum, id est, in corpus & sanguinem filij tui, super
choros angelorum exaltari, quia corpus Domini dictum est al-
tare, iuxta illud, Altare de terra facietis mihi, per manus angeli
tui, id est, per ministerium sacerdotis. Non enim secundum Au-
gustinum deponit ob aliud illic deferenda, nisi vt intelligatur,
quod illa fiant, id est, transubstantientur in eo sacerdotio, id
est, in eius mysterio, virtute spiritus sancti. Sed cū iam
transubstantiatæ sint, exponi possent tertio modo sic Iube
hęc, id est, corpus Christi mysticum, scilicet Ecclesiam Christi
militantem perferti, id est, associari, in sublime altare tuum, Len. 5.
id est, in Ecclesiam triumphantem, quæ dicitur altare: secū-
dum illud, Leuiticum Ignis in altari meo semper ardebit, id est,
feruet

& tuor charitatis in ecclesia triumphabit, & hoc per manus an-
 gelorum, per operationē & virtutē Christi filij tui, qui est magni
 cōsili angelus. Esa. 9 Ipse enim corpus tuū mysticū Deo patri
 cōiūgit, & ecclesie triūphanti. Quarto modo, hic angelus ma-
 gni cōsili Cōsiliarius ille, cuius cōsilio pater mūdū creauit, &
 recreauit sublime altare in cōspectu Dei est Christus crucifix⁹,
 sedēs in dextra patris. Igitur angelus fert hęc sacramēta in su-
 blime altare in cōspectu Dei, dū cicatrices ostēdēs, interpellat
 apud patrē pro nobis hęc sacramēta consicientib. Quæ verō
 sūt illa, quæ petit in sublime altare præferri, determinat Domi-
 nus deus, vt quorquor, &c per hoc enim demonstratur, corpus
 Christi mysticum quod Christus quotidie ad se trahit, per mē-
 bra, vnde Hier. patrē vocabis me, & post me ingredi nō cessabis.

SVM MA

- 2 Canonis decima pars. Et interpretatio. C. m. 4.
2 Ecclesia orat in missa, pro defunctis.
3 Dormientes hoc est mortui, resurgent.
5 Quiescentes in Christo, qui dicantur.
6 Paradisus, locus refrigerij.

De decima parte canonis. CAP. XLV.

Memēto etiā Domine, &c. † Decima pars. Hęc coniunctio etiā cōtinuat, sequētia proximē pręcedentib. vel dici potest q̃ superfluit. Nā in antiquis codicib. pręcedebat immediatē quędam oratio, incipiens, Memēto mei quāso domine. &c. in qua sacerdos pro se orabat vt dignē pollet offerre, vnde tūc rectē sequebatur. Memēto etiā domine famul. &c. Sed quia in multis modernis codicib. oratio illa nō inuenitur, idēd secundu illos istud etiā superfluit, vel quod melius est, respiciat aliud Memēto, quod pręcedit, in quo rogauit pro viuīs, hic autē orat pro defunctis. Orat t̃ ergo pia mater ecclesia, non solum pro viuīs, verū etiā pro defunctis, & eos deo patri sacrę obligationis intercessione cōmendat, certissimē credēs, q̃ sanguis ille pretiosus, qui pro multis effusus est in remissionē peccatorum, nō solum ad salutē viuētiū, verū etiā ad absolutionē valeat defunctorū Ideoq; Babilon. cōciliū, de cōsec. d. i. visum. statuit, vt in omnib. missarū solēniis loco cōpetenti, videlicet in hoc loco secretę, vel in diebus nō solēniib. in dominica enim die ob resurrectionē dominicā animę requiem creduntur habere, ecclesia pro defunctis Dominum deprecetur, iuxta illud Aug. Non sunt prętermittendę supplicationes pro spiritibus mortuorum, quas faciēdas pro omnib. in Christiana catholica societate laudamus. Et quia quādoq; defunt defunctis parētes, filij, cognati, amici, qui supplicationes p̃ eis effundāt, vna & pia

match

ratione, tota ecclesia
 ratione fulcipit tacite
 nem, innoc. quocum
 te conferat: non
 morte pollutent
 ecclesie non est, qui
 non. xij. q. ij. qua pte
 pes est, & res: na
 del signi fidei pro c
 mand. d. i. charitas q
 mand. d. i. adiuvit nume
 m. i. a signati ex om
 cis secundum illu
 reo uener enim fa
 lat, pro quo quid
 propter quod dicit
 non contritemini,
 aus inquit in eadē
 mine & omnib. m
 quorū maluerit de
 mitor est enim m
 ita Christus p
 ito quiescēt. f. se
 in fomme pacis, de
 it videtur hoc sup
 fomme pacis, fecer
 cre: pro ipsis Dom
 la generalē, & om
 rat. Hic autē vo
 mortui sunt habē
 latificecerūt pro p
 toris descendēti
 tis, tāquā nondū
 cer habeāt in cer
 est ardor poenitē
 & pacis, in quo n
 omnem lachrym
 q; luctus, neq; cl
 serunt, sed dele
 coram Domino
 locus refrigerii
 me transiunt, lu
 locus lucis cōm

DE DECIMA PARTE CAN.

inter i. tota ecclesia omnes defunctos sub g^{ra} commu-
 nationem suscipit tacitis illorum nominib^{us}. & eis exhibet commu-
 nationem. Innoc. quoq; Papa statuit eadē dist. de nominibus ve-
 nite consecrationem hostiæ non recitetur communia defun-
 torum possent enim populo recitari, sed Deo, quem nihil latet
 necesse non est, qui cū signo fidei nos præcellerūt. s. ad domi-
 num. xij. q. ij. quā pteposterū. in fi. non q. ibi sit fides aut spes, v-
 bi spes est, & res: nam fides eūacuatur, charitas nunquā excidit
 sed signū fidei pro charactere fidei Christianitatis recipitur de
 pœn. d. 2. charitas qui fideles ab infidelib. discernūtur, secundū
 illud: Audiui numerum signatorū ceterum quadraginta quatuor
 milia signati ex omnibus filiis Israel, & dormiūt in somno
 pacis secundum illud, in pace in idipsum dormiā, & requiescā.
 Frequenter enim sacra scriptura defunctos dormientes appe-
 lat, pro eo quia sicut i dormiētes euigilāt, ita mortui resurgēt,
 propter quod dicit Apost. Nolo vos ignorare de dormiētib.
 non contristemini, sicut & ceteri, qui ipse non habet. Et Domi-
 nus inquit in euāgelio, Lazarus amicus noster dormit, ipsis do-
 mine & omnib. in Christo quiescentib. in hoc loco sacerdos,
 quorū maluerit defunctorum debet agere memoriā specialem.
 finita est enim memoria mortis domini: & idē sequitur. Mors
 nostra Christus præcellit, & nos eius vestigia sequimur. In Christi
 sto quiescētib. ¶ Sed nonne, qui decesserunt cū fide & dormiūt
 in somno pacis, de quib. præmissum est, quiescūt in Christo, &
 sic videtur hoc superfluum? Sed quia sacerdos post verba illa, in
 somno pacis, fecerat specialem memoriā pro aliquib. idē sub-
 iungit, pro ipsis Dominus, & mox non incōpetenter supponit clausū
 lā generalē, & omnib. in Christo quiescentib. de quib. præmis-
 rat. Hic tautē vocatur quiescentib. in Christo qui in charitate
 mortui sunt habētes tamen aliqua purgabilia, eō q. non plenē
 satisfecerūt pro peccatis cōfessis propter quod ad locū purga-
 torij descenderūt, vbi existētes suffragio indigēt ecclesiæ militā-
 tis, tāquā nondū habentes in re pacem, & refrigeriū gloriæ, li-
 cet habeāt incerta & infallibili spe locū refrigerij. in quo non
 est ardor pœnarū, lucis in quo non est obscuritas tenebrarum,
 & pacis, in quo nō est cōflictus pugnarū. Nam absterget Deus
 omnem lacrymā ab oculis eorū, & iam non erit amplius ne-
 q; luctus, neq; clamor, sed nec ullus dolor, quoniam p̄iora tran-
 sierunt, sed delectabantur in multitudine pacis, cum placebūt
 coram Domino in regione viuentium. ¶ Paradisus dicitur ergo
 locus refrigerij, propter ardorē ignis purgatorij, per quē ani-
 mę transeunt, iuxta illud Psal. Transiuntus per ignē, & aquā, &c.
 locus lucis cōtra tenebras inferni, de quib. Mat. 23 Mittite cū

1. Cor. 1

Apost. 4

Psalm. 4

1. Thes. 4

In Christi

1. Cor. 1

¶ Sed nonne,

in Christo,

¶ Sed quia

idē subi-

clausū

lā gene-

¶ Præmis-

rat. Hic

in Christo

quiescentib.

in quo

est ardor

& pacis,

nam ab-

sterget

Deus

omnem

lucrymā

ab oculis

eorū,

& iam

non erit

amplius

neq;

luctus,

neq;

clamor,

sed nec

ullus

dolor,

quoniam

p̄iora

tran-

sierunt,

sed de-

lectaban-

tur in

multi-

tudine

pacis,

cum

place-

būt

coram

Domino

in re-

gione

viuen-

tium. ¶

Para-

disus

dicitur

ergo

locus

refrige-

rij, pro-

pter ar-

dorē

ignis

purga-

torij,

per quē

ani-

mę

tran-

seunt,

iuxta

illud

Psal.

Transi-

untus

per

ignē,

& aquā,

&c.

locus

lucis

cōtra

tene-

bras

infer-

ni, de

quib.

Mat.

23

Mitte

cū

in

0. IUL

pe per manen
 tu: cui et mag
 yfici Deo par
 yfic angelus m
 pūti creatur, s
 cristus crucif
 sacramēta in l
 edēs, iustepa
 enib. Quā res
 determinat Dom
 pōstratur, corp
 letrahit per mē
 gredi nō cessab

XLV

Hac cōiunctio
 urib. vel dici po
 ptecedebat. m
 ei quāto domi
 poter offerre, vñ
 famul. &c. Sed
 inuenitur, idē
 melius est, respi-
 rit pro uiuis, hic
 ecclesiā, non lo
 parti sacre obla-
 tēs, q. languis ille
 nē peccatorum,
 ionē valeat de-
 vitiū. statuit,
 v. debeat in hoc
 domica enim
 creduntur ha-
 teur, iuxta illud
 is pro sp̄ritibus
 st. ana catholica
 unētis patētes,
 dāt, vñ a Sp̄s a
 n. 1

Esa. 66. in tenebras exteriores. Locus pacis propter mētis trāquillitatē, quā est tibi, cōtra vermē cōscientiā corū, qui salui nō erūt. Vnde *Esa.* Vermis eorum non morietur, nec ignis eorū extinguetur.

SUMMA.

- 1 Sacerdos quare percutiat pectus suum in vndecima canonis parte. & nu. 2. 3.
- 4 Peccatum negare in nobis, non possumus.
- 5 Misericordia & miserationes Domini magna, & multa.
- 6 Premium gloria aeterna an vnum idemque sit omnium.
- 7 Ioannes cur denuo repetatur in vndecima parte canonis, atque premittatur Matthia & Barnaba Apostolis.
- 8 Canonis octaua partu interpretatio, & summa, & nu. 9. 10. 12. 14. 16. 17. 18. 21. 22.
- 11 Calix cooperitur, hostia non. Et quid ita.
- 13 Christus crucifixus sexta feria.
- 15 Sacerdos faciens cruce, manus super mensa altaris extendit, & quā id significatione.
- 19 Sacrificium septem vicibus signatur in canone, & quā id ipsum admonitione.
- 20 Sensus quinque exercentur, in Eucharistia sacramento.
- 23 Christi passione quatuor impetramus. Et quot digitos sacerdos calicū leuando adhibeat. Quidque illud notet.
- 24 Diaconus cur osculetur humerū sacerdotis, in vltima parte canonis.

De vndecima parte canonis. CAP XLVI.

Nobis quoq; &c. Vndecima pars, hęc autem oratio protenditurq; Per omnia secula seculorū. Et hęc verba ꝑꝑroferendo sacerdos, paululum expressa voce percussio pectoris silentiam interrumpit, repræsentas cōtritionē & cōfessionem latronis in illo passionis dominicę articulo increpantis alterum & dicentes. Nos digna factis recipimus, hic autē n. hil mali gessit, & dicebat ad Iesum Luc. 23. domine, memento mei, dum veneris in regnū tuum. propter quod dixit illi Iesus: Amen dico tibi, hodie mecum eris in Paradiso. Rursus ꝑꝑer exaltationem vocis, & percussio pectoris exprimitur illud, qꝑ Centurio, & qui cum illo erant, viuis his, quæ fiebant timuerunt valdē dicētes: Verē filius Dei erat iste, & omnis turba quæ simul aderant, ad spectaculum illud, percutientes pectora sua reuertebantur. Noti verō eius & mulieres, quæ Christum secutę fuerant, à Galilæa, stabant à longē, hęc videntes, quos significat ministri. s. diaconus & subdiaconus retrō stantes, qui ad hanc vocem erecti in os sacerdotis vel episcopi intuentur. Premissa ꝑꝑautem pectoris vnica tūctio, significat qꝑ secundum Apost. ad Rom. vii. Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, & sit cū tribus digitis

Mat. 27.

DE VNDECIMA PARTE CA.

gitis. s. sine pollice, & idice, vt trinitas in vnitate. ^{Joan. 1.}
 s. quoz, tuncio, quandoq; pœnitentiâ designat, p. o. n. d. n. d.
 stellione dictu est. † Peccatorib⁹, idē d. cit. Quia si dixerim⁹
 pecca tū nō hābem⁹ nolinet iplos deducimus, & veritas in no
 is nō est, de pœ dist. ij. h. n. inquit. Licet enim omni tempore
 ebeam⁹ ex corde nos recognoscere peccatores. vj. di. testamē
 am. prapicue tñ cum pro remissione peccatorū sacrosanctum
 ystteriu celebramus. De multitudine miserationū tuarū ipe
 at. bus iuxta quod Psal. inquit, Secundū † multitudinē misera ^{Psalm. 90}
 onū tuarū dele iniquitatē meā. Et nota, q; vna tantū est Dei
 misericordia, nō aliud q; dē, quā ipse misericors, le. i. multi sunt
 eius affectus, q; miserationes dicitur, vnde, Reminiscere mise
 rationum tuarū Domine, & misericordiarū tuarū quā a seculo ^{Psalm. 23}
 sunt. Partē aliquā & societate donare digneris, sed cū ipse De⁹
 sit omnia in omnibus, salus, & pramiū, & gloria singulorū, iux
 ta illud, Salus populi ego sum, qu. d. est, quod dicitur aliquā so
 cietatem, & c. tanquā non oēs sint eundē denariū accepturi: Sa
 nē licet vnum & idē sit † pramiū singulorum, videlicet ipse
 Deus, in cuius cognitione salus æterna consistit, secundum il
 lud quod ipse dicit in euangelio, Hæc est vita æterna, vt cognō ^{Joan. 17}
 scant te verum Deum, & hunc quē misisti Iesum Christū, ta
 men secundum d. fferentiam meritorum alij plus, alij minus,
 diuina visione fruuntur, nam & stella differt à stella in clarita
 te, propter quod ipse Dñs ait, in domo patris mei mansiones
 multe sunt. de pœ. di. iij. n. domo. sicut vnus Sol est, cuius lu
 mine participant vniuersi plus, alij minus secundum differen
 tiam inuentiunt, Cum † i. iohanne, Stephano, Matthia, Barnaba. ^{1. Cor. 15.}
 in hac secunda commemoratione sanctorum magna ex parte ^{Joan. 14.}
 supplētur, q; de primitiuis sanctis decelle videbātur i. prima. Sed
 quare i. iohannes repetit, & Stephanus sociatus i. iohanni, pmit
 titur Mathiæ ac Barnabæ Apostolis: Super hoc dici pōt, quod
 i. iohannes in prima cōmemoratione disponitur, & cum cæ. tis
 numeratur propter dignitatē apostolatus, in hac autē comme
 moratione repetitur & cū Stephano sociatur, propter priuile
 gium coelibatus: virgines. n. sunt & sequuntur agnum quocun
 q; ierit, propterea cæ. teris pramittitur. Virginitas nanq; i. ioh
 nis inde maximē cōmendatur, q; Christus i. cruce matē vir
 ginē discipulo virgini cōmendaui, & ex illa hora accepit eam
 disc. pulus in suā Stephani verō virginitas ex eo maximē com
 probatur, quia ipse deputatus est i. b. Apostolis, ad ministrū
 viduarum, & i. eo, quod fœminis est prapositus, testimoniū me ^{Joan. 19.}
 ruit sincerissimæ castitatis, pollet autē nō euāgel. ista, sed ba ^{Act. 6.}
 pristia i. iohānes intelligi, nisi pramitteretur, cum tñ sanctis Apo
 stolis

stolis ac martyribus: unde cōvincitur q̄ Apostoli tātū ac mar-
tyres subnotantur: quibus & Ioānes Baptista meritō posset inter
martyres numerari. Enumerat ergo sacerdos sanctos quorū sc-
cietatē petit: q̄a & sacerdos legalis noīa filiorū Israel habeba-
scripta, vt sup̄ia dictū est. Et aduerte q̄ hic octo viri, & septem
mulieres cōputantur: quia per hoc sacrificiū septē charismata
gratiarum, & octo beatitudines iunguntur in nobis. Sequitur
retribuit, sed mitius puniēdo, vel magis remunerando, q̄ quis
meruit. Unde nō secundū peccata nostra fecit nobis, neque se-
cundū iniquitates nostras retribuit nobis: & alibi: Mēsurā bē-
nā & cōfertā & coagitatā, & superfluentē reddēt in sinū vestrū.
Per Christū Dñm nostrū. Hic nō respōdetur, Amen. tū quia an-
geli, qui semper assistunt, respōdēt, prout in fine tertij particu-
læ dictū est, tū quia hæc tacitē dicuntur, nec respōdētes audi-
re possunt: tū quia verba sequentia per quē oīa, & c. istis cōiun-
guntur, & ab eis depēdēt, ita q̄ nihil interponi pōt. Hoc autē
loce benedicuntur vus, prout dicitur in vij. parte sup̄ v. feriā
cœnæ Dñi, vbi agit de diutno officio. In canone Apostolorū
in bucardo lib. v. cap. offert. ita legitur. Offerri nō liceat ad altā-
re, sed benedicendum prater nouas spicas & vus: & oleum, &
fabas: & thymiana ad incensum tēpore, quō sancta oblatio co-
lebratur. Sequitur: Per quem hæc oīa, & c. idē dicit oīa: quia
per filium omnia creata sunt. unde Ioan. 1. Omnia per ipsum fa-
cta sunt, & sine ipso factum est nihil: & vidit Deus cuncta, quæ
fecerat, & erant valdē bona. Creas igitur, condendo naturam
sanctificas consecrando materiam, viuificas transubstātiando
creaturam, benedicis accumulando gratiam. Quod autem di-
citur, hæc oīa, est simplex pronominis demonstratio, sicut
tempus verbi confusum. Nam præsens confusum præsēntis, nō
tenet vsū: & est sensus, hæc oīa, scilicet panem & vinum, & a-
quam, semper bona creas secundum causās canonicas primor-
diales: & sanctificas, secundum causās sacramentales: viuificas,
vt transeat in carnem & sanguinem: & benedicis, vt conseruet
vnitatē & charitatem. Rursus in eo, quod dicit sanctificas, no-
tatur, q̄ quodcūq; sanctificatur, per gratiam Christi sanctifi-
catur. De pietudine eius omnes accepimus, unde Ioan. 16. Pa-
ter sanctifica eos in veritate, i. in filio. In eo, quod dicit viuificas
notatur q̄ quicquid viuificatur, per filium viuificatur. Ioan. 2.
Ego sum via, veritas, & vita. vij. di. qui contempta. In eo, quod
dicit benedicis, insinuat, q̄ benedictio cœlestis datur nobis per
fructum virginis benedictum, vel creas, vt sint, sanctificas tibi
deputando, viuificas, animando, benedicis, vt vtilia sint, præ-
stas

psa. 101.

Luc. 6.

Gen. 2.

Ioan. 1.

lis vt prosint. Fiūt au-
tem, viuificas, benedic-
is, quæ fidē terminat:
quidē sacerdos dicit
corporale de super
mentum, veli tēpli sc-
a sunt nobis ea, quæ
dicitur in Euāgelio,
ab eis, vbi enim sum
& calice discooperit
Dubitari autē vi-
tur. Ad quod quadru-
culū, quia sanguis
hostia. Secundo, quia
ho Christi q̄ in hostia
ame calix iste, & in
fusiōis, ibi, Qui pro
in sanguine magis
re, ideo sicut & mo-
lix pāno, & sangui-
gus in calice coop-
chro clauso & signa-
chrum. Quarto, scilicet
Christi corpus in
tum. Sequitur, per
potis interpositio
minū nostrū, per
nobis, plana est lit-
diatorem cū coq-
in consubstātiā,
pē notatur autho-
propter mediū, in-
ptium Sanē, vij. feri-
udiciorū quodna-
quod narrat 10.
tradidit spiritum.
lij, factam ex ling-
chige eum, & tri-
tres crucees super
uificas & benedi-
post interuallū tu-
militēs crucifixe
hostia super cali-

DE XI. PARTE CANO

is ut prosint. Fiūt autē tres cruces super dictis
 s, viuificas, benedicis. In quib⁹ Ecclesia primitiua repræsentat
 it, quæ fidē trinitatis suscepit. De hoc tamē aliter iā dicitur.
 quidē sacerdos dicturus, Præstas nobis, vel diacon⁹ remouet *Mat. 27*
 corporale de super calicē, ad notādū q̄ quādo Christus emisit *Lucæ 18*
 puritum, velū tēpli scissum est à summo vsq; deorsum, & aper
 i sunt nobis ea, quæ prius obscura erāt in lege, & clausa, sicut *Ioan. 19*
 scitur in Euāgelio, de q̄busdā, & erat absconditū verbū istud
 b eis, vbi enim sumpto acēro consummatū est, reuelatū est,
 & calice discooperto accipiēs hostiam dicit, Et præstas nobis.
 Dubitari autem vidimus, quare calix, & non hostia cooperi
 tur. Ad quod quadruplex pōt ratio assignari. Primò, propter pe
 riculū, quia sanguis facilius posset recipere immunditiā quā
 hostia. Secundo, q̄a in calice & sanguine magis significatur pas
 sio Christi q̄ in hostia, vnde illud, pater, si fieri potest, transeat
 à me calix iste, & in cano. in forma sanguinis ponitur actus ef
 fusiōis, ibi, Qui pro vobis effundetur, &c. quia ergo ī calice & *Mat. 2*
 in sanguine magis significatur Christus mortuus, q̄ in corpo
 re, idē sicut & mortuus, pānis, & lapidibus operitur, ita & ca
 lix pāno, & sanguis calice, & corporali cooperitur. Tertiò san
 guis in calice cooperto repræsentat corpus Christi in sepul
 chro clauso & signato, hostia verò corpus Christi extra sepul
 chrum. Quarto, sanguis Christi calice cooperto repræsentat
 Christi corpus in syndone inuolutū, hostia verò, non inuolu
 tum. Sequitur, per ipsum &c. Sic ⁊ absq; alicuius verbi vel tē
 poris interpositione cōiungas præmissa verba, per Christū Do
 minū nostrū, per quē omnia, &c. & facis punctū ibi. Et præstas
 nobis, plana est litera. Dic ergo per ipsum, id est, tanquā per me
 diatorem eū corquali, quia ipse coequalis patri. In ipso, tanquā
 in consubstāiali, vel in ipso, id est, in mēbris eius, in patre q̄
 pē notatur auctoritas, propter principium, in filio, æqualitas
 propter mediū, in spiritu sancto, communitas propter consor
 tium Sanē, vj. feria ⁊ crucifixus est Christ⁹, hora tertia linguis
 iudæorū quod narrat Marcus, hora sexta manibus gētilium, *Mat. 26.*
 quod narrat 10. circa horam autem nonam inclinato capite
 tradidit spiritum. Ad reco'endam igitur crucifixionem hora
 iij. factam ex linguis iudæorū clamantium ter Crucifige cru
 cifige eum, & rursus Tolle tolle crucifige eum dicit Sanctificas vi
 tres cruces super oblatam & calicem dum dicit Sanctificas vi
 uificas & benedicis. Ad recolendam verò crucifixionem quæ
 post interuallū triū horarum est facta manibus gētiliū cum
 milites crucifixerūt iesum, sacerdos facit iterū tres cruces cū
 hostia super calicem super præmissis tribus, verbis scilicet per

ipsum: & eum ipso: & in ipso. † Postmodū autē ad designādū diuisionē carnis & animæ domini momentis, facit duas cruces cū ipsa oblata i ore calicis dñi dicit: Est tibi Deo patri omnipotenti in unitate spiritus sancti. Cū enim in Christo tres sint unitates substantiæ: videlicet diuinitas, corpus & anima, duæ tātum scilicet corpus & anima fuerūt i morte diuisæ, nā diuinitas à neutra est diuisa & separata, & ppter eā nō tribus crucibus, sed duab. mors Dñi designatur. † Cæterū sacerdos faciēdo cruces, manus super mensam altaris extendit, quia & Christus super arā crucis manus expandit, iuxta illud propheticū Esa. 65. Expandi manus meas ad populum nō credentē mihi. Secundō etiā præmissæ tres cruces cū corpore super nudū calicē † factæ significāt tres cruciatus, quos Christi⁹ in nuda cruce subtinuit, videlicet, passionē, propassionē, & compassionē, passionē, in corpore, propassionem in mente, compassionem in corde. De passione corporis ait Dominus per Proph. O vos omnes, qui transitis per vias, attendite & videte, si est dolor, sicut dolor meus. Foderūt. n. manus meas & pedes meos, & dinumerauerūt omnia ossa mea. De passione mentis, Dominus inquit Apostolis, Tristis est anima mea vsque ad mortē. Cœpit enim Iesus tædere & pauere, cœpit contristari & mœstus esse. Ex compassionē verō cordis, pro crucifixionibus orauit ad patrē, dicens, Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciūt, si enim cognouissent, nunquā Dominum gloriæ crucifixissent. Et ideo sacerdos facit has cruces cum hostia super calicē, quia Christus sustinuit huiusmodi cruciat⁹ in corpore super patibulum. per calicem enim passio designatur, vt iam dictū est, &c. Tercio † modo, tres cruces cum hostia super calicē factæ, significant fidē Centurionis dicentis Mat. 27. Verē filius Dei erat iste, & ita cognouit eum vnum in trinitate, scilicet Christū Deum & hominem. Duæ verō, quæ fiunt in ora, seu latere calicis, designāt duo sacramenta, quæ de latere Christi profluxerunt, videlicet aqua regenerationis, & sanguis redemptionis, iuxta testimonium Io. dicentis, Vnus militū lancea latus eius aperuit, & continuo exiuit sanguis & aqua, & ideo immediatē post has duas cruces latus calicis, in quibusdam ecclesiis cum hostia tægitur, per quod percussio lateris Christi cum lancea militis designatur. Quarto tres præmissæ cruces in quibusdam ecclesiis ita fiunt & benē. † Nā prima quæ fit super ipsum sit supra os calicis exteri⁹, significans, q̄ De⁹ est extra omnia nō exclusus. Secunda, quæ fit super cū ipso, fit parum inferius sub prima, videlicet à labio calicis, in labium, significans quod De⁹ est super omnia, non elatus. Tercia, quæ fit super in ipso, fit inter os calicis, circa mediū cōcauitas eius, significans quod est in

Tren. 1.
Mat. 21.

Marc. 14.

Luce. 23.

Ioan. 19.

est inter omnia non in
in medio oris calicis
significans, q̄ omnia
in fine nobis ante oc
ante spiritus sancti: si
lore videlicet desce
significans q̄ Deus e
us, quidā ramen de
Quinto dictæ tres cr
tus sustinuit tribus
geila, spura, & huiu
tem lateris perforat
cū dum, tertia, tertiū
mā à corpore Christi
sum in pedib. Sexto
terum. Ante tactu
duabus vltimis nō
di, quæ fuerunt ante
ter ipse tactus signi
que ad finē mundi.
semel ascendisse cru
ciatus, qui per dictū
Notandum tigitur
canone. Prima vice
Secunda vice, quin
&c. Tercia vice bis
tas agens benedix
&c. ibi: Item gratia
tur, Hostiam pora
tum filij tui corpus
uiuificas, &c. Septim
ptout in ipsis locis
cium significatur i
duabus vicibus
Signatur ergo sim
que: quæ sunt sim
teplum reduci
multiplicetur eue
cum. Aug. tamen
signum crucis fie
quia semel Dor
ro quinque sensu
ratus, & tactus e

fit inter omnia non inclusus. Quarta, quæ sit super
 tæ medio oris calicis recto diametro cõtra faciẽ sacerdotis,
 gnificans, q̃ omnia quæ in ministerio missæ occultè aguntur,
 a fine nobis ante oculos ponentur. Quinta, quæ sit super in viti-
 ate spiritus sancti: sit à latere calicis, int̃ ipsum calicẽ & iacer
 otẽ videlicet descendendo à summitate calicis cõtra pedem,
 gnificans q̃ Deus est super omnia, non expressus seu prostra-
 us, quidã tamen de his duabus vltimis non faciunt, nisi vnam.
 Quanto dictæ tres cruces, significant tres cruciatus, quos Chri-
 tus sustinuit tribus temporib. videlicet ante mortẽ, alapas, fla-
 gella, sputa, & huiusmodi. in morte, crucifixionem, & post mor-
 tem lateris perforationem. Prima significat primũ, secunda se-
 cundũ, tertia, tertium, quarta verò, significat separationẽ ani-
 mæ à corpore Christi, quintã descensum in lymbum, vel crucia-
 tum in pedib. Sexto quinque ordines signorum, quæ sunt ante
 sextum. scilicet tactum calicis cum hostia: quando ætates mun-
 duabus vltimis nõ sit nisi vna, significant quinque ætates mun-
 di, quæ fuerunt ante Christi natiuitatem. Sextum verò, videli-
 cet ipse tactus significat sextum tẽpus. scilicet Christi natiuitate, vs-
 que ad finẽ mundi. Ipse enim vnicius tactus significat Dominũ
 semel ascendisse crucem, vt finẽ haberet. Ipsa autẽ res est cru-
 ciatus, qui per dictas quinque ætates omnib. hominib. fiebat.
 Notandum igitur est, q̃ sacrificium septem vicibus signatur in
 canone. Prima vice ter, vbi dicitur, Hæc dona, hæc munera, &c.
 Secunda vice, quinquies, vbi dicitur, Quã oblationẽ tu Deus,
 &c. Tertia vice bis semel, vbi dicitur, Qui pridie, &c. Tibi gra-
 tias agens benedixit, &c. & iterũ, vbi dicitur, Similique modo,
 &c. ibi: Item gratias agens, &c. Quarta vice quinquies, vbi dici-
 tur, Hostiam puram, &c. Quinta vice bis, vbi dicitur, Sanctosan-
 ctum filij tui corpus &c. Sexta vice ter, vbi dicitur, Per ipsum, &c.
 viuificas, &c. Septima vice quinquies, vbi dicitur, Per ipsum, &c.
 prout in ipsis locis dictum est. Inter quas septem vices sacrifi-
 cium significatur duabus vicibus bis: & duabus vicibus ter: &
 duabus vicibus quinquies, septima verò vice bis & ter.
 Signatur ergo simul omnibus vicibus, iunctis quinquies quin-
 que: quæ sunt simul. xxv. quo numerus per se ductus semper in
 seipsum reducitur, si ducatur in infinitum: quantumlibet enim
 multiplicetur eucharistiæ sacramentum, semper erit idem sacrifi-
 cium. Aug. tamen de conse. d. 2. semel dicit, q̃ si tantum semel
 signum crucis fieret super panem, & vinum, sufficere posset:
 quia semel Dominus crucifixus est. In hoc etiam sacramen-
 to quinque sensus corporis, scilicet visus, auditus, gustus, odo-
 ratus, & tactus exercentur, scilicet circa colorem, saporem

odorem, fractionem, & sumptionē: vt quinq; sensus animę spirituales exuberēt. s. v. sus intelligentiæ, auditus obediētiæ, odoratus discretionis, gustus dilectionis, & tactus operis, de quibus reperitur in Euāgelio: Domine quinq; talenta tradidisti mihi ecce alia quinq; super lacratum sum. Sed & binarius & ternarius bene cōgruit sacramento, binarius propter carnē, & sanguinem, ternarius propter panem, & vinū, & aquā. Itē binarius, propter duplicem modū edendi sacramentalē sub specie panis, & vini, & spiritualem, in fine cordis. Et ternarius propter tria quę sunt in hoc sacramento discretā, videlicet forma visibilis vini, & panis, veritas corporis & sanguinis: & virtus spiritualis vnitatis & charitatis, de quibus est in 6. partic. super verbo Mysteriū fidei, ita ternarius binarium. i. fides trinitatis per dilectionem Dei, & proximi operetur. Fiunt igitur tres cruces, quę quatuor habent angulos super sacrificiū, quia Christi dum in cruce pendit, quatuor climata mundi redemit, & septē ordinib. ordinatur ad notandum septiformem spiritus sancti gratiam, quę in hoc mysterio necessaria est, & ferē in quolibet ordine per numerū imparē signacula disponuntur, quia corpus Christi vnū manet non scinditur, & omnis honor tanquā domino, & gloria tantum Deo. Sequitur, Per omnia seculū. sec. nō solum crucis impressio verū etiā vocis expressio, & pectoris percussio, quę gesta sunt iuxta crucē insinuat, prout dictum est super verbo, Nobis quęque. Quia ergo Iesus clamans voce magna, tradidit spiritum, idē sacerdos dicendo. Per omnia seculū. exultat vocem & aliquid quantum calicē eleuat. Vel dicitur aliē, ad incitationem populi, vt sciens finem canonis, respōdeat, Amen. vel idē, quia Cetero clamaunt, Verē filius Dei erat iste, quia verō mulieres lamentabantur, flentes Dominū, idē chorus quasi lamentando respōdet, Amen, repræsentans fideles, qui Dominū cōtrito corde lugebant, velut quondā Abel inuidi fratris furore occisus pariter eius lamentabatur. † Cōsequenter diaconus accedit & exaltatū pariter sacrificiū, seu calicē cū corpore de altari tantum ipse, quā sacerdos deponit, quia vt legitur Io. 20. Venerunt Ioseph ab Arimathia, & Nicodemus, & impetratum corpus Iesu a Pilato, deponentes sepelierunt. Sacerdos ergo eleuans, Nicodemū repræsentat, ipsa verō eleuatio, Christi depositionem de cruce, depositio collocationē in sepulchro demonstrat. Et aduentus quia sacerdos dicēs, Preceptis salutaribus moniti, calicem simul & hostiā deponit. Ad cuius rei euidentiam notandum est, quod Christi corpus & sanguis bis in 6. fers eleuatus. & depositus fuerunt, semel in cruce leuatus, de cruce ad terram depositus, & semel de terra eleuatus, & in sepulchro collocatus. primū repræ-

Mat. 23

Mat. 27.

Gen. 4.

in prima eleuatio
nati quę sit statim
in eleuatione & dep
hęc verba prof
& depositio, design
& locutionem eius
ce, & de terra leua
tridus erat præcep
reus, unde de eo le
ū Dei. Simul autē ele
ia ipse Ioseph (vt a
pulchro locauit. Ad
atuor digitis. Cū
petrare quatuor p
tate cōtra diabolu
corpus propriū, &
proximū, idē ad h
palab. digitis hostia
etitionib. domina
aliciis eleuatio ali
tā ecclesiis dum ca
uer itas vltimus, po
designandum, q cap
tū iam venerit, tr
mus sepulchro Domi
menti, idē diacon
nt, diaconus quoq;
Ioseph, qui corpus
in pace factus est lo
tā ecclesiā mens
atus super humeri
re in vtroq; signific
post mortē iuxta q
tū, dormiā & req
tus tuus ero infern
te, nā quia factus e
tus, idēcirco Deus i
quod Christus sibi
diaconus osculād
particeps laboris
per hoc innuit qu
tus. In quibūda
latur, innuens qu

B. IIII.

in prima eleuatione, & depositione corporis, & sanguinis
 cristi quæ fit statim post eorū cōsecrationē alia representa-
 tiō in leuatione & depositione, quæ fit in hoc loco. Cōgruē igitur
 dū hæc verba profertur, fit corporis & sanguinis eleua-
 tiō, & depositio, designātes eleuationē corporis Christi de ter-
 ra, & locutionem eius in sepulchro, quia Ioseph, qui illud de-
 posuit, & de terra leuauit, & in sepulchro locauit, monitus &
 instructus erat præceptis salutarib. Christi sicut fidelis discipu-
 lus eius, vnde de eo legitur in Marco, Et ipse erat expectās re-
 surrectiōis filij Dei. Simul autē eleuatur corpus & sanguis iam consecrata,
 quia ipse Ioseph, vt aiunt quidā, simul corpus cū sanguine in
 sepulchro locauit. Adhuc in ipsa eleuatione tenetur hostia cum
 quatuor digitis. Cū enim expectemus, & necesse habeamus
 aperire quatuor principaliter p merita passionis Christi. s. po-
 sitatē cōtra diabolum, humilitatē contra mūdum, castitatē cō-
 tra corpus propriū, & subiectionē ac dilectionē, quo ad Deū &
 proximum, idē ad hoc representandū meritū cū quatuor prin-
 cipalib. digitis hostia tenetur. Quædā tñ ecclesiæ in trib. primis
 orationib. dominicæ orationis tenent calicem eleuatū, & tūc
 calicis eleuatio aliud significat, prout ibi dicitur. In quibuscūq;
 ecclesiis dum calix parumper ab altari eleuatur, quidam
 ueritas ultimus, post diaconū, habens cappā ex transuerso, ad
 designandum, q caput. i. Iudæi expectātes Messiam. Christum
 iam uenerit, transuersum est in caudā. Quia uero Nicodemus
 sepulto Domino aduoluit saxū magnū ad ostium monu-
 menti, idē diaconus super os depositi calicis corporale depo-
 nit, diaconus quoq; calicē cū corporali inuoluēs, representat
 Ioseph, qui corpus Domini s. node munda inuoluit. Rursus, quia
 in pace factus est locus eius, diaconus s. secundū morē quaran-
 tianæ ecclesiarū mensam osculatur altaris, & quia factus est princi-
 palis super humerū eius, osculatur dextrum armum. Pōtificis,
 ut in utroq; significet Christum quiescente post mortē, & vicisse
 post mortē iuxta quod ipse prædixit in Psalm. In pace in idip-
 sum, dormiā & requiescam. & alibi, O mors, ero mors tua mor-
 tus tuus ero inferne, Christus enim p mortē triūphauit de mor-
 te, nā quia factus est obediēs usq; ad mortē, mortē etiam significat,
 quod Christus sibi crucem super humerum baiulauit. Secūdo,
 diaconus osculādo dextrā sacerdotis, significat quod uult esse
 particeps laboris ut sit socius æternæ retributionis. Tertiō
 per hoc innuit quod Ioseph deponens corpus, illud fuit oscu-
 latus. In quibuscūq; ecclesiis sacerdos hic etiam hostiam oscu-
 latur, innuens quod Nicodemus idem fecerit, quod Ioseph uel

Mar. 16.

Ioa. 19.

Mat. 27.

psal. 4.

Osee. 13.

Philip. 2.

potius per Dñi passionē, factā esse nostrā reconciliationē. Post
osculum huiusmodi diaconus retrocedit à facie sacerdotis, re
præsentans mulieres sepulto domino à monumēto recedētes.

SVMMA

- 1 *Missa tertia pars. 2 Sacerdos populum precibus lavat.*
3 *Oratio Dominica tanquam summa & maxima, subicitur à sacer-*
4 *dote, amplectenda à populo.*
5 *Orationis Dominicae vi. Et commendatio à quatuor causis.*
6 *Orare nos vult Christus, licet nihil sit nescius eorū, q̄ nobis cōferūt.*
7 *Et maxime ob rationes quinque. 6 Orationis Dominicae summa.*
8 *Orationes Dominicae septem petitiones. Et earum distributio, nu. 8.*
9 *Oratio Dominica, duplici ordine distincta.*

10 *Donna septē. Virtutes septē. nu. 10. Beatitudines septē. nu. 11. (rum.*
 12 *Vitia septē capitalia, Cui respondent numero, septē populi Cananeo-*
De oratione Dominica, Pater noster, &c. CAP. XLVII.

De oratione Dominica, Pater noster, &c. CAP. XLVII.

Secundum eos, qui dicunt quod tertia pars missæ: quæ de
†postulatione incipit hic, Oremus præceptis salutaribus,
&c. & quod durat usque ad collectas. Hæc pars continet quin-
que clausulas. Prima est ipsa præfatio. s. Oremus præceptis quod
addidit beatus Greg. Secunda est pater noster. Tertia libera nos

conciliationem
cre lacrimas, re
miso recedentes

cap. lauat

substantur à ster-

tuor causis

et non cōferit

Dominica summa

in distributione

sept. nu. 11. / sum

re populi Cananen-

AP. XLVII.

missi quæ di-

vers salutaribus,

is cōtinet quin-

præceptis quod

tertia libera nos

dicat. Quia et

Dñe cōmendo

plus prout Græ-

ceptis, &c. Nō

Euangelio ad no-

tra loquebatur &

ica oratio & etiā

is illam dicant &

edicatione. Sed

etur in signum

ter tñ ibi dice-

cur prius extēdit

ep̄is salutaribus

ima dictum est

instructioe for-

ma audiendi me-

o. idē verba ista

pater noster, &c.

debeo. Mōi oran-

temore cordis &

nu. d. si quis vult

calicem simul &

galis † Pontif-

ice

x regressus ad populum lauat vestes: immundus tñ erat vi-
le ad vesp̄a: sicut in proce. huius partis dictū est. Sic & Chri-
us qui intrauit in sanēta sanctorum, redit ad Ecclesiā, cōparat
o & auxiliādo: & lauat vestes suas. i. sanctos mundificat: & tñ
que ad finē mundi mēbris eius aliqua macula adherent. Sa-
cerdos etiā redit ad populum: quia dum rursus alta voce multi-
cat preces, foras exire videtur: & precibus velut aquis vesti-
menta sua, i. populum lauat & mundat, & tñ immundus iudica-
ri: quia vlg; ad mortē erit in omni homine, quid lauetur. Ora-
tus ergo & ostensurus se causam suam agere coram Deo: &
uz quotidie petere debeamus, monet populum orare † dicēs:
ater noster, &c. quæ oratio habetur Mat. vj. c. Fiducialiter, n-
rare possumus, vt filij patrē: quos ipse dñs ad sic orandum in-
ormauit, & ipse vice vniuersalis ecclesię quā representat, orat-
e tñ sua autoritate & quasi præsumptiue petere videatur, prę-
nitit quasi loco præfationis, præceptis salutaribus, &c. Dicit
utē præceptis, & diuina institutione: quia dñs & hac orationē
nstituit, & Apostolos sic orare præcepit: & ex tñc maximē pro-
trati orare debemus, vlg; in finē dñicę orationis, saltē in pro-
festis diebus, in festiuis verō stantes. Tres autem articuli sequē-
es, i. præceptis salutaribus, pater noster, & libera nos, significāt
res dies dominicę sepulture, idē que & his duntaxat dicit, Pater
n parascene. In quibusdam ecclesiis, dum benedictionem solennem
noster, à diacono, & dū prælatus dat benedictionem solennem
post Pater noster, manus eius à diacono, & sacerdote sustentā-
tur, in quo representatur, quod Hur, & Aaron sustentabant
manus Moysi orantis, de quo sub tit. de oratione dictum est.

Exo. 17

Beatus Greg. orationem dominicam post canonē super ho-
stiam censuit recitari, asserens in registro incongruum esse, vt
super eucharistiā diceretur oratio, quā scolasticus cōposue-
rat & illa omitteretur, quā dominus ipse dictauerat & Aposto-
rat & illa dicere consueuerant. Et cantatur apud Græcos à toto popu-
lo sed apud nos à solo sacerdote. † Illud autem notandum est
quod hæc oratio ceteras orationes ppter quatuor antecellit. s.
authoritate doctoris, breuitate sermonis, sufficiētia petitionū,
& fecunditate mysteriorum. Authoritate doctoris, quia fuit. Mat. 6.
ipsius saluatoris Apostolos orare docentis ore prolata, & inde
dicitur oratio dominica. Breuitate sermonis quia facile dicitur
& profertur. Iuxta illud Cū oratis nolite multum loqui, &c.
Sufficiētia petitionum, quoniam vniūque vitæ necessaria cō-
tinet. Fecunditate mysteriorum, quia immensā continet sacra-
menta. Verū licet sciat Dominus, quid velimus, vult tamen
nos orare vocaliter propter multa. † Primō pro excitando

- deuotione: quia quod facit status carboni, hoc facit pronuntia-
 tio deuotioni: vnde, ad ipsum ore meo clamaui, & exaltaui sub
Psal. 65. lingua mea. Secundò, pro aliorum instructione: vt cortina cor-
Exo. 36. tinam trahat, & qui audit, dicat, veni, extrà, de sac. vnc. c. j. vnde,
Apo. 22. Luceat lux vestra coram hominibus. Tertiò, pro linguæ obse-
Mat. 5. quio, vt quod lingua peccamus, lingua satisfaciamus, vnde. Si-
Rom. 6. cut exhibuistis membra vestra seruire iniquitati ad iniquitatē,
 ita exhibete ea seruire iustitiæ in satisfactionem. xlvij. distincti-
 omnes. Quartò, pro rei petendæ commemoratione, quia fa-
 cilis obtinetur, quod instantius postulatur, de pæn. d. j. impor-
Luce. 8. tuna. xliij. d. sit rector. in fine. vnde, petite, & accipietis, pulsate,
Apo. 5. & aperietur vobis. Quintò, pro impetratæ rei custodia, i. quia
 quod sapius requiritur, diligentius custoditur, vnde tene quod
 habes, ne alius accipiat coronam tuam. Sanè in hac oratione
 oratur pro bonis adipiscendis, & pro malis vitandis. Pro bonis
 temporalibus, spiritualibus & æternis. Pro malis præteritis, præ-
 sentibus & futuris. De bonis æternis dicitur, Adueniat regnum
 tuum. De bonis spiritualibus, Fiat voluntas tua, sicut in celo
 & in terra. De temporalibus, Panem nostrum quotidianum da
 nobis hodie. Aeterna petuntur in præmium, spiritualia in meri-
 tum, tēporalia in substantiaculum. De malis præteritis, dimitte
 nobis debita nostra, &c. De præsentibus, sed libera nos à malo.
 De futuris, & ne nos inducas, &c. Præterita sunt dolenda, præ-
 sentia sunt vincenda, futura sunt præcauenda. Septē sunt ora-
 tionis dñicæ petitiones propter captationē benevolentiae, quæ
 significant septē verba Christi in cruce. Primū fuit, Pater, igno-
 sce illis. Secundū, Ecce mulier filius tuus. Tertium, Ecce mater
Luce. 1. tua. Quartū, Hodie mecū eris in Paradiso. Quintū, Eloi eloi.
 Sextum, Pater in manus tuas. Septimum, Cōsummatū est. Vel
Ioan. 2. significat septē verba, quæ tantum beata virgo legitur de Chri-
Luce. 2. sto dixisse. Primum fuit discretionis, quō fieri istud. Secundum
 humilitatis, ecce ancilla Dñi. Tertiū salutationis, ecce, vt facta
 est vox salutationis tuæ in auribus meis. Quartum gratiarum
 actōnis, Magnificat anima mea Dñm. Quintum cōpassionis, fi-
 li, vinū nō habent. Sextum instructionis, quodecunq; dixerit vo-
 bis, facite, Septimū amoris. Fili, quid fecisti nobis sic? Prima au-
 tē petitio est, sanctificetur nomē tuū. Secunda, Adueniat regnū
 tuum, Tertia, Fiat voluntas tua. Quarta, Panem nostrum quoti-
 dianū. Quinta, Et dimitte nobis debita nostra. Sexta, Et ne nos
 inducas in tentationem. Septima, Libera nos à malo. Et hæc sep-
 tem petitiones secundum Apostolum, septem postulationes
 dicuntur, quarum primæ tres spectant ad vitam æternam
 suæ ad patriam. & ideo sacerdos in quibusdam locis elevato
 calice

alice dicit eas, & præfationē, præceptis salutariis, &c. dicens
 erō, Sicut in cælo, parū magis eleuat illū, & dicens, & in terra,
 ponit illū. Tres vltimæ ad præsentē vitā siue ad viā, pertinet,
 idē depositō calice, dicit eas, media verō, s. panē nostrū, &c.
 ertinent ad vtrūque. Poitō tres primæ succedunt ordine tē
 oris, sed præcedunt ordine dignitatis. Tres vltimæ succedunt
 ordine dignitatis, sed præcedunt ordine temporis. Duplex igitur
 ut fōdo est in dñica oratione notandus, vnus in ascēdendo,
 qui conuenit cum virtutibus, alter in descendendo, qui cōcot-
 dat cum donis, dona nanq; de summis ad ima descendunt, vñ,
 Resquiescet super eum spiritus sapientiæ & intellectus, &c. Vir
 tutes verō de imis ad summa condescēdunt. vnde, Beati paup-
 res spiritu, qm̄ ipsorum est regnum cælorum. Beati mites, &c. Esa. 1
 Nēpē Dñs in oratione ipsa secutus est ordinē dignitatis qui est Ma
 artificialis, vt de maioribus ad minora descendat. Sed doctores
 in illius expositione sequuntur ordinem temporis, qui est natu-
 ralis, vt de minoribus ad maiora, i. de temporalibus ad æterna
 conscendant, quē modum seruabimus exponendo. Et sit hic
 adaptatio septem petitionum, septē virtutum, septem donorū
 spiritus sancti, & septem beatitudinum, cōtra septem vitia ca-
 pitalia septem virtutibus opposita. Nam dona petitionibus, vir-
 tutes donis, & beatitudines virtutibus obtinentur. Septem do-
 na sunt hæc, sapientia, intellectus, consiliū, fortitudo, sciētia, Esa.
 pietas, & timor, de quibus dicit Prophe. Requiescet super eum
 spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis,
 spiritus sciētiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Dñi.
 o Septem t̄ verō virtutes sunt hæc, paupertas spiritus, mansuetu-
 do, luctus, esuries iustitiæ, misericordia, mūditiā cordis, & pax.
 1 Septem t̄ quoq; beatitudines sunt istæ, regnum cælorum, pos-
 sessio terræ, consolatio, saturitas, misericordiæ consecutio, vi-
 sio Dei, filiatio Dei, de quibus cōiunctim dominus ait. De pri-
 ma, Beati pauperes spiritu quoniam ipsorum est regnū cælo-
 rū. De secunda, Beati mites, qm̄ ipsi possidebunt terrā. De tertia,
 Beati qui lugent, quoniam ipsi cōsolabuntur. De quarta, qui
 esuriunt & sitiunt iustitiā quoniam ipsi saturabuntur. De quin-
 ta Beati misericordes quoniam ipsi misericordiam cōsequuntur.
 De sexta Beati mundo corde quoniam ipsi Deum videbunt. De
 septima Beati pacifici quoniam filij Dei vocabuntur. Septē verō
 12 vitia capitalia sunt inanis gloria siue superbia, ira, inuidia, aci-
 dia, auaritia, gula, luxuria, quę significata fuerunt in septē popu-
 lis qui terrā irael promissam tenebant, videlicet Ethcus, Ger-
 gezeus, Amortheus, Cananeus, Ferezeus, Eue, & Iebuseus. Ho-
 mo igitur est ægrotus, Deus Medicus: vitia sunt languores:

petitiones sunt plāctus, dona sunt antidota, virtutes sunt san-
tates, beatitudines sunt fœlicitates & gaudia. Hæc septem vitia
per septē petitiones huiusmodi fugātur orationis, prout infe-
rius ostēdetur. Ad orationis ergo ipsius expositionē veniamus.
Et nota, q̄ in quibuscūq; ecclesiis dū hæ septē petitiones dicun-
tur, diaconus stat inclinatus cōmunionē expectās, in quo signi-
ficat Apostolos, qui post mortē Dñi per septē hebdomadas cō-
firmationē spiritus expectauerunt. Subdiaconus verò quies-
cit, quia mulieres in sabbato, quæ est dies septima, siluerunt.

S. V. M. M. A.

- 1 Orationis Dominice expositio.
 2 Pater quis dicatur. Et cur Deus, dicatur pater noster quāq; variè.
 3 Benevolentia captatur a tribus. 4 Cælum, unde dicatur.
 5 Malum est triplex; à quo petimus liberari.
 6 Timor, quo auerimur à malo, est triplex.
 7 Tentatur à tribus, Deo, homine, & satana, idque variè.
 8 Tentatio Dei in hominem. (nobis remitti.
 9 Peccata, sunt debita pœna. Et quotuplita sint debita, qua petimus.
 10 Debitor ūnienia petēda diuersus mod⁹, perfecti hominis, & imperfecti.
 11 Peccatum in Deū, vel in proximum, an debeamus remittere, an re-
 12 Panes quinque sunt nobis necessarij. (rō potius punire.
 13 Panem supersubstantialem, quem petamus.
 14 Voluntas Dei, dupliciter intelligitur.
 15 Voluntas Dei, qualiter fiat in cælo & in terra.
 16 Patrem, filium, & spiritum sanctum, quomodo debeamus diligere.
 17 Regnū Dei, quod petimus aduenire, quod dicatur, & nu. 18 Et quā
 19 Nomen Dei patris, quatuor modis sanctificatur. (varia regna.
 20 Amē, omnes ferè orationes claudit. Et quid significet. Et qualiter ac-
 cipitur in oratione Dominica. Et qualiter alibi. Et cur in eadē
 oratione proferatur ut sacerdotē. met. cū secus fiat aliā nu. 21

De expositione Dominicæ orationis. CAP. XLVIII.

Pater noster, &c. Ordinem temporis, ut præmissum est in
huius orationis expositione, seruantes à finē eius initium
sumamus, versus principium, ordine retrogrado proceden
do. Siquidem homo multis malis circumdatus, primò pe
tit liberari à malo, quia verò finē temptatione non est vita homi
nis super terram: ideo liberatus à malo, petit in temptationem
ne inducatur. Et quia dum in hac vita consistit, semper est in
quocunque peccato: nam si dixerimus, quia peccatum non ha
bemus, veritas in nobis non est: ideo petit, ut debita, id est, pec
cata sibi dimittantur. Cum autem liberatus fuerit à malo, cum
vicerit tētaones: cū debita fuerint ei dimissa: quia quæ per se
stare nō pōt, necessarius est ei, spiritus fortitudinis; nō præmiū
expectan

spectando deficiat, ideoque petit, ut panis quotidianus a nobis
 etur, deinde cum fuerit liberatus a malis, & roboratus in bo-
 nis, prout intentione veniamus. Petitiones dicuntur
 in quo signum hebdomadas co-
 gnus verò quieti-
 ma, si uerunt.

per quāq; vari-
 e dicatur.

vari-
 nobis remittit.

ita, quā petimus
 inu. & perfecti
 remittere, an re-
 dō potius punire.

beamus diligere.
 n. 18 Et quā
 variis regna.
 et. Et qualiter ac-
 . Et cur in eadē
 at dicitur. n. 21.

XLVIII.
 missum est in
 eus initium
 ado proceden-
 , primò pe-
 est vita homi-
 tentationem
 temper est in
 eum non ha-
 ita, d. est, pec-
 a malo, cum
 quis qui per se
 s, ne premiū
 expectan

itur, videlicet pater noster, qui es in cœlis, captatio beneuolen-
 tiz est ut iam dicitur, Nempè pater Græcè, dicitur genitor Lati-
 nè, & Hebraicè abba, * & dicitur Deus, pater, à patrādo siue p-
 ciēdo: quia p eum omnia facta sunt. Deus autē & generaliter, & specialiter, & singulariter dicitur pater. Generaliter omnium
 per creationē. Specialiter iustorum per adoptionē. Singulariter
 Christi per generationē. Per creationē, ut ibi, Flecto genua mea
 ad te Deum patrem omnipotentē, à quo omnis paternitas in cœ-
 lo & in terra nominatur. Per adoptionē, ut ibi, Si vos, cum sitis
 mali, nostis bona data dare filiis vestris, quanto magis pater ve-
 ster de cœlo dabit vobis spiritū bonū petentib; se. Per genera-
 tionē, ut ibi, Nemo nouit filium, nisi pater, & patrē, nisi filius, &
 cū voluerit filius reuelare. Per hoc q; dicit, Pater noster q; es in
 cœlis, dehortatur nos à duob; videlicet à superbia, ne dicamus
 pater mi, quasi reputātes proprium, quod est cōmune, & ab in-
 dignitate. s. ne reddamur indigni tanto patrē, qui consistit in cœ-
 lis. Deus enim solius Christi est pater per naturā, cui soli cōpel-
 tit dicere pater mi fideliū autem est pater per gratiā, quib; cō-
 petit dicere, Pater noster. Ille dicit pater mi, si possibile est trās-
 fer à me calicē hunc. Isti dicūt, Pater noster qui es in cœlis, san-
 ctificetur nomen tuū, & ipsemet dicit, Vado ad patrē meum &
 ad patrem vestrū, meū quidē, per naturam, vestrum per gratiā.
 Hortatur etiam nos per hęc ad duo. s. ad seruandum gratiam
 adoptionis, cū dicit, pater, & vnionem fraternitatis, cū ait,
 noster. Rursum per hoc q; dicit pater quod est nomen pium,
 notatur bonitas eius & ecclesię deuotio quā ipsum patrem ap-
 pellat. Per hoc verò quod dicitur noster, ostenditur dilatio
 charitatis. Per hoc quod dicitur in cœlis id est in sanctis quorū
 conuersatio à face mundi remota est Dei pietas designatur.

3 Quia igitur captatio beneuolentię in hac oratione permitti-
 tur sciendum est quod beneuolentię captatus à tribus scilicet
 cer à persona cognitoris petitoris & assessoris cognitor est
 Deus, petitor est homo, assessor est Angelus. A persona co-
 gnitoris, cū ait pater, petitoris cū ait noster assessoris cū
 ait qui es in cœlis, id est in Angelis vel in sanctis de quibus
 habetur

Mat. 26.
 Ioan. 20.
 psal. 18.

habetur, Caeli enarrant gloriā Dei. vnde spes nobis attribuitur
vt sanctos nos faciat. Vel in cœlis. i. in secreto maiestatis diuine,
per quod datur fiducia obtinēdi bonum occultum. Quod ocu-
lus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit.

Esai. 44.

Dat ergo fiduciā impetrandi bonū, vnde nō dicitur, Domine,
cui seruitur timore, sed pater, cui seruitur amore. q. d. quia pa-
ter es, vis, quia in cœlis es, potes, ergo libera nos à malo. Et tñ
ta, q. cœlum dicitur à celando, quia celat diuina secreta, vel à
celitudine, quia altius est terrenis rebus. Sed libera nos à ma-
lo. Triplex est tñ malum, à quo petimus liberari, innatum, audi-
tum, & inflicturn. Primū, cōtrahitur, scilicet originale. Secundū,
cōmittitur. I. actualē. Tertiū, sustinemus. I. pœnale. Malum autē

Eccles. 1.

vitamus, per spiritū timoris. Nā (vt inquit scriptura) Timor Do-
mini expellit peccatum. Porro triplex est tñ timor quo cessamus
à malo: seruilis initialis & filialis. Timore seruili, cessamus à ma-
lo formidine pœnæ. Timore filiali cessamus à malo amore iusti-
tiæ. Initiali timore cessamus à malo, partim formidine pœnæ,
partim amore iustitiæ. Seruilis timor, est incipientium, Initia-
lis proficientium. Filialis, perficientium. Dicit ergo, Sed libera
nos à malo. q. d. da nobis spiritū timoris & paupertatē spiritus,
vt per spiritū timoris vitemus mala. per paupertatem spiritus
addiscamus bona, quatenus exclusus vitiis, & contēptis terrenis
habeamus aeterna. I. regnum cœlorū q. Lucifer & primi paren-
tes per inanē gloriā siue superbiam amiserunt. Per hoc ergo, q.
se humiliādo, petit liberari à malo, quod fit per donum timo-
ris, fugatur superbia, quæ opponitur timori, & sic finis orationis
concordat cum principio, vbi ab humilitate contra superbiam
incepit, vt prēmīssum est. Et ne nos inducas in tentationem, sci-
licet diabolicam. Nota, q. tentat nos Deus, tentat homo, tentat
diabolus. Deus tentat, vt probet, homo, vt sciat, diabolus, vt

i. Cor. 10

Iacob. 1.

fallat. De primo legitur, Tentauit Deus Abraham. De secundō,
Tenta nos obsecro diebus decem. De Tertiō, Cur sathanas tē-
tauit cor tuū. Porro duobus modis tentamur interius per dele-
stationē, & exterius per suggestionem, interior tentatio parum
efficit, exterior multū proficit, si non cōsentiatur, sed resistatur.
Scriptum est enim, Tentatio vos non apprehēdat, nisi humana.
Iacob. 1. Rursus, Beatus vir, qui suffert tentationem, nisi humana.
tamur, ducimur in tentationē, cū cōsentimus, in tentationē
inducimur, sicut piscis ante captūrā ducitur in rete. Cū autē
inducitur, capitur & tenetur, tunc impletur, q. Iacobus Apost.
ait, Tentatur autem vnusquisque à concupiscentia sua conceperit,
abtractus & illectus, deinde, concupiscentia cū conceperit,

pā rit

parit peccatū, pecca-
tem. Verū cū idem
rū. Quid est, quod
Sed tñ dicendū est
do non tentat vt p
me, non tentat vt
mus ergo, ne nos
induci, quia sicut
non faciat, id est, q.
Fidelis Deus, qui
quasi dicamus, Da
rus, vt per spiritū
ad pietatē, & per
lū pro malo Vin
vt ita possideamus
per mansuetudinē
nē habet vitæ, qu
ipsi possidebunt
& delectabuntur
nostra, & debita
struunt: nō enim
rum. Tria autē su
tum in Deū, pecc
peccauimus cū
fecimus. vnde Pl
Deum, iniustē
nolmet ipsos. E
iple dimittat no
petimus, vt dim
& nos dimittem
ea conditione
bus, alioquin ep
Iud Euang. Ser
rogasti me, nō
tuo, sicut & ego
dit eum tortor
sic & pater me
quisq; fratri su
ostenderet, q.
bus dimittam
Si dimiseris
vellet cœlestis

parit peccatū, peccatū verò cū cōsummatū fuerit, generat mortem. Verū cū idem Apost. dicat, quia Deus est intēptator malō-
 rū. Quid est, quod petimus, ne deus nos inducat in tēptationē?
 Sed tū dicendū est, q̄ Deus quodammodo tēptat & quodammodo non tēptat vt probet, iuxta illud, proba me Deus, & tēpta-
 me, non tēptat vt fallat, iuxta illud, Deus neminē tēptat. Peti-
 mus ergo, ne nos Deus in tēptationem inducat, ne permittat
 induci, quia sicut dicitur, Non est malū in ciuitate, quod Deus
 non faciat, id est, quod fieri non permittat. Scriptum est enim,
 Fidelis Deus, qui nō patitur vos tēptari super id, quod potestis,
 quasi dicamus, Da nobis spiritū pietatis, & mansuetudinē spiri-
 tus, vt per spiritū pietatis vincamus tēptationes, exercendo nos
 ad pietatē, & per mansuetudinē vincamus irā, nō reddēdo ma-
 lū pro malo Vincamus etiā inuidiam, quē opponitur pietati,
 vt ita possideamus terram viuētū, quam per spiritū pietatis, &
 per mansuetudinē spiritus obtinebimus. Nam pietas promissio
 nē habet vitę, quę nunc est & futura & beati mites, quoniam
 ipsi possidebunt terrā. Vnde Psalm. Mansueti possidebunt terrā,
 & delectabuntur in multitudine pacis. Dimitte nobis debita
 nostra, & debita dicitur peccata, quā nos debitores pōne cō-
 stituunt: nō enim hic agitur de debitis pecuniarum, sed offensa
 rum. Tria autē sunt debita, quā petimus nobis dimitti, scilicet pecca-
 tum in Deū, peccatum in proximum, & peccatum in nos: vnde,
 peccauimus cum patrib. nostris, iniuste egimus, iniquitatem
 fecimus, vnde Psalm. 105. Peccauimus cum patribus nostris in
 Deum, iniuste egimus in proximum, iniquitatem fecimus in
 nosmetipsos. Et quia peccauimus in Deum, idēd petimus, vt
 ipse dimittat nobis debita nostra, quia peccauimus in nos, idēd
 petimus, vt dimittat nobis debita nostra, quia peccauimus in
 proximum, idēd petimus, vt dimittat nobis debita nostra, sicut
 & nos dimittimus debitoribus nostris. Hoc pacto ergo &
 ea conditione nobis dimittuntur, si nos dimittamus debitori-
 bus, alioquin etiā dimissa reuocantur in debitum, secundum il-
 lud Euang. Serue nequam, omne debitum dimisi tibi quoniā
 rogasti me, nōne ergo oportuit & te misereri conseruo
 tuo, sicut & ego misertus sum tui? Et iratus Dominus eius tradi-
 dit eum tortorib. quoadusque redderet vniuersum debitum,
 sic & pater meus cōlestis faciet vobis, si non dimiseritis vnū-
 quisq; fratri suo de cordib. vestris. Vt ergo Dominus euidenter
 ostenderet, q̄ nullus est totius orationis fructus, nisi debitori-
 bus dimittamus, in fine eiusdem Euangelij subiunxit ad omnia,
 Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet vobis pater
 vester cōlestis peccata vestra. Si autem nō dimiseritis hominibus

bus peccata corū, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra. His ergo, q. debitorib. non dimittunt, hæc oratio non prodesse videtur, sed obesse. Nā qui sic petit sibi dimitti sicut debitorib. suis ipse dimittit, profecto si nō dimittit ipse debitorib. videtur petere, vt sibi non dimittatur, de conse. d. 2. panem. Sed quæritur, quid teneatur illi dimittere, qui nec satisfacere vult, nec veniam postulare? Sanē distinguendū est inter perfectū & imperfectum. Is qui viam perfectionis arripuit, etiā non petent veniam omnib. modis indulgere tenetur: vnde in canone Inno. de po. d. v. c. fi. legitur, Falsa est pœnitentia, si pœnitens offenso nō satisfaciatur, aut si offendentī, offensus non indulgeat Qui verō nō dum perfectionis votū assumpsit, tenetur quidē rancorem cordis deponere, sed non tenetur satisfactionē debitam condonare: vnde in canone Fabian. xxij. quæst. 4. cum in lege. ita canitur: Si quis contristatus recōciliari noluerit fratri suo, satisfaciēte eo, q. contristauit, acerrimis maceretur in edus, vsque dū gratiā animo satisfactiōnem recipiat. Quāquā omnes vniuer saliter teneamur diligere inimicos nostros, & benefacere his qui oderūt nos, & orare pro persequentib. & calūniantib. nos, xc. d. si quis. Quia verō sunt culpæ in quib. culpa est relaxare vindictam. xxviii. di. quæ sunt. & si peccatū in nos teneamur dimittere, peccatū tamē in Deū & in proximū debemus punire. Quisquis ergo laborās odio vel inuidia, grauatur magis hac oratione, q. iuuetur: nisi iam propositum habet dimittendi. Veruntamen nō in sua quisque, sed in totius ecclesiæ videtur persona orare, vnde nō dicit: dimitte mihi debita mea, sicut & ego dimitto debitorib. meis, sed dicit, dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitorib. nostris. Quidā etiā volunt ita illud intelligi: dimitte nobis, & c. i. sic dimitte nobis debita nostra, vt & nos dimittimus debitorib. nostris. q. d. Da nobis donum scientiæ, luctum & virtutem: quatenus tam nostra, q. aliena peccata cognoscāmus & desineamus, vt nobis debita nostra dimittas, & ita consolationē habebimus aduersus inuidiā, quæ facit hominē dolere, & de alieno bono tabescere, aduersus irā, quæ est cōtraria sciētia, quia ira impedit animū ne possit cerne re verum. xj. q. 2. illa. & cap. seq. per scientiam enim & luctum in præsentī remissionē accipimus, & in futuro consolationem habebimus, iuxta illud quōd legitur, A delicto meo munda me, quoniam iniquitatem meam ego cognosco, & beati qui lugēt, quoniam ipsi consolabuntur. Panem nostrum quotidianū, & c. Vnde in euangelio Ioan. Domine semper da nobis panem hunc, pan autem Græcè, interpretatur Latine omne, vnde, Ora mus vt omnipotēs pater omnem victum spiritualem, & carnalem

Mat. 5.

psal. 50.
Mat. 5.
Ioan. 6.

item & corporalem
autē panes sunt nob
ria, corporalis ad su
doctrinalis ad erudi
nalis ad fructuonē
mo. De secundo, A
Venite, comedite pa
ducat indignē, reus
panis viuus, qui de c
peccata dimissa, nec
lum est, idē dicit, p
die necessitati, alio
nisi prius defineret
nobis hodie. q. d. d
he reborat animā,
per quam expellēt
saturabimur in futu
riunt iusticiam, qu
nostrum super sub
gi, velut vna sit die
stantialem, id est,
super omnem substa
tati, vel vt sine duz
est, Christiū, qui est
est, præter, panem
nem. q. d. Da nobis
dicit panem nostrū
sacramentali pane
habet epyoulion,
se. d. ij. de calice. in
egregium vel pecc
rharum dixisse seg
num. Græcus autē
se segola quod for
stantialem. Fiat vo
geli vel omnes san
que graui peccato
citer intelligitur,
signum beneplaci
num, semper impl
omnia quæ conque
temporalis sunt q
hū, & operatio, v

item & corporalem omni tempore largiri dignetur. † Quinq;
 aut panes sunt nobis necessarij, in via quatuor, & quint^{us} in pa-
 ria, corporalis ad sustentationem, spiritualis ad informationē,
 loctrinalis ad eruditionē, sacramentalis ad expiationem, & eter-
 nalis ad fruitionē. De primo legitur, Non in solo pane vivit ho-
 mo. De secundo, Amice, accommoda mihi tres panes. De tercio, *Deut. 6.*
 Venite, comedite panē meū. De quarto, Qui panē Dñi man *Mat.*
 lucat indignē, reus erit corporis Domini. De quinto, Ego sum *Luc.*
 panis vivus, qui de cælo descēdi, postquā enim fuerint homini *1. Co.*
 peccata dimissa, necessarius est ei spirit^{us} fortitudinis, vt premis *Ioan*
 lum est, idēd dicit, panē nostrū quotidianū, id est, nobis quoti-
 die necessariū, alioquin quod nostrū esset, nobis dare n̄ posset,
 nisi prius desineret esse nostrum, extrā de fide instr. c. inter. Da
 nobis hodie. q. d. da nobis spiritū fortitudinis, q̄ multiplici pa-
 ne reborat animā, ne deficiamus in præsenti, esuriendo iustitiā
 per quam expellētes accidiam & rēdiū de bono, plena iustitiā
 saturabimur in futuro, secundū illud, Beati qui esuriunt & si- *Mat.*
 riunt iustitiā, quoniā ipsi saturabuntur. *Mat.* dicit † panem *Mat.*
 nostrum supersubstantialem, q̄ duobus modis potest intelli-
 gi, velut vna sit dictio, quasi da nobis panē nostrum supersub-
 stantialem, id est, Christum qui est supersubstantialis, id est,
 super omnem substantiam, scilicet creatam qui panis est in al-
 tari, vel vt sint duæ dictiones, quasi da nobis panem nostrū, id
 est, Christū, qui est proprius cibus fidelīū, & hoc super panem
 id est, præter, panem substantialem necessarium ad sustentatio-
 nem. q. d. Da nobis vtrūque scilicet mentis & corporis. Lucas
 dicit panem nostrū quotidianum, q̄ tam de corporali quā de
 sacramentali pane potest intelligi, videlicet de viatico. Græcus
 habet epyouion, quod interpretatur supersubstantialē. de cō *Luc. 11.*
 se. d. ij. de calice. in fin. Hebræus verō segola, q̄ interpretatur
 egregium vel peculiarem. Ob hoc fortē Lucas videns Mat-
 thæum dixisse segola quod sonat peculiarem dixit quotidia-
 num. Græcus autem interpretes Matthæi, quia vidit eum dixisse
 segola quod sonat egregiū dixit epyouion scilicet supersub-
 stantialem. Fiat voluntas tua. Hoc † rogamus vt quomodo an-
 geli vel omnes sancti inculpabiles Deo seruiunt, ita & nos abs-
 que graui peccato illi seruiamus in terra. Voluntas Dei, dupli-
 citer intelligitur, scilicet & beneplacitum Dei æternum, &
 signum beneplaciti temporalis. Beneplacitum Dei æter-
 num, semper impleretur. vnde, & voluntati eius quis resistet? &
 omnia quæcumque voluit Dominus fecit. Signa beneplaciti *Rom. 9.*
 temporalis sunt quinque, præceptio, prohibitio, permissio, cōsi *psal. 134.*
 lū, & operatio, vnde, Magna opera domini exquisita i omnes *psal. 109.*
 volun

voluntates eius. Hæc nō semper implētur: sed, vt implēatur oīa
 tur, vnde dicitur, Fiat volūtas tua, id est, opēre cōpleatur, quod
 præcipis, quod consulis, q̄ suades, quia nō sufficit volūtas, nisi
 addit facultas. lxxvj. d. nō satis. Sicut ī cœlo & in terra, id est
 sicut illi q̄ sunt in cœlo, voluntatē ei⁹ faciunt, sic & nos in terra
 faciam⁹. vel sicut in cœlo & in terra, id est, sicut ī Angelis, ita &
 in hominibus, vel sicut in perfectis, ita & in cōuersis. Vel sicut
 Christo, ita & in ecclesia, vel sicut in mēte, ita pariter & ī carne,
 vt caro nō cōcupiscat aduersus spiritū, secūdū illud, Cor meū
 & caro mea exul. in d. v. d. da nobis spiritū cōsiliij, vt faciam⁹ vo
 luntatē tuā, maximē misericordiā, quæ perimit auaritiā, quate
 nus misericordiā consequamur, secūdū illud, Beati misericor
 diæ. Sicut enī in auaritia consistit in acquirēdo, & retinēdo,
 ita misericordia cōsistit in dando & dimittendo, huius peritio
 nis & aliorū duarū impietio, inchoatur in via, & cōsumatur in
 patria, vbi nil velle poterimus, nisi q̄ Deū velle sciemus, tūc dī
 ligemus Deum ex toto corde, & ex tota mente, & ex tota aīa
 Et ex t̄ corde, id est, intellectu diligim⁹ filiū, toto, id est, sine er
 rore. Ex mente, id est, memoria, diligimus patrem tota, id est,
 sine obliuione. Ex anima, id est, voluntate, diligimus spiritum
 sanctum, tota, id est, sine contrarietate, patrem potentē, filium
 sapientē, spiritū sanctum benignū, id est, trinitatis potentiam,
 sapientiā & bonitatē. Adueniat regnum tuū. Hoc rogamus vt
 semper Christus regnet in nobis & non peccatum, vt nos para
 tos inueniat quando animā à corpore iubebit exire. Regnum
 autē Dei dicitur, & t̄ militans ecclesia, quia regitur, & triump
 phans ecclesia, quia regnat. Item regnum Dei dicitur, & gratia
 fidei, & gloria spei. Rursus regnū Dei, dicitur & intellectus scri
 pturæ & locus patriæ. De regno militantis ecclesiæ scriptum
 est. Exibunt Angeli mēsores, & colligent de regnō eius om
 nia scandala. De regno triūphantis ecclesiæ reperitur, Venient
 & recumbent cum Abraham, Isaac, & Iacob in regno cœlorū.
 De regno fidei dicit scriptura, Regnum Dei intra vos est. De
 regno spei Dominus ait, Percipite regnū quod vobis paratum
 est ab origine mundi. De regno scripturæ legitur, Auferetur
 à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. De
 regno patriæ reperitur, Fulgebunt iusti quasi Sol in regno pa
 tris eorum, sed etiam ipse Christus dicitur regnum Dei, secun
 dum illud, Si ego in digito t̄ Dei eiicio dæmonia, profectō ve
 nat in vos regnum Dei. Adueniat igitur regnum tuum, id est,
 adueniat regnum ad regnum, militans scilicet ad triūphātē.
 Vel regnum tuum adueniat, id est, ad vidēdum te veniat, vt re
 gnum fidei ad regnū spei transeat, quomā hæc est vita æterni

Mat. 13.

Mat. 8.

Luc. 17.

Mat. 25.

Mat. 21.

Mat. 13.

Luc. 11.

vt

cognoscamus te solum, verū Deū, & quē misisti Iesum Chri-
 stum, quasi dicant, Da nobis spiritū intellēctus, quo mundati
 & intelligamus te in præsenti regnare per fidem, in futu-
 ro, videamus te regnantem in nobis per spem. Tunc cognosce-
 mus, sicut & cogniti sumus, vidētes nunc, quasi per speculum in
 enigmate, sed tunc facie ad faciem eū videbimus, quō videbi-
 mus Deū Deorum in Sion. Quod est contra gulam, de qua Pro-
 pheta Vinum (inquit) & ebrietas aufert cor. Per intellectum e-
 m definit homo carnaliter viuere. Vnde Hieronymus, Ama
 scientiam scripturarum, & carnis vitia nō amabis. Sanctifice-
 tur nomen tuum. † Hoc rogamus, vt nos sancti simus, & iusti,
 recedamus à malo, & semper faciamus bonum. Et nota,
 quod nomen patris quatuor modis sanctificatur, in aliis duo-
 bus modis in via, & duobus in patria. In via, per efficiētiā
 & perseverantiā in patria, per consummationē & effectū. In via
 aq; nomen patris sanctificatur, in filiis, quādo sanctificationis
 effectū operatur in eis. Vel, quādo sanctificatio, quā acceperunt
 a nomine patris, peruenerat in illis. In patria verō, nomē patris
 sanctificatur in filiis, quia sanctificatur & confirmatur in eis: vt
 nunquam possit à filiationis gratia separari: hic est, quasi mobile
 nomen patris in filiis. Nam & iudas quādoq; fuit filius, & quā-
 loque nō fuit: pro qua possibilitate mouēdi, dixit Apost. & habe-
 em redigo, ne fortē cū aliis pradicauerim, ipse reprobus effi-
 ciar. i. bique nomē patris sanctificatur i filiis, quia vbi tales sunt
 filii, in quibus pater sanctus apparet, tunc erunt manifesti, q nūc
 sunt occulti, secundum illud, Nos in sensati vitam illorum æsti-
 nabamus in ianiam, & finem illorū sine honore, & ecce, quomō-
 do cōputati sunt inter filios Dei, & inter sanctos fors illorū est.
 Dicitur ergo, sanctificetur nomē tuū, quasi dicat, Da nobis spi-
 ritum sapiētiæ, prout dicitur à sapore id est, iucunditatē æternā,
 vt gustemus quā suavis est Dominus generās in nobis pacē, id
 est, motuum interiorum qui tenem, vt caro nostra non cōcupiscat
 aduersus spiritū, quia nō est pax ossibus meis à facie peccatorū
 meorum, vt ita sanctificetur nomē tuū, id est, pater in filiis, qua
 tenus in præsenti difficit, in futuro nequaquā à filiationis gratia
 separemur, quod est manifestē cōtra luxuriā, quia qui laborat,
 non iucundatur in ea, & qui pacē mētis nō habet, filius Dei nō
 est, sed iumento assimilatur, quia quasi iumentum in suo stercore
 cōputrescit, gustato enim spiritu, desipit omnis caro. In † fine
 dominicæ orationis ponitur Amen, quod ad omnes petitiones
 refertur. Hæbræus autē ponit in fine, vnum ex his tribus amen,
 saltem, quāq; sonāt verē semper pacem. De amen, dictū est sub

titulo de saluatione ad populum: licet autē amens, quandoq; affectum optantis exprimat: hic tñ conclusionis affirmationē ostendit. Vnde glossa Matth. vj. Amen significat in his omnibus petitionibus indubitanter à Dño tribui, quod petitur si vltimæ conditionis pactum seruauerimus, vnde subdit: Si dimiseritis, &c. & idēd amen hic non à populo, vel à clero, sed à sacerdote profertur, cum enim ipse sit mediator inter Deum & hominem quia eius est vota populi Deo offerre, & ipsius voluntatem populo renuntiare, sicut legitur Exod. 19. Magis tñ congruit illud à sacerdote profertur, à quo conuenit petita à Dño fuisse cōcessa affirmari, quā à populo cui huiusmodi renuntiatio ipso mediante fieri dēt. In aliis verō orationibus, quæ in officio ecclesiastico dicuntur, Amen exprimit potius affectum optantis, quā conclusionem affirmantis, ideōq; in illis cōgruē profertur à populo, à quo optatur, quod in illis à sacerdote orante postulatur. Profert tñ hic sacerdos amen, sub silentio. Primò in signum, qd Dñs vult orantes latere, quod à Dño exauditi sint, ne postmodum tepescant. Secundò, quia si alit̃ proferreret amen, quo affirmatur orationem dominicam exauditam esse, iudicari posset præsumptio, & quedam ostentatio sacerdotis.

ADNOTATIO.

* Abba vel seruus pueros, paidas pyrē, si verbum compositum explices.

SYMMA.

1. Missæ tertia pars vbi incipiat. 2. Embolismus, duplex.
3. Embolismorum & prælationum consuetudo.
4. Pace petens sacerdos quorū precib⁹ imitatur, & suffragiis & n. s.

Tertia pars Missæ de silentio, post dominicam orationem. CAP. XLIX.

Tertia pars Missæ incipit in hac oratione, Libera tñ nos q̃sumus Dñe, &c. Quæ oratio dicitur embolismus, vel super excreſcētia. Et eò qd nihil in ea petitur qd in præcedēti oratione dñica petitiū nō fuerit nec tñ superfluit qm̃ est repetitio & expositio nouissimæ petitionis illius. Illa enim dicit, Libera nos quāsumus, &c. Et subdit à quibus malis, sc̃a præsentibus, præteritis & futuris, subditur etiam transitus ad orationem, pro pace tibi, Intercedente beata, &c. Vel dē super excreſcētia, quia in primitiua ecclesia multo tempore dicta non fuit. Et nō qd duplex est embolismus, videlicet quotidianus & annuus, quotidianus est hæc oratio, cum n. amen sit finis dñicæ orationis, & illud reseruetur sacerdoti à clero dicente, sed libera nos à malo, vt prænissum est, patet quod hæc oratio intelligitur embolismus, nō solū quotidianus,

verum

Lit. L.

mat. 18.

& propter privilegiū nimiū concupitæ crucifixionis, quo ad Andream. Adhuc in hac oratione est intentio, inuocare nō solum Apostolos, verum etiā omnes sanctos, qui per triplicem statum distinguuntur, sicut & omnes qui sunt in ecclesia militante, aut enim fuerunt, vel sunt in statu coniugali, qui per Petrū, aut in statu cōtinentiæ, aut viduali, qui per Andream, qui secundū Chrysost. creditur in viduali statu fuisse: aut in statu virginali, qui per Paulum designatur, ad quē statū etiā Angeli reducuntur: quia virginitas, est loror Angelorū, & de B. Maria etiā fit mentio, tūc quā de porta misericordiæ. Postremò nota, quod post secretā tridicuntur ad mysterium consecrationis corporis Domini perticiendum, videlicet, Præceptis salutaribus, & oratiō dominica & hæc oratio: Libera nos quæsumus: & hoc propter tres dies quibus Domini corpus iacuit in sepulchro: siue propter triplicem legem, scilicet naturalem, Mosaicam & euangelicam.

SYMMA.

1 Patenam tradit sacerdoti diaconus, finita oratione dominica.

2 Patena cur se signet sacerdos.

3 Sacerdotis manu seu humerū dextrū diaconus osculatur. Et quare id.

4 Patenam ad quid osculetur sacerdos.

De resurrectione patenæ.

CAP. L.

psal. 29.

Quia post passionis tristitiam ad resurrectionis gaudium peruenitur, iuxta illud, Ad vespertum demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia: idē subdiaconus intercedum chorus respondet: sed libera nos à malo, accedens tād diaconum, tradit illi patenam inuolutam: diaconus verò illam recipiens eam reuelat, & reuelatam representat, & tradit sacerdoti osculādo illius manū, aut humerū dextrum. Sacerdos verò eā signa sanctæ crucis sibi facit in facie, & eandem postmodū osculatur. Hi quidem tam numero, quā obsequio sanctas illas mulieres significant, de quib. narrat Evangelista Matthæus & altera Maria, videre sepulchrum: præsentantes patenam, id est, cor patris latitudine charitatis, in obsequium sepulchræ. Iuxta quod legitur, quod mulieres emerunt aromata: ut veniente vngerent Iesum: & valde mane vna sabbatorum, veniunt ad monumentum orto iam Sole, & dicebant ad inuicem quis reuoluet nobis lapidem ab ostio monumenti? Accessus igitur dilecti, qui Marias significat in tradendo patenam, significat illud quod Mariæ venerunt videre sepulchrum, & resurrectionem Christi latē credētes, eā Apostolis nuntiauerūt, qui demū domino suæ fidei latitudinē obtulerunt, & idē de manu diaconi patenā, id est latitudinē charitatis accipit sacerdos, id est, Christi

Exod. 25.
Lu. 24.

Mat. 28.

Mar. vii.

tas acceptat. Vel per
nam latē credidit, &
patena prius inuol
tur, hic est Moyses de
lex quidē quæ latitudi
ta, ad Christi ascen
dos tūc super patenā si
reperit sentat illud, qu
tū & Pharisei signa
illa, nec signum S. C.
blatā recipit, signifi
de untes cum de lide
Mariæ perseveranti
tūc de oblatione fac
diaconus manipulā
super pallā altaris, s
legitur Ioan. 20. qu
darum, quod super
positum licet sepa
autē manū seu hum
dum, quod ipse vult
quo, extrā de sepul
pauimur, & contreg
humerum, significat
speculum & in an
est, quia verò cruc
quod Angelus in
fixum. Idcirco cu
qua maxime vire
sit Dei seruitium,
cerdos osculatur
impleuit desider
Auere, quæ proci
Nec est dubium,
tit. de osculo pat
tens à Deo pacer
temporali, quon
lum etiam huius
ibidem. tūc Rurs
illam, ad vocand
pari, erimus &
cum osculo sign
tate. Quidā etiam
itu

ixionis, quod al-
nucare nō so-
triplicem statu-
esia militante: a-
per Petru, aut
qui secundū Can-
i virginat, qui pe-
reduncunt: qui
eria sit mentio:
post secretā m-
oris Domini pet-
oratio dominica
propter tres dies
huc propter tri-
euangelicam.

ne dominica.

ulator. Et quare i-

AP. L.
ectionis gaudium
demorabitur. Re-
diaconus interea
accedens, ad dia-
nus verō illum rec-
& tradit sacerdoti.
Sacerdos verō cū
eandem postmo-
bbsequio lantias i-
angelita Matthaeus
pati, venit Maria
antes patenam, id
um sepulchru. lux
mara: vt venientes
prum, veniunt ad
in vicem quis re-
Accessus igitur dia-
nam, significat il-
& resurrectionem
it, qui demū do-
de manu diacon-
terdos, id est, Chri-
stus

us acceptat. Vel per subdiaconū intelligitur Nicodemus, qui
nam latē credidit, & obsequium exhibuit Saluatori. Quod ve
patena prius inuoluta, dehinc reuelata ad altare deporta-
ur, hic est Moses de fiscella ad regiā perductus domū. Exo. 2.
ex quidē quā latuit sed cognitis mysteriis, ab ecclesia exalta-
a, ad Christiū ascendere de Aegypto docens. Quod verō sacer-
os † super patenā sibi à ministris oblatā signum crucis facit,
epresentat illud, q̄ in Mattheo legitur, q̄ Principes Sacerdo-
ū & Pharisei signauerunt lapidē cum custodib. sed nec ratio
ista, nec signum S. Crucis, necessitatis sunt. Item, q̄ patenam o-
blatā recipit, significat q̄ Christus omnes ad se ex charitate re-
leuentes cum desiderio recipit, quod etiā ex eo patet, q̄ statim
Marię perseveranti & aliis cōparuit. De hoc etiā dictum est sub
rit, de oblatione sacerdotis. Post traditā diacono patenā, sub-
diaconus manipulā, qui patenā tenuerat inuolutā, plicatā non
super pallā altaris, sed alibi deponit, in quo significatur illud, qd
legitur Ioan. 20. quia Petrus in monumentum intrans, vidit su-
darium, quod super caput Christi fuerat, non cum lintheaminib.
positum licet separatim in vnum locum inuolutum. † Diaconus
autē manū seu humerum dextrū sacerdotis osculatur, ad horā-
ndum, quod ipse vult esse socius in passione, vt socius sit in re-
gno, extrā de sepul. t. c. j. secundum quod dicit Apostolus, Si cō-
patimur, & conregnabimus. Rursus, q̄ osculetur dextrum illius
humerum, significat q̄ Deum hic videre non possumus, nisi p
speculum & in ænigmate, in futuro verō videbimus eum, sicuti
est, quia verō crucifixus ardenti desiderio quærebatur, iuxta
quod Angelus inquit mulierib. Scio, quia Iesum quæritis cruci-
fixum. Idcirco cum patena signatur crux in facie sacerdotis, in
qua maximē vires animæ vigent, & vt hoc signo munitus pos-
sit Dei seruitium, sine impedimento consummare. Statimque sa-
cerdos osculatur patenam, ostendens, quod Christus cōfestim
impleuit desiderium mulierum. Mox enim occurrit illis, dicēs:
Auete, quæ procidentes tenuerunt pedes eius, & adorauerunt.
Nec est dubium, quin pedes eius fuerint osculatz de hoc sub
tit. de osculo pacis dicitur. Osculatur etiam patenam, quasi pe-
tens à Deo pacem corporis & animæ. Oratur etiam pro pace
temporali, quod fit specialiter in quibusdam ecclesiis: oscu-
lum etiam huiusmodi charitatem significat, prout dicitur
ibidem. † Rursus ideo se signat cum patena, & osculatur post
illam, ad potandū, quod si per passionē filij reconciliamur Deo
patri, erimus & hæredes regni cælestis, vel signum crucis
cum osculo significat gloriationē Christi in cruce cum chari-
tate. Quidā etiam cū paterna se signāt ante pectus, per q̄ signi-

Joā. 20.
Exo. 2.
Mat. 20.
Mat. 48.
Mat. 28.

catur sincera affectio, quæ per partes corporis & cordis in sacra scriptura significatur. Quidam autem prius osculantur patenā, cum dicunt, Da propitiū pacem, & postea cū osculata patena in vltima clausula, scilicet ab omni perturbatione securi, se signāt, quia p̄ crucē, & hoc sacrificiū & odorē eius omnia in cælis, & in terris pacificata denuñtiāt. Quidā quoq; consequenter osculantur summitatē, & pedē calicis: q̄ osculū p̄tendit intimū affectum ad monumentū seu sepulturā Christi, exemplo Magdalene, quæ ex affectu stabat ad monumētū foris plorās, ut dicitur in Ioanne. Osculū quoque pedis calicis, significat osculū pedū Christi, de quō iam dictum est. Aliqui etiā cum patena summitatē, latus & pedem calicis tangunt, quod similiter ex affectu intimo faciunt, quasi totū monumentum amplectētes, q̄ per calicē & patenā representatur, hoc enim propriū est feruentis amantū, quod non satiantur dilectū ex omni parte corporis sui tangere, & etiā res dilecti, quod maximē ostendit Magdalena, quæ a monumento non recedebat. Tactus quoque cū patena in summitate, & latere, & pede calicis, significat tres exitus Domini, scilicet in capite, in latere; & in pedibus.

SVMMA:

- 1 Hostia fractio, quō fieri debeat & n. 2. 3. 8. 10. 11. 12. 13. 15. 16. 18. 19.
- 4 Hostia fractio, ad quid fiat. 5 Hostia primo p̄ mediū frāgitur, & quā
- 6 Hostia altera dimidietur, & cū iterum diuidatur. (re id ipsum.)
- 7 Hostia particula, post subdivisionē remanēs in sinistra, cū coniungatur parti super patenā posita. 9 Beatorum tres ordines.
- 14 Sacerdos, cur dicit in Missa sub fractione hostie, Pax Domini sit vobis.
- 17 Hostia particula, cur mittatur in sanguinem. (per vobiscum.)
- 20 Hostia, cur diuidatur in tres partes.
- 21 Hostia tres partes, quid significent, & n. 22. (minus. n. 24.)
- 23 Benedictio solēni cur dec̄ ab Episcopo, In Missa verō pro defunctis: De fractione hostie. CAP. LI.

Finita orationē præ illa, scilicet: Libera nos, & resumpta patena diaconus discop̄ operit calicē, inde remouēs corpora le, & super calicē sedulo intuetur. Deinde sacerdos intēdēs hostiam frangere, ipsam de altari lenat, supponēs illi patenā & super ora eius collocat: inde tollēs eam super calicem per medium frangit, dicens, Per eundem Dominum nostrū. Et in quibusdam ecclēsiis partem, quæ post fractionem in dextra manu remāsit, ponit super patenam, dicendo, qui viuit, &c. Partē verō quæ in sinistra remansit, iterū per medium frangit, & particulam quæ post subdivisionem in sinistra manu remansit coniūgit parti prius super patenam posita, dicendo in vnitāte sancti spiritus, &c. Alteram verō particulam in dextra remanētē

tem

tem, tenet super os
ce & indice, & erē
am habus manibus
seculorū, quō dictū
pax Domini sit len
guā crucis super e
ne particula illam
& postea per Epū
ignitur est videndū
cem, & in eum dū
quod os calicis, in
diaconus corpora
quod Angelus Do
& linream amon
do videndū est, q̄
de eam tollens su
per calicē Christi
signatur, vnde P
iterū, in ebrai
torunditatem, b
2. dos ergo volens
locat, ut inde ill
nemo pallionib;
ad eternā beati
rum operū perf
6. Accipite arma
3. in omnibus pe
tur, & super ca
flus ex latitudi
ta se supponit
nutur spargant
bi tamē super
de celo descen
Alibi quoque
xi testamentū
comedebat,
4. donis. Tert
dem, quia in
Redemptor n
cipalis distrib
quens, panem
ne Panis I
Dominem

tem, tenet super os calicis, cum duobus digitis, scilicet cū pollice & indice, & erecto calice simul & ipsa particula, parū cum ambabus manibus eleuatis alta voce, dicens: Per omnia secula seculorū, quo dicto calicem simul cū hostia deponit proferens: pax Domini sit semper vobiscū: & hoc dicendo, producit ter signū crucis super calicē, cum dicta hostiæ part. cuius, deinde mittit particulā illam in calicem, dicens, fiat cōmissio solēis. De singulis & postea per Episcopum datur benedictio solēis. De singulis igitur est videndum & primò quare diaconus. discōperit calicem, & in eum discōpertum intuetur. Circa quod dicendū est, quod os calicis, in hoc loco ostiū significat monumētū, de quo diaconus corporalia remouet, & in eo sedulo ituerit, significās quod Angelus Domini lapidē ab hostio monumētū reuoluit, & lineamentum amouit, & in sepulchro diligenter aspexit. Secundo videndū est, quare sacerdos hostiā super patenā locat, & in de eam tollens super calicē frangit. Circa quod dicendū est, quod per calicē Christi passio, vel etiā eternæ beatitudinis fructio designatur, vnde Psal. Et calix meus inebriās quā præclarus est, & iterū, inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, &c. Per patenæ rotunditatem, bonorum operum perfectio significatur, sacerdos ergo volens hostiā frangere, primò eam super patenā locat, vt inde illā tollens super calicē frangat, ad significandū, quod nemo passionibus mundi meritoriē valeat exponi, vel etiam ad eternæ beatitudinis fruitionem admitti, nisi prius in bonorum operū perfectione fuerit solidatus, vnde Apost. ad Ephes. 6. Accipite armaturam Dei, vt possitis resistere in die mala, & in omnibus perfecte stare. Ad hoc patenā hostiæ supponitur, & super calicem frangitur, ad significandum, quod Christus ex latitudine charitatis per patenæ dispositionē significat se supponit passioni. Rursus super calicem frangitur, ne militiæ spargantur, sed in eius cōcauitate cautē recipiantur. Alii bi tanē super patenā postea frangitur, vt ipse panis viuus qui de cælo descendit fractus, pro nobis in ara crucis rememoretur. Alibi quoque hostia comedenda de altari tollitur, nam in veteri testamento sacerdos panes propositionis de altari sublatos comedebat, prout dictum est sub titulo de oblatione sacerdotis. Tertiò videndum est quare hostia frangitur, & quidem, quia in lege iubeatur simulago frustratim offerri: sed & Redemptor noster benedixit panē & fregit, fractūque discipulis distribuit, & ideo sacerdos & legem & Christum sequens, panem sacrosanctum in tres partes partiuit, vt in fractione panis Dominum cognoscamus, sicut & illi duo discipuli Dominum cognouerunt, quibus ipse resurrectionis die Luc. 24.

euntib⁹ in Emaus apparuit. Dū enim sicut ait Prosper de cōse.
dist. ij. frangitur hostia, & sanguis in ora fidelīū infunditur, im-
molatio corporis Christi in cruce, & effusio sanguinis ei⁹ de la-
tere designatur. Quarto, quare per † medium hostia frangitur?
Circa quod notandū est, q^d in duas medietates frangitur, iuxta
duplicem prādestinatorum statū, scilicet aeternā gloriā, & tem-
poralē miserā, idēq; vna medietas subdividitur in duas par-
tes, quarum vna est de prādestinatis, qui purgantur ī purgato-
rio, alia pro illis, qui adhuc viuunt in hoc mundo caduco: prout
infra dicitur. Quinto, quare pars hostiā post fractionē in ma-
nu dextra remanens, potius ponitur super patenā, q̄ quā in ma-
nu sinistra remansit? & quidē pars ipsa, quā, in dextra manu re-
mansit, designat prādestinatos, qui iam sunt in gloria: & iam te-
nēt illam rectitudinē, cui nullā rectitudo admisceri poterit, &
idē meritō in parte dextra tenetur. Altera verō pars designat
illos prādestinatos, q^d adhuc sunt in tēporali miseria, vbi multa
obliqua, & pauca recta īveniūtur, quare meritō in sinistra tene-
tur. Illa igitur, quā est in dextra, cū diuidenda nō sit, vt iā di-
cētur, super patenā deponitur, quā verō est in sinistra, cū di-
uidenda sit, nō deponitur, sed diuidenda retinetur. Sexto, qua-
re pars † quā in sinistra remansit, iterum subdividitur? Ad quod
dicendū est, quōd illi qui sunt in gloria, vniūformem statum
tenent, & vna beatitudine fruuntur, idē pars in dextra manu
retentā, & super patenā collocatā, quā illos, vt prāmissum est,
signat, nō frangitur, sed illi qui sunt in tēporali miseria, in sta-
tu, & miseria, sunt diuisi. Nam alius est status miseriarū, eorum
qui adhuc viuunt in corpore, & alius est eorū, qui purgantur
in purgatorio igne, idē pars, quā in sinistra tenetur, illos signi-
ficans, diuidi debet. Septimō, quare † particula post diuisionē
remanens in sinistra, coniungitur parti super patenam prius po-
sitā? Ad quod dicendū est, quōd secundum August. Deus
duas habet manus, scilicet dextrā, qua miseretur, & sinistram
qua punit illos, qui sunt in purgatorio, in quātum ibi purgan-
tur, respondet sola punitio, & idē particula, quā in sinistra te-
netur, illos figurat. Hi verō, qui sunt adhuc in prāsenti vita, in
qua est status mōrēndi, cōsequi possent misericordiam, &
idē ipsi per aliam particulam, quā est in dextra, signantur.
Quia ergo de his, q^d sunt in purgatorio, nullū est dubium, sicut
de illis, qui sunt in Paradiso, quantum ad futuram gloriā, idē
meritō particula, quā erat in sinistra, eos designans coniūgi
parti prius super patenam positā quā illos qui sunt in Paradi-
so designat quoniam isti illis indubitanter sunt coniūgēdi, de
hoc tamē aliter infra dicitur. Sed particula quā ī dextra parte
reman

amāti, & designat eos
p^{er} sup^{er} patenā, nō cōi-
adhuc egent meriti
p^{er} ex estusione sang-
uarū partū coniūgi
tornua cōnexionē vt
lā designantia, & ill
incorporent sanguin
thione reprāsentiari
is p^{er}sturis purgati
p^{er}fectissima vnione
partes extra calicē, l
quidam q^d tres parte
sunt in celo, qui in
eterna fruitio, vt pr
qui versantur in ho
ad illā fruitiōē ad
referuntur donec l
omnia cum prāmisi
est etiam dici, quod
nuntur, quoniam illi o
nibus tenerentur, m
facili enim posset ex
vel propter manu
dere. Sacerdos etiam
bunt libere expediri
os calicis tenent ne
translationem alio
tena de quo etiam
o etur. † Nōd quā
dos super os calici
cula ipsa vt prāmisi
re viuentes indige
passionis Christi
Tenetur ergo ipsa
ad sanguinem vt cō
consideratio viuent
tenetur cum polli
quem mentis dise
fidei vigore & me
standa sunt. Vel cō
duplicem naturam

Propter de
in funditur,
anguinis est de
hostia frangitur
frangitur, ut
gloria, & tem
atur in duas par
antur i purgato
caduco: pro
fractione in ma
tā, q̄ quā in ma
dextra manu re
gloria: & tam te
licem poterit, &
ro pars designat
futura, ubi multa
in sinistra tene
a nō sit, ut nō di
sinistra, cum di
etur. Sexto, qua
ditur: Ad quod
formem statum
in dextra manu
præmissum est,
li miseria, in sta
fuerunt, eorum
qui purgantur
etur, illos signi
post diuisione
tenam prius po
August. Deus
tur, & sinistram
um ibi purgan
tur in sinistra te
fuerit vita, in
ritordiam, &
tra, signantur.
dubium, sicut
am gloriā, idē
hanc coniungē
sunt in Paradi
coniungēdi, de
i dextra parte
reman

māsit, & designat eos, qui sunt in vita presenti, illi parti quæ
t sup patenā, nō cōiungitur, sed in sanguinē mittitur, quia il
adhuc egent meritis passionis Christi, quæ merita processer
int ex effusione sanguinis agni immaculati. ex præmissa autē
uarū partiū coniunctione duo resulant quasi in modū Lunę
ornua cōnexionē vtriusq; testamenti in Christi passione fa
tā designantia, & illa verus calicē corrigenda sunt, quasi sibi
incorporent sanguinē, sine quo corpus nō est. In hac etiā cōiun
tione representatur, quod post q̄ aliqui tā præsentibus q̄ futu
s pressuris purgati fuerint, ipsi Deo, qui est nostra beatitudo,
perfectissima vnione iungentur. † Octauo quare præmissa due
artes extra calicē, super patenam referantur: super quo aiunt
quidam q̄ tres partes hostiæ, tres status † beatorū figurāt, s. qui
unt in cælo, qui in purgatorio, & qui in mundo respectū ipsa
eterna fruitio, ut præmissum est, figuratur. Quia ergo tam illi,
qui versantur in hoc seculo, q̄ illi qui sunt in purgatorio, nō dū
d illā fruitionē admissi sunt, deo ipsæ duæ partes extra calicē
referantur donec sumantur. Sed hæc ratio non concordat per
omnia cum præmissis. & idē alia ratio inferius assignatur. Po
test etiam dici, quod duæ hostiæ partes idē super patenam po
antur, quoniā si omnes partes super os calicis ambabus ma
nibus tenerentur, multa quidem pericula cōtingere possent de
facili enim posset errare & pars non mittenda in calicem mitti
vel propter manuum tremorem partes possent in calicem ca
dere. Sacerdos etiam taliter impeditus non posset quæ incum
bunt liberē expedire & similia. Alij tamen omnes partes supra
os calicis tenent ne fortē propter illarum deportationem seu
translationem aliqua inde, particula cadat aut remaneat in pa
tena de quo etiam sub tit. de communicatione sacerdotis di
cetur. † Nonō quare particulam quæ remansit in dextra sacer
dos super os calicis tenet. Ad quod dicendum est quod parti
cula ipsa ut præmissum est representat illos qui adhuc in corpo
re viuentes indigent misericordia Dei sine prædictis meritis
passionis Christi & sanguinis eius effusionis præcedentibus.
Teneretur ergo ipsa particula supra os calicis respectu dicto
ad sanguinem ut detur intelligi intentio nec non expectatio &
consideratio viuentium quo ad merita & passionem Christi &
teneretur cum pollice per quem vigor virtutis & cum indice per
quem mentis discretio significatur, ad ostendendum quod cū
fidei vigore & mentis discretione hæc considerata & expe
ctanda sunt. Vel cum duobus digitis teneretur ad designandum
duplicem naturam quæ fuit in corpore Christi, diuinitatem.

T& humilitatē. Et cōiungitur sanguis: ad ostēdēdū, q̄ qui dignē & cū fide merita & passiōē Christi cōsiderant, & expectant, eius passiōē & meritis iuantur. Decimō, quare & sacerdos dicitur, per oīa secula seculorū se erigit: Edest dicendum q̄ cū ipse petere velit perpetuā existētiā Dñi nobiscū: & onē datum optimū, & oē donū perfectū desursū sit. i. q̄. iij. quipio. meritō ad Deū se tunc corpore & mente erigit, sperans accepturū quod petit. † Undecimō, quare verba ipsa proferēs vocē suam exaltat, & parum calicē eleuat. Super quo dicēdum est, q̄ sacerdos Christi vicarius, hostia, vt prēmīssum est, fractū, mox pacē annuntiaturus, vocē exaltat: vt populus pacē desiderās, hoc intelligens dicat: Amen. xxxviii. d. sedulo, & calicē parā ab altari eleuando ostēdit, q̄ Christus qui per passiōem quā per calicē designatur, descenderat eleuatus per resurrectionē à mortuis, pacē postmodum discipulis timentibus nuntiavit dicens eis: Pax vobis. Potest etiam dici, q̄ quemadmodum prēmīssum est: particula, quā super os calicis tenetur, representant viuentes, & credentes, & expectantes iuari meritis passiōis & effusionis sanguinis Christi. Sed, vt credamus duo. Primum scilicet Christum, verū fuisse Deum, & sanguinē & corpus nunquam fuisse à diuinitate separata. Secundū, Christū fuisse verum hominē & corptis verum, & sanguinem verum, dicta non consequimur: propter hoc ergo calicem, & dictam particulam parum simul eleuat, vt ostendat, q̄ firmiter credimus primum, & eam statim deponit, vt ostendat, quod etiam eodem modo credimus secundum. † Duodecimō quare dicta eleuatio, & depositio fit cum vtraque manu & non cum altera tantum? Ad quod dicendum, q̄ hoc fit, vt per hoc detur intelligi, q̄ sicut prēmīssa duo credit intellectu: ita amat & appetit affectu & toto conatu. Fit etiam hoc modo, vt securius & decentius fiat. † Decimotertiō quare mox dicit altiori voce, Pax domini, &c. Et quidem, quia non solum per signa, verum etiam per verba resurrectionis est gaudium exprimendum. idēdō sacerdos per latitiam de resurrectione habitam procedens statim deposito calice altiori voce dicit. Pax Dñi sit semper vobiscum, representans, quia sabbatorum Iesus postquā surrexit à mortuis, stans in medio discipulorum dixit eis, Pax vobis, & iterum, Pax vobis. Ioā. 20. quāsi dicat: Dō vobis pacē pectoris in via: & pacē & meritum in patria. Idem ergo innuit sacerdos dicens: Pax Dñi, p. pectoris sit semper vobiscum, id est, in præsenti hic, & pax æternitatis in futuro. Hæc quidem pax est illa, quæ tunc iustis datur, quando anima Christi in infernum descendens inde oēs fideles eduxit, abstergens omnem lachrymam ab oculis eorum

Ioan. 20.

Ioan. 20.

Apo. 7.

amplius nō sit eis datur illa, quæ data est eis, vt sicut in illis, ita nec ipsum corpus, ita nec ipsum corpus, sed vtraq; pace fructu. † Decimoquarto, quare supra sanguinem est, quod tres sunt in sepulchro: vel quod tres sunt in ostium monumētis. † Decimoquinto, quare respondet? Et cur pacem ipsi sacerdos nō recipere, prædicatione ecclesie sancte M. respondetur: propter quod, quare & dicunt. Vempe sic hæc corpus nō fuit sine sanguine, & de signandū, quod panis & vini. Tertio, signum permissio, in celo & in terra, & reducit ad carnem, nec daret carnē ei in pal. Ego dormi, suscepit me, significat resurrectione Christi panis ad carnem, & dū philosophi de hoc etiam subtrahendo in immortali, & articulum ipsam in quoniam manifestat voluntatis, per tel verō dicto, Pax I. mum imitatur, &ior sit pro eo quod gnus Dei, &c. occ. Tertij verō eam. Cū enim ter dicitur, bus dicatur misericordiam, ad an

vt an

amplius nō sit eis dolor sed pax, quā cū eo viuāt in aeternū,
illa, quē datā est corpōis Christi, quādo anima eius ad cor-
pōis rediit, vt sicut nūquā anima subarā est pro corpōis mor-
tali, ita nec ipsū corpōs vltērius de sua mutatiōe turbetur,
ita tēpōis pace fruatur, & semper de aeterna beatitudine late-
at. † Decimoquarto, quare dicēdo pax Domini, &c. facit signū
tūcū supra sanguinē, cum dicta hostiæ particula, quā Christus fuit
ūm est, quod tres cruce s significat tridū, quā Christus fuit
resulchro, vel q̄ tres mulieres quarebāt Christi crucifixum,
ostium monumentū: vnde illud, Quē queritis viuētem cū
mortuis. † Decimoquinto, quare dicto, Pax Domini, &c. chō-
lus respondet: Et cum spiritu tuo: & quidē hoc dicēdo, optat
pacē ipsi sacerdoti: & pōt etiā pacē sibi dari, & vt dignus sit Luca.
Hā recipere, predicit tē Agnus Dei: Verūtamē Papā celebrā-
tū in ecclēsia Sanctæ Mariæ maioris in vrbe, & dicentū, Pax Domi-
ni respondetur: prout in 6. parte sub tri. de pascha dicitur. De
hostiā, quare † dicta hostiæ particula immittitur in sanguinē,
vempē sit hēc commissio, Primo, ad notandū, q̄ Christi cor-
pōs nō fuit sine sanguine, nec sanguis sine corpōe. Secūdo, ad
signandū, quod vnum sacramētum conficitur ex speciebus
panis & vini. Tertiō, corpōis & sanguinis pōst trinum crucis
signū permixtio, est animæ ad corpōis reditio: Omnibus enim
in cōlo & in terrā pacificatiōis virtus trinitatis animā crucifixi
reducit ad carnē, ne desinqueret animā eius in inferno,
nec daret carnē eius viderē corruptionē. Iuxta, quod ipse dicit
in psal. Ego dormitui & somnū cepi, exurrexi, quia Dominus
suscepit me, significat ergo vnitatem & animæ & carnis, quē in
resurrectione Christi deuō sunt vnitæ. Nam vt pramissum est
panis ad carnē, & vinum refertur ad sanguinē, quia secun-
dū philosophi in sanguine est sedes animæ: xxij. q. ij. Moles
de hoc etiā subtili de oblatione dictū est Decimo septimū, Psal. 13.
quando immisso † sit faciendā, & quidē aliqui fundūt par- Psal. 3.
ticulā ipsā in calicē, postquā dicunt: Pax Domini, &c.
quoniam manifestum est pacē datā esse hominibus bonæ
voluntatis, per resurrectionē, quā, verba ipsa significāt Alij
vērō dicto, Pax Domini, &c. dicto etiā prius, Agnus Dei, &c. de
vino immittunt ipsā in sanguinē, vt eorū oratio effica-
cior sit pro eo quod tenentes eam in manibus, dū dicunt, A-
gnus Dei, &c. oculo corpōali & mentali tēuerenter intuentur.
Tertij vērō eam immittunt cum dicunt, da nobis pacem.
Cū enim ter dicatur, Agnus Dei, & in primis duabus vici-
bus dicatur miserere nobis. in primis dicitur, miserere nobis
quantum ad animā, quæ maximē fundatur in sanguine. In

In secundo quantū ad carnē, patet, quod ista duplex oratio di-
uisim dicitur, & ideo illa pars hostiæ per quā caro significatur:
& sanguis, per quem anima intelligitur, non debent coniungi,
dum illis duabus vicib. dicitur Agnus Dei, sed solum in fine ter-
tij Agnus Dei, vbi repetitur, Pax secundū vtrumq. s. secundum
corpus, & secundum animam. Ipse enim lauit nos à peccatis no-
stris, in sanguine suo. † Quarti rectius & vsitatus agunt, quo-
niā dicto Pax Domini, & priusquā dicat Agnus Dei, &c. immittit
tunt, certum est autē, qd Agnus Dei post salutationē represen-
tant illud, quod Dominus fecit, postquā discipulos visitauit,
quando videlicet dedit eis potestatem dimittendi peccata, & ideo
sacerdos illud representans post remissionē particulæ hostiæ in
sanguine, dicit, Agnus Dei, qui tollis peccata mūdi, miserere no-
bis, ad designandum, quod sicut ipse corpus sanguini cōiungit,
ita nos coniunctos eidē sanguini seu merius ex effusione pro-
cedentib. sua pietate à peccatis emūdet. Et immittēdo dicit ver-
ba illa fiat cōmissio corporis, &c. quæ verba referēda sunt ad
species panis, & vini, quib. corpus Christi & sanguis cōtinetur.
Dicunt autem Agnus Dei calice iam cooperto, ad notandum,
qd Christus in domo ostis clausis dedit Apostolis potestatem
dimittēdi peccata. Decimo octauo quare sunt tres partes? Ad
quod dicendum est qd frangitur in tres partes. Primò in memo-
riā trinitatis. Secundo, in memoriā triplicis status Christi. Pri-
mus, fuit in hominib. manens. Secundus, fuit mortuus in sepul-
chro iacens. Tertius, est immortalis, in cœlo existēs. Tertiò ve-
rò, in memoriā & signum, qd Christus passus fuit in triplici par-
te sui, i. in pedibus, in manib. & in latere. Quartò, in signum, qd
tres sunt partes mystici corporis, prima est in cœlo, siue in pa-
tria scilicet ecclesia triumphans, secunda est in terra, scilicet
ecclesia militās, tertia est in purgatorio, & hæc dicitur purgans.
Quintò in typū trium personarum euntium in Emaus, scilicet
Christi & Cleophae, & vt quidā dicūt, Luc. Decimononò, quid
partes ipsæ significāt, videndū. † restat, & quidē primū secun-
dū. Gelasium Papā pars in calice posita, significat corpus Chri-
sti quod de virgine traxit: pars sicca comesta, significat omnes
fideles, pars seruata vsq; in finē missæ secundum antiquum ec-
clesiæ Rom. morem, pro ministris vel infirmis, significat omnes
mortuos. Secunda pars in calice posita significat ecclesiam
militantem: pars seruata, eos qui sunt in purgatorio. Tertiò
Sergius Papa de consec. d. ij. triformitas. dicit: Triforme est cor-
pus domini. pars oblata in calice missæ, corpus Christi quod iā
resurrexit monstrat: pars à sacerdote comesta, ambulanti ad
huc super terram: pars in altari vsque ad missæ finē remanēs cor-
pus

Apo. 1.

Ioan. 20.

Luce.

24.

us Christi. Vel secundum
hoc, hæc pars reman-
et in seculi corpora san-
cti in fine missæ referuntur
hoc mysteriū explicat
sa. cum membris, i.
multi sumus. Et inue-
nietur quibus totū cōstitit,
caput est, & pars co-
sequens sunt in tum-
sunt quasi simul iun-
tis pars altera, sicut
gregabuntur & aqua
res coniunctæ extra
quæ per calicē desig-
nam non moritur, n-
sancti, nō eluunt,
neq; vilis altus, qui
ponitur, significans
necq; pasturi sunt,
transleant, vbi nec
deversus. Tres p-
suā carnē, sanctos
est in sanguine tin-
les. Quinto modo
dorem. pars, quæ in
rum, eos qui sunt in
radiso. Orat. eni-
tur, pro eis, qui su-
gētur, pro eis qui
modo secundum
pro nō sanctē viu-
catis. Alter ve-
sanctis, qui iam s-
nihil restat in eis
licet saluandæ si-
illa dicitur oblati-
statim calix cum
pus de cruce de-
um, quæ per ip-
dendum est, &
quidē hoc loco,
dictio datur, ad

duplex oratio.
 tato significat.
 ebent coniung.
 solum in fine ter.
 ung. . secundum
 nos peccatis no.
 bus agunt, quo.
 s Dei, & commu.
 natione represen.
 cipulos visitant.
 peccata, & det.
 articuloz hostie in.
 mudi, miteret. no.
 sanguini coniungit.
 effusione prom.
 mittit dicit ver.
 referenda sunt ad.
 angustias continet.
 o, ad notandum,
 totis potestatem.
 tres partes: Ad.
 Primus in memo.
 rius Christi. Pri.
 mortuus in sepul.
 cristis. Tertio ve.
 nit in triplici par.
 te, in signum, qd.
 celo, siue in pa.
 ra terra, scilicet.
 dicunt purgans.
 Emaus, scilicet.
 mononod, quid.
 de primu secun.
 ar corpus Chri.
 sign. ficat omnes.
 um antiquum ec.
 is, significat om.
 nificat ecclesiam.
 gatorio. Tertio.
 forme est cor.
 Christi qd. odia.
 ambulanti in ad.
 sine rema. Escor.
 pu.

us Christi. Vel secundū alios, corpus fidelium latēs in sepul.
 cro, hæc pars remanet in altari, vsq; ad finē missæ, qā vsq; in
 finē seculi corpora sanctorū in sepulchris erūt, sed q; pars vsq;
 ad finē missæ referuatur, nō est in vsu. Quarto etiā modo potest
 hoc mysteriū explicari. est enim corp⁹ Christi vniuersalis eccle.
 a. s. cum membris, iuxta illud Apost. Vnus panis, & vnū corp⁹,
 multi sumus. Et inuenitur in isto corpore, quasi tres partes, ex
 quibus totū cōstitit, vna pars est ipsum caput, videlicet Christ⁹
 caput est, & pars corporis, altera pars, sunt illi, quorū corpora
 requiescunt in tumulis, & animæ quæ regnant cum Christo, &
 sunt quasi simul iunctæ. Hæc duæ partes caput, s. & hæc corpo.
 pars altera, sicut scriptū est, Vbiq; fuerit corpus, illic con.
 gregabuntur & aquiræ. Propterea in altari super patenā duæ par.
 tes coniunctæ extra calicē referuantur, quasi extra passionem,
 quæ per calicē designatur. Christus enim relurgēs à mortuis,
 iam non moritur, mors illi non dominabitur, & q. cum ipso sūt
 sancti, nō esurient, neq; sitient amplius, nō cadet super illos sol,
 neq; vllus æstus, quoniā priora trāsierunt. Tertia pars in calice
 ponitur, significans sanctos, qui adhuc in mūdo viuunt, passio.
 nēq; passuri sunt, donec de hac vita migrantes ad caput suum
 transeant, vbi nec moriātur amplius, nec vllaten⁹ patiātur. vn.
 de versus, Tres† partes factę de Christi corpore, signāt, Prima,
 suā carnē, sanctosq; secunda sepultos. Tertia viuentes, hæc
 est in sanguine tincta. Martyrii calicem gustant in carne fide.
 les. Quinto modo, secundum magistrum Gulielmum Antisio.
 doren. pars, quæ in sanguine mittitur, significat viuos. vna illa.
 rum, eos qui sunt in purgatorio, alia verō illos, qui sunt in Pa.
 radiso. Orat enim ecclesia pro viuis, vt in bono conferuen.
 tur, pro eis, qui sunt in purgatorio, vt citius liberentur, & pur.
 getur, pro eis qui in cælo sunt, vt orent pro nobis. Sexto etiam
 modo secundū Aug. pars in calicem mittitur vel ponitur,
 pro nō sanctē viuentibus, qui voluntur in sanguine & in pec.
 catis. Alæ verō duæ, pro mortuis offeremur. Vna, pro
 sanctis, qui iam sunt in requie, & illa est gratiarum actio, quia
 nihil restat in eis purgandum, altera pro illis animabus, quæ
 licet saluandæ sint, tamen adhuc sunt in pœnis, & ideo pars
 illa dicitur oblatio. Sanē particula hostiæ in calice dimissa,
 statim calix eum palla corporali cooperitur, quia Christi cor.
 pus de cruce depositum, latuit in sepulchro syndone inuolu.
 tum, quæ per ipsam pallam significatur. Vigesimo loco vi.
 dendum est, quare nunc solennis† benedictio datur. Et
 quidē hoc loco, scilicet ante pacem solennis episcopalis bene.
 dictio datur, ad notādum, quod pacem nullatenus habere pos.
 sumus.

sumus, nisi Dñs noster Iesus Christus præueniat nos in benedictionibus dulcedinis, quæ sunt benedictiones gratiæ ipsius: quia secundum Psal. Domini est salus, & super populum suum benedictio sua. Dñi autē episcopus se ad populū benedicendum conuertit, populus reuerenter genu flectit, quasi ipso facto dicat. Benedicat nos Deus Deus noster, & metuant cum omnes fines terrarū: nam ipse est Dominus, qui ad illius inuocationem benedicit. Vnde Psal. Benedixit filius tuus in te. Et licet hæc sollemniter benedicatur, nihilominus quidam in fine missæ iterum sollemniter benediciūt: de qua benedictione ibi dicitur, tū quia postquam Dominus salutauit Apostolos, iterū dixit eis, Pax vobis, vt iam dictum est, dicitur sub ti. de pacis osculo: tū quia si- cut non possumus bene incipere, vel pacem acquirere, nisi dñi nra benedictionis gratia præueniat. Ita nec in bono proficere, nec in pace finaliter persequere, nisi benedictionis suæ gratia subsequatur. In missa verò pro defunctis, Pontifex sollemniter non benedicit, tū quia in ea oēs sollemnitates cessant, tū quia hæc sollemnis benedictio fit non solū pro venialū deletionē, verum etiam pro populi excitatione, vt in Domini adiutorio confidat, & benedictū in secula confiteatur, ac defuncti velut abien- tes excitari nequeūt, licet possint nostris suffragiis adiuuari, tū quia gaudiū non debet luctū admisceri. Illud autem notan- dum est, qd per mortem, & in mortem domini fidelis anima be- nedictionē percipit. Vnde circa mortis officiū ritē diaconus ad eam humiliari inuitat, dicens, humiliare vos, ad benedictionē, statim Pontifex benedicit. Quidam asserūt hoc officium non esse de septem officiis missæ, eo quod has benedictiones Ro- mana non inuenit ecclesia, vnde nec vritur eis, & ideo non hic, sed in fine missæ benedicit. Sed quicunque inuenerit, rectē in hoc loco ponuntur, vbi Christus ad inferos descendisse repræ- sentatur, scilicet proximē antē resurrectionem cum eductis de carcere æternam tribuit benedictionem. Has benedictio- nes præfigurauit Iacob, qui filiis suis, & Moyses qui filiis Israel, Gen. 49. & Christus qui discipulis moriens, benedixit. Deut. 33.

SVMMA. *1. Agnus Dei, cur dicatur. 2. Agnus, quid significet. Et quare ter di-*

3. Christus ad tria venit. 4. Pax, est quadruplex. 5. Requies triplex optatur defunctis. 6. Sergius papa.

De Agnus Dei.

CAP. I. II.

Quia Iesus statim, vt salutauit Apostolos, vt iā præmissum est, dedit eis potestatem remittendi peccata, dicens, Quorū remiseritis peccata, remittentur, & quorū retinueritis, re- tēta sunt. Ioan. 20. idcirco chorus clamat ad Deum & postulat, Agnus

Dei, qui tollis p-
an. vidēs Iesum amb-
l. peccata mundi. C-
g. subdens, qui toll-
p. peccatis tollendis
Romē in vet. test. o-
nouo test. Christus
nus l. beraret, & lau-
go, dum corpus & c-
tur, vt omnes creda-
tūc sumitur, qui pec-
am nobis rel- ugend-
forem ipsum nun-
one miseris est ne-
stus, dicitur, qd sit l-
erus agnus sola pie-
cedunt. Dicitur etia
ominibus, nec best-
Dei, qui tollis peccat-
reccatio, vt videlicet
uentia & subitane-
agnoscendo, quo
agnoscit, sic & Chri-
agnouit nos cura, &
dientia, iuxta illud
que ad mortem. Ag-
bunt. Vnde illud Ioa-
nis immolatione re-
uisti patrem, miser-
re nobis. Pre, qui re-
doat nobis pacē.
intelligatur, videlicet
& rediens in cele-
Primò vt nos libe-
meret à malo pecc-
tiz suæ, quantū ad
tum ad tertium di-
quitur statim post
q. ex beneuolētia
te agnum Domini
est agnus, qui oc-
quidā sacerdotes
positis, ostend-

Agnus Dei, qui tollis peccata mundi miserere nobis. Siquidem
 n. vidēs Iesum ambulante dixit, Ecce agnus Dei, ecce qui
 tollis peccata mundi. Quare autē cum vocauerit agnū determi- Ioan. 1.
 n. subdens, qui tollis, qui venit, vt tollat peccata mundi, quia
 peccatis tollendis pascha nostrum immolatus est Christus.
 Impe in veter. test. offerebatur agnus, pro peccatis populi, &
 nouo test. Christus obtulit seipsum Deo patri, vt humanū
 agnus liberaret, & lauaret à peccatis in sanguine suo. Merito Apoc. 7.
 agnus dicitur, & sanguis Domini sumitur, Agnus Dei can-
 titur, vt omnes credamus, quia ipsius agni corpus & sangui-
 nis sumitur, qui peccata mundi moriendo tulit, & vitam æter-
 nam nobis resurgendo donauit. Iesus Christus Dñs noster, &
 orems ipsum nunquam desistere miseri nobis, qui in pas-
 cha immolatus est nostri. Agnos autem Græcè, latine purus &
 castus, dicitur, q̄ sit hostia pura, & immolationi apta quia ipse
 purus agnus sola pietate sua se obtulit hostia pro nobis, & nos
 demit. Dicitur etiam agnus ab innocentia, quia agnus nec
 hominibus, nec bestiis nocet. In præmissis ergo verbis, agnus
 dei, qui tollis peccata mundi, miserere nobis, est quidam de-
 precatio, vt videlicet innocentis agni misericordia peccata ir-
 recatō, vt videlicet innocentis agni misericordia peccata ir-
 recatō, & subitanea auferantur. Tertiò modò dicitur agnus,
 agnoscente, quoniam in magno grege solo balatu matrem
 agnoscit, sic & Christus in ara crucis donans nobis prius pacē
 agnouit nos, cura, vt iam dictum est. Agnouit etiam patre obe-
 dientia, Iuxta illud Apostoli ad Philip. 2. factus est obediens vl-
 que ad mortem. Agnouit etiam matrem curā, quam de ea ha-
 buit. Vnde illud Ioan. 19. Ecce mater tua. Ob hoc ergo in alta-
 ris immolatione ter dicitur, Agnus Dei, quasi Agne, qui agno-
 uisti patrem, miserere nobis. Agne, qui agnouisti matrem exi-
 te nobis. Pie, qui redemisti mundū, & qui obtulisti te pro nobis,
 dona nobis pacē. Vel idē ter dicitur, vt triforme corpus Dñi
 intelligatur, videlicet ambulans in terra, quiescēs in sepulchro
 & residens in cælo. Potest etiam dici, q̄ Christus ad tria venit,
 Primò vt nos liberaret à miseria culpæ. Secundo, vt nos redi-
 meret à malo peccati. Tertiò, vt nobis daret de pietudine gra-
 tiaz suæ, quantum ad prima duō his dicitur miserere nobis. Quā-
 tum ad tertium dicitur dona nobis pacē: quæ petitio pacis re-
 quitur statim postquam Agnus Dei dictum est ter, ad notādū,
 q̄ ex beneuolētia trinitatis agnus missus est: vnde Esaias. Emit Esai. 16.
 te agnum Domine, &c. Nam sicut in Apoc. legitur, Christus Apo. 5.
 est agnus, qui occisus est ab origine mundi. Et attende, quia
 quidā sacerdotes dicunt Agnus Dei, manibus super altate de-
 positus, ostendentes in hoc quōdā ad ea, quæ proferunt tota
 mente

(caus.
 Et quare ter di-

I. II.

vt ita præsum-
 ptum, dicens, Quon-
 i remueris, re-
 emi & postulat,
 Agnus

mente intendunt. Intētio enim propriē per linguā exprimitur, nō per manus: ideoq; loquēte lingua, manus quiescunt, quoq; ipsam misericordiā & pacē cōleste pro populo petunt: nō autē terrenam: quod in manu dispositione significatur. Alij verō stant manibus iunctis, parū super altare inclinati: ostēdētes inclinatione humilitatē: quā in oratione necessaria est: & in manu cōiunctione, vnicā & nō variā intētiōē. Porro secundū antiquā cōsuetudinē scholæ cantorū, in ecclesia Rom. quā adhuc ipsa schola obsevat, nullatenus variatur, sed tribus vicib; vniformiter dicitur Christe, miserere nobis, ppter tria genera peccatorū, quā petimus remitti: cogitationis in corde: locutionis in ore: & actionis in opere. Vel in honorē trinitatis, vel ppter tres ordines fidelium in ecclesia, qui sunt Noe, David, & lob: quos Ezechiel, vidit in visione saluados. Postmodū autem multus, ac variis ecclesiæ aduersitatibus ingruentibus, cœpit addām de tribulatione clamare: dona nobis pacem: & vt clamor eius facilius audiratur, ideo in ipsa immolationis hora clamat: & hæc varietas, non discrepat à cōsuetudine vetē. test. vbi cum secūdo repetitur, Parce dñe, parce populo tuo: tertio variatur, & ne des hereditatē tuā in opprobrium. Dicamus ergo miserere nobis, quantū ad animā. Itē miserere, quantū ad carnē: & dona nobis pacē, quantū ad vtrumq; vt habeamus pacē pectoris spiritualē: & pacē corporis tēporalē. † Est enim pax peccatorum, pax iustorum, pax tēporis, & pax æternitatis, vnde & ter oratur in missa pro pace, de quo dictum est sub. iiii. particula canonis, super verbo, Dñsque nostros, & quia Deus non dat pacem, nisi illis quōtūm miseretur, ideo vltimò dicitur, dona nobis pacem ecclesia etiam Lateran. nunquā dicit dona nobis pacem, sicut nec schola cantorū, sequens vt præmissum est, morem antiquum. Vnde nec valet, nec vera est ratio dicentū, quod in Ecclesia lateranep. ideo non dicitur dona nobis pacem, quia omnes aliæ ecclesiæ ab illa, quæ primò fuisse dicitur consecrata, sumere debent pacem, non ipsa ab illis. In feria quinta cœnz Domini, Agnus dei, ter dicitur, cum miserere nobis, vt ibi dicitur. Rursū in missa, pro defunctis dicitur bis Agnus Dei, cum, dona eis requiem, tertio additur, Sempiternam, nec dicitur dona nobis pacem, quia tunc imitatur exequias saluatoris. Vltimò ergo agnus Dei, tantū adiungitur sempiternam. Super quo notandum est, quod pro fidelibus defunctis triplex requies debet optari. † Primo, vt auferatur ab eis pœna, in qua est eis labor non requies. Secundò, vt eis gloria animæ conferatur, quia tunc veraciter requiescunt in bono desiderato, scilicet in ipso Deo. Tertio, vt dotentur glo

corporis: ne illud v
quies sempiterna: q
seunda etiam, non e
ante resurrectione
naturalis appetitus
ardantur, ne totali
amissis est verē req
initialiter vident res
aliter & perfectissim
non in duabus præce
nam. Sergius † Pap
ter à cleto & po

Apta.) agios verbū
cationē, est vitæ, g
nenis in festo Pall
eco N. Doard.

ax, que datur in M
Et cur non in Missa p
Christiani in primiti
mni Dominica, rapde

Popul? cur se osculetur
Osculum, quatuor sa
Episcopus pleniter
Episcopus bis codicē

De pacis o

P Ostquā Domin
rum dixit eis,
bemus pacem

simus ex illis qui lo
tem in cordibus eo
sufflauit in illos, &
deligendum viq;
ratione accipit in
ue ab ipso corpor
chro. i. calice vel al
cet diacono. Quia
pax (spiritualis à C
signant. Diacon? v
oēs debēt pacē ha
nus pacē à sacerdo
latur ipsius, secun
dit, vt per pacis o

Ezech. 14.

Iocel. 2.

corporis: ne illud ulterius miseris exponatur. Prima, non est requies sempiterna: quia poena sublata adhuc desiderat gloriā. Secunda etiam, non est totaliter requies sempiterna: secundum ag, ante resurrectionē corporū, semper inest animabus quidā naturalis appetitus resumendi corpora, quo aliquantulum corpora tardantur, ne totaliter ferantur in Deum. Sed tertia requies cū remissis est verē requies sempiterna, quia animā quā deū prelatialiter vident resumtis corporibus in ipsa ulterius, & ateraliter & perfectissime requiescent, id eoq; solū in tertia vice, & non in duabus precedentibus congruit dicere, requiem sempiternam. Sergius & Papa I. constituit agnus Dei inter communioem ter à clero & populo decantari.

ADNOTATIO.

(Apta.) agios verbū est æquiuocū. Præsenim hic datā significationē, est vitex, genus arboris, quā vite omnes ornabatur Agnenis in festo Palladis. Sed prior significatio aptissima est huic loco. N. Doard.

S V M M A.

ax, quæ datur in Missa, quid significet. Et unde id præsignatur. nu. 4.
et cur non in Missa pro defunctis. num. 8.
Christiani in primitiua Ecclesia, quotidie communis abint. Paulo post
omni Dominica, tandem aliquando rariis.
Popul' cur se osculetur in Missa. & n. 5. 6. 7. Mulieres non. & quid
Osculum, quatuor sacramenta significat. (ita. nu. 9.)
Episcopus solemniter celebrans quoties osculetur, & quos.
Episcopus bis codicē osculatur. 12. Papa in septē locis, osculū accipit.

De pacis osculo. CAP. L I I I.

Postquā Dominus salutauit Apostolos, vt præmissum est, iterum dixit eis, pax vobis; ostendens, quod non solum debemus pacem habere in ore, verum etiam in pectore, ne simus ex illis qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum, ideoque cum hæc dixisset Apostolis, infussauit in illos, & dixit, Accipite spiritum sanctum, ad quod designandum vtique sacerdos facta & commissione & finita oratione accipit in quibusdam Ecclesiis pacem ab eucharistia, siue ab ipso corpore Domini vt secundum alios, ab ipso sepulchro. i. calice vel altari, & mox præbet oris osculū ministro, scilicet diacono. Quia ab ipso corpore accipiūt, hoc faciunt i signū, & pax spiritualis à Christo data est humano generi. Alij etiam idē signant. Diacon' verò dat pacē alijs, & alij inter se in signum quod oēs debēt pacē habere, præsertim filij ecclesiæ. Ipse verò diaconus pacē à sacerdote accipiens, reuerētē se inclināt, & post' osculatur ipsius, secundū morē quarundā ecclesiā & platenā extendit, vt per pacis osculū, & per platenæ extensionē charitas extē

Rom. 5. denda mōstretur, quam per plātenam in parte. iij. diximus de-
gnari. Quia ergo charitas dei diffunditur in cordibus nostris,
spiritum sanctum q̄ datus est nobis: idēque pacis osculū, p̄
vniuersos fideles in Eccle. diffunditur. Nā apostolus admone-
1. *Cor. 16.* Salutate vos inuicem in osculo sancto. Rursus, q̄ sacerdos p̄ pa-
cē populo tribuit, pręfiguratū fuit à Iosue, q̄ hostibus superatā
terram obtinuit, quam sorte diuisit, & in pace possedit. & Chri-
stus resurgens, diabolo superato pacē & dona de lit̄ hominib.
Pōtius verō primō dat pacem ministro, qui prius erat à sinistra
sed pacem recepturus accedit ad dextram eius p̄ quā signat
populus gētilis, qui primus in pace transiit à sinistra infidelit̄
tis, ad dextram fidei, & æternitatis, & per hūc pax ad populū d̄
scēdit. Ceterū in primitiua Ecclesia, omnes, qui t̄ celebrat̄
ni missarū intererāt, singulis diebus communicare solebāt, &
quōd Apostoli omnes de calice bibeant, Domino dicente, Bi-
te ex hoc omnes. de consec. d. ij. nō iste. Offerebant em̄ magis
panē, & omnibus sufficientē, quod adhuc Gręci seruare dicun-
tur. Sed excrescente fidelīū multitudīe, traditur institutū vt tan-
tum diebus dominicis communicarent. ead. di. quotidie. de quō
dictū est sub vij. particula canonis, super verbo, hoc quotiescu-
que. Postmodum autem, quia nec dignē hoc potuit obseruari,
tertia secuta est institutio, vt ter saltem in anno quilibet Chri-
stianus acciperet eucharistiam. ead. d. & si non frequentius. vel li-
die ad minus in pascha, extra de pēnitētia & remissione, omni-
hoc inuenio remedio, vt videlicet pro eo quōd singulis diebus
cōmunicabatur, singulis diebus osculū pacis daretur, pro mi-
sterio vnitatis, quod sacerdos dans ministro dicit in quibusda
locis, Sumite vinculum pacis, & dilectionis, vt ap̄ suis sacrosan-
ctis mysteriis, quasi dicat, Sumite ex hoc omnes & diuidite in
vos, & pro communione, quę singulis diebus dominicis fieri
lebat, daretur in diebus dominicis panis benedictus sanctę co-
munionis vicarius, q̄ & eulogia dicitur. Sed & loco quotidianę
communione, in quadagesima dicitur in fine missę oratio, si
per populū, cui prędicatur, Humiliate capita vestra Deo, & San-
populus sese in missa osculatur. t̄ Primō, quia cū, sicut prę-
sum est, per immolationē hostię salutaris, dimissis peccatis re-
ciliemur altissimo, rectē pacis osculū dari decreuit Ecclesia,
pro peccatis immolat̄ hostia salutaris. Homines igitur osculū
id est, pacis signum sibi inuicē dant, vt ostendant, se coniunctū
esse in corpore Christi per quem facta est pax in celo & in ter-
ra. t̄ Secundo Innoc. primus, qui osculum in ecclesia dari de-
nit, quod etiā Leo Papa. ij. primō statuerat, de consec. d. ij. pa-
ita dicit, Pacē asseritis ante confecta, id est, consecrata, myste-
ria, qu

za, quōdam populis
te cum post, omni
rebeo. i. non possum
per quam. i. quia
mysteris aguntur
sculum, ac finia esse
demonstratur. Tes
Domini sui gratiam
ius se promeruisse
ni, & spiritus spiritu
Adam coniungimus
argo se odientes os
Quintō, propter pr
Xorus idē prius,
et nos esse concor
sumamus, sine
In missa verō pro
am non sunt, nec
sed quiescent iam
is osculum, quod
illa non dicitur
Apostolis tuis p
ari. De hoc dicitur
Hinc est, quod ex
mundo mortui res
quoque & muliere
ngunt, ne fortē ali
gendi amplexus,
quod etiam in ecc
it, castum pax nu
ta significat vniō
osculo vniōis d
oris sui. De ofer
ad me. & da mihi
his. Salutate vo
es, & dilectione
quit ad Simonem
quo intrauit, non
gnom reuerenti
elle. Ad desig
cer vniōem diu
ernis, ad anima
mana natura, fan
ria, qu

a, quosdam populis impetrare, vel sibi inter se sacerdotes tra-
 ere eum post, omnia. i. post consecrationem, quæ aperire non
 habeo. i. non possum, pax sit necessario. i. causa misterij inducen-
 te, per quam. i. quia per eam constat populum ad omnia, quæ
 in mysterijs aguntur, ac in ecclesia celebrantur, præbuisse con-
 sensum, ac finita esse pacis cōcludentis. i. determinantis signacu-
 lo demonstratur. Tertiò, idèd se & populus inuicè osculatur, quia
 Domini sui gratiam, & angelorum, concordiam per mortem
 eius se promeruisse gratulatur. Quartò quia in osculo caro car-
 ni, & spiritus spiritui iungitur, vt nos qui carnis propagine de
 Adam coniungimur, etiã charitatis vinculo cōnectamur, qui
 ergo se odientes osculantur, ludæ proditoris osculū imitatur.
 Quintò, propter præceptum ꝑ Apostoli, de quo præmissum est.
 Rursus idèd prius, quàm communicemus pacem damus, vt in-
 ter nos esse concordiam ostendamus, & cum illa corpus Domi-
 ni sumamus, sine qua munera nostra non recipiuntur à Deo.
 In missa verò pro defunctis pax non datur, quia fideles animæ
 iam non sunt, nec ulterius erunt in turbatione huius mundi,
 sed quiescunt iam in Domino. vnde non est eis necessarium pa-
 cis osculum, quod est pacis & concordie signum, & idèd in mis-
 sa illa non dicitur oratio illa, Domine Iesu Christe qui dedi-
 disti Apostolis tuis pacem, &c. nec sacerdos recipit pacem ab al-
 teri. De hoc dicitur in vi. parte sub tit. de officio mortuorum.
 Hiñc est, quod etiã inter monachos pax non datur, quoniã
 mundo mortui reputantur, de consec. dist. 2. pacem. Viri
 quoque & mulieres non sibi inuicem osculum in ecclesia por-
 tingunt, ne fortè aliquid lasciuie surrepat, quia ibi carnales fu-
 gendi amplexus, & casti ac spirituales actus habendi, propter
 quod etiã in ecclesia situ sequestrantur locali. Odiã pax pel-
 lit, castum pax nutrit amorem. Sane osculum in sacra scriptu-
 ra significat vnionem, charitatem, pacem & reuerentiam. De
 osculo vnionis dicit sponsa in Canticis, Osculetur me osculo
 oris sui. De osculo charitatis Isaac inquit ad filium, Accede
 ad me. & da mihi osculum sili mi. De osculo pacis dicit Aposto-
 lus. Salutate vos inuicem in osculo sancto. Deus autem pa-
 cis, & dilectionis, &c. De osculo reuerentiæ Dominus in-
 quit ad Simonem, Osculum mihi non dedisti, hæc autem ex
 quo intraui, non cessauit osculari pedes meos. Et Hester in si-
 gnum reuerentiæ summitatem virgæ regis dicitur osculata
 esse. Ad designandum igitur tres vniones in Christo, scilicet
 vnionem diuinitatis ad animam, diuinitatis, ad carnem, &
 carnem, ad animam, vel vnionem, qua vnita est in Christo hu-
 mana natura, sancta Ecclesia, & fidelis anima. Et sacerdos per

Cantic. 1.

Gene. 27.

1. Cor. 16.

Luca. 7.

Hest. 5.

osculatur altare, vt dictū est sub 4. particula canonis, super ver-
bo diesq; nostros, ad designandū triplicē pacē, scilicet tempo-
ralē, spiritualem, & aternā. † Episcopus solēniter celebrās, iux-
ta morem quarundā Ecclesiariū ter osculatur, semel ministrū:
secundū diaconū: & tertio sacerdotem. Sed & in missa ter ora-
tur pro pace vt dictū est super verbo: Diēsque nostros. Rursum,
ad notandam duorum testamentorum concordiam episcopus
duabus † vicibus codicē osculatur, quia rota continetur in me-
dio rotæ, & duo Cherubin sese recipiunt versis vultib. in pro-
piatoriū. Ad notandam etiam charitatem sacerdos osculatur
patenam, quē designat cor patens in latitudine charitatis. Vnde,
Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dū loqueretur nobis
in via. In signū verō reuerentiæ subdiaconus & diaconus pe-
des & manus summi ponti. osculatur: pedem subdiaconus os-
culatur post epistolam lectam: & diaconus ante legendum euā-
gelium: manum verō subdiaconus osculatur offerens ampul-
lam cum aqua, calicemque cum vino: & diaconus offerens pa-
tenam cum hostia, & turibulū cum incenso, vterque etiam de
manu summi pontificis eucharistiā, vt dicitur in ti. seq. Illud
† quoque vacare non creditur mysterio, quod summus Ponti-
fex septem modis accipit osculum: videlicet ad os, ad pectus,
ad humerum, ad manus, ad brachia, ad genu, & ad pedes,

SYMMA.

- 1 Missa quarta pars, de communione Et qualiter ea fiat. & nu. 3. 4.
- 2 Sacerdos quare in comunione, non accipit calicem perse, sed à diacono.
- 3 Papa volens communicare, quare accedat ad sedem suam. Et quando
communiciet in altari, nu. 6. Et qui Eucharistiā accipientes, ab eo oscu-
lum recipiant. nu. 7. Et de communione, eiusque forma, latè nu. 8. 9.
- 4 Sacerdos quid agere, dicere, aut meditari debeat, ante corporis & san-
guinis Domini assumptionem. Quid post. nu. 14.
- 5 Communicandi corporis & sanguinis Domini legitimum tempus.
- 6 Sacerdos sumens sanguinem, debet tenere calicem, vtraque manu.
- 7 Communicaturus, debet esse ieiunus. Et cur ita.

Quarta pars missæ, & primo de communione
sacerdotis. CAP. LIIII.

Hic incipit quarta pars missæ, post pacis etenim osculum sacerdos communicat hoc modo. Nam ꝑ sicut in Nicensi concilio. xciiij. d. peruenit. Legitur eucharistiā cōsecrā ꝑ se de altari sue de patena sumit & comedit. Calicem uero cōsecrā ꝑ sanguine nō ipse sed diacon⁹ eleuat de altari, & porrigit ei, ꝑ unde in canone Hiero. ea. di. diaconi sunt. inter cetera ita legitur. Sacerdotib. etiā propter præsumptiones nō licet de inēsa calicem Domini tollere, nisi eis traditus fuerit à diaconis. sacerdos

anionis, superne
ter celebras, un
semel ministrat
in missa ter o
postros. Ratiu
pram episcopo
continetur in m
lis vultib. in pr
acerdos osculat
e charitatis. Vnde
loqueretur nobis
& diaconus po
subdiaconus of
te legendum eu
offerens ampul
onus offerens pa
verque etiam de
in. seq. Illud
summus Ponti
ad os, ad pectus,
& ad pedes.
fiat. & nu. 3. 4.
per se, sed a diacono
sumam. Et quando
pientes, ab eo oscu
orma, late. nu. 8. 9.
ante corporis & san
legitimam tempore
m, utraque manu.
munione
I.
tenim osculum sa
ficut in Nicensi
tristia coelected p se
cem vero, cum san
origi. ei. f. Vnde
ita legitur. Sa
ra de mea calicem
pnis. Idem autem
sacerdos

ardos corpus Christi, per se munit, & non calicem cum sangui
quia sumptio corporis, significat, corporum nostrorum re
uratione, quam Christus nullius ministerio perfecit, & futura
urrectione, quam sua virtute absque omni ministerio faciet. Su
o vero sanguinis redemptione animarum siue peccatorum si
nificat, quae sit intercessionibus aliorum. Hoc tamen, & si iure
utrum sit, non tamen servari videmus. Sanè sacerdos ipse om
nes partes hostiae comedit. In quibusdam tamen ecclesiis ipse vna
partem sumit, & reliquam eucharistiae medietatem super patenam in
uas partes diuidit, quas ministris. s. diacono & subdiacono
comedendas impendit, insinuans illud quod Lucas comemorat,
quia Iesus in Emaus accepit panem, & fregit super mensam. Luca. 24
etiam (ut aiunt quidam) comedit coram duobus discipulis, sumens. Ioh. 1
que reliquias dedit illis. Ipse quoque postmodum partem piscis
sumit, & fauim mellis manducauit, & reliquias discipulis dedit, &
sed postquam diaconus & subdiaconus communicarunt, clerici & re
ligiosi ad communicandum accedunt, ut ipsi partem sanctae comu
nionis accipiant. Postmodum communicat populus, quia Christus Act. 1
comedit non solum cum paucis Apostolis, verum etiam ascen
sus in caelum, comedit cum multitudinem discipulorum. Vnde
& sumptio corporis, ascensionem significat saluatoris. Illud
autem praetermittendum non est, quod ut perceptione corporis & san
guinis Christi nulla possit fallacia suboriri, sed in utraque percep
tione veritas euidenter appareat, summus Pontifex non statim
particulam hostiae permittit cadere in calicem, sed eam post tripum
crucis signaculum super patenam reponit, & post osculum pacis,
ad sedem ascendens, ibique confidens, vniuersis cernentibus maiorem
partem oblatae suscipit de patena, quam subdiaconus apporauerat
de altari, ipsamque de tribus subdiuidens, unam particulam ei sumit,
& aliam in calicem mittit, & de sanguine, cum calamo haurit.
Deinde alteram particulam tradit cum osculo diacono, aliam
que subdiacono, sine osculo, quem diaconus ministrans ei, ad al
tare calicem osculatur, & tunc subdiaconus residuum sanguinis cum
particula immissa in calice sumit. Romanus quoque Pontifex ideo
non communicat, ubi frangit, quoniam ad altare frangit, & ad se
dem communicat, quia Christus in Emaus coram duobus discipulis
fregit, & in Hierusalem coram discipulis duodecim manduca
uit. In Emaus enim fregisse legitur, sed non comedisse legitur.
In Hierusalem vero fregisse non legitur, sed legitur come
disse, secundum Inno. 113. Ascendens igitur sedem, ibi com
municat. Siquidem secundum Apostolum Christus caput est ec
clesiae, caput autem in corpore sublimius & excellentius ob sui
perfectionem ceteris membris collocatur. Per calicem vero,

secundum quēdā respectum, æterna beatitudo seu ipſius fructio designatur quia in ecclesia militāte summus Pōtifer, sicut Christi vicarius, & caput omnium prælatorū perfectius Christū repræsentat, congruū est, vt ipse non in altari, sed in loco sublimiori cōmunicet, ostendens, quod Christus etiam in sua humanitate perfectius & copiosius participat illa ineffabilia gaudia, vt potē in bonis potiorib. collocata. Cum verō celebrat pro defunctis, tūc super altare cōmunicat, quia tunc specialiter membrorum Christi hinc fideliter decedentū gloriā repræsentat, ac membra Christi eū ad illam gloriā perueniūt, inferiorē post Christū gradū obtinent, sicut membra post caput. In pasceue quoq; ad altare cōmunicat, tum ob rēuerentiā passionis Christi, tū quia tunc quasi exequias celebrat Iesu Christi, tum & iam tunc solus cōmunicat, quia in Christi passione omnib. discipulis fugiētib. ipse solus remansit. Alij autē prælati non sic, sed super altare cōmunicant, quia nō ita propriē Christū caput ecclesiæ repræsentat. Ministri autē repræsentāt Pōtifici oblata & calicē, quia discipuli obtulerūt Christo partē piscis assī, & fauū mellis, pars piscis assī, est corpus domini crucifixi, qui fuit in ara crucis assatus. Fauus mellis est sanguis Christi, super mel & fauū dulcis faucib. animæ diligentis, ambo de manu Papæ cōmunicant, quia & Apostoli de manu Christi cōmunicauerunt. † Ad notandū verō distinctionē inter sacros ordines, & non sacros, Diaconi q. & superioris ordinis sunt, eū recipiūt eucharistiā, osculū suscipiūt ab ipso, Acolytus & qui sunt inferiorum ordinū, nō suscipiunt. Subdiaconus etiā qui caractere huiusmodi quōdā inter non sacros, nunc autem inter sacros ordines reputatur in perceptione corporis nō suscipit osculū à pōtifice, sed in perceptione sanguinis suscipit osculū à diaconō, vt sic qui nō sacri sunt minus, & qui sacri sunt, amplius honorentur, quamuis & in hoc mystica ratio possit assignari. † Ipse autē sumit illā eucharistiæ partē, p. quā prout, sub tit. de fractione hostiæ dictū est, caput ecclesiæ scilicet Christus intelligitur, cuius typum ipse specialius gerit, quod facit hoc modo Ea namq; de trib. subdanda, particulā in ore remanente sumit, alterā verō inter digitos residentē in calice dimittit, ad notandū, quod Christus resurgēs, qui secundū Sergiū Papā per partē in calice immisam significatur q. infernū momordit, & suos inde sumptos in Paradisum misit iuxta illud Osęę vlt. c. Ero mors tua, &c. Alia verō pars ex qua ministri cōmunicant, significat membrā magis ipſi Christo conformia & ideo ipſi cōmunicant de illa, ad offerendum mysteriū vnionis, eucharistia enim sacramentū est maximæ vnionis; Partē verō in calice intinctā quæ significat membrā,

Ioan. 21.

Psal 18.

tra, propter Christū
primū, quia ip
Christū, cui m
illorum typum gerit
actiua semoti
illi illa sumunt
præcipue subdia
municat, & vltimi el
& Dominus reliqui
etiam mysticē dici,
mystici, quæ iam re
prelsē repræsentat
porat? est parti ipſi
nec etiā diaconus, e
tat, quæ est lex am
incorporatur Chri
mystici. Subdiacon
pro vniat, quæ f
imō eū foras m
sacramentaliter, su
eū sanguine dictā
ola, licet eā figurat
cerdos ante perce
dicere orationē
debet in incarnati
dicens, Iam nō
ipsa subiungat, U
tius libi pſi, abſc
ad deuotionem, n
debet, quia panem
debet, quia nomen
mat reuerentia &
ne non sum d. ge
tem, at exercitat
traria non sunt.
te vltimā oratio
petno pro eis e
dū impetrat,
pius cruce fac
le eis nūc cruce
q. corpus dom
de iunctis manib.
Et dicens, Calicē

ra, propter Christū passionibus subiecta, Dominus Papa nō re-
 pit. Primò, quia ipse magis quam alij repræsentat in officio
 Iesū Christū, cui mors vitæ nō dominabitur: secūdò, quia ipse
 eorum typum gerit i ecclesia: qui propter eximiam sanctitatē à
 ceteris ueteribus semoti per cōreplatiuā iam Christo sociantur. Sed
 nō alii illa sumunt: quia typū actiue cōmuniter repræsentāt:
 præcipue subdiaconus eā sumit, pro eo, quia ipse ultimus cō-
 municat, & ultimus est reliquias sumere, & calicē purificare. Vnde
 & Dominus reliquias dedit discipulis, vt præmissum est. Potest
 etiam mysticè dici, quod pars intincta, significat partē corporis
 mystici, quæ iam regnat cū Christo. Cū ergo Domin⁹ Papa ex-
 pressè repræsentet Christū, qui realiter & sacramentaliter incor-
 porat⁹ est parti ipsius mystici corporis, idē ipse nō recipit illā,
 nec etiā diaconus, q̄ legē euangelicā, quā pronuntiat, repræsen-
 tat, quæ est lex amoris, propter amorem enim charitatis q̄libet
 incorporatur Christo capiti, & omnibus partibus corporis ei⁹
 mystici. Subdiaconus verò repræsentat veterē legē, quam sæpē
 pronuntiat, quæ fuit lex timoris, sed timor non est in charitate
 imò eū foras mittit, & idē ipse particulam i sanguine missam
 sacramentaliter, siue in signū recipit, quia immistio ipsius partis
 cū sanguine dictā incorporationē figurat, quā nō faciebat lex il-
 la, licet eā figuraret. Hoc autē breuiter ⁊ notandū est, quod sa-
 cerdos ante perceptionem corporis & sanguinis Christi debet
 dicere orationes à sanctis patribus institutas, deinde meditari
 debet in incarnatione, in passione, vt virtute huius sacramenti,
 dicens, Iam cō celestē accipiam, &c. Sed cū statim post verba
 ipsa subiungit, Domine non sum dignus, &c. videtur contra-
 rius sibi ipsi, absit tamē hoc, sed dicēs, Panē, &c. seipsum incitat
 ad deuotionem, reducens ad memoriā, quid est, quod sumere
 debet, quia panem, qui de celo descendit, & qualiter sumere
 debet, quia nomen Domini inuocando, vt sic cum maiori su-
 mat reuerentia & timore. Dicendo verò subsequenter, Domi-
 ne non sum dignus, &c. ex humilitate sua proficitur indignita-
 tem, at exercitatio ad deuotionem, & professio humilitatis, cō-
 tracta non sunt. ⁊ Legitimū itaq; communicandi tempus estan-
 te vltimā orationē quæ dicitur ad cōplendū, quia ibi maximē
 petitio pro eis est qui cōmunicant. Deinde corpus & sanguinē
 dñi sumpturus, se cū illis ante faciem cruce signat. Sicut enim
 prius cruces faciendo actiue, tanq̄ minister illa sanctificauit, sic
 de eis nūc cruce signando, passiue petit sanctificari. Dico ita-
 q; corpus domini custodiat, & cetera, sumat eucharistiā, deinde
 de iustis manib⁹ inclinās sanguini dicat, Quid retribuam, &c.
 Et dicēs, Calicē Domini accipia, & non prius accipit & eleuat

Rom. 4

Ioan. 3

Ioan. 4

Ioan. 6

Psal. 17. calicem de altari. Postea verò dicēs, Laudās inuocabo Dominū
 se signat cū illo, quo versu expleto, sanguinē sumit. Sanē quia
 circa maiora cautius est ꝑ agendum, sacerdos sanguinē sumēs
 propter maiortē securitatē & reuerentiā, calicē cū vtraq; manu
 tenere debet, sed in sumptionē perfusionis sufficit alterā tātum
 duobus digitis alterius adiūctis, quasi per hoc innuēs iā sangui-
 nē ibi nō esse. Sed & sanguinē sumēdo ter haurit, trinitatē desi-
 gnans, perfusionē verò, sumendo bis: vt per hoc charitas q̄ in
 ter duo cōsistit significetur, seu etiā quoties nouerit expedire.
 Rursus qui eadē die debet iterū celebrare, nō sumat vinū pfu-
 sionis: vt dictū est in proce. huius partis. Sed cū in canone dica-
 tur, Similiq; modo postq̄ cōnatū est, accipiēs & hūc præclarū
 calicē, &c. videtur ex hoc, q̄ sacerdos statim hostia cōsecrata,
 illam dēt sumere prius, quā ad calicis cōsecrationem proce-
 dat, quia omnis Christi actio, nostra dēt esse instructio. xj. q. j.
 exēplum, Sed ad hoc dicendū est, q̄ ecclesia instituit illam post
 vtranq; cōsecrationem sumi, ad ostendendū, q̄ solū hostiam
 recipiēs, nō plenum sacramentaliter recipit sacramentum. Est
 enim ꝑ in hostia cōsecrata Christi sanguis sit, non tū est ibi
 sacramentaliter, eō q̄ panis corpus nō sanguinem, & vinū san-
 guinem significat, & non corpus. Quia ergo sub altera tantum
 specie non est cōpletum sacramentum, quo ad sacramentum
 vel signum, debet hoc sacramentum compleri prius, quā Pres-
 bytēr eo vtatur. Veruntamen cum vnum sine reliquo nec sit,
 nec vnquam fuerit nisi in solo triduo ante pascha, in quo Chri-
 sti corpus mortuum fuit, in quo triduo si quis Apostolis hos-
 tiam cōsecrasset, sanguis ibi non esset. si vinum, caro ibi non
 esset, quia, vt præmissum est, nec panis sanguinem, nec vinum
 significat carnem, secundū hoc nunc Christi sanguine intra ve-
 nas eius existente, vnum sine reliquo propter vnionem seu mi-
 stionem huiusmodi recipi non potest, quod tamen non est ra-
 tionē sacramēti, vel signi, quod idem est. Post ꝑ sumptum sa-
 crificium non est spūendum, de cōsec. d. ij. vt quid. prout dictū
 est sub. vij. particula canonis, super verbo noui & æterni, sed nec
 eucharistia sicut alius cibus est masticanda, sed discretē, mode-
 ratē ac leniter anterioribus dentibus tenenda, & lingua mol-
 lificanda, ne qua eius particula dentibus adhæreat, quam forē
 postmodum emitti screando contingat, post communionē
 illico, calix de altari aufertur. Circa quod notandum est, quod
 corpus Domini remanet super altare vsq; dum tria capitula cō-
 pleantur, scilicet prologus Dominicæ orationis, & ipsa oratio,
 & libera nos quæsumus, quia Dominus tribus diebus in sepul-
 chro quieuit. Postea verò cōmisto Domini corpore cum vino
 simul,

1 Communio facta
 2 Manuum sacerdotum

De
 Post sumptum
 abluit, & perfu-
 sione, ex co-
 munitum ex ip-
 so commemorat ind-
 celebrandis indig-
 benefeceritis, dici-
 lis immundus etia
 tula tuffa, unde o-
 dem existeret, vt
 runt, corpus corru-
 gendas accedant
 tiam quidam Missa
 lauant. Perfusio
 nestum diffundi,
 Trina ꝑ ergo face-
 & in fine, designa-
 adionis, vel purg-
 nalis, siue quod a-
 dultriam, ad quo-
 rare. de conse. dis-
 ferti potest ad al-
 post resurrectione
 tes, baptizantes
 qui crediderit &
 ꝑ digitos perfun-
 raris, vel saltem
 nem factam sub

simul, quia pace annuntiata aufertur corpus Dñicū de altari, qm̄ in tertia die aīa eius, quæ descendit ad inferna, vt liberaret uſtos & membra uiuificaret, rediit ad corpus, nec amplius inuentū est corpus dñicū in sepulchro, quia ergo Christus totus homo resurrexit, simul, ideo ad hoc notandum illicō simul cum oblatione corpus Dñi de altari aufertur, & sumitur, & inde calix & corporale de altari totaliter eleuantur, prout dictū est sub ti. de pallis & corporalibus. Postremō notandum est, q̄ quisq; qui communicare debet, corpore à carnalibus escis ieiunus esse debet. Cum enim animæ spirituales sint & immortales, spiritualia primitus alimenta vitæ æternæ sumere debent.

S V M M A.

1. Communionē facta, cur sacerdos lauet digitos, & in quo altari cor-
porale collectat, iterationem prote-
2. Manuum sacerdotis locio, quid significet. (nu. nu. 3.)

De perfusione. CAP. LV.

Post sumptum eucharistiz sacrificium, sacerdos † digitos abluir, & perfundit, ne quid fortē incautē remaneat seu ad hæreat, ex contractu diuini sacramenti, nō quod quicquā immundum ex ipso contractu contraxerit, sed vt potius suam commemoraret indignitatem, qui se iudicat tantis sacramentis celebrandis indignum iuxta illud quod Dñs ait, Cū omnia Lv. 2. benefeceritis, dicite, serui inutiles sumus, sicut & sacerdos legalis immundus erat, vsque ad vespertam, post immolationem vitulæ ruffæ, vnde omnia vestimenta sua lababat. Indignum qui deū existeret, vt manus quæ corpus incorruptibile contrēctarunt, corpus corruptibile contingant, vel ad res communes tā genidas accedant, donec studiosē lauentur. Et propter hoc etiam quidam Missa finita, exutis sacris vestibus, iterum manus lauant. Perfusionis autem aqua, debet in locū mundum & honestum diffundi, vt altitudo sacramenti reuerenter honoretur.

Trina † ergo sacerdotis ablutio, quæ fit in principio, in medio, & in fine, designat mundationem cōgitationis, locutionis & actionis, vel purgationem peccati originalis, venialis, & criminalis, siue quod agitur per ignorantiam, & negligentiam & industriam, ad quorum mundationem offertur sacrificium salutare, de cons. dist. ij. cū omne. in prin. Hæc tamen ablutio re ferri potest ad abluionem baptismi, cuius formam Christus post resurrectionem instituit, dicens, Euntes docete omnes gē Mat. 25. tes, baptizantes eos, in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Sanè sacerdos † digitos perfundit, & perfusionem sumit in dextro cornu altaris, vel saltem reuolutus ad illud. Primò, propter rationem factam sub ritu. de manuum abluione. Secundò, quia

ipsum cornu Iudaicū populum, ex quo humanā naturā Christus assumpsit, significat. Sicut autē ab illis naturam accepit: sic & ab eis illius naturæ purgationē ab omnibus defectib⁹, quos assumpsit habuit: quā ab eis occisus fuit, ad quā mortem secuta est resurrectio, in qua oēs defectus dimisit, & eis appositas virtutes accepit. Ad hoc igitur repræsentandū in dextro cornu altaris, vel saltem reuolutus ad illud sacerdos profundit, & per fusionem sumit. Tertiò, quia ut aiunt quidam, hæc purificatio designat abluitionem manuum, quam Pilatus fecit ad perditionem sanguinis iusti super Iudæos, per dextrum cornu altaris significatos. Ad hoc quidam hausta purificatione inclinant calicem, ad ostendendum sepulchrum esse vacuum, quia surrexit, & inde prodit Christus.

S V M M A.

- 1 Postcommunio, cur sit dicta. Et quid. nu. 3.
- 1 Postcommunio, quid denotet.

De postcommunione. CAP. LVI.

- A**ntiphona, quæ postcommunio à pluribus ꝑ nuncupatur, ideo sic appellata est: quoniam post communionem, siue in signum, quod communicatio expleta est, cōcinitur. In primitiua nanque ecclesia omnes fideles, qualibet die corpore & sanguine Christi communicabant, prout dictū est sub tit. de communicatione sacerdotis, & statim post communionem, siue in signum, quod communicatio expleta est, cōcinitur. Quis autē specialiter introduxerit vltimū cantandū hanc antiphonam, ignoratur. Hæc autē antiphona Apostolorum gaudiū ꝑ de Christi resurrectione significat: iuxta illud: Gaudii sunt
- Heb. 12.** discipuli viso Dño, & præ gaudio mirabantur. Quod verò reci procandō in quibusdam ecclesiis cantatur, insinuat quod discipuli resurrectionis gaudium sibi mutuo nuntiabant. Vnde duo
- Ioan. 20.** discipuli cum inuenissent congregatos vndecim, & eos qui cum ipsis erant, dicentes, Quia resurrexit Dominus verè, & apparuit Simoni, narrabant, quæ gesta erant in via, & quomodo cognouerunt eum in fractione panis. Canitur etiam ab omnibus, vt notetur communitas gaudij, & quod omnibus discipulis apparuit Dominus. Est ergo ꝑ communio gratiarum actio, iuxta illud, Edent pauperes, & saturabuntur, & laudabunt Dominū. Proprie tamen nouissima oratio, de qua infra dicitur, postcommunio dici potest.
- Luce. 24.**
- Psal. 22.**

SYMMA.

Communione peracta sacerdos osculatur altare.

Postcommunio, quæ contineat.

Orationes dicuntur ad dextrum cornu altaris communionem facta.

Postcommunio, quæ dicitur mense Septembri, sabbato, quatuor temporū.

Missæ finitur tribus, diversisq; illis periodis. Secundū modū, vide nu. 7.

Tertium. nu. 8. Et quid significant illi. nu. 9.

Ite, Missa est. periodus Missæ, quid significet, aut moneat.

De oratione novissima, & de, Ite Missa est. CAP. LVII.

Esai. 10.

Rom 9.

LVII.

us ꝑ nuncupatur
munionem, si-
eta est, cōmunitur.
quar die cor-
ditū est sub
ost communica-
tæ gracios & lau-
epris. Verum pro
re statutum est,
ocidit pro omni
acis osculo dictū
antandi hanc an-
posito orum gau-
liod: Gaudi sunt
Quod verò reci-
nuat quod dicit
inbant. Vnde io-
im, & eos qui cū
verē, & appetunt
quomodo cogno-
ab omnibus, &
us d seipis ag-
tunt a se, & re-
habent Dominū
d. certus postcom-

Pratō cōmunionis ꝑ mysterio, Pontifex seu Sacerdos oscu-
latur altare, innuens, se credere firmiter & consentire his,
quæ circa sacrificium acta sunt, & conuersus populum salu-
at, & deinde redit ad dextrum cornu altaris, significans quod
in fine mundi post Antichristi mortem, Christi prædicatio
huc Christus rediturus est ad Iudæos, quos iam reprobauit.
Tunc enim conuertentur, & reliquæ Israel salui fient. Et ele-
uatis manibus, vltimam orationem, quæ propriè postcommu-
nio vocatur exequitur. in qua rogat & gratias agit de sacramē-
ti perceptione, dicens collectas pro numero secretarū. Orat-
ionem pro his, qui ad hanc communionem eucharistiæ accesser-
unt. Hæc autem oratio, significat orationem capitis nostrileſu
Christi, qui pro nobis interpellat, quotidie apud patrem. Signifi-
cat etiā quod Apostoli post ascensionē Domini, in oratione per
seuerauerūt. Finis verò illius orationis, vbi dicitur, Per Domi-
num nostrū Iesum Christum filiū, &c. significat quod Aduoca-
tū habemus in cælo apud patrem. Illud autem considerandū
est, quod sacerdos dicturus postcōmunionem, ꝑmittit Do-
minus vobiscum, & oremus, stans ante medium altaris, deinde
transiens ad dextrū cornu altaris, ibi pronuntiat orationē: qua
finita rediens ante altaris medium dicit, Per Dominū, prout ta-
ctum fuit sub tit. de salutatione. ꝑ Circa quod notandum est, qd
dextrum cornu altaris, significat populum Iudaicum, sinistrū
verò gentilem. Prædicatio Christi & Euangelium eius, incipit
ad Iudæos, & transiit ad gentiles & iterum redire debet ad Iu-
dæos, ad quod significādum sacerdos à dextro cornu altaris,
transit ad sinistrum, & conuerso. Merito ergo postcommunio,
quæ est quasi finis Missæ dicitur in dextro cornu altaris. Quia
verò altaris mediū repræsentat fidē Christi & ipsum Deum, in
quem vterque populus vnitur, reducitur & finitur, idē per Do-
minū nostrū, &c. quod est quasi finis postcōmunionis ibi dicitur,
ipse etiam est qui vtrūque populum ad se petendum in-
ducit, & illuminat, & idē Dominus vobiscum ibi dicitur, &
ipsum etiam, quicquid boni oratione petimus, ꝑ petemus, &
idē

1. Ioā. 2.

ideò ibidem pronūtiatur, Oremus: de hoc dictū est sub tit. de ratione sacerdotis. Et nota q̄ in sabbato quatuor temporū mēsis Septēbris dicitur postcōmunio illa, Perficiant in nobis quāsumus Domine tua sacramenta, quod continet, vt quā nunc in spe gerimus, rēū veritate capiamus. Cuius vltimā partem Gregor. exponens de cōsē. di. ij. species ita dicit, Postulat quip̄ p̄ sacerdos, vt corpus Christi, quod sub specie panis & vini nūc geritur, manifesta visione sicuti re vera est quandoque capiat, quāvis non improbabili ter quidam exponant hoc loco carnis & sanguinis veritatē ipsam eorundē efficientiā. i. peccatorū remissione. De hac etiā oratione dictum est sub vij. particula canonis sub verbo, Mysterium fidei. Sanē oratione finita, iterum populū salutat dicens: Dominus vobiscū. Circa quod notandū est, q̄ Christus post resurrectionē, bis legitur discipulos salutasse, dicens, Pax vobis, in signū duplicis pacis, videlicet p̄ oris & eternitatis qui secundū Prophetā est pax super peccatores de qua Dominus inquit Apost. Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. hāc duplicem pacem per duplex osculū sacerdos insinuat, cū videlicet prius osculatur ministrū, & postetius osculatur altare. Prima ergo salutatio quā fit ante orationē significat benedictionē illā, quā Christus ascensurus in cōelum, legitur dedisse discipulis suis. Namq; (vt Lucas cōmemorat) e duxit eos foras in Bethania, & eleuatis manib. benedixit eos, & cū benedixisset, recessit ab eis & ferebatur in celū. Vnde post salutationē nouissimā, quā sacerdos oratione expleta facit ad populū, q̄ significat vitā eternā, diaconus alta voce pronuntiat, Ite, missa est, representans, quod dictum est ad Apostolos, Hic est Iesus, qui assumptus est à vobis in cōelum. Notandū ē est autem, q̄ Missa trib. modis finitur, primò p̄, Ite, Missa est, & hoc in solennitatib. quorū cōtatur, Te Deum laudamus, & gloria in excelsis Deo, prout dicitur in proēm. 7. partis, quasi dicat: Redite ad propria quia Missa seu oblata est Deo hostia salutaris, pro genere humano, prout tactū est in proēm. huius partis. Vel annuntiat populo, q̄ Missa seu preces sunt finitæ, quoniā statutum est in cōcilio Aurelian. de cons. dist. 1. cū ad celebrandū, q̄ nullus exire debet de ecclesia, donec annūtiatū sit per ministrum. Vel est lensus, Ite, missa est, scilicet ite, post Christū, & sequimini ipsum. Non est enim in hoc mundo standum, sed ad patriam per bona opera festinandum, quod leuiter facere possimus, quia missa est ad Deum patriem placandum hostia, per quā fracta sunt tartara, & reueris Paradisi introitus. Dicens autē, ite, missa est, dirigit vultū ad populū q̄ ad eos, quos p̄sentes licentiamus, sermonē dirigimus, & eis, ad quos sermones dirigimus,

rigimus,

102. 20.

102. 14.

Lec. 24.
Act. 1.

ngimus, facie repræsentamus vobiscū: vel, ratione sacerdotis. scilicet in pace: vel, in dē nō alloquimur. Deū. Dico t̄ autē, Ite, p̄sentes, Deo gratias, sicut in Hierusalem, & res & benedicentes, in interdictio gratias, est de Eldra, nō leuaturus Israel per iulianica captiuitate ad A. & Apostoli post aliam, benedicentes Ite, cepta, ad celestē p̄sentione. Apostoli qui in intermissione oratione. Gloria in excelsis, ribus ineffabile gignat accessum p̄senter in proēm. v. presentat, q̄ sicut cantes Deū. n. oratione, missa tenet in profectus diebus, nō dicuntur, p̄sentes, q̄ post omnem Apostolo, vel de ficitur, Benedicamus q̄ ad gradū Apostoli hoc dicitur proplius Deo gratias, cum gratiū ad reuerentes. Circū ministrū ecclesie batur Missa, per sens, quia alias nō Missa est. Quia quasi soli sine p̄sentes in illis diebus dicitur quia tunc populus Missam natali

rigimus, faciē representare solemus sicut fit quādo dicitur, Dominus vobiscū: vel, Orate fratres: pat dictū sub titulo de ielinatione sacerdotis. Sed dicēs benedicamus Domino: vel regescāt in pace: vel oremus: nō stat versus ad populū, quia illum distinet nō alloquitur, sed dirigit faciē ad orientem, & mentē ad Deū. Dicto t̄ aut, Ite, missa est, clericus & populus gratulādo respondēt, Deo gratias. imitātes Apostolos, qui adorā. es ingressi sunt in Hierusalē, cum gaudio magno, & erant in tēplo, laudantes & benedicentes Deū. Etenim, prout quidā asserūt, Deo gratias, intermissio gratulatiua, vel cōgratuliua & hoc sumptum est de Esdra, nō secundū verba, sed secūdū sensum: quoniā populus Israel per iussum Pharaonis licentiantē Cyro de Babylonia captiuitate ad Hierusalem reuersus, gratias egit Deo. Sed & Apostoli post ascensionē Domini, regressi sunt in Hierusalem, benedicētes Dominū: sic & nos vltima benedictione accepta, ad cōlestē patriā ibimus, vbi semp erimus in gratiarū actione. Apostoli quoq; pradicātes, dicebant, gratias agite, sine intermissione orate. Potest etiam dici, q̄ sacerdos incipiens: Gloria in excelsis Deo: significat Angelū annuntiantem pastoribus ineffabile gaudium de Christi natiuitate. Ite, missa est, designat accessum pastorum ad locū natiuitatis Christi, prout dicitur in proēm. vii. partis. Chorus respondens, Deo gratias, representat, q̄ sicut Lucas refert ibi, Pastores reuersi sunt glorificantes Deū. in omnibus, quā viderant, & audierant. Secundo t̄ modo, missa terminatur per Benedicamus Domino, videlicet in profectis diebus, generaliter, quando prēmīssa cantica latinitate nō dicuntur, per quod populus ad gratiarū inuitatur actio nes, q̄a post omnia debemus Deo humiliari: & est sumptū de Apostolo, vel de Psalmista, vel de hymno triū puerorum, vbi dicitur, Benedicamus patri & filiū, & respondetur, Deo gratias, q̄ ad gaudiū Apostolorum, de quo prēmīssum est, refertur. De hoc dicitur prope finem, in proēmio quintę partis. Et populus Deo gratias agendo, ad propria rediēs, significat discipulos cum gratiarū actione post passionem Domini in Hierusalem reuerentes. Circa hoc etiā dicendum, q̄ n primitiua ecclesia cū ministris ecclesię missam sine populo celebrabant, claudēbatur Missa, per Benedicamus, quando verō populus erat præsens, quia alias nesciebat ille, quando finita esset, dicebatur, Ite, Missa est. Quia ergo in profectis diebus ministri, vt plurimum, quasi soli sine populo Missas dicunt, idē iuxta morē antiquū in illis diebus dicunt, Benedicamus, in solennitatibus verō, quia tunc populus conuenit, dicitur, Ite, Missa est. Pr ma tamē Missa in natali Domini in quibusdā locis clauditur per Benedicamus

1. Thess.

Luc. 2.

Benedicamus Domino, eò q̄ saluatoris natiuitas, de qua illa agitur, paucis ab Angelo nuntiata est, scilicet pastoribus, qui ministros ecclesiæ esse figurât. Et præterea sæpè quasi soli ministr. in illa præsentés sũt. Alia tamè ratio scribitur in vij. parte, sub ti. de Aduertu, & qui recedere nõ debent, sed interesse etiã secundæ Missæ in auctora. In diebus quoque ieiunorũ, claudis Missa per Benedicam⁹, ad notandũ, q̄ si Dominus semper benedicẽs sit, multò fortius hoc tẽpore id facere debemus. Significat autem benedicamus idem quod benedictio, de qua iã sub tit. de benedictione d. cet. Tertio ¶ finit Missa per, Requiescãt in pace, scilicet Missa pro defunctis, & tunc respõdetur, Amen id est, fiat. Oportatur enim requies. ¶ Rursus finis Missæ, libẽ mũ di significat, i. te, missa est. vel Benedicamus Domino, libẽrãtẽ quæ dabitur iustis in patria, vbi semper Deum benedicent.

S V M M A.

1 Sacerdos, quo consilio aut intentione osculetur humerum Episcopi. Et quid in Romana Ecclesia num. 2.

Quare sacerdos humerum Pontificis osculatur.

CAP. LVIII.

Dic̃to, i. te Missa est ¶, sacerdos qui adssit Episcopo ad altare in quibusdam ecclesiis mentãm altaris, ad armũ dextrũ pontificis osculatur ostendens hunc illũ esse Pontificem, cui secundũ legis figuram dexter armus separationis debebatur de hostiis salutaribus & pacificis. Sanè per humerum exprimitur principatus, secundum illud propheticum, Factus est principatus super humerum eius. Principatũ verò Saluatoris verè expressit vox Angelica, Prophetica, & legalis. Angelus enim dixit ad Virginem, Dabit ei Dominus sedem David patris eius, & regnabit in domo iacob in æternũ, & regni eius non erit finis. Propheta dicit, Sedes tua in seculũ seculi, virga regni tui, propterea vnxit te Deus, Deus tuus, pleo lætitiæ præ consortibus tuis. Moses inquit in lege, Lætami simul cum eo cœli, & adorent eum omnes Angeli Dei. Ad quod designandum in Ecclesia Romana tres ¶ humerum Pontificis osculantur, in signum reuerentiæ, videlicet primicerius, in principio, diaconus, in medio, & sacerdos in fine Missæ.

S V M M A.

1 Benedictio super populum quarsum fiat. Et num. 3. 4. Et qualiter num. 2. Et unde ea profecta ratio benedictionis, num. 5.

6 Benedictio à quo regulariter fiat.

7 Benedictio Episcopi qualiter fiat.

8 Missa absoluta, quid agendũ cum à sacerdote, tam à populo. & num. 19

De benedictione nupissima.

—CAP. LIX.

Altari

Esai. 9.

Luc. 1.

Psal. 44.

Altari seu hum
pulum bened
atur, quoniam
in cruce orant, &
lectis, eleuatis man
relan. de conte. d. i
tixt populus ante
sacerdos, de ecel
dictio, super popul
Dominus atcende
ta quod ipse prom
ueniens in vos sp
oratione nouissim
signum crucis exp
tis & linguam. gn
celo sonus, tanqu
ruerunt illis disper
tas sanctus special
diuisa sunt opera
operata. Ideoque
mine Trin. tatus, a
Deus, Deus nocte
benedictio signifi
nedicti patris me
in celum dilecti
tem vertit, quasi
riam benedictio
te Dom. no per M
filios Israel, & eg
tam, Estundam in
ron, postquam sa
lum. benedixit il
stius & holocausti
stet exeuantes be
di ergo finales b
nam & iacob
lo ante mortem
ut prædictum e
& protectuam
ab eo, quod De
Gauzim, super
des in Hebal
rationes origi

III.
tas, de qua in
passionibus, et
de quali soli mu
ritur in vii parte
sed interelle et
unorum, claud
tus semper bene
de debemus. Sign
tio, de qua in lub
per. Requiescit
respondetur, Amen
s. Milz. sine m
Domino. liberati
n. bened. cent.

merum Episcopi. Et
osculatur.

Episcopo ad al-
aris, ad armū dex-
illū esse Pontifi-
separationis de-
ne per hamcrum
nencum, Factus
illū vero Salua o-
regis Angelus
edem David pa-
um, & regni eius
illū seculi, virgare
pleo iustitiz pre-
ini simul cum eo
d quod designan-
tancis oiciant
us, in principio,

4. Et qualiter nm.

à copier. 2e n. 19
A. P. 1 IX
A. cat.

DE BENEDICTI. NO. 11.

Altari seu humero osculatus, Episcopus vel Sacerdos benedi-
pulum benedicti. Riteque post communionem benedi-
citur, quoniam sicut legitur Luc. vi. postquam Christus
in cruce orauit, & coram discipulis manducauit, & reliquias eis
dedit, eleuatis manibus benedixit eis. Vnde statim conciliū Au-
relian. de conse. distinct. i. cum ad celebrandas, & c. præcedit,
ut vt populus ante benedictionem Episcopi, vbi ipse absit,
sacerdotis, de ecclesia non discedat. Hæc autem vltima bene-
dictio, super populum, missionem spiritus sancti significat, quæ
Dominus ascendens in cælum de cælo misit in Apostolos, iux-
ta quod ipse promiserat eis. Accipietis (inquit) virtutem super-
uenientis in vos spiritus sancti, vt iam dictum est sub tit. de
oratione nouissima. Vnde hæc benedictio per verbum oris &
signum crucis exprimitur, quoniam illa transmissio per sonum ac-
ris & linguam ignis innotuit, iuxta illud, Factus est repente de
cælo sonus, tanquam aduenientis spiritus vehementis, & appa-
ruerunt illis dispersæ linguæ tanquam ignis, & c. Et licet spiri-
tus sanctus specialiter missus fuerit in Apostolos, quia tamen in
diuisa sunt opera Trinitatis, missionem illam tota fuit trinitas
operata. Ideoque benedictionem istam facit Episcopus in no-
mine Trinitatis, autoritate Psalmistæ dicentis, Benedicat nos
Deus, Deus noster, benedicat nos Deus. Secundo hæc vltima
benedictio significat illam vltimam benedictionem, Venite be-
nedicti patris mei, & c. Tercio illam quam Christus ascensurus
in cælum discipulis dedit, vnde ea facta sacerdos se ad orien-
tem vertit, quasi se Christo ascendenti commendans. Ceterum
benedictionis formam legis expressit autoritas, dicens
Domino per Moysen, Inuocabis nomen meum super omnes
filios Israel, & ego Dominus benedicā. Et iterum per Prophe-
tam, Effundam super vos spiritum gratiæ, & precum. Item Aa-
ron, postquam sacrificauerat, extendens manum supra popu-
lum, benedixit illi. Leuit. 9. Item Moyses & Aaron expletiis ho-
stis & holocaustis intrauerunt tabernaculum testimonij, & po-
stiæ exeuntes benedixerunt populo. Leui. 11. in fine. Huiusmo-
di ergo singule benedictiones à vere re testamen. sumuntur, quo-
niam & iacob in fine vitæ suæ filiis benedixit, & Moyses popu-
lo ante mortem, sicut & Christus discipulis ante ascensionem,
vt prædictum est. Et inde est, quod cum separamur, comitiū
& profectionem quærimus benedictionem. Sumuntur etiam
ab eo, quod Dominus præcepit dari benedictiones in monte
Garizim, super legis oblectatores, sicut e conuerso maledictio-
nes in Hebal, super transgressores, à quibus excommuni-
cationes originem habuerint. xxj. distinctione, denique.

Act. 1.
Act. 1.
Act. 2.
Psal. 6.
Mar. 1.
Zach. 12.
Gen. 49.
Deu. 33.
Lv. 24.
Deu. 27.
Regi.

Act. 2.

A. 1.

A. 2

Pfal.

Mat.

2.40

20 Gen

C-De

Quá La

D

Ref:

Regulariter ⁊ autē maior minori benedicit. Vnde Abraham à Melchisedech benedicitur, & nō econuerso. Nullus ergo sacerdos maiori suo nō innuēte bēdictionē dare nitatur, imō Episcopo missam audiente sacerdos celebrans in cūctis illius licētiā & bēdictionē exposcit. Sacerdos tñ missam celebrans, potest benedicere etiā episcopo prāsente & pmittēte, ac bēdicere nolēte, aliter nō: prout in prāmiso concilio Aurelia. cauetur. Nā secundū Hiero. xcv. d. eadē. Presbyter populū benedicere potest, qui Christū nōn metuit cōsecrare: illud autē quod in Carthagen. cōcilio legitur. xxvj. q. v. ministrare presbytero, benedictionē sup plebē fundere nō licet: de solenni ⁊ bēdictione soli Epō cōpetenti, quā sit per verba ista, Sit nomen dñi benedictū, &c. est intelligendū. Rursus bēdictio episcopalis fit per modum manus impositionis. Vnde & Episcopus eos benedicens tenet manū more Aaron, super populū eleuatam, & exēplo Christi, qui, vt prāmisse est, corā discipulis manducauit, in cōelum ascensurus, eleuatis manibus eis benedixit. Quia ergo soli Episcopi manus imponunt, quia sicut legitur in Act. Apost. soli Apostoli manus imponebant, & nullus alius discipulus, idē solennē bēdictionē solus Episcopus dat. Sanē post bēdictionē solennē, quā sit per Episcopū, ante Agnus Dei, iterum benedici solenniter in fine Missæ non oportet. In Missa tñ pro defunctis non benedicitur, prout sub tit. de fractione hostiæ dictum est. Placeat tibi, &c. quia Luca testāte Act. i. ⁊ Dominus Iesus postquam locutus est discipulis, benedicens illis, assumptus est in cōelum, sedet ad dexteram Dei, idē sacerdos non ad Christum solum, quem nubes suscepit ab oculis eorū, sed ad totam trinitatem sermonem dirigit dicens, Placeat tibi, &c. Qua oratione finita osculatur altare, ostendens, per hoc se prāmisis omnibus deuotē toto mentis & corporis assentire affectu, quo factō recedens à conspectu populi ingreditur vestiariū, vel cortinā interponit, reprāsens q, vt prāmisse est, Christum in cōelum ascēdētē, nubes suscepit eum ab oculis intuentium, & sicut legitur Luc. vii. recessit ab eis & ferebatur in cōelum. Si verō Episcopus Missam sacerdotis audierit, sacerdos ipse osculato altari, & depositis sacerdotalibus vestibus mox accedit ad Episcopum, & genua flectens coram illo osculatur eius manum. In hoc figurans magnā filij obedientiā, qui patri obediuit in incarnatione, in passione, in ascensione, & in alijs, quā idem sacerdos in officio Missæ reprāsentaui, & ostēdens se illis fidem veram habere & consentire. Pontifex verō illi benedicit, quāsi dicat, hic est filius meus benedictus, &c. De inde statim dicuntur hymni illi, Benedicite ⁊ & laudate, vel in

cotum

unde Abrahami. Nullus ergo lae-
 titur, imo Ep-
 scopus illius lae-
 titur, illam celebra-
 nit, ac bñ-
 dicit. Aurelia. cau-
 populi benedi-
 cit. autē quod
 re presbytero, be-
 nedi-
 cionem dñi be-
 nedi-
 cionis episcopalis sit
 copus eos bene-
 dum eleuatam, &
 cipulis manduca-
 benedixit. Qua-
 ut legitur in Act.
 lus alius discipu-
 us dat. Sanē post
 te Agnus Dei, te
 portet. In Missa in
 de fractione ho-
 ate Act. 1. 7 Do-
 benedicens illis,
 ei, idē sacerdos
 ab oculis eorū,
 ens, Placeat tibi,
 adens, per hoc se
 porporis assentire
 ingreditur ves-
 ty, vt prmissum
 bit cum ab ocu-
 ab eis & fereba-
 toris audierit, sa-
 tralibus vestibus
 coram illo oscu-
 obedientia, qui
 ascensione, & in
 alentauit, & ostē-
 p. Pontifex verō
 benedictus, & De
 & laudate, vel in
 totum

tū vel in parte, quia deo pro omnibus beneficiis gratias
 gere debemus, quem in æternum laudabimus. Vnde in conci-
 Agathē. de conse. distinct. v. conuenit, ita legitur. Post con-
 fusionem matutinarum vel vespertinarum missarum, id est,
 uaz dicuntur manē, vel circa nonam, post hymnos, id est, post-
 uam sacerdos dixit, Benedicite & Laudate, capitula de Psal-
 ois dicantur, scilicet Confiteantur tibi Domine omnia opera *Psal. 4.*
 ua, &c. & plebs collecta oratione & orationis causa, ad vespē-
 am ab Episcopo dimittitur, cū benedictione. Per hoc autem,
 quod dicitur ad vespēram, innuitur q̄ loquitur Dominus de Mis-
 is, quā in quadragesima dicuntur, post quas statim vespēra de
 cantantur, de conse. dist. j. solet, Et sic innuit, quod Episcopus
 vel Presbyter non debet tunc benedicere, donec vespēra sit
 cantata, quod tamen in usu non est. Postremō licet propter
 p̄positum notandum est, quod benedictio mensæ dupli-
 ceter inchoatur. Primō, quia maior incipiens, dicit, Benedicite,
 & ceteri respondent, Dominus, quia sicut debemus Domino
 per gratiarum actiones benedicere, ad quod maior, dicendo,
 benedicite, hortatur, sic & indigemus benedicti a Domino suæ
 gratiæ infusione, quam illi optantes postulant respondendo.
 Dominus supple nos benedicat suæ gratiæ infusione. Secundo
 modo maiore incipiente, Benedicite, ceteri similiter respōdēt,
 benedicite, ad ostendendum quod ad Dei benedictionem de-
 bemus multo nos hortari. Potest etiam dici, quod in priori mo-
 do reuerentia Dei consideratur. Cū enim respondetur: Do-
 minus, supplendum est, benedicat, quia nos digni non sumus
 benedicere. In secundo vero reuerentia superioris. Cū enim
 respondetur, benedicite, supplendum est, vos pater, quia minor
 maiore presente benedicere non debet, deinde maiore versum
 inchoante ceteri coadiuvant ad dicendum, ad notandum, q̄
 inferiores coadiutores sunt p̄positorum in oneribus suppor-
 tandis. In nonnullis ecclesiis pueri benediciunt mensas, etiam
 Prælatorum, pro eo quod lectoris officium est benedicere panē.
 Cōuenientius tamen sit per Prælatos, exemplo Christi qui in
 Emaus mēsam coram duobus discipulis benedixit. Post oīa in *Luc. 24.*
 quibusdā ecclesiis benediciunt a sacerdote panis populo di-
 stribuendus, exemplo Christi qui in deserto quinque panes bene-
 dixit, & ex eis quinque millia hominum satiavit, de quo pane
 sub rit. de panis osculo, dictum est, deinde sacerdos, & alij ad *Ioan. 2.*
 propria reuertuntur, Sacerdos quidem ad propria rediet, est
 Christus, q̄ legatione peracta, in gloriam patris ascendit. Et si
 deos etiam reuertuntur, dum de carceris exilio liberati, in glo-
 riā libertatem eripiuntur.

LIBER QVINTVS.

SVMMA.

- 1 Divina officia colere debemus, ex iplo & typo Hierusalē celestis, ducti
- 2 Esdras populum Israeliticum ad Dei laudes erudit. Ibi que hora canonica subiiciuntur.
- 3 Nocturnum tēpus, refert tēpus tenebrarum, sante aduēū Christi
- 4 Hora septem canonica, repræsentant septem hominis ætates.
- 5 Horis quatuor diei tantū, cur laudemus & Deum, & nō omnibus
- 6 Hora singula canonica, respōdet singulis actibus passionis Christi
- 7 Daniel induxit primus horas tres canonicas cantari, tertiam, sextam, & nonam.
- 8 Maria virgo, iure laudanda est horis canonicis.
- 9 Maria virginis officium, ab Urbano Papa institutum.

ARGVMENTVM.

De diuinis officiis, tam nocturnis quàm diurnis in genere. CAP. I.

IN Exodo legitur 25. c. in fin. Dñm dixisse ad Moysen: Oīa fac secundum exemplar quod tibi in monte monstratum est: quocirca nos cōformari cōueni illi celesti Hierusalē, quæ Dñm laudare iubetur & q̄ sicut ait Apollolus ad Galat. 4. de sursum est & mater nostra est, præsertim in simul laudando Deum, iuxta illud: Super muros tuos Hierusalem constitui custodes, qui tota die & nocte non cessabunt laudare nomen Domini. Et in Apocal. 4. ca. habetur, quod animalia requiem non habebant, dicentia: Sanctus, sanctus, sanctus, &c. veruntamen militans ecclesia imitari plenē nequit triumphantem, quia sicut legitur in lib. Sap. c. 9. Corpus quod corrumpitur, aggrauat animā. Nequimus enim infirmitate nostra præpediente in singulis xij. diei horis, iugiter diuinis insistere laudibus, quoniam necesse habet homo aliquando necessariis corpori intendere, iuxta illud Gene. 3. c. In sudore vultus tui vesceris pane tuo. l. distinct. in capite, & ideo facimus quod possumus certis diei naturalis horis Deum laudando. Vnde Esdras & Propheta populum Israeliticum de Babylonica captiuitate reuersum, docuit Deum laudare, quater in nocte, & quater in die: vt vnum quodque quatuor elementorum, ex quibus homo constat, per competentes horas obsequio se offerat Creatoris: videlicet de nocte in vespere, in cōpletorio, in nocturnis, in diluculo, s. in laudibus matutinis. De die verò, in prima, in tertia, in sexta, in nona horis. Vespertinum igitur officium quod est cuiuscunque officij initium, ad noctem pertinere probatur, quod secundum Isidorū lib. Etymolog. dicitur à vespere stella, quæ surgit nocte oriente. Verum David inquit: Septies in die laudem tibi dixi: & rursus:

Media

Esa. 26.

Esa. 118.

Media nocte surgeb
 illū Agathen. extra
 seruatur: quoniam no
 quæ verò septē cano
 matutine, quæ olim
 nis coniungatur, pri
 mū, quæ septem ho
 de pœnitent. & remi
 bus obseruat fun
 Miliæ autē oblatio
 ra cōficiunt, super
 ro cōprehenditur
 tū per se obtinet si
 de officio tertiz si
 let regulariter cele
 riz, quo genus hu
 sentat, diurnum v
 Christi Solē iusti
 diuinitatis teneb
 nos eduxit. Qui e
 tus sancti adepti
 Secundò, quia t
 cem, non quā qu
 beret. Quæ natu
 infantia, quæ per
 ritia, quæ per pri
 ta, iuuentus, quæ
 ra, senii, quæ p
 nostre quæ per
 xtatib. Creator
 debemus. De in
 qui quarta & se
 non lugebat, ni
 Tertio, quia le
 per negligentia
 ties, vt per orat
 subsidium inuoc
 iratus est. Carte
 ab omnibus la
 tum diei horis
 horis vt præm
 queamus quod
 na horis suppl

seruati celestis, deli-
rudis. Ubique horum

ante aduētū Clini-
omnis aīates,
deum, & nō omni-
bus passionis Clini-
antari, tertiam, jū-

ntum.

am diu-

l.

firm dixisse ad Mo-
quod ubi in monte
cōformari cōueni-
in laudare iubetur.
at. 4. de forsus est,
ndo Deum, iuxta
ei custodes, qui to-
Domini. Et in
non habebant,
amen militans eo
quia sicut legitur
grauat animā. Ne
in singulis xij. di-
oniam necesse ha-
ndere, iuxta illud.
tuo. l. distinet. in
diei naturalis ho-
populum litānti
cui Deum lauda-
quodque quatuor
compentes hōe
die nocte in vespē-
laudibus m. tuti
nōna hōis. Ve-
nque officij in-
cundum hōdorū
die nocte on. ente.
bi dixi: & rursus:
Med. a

DE DIVINIS OFFICIIS, &c.

210

Media nocte surgebā ad confitendū tibi, &c. Quem ordinē cō-
miliū Agathen. extrā de celeb. Miss. c. j. approbat, & sancta Ecclē-
a seruat: quoniā nocturnū officiū media nocte canitur: Reli-
quæ verò septē canonicæ horæ de die dicuntur, videlicet laudes
matutinae, quæ olim in aurora dicebantur, licet hodie tū noctur-
nis coniungantur, prima, tertia, sexta, nona, vespere, & cōpleto-
riū, quæ septem horæ vocantur canonicæ, quali regulares: extrā
de pœnitent. & remis, quod in te. quia regulariter à sanctis patri-
bus obseruata sunt, Nam canon Græce, regula dicitur Latine.
Missæ autē oblatio, propter tanti sacramenti excellentiā, qđ in
ea cōficitur, super alias laudes est: & laus per se, nec sub nume-
ro cōprehenditur aliarū. Propter quod, & in hoc opere tracta-
tū per se obtinet specialē, quāuis nōnulli asseruerunt illam fore
de officio tertiæ siue nonæ pro eo, quia in his duab. horis so-
let regulariter celebrari. Sanē nocturnū tñ officiū, tempus mise-
rie, quo genus humanū à diabolo tenebatur obsessum, repre-
sentat, diurnum verò, nostræ redemptionis & liberationis per
Christū Solē iustitiæ factæ tempus significat, qui claritate suæ
diuinitatis tenebras nostras illuminauit, & à seruitute diaboli
nos eduxit. Qui ergo tantū bonū done septiformis gratiæ spiri-
tus sancti adepti sumus, meritò septies laudem Deo cantamus.
Secundū, quia tñ dies naturalis repræsentat vniuscuiusque æta-
tem, non quā quilibet homo habet, sed quā si nō peccasset, ha-
beret. Quæ naturalis dies, septem habet varietates. Prima, est
infantia, quæ per matutinas laudes repræsentatur. Secūda, pue-
ritia, quæ per primam. Tertia, adolescentia, quæ per tertiā. Quar-
ta, iuuentus, quæ per sextā. Quinta, senectus quæ per nonā. Sex-
ta, seniliū, quæ p vespere. Septima, decrepita ætas siue finis vitæ
nostræ quæ per completoriū designatur. In his idē singulis
ætatib. Creatorem nostrum super iudicia iustitiæ suæ laudare
debemus. De infantia B. Nicolaus nobis ostēditur in exemplū,
qui quarta & sexta feriis virtute abstinentiæ maternæ vbera
non sugebat, nisi semel in die, de aliis quoq; ætatib. satis liquet.
Tertiū, quia secundum Salomonem, septies in die cadit iustus
per negligentiam, de pœnitent. dist. 4. septies idē meritò sep-
ties, vt per orationis vigilantiam resurgere valeat, diuinū debet
subsidium inuocare. Quartū, quia numerus septenarius vniuer-
sitati est. Cæterum cum xij. horæ diei tñ attribuantur, in quibus
ab omnibus laudandus esset Dominus, quare in quatuor tan-
tum diei horis in ecclesia psallitur, Respondeo, cum in singulis
horis vt præmissum est diuinis iugiter insistere laudibus ne-
queamus quod in aliis minus fit, in prima, tñ tertia in sexta tñ no-
na horis suppletur. In earū nāq; qualibet dicuntur tres Psalmi.

Dd 2

& sic in quatuor horis numerus Psal. respōdet numero horarū
Et quilibet Psal. continet versū octonarios, octauā resurrectionis
significātes, de quib. sub tit. de cōpletorio, dicitur, p octon-
arios liquidē in horis psallimus, q̄a de resurrectionis gloria exu-
tamur. Rursus in qualibet horarū ipsarū, dicitur ter sup Psalmo:
gloria patri, &c. v̄t quot diei horæ nobis pro corporis substen-
tatione, ad laborandū cōcessæ sunt, toties in ipsis horis, & glo-
ria patri dicatur, vt per hoc in Dei seruitio omni hora nos effi-
mōtremus. Siquidē tres glorificationes, quæ sunt in hora pri-
ma, indicāt nos esse in Dei famulatū, in prima, secūda, & tertiā
horis, & tres, quæ sunt in tertia, nos protegūt in quarta & quiri-
ta horis, & sexta, tres quoque quæ sunt in sexta, nos muniūt cō-
tra insidias diaboli, in septima, octaua & nona horis. Nona ve-
rō, cū suis glorificationib. nos protegit in x. xj. & xij. horis. Po-
set etiam nō incōpetenter dici, q̄ sub prima duæ horæ cōpræ-
henduntur, videlicet ipsa prima, secūda sub tertia similiter tres,
scilicet tertia, & 4. & 5. sub sexta similiter tres, scilicet sexta, septima,
& octaua, sub nona duæ, scilicet ipsa nona, & decima, vesp̄a verō
repræsentāt vndecimā, & cōpletorium duodecimā. Sed, in præ-
missis sex diei horis, videlicet in prima. 3. 6. ix. vesp̄eris, & com-
pletorio, ideō specialiter Deum laudamus, & non in secunda,
quarta, quinta, septima, octaua, & decima, quia illæ in aliqui-
bus præ aliis sunt privilegiatæ, prout in principio tractatus cuius-
libet earum ostenditur, propter q̄ meritō in illis. diuinum ce-
lebratur officium. Nempe in nocte Christus est cōpræhensus.
¶ manē illus, & hora prima gētibus traditus, tertia, flagellatus
voce crucifixus, sexta, cruci affixus, nona mortuus, vndecima,
de cruce depositus, in duodecima, sepultus. Item in nocte spo-
liauit infernum, manē, surrexit. In prima hora Mariæ apparuit,
tertia, de monumento redeuntibus obuiavit, sexta, Iacobo, nona,
Petro, vesp̄a duobus discipulis euntibus in R̄maus scrip-
turas aperuit, & se manifestauit. In cōpletorio Apostolis, pax
vobis dixit, & cum eis manducauit. Has autem horarū laudes,
qualiter ab soluere debeamus, ostendit Bernard. dicens, Fratres
mei, immolantes hostiam laudis, iniungamus verbis sensum,
sensui affectum, affectui exultationem, exultationi maturitatē,
maturitati humilitatem, & humilitati libertatem. Præterea, diu-
tinæ psalmodiæ ideō à prima, tertia, sexta, & nona, & non ab al-
liis nomē sumplerūt, vt per eas Dei seruitiū agamus, quoniam
paterfamilias commemoratur in Euangelio exisse illis condu-
cere operarios in vineā suā, quæ sanctā significant ecclesiā. Sūt
etiā, q̄ dicunt morē cantandi tertiā sextā, ¶ nonam fuisse à Da-
niele sumprū, qui intellecto, quod Nabuchodonosor statum
erexisset,

Mat. 20.

Dan. 6.

erisset, quam omni
li, & apertis fenestris
em, quod Hier. exp
no q̄ ter in die
In eisdem quoq̄
et in nocturnis siue
apparer in celo qua
et ueniunt ad portu
qua & si eam igne
lucet ad partem sa
stella, quæ Diana, ve
stella Diana, quæ
illuminat totum m
nimus elurire, & ip
quo est omnis lati
æ, & calefacit So
dos calefaciat in cl
Item in nona, quia
uat nos, & protegi
mus. Item in vesp̄e
cores suos in hora
tali hora dies est c
pro nobis interce
completum est ga
Urbanus Papa cā
thurnale autē offi
r̄sq; ad Noe. Ma
ma, tempus ab A
ad David. Sexta
na, tempus seq̄
rus est reddēs vi
tū. i. requiem ani
dici. Per comple
consuetudinē ga
gnæ festiuitatis,
hac igitur parte
tendimus, videli
citur. De nocte
tertia, De sexta,

1 Officiū, quid
2 Officiū primiti
Tale postea d

S.V.M. MA.

1 Officium, quid.
2 Officiū primitiue ecclesiæ, primū cuilibet liberū, & vagū fuit ac solutū.
Tandē postea à Hieronymo Presbytero, procuratē Theodosio Impera-
Dd. 3

Dd. 3

- toze, & mandante Damaso Papa, ordine, canone, & legib. est distincti
& ornatum. nu. 3. 4. Officij ecclesiastici compilatores.
- 5 Officium Gregorianum, per vniuersam ecclesiam diuulgatū fuit, & Ambrosianum solum Mediolani celebrari concessum, idque post multa miltorum Doctorem, Episcoporum, Conciliorum, & Imperatoris altercationes, ac tandem missus sortis.
- 6 Oratio Dominica in principio & sine horarū canonicarū diceada est.
- 7 Horarū singularum initio cur preponatur, Deus in adiutorium meum intende.
- 8 Horarū tribus modū incipiuntur, eo quod trib. modis contingit peccare.
- 9 Demones non secus timent signum crucis, quā baculum, quo percussus fuerunt.
- 10 Crux Christi, multipliciter & variē figurata in veteri testamēto.
- 11 Crucis signo armetur ecclesia, confunditur ciuitas Diaboli.
- 12 Crucis signum, tribus digitis est imprimendum.
- 13 Crucis signum quā variē fiat, & nu. 1. 4. Et vbi sit faciendū. nu. 1. 4.
- 16 Crux est quadripartita, & quid denotet ea forma.
- 17 Gloria patri principio omnium horarum dicendum. Excepto mortuorum officio. nu. 18. Et quid ille versus pertendat. nu. 19. 20. Et quot v. cibis dicatur in nocturnis festiuitatum. nu. 21.
- 22 Gloria, quid. 23. Hymnus, vnde natus primum. Et quid.
- 24 Hymni, an & vbi præcedant Psalmos, aut econtrā.
- 25 Hymnus, psalmus, & Canticum, an & quid differant.
- 26 Antiphona vnde ortum habuerint. Et vnde dicantur. nu. 27. 30.
31. Et qualiter cantentur. nu. 28. 29.
- 32 Neuma quid. Et quid differat à dictione pneuma. 33.
- 34 Ade & Eua nomē nascentes hodie exprimūt, quāuis fuerit mutatu.
- 35 Neuma vbi maxime sit vsus. 36 Psalmi cur dicantur alternatim.
- 37 Psalmi dicuntur sex in diuinis horis.
- 38 Psalmus idem, cur in diuersis solennitatibus legatur.
- 39 Psalmi graduales, quot, & vnde dicti.
- 40 Versiculi in diuino officio cur dicantur. Et vnde dicantur.
- 41 Versiculi cur dicantur ante lectiones, in nocturnis.
- 42 Versus, quid notet. 43. Lectiones matutinales quid significant.
- 44 Benedictionem petens ante lectiones, cur dicat domine, potius quam Domine.
- 45 Genu vtrumque flectendū in ecclesia, Dominis autē alternatim.
- 46 Lectionibus finitis dicitur, Tu autem Domine. & cur ita.
- 47 Lectionum pluralitas quid notet.
- 48 Ordines duo sunt in ecclesia, & lectionum duo modi, siue forme.
- 49 Lectiones quotuplici fine terminentur.
- 50 Lectio nona, cur instituta nomine Trinitatis.
- 51 Capitula cur dicantur in officijs.
- 52 Lectionū author, cur nō exprimitur in nocturnis. sine in diurnis.

(libus
Respon

Responsorium vnde
Cantica, vnde dicat
Oraciones cur dicant
Nocturnum, cur or
Orandum est, ver
Ecclesia, domus or
Adorandi quomodo
Deus, qualis sit
Benedicamus Do
quid significat
Sanctorum suffrag
Cantandi sum
Muscorum tres
Cantus ecclesiar
Tholentani concil
Quid sit

Est autem t
Egruus actus
tatis, vel in
ta Monachi, ali
dicitur officio, lo
ficiū, ab efficio
monis mutata.
Vel secundum
quæ nulli officii
generaliter nil
ecclesia canonici
nō sit. In primu
velle cantabant
ret. Quodā tan
cōstituta, vel a
stolis, vt symb
Dei propter h
corum t exten
dentem & per
ordinari. Vnde
Bethleem cur
prius sub sep
ecclesie ordin
cā, Gracā, C
nauit itaq; q
ria, & quatu

- 3 Responsorium unde dicatur.
- 4 Cantica, unde dicantur, quid. Et quot habeant versus.
- 5 Oraciones cur dicantur in singulis horis.
- 6 Nocturnum, cur oratione & benedictione non concludatur.
- 7 Orandum est, versus orientem, multis de causis.
- 8 Ecclesia, domus orationis Et an alibi ita merito orari possit fuisse
- 9 Adorandi quomodo sint pater, filius, & spiritus sanctus.
- 10 Deus, qualiter sit adorandus. 61 Adorationis duae species.
- 62 Benedicamus Domino, dicitur finita oratione, & unde sumptum. Et quid significat. Item, Deo gratias. nu. 63.
- 64 Sanctorum suffragia, quorsum fiant.
- 65 Cantandi versus unde accepit ecclesia. 66 Sonorum tres species.
- 67 Musicorum tres species, in tres partes officii diuiduntur.
- 68 Cantus ecclesiasticus, caelestem laetitiam significat.
- 69 Theletani concilij decretum, de psallenda & ministrandi consuetudine.

Quid sit officium, & de eius institutione & partibus. CAP. II.

Est autem officium, secundum Ildorum, proprius vel eorum actus, cuiuslibet personae, secundum mores ciuitatis, vel institutae professionis, alia namque habent instituta Monachi; alia Canonici, alia Eremitae, & sic de reliquis. Et dicitur officium, secundum Hieronimum in libro de officiis, ab officio, quasi efficitur, ab efficio efficiis, una litera in aliam propter decorem sermonis mutata. Vnicuique etenim conuenit suum efficere officium. Vel secundum Ildorum, officium dicitur, ut quisque illa agat, quae nulli officii, sed omnibus proficiunt. Ceterum in ecclesia generaliter nil canendum aut legendum est, quod à sancta Romana ecclesia canonizatum & approbatum expressè, aut per patientiam non sit. In primitiua tamen ecclesia diuersi diuersa quisque pro suo uelle cantabant, dummodo quod cantabatur, ad Dei laudem pertineret. Quaedam tamen officia obseruabantur ab omnibus ab initio constituta, vel ab ipso Christo, ut oratio dominica: vel ab Apostolis, ut symbolus. Succedentibus uero temporibus, quia ecclesia Dei propter haereseis, scissa est, Theodosius Imperator, haereticorum & excommunicatorum rogauit Damasum Papam, ut per aliquem prouidentem & per catholicum virum ecclesiasticum faceret officium ordinari. Unde idem Papa praecepit Hieronymo presbytero, tunc in Bethleem cum Paula & Eustochio, & aliis virginibus morari, qui prius sub septem Apostolicis Romae vixerat, quatenus officium ecclesiae ordinaret. Ipse namque nouerat linguas quatuor, Hebraicam, Graecam, Caldaicam, & Latinam, quod ille obtemporans fecit. Ordinavit itaque quantum de psalmis in Dominica, quantum in secunda feria, & quantum in tertia feria, & sic deinceps legeretur. Euangelia

quoq; epistolas, &c. quæ de nouo & veteri test. in ecclesia legū
tur, præter cantū, magna ex parte ordinauit, cui⁹ operis exēplū
idē Hier. Romā misit, & à Damaso Papa canonizatū est, & præ
ceptum à cunctis ecclesiis obseruari, & appropriatū est ipsi Da
maso, ppter autoritatē suā, quā interpoluit. C. de vere. iu. euu.
lanta. Cōsequēter ꝑ tamē B. Gregorius, & Gelasius orationes,
& cantus addiderūt, & lectionibus & euāgeliis, Rēsonforia co
aptauerūt, Gradualia verò Tract⁹, & Allelu-la Ambrosius, Ge
lasius, & Gregori⁹ ad Missam cātari instituerūt. Pleriq; quoq;
aliij Doctores ecclesiæ aliqua alia superaddidisse noscuntur. Sā
cti enim Patres nō simul oīa ad decorē officij pertinentia, sed
diuersi diuersis tēporibus ordinauerūt. Vnde & Missæ inceptio
tres habuit varietates. Aliquando enim à lectione inchoatur,
prout fit hodie in sabbato sancto. Postea Cælestinus Papa Pīa
mos ad Missæ introitū dici instituit. Gregorius verò introi
tus cum cantu ordinauit, Legitur ꝑ in vita B. Eugenij, quod dū
adhuc officium Ambrosianū magis, quā Gregorianū ab ec
clesia seruaretur, Adrianus Papa cōciliū cōuocauit, vbi statu
tū est, q Gregorianū debet vniuersaliter obseruari, ad quod
Carolus Imperator omnes clericos minis & suppliciis per diuer
sas provincias cogebar libros Ambrosiani officij comburens.
Beatus verò Eugenius ad cōciliū quoddā propter hoc cōuo
catū veniēs, inuenit ipsum cōciliū ꝑ tridū iam solutū, indu
cēs Dominū Papā quod omnes Prælatos q cōcilio interfuerāt,
& iam per tres dies recesserāt, reuocaret. Cōcilio igitur iterū
cōgregato, omniū patrū fuit vna sentētia, q Missale Ambrosia
nū & Gregorianū super altare S. Petri Apostoli poneretur, plu
rimorū Episcoporū sigillis munita, & fores ecclesiæ clauderē
tur; & ipsi tota nocte orationi insisterēt, vt Dñs per aliquod si
gnū indicaret, quod horū magis ab ecclesia seruari vellet, sic
quē per omnia factū est. Manē igitur ecclesiā intrantes vtrun
q; Missale super altare apertum inuenerunt, vel, vt alij asserunt,
Missale Gregorianū penitus dissolutū, huc, illucq; dispersum,
inuenerunt, Ambrosianū verò solūmodo apertum super altare
in eodē loco, vbi positū fuerat, inuenerunt. Quo signo edocti
sunt diuinitus Gregorianū officium per totū mundum disper
gi, Ambrosianum verò tantū in sua ecclesia obseruari debe
re, & sic vsq; hodie seruatur. Siquidē tēpore Caroli Imperato
ris officium Ambrosianū præcipue dimissum est, & Gregoria
nū Imperiali autoritate plurimū adiuuante, diuulgatum.
Ambrosius enim multa instituit, iuxta ritū Græcorum, vt dice
tur infra, vbi de hymnis ageꝑ. ꝑ Vt autē musæ morientes abi
gantur, & mens orationis seruetur, vt dignē cum Dēo loqua
tur

ut, vt si mente nō o
reatur, ideo lauda
te canonizatū ho
re horas B. Mariae.
rat. Vñ in cōcilio G
etia post singulas h
tis rapiant si quid b
etia post quālibet
tur, quod adhuc ec
in fine horarum di
oratione sub prim
at in Euangelio, S
singulis diurnis h
in dē, & singula
referuntur ad idē
cipium & finis. xx
torum meū inter
lud, Venite filij, &
arca Dñi ad porte
surgere fac, & dist
facie tua. Sic & sa
intende, hoc est,
& contra varios
enim intelligitur
secutoribus, huc
cundabatur. Or
aliquos à cōcilio
secutio iusti sit
seuiente, vel à c
rē persequente
de. vij. q. j. §. cum
mine omnia fac
ab eo inchoan
tribus modis p
bus diuersis mo
per. Conuerte
Dñe labia mea
et hōræ per D
niam in pecca
bus hostis tam
tum meū inte
cunt primò in
Postea. Dom

ur, ut si mente nō orauerit, Dñs in furore nō irascatur, sed mi-
 ereatur, idē landabili consuetudine inductū est, ut sacerdos
 ante canonicarū horarū initia, & in fine dñicæ orationis, & an-
 te horas B. Mariæ, & in fi. Ave mariæ, & c. voce submissa premit-
 tat. Vñ in cōcilio Gerungin. de cōs. d. v. id semper statutū est, ut
 etiā post singulas horas dicatur, ne diabolus de corde sacerdo-
 tis rapiat, si quid boni tibi seminatum est. Vnde in primitiua ec-
 clesia post quālibet horā, alta voce absque alia oratione diceba-
 tur, quod adhuc ecclesia lateran. dicitur observare. De hac dñica
 in fine horarum dicunt, Dñs det nobis suā pacē. De hac dñica *Ioan.*
 oratione sub prima, & sub vesperis dicitur. † Quia verō Dñs
 ait in Euangelio, Sine me nō potestis facere quicquam, idē in
 singulis diurnis horis sacerdos incipit, Deus in adiutoriū meū
 intrēde, & singulæ finiūtur, per Deo gratias, & sic initū & finis *Psal.*
 referuntur ad idē. scilicet ad Deū, qui est alpha, & omega, id est, prin- *Nu.*
 cipium & finis. xxxv. d. ab exordio. dicēdo igitur, Deus in adiu-
 torium meū intende, mater ecclesia mutat hominēs. Iuxta il-
 lud, Venite filij, & audite me, quod idē introductū est, quā dñi
 arca Dñi ad portandū leuabatur, dicebat Moses, qui oderunt te à
 surgere fac, & dissipentur inimici tui, & fugiāt, qui oderunt te à
 facie tua. Sic & sacerdos noster dicit Deus in adiutoriū meum
 intende, hoc est, pręsta mihi auxiliū in resurgendo à peccatis,
 & contra varios inimicos, qui tuā circūdāt ecclesiā. Per arcam
 enim intelligitur ecclesia, quæ vsq; in finē circūdabitur à per-
 secutoribus, siue a pētis siue occultis, sicut arca ab inimicis cir-
 cundabatur. Orat ergo sacerdos ne inimici pręualere valeant
 aliquos à cōtū fidelium per astutiā forsitā separando. Cū n. per-
 secutio iusti sit à leone id est à diabolo impetu, id est manifestē
 sciūte, vel à dracone id est à diabolo in insidiis id est occul-
 tē persequente omnes clament, Deus in adiutorium meū inten-
 de. vij. q. j. §. cum verō, pręterea cum secundū Apost. in Dei no-
 mine omnia faciēda sint. xxvj. q. vlt. non obseruetis. meritō est
 ab eo inchoandum. Circa hoc notandum est quōd contingit, *Collos. 3.*
 tribus modis peccare, videlicet corde & opere. Ideoq; † tri-
 bus diuersis modis horæ inchoantur, videlicet completorium
 per Conuerſe nos Deus cōtra peccatum cordis. matutinū per
 Dñe labia mea aperies contra peccatum oris. Aliæ verō oēs di-
 ei horæ per Deus in adiutoriū contra peccatum operis. Et quo-
 niam in peccato cordis & oris est aliquid operis, idē in omni-
 bus horis tam diurnis quā nocturnis dicitur Deus in adiuto-
 rium meū intende cōtra peccatum operis. Monachi verō di-
 cunt primō in nocturnis Deus in adiutorium meum intende.
 Postea. Domine labia mea aperies, quia sine adiutorio Dei:

nec cor nec labia ad ipsius laudē aperire valeāt. Io. 15. Sine me nihil potestis facere. Interea verò sacerdos cū d. cit: † Deus in adiutoriu meū intēde, signo crucis, se munit, ad effugandā illius virtutē. s. quālibet diaboli versutiā, & potestātē. Valde. n. timet si gnū crucis, Vñ Chrysoſt. Vbiq; dæmōnes signū crucis vident, fugiunt, timētes baculū, quo plagā acceperūt. Stephanus quoq; Papa de cōse. d. v. nunquid. ait, Nunquid nō omnia chris matis sacramenta, quæ cū chris matis vnctione præstantur, sacerdotalis ministerij crucis figura, i. signo perficiuntur? Nūquid baptismatis vnda, sine cruce sanctificata, peccata relaxat? & vt cætera prætereamus, sine crucis signaculo, quis sacerdotij gradus ascendit? Baptizandus quoq; signo crucis signatur in fronte, & in pectore. De profundo quidem crucis mysterio, dicitur in vj. parte sub titu. de parasceue. & hic etiam aliqua supponamus. † Sanē crux Domini multipliciter fuit in vete. testa. pr-

Ioan. 3. figurata. Legitur siquidem, quod Moſes ad mandatum Domini aneam serpentem erexit in palo, in deserto, pro signo, quē aspicientes qui percussī fuerunt à serpentibus, illico sanabātur. Nu. 20. quod ipse Christus exponens inquit, in Evangelio, Sicut Moſes exaltauit serpentem in deserto ita exaltari oportet filium hominis, vt omnis qui credit in ipsum non pereat sed habeat vitam æternam. Legitur etiam quod cū Ioseph applicuisset Manassen & Eſſraim ad Iacob statuens maiorem ad dextrā & minorem ad sinistram vt eis secundum ordinem benediceret, Iacob manus commutans. i. in modum erucis cancellans dexteram posuit super caput Eſſraim minoris: & sinistram super caput Manasse maioris: & dixit: Angelus qui eruit me de cunctis malis: benedicat pueris istis &c. Item Moſes ait, Die ac nocte erit vita nostra pendens & videbitis & cognoscetis. Christus enim nocte fuit in cruce pendēs quia tenebræ factæ sunt ab hora sexta vsque ad nonam. Quod etiam fuerit pēdens certum est. Rursus legitur Ezechielis. 9. Ezechiel audiuit Dñm dicentem ad virum vestitum lineis habentem attramentarium scriptoris ad renes, Transi per mediam ciuitatem, & signa Thau in frontibus virorum dolentium, & gementium, & post hæc dixit. vij. viris, Transire per mediam ciuitatem, & percutite omnem, super quem non videbitis Thau nemini parceret oculus vester. Itē Hier. Congregabo omnes gentes & erit eis in signum Thau. Item alibi. Et erit principatus eius super humerum eius.

Deu. 28. lium hominis, vt omnis qui credit in ipsum non pereat sed habeat vitam æternam. Legitur etiam quod cū Ioseph applicuisset Manassen & Eſſraim ad Iacob statuens maiorem ad dextrā & minorem ad sinistram vt eis secundum ordinem benediceret, Iacob manus commutans. i. in modum erucis cancellans dexteram posuit super caput Eſſraim minoris: & sinistram super caput Manasse maioris: & dixit: Angelus qui eruit me de cunctis malis: benedicat pueris istis &c. Item Moſes ait, Die ac nocte erit vita nostra pendens & videbitis & cognoscetis. Christus enim nocte fuit in cruce pendēs quia tenebræ factæ sunt ab hora sexta vsque ad nonam. Quod etiam fuerit pēdens certum est. Rursus legitur Ezechielis. 9. Ezechiel audiuit Dñm dicentem ad virum vestitum lineis habentem attramentarium scriptoris ad renes, Transi per mediam ciuitatem, & signa Thau in frontibus virorum dolentium, & gementium, & post hæc dixit. vij. viris, Transire per mediam ciuitatem, & percutite omnem, super quem non videbitis Thau nemini parceret oculus vester. Itē Hier. Congregabo omnes gentes & erit eis in signum Thau. Item alibi. Et erit principatus eius super humerum eius.

Eſai. 9. Christus. n. portauit super humeros crucē in qua triumphauit. Ioānes quoq; vidit Angelum ascendētē ab ortu Solis habentē

Apoc. 7. signum Dei viui & clamabat voce magna quatuor Angelis quibus datum est nocere terræ & mari dicens, Nolite nocere

terra

terra & mari, neque frontibus eorum. & ad amara. & ad siderat, enatauit: hū sapiens protestatu tuā regnauit in lig eleſia, in pectore, corde credendum signū cōfunditur lis vt caſtorū acie &c. & alibi, Vidi ei &c. Aug. tamē di noui testa, vel vet autem signum et uocatione trinitatis pendit tribus digitis, quoniam referimus: & mo ci versus ille: fac qui me oderunt isti & cōsolatus es mi, nam tantum sicut vna est personatur: quorum erit &c. xliij. q. iij. quidā à fronte deorsu nauit Deus cor &c. nos de terra primò vt æterni significantur, p Christus de dextera à dextra, id est significatur in idum. Alij verò sultū authoritatē inferos: recur parte superiorē, quæ infernū significat. N mundo ad in ad dexteram quia de mifer

QUID SIT OFFICIUM, &c.
 terra & mari, neque arborib. quousq; signemus seruos Dei in
 frontibus eorum. Item lignum missum in Marath aquas dulco-
 rauit amaras. & ad lignum missum in Iordanē, ferrum quod in-
 ciderat, enatauit: hoc est, lignū vitę & in medio Paradisi, de quo Exod. 17.
 sapiens protestatur, benedictū lignū, per quod fit iustitia, quo-
 niam regnauit in ligno Deus. Hoc igitur ergo crucis signo se armat ec-
 clesia, in pectore, & in fronte, significans crucis mysterium esse
 corde credendum, & manifeste ore confitendū. Per hoc enim
 signū cōfunditur ciuitas diaboli, & triumphat ecclesia: terribi-
 lis ut castrorū acies ordinata, iuxta illud, Terribilis est loc⁹ iste, Gene. 22.
 & c. & alibi, Vidi ciuitatem magnam sanctam Hierusalem nouā, Sapi-
 & c. Aug. tamē dicit x. dist. Ecclesiasticarū. quod nulla scriptura
 noui testa, vel vete. docet fideles crucis signaculo insigniri. † Est
 autem signum crucis tribus digitis exprimentum: quia sub in-
 uocatione trinitatis imprimitur. De qua Propheta ait, Qui ap-
 pendit tribus digitis molem terrę. Esa. 40. Pollex tamen supere
 minet, quoniam totam fidem nostram ad deum vnū & trinū
 referimus: & mox post ipsam reuocationem trinitatis potest di-
 ci versus ille: fac mecum Domine signum in bonum, ut videat. Psal. 81.
 qui me oderunt, & confundantur: quoniam Domine adiua-
 sti & cōsolatus es me. Iacob itz verō asserentes sicut & Euticia-
 ni, vnā tantam naturam scilicet diuinam esse in Christo: &
 sicut vna est persona, vno tantum digito se signare dicun-
 tur: quorum error in canonibus extirpatur. xij. dist. cap. j. & 2.
 13 xxiij. q. iij. quidam. ver. Eutichiani. † Verum quidam signant se
 à fronte deorsum in quo illud exprimitur mysterium, & incli-
 nauit Deus cœlos, & descendit in terram. Descendit quidem,
 ut nos de terra eleuaret in cœlum. Deinde à dextra ad sinistra, Psal. 17.
 primò ut æterna, quę per dextram, temporalib. quę per sinistra
 significantur, præferendo designent. Secundò ad notandum, &
 Christus de Iudæis transiit ad gentes. Tertio, quia Christus
 à dextra, id est, à patre veniens, diabolū, qui per sinistra si-
 gnificatur in cruce peremit. vnde: Exiit à patre, & veni in mū-
 dum. Alij verò signum crucis à sinistra, producunt in dextram
 Iohan. 16.
 dum. Alij verò signum crucis à sinistra, producunt in dextram
 fulti auctoritate illa, Ezressus eius à patre, excelsus vsque ad
 inferos: recursus ad sedem Dei. Incipiunt enim se signare à
 parte superiori: ad quā patrem significat, & descendunt ad in-
 feriores, quę mundum designat: deinde à sinistra parte,
 quę infernum, producunt ad dextram, quę cœlum si-
 gnificat. Nam Christus descendit de cœlo in mundum, de
 mundo ad infernum: ab inferno ascendit in cœlum: vbi sedet
 ad dexteram Dei patris. Secundò hoc faciunt, ad insinuandum
 quia de miseria transire debemus in gloriam: & de vitis, quę
 per

per sinistram ad virtutes quæ p dextram significatur, vt legitur in euangelio Mat. nã & Christus de morte transiit ad vitã. Tercio, quia Christus à temporalib; ad æterna p fidem crucis nos elebat. ¶ Cõsiderandum autem est, quod quia à sinistra produciunt in dextrã seipsos, & alios pariter consignat: sed tunc sup illos signum crucis à dextra in sinistram produciunt: quia nõ consignat eos quia si vertentes dorsum, sed quasi faciem præsentantes: sed & cum sup alios principaliter signũ crucis imprimunt, etiam seipsos à sinistra in dextrã, sed alios à dextra in sinistram consignant. ¶ Sane regulariter in omnib; euangelicis verbis debemus facere signũ crucis, vt in fine euangelij, symboli, dominicę oratõis, gloriam in excelsis Deo, sanctus, Agnus Dei, benedictus dominus deus Israel, magnificat, & nunc dimittis, & in principio horarũ, & in fine missæ, quando sacerdos dat benedictionẽ, & vbicunq; de cruce vel crucifixo mentio fit, quę etiã orantia stando, sicut & euangelium audire debemus. In omni etiã actũ nostro signũ crucis facere debemus. Vnde Amb. ad omnẽ actum incessumve, manus impingat in crucẽ. ¶ Et aduerte, quoniã crucis figura quadrupartita est, vel propter quatuor elemẽta, quæ in nobis vitata, Christus sua passione curauit, vel propter homines, quos ex quatuor partib; orbis ad se traxit, iuxta illud, Si exaltatus fuero à terra, omnia trahã ad meipsum. Vel & hæc quadratura pertinet ad moralitatem, habet enim longitudinẽ, latitudinem, sublimitatem, & profundum. Profundum est acumẽ, quod tetra; infigitur: longitudo est inde ad brachia, latitudo est in expãsiõne, latitudo seu sublimitas est à brachiis vsque ad caput. Profundũ significat fidem, quę est posita in fundamento, altitudo, spẽ quę est reposita in cœlo, latitudo, charitatem, quę est ad sinistram, & ad inimicos extenditur, longitudo perseuerantiã, quæ sine fine cõcluditur. De hoc dicitur in 6. parte subtit. de parascue. De signo crucis, quod fit in principio, & in fine euangelij, dictum est in 4. parte sub titu. de euangelio. Post Deus in adiutorium meum intende, & c. statim tria singulis horis subiicitur, Gloria patri, & filio Sicut erat, & c. quos duos verus beatus Hiero. scripsit inter opuscula, quæ Papæ Damasci misit, & ipsius rogatu idẽ Damascus illos in fine psalmorum cãtari instituit, ipsum tamẽ versum, Gloria, Nicæna synodus dici tur edidisse. Quia enim Dominus dixit, Adhuc te loquẽte ecce adsum, idẽ quasi iam vos intellexerimus exauditos esse gratiarum actiones trinitati tribuimus, dicentes, Gloria patri, & c. ¶ In exequiis tamen mortuorum nec deus in adiutorium, nec Gloria patri dicimur: quia in illis saluatoris exequias imitamur, in quib; hæc cessant, prout, in seq. parte sub titu. de v. feria cœnæ

Domini

Dñi dicitur. Similiter patri, & c. quia plinius nanq; bono Deo gloria danda, nunc, & temp. sic uti creant. Sicut etiam, sic & ei laus emisso quidẽ verum varietas dei teret, in & nunc, in secula seculorũ. a seculorũ nomino statutus alibi bradus Prior Cibus agẽs, legimus de simonia accusat conuinci non potest. vt diceret versum dicit diceret Gloria non poterat: quod ergo suũ cõfessio pronunt. an. in modo. Sicut & c. v. cœnæ Domini, qui sunt. xij. & sunt. xij. horarũ gloriæ in nunc quod gloria est quod gloria est dist. de ciuitate hominum benedicitur, alleluia. ¶ quodque ratione concilio hymnis. & d. Est autem imitatio humana in laetitia exultatio meritis: quia tur liber hymnos cantant, quod causa finis à nus psalmus

Dñi dicitur. Similiter post vnumquēque psalmū, dicitur Glo-
ria patri, &c. quia ꝑ versu iste toti trinitatis simplex laus est.
Psalmus namq; bonam operationē significat: quia finita merito
Deo gloria dāda est, qui pro omni opere bono audāsus est, &
nūc, & semp, sicut laudād⁹ erat in principio, quādo cœlū & ter-
rā creauit. Sicut enim sibi soli laus est de creatione cœli & ter-
ræ, sic & ei laus est de omni opere bono, nunc & semper. In ꝑe-
misso quidē versu, Sicut erat in principio, &c. multipliciū tēpo-
rum varietas demonstratur, videlicet, in Sicut erat in principi-
teritiū, in & nunc, præsens, in & semp, futurum & æternum. in &
in secula seculorū lōgitudine magna. Vnde Orige. Quoties secu-
la seculorū nominātur, fortasse licet nobis ignota, tamē à Do-
mino statutus aliquis terminus indicatur. ꝑ Legitur quod ille
brādus Prior Cluniacensis factus Papa, Gregorius dū in minori-
bus agēs, legationis officio fungeretur archiepiscopū Ebrēdū.
de simonia accusatū & accusatōres omnes corrūpentē, ita vt
conuincia non posset, miraculose conuicit, præcepit enim illi,
vt diceret versum Gloria patri & filio, &c. Ille verō licet expe-
dit diceret Gloria patri & filio tamē & spiritui sancto profer-
re nō poterat: quippē quia in spiritu sancto peccauerat. Rea-
tū ergo suū cōfessus, & depositus, mox expedit & spiritu sa-
cto pronuntiauit. Et nota, q; gloria patri dicitur. xxiii. vicibus
in nocturnis ꝑ festiuitatē, prout dicitur in vi. parte sub tit. de fe-
ria. v. cœnz Domini, quod fit in honorem duodecim apostolo-
rū, qui sunt. xij. horæ Dei, id est Christi à vero Sole illuminatē:
& sunt. xij. horæ noctē, id est, ecclesiā illuminatē, qui Domi-
nū gloriæ in noctē huius seculi prædicauerūt. Tullius ꝑ dicit,
q; gloria est frequens de aliquo fama, cum laude. Amb. dicit,
quod gloria est clara cum laude notitia. Augustinus dicit in. v.
dist. de ciuitate Dei. de gloria seculi, quod gloria, est iud. cum
hominum benē de hominibus opinatum. Et post, gloria patri
subiicitur, alleluia, de quo sub tit. de prima dicitur. Hymni
ꝑ quoque tam ex institutione Gelasij Papæ, quā ex approba-
tione conciliorum Toletani: & Agathen. de cons. dist. j. de
hymnis. & dist. v. cōuenit. in singulis diuinis officiis canuntur.
Est autem imnos Græcē, Latine laus Dei, cum cantico, vel vox
humana in laudem Dei metricē cōposita. Canticum verō est
exultatio mentis habita de æternis in vocem humanam pro-
rūpens: quia verō psalmi sunt hymni, vnde & psalterium, dici-
tur liber hymnorum, idē in quibusdam Ecclesiis hymnos nō
cantant; quod tamen approbandum nō est, quoniam non sine
causa sunt à sanctis patrib⁹ instituti; & præterea nō omnis hym-
nus psalmus est, vt quando nil operando Deū cum mentis exul-

tatione

tatione laudamus, ppter quam laudem exprimendam hymnus cantatur. Psalmi verò opera bona significant, vt infra dices. Illud t autem notadū est, q in diuinis officiis hymni præcedūt & psalmos, in nocturnis verò, scilicet i vespers, cōpletorio, & laudib, in matutinis ecōuerso. Dies enim pertinet ad spirituales, q habent gaudiū cōscientiæ, nox pœnitentes, qui habent remorsum cōscientiæ illos exultatio inducit in operationē, quib⁹ dicitur, Cantate ei canticum nouū, benè psallite ei in vociferatione. Istos p operationem oportet venire ad exultationē. Idcirco in diuinis officiis hymni præcedunt psalmos. In nocturnis verò ecōuerso, in vespers autē & in prima quo loco hymni canētur vbi dicitur. Rursus stādo hymnos cantamus in rectione corporum, ostendētes quod in laudādo Deum corda sursum erecta habere debemus. Veruntamen, nisi mēs consonet linguę, certū est vocē quantūlibet clamorosam Domino nō placere. t Differētia ergo est inter psalmū, hymnum, & canticum. Nam in psalmo opera, in hymno laus, in cātico, mētis exultatio intelligit, de quo dicitur sub tit. de laudibus matutinis. De his trib⁹ dicit Apost. ad Colos. 3. In Psalmis, & hymnis, & cāticis spiritualibus cantantes & psallentes in cordibus vestris domino. xciiij. di cā tantes. & in his tribus varietatibus omne genus musicorum accipi potest, prout iam dicitur in no. test. Hilar. Picta. Episcopus primus hymnorū carmine floruit & post eū Ambr. ideoque hymni Ambrosiani dicūtur, qā eius tempore plurimū in Ecclesia Mediolanen. cantari cœperunt. Postea verò in Ecclesiis occidentaliibus quæcūq; carmina in Dei laudē benedicūtur, hymni vocantur, Aug. d. cit in lib. confessionum, q cum Amb. à Iustina imperatrice Ariana perfidia dānata, persecutionē pateretur, & intra Ecclesiam cum plebe catholica insidiis vrgeretur, instituit hymnos, & psalmos secundū morem orientaliū decantari: ne populus mœoris tædio contabesceret, quod ad omnes fuit postmodum deriuatum. Et aduerte, quod in quibusdam Ecclesiis hymnus natalis Domini, & festorum illius septimanæ sub eodem cantu dicuntur. Ratio est, quoniam sicut membra ad caput, sic sancti se habent ad Christum, à quo, sicut à capite influentiæ æternæ beatitudinis participare nō scūt. Quia igitur hoc inchoatum existit in eius natiuitate, consummatum in resurrectione, quia tunc chirographus damnationis deletus est, & reseratum cœlum, quod tot annis māserat clausum, idcirco eo præcipuè tēpore in solēnnitate sanctorum sub cantu solēnnitatis Christi rationabiliter recolūtur. Hoc autem non cōtingit in cātu hymnorum paschalis tēporis, in quo significatur, q sanctorum gloria in ipsis nondū totaliter est pfecta

fecta, propter apper
s ipsi Christo nodū
ingulis horis ex n
ignatus tertius à
legitur, in triplici
ros antiphonas ca
poluerunt. & eas
ordinauerunt, qu
que antiphona d
cio ad psalmodia
historia vnde &
17 t Inchoatur em
significat charita
opus non prodet
Recte igitur, sec
tur: quia dilectio
tur ab anti, quod
mus secundum
cundum quod
tiphona interm
rūm ante psalm
ritas in via imp
bona opera, qu
Esa. Viuit domi
le. In præcipuis
tur, ad notandū
18 nos exhibere
ri, & finitur a p
vno, scilicet Ch
ab ipso sicut ip
vobis, &c. Deu
rer dilectione
dum, quod vo
nos monet, vt
rit, alteri per d
& alter semina
19 doctrinam p
phona post p
de dilectione
bus choris al
ritatē, quæ in
iungit ergo a
30 coniungat d

rendam hymnus
ut infra dicitur
ymni precedit
cōpletio, & la-
tis ad spirituales
qui habent remissi-
onē, quib⁹ di-
et in vociferatio-
altationē. Idcirco
nocturnis veid
hymni cantur
rectione corpo-
suzum erecta
met linguę, ceru-
placere. Differt
um. Nam in psal-
tatio intelligit
De his trib⁹ dicit
eis spiritualibus
mo. xciij. di cā-
nus musicorum
r. Picta. Episco-
i. Ambr. ideoque
lurimū in Ecce-
in Ecclesiis octi-
medicūtur, hym-
cum Amb. a lu-
eutionē patere-
lidus vgeretur,
orientaliū decā-
et, quod ad om-
quod in quibus-
rum illius septi-
quoniam sicut
stum, a quo, si-
rticipare noscū-
natiuitate, con-
graphus damna-
ne annis miserat
tate sanctorum
colitur. Hoc au-
tēporis, in quo
coraliter est p-
fecta

fecta, propter appetitū resurrectionis corporū suorum: & ideo
ipsi Christo nodū totaliter cōformātur. Antiphonę quoq; ¶ in
singulis horis ex institutione B. Ambrosij dicuntur, pro eo qd B.
Ignatius tertius à beato Petro, Antiochenus episcopus audisse
legitur, in tripartita historia super quēdā mōis angelorū cho-
ros antiphonas canentes. Inde. n. Græci primo antiphonas cō-
posuerunt, & eas cum psalmis in choro, quasi in chore. cantari
ordinauerunt, qui mos ad vniuersas trāsiuit Ecclesias: ut ita vbi
que antiphonę decantantur. Dicuntur autē antiphonę, respe-
ctu ad psalmodiā, cui respōdet, sicut & respōsoria, respectu ad
historiā. vnde & antiphona dicitur quasi ante psalmum. Iouās.
7 ¶ Inchoatur enim ante psalmum, qui opus significat, ipsa veid
significat charitatis copulam seu mutuam dilectionē, hinc qua
opus non prodest: & per quam opus incipit meritorium esse.
Rectē igitur, secundum eius tonum, melodia psalmi informa-
tur: quia dilectio opera nostra informat: & secundum hoc, dicit-
ur ab anti, quod est cōtra, & phonos quod est sonus: quia psal-
mus secundum melodiā eius intonatur, & manus operatur, se-
cundum quod charitatis igniculo excitatur. Psalmus autē an-
tiphonę intermiscetur, quia fides per dilectionē operatur. Ve-
rū autē psalmū imperfectē, & post perfectē dicitur: quia cha-
ritas in via imperfecta habetur, seu hic inuitatē in patria per
bona opera, quæ hic ex charitate fiunt perficietur: iuxta illud
Esa. Vinit dominus, cuius ignis in Sion, & caminus in Hierusa-
lē. In præcipuis tñ festiuitatibus, etiā ante psalmū perfectē dici-
tur, ad notandum, quod in illis perfectiores in bonis operibus
18 nos exhibere debemus. ¶ Inchoatur quoq; ab vno vnus cho-
ri, & finitur à pluribus vtriusque chori. Primò, quia charitas ab
vno, scilicet Christo incipit: & in membris eius consummatur
ab ipso sicut ipse dicit in euangelio Ioan. Mādatum nouum do-
19 vobis, &c. Deus enim prior dilexit nos: vnde & nos comuni-
ter dilectioni eius correspondere debemus. Secundò, ad notan-
dum, quod vox prædicatorum, quæ semper ad vnitatem tendit
nos monet, ut quod vnusquisque singulariter operando, acqui-
rit, alteri per dilectionem porrigat, ut si vnus addicit in scholis
& alter seminat in campo, tempore fructus doctor seminanti
20 doctrinam porrigat, & sator doctori panem. ¶ Cæterum anti-
phona post psalmos communiter ab omnibus cantatur: quia
de dilectione commune gaudium surgit. Cantatur etiā à duo-
bus choris alternatim, ad notandū mutuā dilectionē siue cha-
ritatē, quæ in paucioribus quā duobus consistere nequit: Con-
iungit ergo antiphona duos choros: ut charitas per bonū opus
30 coniungat duos fratres. Isidorus dicit in libr. vi. ethi. ¶ quod

Esa. 1.

Ioan. 13.

1. Io. 4.

anti

antiphonon Græcè, interpretatur latine vox reciproca: quia duo chori siue de vno ad vñu reciprocando, vicissim melodiarum cantus alternant: quasi duo Seraphim duòq; testamēta inuicem sibi conciamantia. Vnde clerici antiphonas cantantes, non vertunt vultus ad altare, sed se adinuicē versis vultibus respiciunt: quod genus canendi Græci adinuenisse tradūtur. Est itaq; antiphona, quædā cantilena diuinis laudibus ad recreationē inserta. Nihil enim amplius charitate recreat animos, quæ quia modulando cantatur, mentis iucunditatē significat: iuxta illud

Psa. 46. Psal. Psallite sapienter, tunc enim iucunditas sapida est, cum de

Prou. 3. Deo est. Tunc etiā manus sub pennis sunt. *Ezech. 1.* & in *Prou.* Beatus vir, qui inuenit sapientiā, & qui affluit prudentia, quia qui hęc iucunditatē mentis de æternis, de facili affluit. prudentia, i. bonis operibus, quibus sibi prouidet in futuro. Vel secundum Moysen, antiphona, est quædā vox, qua sibi inuicē angeli colloquuntur. Sex autē antiphonæ quæ diebus feriatīs ante Psalmos nocturnales dicuntur, de Psalmis sumuntur & bonorū operū perfectionē, vel sex opera misericordiæ designant, qm̄ senarius numerus perfectus est. Illæ verò, quæ dicuntur super benedictus in laudibus, & super magnificat in vesp̄is, de euangelis dierum, in quibus dicuntur sumuntur; exceptis illis, quæ in v. feria dicuntur, prout dicitur in vj. parte sub v. feria secundæ dominicæ quadragesimæ. ¶ Rursus in quibusdā Ecclesiis, in fine; antiphonæ fit neuma seu iubilus, quia beatus populus qui scit iubilatiōē. Est autē neuma seu iubilus, ineffabile gaudiū, seu mentis exultatio habita de æternis. Ideoque in diebus ieiuniorum, & afflictionum non debent fieri, sicut nec in luctu citharizari, & fit neuma in vnica, & finali litera antiphonæ, ad notandum, qd laus Dei ineffabilis, & incōprehensibilis est. Ineffabile namq; gaudiū per pneuma significatū, quod hic prægustatur, nec penitus exprimi, nec penitus taceri valet, quare meritō ecclesia verbis obmissis iubilando cū neuma, quasi in admiratiōē profilit, ac si dicat, quæ vox, quæ poterit lingua retexere, &c. Verba enim hæc nō sufficiunt, nec intellectus capit, nec amor

Esa. 14. etiā dicere sinit. Quis enim plenē enarraret, quod oculus non vidit, nec auris audiuit nec in cor hominis ascendit: Neumatizando ergo expressius quodāmodo sine verbis dicit, qd per verba innuat, qm̄ sit illud cœli gaudiū, vbi verba cessabunt, & homines oīa sciant. Verū, quia perfectorum tantum iubilus est in magnis festiuitatibus; non tā maiores q̄ etiā minores exultant, inde est, qd in quibusdā ecclesiis in quibus neuma non dicitur, vox non significatiua in vocē significatiuam conuertitur, quæ loco ubi, & neumæ, trophi & sequentiæ decantatur

ritu ad quas laudes
deō cōmuniter ab
cantatur neuma, seu iu
shah, dicitur sub t
la significat, & in d
dicitur in vj. parte
la, in iij. parte sub
dicatur allelu-la, in
ta, qd neuma, neum
de quod dictum est,
genere, est spiritus
necur in scripturis.
gaudiū, quæ potius
ut allelu-la, quā in
rituale, quod nob
mutatio huius no
& c. & ibi, Mutan
minis Euz, malet
ficationē Adæ &
mina nascens pro
e, vel a, quorquot
gnificant dolorē,
prout quidam sen
ratione virginis
ferē ybicunq; i
tur, ut celestis E
in allelu-la. Te d
etiam est quor
stola duplici gau
strum, quod dicit
lus Domini, quæ
nim allelu-la, d
dunt, & sic de al
versiculi in noc
ti parte, sub dor
singulis horis d
pæ psalmi ad ar
pus bonam &
decachordo pl
innuens, quod
dem debemus
ipse autem
psalmos caner

recipere, quia
 sunt meo, &
 stantia inuen
 tantes, non ve
 ribus respiciunt
 tur. Est itaque, a
 recreatione in
 animos, quod qua
 significatur iuxta
 lapida est, cum de
 ech. 1. & in Pro
 uerbia, quia qui
 aut. prudentia, i
 o. Vel secundum
 ec. angeli collo
 quis ante Psalms
 bonorum operu
 ant, qm senatus
 ur super benedi
 us, de euangelis
 illis, quia in v.
 feria secundum
 ecclesiis, in fine
 3 populus qui se
 abile gaudium, seu
 in diebus ieiunio
 in luctu cithari
 onae, ad notan
 tis est. Ineffabile
 praequitatur,
 quare merito ec
 clasi in admiratio
 qua retexere, &c.
 caput, nec amor
 mod oculus non
 indit. Neumati
 dicit, q per ver
 cellabunt, & ho
 rum iubilus est
 minores exul
 bus neuma non
 quam conuerti
 tur decantant

ur: ad quas laudes & minores & maiores passim admittunt, &
 deo cōmuniter ab oībus decantantur. In quibus antiphonis di
 catur neuma, seu iubilus, & quare hoc potius sit in tempore pa
 chali, dicitur sub tit. de laudibus matutinis. Iubilus autē dicit
 la significat, & in diuersis locis in eodē responsorio sepe fit, put
 dicitur in vj. parte sub natali. Itē de neuma, quā fit per allelu
 la, in iij. parte sub allelu la dictū est. Itē in quibus antiphonis
 dicatur allelu-la, in seq. parte sub festo natalis dicitur. ¶ Et no
 ta, q neuma, neumaz, sine p & in foeminino genere, est iubilus,
 de quodictum est, sed pneuma Græcè, scriptam per p in neutro
 genere, est spiritus sanctus, utrunq; tñ pro foeminino sæpe po
 nitur in scripturis. Sanē neumaz, quā in m. sa sunt, representat
 gaudiū, quā potius fieri solent in e, ut in kyrieleyson, vel in e,
 ut allelu-la, quā in aliis vocalibus, ad notandum gaudium spi
 rituale, quod nobis restitutum est in partu virginis, cui facta est
 mutatio huius nominis Eua, in auc, dicente angelo, Ave Maria.
 4 &c. & ibi, Mutans nomen Eua. Significatio tñ nanque huius no
 minis Eua, manserat vsque ad angeli salutationē. Illā autē signi
 ficationē Adz & Euz nascentes infantes exprimunt. Nam fo
 mina nascens profert e, masculus verò a, unde versus, & dicūt
 e, vela, quotquot nascuntur ab Eua. Illz ergo neumaz non si
 gnificant dolorē, quem nobis attulit transgressio Adz & Euz,
 prout quidam scripserunt, sed gaudium nobis in prēmisa salu
 3 tatione virginis restitutum. ¶ Rursus considerandum est, quōd
 ferē vbicunque in cāru scribitur Hierusalem, neuma produci
 tur, ut cœlestis Hierusalem iubilatio figuretur, exēplū habetur
 in allelu-la. Te decet, quod cantatur dominicā x. post pent. Idē
 etiam est quoties allelu-la duobus versibus infigimus, ut de
 stola duplici gaudeamus, exēplum est in Allelu-la, Pascha no
 strum, quod dicitur in die resurrectionis, & in allelu-la Ange
 lus Domini, quod dicitur in vj. feria tunc sequenti. Vtrunque e
 nim allelu-la, duos habet versus, prout gradualia antiqua ostē
 dunt, & sic de aliis. In quibusdam tamen festiuitatibus quidam
 versiculi in nocturnis antiphonam præcedunt, de quo in sequē
 ti parte, sub dominica de trinitate dicitur. Post antiphonas in
 singulis horis diurnis & nocturnis ex institutione Damasi Pa
 pæ psalmi ad antiphonaz symphoniam canuntur, & significat tē
 pus bonam & diuinam operationem. Vnde Dauid, In psalterio
 decachordo psallam tibi. In tali enim instrumento psallebat,
 innuens, quōd in psalterio spiritali spiritu viuificato per fi
 dem debemus psallere Deo decem legis mandata implendo.
 36 Ipse autem t Damascus instituit, ut chori in duas partes diuisi
 psalmos canerent alternatim, & dicuntur psal. alternatim ad

notandū alternā sanctorū, ad benē operandū, exhortationem. Priscis namq; tēporibus conuſe & quaſi in chorea dicebantur; ideōq; ſancti patres ordinauerunt, vt alternatim dicerent. i. vna pars chori vnū verſum, & altera alium diceret, quod B. Ignatius primus ſtatuiſſe fertur in eccleſia Antiochena. pro eoq; in viſio ne audiuit angelos antiphonatim pſalmos pſallētes, de hoc ē dictum eſt in j. parte ſub tit. de eccleſia. Dicuntur etiā alternatim ad notandum q̄ alter alterius onus forte debet. Pſalmos quoq; ſtando dicimus, ad oſtendendū, q̄ ſtantes in bonis operibus vincimus. Dū enim populus Iſrael cū Amalech pugnabat, quā diu Moſes manus leuabat, populus vincebat: qñ verō manus dimittebat, populus vincebat. xxxvij. di. ſi quis vult. Eleuatio igitur ad ſtandum, ſignificat mentis noſtrę deuotionē: vt ſtatū corporis mentis affectionem monſtrems: videlicet nos paratos eſſe, ſiue ad domandū carnem, ſiue ad exercitiū operis. Lectiōnes verō, quę ſunt doctrina noſtra, in ſilentio & ſedēdo audimus: qm̄ doctrinam ſedendo, & quieſcēdo recipimus: vnde eccleſiaſticus: Sapientiam ſcribe in tempore ocij: & qui minoratur actu, percipiet eam. Et iterum: verba ſapientię in ſilentio, & quiere d. ſcuntur. Et Propheta ait. Erit cultus iuſtitię ſilētiū. v. q. iij. in loco. Sanctos quoque ſtantes oramus, ſignificantes eos in perpetua lætitia fore. Iuxta illud: Stantes erant pedes noſtri in aruiſ tuis Hieruſalem. ¶ Sandē in diuinis horis ſex pſal; 7 mi dicuntur, per quos ſex opera miſericordię denotantur, quibus in vinea domini laborantes intendere debent: quaſi pic, & mundo corde exerceamus nos: & à ſeruitute Diaboli liberati, ad libertatem vitę perueniemus: & retributionem diurni denarij recipiemus. Veruntamen ſub tribus glorificationibus dicuntur, ad inſinuandum ſinem ſanctę trinitatis ad quā diuina ſunt opera referenda. In vesp̄is verō quinque dicuntur: prout ibi dicitur: & ſunt pſalmi horarum inuariabiles, prout ſub cōpletorio dicitur. ¶ Illud quoque prætermittendum non eſt, q; 8 vnus atque idem pſalmus in variis feſtiuitatibus cantatur: pro eo, quia ibi verſus pertinentes ad illas inueniuntur, verbi gratia. In natiuitate Domini cantamus pſalmum, Eructauit: propter verſum illud: Specioſus forma. Cantamus etiam illū, in feſto virginum, propter verſum: Adducuntur regi virg. &c. & etiā in feſto Apoſtolorū, propter verſum: Pro patribus tuis, &c. Itē pſalmus: Quare fremuerunt gētes, cantatur in natiuitate, propter verſum, Dominus dixit ad me. Et in paſſione Domini, propter verſum, Aſtiterunt reges terrę, & ſic de aliis. Præterea, vnū

Iſa. 1.

& iac̄ vocabulū ſep̄ diuerſimodē accipitur, verbi gratia. Hoc nomen tēplum ſignificat corpus Chriſti. vt ibi, Soluit tēplum

hoc;

hoc. Aliquando ſignificat templum illud, Ma
propter verſum illud
ibi de templo cor
purificatione, & ibi
eadem die præſent
na in ſuis locis dicitur

Et nota ſecundū
ter, quod melior e
& ceteritate ſpiritu
pſalterij cum anx
ſtremo notandum
qui ſignati ſunt pe
Templum Salom
dus, vocāt quidam
miſtorum quinde
& verbum gradu
tum eſt in j. part
quidēdecim pſalm
bus viſum eſt ei a
tur de pen. d. 2. d
berur de ſeptem
narius numerus
tenarius reſertur
mum menſem, &
nouum teſtame
quę octauo die
oſtendentes, q
debemus, quinc
peccamus, ſigni
patri, quia illa pe
mittuntur, nobi
illos requiem
ac ſi dicatur. Or
mittitur corpo
ricordiā requie
nobis, & noſtri
miſericordiam
q; a catena pec
quirimus, quod
mine, non nob
ſus numerus d
ad præcepta p

hortationem
te dicentem
indicerent
vni
uod B. Ignatus
eo eog in vno
tes, de hoc et
etiam alternam
psalmos quoq;
pous operibus
pugnabat, qui
in vero manus
vnt. Elevatio
tionem ita
dicit nos para
cerui operis.
nio & sededo
recipimus: v
poy: & qui mi
pioniz in silen
us iustitiz file
us, significan
erant pedes
horis sex psal
7
notantur, qui
quali pie, &
aboli liberari,
em diurni de
cationibus di
ad qua diuina
teuunt: prout
prout sub co
um non est, q;
cantatur: pro
ur, verbi gra
tu ctan: pro
iam illu, in fe
ing, &c. & ena
is tuis, &c. Iu
eignate, pro
Domini, pro
Præterea vnu
garia, Hoc
plurim
hoc.

hoc. Aliquando significat templum materiale, inde est, quod psalmum illum, Magnus Dominus, &c. cantamus in natiuitate, propter versum illum, Suscepimus Deus, &c. intelligimus enim bi de templo corporis. Cantamus etiam eundem psalmum in purificatione, & ibi accipimus de materiali templo, in quo fuit eadem die presentatus. De psalmodia tam nocturna quam diurna in suis locis dicitur.

Esaie 6.

Et nota secundum Hieronymum de consec. distinct. v. non mediocriter, quod melior est quinque psalmorum cum cordis puritate, & serenitate spiritali, & hilaritate decantatio, quam totius psalterij cum anxietate cordis atque tristitia modulatio. Postremo notandum est, quod psalmi graduales sunt quindecim, qui signati sunt per quindecim gradus, quibus ascendebatur ad Templum Salomonis, quod erat in monte. Hos quindecim gradus, vocat quidam canticum graduu, eo quod in quolibet pramissorum quindecim graduu singuli psalmi decantabantur, & verbum graduu, casus genitiui est. De dictis gradibus dictum est in 1. parte sub tit. de altari. Significati sunt etiam dicti quindecim psalmi, per alios quindecim gradus Ezechielis, quibus visum est ei ascendere in ciuitatem Dei, de quibus habetur de peen. d. 2. dum scienciam, & Ezechielis. 10. vbi primo habetur de septem gradibus, & postea de octo. Nempe septenarius numerus constat ex numero septenario, & octonario, septenarius refertur ad vet. test. quia aliqui septimum diem, septimum mensem, & septimum annum celebrant. octonarius, ad nouum testamentum refertur, propter resurrectionem vnicam, quæ octauo die facta est. Quindecim ergo psalmos psalimus, ostendentes, quod vtriusque testamenti præcepta obseruare debemus, quinque psalmi, quinque corporis sensus per quos peccamus, significat, & ideo in aliquo illorum non dicitur Gloria patri, quia illa peccata, quæ per quinque sensus, corporis committuntur, nobis non Deo imputare debemus, sed dicitur post illos requiem æternam, quoniam in illis pro defunctis oramus, ac si dicatur. Oramus Domine, ne pro peccatis illis, quæ committuntur corporis sensib. vita negetur æterna, sed per Dei misericordiam requies concedatur æterna. In sequentibus decem psalmis nobis, & nostris proximis, & congregationibus, & prælatis Dei misericordiam imploramus, & gloria patri subiungimus, quia quæ à catena peccatorum absolui mur, quæ te deum toto corde perquirimus, quod tui decalogum obseruauimus non nobis Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam exhibemus. Rursus numerus decem ex septenario & trinario constat. Trinarius ad præcepta primæ tabulæ, quæ ad Deum spectant, septenarius

verò ad præcepta secundæ tabulæ quæ ad proximū spectāt, refer-
tur, ac si dicat qd decalogus obseruatur, per Deum est. Versiculi
etiam in singulis dicuntur horis. Legitur enim in lib. num. qd
dum arca Domini, quæ ecclesiā figurabat in tabernaculo repo-
nebatur, dicebat Moyses, Reuertere Dñe, ad multitudinem filo-
rum Israhel. Sanè reuersio Domini ad Israhel, nihil aliud est, quàm
reueri. faceret Israhel ex toto corde ad se, Deus enim, cui omne
tēpus præsens est, non habet ad quos reuertatur, sed intelligi-
tur reuertere. i. fac nos reueri ad te. Iuxta illum ergo † morē
versiculi dicuntur, vt si fortē mentes nostrę cogitando vana præ-
minio psalmorum opere deuauerunt, audito versu conuertan-
tur ad orientē. i. ad Christū qd est noster oriens, seu ad mentē, se-
cundum versus significationē, qd ab ipsa reuersione nomē traxit,
nam dicitur à verto, vertis, & inde est, qd dum vers. dicitur, ad
orientē siue ad altare nos vertimus. Rectē ergo versus, qui si-
gnificat fructum boni operis, alta & acuta voce dicitur, ad exci-
tandum pigros, qui in laudādo deū & intelligēdo diuina torpēt,
vt reuertamur ad cor, vt videlicet eo audito, omnis cogitatio,
quę fortē videndo temporaria, foras exiit, reducat in nos.
Rursus versus nocturnalis significat, quia ab officio psalmorū
siue à labore, tunc nos vertimur ad officia locationum siue ad
quietē, vt qd psallendo stabat, nunc ad lectionem sedeat. Vnde
versus dicitur à vertēdo, de hoc dictū est in 4. parte sub tit. de
graduali. Et nō. qd in quibusdam Ecclesijs in die dominica post
primū nocturnū, dicitur iste versus, Memor fui nocte nominis
tui Dñe. post secundū dicitur, Media nocte surgebā. Post terciū,
Exaltare Domine. primū siquidem versus. i. memor fui, &c. ad
quid ecclesiā de lecto suo surrexit ostendit, quo verò tempore
surgēdum sit, notat. Secundus. i. media nocte, &c. & ad quid sur-
gendum sit ostēdit, quod sequitur, ad cōsistendum nomini tuo.
Verum quidā noscētes mēiri, quia non surgūt, in media nocte,
loco huius versus, ponunt illum, Quoniā tu illuminās lucernā
meā Domine. Quod tamē media nocte surgendum sit, ostēdit
David dicēs, media nocte, &c. & alibi. Præueni immaturitatem &
clamaui, qd idē est, nā immaturitate vnica est dictio. Vnde & qui
dam libri habent in maturitate, & sonat in maturitate quasi
tempus non apertum operi. Alia tamē litera habet præueni intē-
pesta nocte, quia tempestas apud antiquos idē erat, qd oppor-
tunū, à tempore vel à tempestate vocabulo dicto. Vnde in anti-
quis historiis sepē ita legitur, hoc factum est in illa tempestate.
i. in illo tempore, vnde intempestiuum vel intempestum. aiunt,
tēpus opportunum. i. nocturnis actionibus non opportunum.
Tertius autē versus, scilicet exaltare domine, &c. manifestē per-
tinet

Num. 10.

Zach. 6.

Nota hic

psal. 17.

psal. 118.

tiner ad nouū testā-
tē fuit exaltatus: qu-
miserere mei: quia
nō perueniunt, n-
quare versiculi in
ro horis post capit-
pter earum vniuer-
ignat propter ion-
tum obliuiscamur
cogitādo fortē in-
versu præcedente
ro horis, quia nec-
dere, nec versicul-
lectiones dicitur
ctrina domini p-
tur, ad notandū l-
mino fore gratū
dicuntur, sub illi-
tate aut statū tem-
primæ, scilicet E-
ge, innot innotū
esto domine, ne
notauit status p-
nus regit me, &
cauit, significari
nonz. sub occasu
ce seruo tuo, ita
quoq; temporis
ne cātatur. Sed
vt vespertina or-
quibus verbis
versum sequitur
dicitur sub no-
nocturnis qd di-
tur, vt Psalmus
lacio, hic sola p-
nales sunt dor-
stra reterquer-
tores faciūt a-
mur, & earū c-
vt præmissum
lectionē, ad li-
lectionē viti viti

tinet ad nouū testā. in quo saluator noster, secundū humanita-
tē fuit exaltatus: quidam tamen dicūt tūc, Ego dixi domine
miserere mei: quia ad gloriā quę data quē est tempore noui test.
nō perueniūt, nisi per remissionem peccatorum. † Sed queritur,
quare versiculi in nocturnis ante lectiones dicuntur: in aliis ve-
rō horis post capitula? Respōdeo in nocturnis b. lection. b. pro-
pter earum vniuersitatē, & magnitudinem sedere solemus. Ne-
igitur propter longā sessionē aut propter lassitudinem, siue o-
tium obliuiscamur doctrinā Domini, quam lectiones significāt
cogitādo fortē inania, aut dormiendo, vel confabulando, idē
versū præcedente ad lectiones audiendas, incitāmur. In aliis ve-
rō horis, quia nec tot, nec tantę sunt lectiones, nō est necesse se-
dere, nec versiculos præmitti. Vel idē in aliis horis versus post
lectiones dicuntur, ad notandū, q̄ propter intervalla horarū do-
ctrina domini nō negligitur. Rursus versus sepē à pueris cāta-
tur, ad notandū seruitium nostrū cum innocentia præstitū, Do-
mino fore gratum. De versiculis, qui in vesp̄is seu laudibus
dicuntur, sub illis locis dicetur. Et vide, quia versus debet no-
tare aut statū temporis, aut officij. Statū temporis notat versus
primę, scilicet Exurge Christe adiuua nos: vbi cū dicitur, exur-
ge, innuit initium operis. Similiter in versū tertię: Adiutor meus
esto domine, ne derelinquas me, cū dicitur, ne derelinquas me,
notauit status pugnę. Similiter in versiculo sextę, scilicet Domi-
nus regit me, & nihil mihi deerit in loco pascuę, ibi me collo-
cauit, significatur status p̄fectus & perfectionis. In versiculo
nonę, scilicet ab occultis meis munda me domine, & ab alienis par-
ce seruo tuo, status demonstratur frigescentis dilectionis. Statū
quoq; temporis innuit versiculi, qui in passione & resurrectione
cātatur. Sed versus vespertinalis officij statū officij insinuat,
ut vespertina oratio, & c. & dirigatur Domine oratio, & c. Ex
quibus verbis colligitur, q̄ vespertina oratio agitatur. Post
versum sequitur oratio dominica: & post eam preces, de quib.
dicetur sub nocturnis. † Lectiones quoque in singulis horis, tã
nocturnis q̄ diurnis dicuntur. Et dicitur lectio, quia nō canta-
tur, vt Psalmus vel hymnus, sed legitur tantū. Illic enim modu-
latio, hic sola pronuntiatio queritur, siquidē lectiones noctur-
nales sunt doctrina nostra, quia per eas docemur opera no-
stra retorquere ad Deum: Obuiet ergo vicē lectionū, quas do-
ctores faciūt ad ignaros: per eas quoq; sanctorū opera imita-
mur, hic earū cōmemoratione ad dei laudē cōiungimur: & idē
vt præmissum est, sedēdo, & in silentio auditur. Lecturus autē
lectionē, ad librū accedēs, super gradū ascendit: quia doctor per
lectionē vita vulgaris transcendere debet. Et Presbyterq; vel Epi-

scopo benedictione, tanquam legendi licentiam postulat, dicens, iube domine benedicere, per quod principatus ecclesie 44 quod nullus, nisi à maiore iussus, debet in Ecclesia legere, designatur, & dicit, Domine: & non Domine: quia solus Deus verè Dominus est. Hinc est quod presbyter seu Episcopus non à se benedictione largitur: sed discretè à Deo postulat illam dari dicens: Benedictionem perpetuam tribuat nobis, &c. In fine verò dicit, Tu autè Dñe miserere, &c. Quia tunc sermonè ad Deum dirigit qui verè Dominus est. Rursus idè in principio imperfecto, & synopato vocabulo pronuntiat: quia tunc ad imperfectum, videlicet ad hominè sermonè dirigit, iuxta illud Prophetarum, Imperfectum meum viderunt oculi tui. Quod etiam monachi communiter obseruāt, dicentes, Dominus abbas. Hac quoq; consideratione famuli dominis seruientib. alterum genu tantum. scilicet sinistrum flectere debet: per quā partem corporalis seruitus significatur, quæ tantum hominib. & non spiritualib. debetur, sed in Ecclesia. utrumq; genu flectendum est: non alterum tantum: ne Iudeis 45 assimilemur. Nam & Christo omne genu flectetur: ad Philip. 2. ca. extra de immu. eccles. decet Salomon quidem pro populo orans utrumque genu in terram flegebat, & manus ad cælum extendebat, prout legitur. 3. Reg. c. 8. Eadem etiam ratione, non est inclinandum principi singulari, facie recta, siue secretè sibi loquendo, siue auscultando: sed duntaxat ab aure sinistra, capite flexo. In fine verò perfectè & còpletè pronuntiat: quia ad perfectum, & perfectò vocabulo dignum videlicet ad Deum dirigit sermonè. Porro Episcopo valenti legere & dicenti, iube, Domine benedicere. nullus minor benedicere debet. xxj. d. deinde, Unde in quibusdā Ecclesiis nihil ei respondetur, in aliis verò respondet vnus presbyter, Ora pro nobis pie pater ad Dominum, Et tunc episcopus dicit, Magnificate dominum meum. Tunc autè Episcopus habet perfectè pronuntiare, iube Dñe benedicere, quoniam ad deum, qui perfectus est sermonè dirigere intelligitur. In nonnullis verò ecclesiis, legere volente Episcopo, sacerdos dicit, iube Domine benedic. & ipse episcopus data benedictione legit. Cum enim legere lectione non sit sacerdotis, vel episcopi officium, sed lectoris: si nullus alius episcopus vel sacerdos ad sit, potest alius inferioris ordinis tanquam lecturus in persona Ecclesie dicere, iube Domine bened. & ipse sacerdos vel episcopus lecturus in personā Christi ei reddit benedictione, vel legat absq; iube Domine benedi. In quibusdam Ecclesiis ipse Episcopus dicit, iube Dñe, & minor cui voluntariè in hoc se ex humilitate subiicit benedicit. 2. q. 7. non sum. 2. q. 5. mandastis. Lectione finita, dicit lector, Tu autè, &c. quæ neque de lectione 46 est

est, neq; ei: omnis
sa, quali deat, Dñ
tiam cupidine lau
faoris, & audient
tionib. intendente
sed, tu Domine m
tis, Dec. granas. n
enim roe ecclesie
ut nos verbis salu
beneficere Deo g
tionib. pluralitate
tiz, sicut & iuuen
gis, sed & iuuen
dum iube Dñe b
eis benedicitur, i
care debeat, nū
tur? Ipsa enim le
domine, legat
tur, inuuitur ipi
alicuius leuic
prædicationis s
terrā ambulat,
nullo puluere se
senserit, nullus
48 ecclesia duo le
lectionum man
guntur, sapient
tur, insipientes
49 nantur lection
cundò in aui
finiuntur per b
in natiuitate ho
gitur. Pūgo ter
non est nei sus
& idè ecclesia
ut cōueratur,
ecclesie quād
rū, qui se per
quæ leguntur
p. Hierul. l. li
nes profup
in qbusi tam
no moritur

est, neq; ei cōtinuatur, sed ille ad Deū sermonē dirigēs, se excu-
sat, quasi dīcat, Dñe peccavi, legendo forsan modularē pronun-
tians cupidine laudis humanā, vel captando ventum humani
favoris, & audientes similiter forsan peccauerunt, vanis cogita-
tionib; intendentes, vel à lectione auditum auertētes: autē, pro
sed, tu Domine miserere nostri. Quod verò responderetur à cun-
ctis, Dei gratias non ad Tu autem, sed ad lectionē refertur. Est
enim vox ecclesiā Deo gratias exoluentis, ac si dicat, Deus pa-
uit nos verbis salutis, quā sunt cibus animā, & pro huiusmodi
beneficiis Deo gratias sup. exoluimus. † Rursus pluralitas le-
ctionū pluralitatem significat predicatorū, qui sunt tēpore gra-
tia, sicut & iucitas in profectis, raritatem significat tēpore le-
gis, sed & viuitudines lectorū, sunt successiones legatorū, qui
dum iube Dñe bened. dicāt, licentiā proficiscendi petunt, dum
eis benedicunt, licentiā datur: in quo innuitur, q̄ nullus prædi-
care debeat, nisi missus, quomodo enim predicabūt, nisi mittan-
tur? ipsa enim lectio est inuncta legationis executio. Tu autē
domine, legatire uerso, ubi in eo quod misericordia implora-
tur, innuitur ipum legationis vel predicationis officium nō sine
alicuius leuī elpe puluere peragere posse. Vnde Aug. Verbum
predicationis securus auditur, q̄ dicatur. Prædicator enim per
terrā ambulat, & difficile est ei qui per terram ambulat, pedes
nullo puluere sordidare, & prædicatōrē, cum se bene prædicare
senserit, nullius lintu eleuationis erigi. Et attende, q̄ sicut in
ecclesia duo sunt ordines, sapientes, & insipientes, sic quæ sunt
lectionum manētes. In illis enim lectionib; quæ ad missam le-
guntur, sapientes instruuntur, in his verò quæ in nocte dicun-
tur, insipientes erudiuntur, vnde & exponuntur. Et not. q̄ termi-
nantur lectiones 4. modis. Primò † generaliter per tu autem. Se-
cundò in auctu & natiuitate, & in epiphania lectiones de Esa.
finiuntur pr hęc dicit dominus, conuertimini ad me, &c. Qui
in natiuitate hoc dicunt, mouentur ex illo c. Esa. quod tunc re-
gitur. Pūo tempore, allēuiata est, ubi dicitur, Et in omnib; his
non est neius furor meus, & populus meus nō est conuersus
& idē ecclesia hortatur in persona Christi populū peccatōrē,
vt cōuertatur, idē etiā fit ppter eādem causam in quibuscumq;
ecclesiis quādo legitur de Hierē. exprobande duritiā peccatō-
rū, qui p pōnitētiā nō cōuertuntur. Tertiò modo lectiones,
quæ leguntur in triduo ante pascha, de trenis Hierē. finiuntur
p Hierulē Hierusa. cōuer. &c. per ubi dicunt. Quarto lectio
nes prophetarū finiuntur simpliciter, sine aliquo pmissorū,
in quib; tamē ecclesiis finiuntur per beati mortui, q̄ in domi-
no morantur, quod sumit ex fine cuiusdā sermonis, quē Aug.

Rom. 10.

Esaie. 9.

de mortuis cōpilauit. Hoc etiam nō. q̄ in tertio nocturno legi-
tur Euāgelij, & homilia Euāgelij eiusdē diei, quia tertius no-
cturnus designat tēpus gratiæ, in quo euāgelij recitatum est, &
in quo euangelica prædicatio celebratur, prout in tit. de noctur-
nis dicitur. † Non est etiā omittendum q̄ antiquis temporib.
eliminatis hæresibus, quæ veritatē trinitatis impugnabat, sancti
patres ad hoc, vt sancta trinitas magis nota esset, ordinauerunt
quod nona lectio semper de trinitate legeretur, & nouū respon-
sorium similiter de eadē cātaretur: & quod etiam in prima ter-
tia missa de trinitate diceretur, Quo diutius obseruato, & trinitate
cunctis innotescēte, ecclesia lectionē de trinitate omisit. Sed res-
ponsorium de trinitate & etiam Allelu. Ia in missa dominicis
diebus, vel propter solitum vsum vel propter dulce cantilenā in
plerisq; locis retinuit, & ita nunc improprie vocatur responsorium
quia lectioni præcedenti nō responder. Diuina erō lectiones
a quibusdā, eo q̄ breues sunt, lecticulæ nūcupantur, à pluribus
verō capitula, eo q̄ vt plurimū de capitulis epistolā illorū die-
rum, quibus dicuntur sumuntur. Hæc siquidē pos psalmos, & an-
tiphas, in singulis horis dicuntur, prout statutū est in cōcilio
Agathen. de conse. d. v. conuenit. qui modus at Eldra sumptus
est, vt præmissum est, & significat capitula doctrinam. Ne enim
propter psalmodiā audiētiū animus sibi fastidiū ingerat, sicut
No. 21. Iudeis, qui manna fastidiebāt, propter quod Deus misit in eos
serpentes ignitos qui eos interficiebāt, idēdē p̄mittitur capitu-
lum, id est, breuis lectio sumpta à nouo vel v. test. prouocans
ad deuotionē quæ fastidio cōtraria est, & exhortans ad perse-
uerantiam in bono, iuxta illud, Hortamur os, ne in vacuum
gratiam Dei recipiatis. In nocturnis autem copiosius, quā
diurno officio lectionibus vacamus, quia tunc et aures libe-
rius accommodamus. Et dicuntur huiusmodi capiula, siue ex-
hortationes in plerisque ecclesiis per pastorem ad cōfitecticos,
& scientes, quia sicut ligna lignis adiicimus, vt igni magis ar-
deat, ita ignitis domesticorum cordibus ignita pasbrum ver-
ba adiiciuntur, vt magis igniantur. Leguntur etiam hæ lectio-
nes, sine Iube Domine benedi. & absque benedictione quoniā
vt plurimū Episcopus, vel sacerdos qui vicē Christi gerunt, &
quorum officiū tanq̄ maiorum, est excitare pigros, illaegunt,
cuius proprium est licentiam & benedictionē dare, & nō pete-
re, nam maior minori benedicit, & non econtra. Nocturnales ve-
rō lectiones à minorib. leguntur, idēdē à superiorib. licentiam &
benedictionē petunt. In his etiam diurnis lectionib. nō dicitur
in fi. Tu autem sicut fit in nocturnalib. quia sacerdos dicit esse
perfectus, & qui diabolicis suggestionibus de facili nō suc-
umbat

libat, & q̄ in breui-
tibus humani fauor-
bus lectionibus, vt
tis, propter eam
hoc in capitulis ho-
borem, per sequen-
dentia cōsistunt in
randū † verō est, q̄
quater in die & qu-
na psalmodia hor-
no rest. dicitur. Quo-
nec in cōpletorio.
erant octo sicut er-
missum est, idēdē
lectionē in prima
benedi. & sacerdos
plinis, &c. quæ seq-
mittendum in cō-
de dialogo, vel hu-
ta ritur autē, quare
bus nō pronuntia-
sa leguntur? Rñ
quis insistent, vt
thorē ex ipsis lect-
bus lectionibus
exprimi lectioni
ueniunt bubulci
eo, q̄ raro talia
authorē qui forte
firmus insignitu-
cturnalibus lect-
sermonibus & l-
quo in proce. vij.
in Bucardo lib. v.
recitet lectionē,
foria, sine allelu-
rurcū enim p-
na opera signifi-
quia per bona c-
pigro qui pecu-
mur. Dicitur n-
id est consonar
spofora sicut sin-

libat, & q̄a in breui sermone, & inter familiares vix est, quin
 eus humani fauoris capetur, prout q̄nq; fit in nocturnali-
 bus lectionibus, vt p̄missum est. Respondetur tñ, Deo gra-
 tias, propter cām in nocturnalibus lectionibus assignatam. Ad
 hoc in capitulis horarū officia diuidentes, per p̄cedentia la-
 bore, per sequentia p̄mium significamus, ideoque p̄ce-
 dentia consistunt in psalmis, sequentia in hymnis & canticis. No-
 tandū t̄ verō est, q̄ pulcherrimus mos in ecclesia inoleuit, vt
 quater in die & quater in nocte, p̄ singulas diurnæ siue noctur-
 næ psalmodiæ horas, lectio vna siue capitulū de veteri, siue no-
 uo test. dicatur. Quodā tñ ecclesiæ nō dicitur capitulū in prima,
 nec in cōpletorio. Sed quia secundū hanc in veteri test, prout p̄e-
 rant oēto sicut erant secundū Eldrā in veteri test, prout p̄e-
 missum est, idē illa ecclesiæ post primam legunt in capitulo
 lectionē in prima p̄ter missam. Dicit enim aliquis, sub Dñe
 benedi. & sacerdos benedicens respondet, Regularibus disci-
 plinis, &c. quæ sequuntur. Et ante cōpletoriū leguntur, p̄ter-
 mittendum in cōpletorio, s. Fratres estote sobrii, &c. vel legitur
 de dialogo, vel huiusmodi, de hoc sub tit. de prima dicef. Quæ
 ritur autē, quare in nocturnalibus, t̄ siue diurnalibus lectioni-
 bus nō pronuntiat̄ author earū, prout fit in his quæ in Mis-
 sa leguntur? Rñdeo: hi qui super lectionibus & diuinis obse-
 quis insistant, vt sunt ministri & domestici ecclesiæ, earum au-
 thorē ex ipsis lectionibus agnoscunt, quia igitur illi nocturnali-
 bus lectionibus adsunt officiis, nō est necesse nomē authoris
 exprimi lectionum. In missa verō idē exprimitur, quia ibi cō-
 ueniunt bubulci, operarij & agricolæ, vt si quis eorū fortē pro-
 so, q̄ raro talia audit, incognitam habet historiā, audiat eius
 authorē qui fortē non est ei cognitus, vt ex illius autoritate
 firmius infigatur verba lectionis in corde. in quibusdā tñ no-
 cturnalibus lectionibus q̄nq; author ipsarū exprimitur, puta in
 sermonibus & homiliis Gregorij, & Augustini, & aliorum, de
 quo in proœ. vij. partis dicitur. Porro in cōcilio Maguntinensi,
 in Bucardo lib. viij. c. laicus statutū est vt laicus in ecclesia non
 recitet lectionē, nec allelu-ia, dicat, nisi psalmos tantū & respō-
 soria, siue allelu-ia? Respōsoria quoq; post lectiones subiciun-
 tur: cū enim per lectiones doctrinales per respōsoria verō bo-
 na opera significetur ritē post lectiones respōsoria subiciunt̄
 quia per bona opera doctrinæ respōdere debemus ne cū sermo Luca. 16.
 pigro qui pecuniā dñi sui abscōdit i tenebras exteriores mita-
 mur. Dicitur nanq; t̄ respōsorum quia lectioni respondere
 id est consonare dēt, vt si fortē lectiones sunt de Act. Apost. ne
 spōsoria sint similiter de eodē, vnde nō ū respōsoriū respon-

dere solet nonæ lectioni, quæ olim erat de trinitate, prout iam dictum est. Hoc tñ fallit in responsoriis de historiis, quæ post Euangelium in nocturnis cantantur, quæ Euangelicis lectionibus non respondet: de hoc etiã dictum est in iiii. parte sub tit. de graduali. Dicitur quoq; responsoriũ, quia vni cantanti ceteri cõcorditer respondet, iuxta illud. Apost. 1. Cor. 1. Vt id ipsum oēs dicamus, & non sint in nobis scismata. Cantauit enim vnus, scilicet Christus, & Petrus, & ceteri, eũ secuti sunt, vel quæ choro illud cantati versus inderunt ab vno. Isidorus dicit, quod Italici responsoria tradiderunt, quæ inde responsorios cãtus vocant, quia alio desinente id alter respondeat. Porro responsoria nocturnalia & spiritalibus canticis cõparantur, dicuntur enim cantica, quia cantantur, sunt spiritalia, quia ex inebilatione spiritalis mentis procedunt. Cantantur verò, vt recitatione lectionũ ad supernæ patriæ concertum mentẽ nostrã incitent subleuari, quod etiã insinuat, Gloria patri, quod in vno quoq; responsorio canitur. Ceterũ responsoriũ ab vno incipit, vt ab aliis cõcinat, per quod fratris ad fratres exhortatio ad seruendũ Deo intelligitur. Per versum verò responsorii, qui totus ab vno canitur, singularis ad Deũ de precatio denotatur. Adhuc responsorium cantando quasi per tubam vocẽ exaltamus, excitando fratres ad altiora, vsq; adeo, vt ad laudem Trinitatis perueniamus, dicentes, Gloria patri, & filio, &c. Quandoque autem responsorium tres habet versus, prout in vj. parte sub prima dominica de aduentu dicitur. Responsorium quoque post versum imperfecte recantatur, ad notandum quod si in monte. i. in statu perfectionis saluari non possumus, saltem in segori. alia via saluemur, in statu videlicet imperfectionis. Adhuc semiplenẽ siue pro parte repetitur. Ad notandum ea, quæ viuentes facimus imperfecta esse, & sit primò repetitio à remotiori, quo ad finem, & postea à minus remoto, & vltimo, Gloria patri, & filio dicitur, prout sub dicta dominica de aduentu dicitur. In festiuis verò herũ totũ perfecte repetitur, ad notandũ laetitiam & perfectionẽ sanctorum. ¶ Oratio quæ similiter in singulis horis dicuntur, per quas promissio impetranda est. Oratio nanque petitio est. Nā orare, petere est, sicut exorare, est impetrare. Et secundum Grego. veraciter orate & est amarus in cõpunctione gemitus, & cõposita verba sonant, oratio autẽ Dei, miser cordiã significat, quæ præcedit, & subsequitur hominẽ in bonis operib; & ideo dicitur in principio. Misere de fine, Est autẽ vltima oratio Domini, ad operarios benedictio, & orationes in fine dicuntur, ab actibus sumitur. Apostoli hominũ, quĩ disungebantur, positis genibus suis orantes. S. eundem orantes sacerdotes, populũ saluat, dicens, Dñs

Gen. 19.

QVID
nobilium, & hoc id
nus oratio sit accep
ne, oratione autẽ fi
de quo sub tit. de p
ter no. Quatuor orati
dũ, q; dum in hoc se
rum orationib; mu
familiare habemus
tationem ab eis pos
non sit separatio, se
coniunctim cantũ
dos in altari & in d
Papa versus orient
dẽte habentib; Ma
tic, quia quos salut
parte sub tit. de sal
orientem conuert
vt Romæ. nulla est
in illis celebrans. f
quoq; Salomonis
ostia habuisse. Ex
mò memores quod ill
tenebris illuminat
quo legitur. Ecce
lib. Sapientiz dicit
diuina maiestas le
ter & essentialiter
implebo. & Prophe
ro ad infernũ, ad
qui illuminat om
Secundò, ideo ver
potiora cõuertet
volunt, nõ debent
nem Damasci. qui
can. v. c. vt patriar
vt Christi Crucif
directe respiciat
te monstr. mus.
secundum orient
lem fecit & ante
tquam igitur p
tes. Deum ad or
ctur, ad orientem

obiscum, & hoc ideo, vt illum animet ad orandū pro ipso, q̄
 ius oratio sit accepta Deo, quōdque Deus gratiam suā sibi do-
 net, oratione autē finita, iterū orat dicens, Dominus vobiscum,
 de quo sub tit. de prima dicitur. † Et nota, q̄ omne officiū prae-
 ter nocturnū, oratione & benedictione cōcluditur, ad notan-
 dū, q̄ dum in hoc seculo sumus, necesse habemus presbytero-
 rum orationib. muniti. Et mos est, quando cum famulis Dei
 familiare habemus colloquium, cū ab illis separamur, benedi-
 ctionem ab eis poscimus. In nocturnis verō hoc non fit, q̄ ibi
 non fit separatio, sed matutinum, & matutinæ laudes de Deo
 coniunctim canūtur. † Porro licet Deus sit vbique, tamen sacer-
 dos in altari & in diuinis officiis debet ex institutione Vigili-
 papæ versus orientem orare. Vnde in ecclesiis ostium ab occi-
 dēte habentib. Missam celebrās, in salutatione ad populū se ver-
 tit, quia quos salutamus, facie ad faciem præsentamus, prout in 4.
 parte sub tit. de salutatione dictum est, & deinde oraturus, se ad
 orientem conuertit. In ecclesiis verō ostia ab oriēte habentib.
 vt Romæ, nulla est in salutatione necessaria conuersio: sacerdos
 ut illis celebrans, semper ad populum stat conuersus. Templū
 quoq; Salomonis & tabernaculum Moisi, leguntur ab oriente
 ostia habuisse. Exod. 34. cap. Versus orientē ergo oramus, pri-
 mō memores q̄ ille qui est splendor lucis æternæ sedentes in
 tenebris illuminauit, quoniam visitauit nos oriens ex alto de
 quo legitur. Ecce vir oriens nomen eius. Cuius argumento, in
 lib. Sapientiae dicitur, Oportet ad ortū lucis adorare, & non q̄
 diuina maiestas localiter in oriente consistat, quæ potenti-
 ter & essentialiter est vbique, iuxta illud, Cœlum & terram ego
 implebo. & Prophe. Si ascendero in cœlū tu illic es, si descende-
 ro ad infernū, ades, sed quia Deum timentib. oritur Sol iustitiæ
 qui illuminat omne hominē venientem in hunc mundum.
 Secūdo, ideo versus orientem oramus, vt animus noster se ad
 potiora cōuertere admoneatur. Tertio, quia qui Deum laudare
 volunt, nō debent ad illum vertere terga. Quarto secundū 10ā psal. 138.
 nē Damasc. qui quatuor sequentes orationes scripsit in 4. lib.
 can. v. c. vt patriam nostram nos requirere ostēdamus. Quinto, Ioan. 1.
 vt Christi Crucifixum, qui verus est oriens, & ad quē oramus,
 directē respiciamus. Sexto, vt venientem Iudicem nos expecta-
 re monstremus. Ait enim idem Damasc. ibidem, Deus Paradisū
 secundum orientem plantauit, vnde hominē transgressum exu-
 lem fecit & ante Paradisum ex occidente habitare fecit, an-
 tiquam igitur patriam dereliquentes, & ad ipsam aspicien-
 tes, Deum ad orientem adoramus. Sept. mō, quia Dominus cru-
 cifixus, ad orientem respiciebat, ideo & nos oramus ad eum
 respic

Mar. 1.

Sap. 16.

Hier. 23.

10ā psal. 138.

Ioan. 1.

- respicientes, sed & ipse in cœlū assumptus, ad orientē sursum fe-
 rebatur, & ita ipsum Apostoli adorauerunt, & ita veniet, quē
 admodum viderunt eum euntē in cœlum, ipsum igitur expectā-
 tes, & orientē adoramus. Daniel quoq; in Babylonica captiui-
 tate, & Indæi similiter versus templū orabāt. Augu. tamen. j.
 dist. ecclesiasticarū dicit, q̄ nulla scriptura nos docuit versus ori-
 entem orare. Adhuc stantes oramus sanctos prout iam præmis-
 sum est, vbi de Psalmis agitur. Orandum t̄ autē est in ecclesia, s̄
 quā ad hoc inuenta est, prout in j. parte sub tit. de ecclesia di-
 ctum est. Vnde Psal. 67. In ecclesiis benedicite Domino Deo de
 fontib. Israel, & alibi, Adorate Dominum in aula sancta eius &
 illud, Introibo Domine in domum tuā, adorabo ad tēplum san-
 ctum tuū in timore tuo. Item præceptum est, coram altari hoc
 adorabis. Item Prophe. Venite, adoremus. & procidamus ante
 Deum, ploremus corā Domino, qui fecit nos, quia ipse est Do-
 minus Deus noster, Deus. i. Creator. Dominus. i. Redēptor no-
 ster, i. saluator. Sed cum Deus sit vbique, vt præmissum est, quare
 potius in templo, q̄ alibi est adorādu? Præterea, legitur Io. 4. c.
 q̄ cum mulier Samaritana solutionē quæstionis, quæ de loco
 adorationis inter Iudeos & Samaritanos sæpē vertebatur, à
 Christo quæsiuisset: Patres (inquit) nostri in monte hoc adora-
 uerunt, & vos dicitis: quia Hierosolymis est locus, vbi adorare
 oportet? Respondit illi Iesus, Mulier, crede mihi, quia venit ho-
 ra, quando neq; in monte hoc, neque in Hierosolymis, supplē-
 dum est tantū adorabitur pater: sed veri adoratores adora-
 bunt patrem in spiritu & veritate, quasi dicat, non præfero locum
 in adorādo, vbicunque adoretur Deus, dūtaxat in spiritu. i. pro
 spiritualib. & veritate. i. æternis. Vnde Christus inquit, Tu cum
 oraueris, intra cubiculum tuum, & clauso ostio, ora patrem
 tuum. Sed licet vbique sit Deus adorandus, specialiter tamen
 in ecclesia: alioquin frustra tanto studio, tantōque impendio
 templum Domini fieret, nisi gratius in eo adorari acceptaret.
 4. Reg. 6. Vnde Salomon in templo constructo, & dedicatō orauit ad Do-
 minum, vt quicumque illud ascēderet. pro peccatis suis, vel pro
 quacunque tribulatione, clamans ad Dominum, in his, quę ius-
 tē postularēt, exaudiretur, quam orationis formam sequitur
 ecclesia in oratione, quā dicit in ecclesiæ dedicatione. Ad sistūt
 enim Angeli, ibi adorantib. vt deuotas eorum orationes Do-
 mino offiāt, secundum illud, In conspectu Angelorum psallā
 tibi, adorabo ad templum sanctum tuum, ad consistendum no-
 mini tuo Domine. Hunc Angelus ad Thobiam, Ego obtuli ora-
 tionē tuam Domino. Requiescunt etiā ibi sanctorem reliquias,
 quę nobis deuotē Deum adorantibus, suis precibus assequuntur,
 quod

Aet. 1.

Psal. 28.

Psal. 5.

Psal. 94.

Ioan. 4.

Mat. 5.

4. Reg. 6.

Psal. 13.

Thob. 10.

iud nos meritis nostris nō valem⁹. In plateis verō, & in publi-
 co, more Phariseorū orare à Dño prohibemur. Quod verō apo-
 stolus ad Timotheum inquit, volo vos orare in omni loco, leuantes pu-
 as manus, sine ira, ad internā pertinet orationē. In omni enim
 loco orat, q per charitatis officia, & opera bona ubiq; man⁹ cor-
 as mudas ad Deū leuat. Caterū, adorad⁹ est pater, & fili⁹, &
 spiritus ꝑ sanctus, quoniam omnes & singuli sunt vn⁹ solus, & ve-
 ras Deus. Licet enim alia persona sit pater, alia fili⁹, & alia spiri-
 tus sanctus, tamē patr⁹ & filij & spiritus sancti vna est diuinitas,
 æqualis gloria, cō æterna maiestas. Vna igitur & æqualis totius
 adiniduz Trinitatis est oratio, de qua sanē potest intelligi, qđ
 ut Dñs, Veri adoratores adorabunt patrē in spiritu, & veritate; Ioan.
 tanque qui Deū veraciter adorant, ipse quidē adorat patrē in spi-
 ritu, & veritate, id est, in filio, qui de se dicit; Ego sum via, veri-
 tas, & vita. ego sum, inquit, in patre, & pater in me est, ideo pater
 adorandus est in filio, & filius in patre, & spiritus sanctus in patero
 que. Est autē Deus adorandus de ꝑ corde puro, cōscientia bo-
 na, & fide nō ficta. De corde puro, non vt quidā faciunt, qui in
 prosperitate Deū glorificāt, sed eum in aduersitate blasphemāt,
 de quibus Prophe. Confitebūtur tibi dum benefeceris eis, si ve-
 rō nō fuerint lauari, marmurabūtur, de cōscientiā bona, non vt
 quidā faciunt, qui cōtra Deū grauissimē peccāt, & postea teme-
 re illi sacrificāt, de quibus Prophe. Peccatori dixit Deus, quare
 tu enarras iustitias meas, & assumis testamentū meum per os
 tuum. iij. q. viij. quod testatur illud vtique testamentū de quo ve-
 ritas ait, Hic est sanguis meus noui testamenti. De fide nō ficta,
 nō vt adorant, q rectē dicūt sed prauē viuūt, quib⁹ Dñs impro-
 perat, dicēs, Hic populus labijs me honorat, cor autē longe est à
 me, Dicunt enim & nō faciunt. Adorandus est itaque Deus cor-
 de ꝑ deuotionē, ore ꝑ confessionē, & opere ꝑ venerationem.
 Sunt autem duæ species ꝑ adorationis. f. * laus quæ soli Deo
 debetur, & * dulcia quæ in quibusdā creaturis adhibetur, vt di-
 ctum est iij. parte, sub iij. particula canonis, super verbo. serui
 tutis. Rursus canonicæ horæ in ipsis horis dici dicendæ sunt,
 nec, obstat illud Psalmistæ. Benedicam Dominum in omni tem-
 pore, nec illud Apost. Sine intermissione orate, quoniam benedi-
 cere Dominum in omni tempore, est illum semper digna cō-
 uersatione laudare. Sine intermissione orare, est omnia in Dei
 laude seu gloria agere, sicut idem Apost. ait, siue manducatis, si-
 ue bibitis, siue aliquid aliud faciatis, in gloria Dei facite. xxvj.
 q. vii. non obseruetis. Caterum orationē salutaris præce lit, &
 sequitur ad illam responsio, prout sub prima parte dicet. Ena-
 liter aut post orat onem dicitur, Benedicamus Domino, quo l
 sumptum

1. Tim.

Ioan.

Ioan. 14

2 Tim.

Psalm. 118

Psalm. 42

Luc. 22

Esaiæ 29.

Mat. 15.

Psalm. 13.

1. Tim. 5.

1. Cor. 10. † sūptū est de Apostolo, vel de psalmo, vel de hymno triū pue-
rorū: vbi dicitur: Benedicamus patrē & filiū, &c. Et dicitur quā-
doq; à pueris, q̄ sunt imperfectæ ætatis, ad notādū omnia ope-
ra nostra imperfecta esse, iuxta illud: Imperfectū meū viderūt

Psalm. 38.

Psalm. 63.

oculi tui, &c de cōf. di. iiii. tulerūt. & quod oīs laus nostra pue-
rilis & imperfecta est, ad cōparationē Dei, quē laudamus: quic
quid. n. hic dici potest, minus à laude Dei est. Ac si dicat eccle-
sia: laudamus, sed laudādo non sufficimus: quia supereminētia
Dei eloquiū nostrū, & intellectū superat, q̄ accedet homo ad
cor altum. & exaltabitur Deus. Vnde ab omnibus consequen-
ter dicitur: Deo gratias: quasi placet, sicut pium est in Dei lau-
de superari: Dicitur etiā à pueris, ad notandū, q̄ solū pueri,
id est, puri à malitia, dignē laudāt Deū, & gratias agunt. Di-
citur etiā quandoq; à maioribus ad significandū, q̄ in ætē-
na beatitudine, cum Dño perfecti erimus laudatores, q̄ in hac
vita nō possum⁹ esse perfecti. Rursus post suffragia, dicitur alia
oratio, quæ misericordiā Dei significat, quæ præcedit & subse-
quitur hominē in bonis operibus. Dicitur etiā iterū: Benedi-

Mat. 28.

camus, & Deo gratias: quia sicut Dominus postquā iterū post
resurrectionē suam salutauit discipulos suos, benedixit eis, &
illi gratias referendo, illum adorauerūt, ita & presbyter vel al-
ias iterū dicta oratione, dicit, Benedicamus Dño, & est subau-
diendum, cuius membra sumus, & in quo benedicimus, & etiā
benedicit. † Chor⁹ verò gratias agēs, dicit Deo gratias, quod
sumptum est de Apostolo, p̄ quod significatur, q̄ vsq; in finem
vitæ nostræ innocentia debemus seruare, & Deo benedicere,
ei pro beneficiis gratias soluendo, vel benedicamus domino,
cū Deo gratias, est laus finalis, & exultatio ineffabilis, quæ er-
rit in gloria, cum gratiarū actione, vel Deo gratias, est de con-
summato cursu gratiarū actio, de hoc etiā dictū est in iiii. par-
te sub tit. de oratione nouissima. Sed videtur, q̄ poti⁹ debet res-
ponderi, Amen, id est, fiat, seu ita sit, s. quod Deus sit benedi-
ctus, sed respōdetur, Deo gratias, vt notetur, quod hoc ipsum,

psalm. 33.

q̄ Deo benedicimus, ab ipso Deo habemus. Porro, q̄ t̄ quādiu
vivimus, in lubrico positi sumus. & à dæmonib⁹ impugnatur,
quare semp sanctorū suffragiis indigemus, idcirco in plerisque
ecclesiis in singulis horis post Benedicamus, suffragia sancto-
rū subiiciuntur. Et nota, q̄ quia totum tēpus à natiuitate Do-
mini, vsque ad festum purificationis, est de infantia saluatoris,
ided vt quidā dicunt, non debent fieri tunc cōmemorationes,
præsertim de cruce, iuxta illud, Non coques hōrdum in lacte
matris suæ, nec etiā à dominica de passione vsq; ī sabbatū, post
Penteco. vt ibi dicitur. Hoc etiam sciendū est, q̄ quia Petrus &
Paulus

Paulus in vita, & in m-
dō nec in cōmemor-
munit de vtroq;
ari tēto sumpt
secunda sub ut. &
la dictum est. & E-
lam, & stare fecit co-
des fecit modulos, &
re ei in vociferatio-
tur homines debere
nibus, æternisq; em-
Deo placere. Vltim⁹
dictum est in pioce-
nis, huc in nocturn
natione dicitur. busti-
quātiphonas, & resp-
de sancto victore, &
los faciunt, sit enim
ad citharam, statum
Hæc genera musicæ
cebat, hæc autem
cordis morum, si a-
rum organi, mentis
ratio referantur. Be-
ne dulcedine cord-
na consonantiam
plum concordēs p-
iam magistro. De
sanctis. Rursus
differentiam bene-
Episcopum Crem-
constitit in psalmi-
genus, est quod fit
& ad id pertinet p-
terio & cithara.
quod est tangere
hoc, scilicet hui-
psalmi. Benē psal-
rorem vocauit, d-
tarum, quæ per sa-
sicut q̄ tuba, & ac-
date eum in son-
cōgenus, & cōce-

hymno trū p̄s
 te. Et dicitur qui
 adū omnia op̄a
 ſuā mēdē
 laus nōſtra p̄
 ſlaudamus; quē
 Ac ſi dicat ecclē
 ſa ſupereminē
 ccedet homo ad
 ſibus conſequen
 um eſt in Dei lau
 m, q̄ ſolū p̄ſer
 tarias agunt. Di
 ſcū, q̄ n̄ zeter
 azores, q̄ in bar
 agia, dicitur alia
 ccedit & ſubſe
 ſterum: Benedi
 ſt quā n̄ſū poſt
 benedixit eis, &
 preſbyter relā
 ſō, & eſt ſubau
 edimus, & etiā
 ḡr̄as, quod 6
 q̄ ſq̄ in finem
 Deo benedicere,
 camus domino,
 eſſablis, quē e
 as, ei de con
 ſū eſt in iij. par
 ſū poſt debet reſ
 Deuſ ſit benedi
 dū loq̄ſp̄m,
 ſū d̄, q̄ quā ſu 6
 ſū impugnamur,
 ſū in penſiue
 ſū ſtraga ſanctō
 ſū uirtute Do
 ſū ſaluatoris,
 ſū mōrations;
 ſū ſancti in lacte
 ſū ſancti poſt
 ſū quia Petrus &
 Paulus

ſul in vita, & in morte nō ſunt ſeparati, prout cantat ecclē,
 ed nec in cōmemorationib⁹ ſeparātur, q̄ ſimul ſunt: & com
 munitur de vtroq; Vltimō notandū eſt, q̄ cantand⁹: ꝓꝓuſ a ve
 ri teſtō ſumpſit initium, ſicut in Eſdra legitur, de quo in par
 ſecunda ſub tit. de cantore, & ita in iij. parte ſub tit. de alie
 la dictum eſt. & Eccl. 47. Dedit illis contra inimicos poten
 am, & ſtare fecit contra altare cantores, & in ſono eorum dul
 es fecit modulos, & Pſal. Cantate ei canticū nouum, benē pſal
 te ei in vociferatione. Celebratur itaque ei cantus, vt oſtenda
 ir homines debere reſundere gr̄as, & laudes Deo, dum ma
 ſibus, ceteriſque mēbris ſatagant agere opera, quibus valeant
 deo placere. Vſum tamen cantandi quidam reprobant, prout
 dictum eſt in ꝓꝓa. quartæ partis. Ordinem cantilenæ in diu
 ſis, ſiue in nocturnis horis creditur beatus Greg. plenaria ordi
 natione diſtribuiſſe, cū multi & ante, & poſt eum, orationes,
 antiphonas, & reſponſoria cōpoſuerint. Et ꝓꝓ. ſecundū Hug.
 ſe ſanctō victore, q̄ tres ſunt ſpecies ſonorum, qui tres modū
 ſos faciunt, ſit enim ſonus pulſu, ſtatu, & voce, pulſus pertinet
 ad citharam, ſtatu ad tubam, & organum, vox verō ad cantum.
 hæc genera muſicorum antiquus populus in laudem Dei exer
 cebat, hæc autem conſonantia ſonorum assignari poteſt con
 cordiæ morum, ſi ad pulſum citharæ manuum operatio, ad ſta
 tum organi, mentis deuotio, ad cantum vocis, ſermonis exhor
 tatio referantur. Bernardus inquit, Quid prodeſt dulcedo vocis, ſi
 ne dulcedine cordis frangis vocem frange & voluntatem, ſer
 ua conſonantiam vocum, ſerua concordiam morū, vt per exē
 plum concordēs proximo, per voluntatem Deo, & per obediē
 tiam magiſtro. De organo dictum eſt in quarta parte ſub tit. de
 ſanctis. Rurſus ꝓꝓ. triplex genus muſicorum ad triplicem
 differentiam beneficii eccleſiaſtici reſertur, ſecundū Richard.
 Episcopum Cremon. in mitrali. Nam ipſum officiū Eccleſiæ
 conſiſtit in pſalmis, in cantu, & lectionibus. Primum muſicorū
 genus eſt quod ſit pulſu digitorum, vt in Pſalterio & ſimilibus,
 & ad id pertinet pſalmodia. Iuxta illud, Laudate eum in pſal
 & ad id pertinet pſalmodia. Dicitur enim Pſalterium, a ꝓꝓ. pſallin; Græcē,
 quod eſt tangere, ſiue pulſare Latine. Secundum eſt quod ſit
 voce, ſcilicet humana, & ad iſtud pertinent lectiones, vnde
 Pſalmi. Benē pſallite ei, in vociferatione. Et Apoſt. lectionem,
 vocem vocauit, dicens, Ignorantes Ieſum, & vocem Prophe
 tarum, quæ per ſabbatum leguntur. Tertium eſt, quod ſit ſtatu
 ſicut in tuba, & ad iſtud pertinet cantus, vnde Pſalmiſta, Lau
 date eum in ſono tubæ. Sanē rationabiles diuerſorum ſonorū
 cōſentus, & cōcordiā varietate compaſta benē, & ordinatē ci
 uilitatis

Pſal.

Pſal. 150.

Aſ. 1.

Pſal. 150.

uitatis vnitatē significant. Suavis verò cantus fit ex diuersis, sed non ex aduersis vocibus. Rursus t̄catus in ecclesia lætitiā eē 61 li significat: voces verò graues acutæ & superacutæ, innuūt tribus modis prædicandū esse tribus ecclesiæ ordinibus: propter 30. 60. & 100. fructum: vel iuxta tria volumina Salomonis, significat ordinem incipientium, proficientium, & profectorum de choro dictum est in j. parte sub tit. de Ecclesia. Sanè t̄statutū est in concil. Tolera. & Gerunden. de conse. dist. ij. inst. & dist. j. altaria. & xij. dist. cap. fin. q̄ tam Missæ ordo, quàm psallēdi & ministrandi consuetudo seruetur in omnibus ecclesiis, quæ in ecclesia metropolitana seruatur, Abbatibus quoque vel Monachis curam animarum habentibus nō licet publica officia aliter celebrare, quàm in ecclesia episcopali: quanuis August. dicat xij. dist. illa. Quod nequē contra fidem, neque cōtra bonos mores esse conuincitur indifferenter habendum esse: & in ecclesiasticis sacramentis sit de iure consuetudo seruanda. de cōsec. dist. iij. de cœna. extrā de cele. Mis. c. penult. xij. distinctione catholica.

AD NOTATIO.

* Composita.) Hymnorum *sus fuit in nouo testamēto, vt testatur beatus August. & patet Matthæi cap. 26. ad Ephē. 5. Quod & Concilium Toletanum confirmauit, concil. iij. c. xij. Et Eusebius lib. i. cap. 16. & 17. refert in singulis locis consecratā orationis domū, q̄ appellabatur zemneon, vel monastyrion. N. D.

AD NOTATIO.

* psallin.) Theodorus scribit li. 5. c. 32. tēporibus Constantij Imperatoris, Flauianum & Diodorum eo tēpore aduersus Arrianos multū pro dogmatibus Christianis laborantes, primos psallentium choros in duas partes diuississe, & tandē Dauidicā melodiam cantare docuisse, idq; in Antioch. primū fieri cœpisse: & dispersum ad terminos totius orbis peruenisse. Similiter & in singulis choris vni ex ipsis hoc datū fuit munus, vt quod cā nēdū erat, prior ordiretur, reliqui succinerēt. Quæ consuetudo tēpore Basilij magni fuit, vt patet ex eius Epi. ad clericos eccle. Nicæos. Quod etiā hodie ecclesia Christiana obseruat. N. D.

S V M M A.

- 1 Officij celebrandi tempus, quando incipiat.
- 2 Officium nocturnum, media nocte celebrandum, quinque de causis.
- 3 Ecclesiæ ministri, in primitiua ecclesia, ter noctu interpolatim surgant ad diuinum officium.
- 4 Hostes ecclesiæ quatuor. 5 Nocti vigilia, quatuor.
- 6 Officium nocturnum quare in quatuor partes est diuisum.
- 7 Nocturna, quid.

DE
8 Ecclesiam ingred
9 Officium nocturnu
10 Inuitatorium, q
12 Inuitatorium, cu
13 Hymnus cur se
14 Oratio dominica
tur illam. Et q
16 Nocturnos tres a
17 Exenbix tres int
18 Officium dominic
referat. nu. 19
20 Patrum veteris te
Dominica. &
23 Nocturnū (secun
Et quid in ter
25 Ordines tres sub
27 Nocturna seria
29 Nocturnorum c
30 Cāpana pulsant
Et quānam h
32 Benedicti insti
33 Monachi, an &
34 Monachi, cur do
officio.
35 Monachi, cur se
36 Monachorum or
37 Monachorum cu
De N
Icet ecclesiā
De vespera
feriis. c. ij. qu
mus in lucē, & n
Tēpus autē no
Nocturnū officij
nitentiē sufrag
tatis. Vel temp
mortis, in quo
num, significat
t. n. significat
mūdiū quo ter
re, quæ in illa h
illa nobis cō
bis dabit refuē

- Ecclesiam, ingredientibus, cur ad altare nosmet inclinemus.*
Officium nocturnum unde auspicetur sacerdos.
 10 *Inuitatorium, quid significet. Et quomodo dicatur. nu. 11.*
 12 *Inuitatorium, cur aliquando integrè, aliquando imperfectè repetitur.*
 13 *Hymnus, cur sequatur inuitatorium.*
 14 *Oratio dominica, post versum, in officio dicitur. Et quæ partes sequantur illam. Et quorsum. nu. 15.*
 16 *Nocturnos tres aliquando unum tantum dicimus. Et qui id fiat.*
 17 *Excubie tres interpellatae, in primitiva ecclesia.*
 18 *Officium dominicale, in primo nocturno. Et quid primum nocturnum referat. nu. 19.*

- 20 *Patrum veteris testamenti adaptatio, cum Psalmo primi nocturni Dominica. & per nu. 21. 22.*
 23 *Nocturnum secundum dominica, denotat tres ordines sub lege Moysaica. Et quid in tertio recolamus. nu. 24.*
 25 *Ordines tres sub lege evangelica. 26 Ficulnea evangelica, & eius*
 27 *Nocturna ferialia, & eorum forma. & nu. 28.* (expositio.
 29 *Nocturnorum dicta.*

- 30 *Cappane pulsanter, ubi cantatur, Te Deum lauda. Et quid idipsum. Et quinam hymnum illum composuerint. nu. 31.*
 32 *Benedicti institutio, circa diuinum officium.*
 33 *Monachi, an & quando nouem lectiones dicant.*
 34 *Monachi, cur dominicam orationem dicunt sublata voce, in diuino officio.*
 35 *Monachi, cur se toto corpore, ab occidente ad orientem commouent.*
 36 *Monachorum ordo, figuram Cherubin tenent, velatorum sex alis.*
 37 *Monachorum cuculla unde sumpta.*

De Nocturnis.

CAP. III.

Licet ecclesiastica officia à vespèris incipiāt, iuxta illud, De vespèra à vespèra celebrabis sabbata vestra, extra de feriis. c. ij. quia tñ ordo cōueniēs est, vt à tenebris procedamus in lucē, & non e cōuerso, ideo à noctis officio inchoemus. Tēpus autem nocturnum, significat vitam nostram in peccatis, Nocturnū officiū, nostri exilij seruitiū: nā lans matutina pēnitentiæ suffragiū, per quā tendimus ad lucis gaudiū, & libertatis. Vel tempus ante nocturnum, significat tēpus ante legem mortis, in quo omnes silebant à laudibus Dei. Tempus nocturnum, significat tempus legis datæ Moī. Tempus laudis matutinae significat tempus gratiæ à resurrectione, vsque ad finem mūdi: in quo tempore Deum laudare tenemur de bonis naturæ, quæ in illa hora nobis contulit creādo, de bonis gratiæ, quæ in illa nobis contulit, resurgēdo, & de bonis gloriæ, q̄ in ea nobis dabit resuscitādo. Sane nocturnale officiū media nocte ca

nitur, ppter quinque rōnes. Primò, quia primogenita Aegypti de nocte interfecta sunt, & primogenita Israelis saluata. Exo. Gen. 25. 12. vt igitur Dñs seruet nobis primogenita nostra, i. hereditatē regni: cœlestis, quā nobis primogenitus Dei filius acquisiuit, idē ei canimus officiū nocturnale, ne sim⁹, sicut Elau, qui pro edulio lenticulæ ruffæ perdidit primogenita sua. vii. q. j. quā periculosum. Secundo, quia Dei filius fuit media nocte natus, iuxta illud Sapien. c. 19. Dum mediū silentiū tenebant oīa, & nox, &c. vīq; à regalibus sedibus venit Iesus fi. tu. vt ergo ipsius natiuitati grati simus, eū de nocte laudamus, & gratias de ipsius Mar. 2. natiuitate agimus. Tertio, quia Christus in nocte hac hora cal- Luc. 22. prus, & illulus est à Iudæis, ea etiā hora spoliavit infernū, large noctē accipiendo, s. ante lucē: manē verò surrexit, media etiam nocte, ad iudiciū venturus asseritur. Vnde statutum fuit, vt in die vigiliariū Paschæ ante nocturnis mediū dimittere non liceat populos expectantes Christi aduentū, vt dicitur in vj. parte, sub sabbato sancto. Idē hac hora Deū laudamus gratias agentes, de ipsius captione, & patrum liberatione, eius etiā aduentū sollicitē expectantes. Quarto, vt noctes delictorū nostro 1. 16. rū illuminarentur. Vñ Paulus & Syllas in vinculis existētes, media nocte orantes, hymnū cunctis audientibus dixisse memoratur, vbi teret motu facto repētē ianua spōtē patefacta est, & eorū vincula ilicō sunt soluta. Quinto pp carnis illecebras, psallēdo & orādo domādas, quia sicut d. citur Eccl. 18. Vigilia honestatis domat carnes. Sciēdū fautē est, q; in primitiua ecclesia ministri ecclesiæ ter de nocte interpolatim surgebant, ad diuinum officiū celebrādū, tria in hoc tēpora designātes, videlicet tēpus ante legē, tēpus sub lege, & tēpus gratiæ. Surgebāt. n. primò, circa primū somnū, qñ vulgus solet ire dormitū, secūdò circa mediā noctē tertio paululū ante diē sic ordinātes vt officiū nocturnū & finitæ lectiones cū suis respōsoriis perlectē essent prius q̃ lucefceret: apparētē verò aurora pulsatis campanis cātābāt. Te Deū laudamus & matutinas laudes. Ad primū nocturnū Pōtifex & ministri ecclesiæ surgebāt quæ sine inuitatorio cātābatur pro eo quia nullus ad hāc inuitābatur. Et vocabatur vigilia quia habuit initiū à pastoribus vigilias noctis super greges suos seruātibus. In præcipuis tñ solēnitatibus populus tota nocte in dei laudibus persistebat, sed illud sublatū est & ieiuniū loco illius vigiliæ ordinatū, prout dicitur in vj. parte sub quarta feria tertiæ hebdomadæ de aduētū. Ad secūdū nocturnū surgebant ministri simul & cōiugati tā mulieres q̃ viri quæ cum inuitatorio dicebatur ad significandū Angelos inuitates Luc. 2. pastores ad vidēdum Regē natum. Ad tertium surgebāt omnes commu-

communiter: sed p
ministri ecclesiæ, q̃ p
rēt, statutū est, vt o
phetæ, Media nocte
tinuē cantaretur, &
quidam nocturnis
tionē huiusmodi n
tē tempore vitimi
q; quatuor sunt ec
signātes: inferiore
centiæ carnales: &
inquit Apostol. Epi
nem, & sanguine
bus. De secundis
catores, prolonga
ro concupiscit ad
De quartis Ioan.
in mundo, quia
carnis, aut oculis
hostes rectores
tē custodire: nam
gregem suum, vi
& angelicū, in
ternatim. Priman
cias primorum l
rum, teriam, cor
6. sturnum officiū
eres nocturnos,
vigilias contra
ecclesia decanta
suetudinis & de
lebrat ecclesia
sturnē licet quā
antiquo nominat
rum Ioannis Ba
riæ quæ sunt præ
cere incipiunt
eo, quod ipse su
mani etiam ad
sero dicunt tre
& in nocturnis
perficiunt. R
rum tē in no

communiter: sed postea algeſcente charitate cum omnes tam mi-
nistri ecclesiæ, quam populus surgere ad nocturnum officium pigrita-
ret, statutum est, ut omnes media nocte surgerent, iuxta illud Pro-
pheta, Media nocte surgebam, &c. Et totum noctis officium con-
tinuè cantaretur, & plures adhuc illa hora surgunt. Quia verò
quidam nocturnis deliciis plus quam Dei ſervitiis vacantes, institu-
tionē huiusmodi non ſeruabant, conſequenter statutum est ut ſal-
tē tempore ultimi nocturni omnes ſurgant. ¶ Poſteſt etiam dici,
quod quatuor ſunt eccleſiæ hoſtes: ſuperiores, id eſt, demones ma-
lignantes: inferiores, id eſt homines aduerſantes: interiores, id eſt concupiſ-
centiæ carnales: & exteriores, id eſt illecebræ ſeculares. De primis *psal.*
inquit Apoſtol. Ephe. 6. Non eſt vobis colluctatio aduerſus car-
nem, & ſanguinem, ſed aduerſus ſpiritualia nequitia in cœleſti
bus. De ſecundis *Psalmiſ.* Supra dorſum meum fabricauerunt pec-
catores, prolongauerunt iniquitatem ſibi. De tertiis Apoſt. 1. *1. Tim.*
ro concupiſcit aduerſus ſpiritum, ſpiritus etiā aduerſus carnē.
De quartis Ioan. Nolite diligere mundum, neque ea, quæ ſunt
in mundo, quia quicquid eſt in mundo, aut eſt concupiſcentia
carnis, aut oculorum, aut ſuperbia vitæ. Aduerſus hos quatuor
hoſtes rectores eccleſiæ debent quatuor noctis vigiliæ ſolici
tē cuſtodire: nam paſtores cuſtodiebant vigiliæ noctis ſupra
gregem ſuum, videlicet cōcicinium, gallicinium intempertum, *Luc. 2.*
& anteluciniū, in quibus obſeſſæ ciuitatis cuſtodes vigilant al-
ternatim. Primam ergo vigiliā cuſtodire debent, contra fallac-
ias primorum hoſtium: ſecundam, contra verſutiam ſecundo-
rum, tertiam, contra tertias quartam, contra quartas. Et ideo no-
cturnum officium in quatuor eſt partes diſtinctum, ſcilicet in
tres nocturnos, & matutinas laudes, quod per quatuor noctis
vigiliæ contra dictas quatuor hoſtiū perſecutiones, antiquitus
eccleſia decantabat. Porro in memoriam illius laudabilis con-
ſuetudinis & deuotionis antiquorum in tempore æſtivalis ce-
lebrat eccleſia nocturnum officium in tempore primæ no-
cturnæ licet quādoque tempeſtiniuſque quidam vigiliæ ſub
antiquo nomine vocant) & ſpecialiter in feſtiuitatibus beato-
rum Ioannis Baptiſtæ, Petri, & Pauli, & aſſumptionis beatæ Ma-
riæ quæ ſunt præcipuè illius temporis ſolemnitates & hoc fa-
cere incipiunt in ipſo feſto B. Ioannis hic in crepuſculo, pro-
eo, quod ipſe fuit ſinis veteris teſtamenti, & initium noui. Ro-
mani etiam adhuc in præcipuis feſtiuitatibus totius anni, in
ſero dicunt tres *psalmos*, & tres lectiones, quos vigiliæ vocant,
& in nocturnis idem reperunt: & totum officium matutinum
perficiunt. Rurſus in memoriam dictæ deuotionis antiquo-
rum ter in nocte ſurgentium tres nocturnos dicimus: quæ &

inde nomen & originem habuerunt. Et nota, qd nocturna, nō, ponitur pro hora, sed nocturni nocturnorū pro officio, vel nocturna, nocturne, est collectio psalmorū, qui dicuntur ante lectiones in dominica, vel in profestis diebus. Nocturne in plurali, dicuntur tempora, in quibus psalmi cantantur. Nocturni, nocturnorū, dicuntur nouem psalmi, & nouem lectiones cum suis responsoriis in solēnitatibus. Sanē per nocturnas excubias diaboli vitamus insidias, & idēd nocte surgentes, currimus. cāpanis auditis, ad ecclesiā, veluti exercitus ad militiam audito clāgore tubarum, Aulam igitur regiā, id est, ecclesiā ī ingredientes ad altare inclinamus, quā quasi Regē milites adoramus, æterni enim Regis milites sumus. Inclinantes autē, trinam facimus orationē, & d. centes ter, Pater noster, & c. sermōnē ad patrē & filium, & ad spiritum sanctum dirigentes, cū ad patrem loquimur, ad medium altaris intentione cordis, & statu corporis nos præsentalimus, propter patris potentiam, & nostram perseuerantiam, cū ad filium loquimur, ad sinistram altaris partem nos cōuertimur, propter ipsius exinhibitionem, & nostri lapsus offensionem, cū ad spiritum sanctum, ad altaris dextram transimus, propter ipsius benignitatem, & nostrā gratiæ consecutionem. Quidam tamen adhuc habent speciales orationes, deinde quidem psalmos graduales incipiunt, de quib. dictū est in proē. huius patris. Sacerdos itaque nocturnum inchoans officium, à Domino, qui est alpha & omega. i. principium & finis, & bonorum largitor omnium incipit, & quoniam scriptum est Ioan. 15. Sine mē nihil potestis facere, etiam os aperiri petit, ante omnia fiducialiter ab eo, qui dicit, Aperi os tuum, & ego adimplebo illud, vt ei os aperiat ad dignē ipsum laudandū, dicens, Domine labia mea aperies, & os meum annuntia & c. quia non est speciosa laus Dei in ore peccatoris, nisi ipse in laudem Dei sui ipsius os aperire dignetur. Iuxta Prophe. 3. q. 8. §. quod testatur. Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meū per os tuum. Finit etiam hoc officium in ipso Deo, dum dicitur, Deo gratias. vt initium & finis circulariter referantur ad eum, qui est alpha & omega, & quod dicitur, Aperies ponitur tempus pro tempore, id est, aperi. Rursus petit sua labia aperiri, quoniā pridem in completorio nos Deo commendauimus, & os & peccatus signo crucis munientes, conclusimus, quare meritō nunc eum precamur, vt labia clausa aperiat, ad laudandum. Chorus verō ad notandum harmoniam, non mutata persona respondēs dicit, Et os meū annuntiabit laudē tuam, est enim verē harmonia, vt sit credentiū cor vnum, & anima vna. Act. 4. & in natali vnitate Deus laudatur, quia verō diabolus Dei laudem abhor

Apoc. 1.

Ezec. 2.
psal. 50.

psal. 46.

Apoc.

V.

no summa,
officio, rei no-
muntur ante e-
clatam in pur-
tut. Nocturni,
lectiones cum
tenas excubas
currimus cō-
muntur aud lo-
phā ingratia
adoramus, &
ē, tūm ac-
mē ad parē
a ad pūren lo-
mō corpore
nostram perseue-
litaris partem
& noīr laplas
s dextram tran-
te consecro
ones, deinde
etā in prog-
rans officium,
& finis, & bo-
pium est Ioan-
petante om-
ego adimple-
ū, dicens, Do-
ec quia non est
audem Dei sui
quod testator.
mentum meū
o dom dicitur,
aunt an cum,
montor tempus
aperit, quonā
nus, & os & pe-
te merito nunc
adam. Chorus
ona respondēs
mō vēr hāmo
4. & in nati-
laudem abhor
I. 5.

Ret. propter quod Deum laudare volentē, satagit impedire, nam contemptus Pharaonis diabolus, surgit in scandala, idē ecclesia ne succurrat statim impetrata loquendi licentia, orat, dicens alta voce, Deus in adiutorium meum intende, Chorus autē respondet, dicens, Domine ad adiuvandum me festina, &c. ¶ Sanē prax multū duobus habetis, videlicet gratia per quam os aperitur, & diabolo per auxilium Dei repulso, nihil aliud restat, nisi laudare, vnde statim ecclesia laudas iubet, Gloria patri, &c. de quo in prooedictum est. Verū, quia nō sufficit Deum laudare, nisi etiā ad laudandum alios invitemus, ut qui audit dicat, Veni. Apoc. vit exiit de sac. vnc. c. vncio, & cort. nā trahat. Exo. 20. idē se-
psal. quuntur inuitatorū, & inuitatorius psal. Venite exultemus, vbi multiplex causa redditur, quare Deo exultare & iubilare debeamus, dū ibi dicitur. Quoniam Deus magnus, &c. & vitimō assignatur causa, scilicet ne ingrati simus, sicut Iudæi; qui propter suū ingratū, diem & noctē terram promissionis non intrauerint, vnde dicitur ibi, Si introibunt in requiē meā, q. d. nō. Inuitatorium autē alta voce dicitur, quasi mater ecclesia per illud inuitet homines ad cōitendum Domino. Iuxta illud, Venite filii, psal. 33. audite me, quod notat secundus versus, Præoccupemur, &c. Hinc est, qm in quibusdā ecclesiis iacentes, ad orationem ante matutinum ante singula altaria statim cū audiunt cantari, Venite exultemus, chorū intant. Incipiens enim inuitatorium, est quasi præco, tanquā tuba exaltans vocē suam. Præmittitur quoque inuitatorio vox humilis, sed cū venit ad psalmū, inuitatorium exaltatur, quia ecclesia primō secretē, quasi ostio clauso, laudat Deum, propter se, sed postea manifestē propter alios, ut ardor accendat proximos. Hinc ergo est, q in præcipuis festiuitatib. inuitatorium, quasi voce valdē demissa inchoatur. Sed cū venit ad versum, Hodie si vocem eius audi. nolite, &c. exaltatur, ne quis corde fortē obduratus, de voce non audita causeretur. Vnde Esai. Quasi tuba exalta vocem tuam. Rursus voce demissa inchoatur, & notandū, q in primitiua ecclesia po-
Esai. 58. pulus cū ad fidē, & ad Christi colendū inuitabatur, sed postea vox exaltatur, ut ostendatur, q hodie liberē inuitatur, prædicta dicitur, & adoratur. Item inuitatorium ipsum ad aliquos versus, nō solum huiusmodi Venite, repetitur integrē, & ad alios imperfectē, quia licet omnes per ipsum inuitatorium ad laudes, & gloriā Dei inuocentur, aliqui tamē perfectē & aliqui imperfectē hanc inuitationē recipiunt. Dicitur autem lexies integrē, quia illi integrē inuitationem recipiunt, qui perfectē laudes Deo referunt: imperfectē autem laudes Deo referunt, qui illi quod non sit laudis, interponunt. Quia ergo tenarius est primus numerus
ff. 3

perfectus, q̄ patet quia constat ex suis partibus aliquoties, scilicet vno, duob. & trib. idēd sexies integrē repetitur. Tertiō verō imperfectē repetitur, propter illa tria hominū genera, qui ad cēnam inuitati, inuitationē nō receperunt, scilicet avari, superbi, & luxuriosi, vt dicitur in vj. p̄tē; sub 2. dominica post Pent. vel propter nostram in tribus, scilicet in corde, in ore, & in opere perfectionem. Ceterum epiphaniā officium inuitatoriū caret, prout ibi in 6. parte dicitur, & etiam mortuorum officiū, nisi fuerit præsente, quia in illo officio Christi exequias imitatur, non enim in parascēue dicitur. Adhuc, quia non sufficit Deum ore laudare, nisi & mente laudetur, idēd post inuitatoriū sub

Iacob. 1. iicitur hymnus laus Dei. + Item quia post inuitationē consequēter multi Deum cū læticia laudāt. Iuxta illud: Audiuit, & lætata est Sion, idēd post inuitatoriū cantatur communiter hymnus. Tertiō, dicitur hymnus, in signum, quia sicut in Act. Aposto. gētes gauiſæ sunt, quia ad fidē vocatæ sunt, porrō, quia iterū non sufficit laus oris & cordis, nisi & opus sequatur, quia fides sine operib. nō prodest, imō mortua est, idēd post hymnum sequuntur psalmi, qui bonā operationem designāt. Dicuntur etiam antiphonæ, quæ significāt charitatē, sine qua opus nō perficitur, & versiculi de quib. in proœ. dictum est. + Post versus ante lectiōnes, per quas doctrinā habemus, dicitur oratio dominica. Pri-¹⁴ mō, ad notandū, q̄ qui eget sapientia, & intellectu doctrinæ, postulet illa à Deo, qui secundum B. Iacobum, dat assuenter omnibus, & nō improperat. Secundō, vt ipsius orationis auxilio proficiat in nobis versus intentio. Tertiō, vt per illam diaboli tentationes pellantur. Ille enim sentiens nos velle lectiones legere, in quib. sanctorum victoriæ contra ipsum habitæ leguntur, satagit nos acrius impugnare, vnde nos illa oratione munimus. Dicitur autē secretē, per quod secretum Regis concilium intelligitur, vt propositæ similitudinis, prosequamur exēplum, & vt diligentius capiatur, vel quia in eo loquimur Deo. Ultima tamen pars patenter concluditur, vt pateat ad quid oratio ipsa dicatur, scilicet ne lector per phantasiā tentationū offendatur, & auditor lectionis intellectu, & profectu fraudetur, de hoc sub tit. de prima dicitur. + Per p̄tēces verō, quæ dominicā orationē ante lectiones sequuntur, imploratur sanctorum intercessio, ad

Lut. 10. obtinendū q̄ in ipsa oratione postulatur. Oramus enim Dominum, vt mittat operarios in messē suam, & aperiat cor nostrū in lege sua, & in p̄ceptis tuis, ne semen verbum Dei, quod audituri sumus, aut volucres comedant, aut spinæ suffocent, aut in petra, quæ non habet humorem, areſcat, consequenter lectiones, quæ sunt doctrina, subiiciuntur, & post lectiones respō-

soria,

V. aliqua, quæ bona opera significant de quibus in proce. dictum est. Illud autem considerandum est, quod in dieb. festis, & diebus tres di-
 cimus nocturnos, in profectis, unum, siquidem in trinu nocturnorum
 officio, tria tempora representamus. Id tempus ante legem, tempus sub lege,
 & tempus gratiæ, quorum quodlibet tribus distinctionibus varia-
 tur. Tempus ante legem, has distinctiones habuit: prima fuit ab
 Adâ usque ad Noe, secunda à Noe usque ad Abrahâ, tertia ab Abra-
 ham usque ad Moysen. Tempus sub lege has distinctiones habuit.
 Prima à Moysen usque ad David, usque ad transmi-
 grationem Babylonis: tertia à transmigratione Babylonis, usque
 ad Christum. Tempus verò gratiæ has distinctiones habuit: pri-
 ma distinctio fuit Apostolorum & Euangelicæ prædicationis. Secun-
 da, tempus impugnationis per hæreses emergentes. Tertia, tempus pa-
 cis, quando videlicet hæreses eliminatæ sunt. Rectè autem tres
 nocturni, patres seu fideles utriusque temporis significant: quod vigilantes
 per Dei laudem ad æternam pervenient laudem: unde Apostolus ad Cor. 1.
 Omnes stabimus ante tribunal Iudicis, & nos qui vivimus, & qui
 residui sumus, non præveniemus eos qui dormierunt. Quia ergo
 illi bonis insisterent operibus, benè vigilaverunt, meritò & nos,
 ut eorum meritis Trinitati placere, & novè ordinibus angelorum
 sociari possimus. In nocturnali officio sub antiphonarum, psalmo-
 rum, versuum, lectionum, responsorum novenario Deo laudes cani-
 mus: antiphonæ ad dilectionem: psalmi, ad actionem, verius, ad exer-
 citationem: lectiones, ad Dei cognitionem, responsoria, ad gaudium,
 & cæterum continent Angelorum, Novenarij, verò antiphonarum,
 psalmorum, lectionum, & responsorum, pro eodè accipiuntur, quan-
 tum ad nostram significationem. De hoc etiam dicitur in vj. parte
 sub festo natalis, & sub festo v. centæ domini, & sub ii. de septem
 diebus post Pascha. In quibusdam tamen ecclesiis quando dicitur,
 Te Deus laudem non respōsorij non dicitur. Præmissas itaque
 trium temporum novè diversitates, seu distinctiones inveniemus
 in nocturnis solennitatibus sanctorum & dominicarum, in solenni-
 tatibus enim sanctorum tres nocturnos celebrantes, imitatur
 excubias cælestis Hierusalem, quæ edificatur ut civitas, & coler-
 uatur per Angelorum excubias. Quæ ter trinas distinguunt. i. ter tria
 Trinitati cōmuniunt, sic & nos, qui in illâ credimus, tres nocturnos
 celebramus. Imitatur etiam in hoc primitivæ ecclesiæ tres
 interpolatas excubias, quæ ter in nocte surgebāt ad confitendum
 Domino, ut præmissum est. Si quidem canimus novè lectiones,
 novè psalmos, novè antiphonas, & novem responsoria, videlicet in
 utroque nocturno tres, siue tria, ad notandum omnes electos, qui
 fuerant ante legem, sub lege, & sub gratia, associatos esse in co-
 gnitione S. Trinitatis, novem ordinibus Angelorum, & in cælis

ipsi trinitati cōgaudere, & vsq; in finē sociabūtur. Sicut autē Angeli priores electi fuerunt, ita & psalmi lectiones præcedunt. In dominicis quoq; diebus, in quibus aliud festū nō occurrit, tres nocturnos celebramus. † Et dicūtur in primo nocturno duodecim psalmi, & tres antiphonæ, quarū quilibet responderet quatuor psalmis. & in plerisq; locis, vnum Gloria patri, quatuor psalmis respōdet. Sanē dominicā diē, Dominus sua resurrectione glorificauit, & in ea Angelorū cōsortia promeruim⁹. Vnde dñica nox, dominicā resurrectionē nobis ad memoriā reduceret, & etiam resurrectionē omnium fidelium, qui ab initio mundi fuerunt, & vsque ad finē seculi futuri sunt, quia in resurrectione Domini omnium electorū resurrectio significata est. † Primū nocturnū recōlit ante tēpus legē, scilicet tēpus legis naturalis. Duodecimus psalmus illius recōlit resurrectionē omnium sanctorū illius tēporis præsertim duodecim Patriarcharum, q̄ tunc maxime viguerūt, & vigilauerunt, à quibus populus Domini in duodecim trib. fuit propagatus, qui fuit Domino populus peculiaris sicut in tpe gratiæ duodecim Apostoli præ cæteris præfulserūt. Quaternarius psalmorū numerus, quatuor principales seu cardinales virtutes prætendunt, videlicet prudentiā, iustitiā, fortitudinē, & temperantiā, quas virtutes credimus S. Patriarchas suo tēpore præ cæteris habuisse, & alijs exemplo demonstrasse. Tres antiphonæ fidē S. Trinitatis siue delectationē in ea ostēdunt. Quarum quælibet respōdet quatuor psalmis, nam quilibet tenens fidem S. Trinitatis, quatuor præmissis virtutibus est quadrat⁹. Ciuitas enim in quadro posita est, sicut habetur Apoc. pen. Idē aut quatuor psalmi, sub vno gloria, dicuntur, nec separantur, quia quatuor præmissæ virtutes inseparabiles sunt, sed qui habet vnā, habet omnes, sicut probat August. Item in eo, quod sub vno gloria patri, sine glorificatione Trinitatis quatuor psalmi copulantur, ostenditur dictos Patriarchas in vna fide Trinitatis dictas quatuor virtutes habuisse, & cæteris exempla monstrasse. Verū quidam omnes psalmos primi nocturni sub vna antiphonā cantāt, ad notandū delectationē, quam habent in cognitione Trinitatis. Quidam etiam ad quemlibet psalmum dicunt gloria patri, sed per antiphonās eos distinguūt, quia quilibet teneretur ex suo dono reddere laudes Trinitati ex hac dilectione, quam habet in cognitione Trinitatis. † Et attēde, quia in prima distinctiōe tēporis antē legē vigilaue-
20 runt Abel, Enos, Enoch, & Lamech, q̄ in primis quatuor psalmis innuitur. Beatus vir cātat Abel, qui tanquā lignū plantatum sec⁹ decursus aquarū, dedit in tēpore suo fructum iustitiæ, dū pro iustitia cōseruanda succubuit. Quare fremuerūt, cātat: Enos, quia

Do

Dñs in timore se-
mu. tificati sunt,
ad Paradisum tran-
Dñs exaudiuit, d-
à furore Dei in
psalmi dicuntur,
hantur, videlicet:
tus q̄ alij, quia p-
ij, terna ad laude
lauerūt Noe, &,
quē Dñs in illa g-
quentibus. saluau-
gloria & honore
nedictione subli-
bilis Dei narraui-
fido, cātat Tha-
22 dicit cuius pars
tēporis vig laue-
quentes psalmi
Deus saluum fe-
trix seruiuit. V-
respexit. Dixit in-
de ibi dicitur: E-
habitat cantat
recusauit. Secun-
mi qui nunc d-
tionibus recol-
23 ca fuerunt. † E-
nes fuerunt, se-
sta cum suis, &
na legis conter-
modum ipsius
ius fuerunt &
doctrina & sap-
Propter hos o-
trinitati cum
Gloria patri c-
nocturno: de-
ni sub tr. bus,
pore legis n-
illis tamen q-
maior est ex-
Præterea illis

Dñō in timore seruiuit, dum nomen dñi inuocauit. Dñe, quid multiplicati sunt, cantat Enoch, quem dñs suscepit, dum eum ad Parad. sum transtulit. Dñe, ne in furore. cantat Lamech, quē Dñs exaudiuit, dum ei tale filium dedit, qui genus humanum à furore Dei in arca saluauit, Quia igitur quatuor duraxat psalmi dicuntur, idē duo psalmi de matutinali officio subtrahuntur, videlicet, cū inuocare, &c. Verba mea, & idē illi potius q̄ alij, quia primus semper in cōpletorio, & secundus in 1 ij. feria ad laudes dñi. In secunda t̄ vero dist. primi tēporis vigi-
lauerūt Noe, Sē, Heber, & Thare. Dñe Deus meus cantat Noe, quē Dñs in illa generatione iustū inuenit, & idē aquis perfe-
quentibus. saluum fecit. Dñe dñs noster, cantat Sem, quē Dñs gloria & honore coronauit, dum cum super fratres patris be-
nedictione sublimauit, Cōfitebor tibi, cantat Heber, qui mira-
bilia Dei narrauit cum ciuitatē eggātium dilipauit. In dño cō-
fido, cantat Thare, qui in vrbe Chaldæorum posuit, in dño cō-
fido. 2 fedit cuius pars calicis ignis sulphur extitit. In tertia dist. primi
tēporis vigi- lauerunt, Abraham: Isaac: Iacob: & Ioseph quod se-
quentes psalmi declarant. Saluum me fac cantat Abraham, quē
Deus saluum fecit in cuius tēpore sanctus defecit quia idola-
trix seruauit. Vsq̄ quo cantat Isaac quē Dominus in sacrificio
repperit. Dixit insipies cantat Iacob cui spes Dominus fuit, in
de ibi dicitur: Exaltauit Iacob & letabitur Israel. Domine quis
habitabit cantat Ioseph qui fuit sine macula dum adulterium
recusauit. Secundum verō nocturnū dominicale siue tres psalmi
qui nunc dicuntur cū tribus antiphonis & tribus glorifica-
tionibus recolunt resurrectionem eorum qui sub lege Moisi
23 ca fuerunt. t̄ Et licet tunc multi sancti fuerint, tamen tres ordi-
nes fuerunt, scilicet legislator cum suis imitatoribus, & psalmi-
sta cum suis, & Prophetæ. Fuerunt nanque aliqui aliqua doctri-
na legis contenti. Fuerunt etiam aliqui qui cum Dauid vel ad
modum ipsius domno psalmos decantauert ante arcam e-
ius. Fuerunt & Prophetæ quibus datum fuit corrigere populū
doctrina & sapientia sibi à Deo data & predicere eis futura.
Propter hos ordines tres psalmos dicimus, & quia isti seruerūt
trinitati cum dilectione spiritali, idē ad singulos dicimus,
Gloria patri cum antiphona. Qui autem omnes psalmos primi
nocturni dicant sub vna antiphona & omnes secundi noctur-
ni sub tribus, hoc attendunt: quia & si illis qm̄ fuerunt tem-
pore legis naturæ, reuelata fuerit aliquantulum veritas:
illis tamen qui fuerunt sub lege Moisi magis, & inde eis
maior est exultatio: quod notat antiphonarum triplicatio.
Præterea illis qui fuerunt sub lege naturæ promissa fuit ha-
FF 5

reditas: sed his, qui fuerunt sub lege Moſi, collata. Et no, quod in j. diſt. tpe legis, vigilauerunt ſacerdotes, vt Aaron cum docuit, quos exprimit Pſalmiſta, Conſerua me, quorum dominus pars fuit hereditatis & calicis. In ſecunda iudices: vt Gedeon dum iudicauit, quos exprimit Iſa. Exaudi dñe, iuſtitiam meā. quorum iudiciū prodiit de vultu omnipotentis. In tertia reges, vt Salomon: dum populum rexit, quos inſinuat Pſalmiſta. Diligam te, quos Dñs conſtituit ſuper gentes. ¶ In tertio verò 24 nocturno, tres pſalmos dicimus, recolentes reſurrectionē omnium illorum, qui tēpore gratiæ ſiue in nouo teſtamento in tribus mundi partibus. ſ. Aſia, Africa, & Europa, viuerunt, & vige-
 gebunt. Et quia tpe gratiæ maximè facta eſt reuelatio & im-
 pletio veritatis, ideo pſalmi illi cantantur ſæpius cum anupho-
 nis habentibus allelu-ia: ad magis gaudiū designandum, prout
 plenius in vj parte ſub natali dicitur. Hinc etiam eſt, q̄ in qui-
 buſdam Eccleſiis ſemper in omni tertio nocturno ſiue dñicali
 ſiue feſtiuali, lectiones ex nouo teſtamento ſubiiciuntur. Sex-
 poſitiones Euangeliorum: & dicitur, Te Deum laudamus. Et
 attendet qm̄ in j. diſt. tēporis gratiæ vigilauerūt Apoſtoli, qui 2
 exprimuntur in Pſalmo, Cœli enarrant, quia in omnē terrā exi-
 ut ſonus corū. In ſecunda martyres, quos declarat Pſalmiſta:
 Exaudiat te, quia dñs protexit eos in die tribulationis eorum.
 In tertia, conſeſſores, quos innuit Pſalmiſta: dñe in virtute qui
 nō ſunt fraudati voluntate labiorum ſuorū. Illud ergo intereſt
 inter xij. pſalmos primi nocturni, qui ſine antiphonis dicuntur,
 quia non quilibet corū habet antiphonā, & tres pſalmos alio-
 rum nocturnorū, qui cum antiphonis dicuntur, quod intereſt
 inter duodecim patriarchas qui peregrini erant, & ſperabant
 hereditatē, q̄ poſteri eorū poſſederunt, & corū poſteros, qui ter-
 ram patribus eorū promiſſam hereditauerunt. Inter illos quo-
 que tres pſalmos tertij nocturni, qui dicuntur cum antiphonis
 habentibus allelu-ia, & illos ſecundi nocturni, qui dicuntur cū
 antiphonis ſine allelu-ia, illud intereſt, quod intereſt inter il-
 los, qui habuerunt teſtim̄ inuitandum, & eos, qui habent nō inui-
 tandum, maior namq̄ eſt gloria noui, quā ver. teſt. & de
 perceptis, quā de promiſſis. Premiſſi igitur tres nocturni, ſunt 26
 illi tres anni ſiculneæ, quā dñs inuilem inuenit, dicens de il-
 la, Dimitte me, vt ſuccidam, & reſponſum eſt ei, adhuc dimitte
 eam hoc anno vt circumſodiam eam, & mittam ſtercora. Can-
 tamus enim in primo nocturno, vt recolentes facta patrū, qui
 ſub lege naturæ fuerunt, non inuiles inueniamur. Cantamus
 etiam in ſecundo & tertio, vt recolentes facta patrū qui ſub
 lege Moſaica, & qui etiam ante nos fuerunt ſub lege gratiæ,
 non

non inuiles inueniamur
 ſter ſodiam cui ca nos
 te illorū, quos vidim
 lle, quā nobilis, quā
 tranſiuit, oportet et
 te oculos noſtros po
 in proximo eſt, q̄
 inuilem inueniet,
 proiciet. ¶ Dicto d
 de nocturnis ſerial
 mus. Et quidē in ill
 ſeruire in duodeci
 nom pſalmū attrit
 uir, prout in pro
 batur: nā alij quin
 ſed angelo reuelat
 q̄ pſalmi tini & bi
 quæ ad minus int
 ſtra nihil profunt.
 ſtis inter duos pſa
 dū q̄ Chriſtus eſt
 ſis duo pſalmi ſu
 des noſtræ tunc L
 & ſic inter duos
 proximū, in quo
 nō habetur: & ſec
 patri, dicitur, ſic
 a natiuitate vſq;
 in quotidiano no
 mus, quia vſque
 prær eandē cauſā
 gnificēt, in proce
 cordiæ, quæ ſi ob
 ſmoris ad verā le
 lectiones, quæ tu
 ſignificāt, & cum
 tandum, q̄ quic
 quicquid in trib
 rimus, & trinita
 ſoria enim, à reſ
 rur, quia Domini
 ſecunda, ſi in ter
 ſerui illi. Quæ tr

on inutiles inueniamur, & si inutiles simus oportet q̄ pater no-
 er fodiat circa nos, dicens, reducendo nobis ad memoriã mor-
 è illorũ, quos vidimus paulò ante florere. Fili vide, q̄ fortis fuit
 le, quã nobilis, quã diues, quã potens, & ecce ad momentum
 transiuit, oportet etiam, vt stercora ponat, peccata videlicet an-
 te oculos nostros ponẽdo, & si hoc non habet effectum, dicat
 in proximo est, q̄ Dñs ad radicẽ arboris securim poneret, & si te
 inutilem inueniet, in ignem æternum, vbi perpetuò cõbureris,
 prolicier. ¶ Dicto de nocturnis festiuitatum, & dñicarũ, nunc
 de nocturnis ferialib. siue non solennium dierum pauca dica-
 mus. Et quidẽ in illis dicimus xij. psalmos, vt nos Deo debere
 seruire in duodecim noctis horis ostendamus, cuiuslibet horæ vi-
 num psalmũ attribuentes, cum non possumus iugiter Deo ser-
 uire, prout in proœ. dictum est. Olim quidem varij psalmi cane-
 bantur: nã alij quinquaginta: alij plures: alij pauciores dicebant,
 sed angelo reuelãte patres cõuenerunt vt duodecim dicerentur:
 q̄ psalmi bini & bini dicuntur, ad notandum q̄ sine charitate,
 quæ ad minus inter duos cõsistit, laudes nostræ vel opera no-
 stra inter duos psalmos, Gloria patri, &c. interponitur, ad notan-
 dũ q̄ Christus est Dei, & hominũ mediator. In alijs verò eccle-
 siis duo psalmi sub vno Gloria, terminantur, ad notandum q̄ lau-
 des nostræ tunc Deo acceptæ sunt, si in charitate maneamus:
 & sic inter duos psalmos nihil interponit, quia inter Deum &
 proximũ, in quorũ dilectione charitatis propriè consistit mediũ
 nõ habetur: & secundũ hoc in xij psalmis sexies tantum, Gloria
 patri, dicitur, sicut sex sunt mũdi ætates. Præterea sicut hominũ
 a natiuitate vsq; in finẽ vitæ sex ætates naturaliter accidunt, ita
 in quotidiano nocturno sexies dicitur Gloria patri, vt recola-
 mus, quia vsque ad finẽ in dilectione perseverare debemus, pro-
 pter eandẽ causam, tunc sex antiphonarũ dicuntur, quæ quid si-
 gnificet, in procemio dictum est: vel propter sex opera miseri-
 cordiæ, quæ si obseruauerimus, de tenebris huius noctis vel
 mortis ad verã lucẽ, & vitã perueniemus æternam. Tres quoq;
 lectiones, quæ tunc dicuntur doctrinã electorũ triũ temporum
 significat, & cum ipsis interpolatẽ tria rñsoria dicuntur: ad no-
 tandum, q̄ quicquid electi in tribus temporib. docuerunt: &
 quicquid in trib. ætatibus agimus, ad Domini trinitatem refe-
 rimus, & trinitatẽ in fide, spe, & charitate glorificamus? Respo-
 soria enim, à respondendo dicuntur. Ad hæc tres lectiones dicitur,
 quia Dominus posuit tres vigilias, dicens, Si in prima, si in
 secunda, si in tertia vigilia venerit, & ita inuenierit, beati sunt
 serui illi. Quæ tres vigilie, tres ætates designant, scilicet pueri-
 tiam

tiam, iuuentutē & senectutem, in quibus benē vigilando, Deū laudare debemus. Et nota, q̄ ꝑ psalmū diurnū nocturnorū tam dominicaliū, quā ferialiū, dicta vocatur. Vnde Exod. *ꝑ. 17* triū dieꝝ iherosolimis in solitudine. Sanē, Græg. septimus constituit ut in die resurrectionis vique in sabbatū in albis, & in die Pentecostis, ad sabbatū eiusdem tres psalmi tantū ad nocturnos tres,lectiones dicantur. Omnib. verō aliis dieb. per totum annum, si festiuitas est, nouem lectiones legantur: alius verō debet scilicet in festis duodecim psalmi & tres lectiones. In dominicis verō debet exceptis dominicis paschæ & pēte. decem & octo psalmi & nouem lectiones decantari. In diebus, q̄ singulis dieb. præterea ad dominicos ꝑ dieb. & pentecostes tres tantū psalmi & tres lectiones recitantur, non ex regula sanctorū patrum: sed ex falsis diebus hoc facere comprobatur. Nocturnis finitis ꝑ campana pulsantur & Te Deum lauda. alia voce cantatur, ad notandū q̄ mandet ut tunc sic ecclesia tempore gratiæ laudet Deum: & ad notandū, quod si bonis operibus doctrinæ sanctæ benē respondimus, ad celestem laudē cum angelis perueniemus. cū tunc quoque tunc alta voce factus, gaudiū mulieris de drachma perditam inuenta significat. Quod verō finis eiusdem cantici tibi per singulos dies, &c. & alij versus sequentes altius canuntur, significat congratulationem vicinarū, quā mulieri propter drachmam repertā fecerunt. Compulsatio verō cāpanarum, cōuocationem vicinarū repræsentat. In quibusdam etiam ecclesiis luminaria accēduntur: nam & mulier ipsa lucerna accēsa totam domū euerit. Hoc etiam significat q̄ ecclesia Catholica per Christum trahitur de inferno. Vel ipse hymnus futurū gaudiū & lætitiā repræsentat: quā Ecclesia requiescens à laboribus suis, est in die iudicii cōsecutura. ꝑ Et est scēdum, q̄ cū beatus Ambr. beatus Aug. de Marci: s. cōuersum baptizasset, dixit: Te deum laudamus. Aug. verō respondit: te Dominum cōfitemur, & illo dicente: Te æternum patrem. ille respondit: Tibi omnes angeli, &c. Et sic totum illam hymnū alternatim cōposuerunt. Post Te Deum laudamus, vel quando illud non dicitur post omnes lectiones & responsoria, dicitur versus à sacerdote per quem excitat audientes, ut in dei laude permaneat. Et dicitur voce magis demissa, ad notandū, q̄ non ꝑ ideo clamor vocis, nisi addit clamor cordis. Verū beatus ꝑ Benedictus alter officium noctis ordinauit, non tamen dissentiens à præmissa Ecclesiæ ordinatione, veluti in aliquo contradicens, sed ordini suo quiddā peculiare cōstituens. Ipse namque instituit semel dici, Deus in adiutorium meum intende, & ter, Domine labia mea aperies, propter reuerentiā unitatis & Trinitatis. Deinde

Psalmum,

Psalmum. Domine
ut in cor: Ego dormi
no sex psalmos & c.
tari instituit, & tunc
Inueniens & actum
designat actum, si
ceri: si q̄s ad contem
nere, quā o quatuor
mes sicut figurat
nachos, quadratam
primi: seu quadrup
gas Aminadab, d
& anagogici. In te
tuit in laudē Trini
charitate credimus
alieli. Itaque quod est
nitatē esse dēnam
dandam nō suffici
uāgelio, quæ sequi
euāgelistarum dō
gnit: per quatuor
signatur. Sed ne h
totum dei laudi
tingitur, Te Deu
gnificat denariu
dantibus in fine r
bis: quod ex euāg
sequitur. Te de
habent de remun
quā nouē lection
triduo ante pasch
tantes. Ad laudes
nostri, ꝑ. mō ab
tibus, diluculo m
luminet vultū su
pertinet resurre
4: cōnē. ꝑ Rur
dicit, ꝑ. mō ab
& ꝑ. mō ab
dunt, nolentes
dimittas deb
tur in publico, v
est, in matutinis

saluum, Domine quid multiplicat, et quod à summo surgens, di
 it in eo: Ego dormivi, & somnum cepi. &c. Deinde in noctu
 o sex psalmos & quatuor lectiones cum totidem responsoris can-
 tari instituit, & totidem in secundo per hoc vitam contemplatiuam
 inueniens & actiuam. Scenarius enim per psalmorum numerum, vitam
 designat actiuam, in qua sex opera misericordiae conueniunt ex-
 teri: si quis ad contemplatiuam vitam perfectionem voluerit perue-
 nire, quae per quatuor euangelia designatur: & per quatuor lectio-
 nes similiter figuratur, quaternarius quidem numerus, apud mo-
 nachos, quadratam stabilitatem, & euangelicam in sanctis ex-
 primit: seu quadruplicem sensum scripturam, propter quadri-
 tas Amínadab, id est historiam, alii gonicam, tropologiam,
 & anagogicam. In tertio vero nocturno tria canticum cantant multi-
 tuit in laudem Trinitatis: a qua nobis vitam perfectionem datur cum
 charitate credimus & speramus. Cantantur autem illa canticum tri-
 alleluia: quod est canticum celestis laetitiae: ut per hoc tantum tri-
 nitatem esse dignam celestis laude ostendatur: & ad quam plenè lau-
 dandam non sufficit laus humana. Quatuor vero lectiones de eu-
 angelio, quae sequuntur, significant, quod laudatores Dei per quatuor
 euangelistarum doctrinam, debent esse quatuor virtutibus in-
 signiti: per quatuor etiam responsoria, laudantium alacritas de-
 signatur. Sed ne hoc bonum agentes, illud sibi adscribant, sed
 totum dei laudi attribuant, & se illius seruos ostendant, sub-
 iungitur, Te Deum laud. postea legitur euangelium, quod si-
 gnificat denarium, id est, vitam aeternam, quae digne Deum lau-
 dantibus in fine reddetur: ad quod sequitur, Amen, id est, fiat no-
 bis, quod ex euangelio credimus & speramus. hymnus vero qui
 sequitur, Te decet laus, &c. gaudium quod sancti, post laborem
 habent de remuneratione denarii, significat. Monachi autem non
 habent de remuneratione denarii, significant. Monachi autem non
 quae nouae lectiones dicuntur: nisi in exequiis mortuorum: unde & in
 triduo ante pascha. ix. dicuntur: quasi exequias Domini reprae-
 sentantes. Ad laudes autem instituit psalmum illum: Deus misereatur
 nostri, primo ab usque antiphona decanatum: quia tenebris fatiscere
 tibus, diluculo matutinae laudes cantantur, ideo in eo dicitur, il-
 luminet vultum suum super nos, tum quia hoc officium ad domini
 pertinet resurrectionem, per quam accepimus misericordiam & bene-
 dictionem. Rursus monachi dominicam orationem sublatam voce
 dicunt, propter simplices, qui eam non intelligunt, aut obliuiscuntur,
 & propter versutos, qui spiritum odij gerentes in corde, sicut o-
 diunt, nolentes dicere, Dimitte nobis debita nostra sicut & nos
 dimittimus debitoribus nostris. Hoc igitur dicere compellun-
 tur in publico, ut purgentur ab illo vicio, tam in fine noctis, ut
 est, in matutinis laudibus, quam in fine diei, id est, in vespere, ut
 noctem

Psal. 66.

noctē aut diem non prāseāt sine reconciliatione fratris. In aliis autē horis nō dicunt subalta voce, qā sepē cōtingit fratri fratrē irasci, & quodā furoris impetu cōmoueri, & licet statim animū nō cohibeat, expectādus tamē est ad veniā, iussit. n. si Sol non occidat sup iracundiā eius. dicūtur etiā quatuor solūmodo psal mos ad vesp̄as, prout in vj. parte sub tit. de tempore aduentus dicitur. † Non vacat etiā à mysterio q̄ monachi se toto cor pore ab oriēte ad occidētem gerāt, significantes Deū vbiq; ado randum fore, quasi vbiq; prāsente, vel quia rationabili motu ab ortu nostræ natiuitatis, vsq; ad occasum mortis eum sequi te nemur, sicut & firmamentū naturaliter vertitur ab oriente in occidentem, hoc etiā quzdam designant ecclesiā, in quibus di centes, Gloria patri, se inclinant ad orientē, & subdentes, sicut erat, &c. se vertūt in occidētem. Deuotio namq; in diuinis officiis est seruāda. Quia verō monachorū officium ad nos nō per tinet, ad prāsens de illo sufficiat nobis ad hoc vsq; dixisse. † Vl timō nō. q̄ monachorū ordo, figurant cherubin, qui inter an gelorum ordines eximior prēdicatur, habere p̄batur. Nam sic ut cherubin; ita & monachi sex alis velantur, dicente scriptura Sex alæ vni & sex alæ alteri: dux quidē in caputio, quo caput regitur, demonstrātur, illud verō tunicæ quod brachiis extendi tur, siue dextra & lēna, alias duas dicimus esse alas, & antē, & re trō alias duas, & sic illud, quo corpus regitur, sex alarum nume rum implere asseritur. Habitus quoque eorum habitum imita tur sanctorum, de Helia nanque legitur, vir pillosus, & zona pel licea accinctus renibus, & de ipso, & de illis similibus dicit Apo stolus, Circuierunt in melotis & in pellibus caprinis, & de Ioan. Baptista inquit euangelista, Zona pellicea circa lumbos. adhuc cuculla † monachorum sumpta est à collobiis Aposto rum, quæ vt dalmatica, formabatur, & in eis forma crucis prēfe rebatur, quia illi se vitiis & cōcupiscētiis crucifigebant, eius ni gredo est mundi contemptus, longitudo perseuerātia in bono.

SVM MA.

- 1 Matutine laudes, quo consilio inducta. Et vnde dicta laudes. num. 2.
- 3 Sacrificium iuge, in veteri testamento.
- 4 Officium Vespertinum in quo sit dignus matutino.
- 5 Allelu Ia, quando cantetur, quando ve intermittatur, & nu. 6.
- 7 Psalmi. v. in matutinis laudibus, quid signent, quos ordine subiicit, & examinat.
- 8 Psalmi octo qui dicuntur in laudibus, respondent octo ordinibus Ecclē siæ. quos vide, per nu. 9. 10. 11. 12. 13. 14. (binentur.)
- 15 Psalmi duo, Deus meus. Et, De' misereatur. cur cōiungantur & cō-
- 16 Ecclesiā cū iubilet, cur nos inuitet ad iubilādū illo Psal. Iubil deo, &c.

17 Psal

17 Psalmus, Dominus
& psal. Miser
18 Psalmi qui dicunt
19 Cantica sex que
20 Cantici an & in
21 Psalmi Deus meus
22 Mane in sex diu
23 Psalmi qui per fin
cuntur quomod
cōpientur vnde
24 Corona benignita
26 Psalterium diu
27 Capitulum sequi
28 Cantica benedicti

De matutinis

Vnt nonnulli,
Spro huius parti
diuidunt, illas
ra rutilante illas di
linamq; hora Chri
eius. Surgens lesus
Etio in matutino n
bulauit. Merito ergo
per suam sanctam
culi nos ire faciat
mundum & angel
cantico laudes C
tinas rubescen
fer totam illustra
quia nobis manē
dam iuxta illud
quia promissit Do
gnificet tempus n
denus tractatus.
laudem prācipuē
tenebris erroris n
tentationes diab
& laudare qui h
matutinali offici
nē matutinum †
Domino iuge la
no in veteri testi
spere. Sed vesp̄e

7 Psalmus Dominus regnavit, cur dicatur dominicus & festinus diebus,
& psal. Misere e. ferialibus.

18 Psalmi qui dicantur in officio feriali mysterialiter loco illius Iubilare.

19 Cantica sex quæ in sex feriis dicantur loco Psalmi Benedicite. (tuerit.

20 Canticu an & in quo differat a psalmo. Et quæ primus cantica insti

21 Psalmi Deus meus & Laudate dominum de cælis. cur nunquã mu
(tentur.

22 Mane in sex dividitur.

23 Psalmi qui per singulas ferias mutantur & cantica quæ in illis di-
cuntur quomodo inter se cõueniant & temporis gratia successibus

coaptentur unde latè per discursum.

24 Corona benignitatis Domini ubi consistat. 25 Psalmus 17 ferias.

26 Psalterium diversimodè portatur à diversis.

27 Capitulum sequitur antiphonam. Et quare.

28 Cantica benedictus & Magnificat cantanda sunt stando.

CAP. IIII.

De matutinis laudibus.

Sunt nonnulli, qui Eisdæ ordinè sequentes de quo in princi-
pio huius partis dictum est, matutinas laudes à nocturnis
dividunt, illas fore per se officium asserentes, & manè auro-
ra rutillante illas dicentes prout in tit. proximo dictum est. Ta-
li namq; hora Christus victor à mortuis surrexit. Vnde Mar. vi.
eius. Sui gens Iesus mane prima sabbati. vel saltem eius resurre-
ctio in matutino notificata est. Tali etiam hora super mare am-
bulavit. Merito ergo in hac hora laudandus est ut ipse qui nos
per suam sanctam resurrectionem saluavit supra mare huius se-
culi nos ire faciat sicco vestigio sicut Petrum. Hac etiam hora
mundum & angelos creavit qui statim post creationem suam
canticò laudes Creatori suo iubilauerunt. Laudes ergo matu-
tinas rubesciente aurora dicunt. Si in quarta vigilia quam luci-
fer totam illustrabat. Quæ & matutina dicitur à mane quod est lumen
quia nobis manè lumen reducit ad coronam gloriæ obtinen-
dam iuxta illud Non sit vobis vanum manè surgere ante lucē
quia promisit Dominus coronam vigilantibus. Quid autem si-
gnificet tempus matutinae laudis dictum est in principio præce-
dentis tractatus. Dicuntur autem & laudes quoddam illud officium
laudem præcipuè sonat diuinam quam ei facimus pro eo quod à
tenebris erroris nos ad lucem seu viam veritatis reduxit & ad
tentationes diaboli expellendas. Vnde Esa. 25. Exspersimini
& laudare qui habitatis in pulvere quia ros lucis est. De hoc
matutinali officio dicit Propheta, Ad te de luce vigilo Deus. Sa-
nè matutinum & vespertinum officium ideo canimus quasi
Domino iuge sacrificium offeramus. Offerebant enim domi-
no in veteri testamento iuge sacrificium id est mane & ve-
spere. Sed vespertinum dignius erat matutino quia pinguius
ut lad

de laudes. num. 2.

et, & no. 6.

ordine subicitur.

to ordinibus Ecclē

binentur.

iangantur & co-

sal. Iubil. des. &c.

17 Psal

P/a. 104.

vt Iudæi dicunt prout sub vesperis dicitur. Nos autē per matutinū officiū intelligim⁹ legē, per vespertinū, saluatoris passio-
nē, q̄ in vespera mūdi, s. in sexta ætate obtulit se Deo patri pro
nobis. Vnde eleuatio manuum mearū, sacrificiū vespertinum.
Respondet autē hoc sacrificiū illi, quia ibi psalmi ponuntur sub
quinque distinctionib⁹, per gloriā patri, sicut & hic. Itē ibi & hic
hymnus cum lectione, & versiculo, ibi etiā canticū Mariæ, &
hic etiā canticū Zachariæ. Quia verò ꝑ officiū vespertinū digni⁹
est, propter rē digniorē, q̄ significat, oīa in maioribus solenni-
tatibus, & in vespertino solennius cantamus, q̄ in matutino, re-
sponsoriū interponētes. Isidorus dicit in lib. etymologiarum, q̄
officiū matutinū, est lucis initiū, sic appellatū à stella lucifero,
quæ oritur manē inchoante, vt dictū est, hoc officiū laudū ple-
num est laudibus, prout dictū est in principio præcedētis tituli,
ad quas sacerdos per versum, quē præmittit excitat auditores
qui eū q̄q; In matutinis meditabor in te, q̄q; Excelsus super
oēs gentes Dñs. Vel alius, & deinde diuinū implorat auxilium,
dicens, Deus in adiutorium meum intende, postmodum chor-
us ad idē festinās, auxilium in summa trinitate glorificat deū,
dicens, Dñe ad adiuuādum me festina, Gloria patri, deinde an-
tiphona inchoatur. Circa quod notandū est q̄ quædā Ecclesiæ
in dñicis, quæ sunt à prima dñica post epiphaniā, vsq; ad septua-
gesimam, & ab octaua Pent. vsq; ad aduentum Domini, can-
nūt ad laudes allelu-ia, loco antiphonę pro omnibus psalmis,
tum quia, vt præmissum est, hoc officium laudibus est plenum.
allelu-ia enim laus est angelica, tum, quia vt dominici dies re-
surrectionem Domini repræsentent. Sicut ergo in tempore pa-
schali, quod est resurrectionis, allelu-ia multiplicatur, sic meri-
tō & in eis debet multiplicari. Et est ꝑ attendendum quod in
dominiciis, quæ sunt ab octaua epiphaniæ, vsq; ad septuagesi-
mam, concinunt allelu-ia, iuxta cantum quarundam antipho-
narum ad natiuitatem Domini pertinentium, in dominiciis ve-
rō quæ sunt ab octaua Pent. vsq; ad aduentum, cantant alle-
lu-ia iuxta cantum ferialem antiphonarum, quæ dicuntur ad,
Benedictus, & de ipso sumuntur. Quia igitur in singulis domi-
nicis pro varietate antiphonarū ipsarum etiam cantus in alle-
lu-ia variantur, idē iuxta breuitatem vel prolixitatem cuiusli-
bet antiphonę, iuxta cuius cantum, multiplicatur vel minui-
tur, in singulis dominiciis numerus allelu-ia. Adhuc idē cer-
tus numerus in allelu-ia nō præfinitur, qm̄ deuote animæ cer-
tus numerus vel modus in laudando Deum præfigi non pōt.
ꝑ In aliis verò Ecclesiis passim in omnibus dominiciis ad pri-
mos tres psalmos loco antiphonę, quasi ad intonandum psal-
mos

mos bis concinunt
ex charitatis seruo-
antiphonę cantū, a-
gmularur. Ad Psalm
puerī cui nec iubil
sra scriptas. Ad psal
phonę allelu-ia, no
taxat ad inchoand
respondet tribus pl
cundō propter trip
de quo infra dicitur
psalmi dicuntur, vt
pter quinque statu
uit, in quo laudatu
& resurrectione, id
Secundus est Iubi
citur, introite por
lo, quoniā confess
mens, &c. qui sign
vnde dicitur ibi, s
tis & intentio ess
quitur psalmus, E
tatur, dum ibi di
dicitur enim ter
ctum. Quartus es
est Danielis cap. 3
& in fine huius p
pter confessionē
in quo factō, ma
dō, quia vltimus
tri, & in diuinis
quia in ipso psalm
tur Deus creatu
re nec genua fle
tuor tēporū, pri
mus, Laudate D
antichristi con
dicitur Gloria
nem sociabim
ꝑ etiam dici, qu
cum istud my
stabilitatis vsq;
sunt, sub quo it

10s his conceinunt allelu. Ia: ad insinuadū, quod in Dei laudē,
 & charitatis feruore procedūt, nec cācant illud iuxta alicuius
 antiphonā cantū, ad notandū, q̄ iuxta Apostolum, charitas nō
 emulatur. Ad Psalmū verō, Benedicite, cācant antiphonā tres
 pueri cui nec iubilis, nec allelu-Ia subiicitur, propter rōnes in
 1. Cor. 13.
 tā scriptas. Ad psalmum verō, Laudate Dñm dicunt loco anti
 phonā allelu-Ia, non iuxta alicuius antiphonā cantū, sed dun
 taxat ad inchoandū psalmum. Ter autem dicitur. Primò, quia
 respondet tribus psalmis sub ipso psalmo, Laudate, cōtētis. Se
 cundò propter triplicem ordinem iustorum Deum laudantiū,
 de quo infra dicitur. Porro in laudibus matutinis quinque
 psalmi dicuntur, vt quinque sensuum reparatio noteretur & pro
 pter quinque status Ecclesiæ. Primus psalmus est, Dñs regna
 uit, in quo laudatur Deus, qui firmavit orbem terræ, s. in fide
 & resurrectione, idē hic psalmus pertinet ad regnū Christi.
 Secundus est Iubilare, qui pertinet ad confessores vnde ibi di
 citur, introite portas eius in confessione, & rectē incipit à iubi
 lo, quoniā confessio valdē placet Deo. Tertius est, Deus, Deus
 meus, &c. qui significat statum martyrum qui sitiunt ad Dñm,
 vnde dicitur ibi, Sitiuit anima mea, & quoniam tota nostra fi
 tis & intentio esse debet in trinitate, & ad trinitatem, idē se
 quitur psalmus, Deus miseretur nostri, in quo tota trinitas no
 tatur, dum ibi dicitur, Benedicat nos Deus, Deus noster, &c.
 dicitur enim ter Deus propter patrem, & filium, & spiritū san
 ctum. Quartus est canticum trium puerorum, Benedicite: quod
 est Danielis cap. 3. significans statum antichristi, vt iam dicitur,
 & in fine huius psalmi nō dicitur Gloria patri. Primò, quia pro
 pter confessionē fidei, proiecti sunt tres pueri in caminū ignis,
 in quo factò, maxime Deo, & trinitati derogatum est. Secun
 dò, quia vltimus versus illius psalmi idē dicit, quod Gloria pa
 tri, & in diuinis scripturis nihil debet superuacū esse. Tertiò,
 quia in ipso psalmo distinctē tota trinitas notificatur, & lauda
 tur Deus creatoris. Rursus, dum psalmus iste dicitur, nec sede
 re nec genua flectere debemus, sicut dicitur sub sabbato qua
 tuor temporū, primæ hebdomadæ quadragesimæ. Quintus psal
 mus, Laudate Dñm, in quo status ille notatur, qñ post mortē
 antichristi conuertentur ludæi, vt iam dicitur, & in fine eius
 dicitur Gloria patri, ad ostendendum, q̄ per bonam operatio
 nem sociabimur angelis, qui incessanter Deū laudant. Potest
 9 etiam dici, quod in laudibus octo psalmi dicuntur, quia offi
 cum istud mysticē recollit statū Ecclesiæ ab initio apostolicæ
 stabilitatis vsq; ad perfectionē electorū, qui i fine mūdi futuri
 sunt, sub quo statu octo ordines Ecclesiæ, siue electorū i Eccle
 G g

sia sancta per baptismum saluati reperiuntur, sicut in arca Noe octo animæ illo significantes: per eam saluata sunt. Per diluuium enim baptismus: per arcem ecclesia significatur. † Primus ordo fuit ecclesiæ primitiua, in Iudaico populo conuersantis: qui per Christi prædicationem reformatæ, & ædificata est: sicut monstrat ille primus psalmus, Dominus regnauit, in primo eius versu, ubi de saluatoris regno, & ipsius agitur potestate. In secundo versu, agitur de fundatione ecclesiæ, quæ tunc cœpit fieri, super illud fundamentum, quod est Christus, iuxta apostolum. De quo etiam fundamento in titulo eiusdem partis supra habetur. Cantatur ergo hic psalmus in laudibus: qui cōnet laudes Christi. † Secundus ordo fuit primitiue ecclesiæ, intrantis ad gētes per prædicationem Dñi, & Apostolorum monentium omnem terram, i. omnem gentem ad iubilandum Deo: quod monstrat secundus psalmus, iubilare deo oīs terra. Tertius ordo fuit credentis gentilitatis: in quo tertius psalmus Deus, Deus meus, demonstrat offerre gratias & benevolentiam Apostolorum vocationi. † Quartus erit resipiscantis Iudaici populi, per Enoch & Heliam cōuersi, quod ille quartus psalmus Deus misereatur nostri, monstrat ad Deum reuersum, poscere misericordiam eius: & tunc gaudebunt se cognoscere viam Dei, quæ in gentibus esse cognoscent. Quintus ferit eorum, qui futuri sunt tempore antichristi, cuius figuram præcessit Nabuchodonosor, qui licet tribulauerit sanctos utriusque populi non tamen desistit benedicere Deum, ad instar trium puerorum, quos Deus liberauit de camino ignis ardētis, qui per illud quatuor canticum, Benedicite, recoluntur, eo enim tempore iusti purgabantur, velut in camino ignis, non tamen videntur, sed ibi accipiunt formam auri. Vnde Ioan. in Apo. vidit pedes eius similes aurichalco, sicut in camino ardenti, ubi ritè sequitur ille psalmus, & per tribulationem quæ designat, antiphona illius sine alleluia, & ipse sine gloria patri canitur. Hymnus autem ipse tres habet dist. in prima inuitantur superiores creature ad laudem creatoris, scilicet quæ sunt supra cælum, quæ in cælo, & quæ in aere: In secunda inuitantur ad hoc creature terrene, & quæ mouentur in aquis. In tertia, inuitantur omnes spiritus, & animæ, ut cum omni creatura benedicamus, quia sicut tres pueri Nabuchodonosor, & caminum ignis, sic nos diabolus, & inferni incendium euasimus. Cæterum hoc canticum bene conuenit dei domino, & cuilibet festiua, quia in prima die Dominus vniversa creauit, & per suam resurrectionem postmodum innouauit, idcirco in ea die, & in festis, quæ resurrectionem dominicam imitantur dicitur, in quo die creature ad creatoris laudem inuitantur. Hinc etiam est quod eadem laudes sunt in dñicis, & festiui

1. Cor. 3.

Apo. 1.

estinitas bus sancto
ar gaudia resurre
dctus erit eorum
calceat ex Asia, Ag
qui post antichrist
trientur, vique ad c
enim ei teneat m
do ratorum, & coni
& Daniel exprimu
reola debetur: qui
u. dent regnatori
continentur in illis
celestis. Cantate Do
sanctis eius. † Qu
typhona, & etiam l
ded, quia pater filii
rum, qui ex dictis
quo intervallo sim
etiam ipsi tres psalm
quoniam vnum sine
† Quartus erit qu
& Deus misereatur
tri, & sub vna an
ponso. Primo, qu
ad deum in psalm
pra. Ad significan
Deum, hoc fit. Sa
antichristi popu
mum Deus, Deu
colitur per psalm
ne, & postquam h
ut præmissum el
cat dilectionem
&c. Secundus vo
gnoscamus in o
nexa sunt, ut vi
beatur. Quare
tire videret, in
rum actione in
Deus, &c. Rur
dicitur glori
vnde ibi dicit
qui de miseris

estinitatibus sanctorum, & in tempore paschali: quia repræsen-
tât gaudia resurrectionis Christi, & nostræ. Sextus, septimus, &
octauus erit eorum, qui vniuersaliter ex tribus mundi partibus,
scilicet ex Asia, Africa, & Europa, conuerterendi, & colligendi sūt,
qui post antichristi persecutionem, & eius mortē maiore pace
fruentur, vltimē ad diem iudicii quā nunc habeat ecclesia, tunc
enim erit senectus in misericordia veri, in qua quicquid triplex or-
do iustorum, scilicet coniugati, continentis, & virgines, quod Iob, Noë,
& Daniel expriment, & generaliter vniuersi sancti, quibus au-
reola debetur: qui in tribus mundi partibus de tribulatione e-
uident regnaturi cū Iponso ecclesiæ, celebrabūt laudes Dei, q̄
continentur in illis tribus psalmis, scilicet: Laudate Dominū de
caelis. Cantate Domino canticū nouum: & Laudate Dominū in
sanctis eius. ¶ Quartus autem quare hi tres psalmi sub vna an-
tiphona, & etiam sub vno gloria patris dicuntur? Respondetur i-
deo, quia præmissi sextus, septimus, & octauus ordines electo-
rum, qui ex actis tribus mundi partibus colliguntur sine ali-
quo intervallo simul erūt, & pariter glorificabuntur. Continēt
etiā ipsi tres psalmi triumphum de mundo, carne, & diabolo, &
quoniam vnum sine alio nō habetur, ideo merito coniunguntur.
¶ Quartus ē et quare præmissi duo psalmi, scilicet Deus, Deus meus,
& Deus misereatur nostri, combinantur, & sub vno gloria pa-
tri, & sub vna antiphona dicuntur? Ad quod quadruplex est res-
ponso. Primò, quia psalmus Deus, Deus meus, significat sūm
ad deum in psal Deus misereatur nostri, trinitas notatur, vt su-
prà. Ad significandum igitur sūm, & desiderii continuum ad
Deum, hoc fit. Secundo ad notandum, q̄ ante persecutionem
antichristi populus credentis gentilitatis, qui recolitur per psal-
mum Deus, Deus meus: & Iudaicus populus respiciens qui re-
colitur per psalmem Deus misereatur nostri, vni erunt in fi-
ne, & postquā hi coniuncti erunt, veniet antichristi tribulatio,
vt præmissum est. Tertio, quia primus psalmus illorum signifi-
cat dilectionem Dei, vnde ibi dicitur, Stetit in te anima mea,
&c. Secundus verò dilectionem proximi, vnde ibi dicitur, Vt co-
gnoscamus in omnibus gentibus salutare tuum, quæ ita con-
nexæ sunt, vt vna sine altera in Christiana possessione non ha-
beat. Quarto, quia gratia quam ecclesia in primo psalmo sen-
tire videtur, in secundo rollata esse monstratur, vnde ad gratia-
rum actionē mutatur cū dicitur ibi Confiteantur tibi populi
Deus, &c. Rursus ideo in fine ipsius psalmi, Deus, Deus meus, nō
dicitur gloria patri, quia i eo agitur de miseria humani generis,
vnde ibi dicitur, Stetit anima mea. Non enim omnes psal-
mi de miseriis & alijs aduersitatibus utentes, laudant illam

Psal. 101.
Ezech. 4.

Psal. 62.
Psal. 66.

pro illis: quod tamen deberet: sed sequenti psalmo, scilicet De misericordia Dei: subicitur Gloria patri: quia in eo agitur de misericordia Dei: per quam generi humano bona cōferuntur, & mala remouentur: Ceterum prædicti duo psalmi, & psalmus Laudate Dominum: nunquā variantur: ad designandū, q̄ sine fide, & desiderio trinitatis: quæ in præmissis duobus psalmis vnitis exprimitur: & sine laude Dei, quæ per psalmum Laudate designatur: nunquā Christiani esse debemus. Quæritur etiā q̄ quare ecclesia in psalmo illo: iubilate: ad iubilandum nos inuitat: & tamen ipsa non iubilat? Ad quod dici potest q̄ officium laudum Domini resurrectionē significat: quæ iam cōpleta in capite: scilicet in Christo: adhuc est in membris implenda. Ad notādū igitur quod iam in parte impleta est, non dicitur iubilus in fine antiphonarū: præsertim illarum quæ dicuntur super psalmos in quibus fit mentio de resurrectione: est enim iubilus cantus spe gloriæ conceptus. Quia verò resurrectio adhuc in membris implenda est: ideo in quibusdam antiphonis iubilus dicitur. Vnde & in tēpore paschali in versiculis, & responsoriis, & in allelu. Ia iubilamus propter nostrā resurrectionem, quā speramus, quam quia non videmus, nec adhuc plenē exprimere possumus: ideo per vocē non significari uā iubilamus. In antiphonis ergo nō fit iubilus propter resurrectionē Domini, quæ impleta est, nec etiam in antiphonis laudū, in quarum psalmis fit mentio de resurrectione Domini, ut in tribus primis psalmis nec in fine antiphonæ quarti psalmi; quia Nabuchodonosor videns tres pueros in camino ignis positos, vidit & quartum, cum eis, scilicet Christū eos consolantem. Qui enim sunt in tribulatione hoc solum orant, ne deficiāt, & potius est tunc locus timendi, quā sperandi, ideoq; in fine antiphonæ huius psalmi non dicitur iubilus, præsertim, quia in tribulatione sanctorum, gloria Dei non apparet, sed in fine antiphonæ, quæ dicitur super psalmum, Laudate dominum, dicitur iubilus, quia in illo non fit mentio de resurrectione, sed de spe gloriæ quam expectamus, ex qua iubilus. De hoc iubilo dictum est in proce. huius patris. Porro q̄ primus psalmus laudū in dominicis, scilicet Dominus regnauit, q̄ est psalmus lætitiæ, comutatur in feriis, in psalmū Miserere mei Deus, qui est psalmus penitentialis. Circa quod notandum est, q̄ dies dominicæ, & festini recolūt resurrectionem sanctorum, qui fuerūt ab initio, & erunt vsq; in finē seculi. Vnde in dominicalibus, & in festiuis laudibus recolentes regnū Domini, post resurrectionē eius à morte corporis, siue gloriā resurrectionis electorū, canimus psalmū, Dominus regnauit, qui tamē dicitur dominicis ad primā à septuagesima vsq; ad pascha prout ibi dicitur.

Dan. 3.

etur. Dies verò feriales recolunt peregrinationes ipsorum san-
 corum, & poenitentiã, & ideò in ferialib. laudibus dicimus primũ,
 psalmũ scilicet Misere mei Deus, recoleres nostrã resurrectionem
 à morte animarũ per poenitentiã, siue electorũ peregrinatio-
 nem & poenitentiã siue cõuersionem. Quia enim Iudæi ad Petri
 prædicationem compuncti corde & conuersi illum frequenta-
 uerunt, inde inoleuit vsus, vt & nos qui de gentili errore conuersi
 sumus, illum in officiis frequentemus, quatenus ad cõuersionẽ
 & poenitentiã prouocemur, per quã resurgere valeamus, de hoc
 etiam psalmo sub prima dicitur. Adhuc loco secundi psal. scilicet
 psal. in sex feris dicitur, quia sicut in primitiua ecclesia, san-
 ctorum prædicatione hæreditatẽ accepit, & post ad gentes intra-
 uit, sic & gentilitas credidit, & sicut Iudaicus populus sanctorũ
 prædicatione respiceret in fine, & qui sub tẽpore antichristi fu-
 turi sunt, persecutionem & tribulationẽ euadent, & populi post
 eius prædicationẽ ex tribus mundi partibus colligentur, vt præ-
 missum est, ita & in loco psalmi Iubilare, qui sanctorũ prædi-
 catione cõtinet, dicitur in secunda feria Psal. Verba mea, qui est
 vox ecclesiæ ad hæreditatem Domini vocatã. In septuagesima
 verò psal. Confitemini, prout ibi dicitur. Et in tertia feria psal.
 Iudica me Deus, qui recolit quando primitiua ecclesia intrauit
 ad gentes. Et in quarta feria, psal. Te decet, qui cõtatur in figu-
 ra gentiũ, quæ ab idolis conuersæ sunt ad Deum. Et in quinta
 feria psal. Domine refugium, qui sic intulatur, Oratio Moysi
 hominis Dei congruentis respicientis Iudæorũ. Et in sexta fe-
 ria psal. Domine exaudi, orationẽ meã, quẽ Dauid cantauit quã-
 do filius suus eũ persequabatur, persecutionem antichristi si-
 gnificans. Et sabbato psalmus, Bonũ est cõfiteri Domino, qui
 sic intulatur psal. Cantici in die sabbati, id est, in die quẽ-
 tis, figurans sanctos à tribus mundi partibus collectos post
 antichristi persecutionem fore in quiete mansuros, & Domino
 cõfiteri, & psallere. Præmissi ergo sex psalmi, ideò ita ordinã-
 tur, vt in eis notari possit ordo Christianæ cõuersionis. Verũ
 in octavo psalmi. c. Benedicite, sex cantica in sex feriis dicuntur, quia
 sicut psalmus ille cõtinet gratiarum actiones trium puerorum.
 Ita & in canticis cõtinentur gratiarũ actiones electorum. Talis
 enim est differentia inter canticũ, & psalmum, quãtis inter bo-
 nã operationem & gratiarum actiones. Moyses autem legitur
 primus instituisse cantica, quando Pharaõ submersus est. Exo-
 15. deinde Delbora non ignobilis scemina in libro Iadic. 5. po-
 stea viri & scemina. Canticum est vox humana, psalmus verò
 est, quod cantatur ad ipsã teritum. Item psalmus demonstrat

opera electorū illius ordinis quē significat, acta post conuersio-
nē, captiui. verō ostendit laudē Dei, pro eiusdē operib. de cāti-
cis dicitur in 6. parte sub iahbato sancto. Rursus idē per sin-
gulos dies feriales septimanae secundus & quintus psalmus mu-
tantur, quia sex psalmi, & sex cantica, quae per sex dies septima-
nae commutantur concordant in significationib. octo psalmis,
qui cātantur in matutino dñicali, seu octo ordinib. electorū, de
quib. prēmīssum est. Non incongruē igitur de die in diē ordi-
natim tanuntur quemadmodū & Psalmi dominicales matutini
cāntur, seu quemadmodū ordines electorū, quib. cōcordant
numerantur, ut per eos electorum ordines in nouo test. de tēpo-
re in tēpus sic ordinatim fuisse ostendatur. Psalmus t̄ verō Deus, 2. 1
Deus meus: &, Laudate: nunq̄ omittatur nec prātermittantur:
quia nullum fuit tēpus nec erit, quo animae iustorum non si-
tiant ad Deū fontem viuū: & quo laudent Dominū in excelsis.
Ut autem hāc clarius pateant notandū est, q̄ quilibet dictorū
sex psalmorum habet in se hoc vocabulum mane, vel æquipol-
lens. Mane autem in sex t̄ diuiditur. Si in mane, temporis, in ma- 2. 2
ne, pectoris, in mane, nostrae redemptionis, in mane hominis,
in mane, æternitatis, & in mane, mundialis prosperitatis. Mane
temporis est initium, & fundamentū fidei, de quo dictum est,
Et vespere & mane dies vnus. Mane, pectoris est initium gratiæ,
cū scilicet gratia incipit lucere in corde, vnde, Emitte lucē tuā,
& mane exaudies vocē meā. Mane nostrae redemptionis, est matu-
2. 3
rinū tēpus, in quo Dominus noster surrexit, vel eius resurre-
ctio innotuit. Vnde, Exitus matutini, & vespere delectabis. Ma-
ne hominis, est pueritia eius, vel adolescentia, in qua viret & flo-
ret. Vnde: Mane, sicut herba transeat, mane flor. & trā. vespere
decidat, induret, & arescat. Sæpē autem est quod homo mane
pueritiae transeat, id est, moriatur. Si verō contingat eum veni-
re ad mane adolescentiae, in quo viret & floret, sæpē est, quod
& tunc transit, quod si forte eum cōtingat venire ad vespertam
senectutis, tunc absque dubio in mortem decidit, induratur,
ut cadauer, & arescit in puluere. Mane æternitatis, est initium
2. 4
psa. 142. æternæ gloriæ. Vnde, Auditam fac mihi mane misericordiam
tuam. i. vocē misericordiae tuae. f. Venite benedicti, &c. Mane
psal. 91. mūdialis prosperitatis, est ipsa prosperitas. Vnde, Ad annuntian-
dum mane misericordiam tuam, &c. Penitus ergo sollicitus de
anima sua, mane tēporis surgat ad orationē, ut possit dicere, Ma-
ne adstabo tibi, & videbo, mane exaudies vocem meam. quod
psal. 5. habetur in j. psal. Verba mea. Verū, quia oratio eius non
psal. 45. habet effectum, sine mane pectoris, id est, sine gratiae initio,
ideō dicit, Emitte lucem tuam, quod habetur in 2. psal. Iudica

me

me Deus, &c. Sed
deprionis, idē dicit
Te decet, &c. Et q̄
mane redēptionis
sicut herba transeat
refugiū sed quia
gis mane æternitatis
hi mane misericordiae
ne exaudi orationē
nisi qui laudat D
iung' ad annuntian-
habetur in vj. Psal.
las ienas mutant
niū, & cōgruē p
In secūda nāq; h
sanctorū p̄dicat
illo Psal. Verba
p Christum per
p ea, quā cōsequ
dicens, Confitet
sus est furor tu
vera ira Dei per
cōuerfus est do
ei ianuam cele
Item in Psal. sol
stabo tibi, & vi
do mea, & lau
dare teneor. A
Verba mea, &c.
primō facta es
lum crucis co
ticum sicut ex
paret. Dicitur
q̄tāt i signū p
pulchrū eius
uones, & cōg
radix ielle, &
gentos, & ips
peccatis noi
se p Apostol
signū, i quo
et. Sed ante
pēter, erat v

ne Deus, &c. Sed quia mane pectoris, pendet ex mane redemptionis, ideo dicit, Exit⁹ matutini, &c. quod est in iij. Psal. Te decet, &c. Et quia habito mane pectoris, quod effect⁹ est. Psal. 64. mane redemptionis homo incipit sibi vilescere, sequitur mane, sicut herba transeat, &c. quod habetur in iij. Psal. Domine refugiu. Sed quia quanto sibi quisq; magis vilescit, tanto magis mane æternitatis affectat, ideo dicitur, Audirā fac mihi mane misericordiā tuam, quod habetur in v. Psal. Domine exaudi orationē meam. Et quia nemo ad hoc peruenit, nisi qui laudat Deū in aduersitate, & prosperitate, ideo adiungit ad annuntiādum mane misericordiam tuā, &c. quod habetur in vj. Psal. Bonū est, &c. Rursus. vij. Psal. q̄ p̄ linguas ferias mutantur, & cātica, quā illis dicuntur, inter se cōueniūt, & cōgruē possunt tēporis gratiā succēssibus coaptari. In secūda nāq; tercia recolitur status primitiuarū ecclesiā, quē sancto iū p̄dicatione hereditatē accepit. ut dictum est, vnde illo Psal. Verba mea, orat ecclesiā p̄ æterna hereditate, quā p̄ Christum percepit, quare in ti. eiusdē Psal. dicitur in fine, p̄ ea, quā cōsequē hereditate. In cantico verō, gratias agit, dicens, Confitebor tibi Dñe, quoniam iuratus es mihi, conuersus est furor tuus, & cōsolatus es me, quod est Eia. 12. c. Re vera ira Dei permāsit vīq; ad possessionē saluatoris, sed tūc cōuersus est domin⁹ à furore, & cōsolat⁹ est ecclesiā, apertis, ei ianuam cœlestis regni, cū oēs prius ad inferos mitterent, Item in Psal. solitudinē suam ostēdēs ecclesiā, dicit, Mane ad stabo tibi, & videbo, &c. in cātico verō cōfidēs, dicit, Fortitudo mea, & laus mea dominus. i. p̄ quē sum sortis, & quē laudare teneor. Ad torā igitur pertinet ecclesiā, quod dicitur, Verba mea, &c. sed specialiter ad primitiua, cui p̄ Apostolos primō facta est promissio æternæ hereditatis, & tunc vexillum crucis cepit in nationibus eleuari, ad quod p̄nec cāticum sicut ex his, quæ præcedūt cāticū in Eia. manifestē apparet. Dicitur. n. in li. pauli. superius, In die illo, radix Jesse, q̄stat i signū populorū, ipsum gētes deprecabūtur, & erit sepulchrū eius gloriosum. Et paulō post. Eleuabit signū in nationes, & cōgregabit profugos Israel, &c. Saluator noster, erit radix Jesse, & ipse stat i signū populorū, q̄ ad Deū respiciūt gentes, & ipsum deprecābūtur, sepulchrū tui gloriosū. Licet peccatis nostris exigētibz, ad tēpus sit ignominiosum, & ipse p̄ Apostolos, & alios primitiuos leuauit i nationes crucis signū, i quo est victoria, ut sciant oēs, in quo diabolus est vict⁹. Sed ante hoc cōgregauit ipse p̄fugos Israel, quādo i die p̄tec. erat vin reing. ohi. in Hierusalē ex oī parte, vel natione,

Psal. 64.

Psal. 89.

Psal. 42.

Psal. 91.

Psal. 5.

Esaia 21.

Esaia 2.

Act. 2.

que sub celo est: & ex illis crediderunt vna die tria millia, & alia die quinq; millia. Nam eis dicit Paulus in actibus Apostolorum: Primū oportet Iudæis loqui verbū Dei. In tertia illud tēpus recolimus, quādo ab impiis ecclesia persecutionem patiebatur à Iudæis primò, & postea à diuersis Imperatoribus Ro. præferim à tēpore Neronis, vsq; ad tempora Diocletiani, & Maximiani Imperatorū. Que autem passa fuerit ecclesia, indicat Psal. Iudica me Deus, & discerne causam meam de gente non sancta, & ostendit tristitiam cum dicit. Quare tristis incedo, dū affligit me inimicus: Sed quia ab hac persecutione liberata est, cātat cāticum: Ego dixi: quod est Esa. 38. c. quod cantauit Ezechias, post liberationem à Sēnacherib. & post infirmitatē quam incurrerat, ne eleuaretur cor eius in superbiam. Vel quia eleuatum erat, propter inopinabile triūphum de exercitu Sēnacherib. Sicut enim ille liberatus, reddit gloriam Deo, sic & ecclesia, prius tamē quasi desperans dicit: Nō aspiciam hominem vltra, & habitatorem quietis. I. saluatorem meum, per quem mihi quies deberet esse, imò, cū videbat suos passim interfici, dicebat, Generatio mea ablata est, & iterū, præcisā est, velut à texente vita mea, cū ad huc ordire, succidit me. Tamē sperās ecclesia dicit, viuēs super nūc in protectione tua viuēs. I. post in futura quiete, ipse cōsuebit tibi, sicut & hodie ego, supplē liberata ab hostibus, & ego ita ago sicut pater bon⁹, qui notā facit filiis veritatē suā. In quarta feria recolit illud tēpus, quo ecclesia cepit exaltari super inimicos suos, scilicet reddita sibi pace p Imperatōrē Cōstantinū, vnde cantat, Te decet hymn⁹ Deus in Sion. Sion interpretatur speculatio siue cōtēplatio, qā tēpore quietis potuit ecclesia vacare cōtēplationi. Ad hoc etiā pertinet titulus, scilicet Psal. Dauid, cāticū Hieremię & Ezechielis, de populo trāsmigrationis, vel verba peregrinationis, cū inciperet exire. Sicut enim populus ille de Babylonia exire cōcepit recepta licentia à Cyro, ita & ecclesia de Babylonica persecutione per Cōstantinū Rom. Imperatōrē liberata, quā patiebatur sub diuersis Imperatoribus, habet spē proficiēdi in melius, quousq; perueniet in cōlestē Hierusalē. Vnde recolens præteritā persecutionē dicit, verba iniquorū præualuerūt super nos, & perfectū suū ostendens, dicit, Benedices coronā anni benignitatis tuę. Corona ꝑ anni benignitatis tuę, est tēpus gratię, quod circulū dierū vsq; i finē mūdi decurrit i quo cāpit illi q sūt pleni timore superbię carētes vbertate gratię repellētur, propter hāc liberationē cātat ecclesia cāticū Anne matris Samuelis, q cantauit liberata de persecutione suę

Psal. 43.

Psal. 95.

emulz

emulz Fenennaz
quod est. I. Reg. 4.
ros, & Imperato.
re os suū lupet in
cos. Vnde sequit
que pace qua ga
uerit. Vnde in pe
Domine refugiu
ad Iudzos prin
Dei. Ad idē etiā
quod est Exod.
interēpto Phara
stiani deiectis
I. od. o nominis
passionis Dom
tionē meā. cui
batur cū filius
filios. sed vnus
noster plures h
gere filij spōsi,
Iudas persecu
i. pax patris, p
gnū pacis. Ad
tuū, &c. quod
in manibus ei
Per coraua, re
in manibus ei
tem meruit si
nē, de qua ip
in terra. Perc
tur duo corn
set dicendū,
Maluit tamē
potestate &
Nemo toller
nendi animā
scōdita fuit
quā percuss
quia inors p
est quinta a
sicut in dñi
ponitur cor
rorum in ca

æmula Fenennæ, scilicet, Exultauit cor meum in Domino,
 quod est. i. Reg. 2. c. Cū enim respub. cepit per Angelicos vi-
 ros, & Imperato. Christianos ministrari, potuit ecclesia dispa-
 re os suū super inimicos suos. f. iudæos, Paganos, & hæreti-
 cos. Vnde sequitur, Dilatarum est cor meū, &c. Eadem quo-
 que pace qua gaudent gentiles cōuerſi, gaudet & iudæi cō-
 uerſi. Vnde in persona iudæici populi cantamus in v. feria,
 Domine refugium factus es nobis. Quod autē iste psalmus
 ad iudæos pertinet, titulus ostēdit, f. Oratio Moſi, hominis
 Dei. Ad idē etiā pertinet canticū Moſi, Cantemus Domino.
 quod est Exod. 15. c. in prin. Sicut enim exultauerūt iudæi,
 interēpto Pharaone cū exercitu suo, ita exultat hodie Chri-
 stiani deſectis diuerſis Imperatorib⁹, q̄ ecclesiā p̄ſequebātur
 5° d. o. nominis Christiani. In 7^a sexta feria fit cōmemoratio
 passionis Domini. Vnde cātā ille Psal. Domine exaudi ora-
 tionē meā. cuius titulus est psalm⁹ David, quādo perſeque-
 batur eū filius ei⁹ Absalon. Sicut autē David habuit plures
 filios, sed vnus illorū. f. Absalō, perſecutus est eū, ita domi-
 noster plures habet filios, de quibus nūc dicit, Nō possunt lu-
 gere filij sp̄sū, quousq; cū illis est sp̄sū, sed vnus illorū. f.
 iudas perſecutus est eū, qui dicitur Absalō, quasi Absalon, Mat. 9.
 i. pax patris, p̄pter osculū quod dedit Domino, quod est si-
 gnū pacis. Ad idē pertinet canticum, Domine audiui auditū
 tuū, &c. quod est Abacuch. 3. c. 1° prin. In quo dicitur cornua
 in manibus ei⁹, ibi abscondita est fortitudo eius à f. e. i. mors.
 Per cornua, regna intelligere cōsueuim⁹, & est sens⁹, Cornua
 in manibus eius. i. regnū in potestate eius. Hāc autē potesta-
 tem meruit sibi dari, vel potius sibi datā notificari per passio-
 nē, de qua ipse dicit, Data est mihi omnis potestas ī celo &
 in terra. Per cornua enim, cōueniēter secundū hoc intelligū-
 tur duo cornua crucis. Vnde videtur secundū hoc, q̄ pot⁹ es
 set dicendū, manus eius in cornib⁹. q̄ cornua in manib⁹ eius.
 Maluit tamē sic dicere Abacuch propheta, vt ostēderet, q̄ in
 potestate & in volūtate ei⁹ fuit eū crucifigi, sicut ipse dicit, Esa. 53.
 Nemo tollet à me animā meā, & iterū sumendi eam. ibi. f. in cruce ab-
 scōndita fuit ad tēpus fortitudo eius, quia reputatus est tan-
 quā percussus à Deo, & humiliat⁹, & ante faciē ei⁹ ibit mors,
 quia mors per ei⁹ mortē destructa est. Et nota, q̄ hāc dies
 est quinta à secūda feria, i. qua agitur de passione Saluatoris,
 sicut in dñi. cis nocturnis quinto loco ponitur canticū in quo
 ponitur contēptus Nabuchodonosor, & victoria triū pue-
 rorum in camino ignis, vbi aspectus quarti erat similis filio

Dei: vel sicut hēralia trāfatio, filio hominis, quia in passione
Saluatoris facta est destructio diaboli, & victoria Christiani
populi de vtriusque partibus orbis collecti per eū, qui est verus
filius Dei, & verus filius hoīs. In sabbato verō fit cōmemo-
ratio victorie populi Iudaici, qui erat cōiunctus ecclesie Dei,
i fine seculi, & cātabit cū ecclesia psalmū: Bonū ē cōfiteri Dño,
ad annūtiādū mēf. prosperitatis misericordiā tuā, & veri-
tatē tuā per noctē. Iadueritatis, q. Psalmus intulatur laus
cāticū David in die sabbati: vñ cōueniēs est, vt in die sabbati
cātes Psalmus ille, in quo agit de persecutione Iudæ, qui p-
secutus est Christū in figura Absalō, qui persecutus est pa-
trē, & qui intitulā ē die sabbati. Quod autē Psalmus iste per-
tineat ad Iudaicū populū, cōnincit ex illo versu: In decachor-
do psalterio cū cātico. Psalteriū decachordo dicitur lex, ppter
decē mādātā legis. Et nō. q. hoc psalteriū quidā portāt, sed
in eo nō psallunt, vt Iudæi perfidi, qui nobis sunt in codici-
bus testes, in cordibus hostes. Quidā portāt, & psallere vidē-
tur: nō tñ psallunt, vt falsi & prauī Christiani, qui cū tristitia
& corde iniquo aliqñ bona opera operantur. Quidā portāt,
& in eo psallūt vt illi, qui cū hilaritate bonū operātur. Hoc
autē erit in populo Iudaico, cū vnū erit cū ecclesia. Qualiter cā-
ticū Moī, Audite celi quod est Deus. 3. c. pertineat ad sab-
batū & populū Iudaicū ex verbis Bedę haberi pōt, qui dicit
super Lucā, q. in diebus sabbati Iudæi ad synagogas cōfue-
bāt, ad meditādā diuinę legis mādātā, post pōitis mūdi ne-
gotiis, iuxta illud: Vacate & videte, qm̄ suauis est Dñs. In me-
moriā ergo pristinę religionis, cāticū ipsum Deus. sabbato
cantatur, in quo status illius populi, quē habuit, offēso vel
propitio Deo describitur. Post antiphonā sequitur capitū 27
Iū, per quod fit exhortatio, ne deficiamus in via. Et dicitur
qñq; benedictio & claritas. Apoc. 7. c. & quandoq; Fuiſtis ali-
quando tenebrę. Eph. 5. & qñq; Nox præcessit. ad Rom. 13.
c. vbi hortamur in fide perseuerare, misericordię operib; in-
tendere, & opera tenebrarū abiicere, & arma lucis induere,
& consolamur per reppromissionē glorię. Et post capitulum
sequitur responsorium. In quibusdam tñ ecclesiis non dicitur
responsorium. Videtur enim hoc superfluum propter re-
sponsoria, in nocturnis dicta, quia hodie nocturnę & laudes
matutinę vbique cōiunctim canuntur. Hęc tñ rō cessat, si lau-
dis matutinę officiū sit per se. In omnibus tñ aliis horis post
capitulum sequitur responsorium. Post capitulum seu rñso-
riū chorus exhortationi assentiēs, hymnū resonat. Post hym-
num sequitur versus. Quia enim per cāticū Zacharię, quod
statim

P 4. 12

statim sequitur, pro-
tum promissionib;
mur ad erendū L
verius: Reple sum-
tempus, quo iustus
borem. Vnde dicit
profuturo, prophe-
ricordia Dñi reple
gloria tua. In aliis
meditabor in te. C
cit cāticū Zacharię
semper dicitur, iu-
mus, & hymnis, &
per hymnū expri-
bemus. Et quia C
ne de huiusmodi
cantando prorum-
berant, ei grates
sum, & quare qui
dempnionem ple-
dicatur, in 6. par-
post psalmos & le-
cordemur, q. fini-
tutinales psalmo-
nobis dabitur: si
ad Dei seruitiū
more, in sancti-
82. ¶ Rursus ideo B
tur de p̄cursor
tus psalmus in la-
Mariz, scilicet, l
lia sunt, ideo ea
non cantantur i
nē ponit Magist
canticum Zach
qua enim ibi le
in resurrectione
Solis: ideo cāta-
tur ibi: Respexi-
tus Marię, q. q
tione ibi: Salu-
tas, scilicet in
nis, quod sequi-

tatim sequitur, promissio notatur, & nos tardi sumus ad credē
 lum promissionib. idēō prēmittitur versus, alta voce, vt excite
 mur ad erendū Dei promissa. Et dicitur in quibūdā ecclēsiis
 Repleti sumus manē misericordia tua, in quo recōlitor
 tempus, quo iustis recōpensabitur merces post huius seculi la-
 bore. Vnde dicit Beda: Repleti sumus manē: prāteritū ponēs
 profuturo, prophetali certitudine, q̄a in mane æternitatis mise-
 ricordia Dñi replebimur, iuxta illud, Satiabor, cū apparuerit
 gloria tua. In aliis verō ecclēsiis dicitur in matutinis: Domine
 meditabor in te. Consequenter chorus, versu incitatus, subii-
 cit cāticum Zachar. scilicet Benedictus, quod est Luc. 1. c. quod
 semper dicitur, iuxta quod ait Apost. Seruiendū est Deo in psal-
 mis, & hymnis, & canticis, id est, corde, ore, & opere. Si quidem
 per hymnū exprimitur lætitia, quam de consecrata libertate ha-
 bemus. Et quia Christus hanc nobis lætitiā acquisiuit, idcirco
 ne de huiusmodi beneficio ingrati esse videamur, in laudē dei
 cantando prorumpimus, antiphonā inchoantes. Et quia nos li-
 berauit, ei grates referimus, alta voce cantando canticum ip-
 sum, & quare: quia visitauit nos existentes in miseria: & fecit re-
 demptionem plebis suæ. Quare etiam hoc canticum alta voce
 dicatur, in 6. parte sub. v. feria corāz Domini dicitur. Vel idēō
 post psalmos & lectiones, & versum canticū ipsum dicitur, vt re-
 cordemur, q̄ finito tempore noui test. quod per prāmillos ma-
 tutinales psalmos significatur, remuneratio Abrahæ promissi
 nobis dabitur: si doctrina Christi imbuti, quod p̄ lectionem, &
 ad Dei seruitium visitati, quod per versum significatur, sine ti-
 more, in sanctitate, & iustitia omnib. diebus seruiamus Deo.
 82 † Rursus idēō Psal. Benedictus, hoc loco dicitur, quia in eo agi-
 tur de p̄curfore illius, qui in sexta ætate venit. Et iste est sex-
 tus psalmus in laudib. Et not. q̄ quia hoc canticum & cāticum
 Mariæ, scilicet, Magnificat anima mea Dominum, &c. Euange-
 lia sunt, idēō ea stantes cantamus. Cæterū hæc duo cantica,
 non cantantur in ecclēsia eo ordine, quo edita sunt. quem ordi-
 nē ponit Magister in historiis, vbi ait de ortu p̄curforis. Nā
 canticum Zachariæ prius cantatur, & tamen secundō editū est,
 quia enim ibi legitur: & erexit cornu salutis nobis, q̄ est factū
 in resurrectione. Et quia loquitur ad puerum, qui fuit aurora
 Solis: idēō cātatur in laudibus. Canticū autē Virginis, quia legi-
 tur ibi: Respexit humilitatem ancillæ suæ, Ecclēsiæ, scilicet ip-
 sus Mariæ: q̄ quidē factū est in sexta ætate, & agit de incarna-
 tione ibi: Suscepit Israel puerum suum: idēō canitur ad vespe-
 ratione ibi: Sexto officio diurno. Tertiō canticum Simeo-
 nis, quod sequitur, canitur in septimo officio: scilicet in com-
 pletorio,

laudare debemus, tum quia est initium diei, & nobis dedit noctem cum salute, & sine satana impedimento transire, prout in cōpletorio rogauimus ipsum, tum quia tali hora Christus à Iudeis Pilato traditus est, & etiam Angelus nūciat uirginibus ad monumētum, orto iam sole, uenientibus, eum surrexisse, eadem etiam hora uisus est in littore maris à discipulis piscantibus, dicēs illis, Puēri habetis aliquid pulmenti? Tum quia eadē hora Dominus conueniebat in templo, & populus manebat, id est, manē expectabat, uel, id est, ad eum manē festinabat. Tum etiā quia scriptura dicit, Primum querite regnū Dei. Merito ergo ecclesia in hac hora, Dominū laudat, & eum inuocat, dicens, Deus in adiutorium meū intende, cum glorificatione sequenti, & inde petit liberari, & à persecutione mundi, & à tentationibus diaboli, ut patet in hymno, Iam lucis orto sydere, &c. † Est autē notandum, quod in prima hora hymnus imple inuariabilis est, quoniam quolibet die præmissa liberatione egemus, similiter & in completorio hymnus, Te lucis, &c. in quo petit ecclesia à phantasmatibus liberari, quia etiam liberatione semper egemus, prout sub cōpletorio dicitur. Quædam ecclesiarum nunquam variant antiphonam ad primam. Cum enim Deus sit inuariabilis, quæst alpha & omega, id est, principium & finis, idcirco quia semper à nobis primitias & decimas exigit, tanquam semper soluentes primitias diei nunquam variant antiphonā, sed semper dicunt illam de Trinitate, nisi aliquod festum accidat, quia tunc fit de ipso festo. Aliæ tamen ecclesiarum variant antiphonam, & hymnū, & in dominicis, & in festis, & in festis Dei & sanctorum. † Post antiphonam sequuntur Psalmi, & ex continentia præcedentis hymni euidenter apparet, quare dicatur primus Psalmus. Deus in nomine tuo, &c. in quo ecclesia orat, à periculis & ab inimicis liberari, deinde se armat, primo contra hostes cingulo castitatis cum dicit, Beati immaculati in uia, &c. Secundo, galea salutis, scilicet spe, cum dicit, Retribue seruo tuo, &c. de quibus dicitur sub. vi. Tertiō etiam scuto fidei, cum dicit, Qui unquē uult saluus esse, &c. in quo fides nostra cōtinetur, ut iam dicitur, quæ est scutum & munimen nostrum, & victoria contra carnem, mundum, & diabolū, & eius omnes tentationes, unde Petrus, Cui resisti te fortes in fide, &c. Quartō, sumit gladium spiritus, quod est uerbum Dei, dum dicit capitulum siue lectionē, quæ pertinet ad doctrinam, quia oportet, ut præcedant bona opera, quæ per psalmos significatur, & eadem sequatur doctrina de spiritualibus & secretioribus, iuxta illud, Cœpit Iesus facere, & docere. † Sūt ergo tres psalmi, scilicet Deus in nomine tuo saluum me fac, Beati immaculati in uia. Retribue seruo tuo, ut in tribus horis munitum

Mar. vii

Ioh. 2. 1

Luc. 2. 1.

Luc. 12.

Apo. 1.

Act. 1.

mentū cōtra impugnaciones interiores & exteriores habeamus. Et dicantur sub tribus glorificationib. eō q̄ Trinitas in nostris operibus glorificatur. Secundus Psal. est, Beati immaculati in via. Vique Retribue seruo tuo. Tertius est Retribue seruo tuo. vsq; Legem pone mihi Domine, viā iustificationum tuarū, qui ex octonariis versuum constituuntur. Habet enim vnusquisque sex decim versūs, quorum duodecim significant duodecim Prophetas, alij quatuor designāt quatuor maiores, scilicet Hieremiam, Elaiam, Danielem & Ezechielem, siue duodecim Apostolos, & quatuor Euangelistas. Dicuntur ergo illi duo psalmi, ex sexdecim versibus constituti, vt ostendatur, q̄ ea, quæ duodecim Prophetæ & quatuor maiores, siue duodecim Apostoli, & quatuor Euangelistæ dixerūt, pro posse obseruare debemus. De octonarius, dicitur sub tit. de completorio. Sunt etiam quodāmodo, quinque psalmi habito respectu ad diuisionem octonariorum versuum, cuiuslibet psalmi, significātes q̄ ecclesiæ pertinet, ne mors ingrediatur per fenestras quinque sensum nostrorum, seu vt quinque sensus nostri, p̄ diem diuinitus muniantur. Primus est, Deus in nomine tuo saluum me fac. Secundus, Beati immaculati in via. Tertius, In quo corrigit. Quartus, Retribue seruo tuo. Quintus, Adhæsit. Et est sciendū, q̄ à psalmo, Beati immaculati in via, vsque ad psalmum, Ad Dominū cum trib. cl. est vnus psalmus cōtinens duodecim capitula, qui secundū Ambro. est Paradisus pomorū, & apotheca spiritus sancti, idē ecclesiā reminat, illum per horas, velut species aromaticas Paradisi, vt sit species aromatica Deo & mundo. Sed quæritur quare psalmus ille, Deus in nomine tuo saluum me fac. dicitur ad primam, quem David cecinit dum ludæi eum hauri tradere volebant. Respondēdo, idē quia p̄ Syphæos, qui interpretantur florētes intelligitur diabolus, qui caducā floriditatem suis ostēdit. Ipse enim huc p̄ se, siue per mēbra sua, insidiatur nobis, & nos apertē persequitur, vt nos æternę tradat morti. Ad vitandū ergo eius calliditatem, iste psalmus in prima hora siue diluculo cantandus est, quem David cantabat, vt ab inimicis saluaretur. Post illum dicitur psalmus, Beati immaculati in via, q̄ plenus est morib. quia oportet vt hi quos Deus liberauit de vinculis, & carcere inimicorum, moribus bonis, & in omni deuotione adsistant. In diebus verō dominicis, in quib. matutinale dicitur, & h̄ storia miratur, dicuntur ad Primā quinque psalmi, qui sunt in fine ipsius nocturni dominicalis, scilicet Deus, Deus meus, respice, &c. qui psalmi quare in prima dicantur, sub cōpletorio dicuntur. In quibusdam tamen ecclesiis dicuntur solum in domini cis à septuagesima, vsque ad Pascha, quo etiam tempore dicitur ad

1. Reg.
23.

1. sal. 11.

ad primā, Dñs regis
sis etiam domini
Domino, ne aliqui
s. prima dicatur
dies, quam fecit D
dies dominici per
ad primā nouē pla
surrectionis gaud
que, s. Deus, Deus
sioas cantatur, pe
monitur q̄ in qua
geistatū laudare
petimus erroris
laudis confessionē
in Retribue, ad
fundamentum m
quia cetera sine
dei, Quicunq; v
gatu Theodosij
reticorum perhi
dit, & singulis d
primam, quia pe
vel quia fides pr
rate, illud omittit
Deū, dicunt, qu
à facie Constant
que nō dicitur
aduerte, quia in
de trinitate, &
mittitur. Postea
terfamilias ope
tur, de quo iacta
vobis, & pax à
tem. Zacharia.
7 Christus fili D
plaudere his,
Vnde postea s
exurgere. Exu
minum redire
tunt responso
septuagesima
quā qui sa
nus liberati,

ad primā, Dñs regnavit, propter rōnem ibi scriptam. In primis
 sis etiam dominicis dicitur ad Primam psalmus, Confitemini
 Domino, ne aliquid de Psalterio pratermittatur, quin tota in
 septimana dicatur, & quia ibi præsertim in versu illo, Hæc
 dies, quam fecit Dominus, & agit de resurrectione, ad quā
 dies dominici pertinent, & secundū hoc in dominicis dicitur
 ad primā novē psalmi, ut cum novē ordinibus Angelorū in re-
 surrectionis gaudio trinitatē laudare possimus. In primis quin-
 que, s. Deus, Deus meus, respice, & sequenabus de Christi pas-
 sione cantatur, per psalmum, Confitemini, & tres quoridianos,
 innuitur q̄ in quatuor mundi partibus doctrinā quatuor Eua-
 gelistarū laudare debemus. In psal. Deus in no. tuo sal. me fac,
 petimus erroris depositionē, in Confitemini, exhortamur ad
 laudis confessionē, in Beati immaculati, ad laudis operationē,
 in Retribue, ad mandatorū retributionē Verum, quia fides, est
 fundamentum mandatorum, & victoria quæ vincit mundum,
 quia cætera sine fide frustrantur, ideo subditur symbolum fi-
 dei, Quicumq; vult, q̄ Athanasius Alexandrinus Episcopus ro-
 gatu Theodosij Imperatoris ad eradicandam invalescentē hæ-
 reticorum perfidiam, & fidem catholicam divulgandam, edi-
 dit, & singulis diebus dominicis ecclesia constituit cantari ad
 primam, quia populus extunc maximē ad ecclesiam convenit,
 vel quia fides principium salutis existit. Quidam tñ ex curio-
 sitate, illud omittūt in illis diebus, quibus in Missa, Credo mēnū
 Deū, dicunt, quidam autē dicunt, q̄ dictus Athanasius fugiens
 à facie Constantini Imperatoris in Treveri illud cōposuit, quā-
 que nō dicitur in ecclesia ex primaria ecclesiæ institutione. Et
 adverte, quia in hoc symbolo, duæ principaliter sunt partes, s.
 de trinitate, & de incarnatione verbi, sed de libero arbitrio præ-
 mittitur. Postea sequitur capitulum, in quo pastor oves, & pa-
 ter familiās operat os, ne in calore & labore deficiant, contola-
 tur, de quo iam d. cerat, & dicitur quādoq; capitulum Gratia
 vobis, & pax à Deo, ad Gal. i. & quandoque, Pacem & verita-
 tem. Zachariæ. viij. di. Post capitulam sequitur responsum,
 7 Christe fili Dei vivi, &c. ut ecclesia ostendat se innuere & ap-
 plaudere his, quæ in illo dicta sunt, nihilominus tñ orat pro se.
 Vnde postea subicitur versus, Exurge Christe, id est, fac nos
 exurgere. Exurgere autem à virtutibus, nihil aliud est, quā ad Do-
 minum redire. Sciendum est autem, quod quædā ecclesiæ omit-
 tunt responsum illud, Christe fili Dei vivi, in adventu & in
 septuagesima, quia licet tam patres, qui fuerunt ante legem,
 quā qui fuerunt sub lege, sperarent per Christum à mule-
 riis liberari, cum quia ipse in illo tempore nondum venerat,
 idcirco

idei cōd cūm tēpora illa recolūtur misericordia Christi minimē inuocatur. In festiuitatibus tamē sanctorū, quā in illis tēporib⁹ occurrūt, illud dicunt: quā in illis tempus gratiæ repræsentatur. Quædam tamē ecclesiæ nō dicunt capitulū, nec etiā responsorium, sed solū versum. Exurge: volētes morē Apostolorū imitari: quos legimus post ascensionē ante aduētū spiritus sancti, in orationibus, & bonis operib⁹ perseuerasse. sicut *Lucas* dicit, q̄ ipsi adorātes reuersi sunt in Hierusalē, cum gaudio magno, & erant semper benedicētes in tēplo, & laudantes Deū. Nec legimus eos tunc fecisse sermones ad populū, sed in die Pent. dato eis spiritu sancto, hora tertiā cœperūt tāquā cōfirmari ad populū loqui: in quo instruiuntur, q̄ vsq; ad horā tertiā bonis operibus & orationibus vacare debemus, & tunc tandem alios docere: quod norat ipsa lectio seu capitulū: nā psalmus ad opera, lectio verō pertinet ad doctrinā. Propter hoc ergo lectionem in prima subtrahunt, & per consequens, respōsoriū quod ei respondere dēt. Rursum, per primā pastoris opera intelliguntur. Vnde & tunc dicitur: Respice Dñe in seruos tuos, & in opera, &c. qui pastor, Christi exemplo, debet prius operari, vt in aliis horis alios ad operā valeat exhortari: ideoq; nō dicūt capitulū, quod est exhortatio seu cōsolatio post psalmos, p̄ quos opera significantur. sed post Primā dicitur lectio, vt dictum est in proo. huius partis. † Subsequenter dicuntur p̄ces, quoniam in concilio Apathen. de cons. d. v. conuenit, statutū est, vt p̄ces siue capitula psalmi in singulis horis dicantur. Dicuntur autem propter tria. Primò, ad resecandas superfluas cogitationes. Secundò, ad impetrandam misericordiam, propter oves errantes, & operarios fatiscētes. Tertio, ad postulandum auxilium contra tentationes, vt possimus in dominica oratione patrem securius inuocare. Et dicuntur hoc modo. Primò, nāque dominica oratio dicitur, in qua sunt vij. petitiones, propter septē dona spiritus sancti habēda: vt iam dicetur. Sed quia muscæ morientes perdunt suauitatem vnguēti, præcedat ipsum Kyrieleyson. Oportet enim tale quid præcedere, quod inanes cogitationes repellat à mente: vt dicendo ipsam orationem dominicam, mēs, quæ inuisibilia loquitur, sola inuisibilia cogitet. In diuinis siquidē officiis ante ipsam orationem dicitur ter vel semel Kyrieleyson, & post semel vel ter Christeleyson: & iterum ter vel semel Kyrieleyson. Dicitur ter Kyrieleyson, ad notandum tres status diuinitatis & diuinæ maiestatis, quos aliquo modo in ecclesia celebramus. Sed semel dicitur, propter vnam substantiam. Primus status fuit, ante assumptam humanitatem, quando Trinitas inuocabatur, sine copulatione humanæ

Luc. 24.

Ecl. 10.

manz naturæ, & di
lus. post assumptam
terra, & nihilominus
pter assumptā. n. hu
catur Christus. Vnde
Quando igitur ter
nunquam fuisse sep
homo. Sed quando
homines, & nemin
status fuit ex eo t
manitatem plus, q
la clarificatione o
son, semel verò di
verborum efficac
son. Et nota, q̄ pr
Deum, apud quē n
bratio. Post Kyrie
septem petitiones
per quæ merētes
8. beatitudines pe
dē. † Primò, vt per
gnificetur. Secund
magna diligentia
Tertio, quia in ea
nes scrutatur &c.
tius habet efficac
oris. Licet enim i
dominus, qui ma
quid clamas ad n
te pronuntiat, &
cum adstantium
quia sicut ait Aug
ri. Principium qu
puli adstantes ad
dicitur, vt vita sp
tē illa dicta sub
inde sequitur, Et
enim potest in h
dicitur, Credo
qua impossibile
mantur. qui per
tur voce demit
ad iustitiā ore.

Christi munere
in illis respon-
deat. Ite
cuius respon-
sio. Ite
ostio. Ite
mura
sancti, in
Lucas d. c. q.
ad o magno, &
Dei. Nec legi
in die Pentate
firmat ad popu-
lari bonis ope-
andem alios do-
linus ad opera,
ergo lect. onem
forti quod ei re-
a intelliguntur.
os, & in opera,
prati, vt in aliis
o dicitur capitu-
nos p. quos ope-
re dictum est in
ecces, quoniam
tutū est, vt pre-
ur. Dicuntur au-
s cogitationes.
per oues erran-
dam auxilium
ratione patrem
o, nāque domi-
propter septē do-
quia mulier mo-
ipsum Kyrie-
ad inanes cogi-
tationem domi-
ilia cogit. In
n dicitur ter vel
eeleyson: & ite
yrieleyson, ad
estatis, quos ali-
dicitur, propter
m tam nume-
ppu: ac. one ha-
manz

nanaz naturaz, & dicebatur Dñs, quia Dñs nomen illi. Secun-
us. post assumptam humanitatem, s. qñ Christus videbatur in
erra, & nihilominus credebatur à suis Deus & filius Dei, pro-
pter assumptā n. humanitatē, quaz vncta est oleo spirituali, vo-
catur Christus. Vnde in medio statu dicimus, Christeeleyson.
Quando igitur ter dicimus Christeeleyson, ostendimus eum
nunquam fuisse separatū à substantia S. Trinitatis, licet fieret
homo. Sed quando semel, ostendimus eum fuisse solum inter
homines, & neminē sibi per omnia similem habuisse. Tertius
status fuit ex eo tempore, quo voluit clarificari assumptam hu-
manitatem plus, quā esset, quādiu mortalis erat, quia ergo in il-
la clarificatione ostensa est trinitas, ideo dicimus ter Kyrieley-
son, semel verò dicitur propter vnā substantiam, de horum
verborum efficacia dictum est in iiii. parte sub tit. de Kyrieley-
son. Et nota, q. præmissi itarus dicuntur propter nos, nō propter
Deum, apud quē non est trāsmutatio, nec vicissitudinis obum-
bratio. Post Kyrieleyson sequitur dominica oratio, i qua sunt
septem petitiones, propter habenda vij. spiritus sancti dona,
per quaz merētes septē virtutes, & per istas à 7. vitiis liberati, ad
8. beatitudines perueniemus. Et dicitur voce demissa & secre-
tē. † Primò, vt per hæc verba humilitatis & orationis deuotio si-
gnificetur. Secundò, vt quasi ad interiora reuersi, ipsas res cum
magna diligentia mente capiamus, quas verbis pronūtiāmus.
Tertio, quia in ea Deo loquitur, qui non tantum verba, sed res
scrutatur & corda. Quartò, ad notandum, q. oratio ipsa po-
tius habet efficaciam in deuotione cordis, quā in clamore
oris. Licet enim Moses ad Dominū non clamaret ore, tamen
dominus, qui magis attendit clamorē cordis q. oris, inquit ei,
quid clamas ad me. Exod. 17. 4. c. Finis tamen ipsius orationis al-
tē pronuntiatur, vt ab omnibus confirmetur, & vt auxilio pre-
cum adstantium respondentium, Amen, à tēratione liberemur,
quia sicut ait Aug. Impossibile est multitudinem non exaudi-
ri. Principium quoq. eius publicē pronuntiatur, vt per hoc po-
puli adstantes ad orandum inuicentur. Sanē, dominica oratio
dicitur, vt vita spiritualis animaz impetretur, pp. quod immedia-
tē illa dicta subiicitur, Viuet anima mea, & laudabit te, &c. de-
inde sequitur, Erraui sicut ovis, q. &c. in quo fit confessio. Non
enim potest in Deo viuere, qui non confiteretur. † Cōsequenter
dicitur, Credo in Deum, n. quo fides nostra continetur, sine
qua impossibile est Deo placere, & per q. contra q. aduersa ar-
mantur. qui per dominicā orationem mundantur. Et dice-
tur voce demissa, fin s. verò alta, ad notandū, q. corde creditur
ad iustitiā ore aptē, cōfessio fit ad salutē, extra de sacra vñct. ad

Iacob. 1.

Heb. 2.

Hh

quo in iiii. parte dictū est, vbi de symbolo agitur. Postea sacerdos quasi suspirans dicit: Et ego ad te dñe clamaui, &c. iuxta illud David: De profundis clamaui ad te dñe, quia verò non est speciosa laus in ore peccatoris, quia peccatori dixit Deus: Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentū meū per os tuū. iij. q. vij. §. quod infatur, idē petit sibi gratiā confitendi, qua repletus possit dignē laudare, dicēs: Repleatur os meū laude. Subsequuntur etiā postea multæ preces, quibus ecclesia obsecrat, orat, postulat, & gratias agit, iuxta doctrinā Apostol. ad

Psal. 42. Tim. obsecrat, dū dicit: Dñe auerte faciē tuā à me, &c. † Pro 12

Psal. 70. priē autē obsecratio est, qñ cū adiuratione petitur, vt cū dñs: per passionē tuā libera nos Dñe. Orat, dū bona sibi dari petit, vt ibi: Cor mundū crea in me Deus, & spiritū rectū. Postulat, dum à se mala sibi cōtraria remoueri petit, vt ibi: Dignare Dñe, die isto sine peccato nos custodire. Gratias verò agit, pro iam receptis, cū dicit, Benedic anima mea Dño: de hoc etiam subrit. de tertia dicitur, Potest etiam & aliter dici, quoniā oratio dñica cum sequētibus precibus, & cum psalmo, Miserere mei Deus secundū magnā misericordiā tuā, idē dicuntur, quoniam sunt intra ecclesiā nostrā, qui minima & qui maxima cōmittūt, pro minima committentibus, & pro seipso sacerdos orat, quādo Kyrieleyson & orationē dominicā dicit, in qua nemo se excusare pōt, nisi veraciter, dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimitti. &c. pro maiora committentibus, & per penitentiā resurgentibus dicitur psalmus. Miserere mei Deus, secundū magnā misericordiā tuā, qui propriē pertinet ad pōnentes, prout dictum est sub ti. de laudibus matutinis, & viuet anima mea, &c. quia anima mortua fuit post mortale peccatum. Errorem etiam suum exponit, dicens, Erraui sicut ovis, quā periiit, &c. Medicinā quærit, vbi dicit, quere seruum tuum Dñe, quia mandata tua nō sum oblitus, id est, paratus sum adimplere. † Rursus in his precib⁹ ecclesia orat pro peccatis, & prefer

Psal. 101. tim pro quatuor orat, scilicet pro immunditia remouenda. Et pro munditia conferenda. Pro tristitia, quā ex morsu cōsciētiæ remouenda. Et pro lætitiā cōferenda, pro quibus dicit quatuor particulas illius psalmi, Miserere mei Deus, secundū magnā misericordiā tuā. Pro immunditia remouenda, dicit, Auerte faciē tuā à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele. Quasi dicat, noli ea æternaliter punire, sed quia posset esse, quod homo non curaret eā deleri, ex quō in presenti non puniretur, idē addidit, Et omnes iniquitates meas dele. pro munditia verò conferenda, dicit, Cor mundum crea in me Deus. Sed quia etiam collata munditia homo eā sibi collatam igno

ignorat, & adhuc
proicias me à faci
Deinde pro lætiti
tui, & spiritū prin
ad mala trahere
lus: idcirco contra
mine ab homine
pulsis, iam laudar
tuo, &c. & quia or
vota mea, &c. & e
Deus salutaris no
mus, & per eā nol
moriā, quā in pa
tus Deus, sanctū
animā nostrā ad
ta, ibi Benedic
pura sit oratio, ci
mundamus, sine
hominis confessi
iungit, Conuer
à nobis. Præter
liberari, dicēs, E
dire, sine quō v
Et quia necesse
idcirco addit, E
orat pro diuersi
mum, Miserere
4 postquam nos
autem sacerdos
festis se ad terri
uotionem, sed
prostratis man
gerit illius face
terpellat. Prim
nus, cuius vici
conuersatus, &
dicit, vt illius
busdam tamen
ficant se spem
17 glā ecclesiæ v
sis ergo die
cto significau
uere sumpti

ignorat, & adhuc cōscientiæ morſu torquetur, idē addidit: Ne
proicias me à facie tua, & ſpiritu ſanctum tuū ne auferas à me.
Deinde pro lætitia cōferenda, dicit: Redde mihi lætitiā ſalutaris
tui, & ſpiritu princip. &c. Sed quia adhuc reſtant inimici qui noſ
ad mala trahere nituntur, qui ſunt tres. ſ. caro, mundus, & ſ. hō.
luſ: idcirco contra inimicos ponit tres verſiculos. Erpe me Do
mine ab homine malo, & alios duos ſequentes. Inimicis verò re
pulſis, iam laudare poteſt. vnde dicit ſic: Pſalmum dicam nomini
tuo, &c. & quia omni tempore laudandus eſt, adiungit: Et reddā
vota mea, &c. & etiam in omni loco, idē adiungit: Exaudi nos
Deus ſalutaris noſter. Adhuc, quia per paſſionem redempti ſu
mus, & per eā noſtra oratio recipit efficaciam, idē reducim' ad me
moriā, quā in paſſione domini legimus & cātamus videlicet, Sā
ctus Deus, ſanctus fortis, ſanctus & immortalis. Inde hortamur
animā noſtrā ad benedicēdū ſibi, propter beneficia nobis colla
ta, ibi benedic anima mea Domino, &c. Conſequenter verò, vt
pura ſit oratio, cōmunem facit confeſſionem, per quā à venialib.
mundamur, ſine quib. cōmunis vita facile non ducitur. Et quia
hominis confeſſio nil valet, niſi interius conuertatur, idē ſub
iungit, Conuertere nos Deus ſalutaris noſter, & auerte iram tuam
à nobis. Præterea, quia in principio diei eſt, orat à peccato p̄ diē
liberari, dicēs, Dignare Domine die iſto, ſine peccatis nos cuſto
dire, ſine quo vix poteſt eſſe momētum humanitatis fragilitas.
Et quia neceſſe eſt, vt miſericordia Dei ſequatur ſicut præuenit,
idcirco addit, Fiat miſericordia tua Domine ſuper nos, &c. demū
orat pro diuerſis gradib. eccleſiæ, & tandem concludit per pſal
mum, Miſerere mei Deus, ſecundum magnam miſericordiā tuā,
14 poſtquam noſter opilio ſolus orat pro omnib. in collecta. ¶ Dū
autem ſacerdos orat ſeu preces huiusmodi dicit in diebus pro
feſtis ſe ad terram proſternit, vt maiorem in ſe & aliis exciter de
uotionem, ſed ſinito pſalmo, Miſerere mei Deus, ſargit cæteris
proſtratis manentibus, & ſtans orationem dicit, quoniam vicem
gerit illius ſacerdotis, qui in cælo eſt, qui pro nobis quotidie in
terpellat. Primò ergo iacendo cum cæteris orat, ſicut & Domi
nus, cuius vicarius eſt, pri⁹ quam reſurgeret, cum peccatōribus
converſatus, & in cruce proſtratus eſt, poſtea ſtando orationem
dicit, vt illius reſurrectionem recolat cuius vicem gerit. In quib.
ſdam tamen eccleſiis omnes illo ſurgēte ſurgunt, in quo ſigni
ficant ſe ſpem recepiſſe à peccatis reſurgendi. Et nota, quod ſo
15 la eccleſiæ vanitas adorando in faciem cadit. † In profe
ſtis ergo diebus quandoque proſtrati oramus, in quo o
cto ſignificantur. Primum, infirmitas corporalis, quia de pul
uere lumpi ſumus. Secundum, infirmitas animi, quia per

Pſal. 139

Rom. 9

nos nō erigimur. Tertiū, est erubescētia, quia nō audemus oculos in cōlū leuare. Quartū, prudentia, quia videmus vbi cadimus, i. in terrenis affligimur. Quintū, vt cordis cōtitionē significemus. Sextū, quia Christū adorantes, eum ad terrā descendisse, & carnē de terra credimus induisse, & hoc etiā quidā figurant, qui volētes sibi signū crucis imprimere, prius inclinati, terrā manu tangunt. Septimū, quia reducimur ad memoriā, licet in Paradiso angelici creati fuerimus, corpora tamen nostra pp lapsum nostrū inter animalia bruta iacere, & animā corporali mole grauari. Octauū, vt ipso actu cōfiteamur nos esse peccatores, & terrenis desideriis inhærere, ventrē terræ & animam patimento insignimus, & hoc est introductū ab Abrahā, qui cadens in terrā, Dñm adorauit, quē Prophetæ imitati fuerunt. Vnde Origenes in homil. illius Euāgelij. Erāt Ioseph & Maria mirantes super his, &c. ita dicit, s. Prophetæ quādo angustius aliqui d. contemplantur, cadebant in facies suas, vt peccata per ruinā corporis pleniū purgarentur. ¶ Quandoq; etiā in priuatius orationibus genua flectimus, vt Salomon & Apost. dicens, Flecto genua mea ad pa. do. no. extrā de immu. eccle. decet. vt per hoc omne genu Christo flecti innuamus, sed tunc nō profrati, sed facie erecti stamus, quasi ipso actu dicētes, trahē me post te. Quid dicere debemus, dum genua flectimus. in vj. parte sub tit. de Pascha dicitur. Et quandoque stamus, quasi lætantes. q. in domini i. bimus. In primo quidē modo exprimimus conditionē nostrā: in secundo desiderij, in tertio spem. In diebus verō dominicis, & in Paschalibus genu flectio nō fit, nec dicitur per horas Kyrieleyson, nec oratio dominica, sed stantes oramus propter lætitiā resurrectionis, quam tunc recolimus, de quo in sequen. parte sub festo Paschæ dicitur, nec in diebus Pente. quibus recolimus libertatē per aduentum spiritus sancti nobis datā, nec in aliis festiuis diebus, propter lætitiā ipsarū festiuitatū, in quibus recolimus sanctā societatem Angelorū & sanctorū, qui iam est in lætitia sempiterna, nisi pro præsentia corporis, & sanguinis Christi. In his tamē diebus stātes, capite inclinato orare debemus, sicut & deuotæ mulieres ad monumētū fecerūt, & nunc etiā huiusmodi flebiles preces vt præsentis emittimus, ad notandū, q. in futura resurrectione, vb. erit vera libertas, & vera societas, nulla precario exercebitur pro miseris. de hoc dicitur in vj. parte sub tit. de sabbato post Pent. In quib. tamen ecclesiis in omni. bus officijs dicitur dominica oratio, licet stando, nā illa est sal & condimentum sacrificij. Et sicut in vet. test. nullū sacrificiū sine sale fiebat, ita & nullū officiū nostrum sine illa fieri debere videtur, de hoc

Gene. 18.

3. Reg. 8.

Ephe. 3.

Cantic. 1.

Psal. 121.

Mat. 28.

Leuit. 2.

hoc etiā dictū est in
v. sic humiliatē
orientem illas dic
rimd. subiecit or
edit & etiam sequi
lutant Apostolos,
& post. locutionem
arius, postquam su
nus vobis & pro
obis. q. d. Si gratia
ulus dicit, Et cū sp
ro te oramus. de h
opulum. Nouissim
proce. huius part. A
Dominum, implor
pectu, &c. q. nō est
marutinas laudes. E
tiofa, primam de B
religiosi hoc in cap
na, secundum ea c
continuantes illud
nitatis orat genera
adiutorium. &c. V
diaboli, carnis & m
licitur, Gloria patri
pro eo, q. locus in
sacer non est. Sicut
qua vox illa angel
peregrinationem
quia dū in hac vit
eleyson, & Pater n
&c. vbi dicitur, Et
nes, quæ de ment
plenda rogat diri
teriora, quæ infer
ad vnam tendūt.
opus manū nos
nib. quib. orat ge
Oratione verō s
nes nostras pre

Oratio est fiat h
nis conditio

he etiā dictū est in proce. huius partis. Sanē preces huiusmodi
 rifice humilitatē significāt, prout sub cōpletorio dicitur, verſi
 orientem illas dicimus, de quo dictū est in proce. huius partis.
 timō subiicitur oratio, quam saluatio. f. Dominus vobisc. pre-
 dit & etiā sequitur, quia sicut Dominus postquā resurrexit,
 illuauit Apostolos, dicēs, Pax vobis, & postea locutus est eis, &
 post locutionem iterum dixit, Pax vobis, ita presbyter eius vi
 rius, postquam surrexit ab accubitu, salutat fratres, dicens, Do
 minus vobisc. & pro eis orat, & post orationem iterū dicit, Dñs
 vobisc. q. d. Si gratiā Dei impetraſtis, in illa pseuerate, & iterum po
 nulus dicit, Et cū spiritu tuo. Ac si dicat, Oraſti pro nobis, & nos
 pro te oramus. de hoc dictū est in iiii. parte sub titu. de salu. ad
 populum. Nouissimē dicitur, Benedicamus, de quo dictū est in
 proce. huius part. Postquam verō ecclesia dixerit, orationes ad
 Dominum, implorat orationes sanctorū, dicens, Pretiosa in con
 spectu, &c. q. nō est de prima, inde est, q. quidā dicūt illud post
 natutinas laudes. Etiam quidā interponunt inter primā, & prae
 iosa, primam de B. Virgine, & quidā Missam animarū, & quidam
 eligiosi hoc in capitulo dicunt. Aliqui tamen dicunt esse de pri
 ma, secundum ea quae dicta sunt in proce. vbi agitur de lectione,
 continuantes illud cum prima, deinde sacerdos ad honorē Tri
 nitatis orat generaliter pro se, & pro omnib. dicens ter, Deus in
 adiutorium. &c. Vel dicitur ter, vt petat auxiliū contra insidias
 diaboli, carnis & mundi, vel ad honorem Trinitatis. Et idē sub
 dicitur, Gloria patri, &c. Nec post, gloria patri, sequitur allelu-ia,
 pro eo, q. locus in quo hāc dici consueuerunt, puta capitulum,
 sacer non est. Sicut. n. sacer locus significat illam Hierusalem, in
 qua vox illa angelica. f. allelu-ia, auditur, ita locus ille non sacer
 peregrinationem nostram repraesentat, in qua peccamus, deinde
 quia dū in hac vita sumus, peccamus, idē subiungimus, Kyrie
 eleison, & Pater nost. & postea, Respice Domine in seruos tuos,
 &c. vbi dicitur, Et dirige filios eorum, filij nostri, sunt cogitatio
 nes, quae de mente nostra nascuntur, quas ad opera domini im
 plenda rogat dirigi, opera verō manū nostrarū, sunt opera ex
 teriora, quae inferius a cogitationib. procedunt. Sed quia omnia
 ad vnum tendūt, idē postea dicit opus singulariter, cū dicit, Et
 opus manū nostrarū dirige. Et iterū opilio sine pastor pro om
 nib. ouib. orat generaliter dicens, Dirigere dignare Domine, &c.
 Oratione verō seruiciū concluditur, vt diuina gratia, quae actio
 nes nostras praecedit etiam ipsas subsequatur.

S V M M A.

Oratio cur fiat hora tertia. Et quam variē pro loci, regionis, & professio
 nis conditione

2 Oratio, obsecratio, & postulatio, quid differant.

De Tertia.

CAP. VI.

Hora tertia Deo laudes exoluimus, quoniam in illa secundum Marcum, Iesus linguis Iudaeorum morti adiudicatus est, & a Pilato ad columnam ligatus est, & flagellatus. Merito ergo hora illa oramus, ut sicut. sub Adam per diaboli suggestionem separatus est, ita per Christi crucifixionem dignetur eadem hora spiritus sanctus in cordibus nostris infundi. In hac etiam hora re promissus spiritus datus est Apostolis, & visibiliter Dei magnalia loquebantur, unde in Act. Apostol. Non sunt isti ebrii, cum sit hora tertia diei, propter quod dicitur hymnus, Nunc sancte nobis spiritus, &c. Dicitur etiam psalm. Legem pone, quia tunc lex noua data est Apostolis. Quia vero homo per legem Dei a morbo peccati sanatur, iuxta illud sapient. Nec herba, nec malagma sanabat eos, sed tuus sermo domine, &c. Ideo in quibusdani ecclesiis capitulum illud dicitur, Sana me Domine, &c. Hier. xvij. c. te responsorium, Sana animam meam, &c. Et quandoque dicitur, Charitas Dei diffusa est. Rom. 5. c. & quandoque illud, Obsecro vos fratres, per misericordiam Dei. Rom. 12. ca. Rursus quia non potest sanari, nisi conseruetur, ideo sequitur versus, Adiutor meus esto, &c. quasi dicat, quamuis liber & sanus in via tua sum constitutus, tamen non sufficio sine tuo adiutorio peruenire ad illam meridiem de qua dicitur, Indica mihi, ubi pascas, ubi cubas in meridie, unde dicitur, Adiutor meus esto Domine: & subiungitur, ne derelinquas me. Inceppum meum ne intermittas, quia sine te nihil est conatus meus, neque despicias me. Inne contenas, quod ego mortalis te aeternum audeo quaerere, quia tu es Deus meus, qui me creasti & creasti salutaris meus. Qui sanas plagas peccati mei. Deinde omnes ad orationem prosternuntur, & prosequitur sacerdos modum orationis, quem Apostolus docet, dicens, Primum omnium fiant obsecrationes, orationes, postulationes, & gratiarum actiones pro omnibus, & pro his qui in sublimitate sunt. Postulatio fit cum adiuratione pro malo remouendo. Oratio, pro bono impetrando, vel pro malo superando. Postulatio, pro bono adipiscendo siue cumulando. Gratiarum actio pro bono iam collato conseruando. Obsecratio, est ibi, Ego dixi Domine, &c. ubi petit vulnera sanari, medicinam dari. Oratio ibi, Fiat misericordia tua Domine, vel ibi, Ostende nobis domine. Postulatio ibi, Convertere domine usquequo, ubi postulamus ut per Domini auxilium omnia nobis aduersa remoueantur. Gratiarum actio ibi, Sacerdotes tui induantur, &c. & hoc pro nobis omnibus. Item orat pro Regibus, & pro his, qui sunt in sublimitate, dicentes.

Act. 2.

Psal. 118.

Sapi. 16

Psal. 30.

Psal. 26.

Cant. 1.

1 Tim. 2.

Tsa. 131

ens, Saluum fac Re
omnibus viuis, dices
unctis, dicens, Oremus
Misere mei Deus,
ut preces domini
Post hoc surgit opus
mentibus, orat pro

1 Sexta ad quid im

2 Dei dilectione qu

De

H

Ora sexta pro

stus, quare te

in morte Do

ne illi crucifige

tionis, cum discipu

Deo laudes exhib

ti voluit, propter

Natiuitate dilecto, q

Defecit in salutar

Benedicam Dm

ple, quia dignatus

etiam hora Ad de

deprecari debem

luc per humilitat

cium Sexte, statu

rarum, in prima

In sexta cosumma

re. In tertia mag

dicant verba hy

mittuntur. In ch

in psal. Deus in

me. In separa me

tionis incipimus

tandem loco & p

dicit secundus

tius psalm. Re

ter tribue, & vi

mortuus erat p

Ad profectum

gem pone mil

quiram eam s

correctionis.

ens, Saluum fac Regem. & oremus pro Pōtifice nostro, & pro
 omnibus uiuis, dicens, Saluū fac populū tuum, &c. Et pro de-
 functis, dicens, Oremus pro fidelibus defunctis. Sequitur etiā,
 Miserere mei Deus, pro his qui sunt in grauioribus peccatis, si-
 cut præcellit dominica oratio, pro his qui sunt in quotidianis.
 Est hoc surg. & opilio, siue sacerdos, & omnibus prostratis ma-
 nentibus, orat pro vniuersis, de quo dictum est sub prima.

SV MMA.

Sexta ad quid instituta.

Dei dilectione quanto quis magis rapitur, tanto à terrenis deficit.

De Sexta. CAP. VII.

Hora sexta pro nobis crucifixus, & clauis cōfixus est Chri-
 stus, quare tenebræ super omnem terrā factæ sunt, vt Sol
 in morte Domini sui lugēs, se quasi nigris tegetet vestib?
 ne illū crucifigētibz lumē præberet. Hac etiā hora, in die Ascē-
 sionis, cum discipulis discubuit, merito ergo ecclesia illa hora
 Deo laudes exhibet, gratias ei agens, quia pro ipsa Christus pa-
 ti voluit, propter quod ipsum diligit vehemēter. Vnde in Car.
 Nātiuitate dilecto, quia amore lāgueo, & ob hoc tūc dicitur Psal.
 Defecit in subitari tuo anima mea, &c. dicitur etiā respōsoriū,
 Benedicam Dñm in oī tēpore, semper laus eius in ore meo, sup
 pie, quia dignatus est pati pro me. i. pro salute anime meæ. Hac
 etiā hora Adā de Paradiso eiectus est. Recte ergo illa hora Deū
 deprecari debemus, vt vnde ille propter superbā eiectus est, illi
 deprecari debemus, & bonam operationē redeamus. Sane offi-
 cium sextæ, statui tēporis respōdet, sicut & officia aliarum ho-
 rarum, in prima nanque hora est inchoatio. In tertia profectus.
 In sexta cōsummario, secundū quod Sol in prima incipit lucē-
 re. In tertia magis calet. In sexta est in summo seruore, quod in
 dicant verba hymnorum, quæ in ipsis horis, & etiā in nona præ-
 mittuntur. Inchoationi respondent verba q̄ dicuntur ad primā
 in psal. Deus in noīe tuo saluum me fac, & in virtute tua libera
 me. i. separa me à Cyphæis. In principio nanq; nostræ conuer-
 sionis incipimus à malo separari, vnde ibi merito petimus, qui
 tandē loco & præmio separati sumus. Ad idem pertinet, quod
 dicit secundus psal. Vtinam dirigantur viæ meæ, & q̄ dicit ter-
 tius psalm⁹, Retribue seruo tuo, quod exponitur, id est, frequē-
 ter tribue, & vbi dicit, Viuifica me, &c. supplendū est, qui præ-
 mortuus erat per peccatum, vnde petit per gratiam iustificari.
 Ad profectum pertinet, quod dicitur in principio tertiæ, Le-
 gem pone mihi domine, viam iustificationum tuarum, & ex-
 quiram eam semper. Sibi enim posito in via petit dari legem
 correctionis. Ad consummationem pertinet, quod dicitur

Act. 1.

Cant. 5.

Psal. 8.

Psal. 33.

Gen. 4.

Psa. 118

Hh 4

in principio sextæ, Defecit in saluari tuo anima mea posita in saluari tuo, defecit à terrenitate, vel defecit in saluari tuo. i. anima mea tendens in salutare tuū, defecit in terrenitate. † Quāto enim qui magis tendit in dilectionē Dei, tantō magis defecit à terrenis, & quasi prae nimio desiderio languet. Iuxta illud Cant. 2. Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore languet. Per flores quidē, initia bonorum operum, per mala, perfectio accipitur, quæ etiā alios accendens quodammodo consolatur, non tamen hic plenam recipit consolationē, sed potius affligitur ex dilectione. Vnde sequitur. Defecerunt oculi mei in eloquiū tuum, & in verbum tuum supersperaui. Et in secunda parte, Quomodo dilexi legē tuam Domine. Et in tertia, Oculi mei defecerūt, in saluari tuo anima mea, quoniā exaudisti, &c. Ad hanc perfectionem pertinet responsoriū: Benedicā Dominū: & versiculus, Dominus regit. Nā sicut habet alia translatio Dominus pascit me: nihil mihi deerit in loco, pascuā, ibi me collocauit. i. Dominus est pastor meus, in quo sum totus & sufficiens. Vnde sequitur. Et nihil mihi deerit, spiritualē enim substantiam credit à Deo sibi cōferendam, qui iam scit se esse collocatum in loco pascuæ, vbi fideles in fide plenius corroborantur. Vnde dicit, Ibi me collocauit. Quē enim Dominus pascit in aduentu spiritus sancti, eundē regit. i. in bonis operibus facit eū delectari, & per rectū iter ducit ad tutissimā ciuitatē Hierusalem, tali nihil deest, teste Apost. q. dicit, Omnia in eo possum, qui me confortat. Dicit autem quandoque capitulum illud, Alter alterius onera portate, ad Galat. 6. Quandoque illud, Nolite conformari huius seculo. Roma. 12. cap.

SVM MA.

- 1 Nona, quorū instituta, & eius forma.
- 2 Temporis status, insinuat virtutum statum.
- 3 Responsoria dominicarum in Tertia, Sexta, & Nona, conuenienter respondent responsoriis ferialibus.

De Nona. CAP. VIII.

Hora nona Christus clamans emisit spiritum. † Mori enim voluit pro homine illa hora, in qua homo de Paradiso expulsus est. Et in eadem hora per mulierem & lignum redemit, quos per mulierem & lignum deceperat hostis, vt ars autē artē falleret, & medelam ferret, vnde hostis lacerat. In eadem quoq; hora miles latus Christi aperuit, ex quo duo nostrę saluationis sacramenta, scilicet aquā baptismi, & sanguinem nostrę redemptionis nobis eduxit, & velum templi scissum est, & monumenta aperta sunt. Eadē hora inferna penetrans inextricabiles tartari tenebras cōfringens, serasq; eius cōminuēs, captiuitatē san

Phil. 2.

IOAN. 19.

mea posita
 iurari tuo. a.
 penitate. Quā
 o magis de-
 et. Iuxta illud
 ia amore lan-
 er maia, pete
 modo confo-
 sed pot. us al
 ot ocul. mei in
 Et in secunda
 in tertia, Oculi
 exaud. ih. &c.
 ed. cā Domi-
 alia translatio
 euz, ibi me
 rorus & suf-
 alē enim sub
 ut se esse col-
 corrobora-
 nus pascit in
 bus facit cū
 ē Hierula-
 possum, qui
 illud, Alter
 lud, Nolite

uenienter ref

Mori enim
 paradiso ex-
 gnium rede-
 vras autē
 In eadem
 postre. sua
 em nostrā
 it, & monu-
 xtricabiles
 capuitatē
 ian

sanctorum secū trāsuexit ad celos, igneaque rōphea submota
 antiquū incolā in Paradiso rest. tuit. Eadē etiā hora cœtus apo-
 stolorū ad orandū cōuenire consuevit, & Pe. & Io. ascende-
 bāt in templum causa orationis. Petrus quoque eadē hora ascen-
 dit in cenaculum, oraturus quādo raptus est in extasim: & lin-
 teolū plenū reptilib. de celo ante se dimitti vidit aud. ēs, Petre
 maſta & māduca. Merito igitur propter has prærogatiuas hac
 hora Deū ecclesia laudat, dicens Psal. Mirabilia, &c. inſorium,
 Redime me Domine: orans pro sua redēptione, nē oblita esse
 videatur q̄ tali hora redēpta est. † Illud autē considerandum est
 quod in hora nona iam Sol declinauit à cœtro, status ergo tē-
 poris innuit statum virtutum, innuit enim feruorem virtutum
 in quo animus prius erat, propter tentationes esse tepefactum.
 Nam vt ait Beatus Greg. Vicia nos tentant, virtutes nos humi-
 liant. Cū enim vir perfectus cēatur ab altitudine intimi gau-
 dij, descendit ad cōsiderandū suā fragilitatē, & ad videndum,
 q̄ facilis sit ad casum, vt patet in Apostolo, qui dicebat, Ne ma-
 gnitudo reuelationū extollat me. Gaudebat enim Paulus de
 reuelatione, dolebat de tēratione. Vnde ipse dicit, propter quōd
 ter dñm rogavi, &c. Nisi enim sibi molesta esset tentatio, nō ro-
 garet, vt tolleretur. Non est tamen sublata, quia per infirmitatē
 virtus, cui gaudij debetur, perficitur. Has tribulationes & an-
 gustias notat aliqui versus psalmorū nonæ, vt in j. parte. Tribu-
 latio & angustia, &c. Et in secūda, Multi qui persequuntur. Et
 in tertia, Erravi, &c. Ab eisdem petimus liberari in respōsorio,
 Redime me. i. fac vt effectum redēptionis tuæ, quæ facta est in
 sanguine tuo, sentiā in tribulationib. meis. Hoc idem est in ver
 su, Ab occultis meis munda me. i. repelle à me malam cogitatio-
 nem, & compesce suāforem, secundū Aug. † Et no. q̄ respon-
 soria dominicalia in trib. horis, scilicet tertia, sexta, & nona cō-
 uenienter rñ respōsorius ferialib. Nā in respōsorio feriali ad
 tertiam. i. sana animam meā, &c. Petitur sanitas vulnerum, quæ
 præterita peccata fecerunt, & in respōsorio dominicali, incli-
 na cor meum, &c. Et in versu, Auerte oculos meos, &c. Petitur
 cautela de futuris, quod fit in impletionē diuinorum manda-
 torū. Itē in feriali respōsorio se xij. Benedicam dominum, &c.
 Fit iugis diuinæ laudis promissio. In dominicali respōsorio.
 In æternum Domine, &c. fit promissus impletio, ibi enim pro-
 mittit se laudaturum, & hic laudat. In respōsorio verō feriali
 nonæ, Redime me domine, &c. Petitur redemptionis effectus,
 quo fit vt vis mentis id est, amor, sit directus ad Deum. Et in
 respōsorio dominicali, Clamui, & Promittitur effectus pe-
 dis, id est, amoris, scilicet clamor ad Deum, ex amore est

Act. 3.

Act. 10.

psal. 25.

2. Cor. 11.

psal. 18.

enim clamor cordis. In pluribus tñ ecclesiis sunt eadē, tam in
ferialibus, q̄ in dñcalibus. Et est notandum, q̄ versus qui dicū
tur in tertia, in sexta, & in nona neumam habēt, ad designādū
quod in nulla hora exprimere valemus gaudium & brauiū sem
perentim. Cap. tulum quoque dicitur. Oīa probate, Theſ
ſal. 5. c. & quandoque. Sicut in vno corpore multa membra ha
bemus, Roma. 1. c. cap.

SVMMA.

- 1 Vespere ad quid instituta quid referant. Et quot psalmis cōfici. n. 3.
- 2 Officiū diei sequentis, incipit à vespere, & cur ita.
- 4 Officiū matutinū & vespertinū, præferūt aliis, psalmorū numero.
- 5 Thymiana quid notet, Et à quo offerendum.
- 6 Maria canticum promissa Dei continet. Et eius expositio. nu. 7. Et
cur potius in vespere cantetur, quā alijs horis. nu. 8.
- 9 Lapides cur accedantur in vespere, maxime sub canticum Mariæ.
- 10 Officiū mortuorum, ad quid careat secundis vespere.
- 11 Religiosi collationē Completorio præmittunt. Et quē id ratione aut
exemplo.

De Vespere. CAP. I X.

IN hora vespertina significat ecclesia, primū t̄ aduēctum Dñi, 1
quā ruit, Vergēte mūdi vespere i. vltima ætate, de quo psallens
reddat gratias Deo, iuxta illud Apoſt. Nos sumus, i. quo finis
seculorū deuenērūt, de pcc. d. n. j. Si n. in fin. P̄i etatēā Christus
in vespere de cruce depositus fuit, eadē quoq; hora in æcna sa
cramentum corporis & sanguinis constituit, pedes discipulorū
lauit, discipulis eūbus in Emaus in habitu peregrini in fra
ctione panis se manifestauit. Merito, ergo ecclesia catholica
Christo in hac hora gratias agit. Eā tñ duplex mundi vespera,
prout in vj. parte sub Epiphania dicitur. Sanē, sicut fuit Richar
dus Episcopus Cremon. in intrali officiū diei sequentis inci
pit in vespere, quia vespertina sinaxis. i. hora, primū est officiū,
secundū Eldtr cōsuetudine in quaternario numero prout dic
tum est in proce. huius partis. Vnde vespertinū officiū à vespe
re stella nominatur, quæ in principio noctis oritur. Prætesea
licet ab initio mundi dies præcederet noctē, in noctē tñ dñice
resurrectionis nox cœpit præcedere diē, vt dicitur in vj. parte,
sūp̄ sabbarō sancto, in principio. Dicit autē ecclesia in hac hora
quāque psal. t̄ Primū propter quinquē Christi vulnera, qui pro
nobis obtulit sacrificiū in vespere mūdi. Secūdd, ad coriect. o
nē, vt v. delictis defleamus, & petamus veniā peccatorū, q̄ in die
per quāq; sensus corporis cōmittuntur, & ad nos intrāt, iuxta
illud Hier. Mors intrauit p̄ fenestras nostras. Quis em̄ est, qui
Her. 2. vespere cōcidat, capiatut. Tertiū, per ipsos quinque Psal. munit
se eccle

1. Ca. 10.
Ioz. 1.
Luc. 24.

se ecclesia contra
sinuat sicut coru
spera, de quo d. ctu
tabit vsque ad ma
occiderat peccato
lertitia, & propter
dim? Rurſus ſecul
propter rationem
vespertinū ma
psalmorum præte
vespere & mane ſe
tini, & vespertini
psalmi in vesperti
psalmi secundum
ro propter resurr
de Dei, quæ sequi
minus, ad hietam
tum verō ad sp̄ie
lem superamus.
re Dominum, p
quarior psalmi
promittit ecclesi
incitat, Lauda
tat, Laudate
Hierusalem die
Et sic de aliis
statim post psalm
capitulum, in q
non cantant. Q
gruum ordinem
dilectio, quæ pe
operatio, quā p
hymnum notat
id vico sequitur
uocat. Qui ver
loco responſor
post lectionem
tamen exultat
fuit vtrumque
ad notandum
tationi per pr
responſorum
tur responſor

te ecclesia contra nocturnales tribulationes. Hec enim hora in
 sinuar fletum eorum, quib. occidit Sol iustitiae, & ita sunt in ve-
 spera, de quo dictum est. Ad vesperam demorabitur fletus, qui du-
 rabit usque ad matutinum. i. quousque Sol fidelib. orietur, qui
 occiderat peccatorib. secundum quod legitur. Et ad matutinum
 laetitia, & propter easdem etiam causas peccatus quinq; digitis tu-
 dum. Rursus seculares dicunt quinq; psal. religiosi vero quatuor
 propter rationem tangenda in parte sub tit. de aduentu. Et nota
 quod vespertinum matutinumque officium ceteris horis in numero
 psalmorum praefertur, eo quod in senaria operum distinctione,
 vespere & mane solummodo memorantur, & in veteri lege matu-
 rini, & vespertini officij antiquitas commendatur. Quinq; ergo
 psalmi in vespertinis hebdomadae officiis dicuntur, & cantantur
 psalmi secundum materiam diei, ut ecce in septima die. Sin sabba-
 to propter resurrectionem, quae sequitur, agimus devictoria, & lau-
 de Dei, quae sequitur victoriam, unde in 1. psal. f. Benedictus Do-
 minus, ad litteram agitur de victoria David contra Goliath, qua-
 tum vero ad spirituale sensum de victoria nostra, qua diabo-
 lum superamus. quia ergo post victoriam nihil restat nisi lauda-
 re Dominum, per quem victoriam habemus, ideo sequuntur
 quatuor psalmi, qui sunt de laude. In primo enim laudem
 promittit ecclesia, Exaltabo te domine. In secundo seipsam
 incitat, Lauda anima mea Dominum. In tertio alios inci-
 tat, Laudate Dominum. In quarto congratulatur celesti
 Hierusalem dicens; Lauda Hierusalem Dominum, &c.
 Et sic de aliis feriis & psalmis. In quibusdam Ecclesiis
 statim post psalm. sequitur hymnus, & post hymnum lectio siue
 capitulum, in quibusdam econverso, & in quibusdam hymnum
 non cantant. Qui post psalmos immediate hymnum cantant, eo
 gruum ordinem servare videntur, quoniam primo est in corde
 dilectio, quae per antiphonam designatur, deinde sequitur bona
 operatio, quae psalmus designat postea mentis exultatio, quae per
 hymnum notatur. Sed quia exultatio saepe negligentiam parit,
 idcirco sequitur lectio seu capitulum, quae hominem ad cor re-
 vocat. Qui vero lectionem hymno praeposunt, volunt hymnum
 loco responsorii obtineri. Unde cum in festiuitatibus responsorium
 post lectionem cantatur, hymnum praetermittunt. Ad maiorem
 tamen exultationem, notandum est, quod in quibusdam Eccle-
 siis utrumque cantatur, & tunc responsorium praecedit hymnum,
 ad notandum, quod tunc maxime respondere debemus exhor-
 tationi per praecedens capitulum factae, post quod statim sequitur
 responsorium. Tamen generale est, quod quandocunque canta-
 tur responsorium, praecedere debet lectio, cui respondere debet.

Psal. 29.

Te. 17.

Qui

Qui verò hymnū non cantant, illud attendere videntur, q̄ can-
tum B. Mariæ sequitur, quod excludit respōsoriū, cuius locū
tenet hymnus. Nā si canticū Zachariæ in laudib. matutinis ex-
cludit respōsorium, multo magis canticum B. Mariæ virginis ex-
cludere debere videtur in vesperis. Et not. q̄ ad vesp̄as dicitur
ad capitulum Benedictus Deus & pater. 2. ad Cor. 1. & illud: Do-
minus autē dirigat. 2. ad Thess. 3. Post hymnum sequitur versicu-
lus videlicet in sabbato: Vespertina oratio, &c. In aliis dieb.
Dirigatur domine, & uterque versus vespertinum tempus desi-
gnat, in quo cantatur: quod sonant verba illa, quæ in psalmo se-
cuntur, Eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum.
Optat enim, vt oratio dirigatur ad Dominum, quod de veteri
testamento tractum est: vbi habetur, quod hora vespertina sa-
cerdos intrabat sanctum tabernaculum vel templū, vt offer-
ret thymiama super altare incensificur mane intrabat, vt offer-
ret incensum. Hoc thymiama, significat suauitatem odoris. Hinc
habet consuetudo, vt dū dicitur versiculus, sacerdos rurificet
altare ad implendum iuge sacrificium: sic enim fiebat in lege, in
quo d. 10 agni offerebantur: vnus manē, & alter sero: & hic pin-
gitur, ad notandum quod vis charitatis crescit: idē ergo ruri-
ficatur, vt simus semper boni odor Deo proficiendo in scien-
tia, & doctrina: & etiam quia propter promissiones Dei debem⁹
tētes esse, vt simus ei boni odoris: Vel idē in vesperis & matu-
ris post psalmos & lectionem, dum versus dicitur, incensatur:
ad notandum, quod nemo potest bonum odorem Deo redde-
re, vel bonum exemplum operandi aliis dare, quod per incen-
sum significatur, nisi prius in Dei seruitio operetur: quod per
psalmos. & alios doceat, quod per lectionē notatur. Vide mos
iudeorum, q̄ in præcipuis festiuitatib. antiphona ad Magnificat,
& Benedictus, ter dicitur, siue tones canēdo protellatur: donec
omnis populus, qui interest, incensi repleatur odore. Et vltimū
dicunt cum neuma: voce quidem non significatiua, prout dictū
est in prog. huius par. Sacerdos autem, qui maior est in Ecclesi-
a, sicut vult quicum tenet Aaron, debet incensum offerre: vt sit
vniuersa sempiternū corā Dño, & suauis fragrans odor. Iuxta
illud. Dirigatur Domine ad te oratio mea, sicut incensum in cō-
spiciet. De hoc dictū est, sub laudib. matutinis. Dicitur ergo
in vesp̄is versiculus exhortationis. S. vt excitet pigros ad intel-
ligentiam promiss. Dei, quæ continentur in canticis illis beatæ
M. Magna fiat anima mea, &c. quod est Luc. 1. c. Prima pro-
phetia. 2. c. 2. c. 3. c. 4. c. 5. c. 6. c. 7. c. 8. c. 9. c. 10. c. 11. c. 12. c. 13. c. 14. c. 15. c. 16. c. 17. c. 18. c. 19. c. 20. c. 21. c. 22. c. 23. c. 24. c. 25. c. 26. c. 27. c. 28. c. 29. c. 30. c. 31. c. 32. c. 33. c. 34. c. 35. c. 36. c. 37. c. 38. c. 39. c. 40. c. 41. c. 42. c. 43. c. 44. c. 45. c. 46. c. 47. c. 48. c. 49. c. 50. c. 51. c. 52. c. 53. c. 54. c. 55. c. 56. c. 57. c. 58. c. 59. c. 60. c. 61. c. 62. c. 63. c. 64. c. 65. c. 66. c. 67. c. 68. c. 69. c. 70. c. 71. c. 72. c. 73. c. 74. c. 75. c. 76. c. 77. c. 78. c. 79. c. 80. c. 81. c. 82. c. 83. c. 84. c. 85. c. 86. c. 87. c. 88. c. 89. c. 90. c. 91. c. 92. c. 93. c. 94. c. 95. c. 96. c. 97. c. 98. c. 99. c. 100. c. 101. c. 102. c. 103. c. 104. c. 105. c. 106. c. 107. c. 108. c. 109. c. 110. c. 111. c. 112. c. 113. c. 114. c. 115. c. 116. c. 117. c. 118. c. 119. c. 120. c. 121. c. 122. c. 123. c. 124. c. 125. c. 126. c. 127. c. 128. c. 129. c. 130. c. 131. c. 132. c. 133. c. 134. c. 135. c. 136. c. 137. c. 138. c. 139. c. 140. c. 141. c. 142. c. 143. c. 144. c. 145. c. 146. c. 147. c. 148. c. 149. c. 150. c. 151. c. 152. c. 153. c. 154. c. 155. c. 156. c. 157. c. 158. c. 159. c. 160. c. 161. c. 162. c. 163. c. 164. c. 165. c. 166. c. 167. c. 168. c. 169. c. 170. c. 171. c. 172. c. 173. c. 174. c. 175. c. 176. c. 177. c. 178. c. 179. c. 180. c. 181. c. 182. c. 183. c. 184. c. 185. c. 186. c. 187. c. 188. c. 189. c. 190. c. 191. c. 192. c. 193. c. 194. c. 195. c. 196. c. 197. c. 198. c. 199. c. 200. c. 201. c. 202. c. 203. c. 204. c. 205. c. 206. c. 207. c. 208. c. 209. c. 210. c. 211. c. 212. c. 213. c. 214. c. 215. c. 216. c. 217. c. 218. c. 219. c. 220. c. 221. c. 222. c. 223. c. 224. c. 225. c. 226. c. 227. c. 228. c. 229. c. 230. c. 231. c. 232. c. 233. c. 234. c. 235. c. 236. c. 237. c. 238. c. 239. c. 240. c. 241. c. 242. c. 243. c. 244. c. 245. c. 246. c. 247. c. 248. c. 249. c. 250. c. 251. c. 252. c. 253. c. 254. c. 255. c. 256. c. 257. c. 258. c. 259. c. 260. c. 261. c. 262. c. 263. c. 264. c. 265. c. 266. c. 267. c. 268. c. 269. c. 270. c. 271. c. 272. c. 273. c. 274. c. 275. c. 276. c. 277. c. 278. c. 279. c. 280. c. 281. c. 282. c. 283. c. 284. c. 285. c. 286. c. 287. c. 288. c. 289. c. 290. c. 291. c. 292. c. 293. c. 294. c. 295. c. 296. c. 297. c. 298. c. 299. c. 300. c. 301. c. 302. c. 303. c. 304. c. 305. c. 306. c. 307. c. 308. c. 309. c. 310. c. 311. c. 312. c. 313. c. 314. c. 315. c. 316. c. 317. c. 318. c. 319. c. 320. c. 321. c. 322. c. 323. c. 324. c. 325. c. 326. c. 327. c. 328. c. 329. c. 330. c. 331. c. 332. c. 333. c. 334. c. 335. c. 336. c. 337. c. 338. c. 339. c. 340. c. 341. c. 342. c. 343. c. 344. c. 345. c. 346. c. 347. c. 348. c. 349. c. 350. c. 351. c. 352. c. 353. c. 354. c. 355. c. 356. c. 357. c. 358. c. 359. c. 360. c. 361. c. 362. c. 363. c. 364. c. 365. c. 366. c. 367. c. 368. c. 369. c. 370. c. 371. c. 372. c. 373. c. 374. c. 375. c. 376. c. 377. c. 378. c. 379. c. 380. c. 381. c. 382. c. 383. c. 384. c. 385. c. 386. c. 387. c. 388. c. 389. c. 390. c. 391. c. 392. c. 393. c. 394. c. 395. c. 396. c. 397. c. 398. c. 399. c. 400. c. 401. c. 402. c. 403. c. 404. c. 405. c. 406. c. 407. c. 408. c. 409. c. 410. c. 411. c. 412. c. 413. c. 414. c. 415. c. 416. c. 417. c. 418. c. 419. c. 420. c. 421. c. 422. c. 423. c. 424. c. 425. c. 426. c. 427. c. 428. c. 429. c. 430. c. 431. c. 432. c. 433. c. 434. c. 435. c. 436. c. 437. c. 438. c. 439. c. 440. c. 441. c. 442. c. 443. c. 444. c. 445. c. 446. c. 447. c. 448. c. 449. c. 450. c. 451. c. 452. c. 453. c. 454. c. 455. c. 456. c. 457. c. 458. c

est, de fructu vētrici
B. Virgine quod no
diz suz. Et per hoc
paradisum. Ideo a
tior dominice inces
cedat, & in doctrina
Dei. Cū enim in
Opera, si diligente
seruantia castitati
tionis imitatione
uebit fauor huma
nitatis, non tēpo
nia desperatio. No
pus, qā cū B. Virg
de hoc mihi, vt ve
mota fuit humani
gnificati anima m
humilitatem anci
& non dicit respe
praualete corpori
quia deus superbi
taria pœnarum im
nos mouebit immo
dixit iudeis nosse
de sedē. Nō tam
miles. In hoc. a. c.
filij dei incarnati
tauit humiles, ad
excitetur, non de
quia miserico
eum. Bēda + dic
tio vespertino cr
vespertino quā
disiū singulari
per hoc fit incan
uo. Tertiū, quia
popis lucere cep
ificium, in intr
per diem variis
res noslis tem
perhum vel i
tum hoc precit
(Quindū, quia

est, de fructu v̄tris tui ponā super sedē tuā, & hæc impleta est in B. Virgine quod notatur in cātico suo ibi, Recordatus misencor diaz suz. Et per hoc ergo certi sumus, q̄ dabit nobis vltimam. paradisum. Idē autē cāticum ipsū quotidie dicitur, vt frequē tior dominicę incarnationis memoria animas fidelium in opere Dei, & in doctrina se exercentiū ad deuotionē operis incipit de cedat. Cū enim in cātico ipso notētur cogitationes, sicut in psal. Opera, si diligenter B. Marię actus & dicta sēpē recolimus, ob seruancia castitatis & virtus operationis semper ad ipsius opera tionis imitationem perseverabunt in nobis. Nec etiam nos mouebit fauor humanus indebitus, non tēporaliū immoderatus ap petitus, non tēporalis affectio, nō de impetranda cōmissorū ve nia desperatio. Nempe non nos mouebit indebitus fauor huma 248 nia desperatio. Nempe non nos mouebit indebitus fauor huma nus, q̄ cū B. Virgo commēdaretur à beata Elisabeth, dicitur, Vn de hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me, &c. non ipsa mota fuit humano fauore, sed seruans humilitatē clamauit, Ma gnificat anima mea dominum, & tandem adiecit, Quia respexit humilitatem ancillę suę. Et nō. quod dicit respexit humilitatē, & non dicit respexit virginitatem, inuens, mentis virginitatem praualete corporis integritati. Iterum, idē dixit humilitatem, Iacob. 4. quia deus superbis resistit, eosque à beatorum sorte secernens p varia poenarum loca, pro peccatorum impietate dispergit. Non nos mouebit immoderatus tēporaliū appetitus, quia sic at ipse dixit iudex noster Diuites dimisit inanes, & Deposuit potentes de sedē. Non tēporalis afflictio nos mouebit, deus exaltat hu miles. In hoc. n. cātico exemplo humilitatis eius reformatur, & filij dei incarnatio, per quam deposuit potentes de sede, & exal tauit humiles, ad memoriam reducitur, vt fidei nostrę deuotio excitetur, non desperatio de commissorum impetranda venia, quia misericordia eius à progenie in progenies transibit, vt in offi cio vespertino canitur cāticum B. Marię virginis, & potius in vespertino quā in aliis officiis. Primò, quia in ipsa vespere mun di, suo singulari assensu mundo succurrit perditio. Secūdo, quia per hoc fit incarnationis in vespera mundi factę iugis recorda tio. Tertiò, quia ipsa est stella maris, quę in huius mundi vespere nobis lucere cepit, sicut vespera stella, de qua dicitur vespertinu officium, in initio noctis lucere incipit. Quarto, vt mens nostra per diem variis fatigata cogitationib. imminente quę et s. scrib et noctis tempore, recolendo dicta Dei genitricis, quę equid lu perfluum vel nocium diuturna euagatio contraxerit totum hoc precibus & lachrymis ea intercedente mandetur. Quintò, quia virgo portauit Dominum in vespera maris.

Rursus

Mat. 13.

1. Co. 15.

Pursus canitur in sexta laude. quia Dominus in sexta ætate venit, sicut & canticū Simeonist in septima propter septimā ætatē quiescentis: prout tactū est sub laudib. matutinis. Cæterum hoc canticū exultatio laborantium, quorū spiritus exultat in domino, quia fecit eis magna, qui potēs est: cuius misericordia est in secula. Ob hæc Exultationē representandā lapades accenduntur in vesp̄is: vel p hoc cāico principaliter accēdūt, eō q de Euan gelio est: vel vt nos de numero adoleſcētulum & quinq; pruden tum, curramus cum lapadib. bonorū operū in odorē vnguento rum B. Virginis, intrātes cū ea in gaudiū Dñi nostri. Et quia opera nostra nō sunt in lapadib. radiātia; nisi fuerint charitate informata, ideo canticū clauditur ab antiphona, per quam chari tas designatur. Recitata antiphona, in profectis dieb. prosternit se Ecclesia, in oratione, prolixius orans, quā in aliis officiis: quia specialiter orat pro his, quib. occidit Sol iustitiæ: licet & pro aliis oret, & faciat ea quæ dicta sunt superius sub titulo de tertia, vbi de precib. agitur. In solennib. verō dieb. statim dicitur colle cta, & quasi stantes oramus. De quo, & in quib. officiū vesperti num cum hora prima conueniat, ibi etiam dictum est. Mortuo rum officium incipit à vesp̄is: non tamē habet secundas vesp̄e ras: ad notandū, quod hoc officium finē habebit, quando animæ saluandorum ab omni pœna liberatæ æterna beatitudine fruen tur. Sed sancti, de quorum glorificatione in anima iam certa est Ecclesia, primas & secundas vesp̄as habēt, si in festo eorum no uem lectiones dicātur. Primas enim habent, pro glorificatione animæ iam præcepta. Secundas, pro glorificatione corporis, quā habebant, quæ nunquam finem habebit. Si verō habent tantum tres lectiones, primas vesp̄as habent tantummodo, non quia & ipsi duplicem stolam habituri nō sint: cum hoc omnibus electis conueniat: sed Ecclesia, ad ostendendum differentiā præmiorum illis & istis debitorum, magis solennizat pro illis, de quorum ma iorib. meritis sibi per miracula vel per alia documenta constar: quantum ad plenum certa esse non possit. Nam stella disert in claritate à stella. Vnde August. ait in sermone de B. Stephano. Cū pretiosa sit mors sanctorum, quid distare inter martyres potest præcipuus esse videtur, qui primus est. Aliquando tamen in vesp̄is præcedentibus dicitur solummodo antiphona, & colle cta de festo sequenti: prout dicitur sub vigilia natalis. Postre mō notandum est, quod religiosi ante completorium præmit tunt collationem, quæ à sanctis patribus originem traxit, qui dictis vesp̄is conuenire, & de scripturis sacris con ferte solebant: ad instar operariorum, ad recreationem adin uentam confabulantium: ideoque tunc vitas vel collationes patrum,

patrū, & his simili nem, legunt, & er

- 1 Completorium
- 2 Item vnde di
- 2 Completorium offi
- 3 Completorium
- 4 Psalmus, Qui
- 5 Psalmi, In te
- 6 Psalmos au del
- 7 Symeonis cant
- 8 Horarū canon
- 10 Symbolum A
- 11 Officia diurna
- 12 Psalmi quinqu
- pletorio poti
- 13 Numerus vna
- De

N hora t com
ho: a languin
chro positum
hora Ecclesia
riam æterni gau
ro in illa hora,
raus retr, but o
gaudium. Dicit
communis vlti
sario pro corp
etiam signific
cipit præter m
& c. Quia enim
possibile est, q
& quia sæpe
Inde est, quod
& c. Præterea,
re se debet in
culator sui el
verbis iudica
culpam agnos
finem, in pr
mus, ipsi nos
camus diuin
meum inter

patrū, & his similia, q̄ potius sunt ad recreationē & delectationem, legunt, & eruditiores, si dubium occurrerit, interrogant.

S V M M A.

- 1 Completoriū, cur, aut qua significatione, admonitionē & insistant.
- Item vnde dicatur.
- 2 Completoriū officium, incipit a Psalmo, Conuertere nos, & cur ita.
- 3 Completorium, quatuor psalmis constat.
- 4 Psalmus, Qui habitat, dicitur contra nocturnas tentationes.
- 5 Psalmi, In te Domine speravi, quare dicuntur tantum sex versus.
- 6 Psalmos ap̄ debeat hymnus sequi in completorio.
- 7 Symeonis canticum cur cantetur in completorio.
- 8 Horarū canonicarū partes oēs. 9 Preces cur dicantur in cōpletoria.
- 10 Symbolum Apostolorum, cur dicatur in prima & completorio.
- 11 Officia diurna, in psalmis non variantur, nocturna sic. Et cur ita.
- 12 Psalmi quinque, cur in prima, & versus, In manus tuas, &c. in Cōpletorio potius, quā in alijs horis penitentur.
- 13 Numerus vnderarius, quid signet.

De Completorio.

CAP. X.

IN hora t̄ completorij Christus orauit patrē. Eadem quoque hora sanguineas guttas sudauit, & etiā corpus eius in sepulchro positum fuit, & custodes deputati. Merito igitur in hac hora Ecclesia Deo laudes & gratias ait. Illam etiam in memoriam eterni gaudij celebrat. Nam completo electorum numero in illa hora, complebitur gaudium electorum in die generalis retributionis. Et inde est quod completorium significat gaudium. Dicitur autem completorium, quia in eo completur communis vsus locutionis cibi & potus, & aliorum, quæ necessario pro corporis sustentatione sumuntur, & secundum hoc etiam significat finem vitæ præsentis. † Sanè, hoc officium incipit præter morem aliorum officiorum. Conuertere nos Deus, &c. Quia enim quasi tota die psalmodiæ insistimus, & penè impossibile est, quin aliquem puluerem superbiæ contraxerimus, & quia sæpe erramus, iuxta illud, Erraui sicut ouis, quæ perit. Inde est, quod nos humiliantes dicimus, Conuertere nos Deus, &c. Præterea, quilibet quantūlibet perfectus & bonus, æstima-
 re se debet imperfectū suē insipientem, iuxta illud, Iustus accusator sui est, idē dicit sacerdos, Conuertere nos, &c. Et in his verbis iudicans se peruersum. Bonarum quippē mentiū est, ubi culpam agnoscere, ubi culpa non est. v. dist. ad eius. de pœ. d. ii. si enim, in prin. Nam & si dixerimus, quod peccatum non habemus, ipsi nos seducimus. Hinc est, q̄ etiam consequenter inuocamus diuinum adiutorium dicentes, Deus in adiutorium meum intende, vt Conuertere nos, referatur ad præterita mala toll. 2.

rollenda: & Deus in adiutorium ad bona opera futura faciēda: quia sine Dei adiutorio quicquā boni facere nō valemus: quia verò totū ad laudē trinitatis faciendū est, idēd sequitur, Gloria patri. Rursus incipientes per, Conuerte nos deus salutaris noster, oramus, vt nos à malis conuertat: & iram suam à nobis auertat, & quia menta nostra non sufficiunt, eius adiutoriū postulamus, dicentes, Deus in adiutoriū, &c. Dicuntur autē quatuor psalmi ad obtinendam remissionem peccatorū, quā committimus dum sumus in hoc corpore, ex quatuor elementis, & ex quatuor humoribus, vel cōplexionibus composito. extra de celeb. missa. in quadā. seu quia corpus ipsū ex his compositum contra pericula & phantasmata noctis munimus, & deo cōmendamus, ideoq; tunc dī, In manus tuas Domine cōmendo spiritū meū, & Custodi nos, &c. Et incipit ecclesia, à voce perfectionis, dicens, Cum inuocarē, exaudiuit me; &c. hoc enim perfectorum est. Sed quia perfecti se debent reputare imperfectos. extra de purg. can. accepimus. de pœ. d. ij. si enim. prope princ. Iuxta illud Iob, Etiam si simplex fuero, hoc ignorat anima mea, idēd sequitur in codē psal. Miserere mei, supple Domine, & exaudi orationē meā, quod est dicere imperfectorū. Postea aliis admonitis ad bonum, facit in eodem psalmo mentionem de pace æterna ibi, In pace in idipsum, i. quē est inuaria bilis, quam pacē semper in memoria debemus habere, & maxime, dum corpus quiescere debet in lecto, mens debet quiescere in Deo, debet etiam quiescere in spe. Vnde sequitur secūdus psal. In te Dñe speraui, &c. Sed quia spes nō est sine timore, aliter enim præsumptio esset, idēd sequitur tertius psal. de tēratione, s. Qui habitat ī adiutorio altissimi, &c. in quo deus promittit liberare ecclesiam. Diabolus enim est quasi fur de nocte incedens, & idēd noctē imminente, dicit ecclesia illum psalmū, contra nocturnas tentationes. Dicitur ergo ille psalmus, vt à quatuor tentationibus liberemur, s. à timore nocturno, à sagitta volante in die, à negotio perambulante in tenebris, ab incur su, & dæmonio meridiano, i. ab incurrente dæmonio. Prima, est leuis & occulta. Secunda, est leuis & manifesta. Tertia, grauis & occulta. Quarta, grauis & manifesta. In quinto verò psal. scilicet, Ecce nunc benedicite dñm, &c. benedicite Ecclesia deum, pro liberatione tentationum nocturnalium ibi, In noctibus extollite manus vestras in sancta, & benedicite Domino. Dicit enim Aug. super hūc psalmum, Nox, res tristis est, dies læta est. Ergo per noctem intelligitur aduersitas, per diem prosperitas. in aduersitate benedicendus est Dominus, sicut & in prosperitate, exemplo Iob, qui amissis

Iob 9.

Psal. 4.

Iob. 1.

filijs

filijs & rebus omni
lis, &c. sit nomen D
nedicite Dominu
dō lex versūs illi
in æternum: &c.
versum, videlicet,
meum: lex ætate
tur. Rectē ergo lex
rio cantamus, vt
m^o, sicut habet fū
Deus, pietatis: co
bra quiescant, &c.
& diuinitas rigila
dam Ecclesijs sta
tione, quia per b
nem absque omni
seunt ab hac vita
hymnum, quā
in quibus compl
perfecti, qui per
tationem, quā p
lum prætēritū
seuerandum in b
equo. In alijs aut
nunt antiphona
nem B. Ignati, &
sis statim post
lectio, siue cap
ne, &c. Vel aliō.
Postea adueni
nocturnis tribu
prout in proc.
cunt verticalum
est ad doctrinā
bi & potus, ver
tur, referenda
post completor
Tu autem in n
officio ante om
brij, &c. ne ord
in hoc etiam
xit, Præuen
fecit, quod

filiis & rebus omnib. dicebat Dominus dedit Dominus ab-
 soluit, &c. sit nomen Domini benedictum. Vnde & hic dicitur: Be-
 nedicite Dominum. † Sed quaeritur, quare dicuntur tantummo-
 do sex versus illius Psalmi: Ante Domine speravi, nō confundar
 in aeternum: Respondetur, ideo, quia Dominus dicens: sextū
 versum, videlicet, In manus tuas Domine, commendo spiritū
 meum: sexta aetate mundi, sextoque die carne obijt, vt iā dice-
 tur. Recte ergo sex versus tantum eiusdem psalmi in completo-
 rio cantamus, vt in hac sexta aetate, in qua per eum redēpti su-
 mus, sicut habet finis vltimi versus ibi: Redemisti me Domine,
 Deus veritatis: conformemur dormitioni eius: vt scilicet, mē-
 bra quiescant, & cor vigilet. Sicut caro eius in sepulchro quie-
 uit, & diuinitas vigilauit. † Notandum autem est, quod in quibus-
 dam Ecclesiis statim post psalmos dicitur hymnus, ea forte ra-
 tione, quia per bonam operationem peruenitur ad exultatio-
 nem absque omnis purgationis medio, ab his, qui purgati tran-
 seunt ab hac vita: alia etiam ratio iam dicitur. Et sic prius dicitur
 hymnum, quā capitulum, ad ostendendum mysticē, quod illi
 in quibus completa sunt significatione praecedentium laudū, seu
 perfecti, qui per completorium significantur, praenuntiant exhor-
 tationem, quae per capitulum significantur. Nec tamen capitu-
 lum praetermittunt, quia his semper utilis est exhortatio ad per-
 seuerandum in bono, quia nec nocet admissio subducere calcar
 equo. In aliis autē Ecclesiis inter psalmum & hymnum, interpo-
 nunt antiphonam, vel alleluia. Ia per antiphonam sequentes ordi-
 nem B. Ignatii, de quo in proce. dictum est. In aliis verō Eccle-
 siis statim post psalmum & antiphonam, vel alleluia, sequitur
 lectio, siue capitulum cum responsorio, in manus tuas Domi-
 ne, &c. Vel aliud, quia vt dicitur in omni officio dici debet lectio.
 Postea adiciunt hymnum, Te lucis, &c. in quo opor-
 tet protegi in nocturnis tribulationibus. Alij verō non dicunt lectionem,
 prout in proce. huius partis dictum est, statim post psalmum di-
 cunt versiculum, tum quia tempus illud dormitionis, non aptū
 est ad doctrinam, tum quia post completorium, non solum ci-
 bi & potus, verū etiam doctrinam, quae per lectionem significa-
 tur, referenda non est. Hinc est quod statuit B. Benedictus, vt
 post completorium nemo loquatur. Dicitur autem capitulum,
 Tu autem in nobis es Domine. Hier. 14. cap. Religiosi in hoc
 officio ante omnia lectionem praemittunt, dicentes, Fratres, so-
 brij, &c. ne ordinem Eisdē excedere videantur, representantes
 in hoc etiam Mariam Magdalenam, de qua Dominus di-
 xit, Praenit ungere corpus meum in sepulchro, id est, hoc
 fecit, quod factura erat mortuo, si licuisset, ita & hac ie-

Matt. 14

atio, quasi vngit reddendo animas attentas ad vigilandū ante commendationem dormitionis. Post hymnum subiicitur versiculus, Custodi nos Domine. vel alius, q̄ notat totius officij effectum. Postulat enim Domini custodiam cōtra noctis pericula, & dicitur acuta voce, & cū neuma, ex quo excitati & memores facti ineffabilis gaudij, quod erit merces laboris nostri, canim⁹ canticum Simeonis, Nunc dimittis, &c. quod est Luc. 2. c. † Primò, vt illius exemplo pacem inuenientes, mereamur videre lumen, quod est Christus. Secundò, idēd istud canticum canim⁹, quia sicut sanctus Simeon cupiens ex hac vita in alteram trāsire, illud cecinit, sic & nos cū dormire debeamus, quasi morituri, quia somnus est quasi mortis imago, illum canimus, per quem nos Domino commendamus. Tertiò, propter causam sub vesperis dictam. Quartò, quia canticum illud est de vtroque aduentu. Vnde meritò illud dicimus, vt promissionibus alliciamur, & à vitis quiescamus. † Cōsiderandum est autē, quòd cum septem sint partes cæterarum horarum, scilicet versus: cū gloria patri, hymnus, psalmus, lectio, cantus, preces, & oratio, in tribus tamen horis, scilicet in matutinis, laudibus, & vesperis, & in completorio additur & octaua, videlicet canticum euangelicum: quoniam hæ tres horæ pertinent ad octauam, id est, Domini resurrectionem, quia mane surrexit. In vespere, se discipulis manifestauit. In completorio, discipulis ait, Pax vobis. Ea propter in his tribus horis hymnus, qui est exemplum lætitiæ, ipsum sequitur, vt continetur in euangelio gratiæ. Euangelium gratiæ huius officij, est canticum Simeonis, scilicet, Nunc dimittis, in quo pacem rogamus æternam, vt sicut Simeon transire cupiens, postquā vidit Christum, dimitti rogauit, sic & nos post lūmē fidei perueniamus ad splendorem spei, vbi erit pax æterna. † Consequenter oratio dominica, & preces dicuntur, quibus etiam contra noctis phantasmata nos munimus. Subiicitur etiam symbolum, in quo nostrę fidei professio continetur, vt si fortē nos mori contigerit in confessione fidei moriamur. Fit etiam in quibusdam ecclesiis, sicut & in prima confessio generalis. Alterna enim confessione inuicem nos emendamus, iuxta illud, Confitemini alterutrum peccata vestra, ne demus requiem temporibus nostris, donec inueniamus locum Domino. Precibus & oratione completur hoc officium, iuxta illud Apostoli, Orantes pro inuicem, vt saluemur. Rursus preces, mysticē humilitatem significant, quæ in fine debet esse, quia sicut in principio ipsa necessaria est, ad quod significandum voce humilima hoc seruitium inchoatur, ita in cōsummatione eadem humilitas monstranda est, contra superbiam

Iaco 5

perbiam: in qua ce
Post preces opilio
gregem suum dicit
hoc officium aliqu
† Et attende, quod
lorum symbolum
eius nomine incip
Similiter ad vtrun
Deus, adiciamus, v
deliquimus, per
plētes illud: Con
tes etiam illud, qu
in die vicis suæ, m
ridiem. Sacrific
† Vltimò notat
ad psalmos, inu
stem enim intell
verò ille æternus
natione tua perf
ri, quam perleue
proferatur. hoc
tum ad hymnum
tum est, etiam
lectam, ita quòd
cium primæ, va
illa ad quam su
bilis est, hoc di
eunt ad primā
respice in me
82. est. † Sed qua
nus tuas dom
ris ponuntur:
qui est princip
psalmum illu
tes leticiam v
ritum emisiss
li constituti a
principio hor
& in comple
est finis sue
lum. Quòd
neat hæc con
ædonarios

erbiā: in qua ceciderunt omnes, qui operantur iniquitatē. *Psal. 35.*

post preces opilio noster, siue sacerdos, commēdans Domino regem suum dicit collectā: vnde nō est congruum: vt post hoc officium aliquid aliud fiat, nisi quod pertineat ad quietē.

† Et attende, quoniam ad primā & ad cōpletorium Apostolorum symbolum non dimittimus: quia cuncta opera nostra ī eius nomine incipimus, & concludimus, in quem credimus. Similiter ad vtrūque officium confessionem, & Miserere mei Deus, adiicimus, vt quicquid in nocte peccauimus, aut in die deliquimus, per confessionem & poenitentiam diluamus, adimplētes illud: Confitemini alterutrum peccata vestra. Respicientes etiam illud, quod olim sacerdos farinæ assarium offerebat, in die vicis suæ, medietatem in mane, & medietatem post meridiem. Sacrificium autem nostrum, est spiritus humilatus.

† Vltimò notandum est, quòd omnia officia diurna quantū ad psalmos, inuariabilia sunt, nocturna verò variabilia. Per noctem enim intelligitur mundus iste, qui variabilis est, per diē verò ille æternus, qui est inuariabilis, de quo scriptū est, Ordinatione tua perseuerat dies. Et est verior perseuerat in singulāri, quā perseuerant in plurali, licet aliter quasi communiter proferatur. hoc etiam officium in quibusdam ecclesiis, quantum ad hymnum, inuariabile est, prout sub titū. De primā, dictum est, etiam quantum ad psalmos, lectionem, preces, & collectam, ita quòd pro nullius sancti solennitate, sicut nec officium primæ, variatur, pro eo, quia in illa de pace, & specialiter illa ad quam suspiramus, agitur, quæ vt præmissum est, inuariabilis est, hoc duntaxat excepto, quoniam in dominicis diebus, dicunt ad primā illos quinque psalmos, scilicet Deus Deus me respice in me &c. Et sequentes psal. Confitemini prout dictū

82 est. † Sed quare illi quinque psalmi in primā & versus In manus tuas domine &c. in completorio potius quā in aliis horis ponuntur? Responso, Christus cui in his horis canimus qui est principium & finis in cruce pendens legitur incepisse psalmum illum Deus Deus meus, & omnes psalmos sequentes seriatim vsque ad dictum versum dixisse ibi finiuisse & spiritum emisisse. Merito igitur & nos in passionibus huius seculi constituti ad ipsius imitationem in hora primā quæ est in principio horarum diei & non alibi dictos quinque psalmos & in completorio, quod secundum aliquam considerationem est finis siue vltima horarum diei debemus dicere versum ipsum. Quòd verò hoc officium ad vltimam diei horam pertineat hac consideratione apparet. Nam in prima diebus quatuor octonarios versus, duos pro primā & duos pro secūda horis,

& in tertia sex, duos pro tertia, duos pro quarta, & duos p qu
ta. in sexta sex, duos pro sexta, duos p septima, & duos pro o
ctava. Et in nona sex, duos pro nona, duos pro decima, & duos
pro vndecima. Restat vltima hora, scilicet duodecima, ad quā
pertinet completorium, quod notat hymnus, Te lucis ante ter
minum. Præmissos autem octonarios combinamus, si duo cha
ritatis præcepta observamus, facimus vndecim cōbinationes,
vt pro quavis hora diei in qua deliquimus, vnū domino legis
& charitatis binarium offeramus, vt pro prima, Beati. pro secu
da, Retribue. pro tertia, Legem pone. pro quarta, Memor esto.
pro quinta, Bonitatē. pro sexta, Deficit. pro septima, Dilexit. pro
octava, Iniquos. pro nona, Mirabilia. pro decima, Clamaui. pro
vndecima, Principes. Fiunt ergo vndecim combinationes ad e
mendādum vndenarium nostræ transgressionis, & in quolibet
octonario aliquid de lege Domini memoratur, quia per eā vi
nea colitur, & denarius æternitatis acquiritur. Sunt ergo xxij.
octonarii, qui per horas diei dicuntur, ppter rationē sub t. tu

lo, De prima, dictam. Et dicuntur bini & bini, & sic

duplicati fiunt vndecim. † Vndenarius enim nu

merus, significat transgressionem, sicut de

narius perfectionem. Dicuntur ergo

per vndecim, vt ea, quæ in illis

dicuntur transgressionem,

mandatorum suorum

nōbis relaxaret.

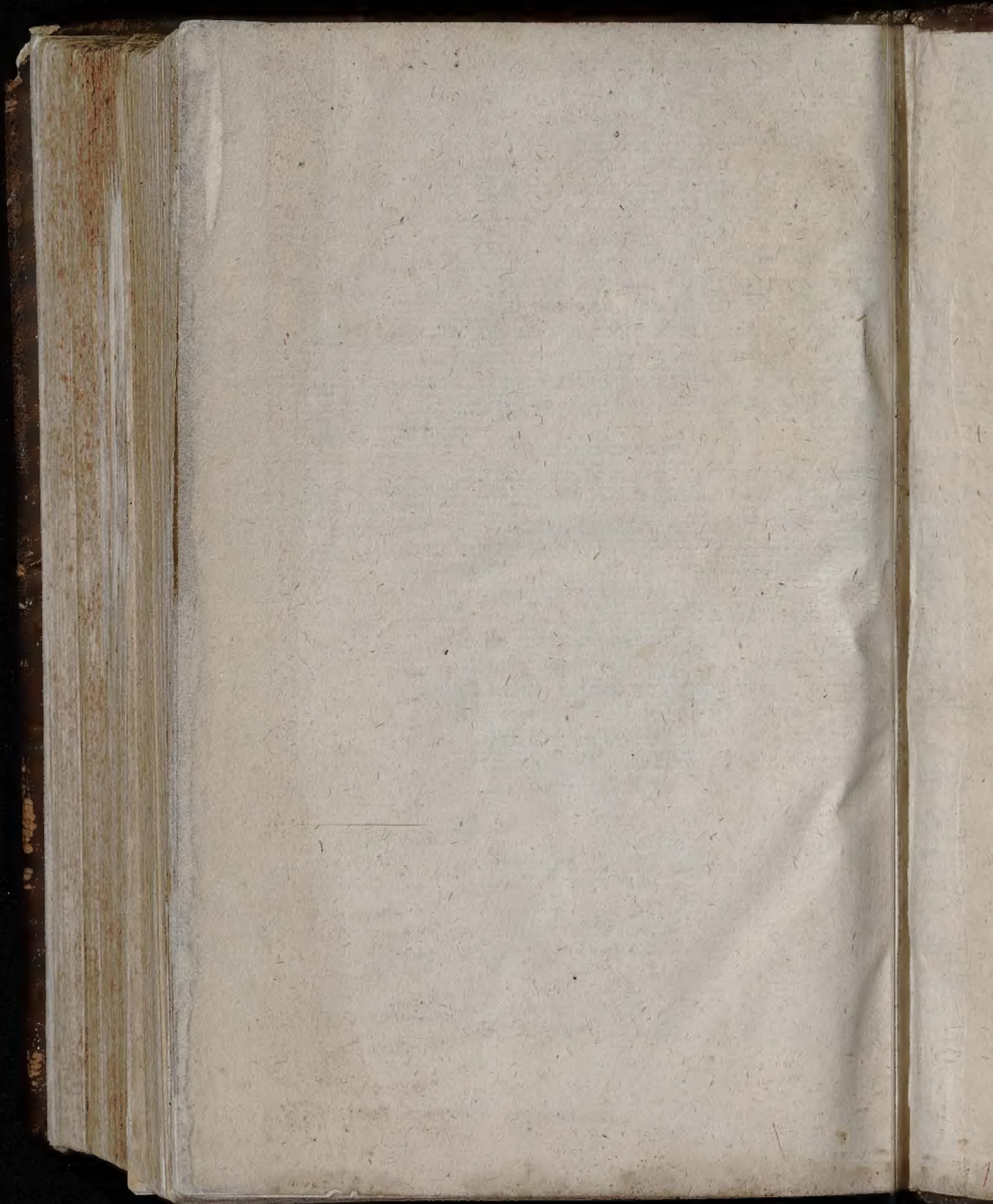
* *

PRIMI TOMI

FINIS

eterni. Iamde ad
sacrificaret, q
vta legitur, ita
pulo. Pependit cu
vt nonnullis pa
x verbum Dei cō
migravit. Vigiliā
eiuniorum, quare
beato autē Tho
habeo, cūm vita
is abundē cogno
sum ieiunium m-
ra neque Andrā
n : Thomas vnus
ates, quā suprà à

ui nostri tenuita-
e videbatur expo
et.ā specialiter, si
us nobis demō-
t, eo die quo ce-
em putauimus
fieri dicimus,
Nec verò est,
à nobis
t de-
a

Biblioteka Jagiellońska

stdr0029610

